René Jean-Paul Dewil

De Stad Gent
1290-1315

Gent in de veertiende eeuw

De Gouden Sporen

© René Jean-Paul Dewil Aantal woorden: 188967 November 2016 – Maart 2017

Auteursrechten Clausule

René Jean-Paul Dewil © is de enige auteur van dit werk. © 2017.

Alle rechten voorbehouden.

Geen deel van deze publicatie mag veranderd worden zonder de schriftelijke toelating van de auteur.

Dit e-boek mag slechts in elektronische vorm gekopieerd worden voor persoonlijk gebruik. Het mag niet gedrukt worden, in een elektronisch of ander ophaalsysteem geplaatst worden, gefotokopieerd, of op enige andere wijze vastgelegd worden zonder de schriftelijke toestemming van de auteur.

De enige plaats van waar dit e-boek mag opgehaald worden is de Internet website www.theartofpainting.be, die de enige oorspronkelijke tekst bevat.

Deze publicatie valt onder de wetten op de auteursrechten, onder de copyright rechten.

‘De stad Gent - De Gouden Sporen’ is een werk van fictie. Op de namen van de van Artevelde familieleden en de keizers, koningen, pausen, hertogen en graven, na zijn de namen die gebruikt werden en de figuren van de roman enkel en alleen het resultaat van de verbeelding van de auteur. Enige gelijkenis met echte personen, dood of levend, is zuiver toevallig.

Inhoudstafel

Inhoudstafel....3

De figuren....6
Zonen en Dochters van Graaf Gwijde van Dampierre....13

Hoofdstuk 1. Koning Filips de Schone en Graaf Gwijde van Dampierre. 1212-1302....14
1.1. Inleiding. De kroniek van Fulk van Gent. 1212-1280....14
Vlaanderen....19
Engeland....26
Duitsland....30
Gent....31
Het groot ontwerp....34
1.2. Juris Vresele. 1280-1284....36
1.3. De kroniek van Fulk. Graaf Gwijde van Dampierre. 1280-1292....43
Koning Filips IV de Schone, koning van Frankrijk....49
Engeland....53
Duitsland....58
1.4. De kroniek van Fulk. Het begin van de oorlog. 1293-1297....60
Het conflict met Paus Bonifatius VIII....69
Engeland en Vlaanderen....71
1.5. Arnout de Hert. 1297....78
1.6. De kroniek van Fulk. De eerste Franse veldtocht in Vlaanderen. 1297-1299....88
De Veldslag van Bulskamp....88
Het verder verloop van de Franse veldtocht....90
De Franse opmars....92
De periode van de Wapenstilstand van Groeninge. 1298-1300....94
1.7. Onder de Leliaerts in Gent. 1300....100
De pelgrimstocht van Juris Vresele....102
1.8. De kroniek van Fulk. De bezetting van Vlaanderen. 1300-1301....110
Engeland....115
Duitsland....116
1.9. Jan Denout. 1300-1301....119
1.10. Gent en Jan Borluut. 1300-1302....128
1.11. De kroniek van Fulk. De Vlaamse opstand. Midden 1301-midden 1302....132
De Brugse Metten....135

Willem van Gulik en Gwijde van Namen 137
Edward I, Filips IV en Bonifatius VIII 140

Schema van de Slag van Kortrijk. 1302 144

Hoofdstuk 2. De Gouden Sporen 145
2.1. De voorbereidingen tot de Slag van Kortrijk. 1302 145
Juris, Jan, Raes en Wouter 152
2.2. De Slag van Kortrijk. 11 juli 1302 156
De morgen van de 11de juli 156
De aanval van de Franse kruisboogschutters 160
Het begin van de aanvallen door de Franse ridderformaties 165
De charge van de Franse linkervleugel 168
De aanval van de Franse rechtervleugel 175
De uitval van het kasteelgarnizoen 180
De Franse doorbraak in het Vlaams centrum 182
De Franse nederlaag 191
2.3. Raes van Lake. 1303 195
2.4. De kroniek van Fulk. Het naspel. Juli 1302-augustus 1304 205
Het begin van de Vlaamse veltochten 206
Meer Vlaamse veldtochten 209
Het conflict met de paus en Filips van Chieti 211
De Slag van Arques 212
Het incident van Agnani 214
Pevelenberg 215
Engeland en Schotland 218
2.5. Wouter de Smet. 1303-1304 220
2.6. De Zeeslag van Zierikzee. 10 en 11 augustus 1304 225

De Veldslag van Pevelenberg 242

2.7. De veldslag van Pevelenberg 243
De voorbereidingen tot de veldslag 243
Het begin van de veldslag 248
Omsingelende aanvallen door de Franse ridders 254
Vredesonderhandelingen 259
Drie massieve aanvallen van het Frans leger 260

Nieuwe onderhandelingen 265
De Vlaamse aanval 266
Het einde van de veldslag 270
Na de veldslag. De Wapenstilstand van Marquette 270
Hoofdstuk 3. Het Verdrag der Ongerechtigheid 274
3.1. In Gent na de Slag van Pevelenberg 274
3.2. De kroniek van Fulk. Na de Slag van Pevelenberg. 1304-1310 279
Engeland 288
Duitsland 291
3.3. Een gewelddadige Gentse afrekening 294
3.4. De kroniek van Fulk. Het Verdrag van de Ongerechtigheid. 1311-1315 305
De Tempeliers en de dood van Filips de Schone 311
Na Koning Filips de Schone 317
Koning Filips V 321
Engeland 324
Duitsland 326
3.5. Epiloog 329

Nota's van de Schrijver 332

De figuren

De familie Vresele

Andreas Vresele	(1230-1280)	koopman
Johanna de Backere	(1234-1285)	echtgenote van Andreas, getrouwd in 1256
Fulk Vresele	(1256-1315)	zoon van Andreas, monnik
Juris Vresele	(1260-1325)	zoon van Andreas, koopman
Mergriet Mutaert	(1265-1340)	echtgenote van Juris Vresele, getrouwd in 1284
Gerolf Vresele	(1285-1349)	zoon van Juris, monnik
Gillis Vresele	(1293-1360)	zoon van Juris
Avezoete Wulslager	(1295-1349)	echtgenote van Gillis Vresele, getrouwd in 1311
Agneete Vresele	(1300-1335)	dochter van Juris
Marie Vresele	(1312-1388)	dochter van Gillis

De familie de Smet

Wouter de Smet	(1280-1348)	smid
Lijsbetten Mutaert	(1283-1349)	echtgenote van Wouter de Smet, nicht van Mergriet Mutaert, getrouwd in 1307
Veerle de Smet	(1308-1349)	dochter van Wouter
Jan de Smet	(1310-1395)	goudsmid, zoon van Wouter

De familie van Lake

Raes van Lake de Oudere	(1280-1349)	wever
Zwane Bentijn	(1285-1349)	echtgenote van Raes van Lake de Oudere, getrouwd in 1304
Raes van Lake de Jongere	(1310-1349)	zoon van Raes de Oudere
Willem van Lake	(1311-1370)	zoon van Raes de Oudere.

De familie Denout

Jan Denout	(1283-1349)	volder.
Selie Scivaels	(1284-1349)	echtgenote van Jan Denout, getrouwd in 1303
Pieter Denout	(1303-1365)	volder, zoon van Jan

De familie de Hert

Arnout de Hert	(1279-1349)	schipper
Marie Scivaels	(1280-1352)	echtgenote van Arnout de Hert, zuster van Selie Scivaels, getrouwd in 1297
Jan de Hert	(1297-1361)	schipper, zoon van Arnout de Hert
Nete de Hert	(1298-1370)	dochter van Arnout de Hert
Kerstin de Hert	(1309-1370)	dochter van Arnout de Hert

De familie van Artevelde in dit boek

Willem van Artevelde de Oudere	makelaar van Gent
Catherine van Artevelde	echtgenote van Willem
William van Artevelde de Jongere	zoon van Willem de Oudere
Frans van Artevelde	zoon van Willem de Oudere
Jacob van Artevelde (1295-1345)	zoon van Willem de Oudere

Andere figuren:

Zeger de Grutere	(1260-1302)	landeigenaar-poorter
Lievin de Grutere	(1282-1332)	zoon van Zeger
Clais Panneberch	(1258-1312)	landeigenaar-poorter
Jehan Panneberch	(1278-1330)	zoon van Clais
Diederic van Lovendeghem	(1256-1314)	landeigenaar-poorter
Hugen van Lovendeghem	(1279-1308)	zoon van Diederic
Braem de Mey	(1258-1305)	zilversmid
Sanders de Mey	(1280-1308)	zoon van Braem

De feodale leenheren

Nota: de datums die vermeld worden zijn regeringsperiodes, tenzij anders aangegeven.

Koningen van Engeland:

Edward I Longshanks (1272–1307), getrouwd (1) met Eleonora van Castillië en (2) Margareta van Frankrijk.
Edward II van Caernarfon (1307 – 1327), getrouwd met Isabella van Frankrijk.

Koningen van Frankrijk:

Filips III de Stoute – Philippe le Hardi (1270-1285), getrouwd met (1) Isabella van Aragon en (2) met Maria van Brabant
Filips IV de Schone – Philippe le Bel (1285-1314), getrouwd met Johanna I van Navarra
Lodewijk X de Twistzieke – Louis le Hutin (1314-1316) getrouwd met (1) Margareta van Bourgondië en (2) met Clementia van Hongarije.
Jan I de Posthume – Jean I le Posthume (November 1316)
Filips V de Lange – Philippe I le Long (1316-1322), broeder van Lodewijk X, getrouwd met Johanna II gravin van Bourgondië.

De broeders van Filips de Schone:

Karel van Valois (1270-1325): Charles de Valois, zoals Filips een zoon van Lodewijk IX met Isabella van Aragon.
Lodewijk van Evreux: Louis d'Evreux, een zoon van Lodewijk IX met Maria van Brabant.

De zonen van Filips de Schone:

Lodewijk X de Twistzieke (1289-1316): Louis le Hutin, koning van Navarra in 1305, tot ridder geslagen door zijn vader in 1313.
Filips V de Lange: Philippe le Long, graaf van Poitiers en later tot koning gekroond.
Karel de Schone: Charles de la Marche, graaf van La Marche.

De raadgevers van Filips de Schone:

Robrecht II van Artois (1250-1302): Robert d'Artois, een neef van Lodewijk IX, gestorven in de Slag van Kortrijk in 1302.
Hertog Robrecht II van Bourgondië (1248-1306, r. 1272-1306): Robert II de Bourgogne, getrouwd met Agnes, de jongste dochter van Koning Lodewijk IX.
Guy IV van Châtillon (r. 1292 – 1317): Guy de Châtillon, graaf van Saint-Pol. Zijn dochter trouwde met Karel van Valois, de broeder van de koning.
Jacques de Châtillon (d. 1302): broeder van Guy IV, graaf van Saint-Pol, een tijdje gouverneur van Vlaanderen, heer van Leuze, Bucqoy, Aubigny en Condé.
Gaucher de Châtillon (c. 1249-1329), graaf van Porcien, in 1286 *connétable* van de Champagne, in 1302 *connétable* van Frankrijk, neef langs de zijde van zijn vader van Guy en Jacques de Châtillon.
Guillaume de Nogaret (1260-1313): raadgever en '*Garde des Sceaux*' voor Filips de Schone.
Enguerrand de Marigny (1260-1315): kamerheer, raadgever en minister van Filips de Schone

Graven van Vlaanderen:

Gwijde van Dampierre - Guy I de Dampierre (r.1251-1305), getrouwd met Mathilda van Béthune.
Robrecht III Leeuw van Vlaanderen - Robert III de Béthune (r. 1305-1322), getrouwd met (1) Bianca van Sicilië en (2) met Yolanda II gravin van Nevers.

Regenten van Vlaanderen tijdens verschillende periodes:

Willem van Jülich (g. 1275-1304): kleinzoon van Gwijde I van Dampierre langs de zijde van zijn moeder, zoon van de familie van Jülich (Duits), Gulik (Nederlands) of Juliers (Frans).
Jan van Namen (1297-1330): Jean de Namur, graaf van Namen, zoon van Gwijde I van Dampierre
Robrecht van Cassel: Robert de Cassel, tweede zoon van Robrecht III graaf van Vlaanderen. Wanneer de eerste zoon van Robrecht, Lodewijk van Nevers (Louis de Nevers) stierf, ging de erfenis van het graafschap Vlaanderen over met Franse steun op de zoon van deze Lodewijk die eveneens Lodewijk heette. Deze laatste werd Lodewijk I van Nevers en graaf van Vlaanderen.

Zonen en dochters van Gwijde van Dampierre:

Gwijde van Dampierre; Guy de Dampierre, getrouwd in 1246 met Mathilda van Béthune (d. 1264), dochter van Robert VII, heer van Béthune. Zij hadden de volgende kinderen:

Marie (d. 1297), getrouwd met Willem van Jülich (d. 1278), zoon van Willem IV, graaf van Jülich. Ze had een zoon, die ook Willem genoemd werd. Ze trouwde in 1285 met Simon II van Châteauvilain (d. 1305), heer van Brémur.
Robrecht III van Vlaanderen (1249–1322), Robert de Flandres, Robert de Béthune, opvolger van Gwijde van Dampierre als graaf van Vlaanderen.
Willem (1249 – 1311), Guillaume de Crèvecoeur, heer van Dendermonde en van Crèvecoeur, getrouwd in 1286 met Alix de Beaumont, dochter van Raoul de Clermont.
Jan van Vlaanderen (1250 – 1290), Jean de Flandres, bisschop van Metz en bisschop van Luik.
Boudewijn van Vlaanderen (1252–1296).
Margareta (c. 1253 – 1285), getrouwd in 1273 met Jan I, hertog van Brabant
Beatrix (c. 1260 – 1291), getrouwd in c. 1270 met Floris V, graaf van Holland
Filips van Chieti (c. 1263 – 1318), Philippe de Thiette, graaf van Teano, getrouwd met Mahaut de Courtenay, gravin van Chieti (d. 1303), getrouwd in c. 1304 in tweede huwelijk met Philipotte de Milly (d. c. 1335), geen kinderen.

Gwijde van Dampierre trouwde met Isabella van Luxemburg (d. 1298) in maart 1265. Zij was de dochter van Henrik V van Luxembourg. Ze hadden de volgende kinderen:

Beatrix (d. 1307), getrouwd in c. 1287 Hugues II van Châtillon, graaf van Saint-Pol.
Margareta (d. 1331), getrouwd in 1282 met Alexander van Schotland (zoon van Koning Alexander III van Schotland), getrouwd in tweede huwelijk in 1286 met Reinoud I van Gelderland.

Isabella (d. 1323), getrouwd in 1307 met Jean de Fiennes, heer van Tingry en heer van Bourbourg
Philippa (d. 1306, Paris), beloofd aan en verloofd met Koning Edward II van Engeland (Edward van Caernarfon), maar niet getrouwd want gevangen in het Louvre kasteel van Paris.
Jan I, markgraaf of markies van Namen (1267–1330), getrouwd met Margareta van Clermont, dochter van Robert, graaf van Clermont, en Marie van Artois (1291–1365), dochter van Filips van Artois. Ze hadden kinderen.
Gwijde van Namen (d. 1311), Guy de Namur, heer van Ronse, graaf van Zeeland, getrouwd met Margareta van Lorraine, dochter van Theobald II, hertog van Lorraine. Ze hadden geen kinderen.
Hendrik van Vlaanderen (d. 1337), Henri de Flandres, graaf van Lodi, getrouwd in januari 1309 met Margareta van Kleef. Ze hadden kinderen.
Johanna (d. 1296), een non in het klooster van Flines.

Pausen

Nicolaas III (1277-1280) – Giovanni Gaetano Orsini
Martinus IV (1281-1285) – Simon de Brion
Honorius IV (1285-1287) – Giacomo Savelli
Nicolaas IV (1288-1292) – Girolamo Masci
Celestinus V (1294) – Pietro Angelerio, gaf zijn ontslag na 5 maanden (juli-december)
Bonifatius VIII (1294-1303) - Benedetto Caetani
Benedictus XI (1303-1304) - Niccolò Boccasini
Clemens V (1304-1314): eerste paus te Avignon - Bertrand de Got
Johannes XXII (1316-1334): te Avignon - Jacques d'Euse

Koningen van Duitsland en keizers van het Heilig Romeins keizerrijk:

Rudolf I van Habsburg – (1273-1291): getrouwd met (1) Gertrude van Hohenburg en (2) Isabella van Bourgondië
Adolf van Nassau – (1292-1298): getrouwd met Imagina van Isenburg-Limburg
Albert I – Albrecht von Habsburg (1298-1308) genoemd Albert van Oostenrijk, getrouwd met Elizabeth van Carinthië.
Hendrik VII – Heinrich VII der Luxemburger (1308-1313): Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met Margareta van Brabant.
Lodewijk IV – Ludwig IV der Bayer von Wittelsbach (1314-1347): Heilige Romeinse Keizer, getrouwd met (1) Beatrix Swidnicka en (2) met Margareta van Holland.
Frederik de Schone – Friedrich der Schöne von Habsburg (1314-1325): rivaliserende koning van Lodewijk IV, getrouwd met Isabella van Aragon.

Hertogen van Brabant, Lothier en Limburg:

Jan I (1267-1294): getrouwd met (1) Margareta van Frankrijk en (2) Margareta van Vlaanderen.
Jan II (1294–1312): getrouwd met Margareta Plantagenet, prinses van Engeland.
Jan III (1312–1355): getrouwd met Marie d'Évreux.

Graven van Holland

Floris V de Kerel van God (1256–1296): Floris der Keerlen God, zoon van Willem II, getrouwd met Beatrice van Vlaanderen, dochter van Graaf Gwijde van Dampierre van Vlaanderen.
Jan III, heer van Renesse (1296, regent)
Wolfert I, heer van Borselen of Borseele (1296–1299, regent)
Jan I (r. 1296–1299), zoon van Floris V, getrouwd met Elizabeth van England dochter van Koning Edward I. Na hem gaat Holland over in de handen van de graven van Henegouwen (Jan II van Avesnes).

Graven van Henegouwen en Holland

Jan II van Avesnes (1280-1304): getrouwd met Philippa van Luxemburg. Hij erfde Holland (waarover hij al als regent heerste in 1299) na de dood van Graaf Jan I van Holland.
Willem III van Avesnes (1304-1337): Guillaume III d'Avesnes, getrouwd met Johanna van Valois

Graven en hertogen van Gelderland

Reinoud I van Gelderland en Wassenberg (1271–1318): getrouwd met (1) Irmengarde van Limburg en (2) met Margareta van Vlaanderen, die stierf in 1326.

Graven van Namen

Filips II (1212 - 1226): neef van de vorige graaf, zoon van Peter II van Courtenay en van Yolanda van Henegouwen.
Hendrik II (1226 - 1229): broeder van Filips II.
Margareta (1229 - 1237): zuster van Hendrik II, tweede huwelijk in 1217 met Hendrik, graaf van Vianden
Boudewijn II (1237 - 1256): keizer van Constantinopel, broeder van Margareta, getrouwd in 1229 met Marie de Brienne.
Hendrik III van Namen [Hendrik V van Luxemburg] (1256 - 1264): graaf van Luxemburg en van Namen, getrouwd in 1240 met Margareta van Bar. In 1256, veroverde Hendrik V van Luxemburg het markgraafschap van Namen.
In 1263, wou Boudewijn II de verdediging van Constantinopel financieren. Hij verkocht zijn rechten op Namen aan Gwijde van Dampierre, zoon van Willem II van Dampierre. Gwijde van Dampierre viel direct Hendrik V of Luxembourg aan, en veroverde zijn grondgebied. In 1264, werd een vredesverdrag ondertekend tussen de Dampierres en de Luxemburgers. Hendrik V stond daarin zijn rechten af aan zijn dochter Isabella, die getrouwd was met Gwijde van Dampierre.
Gwijde van Dampierre (1263-1305): markgraaf van Namen, ook graaf van Vlaanderen van 1278 tot 1305. Eerste huwelijk met Mathilda van Béthune, tweede huwelijk met Isabella van Luxemburg, dochter van Hendrik van Luxemburg.

Jan I (1298 - 1330): markgraaf, zoon van Gwijde van Dampierre, verbonden met zijn vader in de regering van het graafschap in 1298, eerst getrouwd in 1307 met Marguerite de Clermont, in tweede huwelijk in 1310 met Marie d'Artois.

Graven van Jülich

Willem IV (1219–1278): opvolger van zijn vader, getrouwd met Richardis van Gelderland vóór 1250. Gedood in een rel te Aachen in 1297.

Willem (1240-1278): graaf samen met zijn vader, gedood samen met zijn vader in een rel te Aachen in 1297. Getrouwd met Marie van Vlaanderen, dochter van Gwijde van Dampierre graaf van Vlaanderen. Vader van Willem van Jülich de Jongere.

Walram (1278–1297): tweede zoon van Willem IV, genaamd Willem de Oudere, stierf in de Veldslag van Bulskamp in Vlaanderen tegen het Frans leger, getrouwd in 1297 met Marie van Brabant, dochter van Godfried van Brabant, huwelijk zonder kinderen.

Gerhard V (1297–1328): jongste zoon van Willem IV, broeder van Walram, trouwde in 1299 met Elizabeth van Brabant, de andere dochter van Godfried van Brabant.

Willem van Jülich de Jongere: kleinkind van Willem IV van Jülich, zoon van de zoon van Willem IV, eveneens genaamd Willem. Geen graaf van Jülich, maar hij speelde een belangrijke rol in de Veldslagen van Kortrijk en Pevelenberg voor Vlaanderen. Graaf Walram van Jülich was zijn oom. Willem de Jongere stierf in de Slag van Pevelenberg, 1304. Hij werd Willem de Jongere genoemd omdat hij een gelijknamige, oudere broeder had.

Zonen en Dochters van Graaf Gwijde van Dampierre

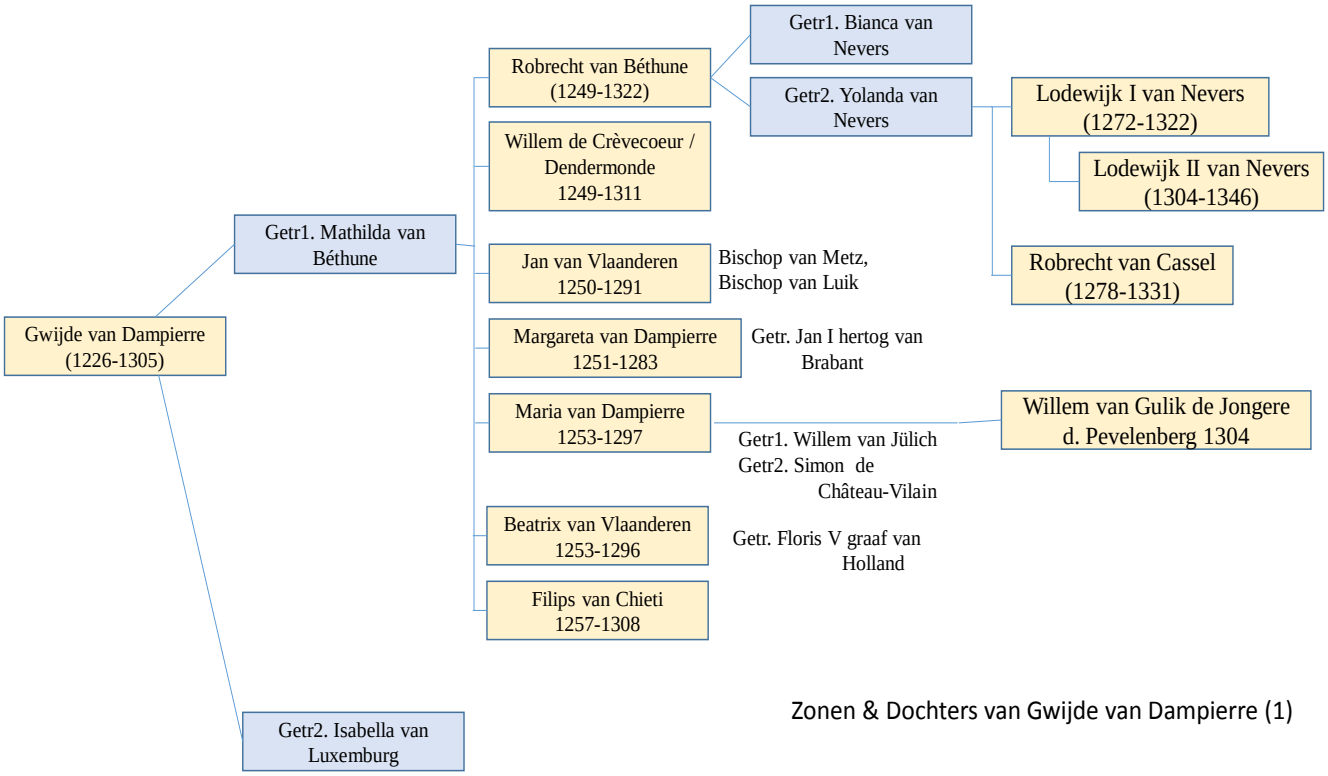

Zonen & Dochters van Gwijde van Dampierre (1)

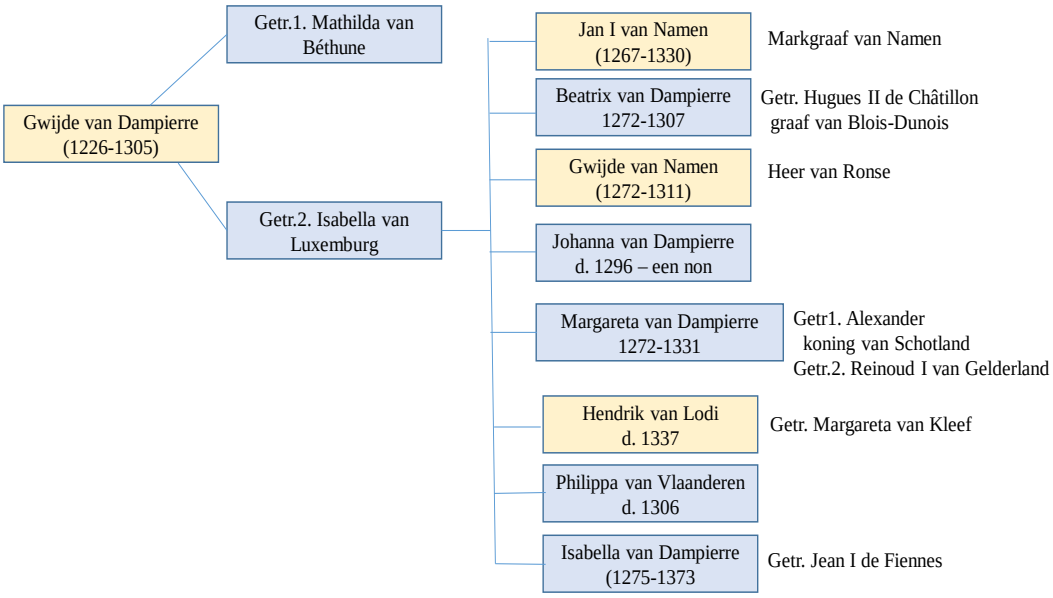

Zonen & Dochters van Gwijde van Dampierre II

Hoofdstuk 1. Koning Filips de Schone en Graaf Gwijde van Dampierre. 1212-1302

1.1. Inleiding. De kroniek van Fulk van Gent. 1212-1280

De mens is een complex wezen!
Ik zal wel altijd verbaasd blijven bij het wonder van ingewikkeldheid dat de mensheid is. De organen in een lichaam en de vloeistoffen die tussen hen bewegen werken op elkaar in op wijzen waar we niets van afweten. We kunnen nog minder vatten hoe het brein werkt, en wat soort van geest zich daarin bevindt. We weten slechts dat wanneer het delicaat evenwicht tussen die systemen verstoord wordt, we ziek worden in lichaam en geest. Zulk zelfs permanent verlies van evenwicht teistert veel families, en ook tot op een bepaalde hoogte mijn eigen naasten.
Wij, de Vreseles, neigen naar een lichte vorm van melancholie. Het onevenwicht dat ons overvalt, het verlies van geliefden, de tegenslagen in onze status en in ons welzijn, het fysieke of spirituele kwaad waar anderen ons aan onderwerpen, treffen ons zeer. We geraken wel gewoon aan die pijn, zoals iedereen. De mens is hard en veerkrachtig, maar de littekens snijden dieper in onze huid dan in die van de leden van andere families.

Dat is ook wat ik ervaren heb. Ik werd een monnik, niet zozeer ten gevolge de angst voor het absoluut grote, of uit respect en liefde voor God, hoewel dat mijn allereerste reden had moeten zijn om binnen te treden in de orde van de Minderbroeders. Ik vluchtte naar de abdij omdat het leven me op de knieën duwde en me dwong rust en eenzaamheid op te zoeken. Ik had moeten weten dat het volstond me een tijdje te verstoppen voor de wereld, misschien gedurende enkele jaren. Toen ik begreep dat ik weer naar buiten kon en durfde te gaan, en weer de wereld van de mensen kon omhelzen, had ik me te zeer prijsgegeven aan de Kerk. Ik verlangde dan echt weer naar de geluiden en de warreling van de menigte, naar het reële leven terug te keren, maar ik bleef in de abdij zonder goed te weten waarom, behalve dan dat ik gewoon geworden was aan het schrale comfort van een ingetogen leven. Hier was het niet nodig om na te denken! Mijn abt erkende mijn dilemma, zodat hij me op zendingen de wereld in joeg, meer dan eender welke andere broeder en monnik. Misschien was het inderdaad mijn lotsbestemming geweest om zo te leven onder de Minderbroeders. Misschien had de hand van God over mij gehangen om me verder te leiden. Maar waar naartoe? Naar deze kroniek?

De Minderbroeders, de Fremineuren in onze taal, woonden in mooie gebouwen in het hart van de stad Gent, nabij de Leie rivier. Ik geniet van een zeer mooi zicht vanuit het venster van mijn kleine kamer. Ik kan de glinsterende rivier zien en een deel van de kaaien er vóór, de gedurige drukte van de vele mensen die in de straten wandelen. Het eeuwig vloeiend water van de rivier heeft een kalmerende invloed op me, en vermindert mijn pijn. Ik kan niet de meeste van de hoge torens zien die de trots en de roem van onze stad vormen. Zij staan aan de andere zijde van mijn uitzicht. Dat is goed, want de constante aanschouwing van hen zou slechts mijn verwaandheid voeden, en me nog meer naar de wereld lokken. Het Belfort, dat nog verder opgebouwd wordt, de toren van de Sint Janskerk, en de andere, hoge gebouwen die de roem van onze stad betekenen, de wondermooie gevels van de Grote Vleeshal of van de Lakenhal iets verder, kan ik me slechts inbeelden.
Ik moet echter enkel even mijn ogen sluiten, de geuren van de Leie opsnuiven, om alle details naar mijn geest te halen van de muren, de vensters, de daken, de versieringen in steen, en de massieve poorten van de reuzengrote zalen.

De meeste van die gebouwen staan naast of dichtbij onze binnenhaven, genoemd 'Tussen Bruggen'. Meerdere bruggen liggen daar inderdaad over de Leie. Ik verzeker u dat ik echt al de gebouwen van de kaaien langs Tussen bruggen vóór mij kan zien, zeer duidelijk, met hun friezen, hun beeldhouwwerken, hun ornamenten die in steen gesneden zijn, hun symmetrische gevels, hun kleuren, en de menigte die voorbij wandelt. Hoe mooi is mijn stad! En hoe goed zijn wij georganiseerd, de mensen die binnen de stadsmuren van Gent leven! Ik ken geen ander ras dat zo gewijd is aan het verbeteren van de welvaart van de gemeenschap door de toepassing van ons vermogen tot redeneren, onze logica, en onze handigheid. Slechts in Gent kunt u de mannen en de vrouwen vinden die hun lot alsmaar willen verbeteren door hun verstand te gebruiken, hun ervaring en hun hard werken! Heer, vergeef me mijn hoogmoed en trots. Ik kan slechts in superlatieven spreken wanneer ik mijn wonderbare stad beschrijf!

De Gentenaars hopen op een betere wereld. Ze zijn zich zeer bewust van die droom, en ze hebben geleerd dat als ze hun talenten gebruiken, ze ook heel wat kunnen bereiken. Onze stad is gewijd aan de rede! We vormen een vlijtige en ondernemende stam. We werken harder dan wie ook op aarde. We voeren handel ver van huis, hoewel we er de voorkeur aan geven te leven binnen onze stadsmuren, in de warmte en de veiligheid van onze vrienden. Niets is perfect in Gent, daar zijn we ons allen van bewust. Dat betekent echter, gelukkig voor ons, dat we de hele tijd ernaar kunnen streven onze levenswijze te verbeteren. We weten ook heel zeker dat we ons doel slechts kunnen bereiken door samen te werken, eerder dan risico's individueel te trotseren.
Daar hebt u het karakter van de Gentenaar in een notendop.
Dat is dan ook waarom, wanneer onze stad gevaar loopt, we allen naar de stadsmuren lopen, zonder te aarzelen. Die verdediging hebben we georganiseerd. Onze ambachtslui hebben bewapende milities gevormd, die ook regelmatig trainen met de wapens. Gent heeft meer dan zestig zulke gilden van de ambachten! Wie Gent zou durven aanvallen, komt direct te staan tegenover duizenden strijders, geleid door bekwame hoofdmannen, en die zich allen achter de vlaggen van de gilden scharen. We nemen het als een zekerheid aan, dat we onze vrijheden slechts samen kunnen verdedigen. Dat is waarom, wanneer onze stad een gevaar loopt, wat slechts uiterst zelden gebeurt, we allen onmiddellijk met de wapens in de hand naar de stadsmuren en de poorten lopen.
We blijven ook fier over wat we verwezenlijkt hebben, over onze vrijheden en privileges, en ook over de rijkdom en de welvaart van onze inwoners. Weinigen onder ons zijn zeer rijk, maar weinigen lijden lange tijd honger. We stichtten instituten, abdijen en hospitalen om de armen te voeden en de zieken te verzorgen. We laten niet toe dat enkelingen andere mensen zouden verpletteren. We organiseerden een vorm van rechtszekerheid!
Toch wordt af en toe voor sommigen de spanning te veel. Daarom zocht ook ik uiteindelijk de gezelligheid en de rust van de Fremineuren Abdij van Gent op. Gelukkig zweepten mijn abten me regelmatig weer naar buiten.

Mijn naam is Fulk Vresele. De mensen noemen me Broeder Fulk, hoewel ik een monnik en een priester ben. De rijken en de machtigen gaven me de naam Foulques de Gand. Zij spreken meestal Frans, de taal van de edelen, van de leiders van het graafschap, de taal van het koninkrijk waartoe ons land behoort. Dat koninkrijk is het oude land van de Franken, het land van de Duitse stammen die dit deel van het oude Gallië en Duitsland veroverden. De Franken verenigden zich met de lokale bevolking, en namen ook hun taal over, het frans, dat van Latijnse oorsprong is. Ze noemden het land naar de naam van hun stam, het Frankenrijk. Ik vraag me soms af hoeveel delen Frank ook ik in mijn bloed heb, maar ik hoop werkelijk

dat wij, de Vresele familie, niet te veel eigenschappen geërfd hebben van dat verraderlijk gebroed!
Ik zou zo niet mogen denken! Er bestaan geen goede en slechte volkeren. Goede, kwade en slechte mensen bestaan in elk geslacht en in elke stam. Niettemin ben ik er fier over geboren te zijn in deze landen van Vlaanderen en in onze geliefde stad van Gent, fier een Vlaamse taal te spreken die afkomstig is van onze oude Germaanse tongvallen.

Vóór ik een monnik werd, was ik een handelaar, een koopman, zoals mijn broeder Juris die vier jaar jonger is dan ik. We dreven handel in zowat alles dat ons een redelijke winst kon opbrengen in een gepaste tijdsduur. We konden steeds de nodige fondsen verzamelen. We waren slim in ons handel drijven, zoals trouwens de meeste mensen van Gent zijn. We deden heel wat handel in wijn. We zonden schepen naar La Rochelle, naar Bordeaux, en naar zo ver afgelegen plaatsen als Bayonne in Gasconje, om honderden tonnen van de uitstekende wijnen van die streken in te voeren. De mensen van Gasconje kregen de zon, het land, en de kennis om de druiven van hun wijngaarden om te zetten tot de drank waar de rijke en minder rijke mannen van Gent erg veel van houden, en hun vrouwen ook. Ons probleem was dat we wel Vlaams doek naar Gasconje konden brengen als ruilwaar, maar veel handelaars deden dat, en die vormden een sterke concurrentie.
Tijdens een van die reizen, echter, zeilde mijn broeder Juris in een kogge naar Bayonne, en hij werd nieuwsgierig naar wat er verder lag. Hij verzocht de kapitein van het schip nog wat verder zuidwaarts te varen. Ver kwam hij niet, want hij vond zuiver goud in een haven niet erg ver van Bayonne, in de landen van Castilië! Juris vond aluin in de eerste haven dat zijn schip aandeed, in San Sebastián.

Juris bemerkte dadelijk dat de aluin niet van de beste kwaliteit was, niet zo fijn gegraand en niet van dezelfde samenstelling als de aluin uit het oosten. Toch kon de Castiliaanse aluin nuttig gebruikt worden in de leerlooierijen van Gent aan een mooie, lage prijs. De aluin kon minder toegepast worden in de verfprocessen van het wollen doek van de hoogste kwaliteit die onze wevers produceerden. De aluin kon ingevoerd worden, een redelijke prijs in Gent bekomen, en in matige hoeveelheden met een mooie winst verkocht worden. Vanaf dat ogenblik bezorgde de aluin ons een gestage inkomst. De meest machtige en meest hebzuchtige mannen die onze stad beheren, bemerkten niet snel van wat we rijk werden. We bleven zeer discreet in wat we deden. Dat was altijd al een kenmerk van de Vreseles. We handelden nooit in ontzaglijke hoeveelheden, nooit in de meest opvallende goederen, nooit in de allerbeste kwaliteit. Maar onze instroom van geld bleef ook steeds stabiel. We toonden ons niet erg gulzig.
De havens waar we uiteindelijk handel in aluin mee dreven, van San Sebastián tot Santander, werkten ook in vrede met elkaar. Ze hadden een organisatie opgezet, de El Hernandad, om hun onderlinge twisten op te lossen. Wij kochten aluin in al de havens, en onze schepen brachten fijn Gents doek naar Castilië. We wonnen aan de beide transporten. En de concurrentie was klein. We zonden aldus elk jaar enkele schepen naar San Sebastián om de lagere kwaliteit Castiliaanse aluin te kopen, en we verkochten die aan een lagere prijs dan de aluin van Genua die naar Gent gebracht werd. Onze aluin verkocht goed, en wij wonnen er onze voorspoed mee.

Aluin is het product waar Gent een grote nood aan heeft! Het wordt in de leerlooierijen en in de weefindustrie als bijtmiddel gebruikt. Aluin wast de laatste resten van dierenvetten uit de huiden en uit de wolvezels. Verfstoffen grijpen veel beter in de wol wanneer een bijtmiddel eerst toegepast wordt. De kleuren worden dan veel beter gelijkmatig verspreid, en ze worden met meer glans geplaatst. De wol moet dus door een bad van het aluin bijtmiddel vóór het

kan gekleurd worden. Het resulterende wollen doek van Gent is het fijnste van de wereld! Zonder aluin kon Gent niet bestaan.
Gent kon ook niet bestaan zonder de verschillende ambachtslui die de wol voorbereiden tot het weefproces. Onze ambachtslui alleen weten hoe dicht te weven, en daarna hoe het geweven doek nog meerdere handelingen moet ondergaan om de balen doek af te leveren die de trots vormen van onze stad en van gans Vlaanderen. Onze balen worden vervoerd van Gent over het Lieve Kanaal naar de zeehavens van Damme en Sluis. Schepen van de Hanze koopmannen van Brugge brengen het dan naar het noorden tot in de Baltische havens, en in het zuiden naar de havens van de Middellandse Zee. Gent is rijk geworden ten gevolge haar industrie, en de stad Brugge van de handel met onze producten. De industrie heeft meer handen nodig dan de koophandel. Onze stad trok veel mensen uit het platteland aan, zodat ze thans de grootste is op het vasteland, op Parijs na. Ik durf beweren dat Gent rijker is en meer ontwikkeld dan Parijs, omdat onze poorters, onze bewoners, zich meer bewust zijn van hun macht. Parijs heeft ook geen milities gevormd, zo groot, zo indrukwekkend en zo goed getraind als de stad Gent. En zoals Parijs, was Gent zo zeer gegroeid in onze eeuw. Gent is nu echt machtig met haar militiestrijders, zodat de stad niet meer kan veroverd worden door een koning, en zelfs niet door de keizer!

Ik kan dan nu wel uitleggen waarom ik een monnik werd. Ik zal mijn pijn aan uw voeten leggen. Ik was een sterke jongeman, gelukkig om te werken, steeds uit om nieuwe plannen voor handel te smeden. Ik werd verliefd op een meisje. Ze zag er uit als een engel voor mij, en niet slechts ik merkte haar schoonheid op. Ik was achttien, zij was twee jaar jonger. In hetzelfde jaar als we ons vonden, viel een groep slungels haar aan. Ze grepen haar, verkrachtten haar, wurgden haar en wierpen het dode lichaam in de Leie. De baljuw arresteerde mij eerst, maar ik kon gemakkelijk bewijzen dat ik op het ogenblik van haar dood zelfs niet in Gent verbleef. We verdachten vier jonge mannen, leden van enige van de rijkste landeigenaar-poorters van Gent. De landeigenaar-poorters waren de allereerste bewoners van de stad, de families die het eerst aangekomen waren in Gent, de mannen die land bezaten binnen de muren, de patriciërs van de stad, de oude geslachten. We wisten dat enigen van die jongelingen haar al lang wilden bezitten, omdat ze waarschijnlijk de mooiste maagd van Gent was. De namen van de Grutere, Panneberch, van Lovendeghem, en de Mey zullen voor altijd in mijn hoofd branden. We konden geen bewijzen vinden van hun misdaad. We vonden geen getuigen, en zeker geen poorters die bereid waren om getuigenis af te leggen tegen jongens die geboren waren van de machtigste schepenen van Gent.

Agatha Mensel, mijn geliefde, was dood, en niets of niemand kon haar terug naar mij brengen. Ze was jonger, maar sterker dan ik. Gedurende een lange tijd bleef ik buiten mezelf, krankzinnig van verdriet. Ik was neerslachtig gedurende vele maanden.
Ik verloor het hoofd. Niets kon me nog schelen. Ik haatte de wereld waarin zulk een onrechtvaardigheid kon gebeuren, dergelijke gruwelijke misdaad. Ik verborg me te midden de Minderbroeders, de Franciscanen monniken van Gent. Zij verzorgden me. Ik sloot me af van de wereld. Ik weet nu dat ik toen een tragische zwakheid had, een resultaat van de melancholische trek in ons karakter. Zowel mijn broeder als ik hadden het soms nodig ons terug te trekken van andere mensen. We leden aan neerslachtige buien. We voelden meer intens de droefenis van het leven. Juris kon daar beter het hoofd aan bieden dan ik. Ik liep dus naar de abdij aan de Leie in het jaar des Heren 1274, en ik woon nog steeds tussen de broeders en de monniken.
We mochten dan wel sombere persoonlijkheden hebben, mijn broeder en ik, toch waren we ook zeer ondernemende mannen. We moesten ons op een of andere wijze uitdrukken. We waren niet begaafd met enig artistiek talent, maar we waren verstandig en creatief, zodat we

handel dreven. We dachten aan vele durvende projecten om nieuwe producten te importeren vanuit plaatsen in de vier windstreken. Die creativiteit miste ik het meest na een tijdje in de abdij!
Ik had het geluk een zeer wijze abt te dienen. Hij liet me toe, dwong me zelfs, om te reizen naar veel landen op ons continent, en ook naar Engeland. Ik deed dat door van abdij naar abdij te stappen of te varen. Ik leerde veel, en bracht grote ervaring en uitgebreide kennis terug naar onze abdij. Ik werd een raadgever van heel wat machtige, maar rechtschapen mannen, en een raadgever van onze gravinnen. Ten slotte, in het jaar 1312, begon ik mijn geschriften samen te stellen om aan de mannen en vrouwen van mijn familie te laten weten waaruit de wereld bestaat.
Ik zal in deze bladzijden proberen te vertellen welke de lotgevallen waren van onze stad en ons graafschap, en aantonen hoe die in vorm gegoten werden door enige machtige mannen en vrouwen.

Ik begon deze kroniek van onze tijden te schrijven met het inzicht dat de nabijheid van vele mannen en vrouwen, behorende tot de hoogste en de laagste adel van onze landen opleverden, en ook met de visies van de gewone mensen uit de steden en uit het platteland. Ik schrijf deze kroniek als slechts gericht aan mijn eigen familie, aan de leden van de Vresele familie en van hun naaste vrienden. Ik heb niet de eerzucht een dichter te zijn zoals Jacob van Maerlant of Lodewijk van Velthem. Die mannen schreven, en werken nog aan de ‘Spiegel Historiael’, de spiegel van onze tijden. Ik wil slechts enige korte zinnen in eenvoudige bewoordingen brengen, zoals een logische, nederige, werkende mens van Gent zou doen.
Ik hoop natuurlijk dat mijn familieleden iets zouden kunnen leren uit de levens van zoveel andere personen die rollen speelden in de tragedie die Vlaanderen trof. Hoewel veel rampspoeden ons graafschap overvielen, konden we onze vrijheden bewaren. Dit moet ons leren hoe te handelen en te leven, ook in de toekomst, en om te bewaren wat onze medebewoners en voorgangers veilig konden stellen.
Hier volgt dus het verhaal van ons Vlaanderen en van onze grootse stad Gent, al weet ik niet zeker tot hoever ik terug moet gaan in het verleden om te beginnen!

Ik moet ook nog toegeven dat ik niet alleen schrijf! Ik vreesde dat mijn handschrift te zenuwachtig, te snel en daarom te weinig leesbaar was. Ik vroeg aan mijn abt me een kopijschrijver te bezorgen. Ik moest natuurlijk uitleggen waarom. De abt keek eerst naar mij alsof ik wou stelen van de broeders. Ik moest pleiten, smeken, vleien. Dat beviel de abt uitermate. Ik heb niet steeds de abt met het grootste respect en de eerbied behandeld die hij zonder twijfel verdient! Hij deed me dus stof eten. Maar ik kreeg mijn kopijschrijver.
Broeder Bernardus is een kunstenaar met de inktveder. Ik schrijf mijn teksten, kan toevoegen en doorhalen wat ik ook maar wil op een bladzijde, Bernardus plaatst het allemaal mooi achter elkaar.
Na een tijdje begreep ik waarom de abt me deze Bernardus gaf. Broeder Bernardus bleef even kritisch over hoe de abdij werkte als ik. De abt had twee lastposten samen geworpen! Onze vereerde abt beschouwde Bernardus zo ongeveer de meest ongehoorzame, oneerbiedige monnik van de abdij. Waar anders dan bij mij had hij Bernardus aan het werk kunnen zetten zonder morren te moeten aanhoren? Bernardus is inderdaad een pijn in mijn achterwerk. Hij geeft me zijn commentaar op alles wat ik schrijf! Hij weet het altijd beter! Niettemin lijkt de man te houden van wat hij moet doen. Hij was een grote hulp ook in het opzoeken van informatie in de archieven van de abdijen van Gent en in de archieven van de stad. Hij werkt met een kost. Broeder Bernardus wijst me ongevraagd, en zonder mededogen, soms zelfs wrang, op alle fouten in de gebeurtenissen waar ik me over buig. Ik werd hem gewoon. Ik

kwam er zelfs toe van hem te houden, en wacht nu op zijn commentaar telkens met een mengeling van verontrusting en plezier.
Wat kan er gedaan worden met Broeder Bernardus? Ik denk dat hij een uitstekende volgende abt van de Fremineuren van Gent zou kunnen worden! Hij is uiterst verstandig op een aardse, zeer logische wijze, hij is zeer pragmatisch, maar vriendelijk. Ik begon er onze abt van te verdenken om Bernardus naar mij te hebben gezonden om zijn opvoeding te vervolledigen. Ik moet glimlachen wanneer ik me inbeeld dat Bernardus ook deze evaluatie moet over schrijven!

Het is zeer goed mogelijk dat er nooit echt een begin was aan mijn verhaal. Misschien dreef slechts de nooit ophoudende hebzucht, de begeerte, het egoïsme, de eerzucht en de obsederende zucht naar macht in de mensheid dit verhaal. De koningen van Frankrijk, van Engeland en Duitsland zochten om enige van de invloed op hun landen, die ze verloren hadden sinds de tijd van Keizer Karel de Grote, terug te winnen.
De koningen van Engeland, vooral Koning Edward I, vocht in en veroverde Wales, Schotland en Ierland.
De Duitse koningen, die gewoonlijk ook gekroond werden tot koningen van de Romeinen en daarom keizer genoemd werden, de Caesars, waren constant in strijd verwikkeld om landen in te lijven, die ze bij goddelijk recht het hunne meenden te kunnen noemen. Ze vochten en veroverden Thüringen, Kärnten, Oostenrijk, Bohemen, en zelfs ganse streken in het Italiaans schiereiland.
De pausen, hoewel niet allen, zochten om hun overmacht over al de koningen te bewerkstelligen, niet slechts door de geestelijke macht toe te passen die Jezus Christus hen verleend had, doch ook door de lekenmacht, de wereldlijke macht, die ze konden opeisen als de vertegenwoordigers van God op aarde.
Erger voor ons, Vlamingen, was dat de koningen van Frankrijk, en in het bijzonder Koning Filips IV de Schone, Vlaanderen poogden te onderwerpen aan hun wil. De koningen wilden natuurlijk hun rijkste feodaal land veel meer aan hen onderwerpen door ze in hun persoonlijke domeinen in te lijven. De koningen van Frankrijk zochten om veel rijker en machtiger te worden met het geld en de reserve aan strijders die onze landen hen konden leveren.

Vlaanderen

Van al de landen die kunnen opgenoemd worden, of ze nu in Engeland, Duitsland, Italië of Frankrijk liggen, was Vlaanderen één van de landen die het best en het meest haar onafhankelijkheid kon bewaren. Vlaanderen kwam wel ook vernederd en verminderd uit de strijd, maar het bleef haar eigen meester.
Een vreemd land was anders ons Vlaanderen! Het was een graafschap waarin meerdere talen gesproken werden. In de zuidelijke delen, in Artois, Guines en Béthune, en in de steden van Lille, Douai en Valenciennes bijvoorbeeld, werd Frans gesproken. In de noordelijke delen, in Ieper en Kortrijk, Brugge en Gent, overheersten de oude Germaans getinte dialecten van Vlaams. De Vlaamse dialecten gingen over in de Nederlandse dialecten van Holland en Zeeland. Die dialecten werden over Friesland bijna tot aan de Baltische Zee gesproken.
Hoewel Vlaams de ommegangstaal was in de dichtst bevolkte steden van Vlaanderen, bleef het een feodaal land van de Frankische koningen. De Vlaamse graven moesten rekenschap af leggen aan de Franse koningen. Dit was niet zo voor alle landen die de graven van Vlaanderen bezaten! Enige streken in het noorden van het graafschap, in de Vier Ambachten en het Land van Waas, en ten oosten van de Schelde het Land van Aalst, en zelfs voor het

zeer betwiste Zeeland, behoorde de graaf van Vlaanderen feodaal onderworpen te blijven aan de Duitse koning. Dat was eveneens het geval voor de streek van Geraardsbergen, terwijl de kasselrij van Doornik in Franse koningshanden bleef.
Men kan van mening verschillen over het feit of die landen wettelijk behoorden tot het graafschap Vlaanderen, dan wel persoonlijke bezittingen waren van de graven en gravinnen. Toch beschouwden wij hen steeds als een deel van ons glorierijk erfdeel. De Franse koning kon geen aanspraak maken op die laatste, Duitse landen, en de graaf van Vlaanderen moest hulde betuigen voor hen aan de Duitse koningen. Dit was ook het geval in die vroege tijden voor het Graafschap Henegouwen, toen Henegouwen nog deel uitmaakte van het grotere Vlaanderen! Misschien is dat waar we kunnen beginnen!

Onze Graaf Boudewijn IX van Vlaanderen, die leefde van 1172 tot 1205, was waarschijnlijk onze meestbegaafde en meest bekende heerser. Hij was ook Boudewijn VI van Henegouwen, Boudewijn, graaf van de Provence, en Boudewijn I, keizer van Constantinopel! Hij werd tot Oost-Romeinse keizer gekroond in mei van 1204, maar hij stierf al een jaar later nadat hij de Slag van Adrianopolis verloren had tegen de Tzar Katoyan van de Bulgaren. Zijn jongere broeder Hendrik werd zijn opvolger.
In Vlaanderen liet hij twee dochters na, waarvan de oudste, Johanna, na hem over Vlaanderen heerste. Deze Johanna van Constantinopel, zoals ze genoemd werd, regeerde wijs over Vlaanderen. Gravin Johanna trouwde in 1212, nauwelijks dertien jaar oud, met Ferdinand van Portugal. Ze trouwden in Parijs. Op hun terugweg naar Vlaanderen werd het jong koppel gevangen genomen door de eerste neef van Johanna, door de toekomstige Koning Lodewijk VIII van Frankrijk. Lodewijk liet hen slechts uit zijn gevangenis vrij nadat ze het graafschap van Artois aan hem hadden afgestaan. Bemerk hoe de strijd met de koningen van Frankrijk al in grote intensiteit woedde tijdens de regering van Ferdinand en Johanna! Het verlies van Artois was het eerste van meerdere dergelijke verminderingen van het territorium van Vlaanderen!

Graaf Ferdinand ging een verbond aan met Koning Jan zonder Land van Engeland en met Keizer Otto IV van Duitsland. Dat verbond was toen al gericht tegen Frankrijk. De legers van de verbondenen sloegen in tegen het leger van Frankrijk te Bouvines op de 7de juli van 1214. Bouvines is een kleine stad halverwege Lille en Douai. Koning Filips Augustus versloeg een leger bestaande uit Duitse, Engels een Vlaamse troepen, geleid door Keizer Otto IV van Duitsland. De Franse koning won er een zeer grote overwinning.
Graaf Ferdinand werd gevangen genomen. Hij zou in de handen blijven van de Franse koningen gedurende de twaalf volgende jaren. Hij werd slechts vrijgelaten nadat hij het Verdrag van Melun ondertekende. Ferdinand keerde terug uit gevangenschap na de dood van de opvolger van Filips Augustus, Koning Lodewijk VIII. De Koningin Bianca van Castilië die over Frankrijk regeerde voor haar jonge zoon Koning Lodewijk IX, kon medelijden opbrengen met Gravin Johanna van Vlaanderen, en gaf de echtgenoot van Johanna weer aan onze gravin. Ferdinand stierf in 1233, en Gravin Johanna hertrouwde in 1237 met Graaf Thomas II van Savoie. Ook dit huwelijk bleef kinderloos. Toen Johanna stierf in 1244, volgde haar zuster, Margareta van Constantinopel, haar op.

Ik vind het nodig wat uit te wijden over het Verdrag van Melun dat in april van 1226 ondertekend werd tussen Johanna van Constantinopel en Koning Lodewijk VIII van Frankrijk. Door dit verdrag verbond Johanna zich, en de volgende graven en gravinnen van Vlaanderen te onderwerpen aan de Franse kroon. Het verdrag vermeldde al dat de graven en gravinnen de koning van Frankrijk trouw moesten dienen. De graven en gravinnen moesten zelfs hun ridders en de steden van Vlaanderen doen zweren trouw te blijven aan de Franse

heersers, op straffe van excommunicatie door de paus! Johanna moest beloven om geen nieuwe kastelen te bouwen ten zuiden van de loop van de Schelde, en ze moest de toelating vragen aan de Franse koning om de bestaande vestingen te veranderen – lees te versterken. Die vestingen mochten geen hinderpaal worden voor invallende Franse legers! Gravin Johanna moest de enorme dwangsom van vijftigduizend pond Parisis betalen voor de vrijlating van haar echtgenoot. Ferdinand en Johanna moesten ook Lille en Douai afstaan aan de Franse koning. De koning zou wel die steden weer teruggeven, na de betaling van het losgeld, maar de vesting Douai moest voor tien jaar in de bezetting van Frankrijk blijven en dat garnizoen moest betaald worden door Vlaanderen.
De koningen van Frankrijk zouden later meerdere malen teruggrijpen naar de clausules van dit verdrag wanneer ze in conflict kwamen met de navolgende graven van Vlaanderen. De koningen en de Franse regentes, Bianca van Castilië, zouden naderhand de clausules van het verdrag wel wat verlichten, vooral dan onder de druk van de steden van Vlaanderen. Slechts vijfentwintigduizend pond moest betaald worden, en geen Franse garnizoenen moesten op het grondgebied van Vlaanderen behouden worden. Niettemin onderdrukte en vernederde het verdrag Vlaanderen.

Margareta II van Constantinopel werd gravin van Vlaanderen in 1244. Toen ze nog zeer jong was, in 1212 al, slechts elf jaar oud, was ze getrouwd met haar voogd, Bouchard d'Avesnes, een edelman van Henegouwen. Bouchard d'Avesnes had aan het hof geleefd van Graaf Filips van de Elzas, de vroegere graaf van Vlaanderen. Bouchard had filosofie gestudeerd in Parijs en in Orléans, hij had een titel van doctor gekregen, en hij was een professor geworden. Hij had misschien zelfs kerkelijke plichten opgenomen! Hij werd aangeduid als domheer van de kerk van Onze-Lieve-Vrouw te Laon, en werd tot ridder geslagen door Koning Richard Leeuwenhart. De graven hadden hem benoemd tot voogd en beschermheer van Margareta. Hij leefde met het meisje in het kasteel van Quesnoy.
Was dit huwelijk een oprechte liefdesverbintenis ondanks haar jeugdige leeftijd, of had Bouchard zich op haar met zijn autoriteit opgedrongen, of had ze de voorkeur gegeven aan Bouchard die ze kende, eerder dan aan enige andere edelheer van Frankrijk die met haar wou trouwen? Bouchard was dertig jaar oud in 1212, en twintig jaar ouder dan Margareta! Wat er ook van zij, zodra Margareta kinderen kon baren had ze drie zonen van Bouchard. Boudewijn kwam in 1217, Jan in 1218, en dan een andere Boudewijn in 1219.
Noch Gravin Johanna noch haar echtgenoot Ferdinand gaven hun toestemming tot dit huwelijk! Ze probeerden zelfs het huwelijk tegen te houden, maar slaagden er niet in. Ook Paus Innocentius III veroordeelde het huwelijk, maar hij verklaarde het niet nietig.

Het huwelijk vond ook geen genade bij de Franse koning. Na de slag van Bouvines in 1214, raadde de overwinnende Koning Filips Augustus de paus aan het huwelijk onwettig te verklaren. In januari van 1216 excommuniceerde de paus Bouchard d'Avesnes. Op de 27ste juli van 1217 noemde een bulle van Paus Honorius III Bouchard d'Avesnes een trouweloze, verraderlijke en onbeschaamde afvallige van de Kerk. Hij ook excommuniceerde Bouchard voor het huwelijk. In 1219 ten slotte, werd Bouchard gevangen genomen door de troepen van Ferdinand en gedurende twee jaar opgesloten in Gent. Bouchard werd slechts vrijgelaten nadat Margareta aanvaard had haar huwelijk te laten ontbinden. Bouchard vluchtte naar Italië, keerde in 1244 terug naar Henegouwen, en Gravin Johanna beval hem te onthoofden te Rupelmonde.
Gravin Johanna stierf in datzelfde jaar, en Margareta, nu weduwe, werd de nieuwe gravin van Vlaanderen.

Margareta van Constantinopel was in die tijd al voor de tweede maal getrouwd! Ze had aanvaard om te touwen met de Heer Willem II van Dampierre, een vriendelijke en zeer hoffelijke edelman uit de Champagne. Hij was de zoon van Gwijde II, of Guy, de *connétable* of hofmaarschalk van de Champagne. Willem stierf al in 1231, maar nadat hij vier kinderen had gegeven aan Margareta. Die waren Willem II van Dampierre, de toekomstige graaf van Vlaanderen, Gwijde, markgraaf van Namen, en later eveneens graaf van Vlaanderen, Jan I, heer van Dampierre, en een dochter genaamd Johanna naar haar tante.

Dit vreemd en ook wel wreed verhaal is belangrijk, omdat het leidde tot de uiteindelijke scheiding van Henegouwen en Vlaanderen! De Avesnes kinderen van Gravin Margareta waren de eerstgeborenen, en zeer eerzuchtig. Margareta was er echter toe gekomen haar kinderen met Willem van Dampierre de voorkeur te geven, en om afkeer te koesteren voor de kinderen uit haar eerste huwelijk. Had ze tegen dan begrepen dat Bouchard d'Avesnes haar had misbruikt? Was het daarom dat ze een afkeer gekregen had tegen de kinderen uit haar eerste huwelijk? De d'Avesnes zonen van Margareta eisten echter het eerstgeborene recht op, zowel voor Vlaanderen als voor Henegouwen!
In dit familieconflict trad Koning Lodewijk IX op als scheidsrechter in 1246. Hij velde een Salomonsoordeel. Hij gaf de rechten om Vlaanderen te erven aan de Dampierre kinderen, dus allereerst aan Willem, en hij gaf de rechten over Henegouwen aan de d'Avesnes kinderen. Die beslissing werd gemaakt door de koning en de pauselijke legaat, de Kardinaal Eudes, bisschop van Tusculum, op het advies van de broeder van de koning, Robrecht van Artois. Op die wijze werd de oudste zoon van Margareta van Constantinopel gekroond tot Graaf Jan I van Henegouwen. De regeling bewerkstelligde de scheiding van Vlaanderen en Henegouwen. Na het verlies van Artois betekende dit het tweede, zeer groot verlies van territorium voor Vlaanderen.

Bijna onmiddellijk protesteerde Jan I van Avesnes tegen deze beslissing. Hij beweerde dat Koning Lodewijk IX zijn oordeel had uitgesproken zonder de toestemming van de Duitse koning. Die toestemming was nodig, omdat Henegouwen feodaal toebehoorde aan het Duits rijk, niet aan het Frans. Jan vond een bondgenoot voor dit argument in Graaf Floris V van Holland en Friesland.
Floris and de d'Avesnes samen bevochten Vlaanderen voor Zeeland en de keizerlijke landen van Vlaanderen. De noordelijke streken van Vlaanderen werden door hun legers verwoest. Gravin Margareta moest een leger samenroepen om troepen tegen Holland op te doen trekken. Enige tijd later, echter, sloot de gravin van Vlaanderen toch de vrede met haar zoon Jan d'Avesnes, en de Avesnes zonen deden afstand van hun territoriale eisen op Vlaanderen.

Het conflict over Zeeland bleef echter voortduren, en verergerde zelfs nog toen Graaf Willem van Holland in 1247 verkozen werd tot Duitse koning!
Margareta moest aan de Duitse koning hulde betuigen voor Zeeland, maar ze weigerde dat te doen omdat ze Zeeland van haar en van haar alleen beschouwde. Ten gevolge daarvan sloeg de koning haar in de ban van het keizerrijk van Duitsland. Tijdens een zitting van de *Reichstag* te Frankfurt, de plechtige vergadering van de Duitse edelen, sloeg de nu Keizer Willem van Holland haar in de ban. Willem van Holland nam al de keizerlijke landen weg van Gravin Margareta. De keizer gaf al die streken aan de d'Avesnes, en eveneens het graafschap Namen, dat hij feodaal kon toewijzen.

Vanaf dat ogenblik noemde Margareta haar Avesnes zonen bastaarden. Maar na een onderzoek verleende de paus in april van 1249 de wettelijkheid terug aan Jan en Boudewijn van Avesnes. De paus verklaarde echter ook wettelijk de giften van de keizerlijke streken van

Vlaanderen aan de graven van Vlaanderen. Hij verklaarde dus wettelijk de opgeëiste rechten van Margareta over die delen van Vlaanderen. De meeste van die landen kwamen later terug in de overheersing door de graven van Vlaanderen, maar een groot deel van Zeeland werd nooit volledig teruggegeven. Dit vormde het derde groot verlies van territorium voor Vlaanderen!

Willem III van Dampierre werd graaf van Vlaanderen genoemd samen met zijn moeder tot aan zijn vroege dood in 1247. Willem werd vermoord tijdens een riddertornooi te Trazegnies. De daders waren ridders, ingehuurd door zijn d'Avesnes halfbroeders. Gravin Margareta haatte haar d'Avesnes zonen des te meer na die verschrikkelijke daad. Gwijde van Dampierre werd tot graaf van Vlaanderen gekroond in 1251, om die titel samen met zijn moeder te dragen.

Margareta van Constantinopel vergaf haar Avesnes zonen niet voor de dood van haar Dampierre, geliefde zoon Willem. Ze begon Henegouwen met troepen aan te vallen. Ze zond honderden Vlaamse ridders uit om bijvoorbeeld de stad Ath en andere grensstreken van Henegouwen te verwoesten. Vlaanderen begon ook weer een militaire veldtocht om Zeeland terug te veroveren van Keizer Willem van Holland. Graaf Gwijde van Dampierre, Jan van Dampierre, Godfried graaf van Bar en Graaf Thibaut de Guines stelden een leger samen, en een vloot. Keizer Willem zond zijn broeder Floris met troepen om de Vlamingen in Zeeland terug te slaan. In dit leger vochten ook zeshonderd mannen uit Henegouwen, geleid door Geeraard van Jauche en Nicolas de Rumigny. Zij zetten hun leger op mars naar Holland in het begin van de zomer van 1251.

Twee jaar later, in 1253, werd het Vlaams leger vernietigd in een grote slachting in Zeeland. Gwijde en Jan van Dampierre, de graven van Guines en van Bar, werden gevangen genomen door het keizerlijk leger.
Gravin Margareta probeerde in juli van 1253 een delegatie edellieden naar de Duitse koning te zenden om over een losgeld voor haar geliefde gevangenen te onderhandelen, maar de keizer weigerde vooreerst hen zelfs te ontvangen. Keizer Willem van Holland reisde naar Worms, en verklaarde dat Margareta een opstandelinge was. Ze had geweigerd hem, de koning van Duitsland en de keizer van de Romeinen, als haar opperheer te erkennen. Ze had ook geweigerd hem hulde te betuigen voor de landen die ze in feodaal leen van Duitsland hield.
In oktober van 1253, echter, probeerden de Vlaamse afgevaardigden opnieuw met de keizer te praten te Frankfurt. De keizer stelde toen dan toch zijn voorwaarden voor de vrede. Willem eiste van de gravin van Vlaanderen toe te geven dat ze wel wetend de koning van Duitsland had beledigd. Hij wou dat het eiland van Walcheren aan de graaf van Holland zou blijven. De twee Dampierre broeders, Gwijde en Jan, moesten de beslissingen van de keizer gegeven te Worms erkennen. Het losgeld van de broeders werd bepaald op tweehonderdduizend Florijnen, een reusachtig bedrag!
De harde voorwaarden van Willem van Holland maakten de Gravin Margareta nog meer woedend, eerder dan gelaten. Ze eiste dat haar zoon Gwijde, hoewel gevangen, volledig samen met haar zou aanvaard worden als graaf van Vlaanderen. Ze deed de twee Dampierre broeders zweren de strijd verder te zetten tegen de Avesnes broeders Jan en Boudewijn! Aldus werd halfbroeder tegen halfbroeder in het lijf gezet, en de haat en de strijd tussen de huizen van Dampierre en van Avesnes zou verder duren.

Gravin Margareta bedacht dan een duivels plan. Ze stelde voor om Henegouwen in feodaal leen te overhandigen aan Koning Lodewijk IX, in ruil voor de vrijlating van haar Dampierre

zonen. Dat zou echter betekenen dat de Franse koning Duitse landen in feodaal leen zou houden van de Duitse keizer, een ongehoord plan. Het plan kon tot een verschrikkelijke oorlog leiden tussen Frankrijk en Duitsland over de rechten op het land. Koning Lodewijk IX weigerde wijselijk het vergiftigd geschenk. Hij vertrok trouwens op kruistocht.

In de afwezigheid van Koning Lodewijk IX, deed Gravin Margareta haar beklag bij Koningin Bianca van Castilië, die haar verwees naar Graaf Karel van Anjou, de broer van de koning. Margareta legde hetzelfde voorstel van schenking voor aan Anjou. Anjou weigerde eerst ontzet, maar stelde later als compromis voor om Henegouwen toch voor zich te houden zolang de gravin in leven vertoefde. Na haar dood slechts, zou hij het graafschap Henegouwen teruggeven aan de d'Avesnes.
Margareta aanvaardde die sluwe overeenkomst. Ze overhandigde haar acte van overgave een jaar later, in oktober van 1253, aan Karel van Anjou. Enige maanden gingen voorbij, tot de bisschop van Luik bepaalde dat Henegouwen nog steeds wettelijk toebehoorde aan de Avesnes.
Anjou besliste om oorlog te voeren! Hij verzamelde een groot leger te Compiègne. Hij riep de Duitse koning op om de illustere gevangenen van Vlaanderen vrij te laten, of hem te ontmoeten op het slagveld te Asse, halverwege Brussel en Aalst, op Vlaams gebied. Anjou liet dit ultimatum aan de keizer bezorgen. Als de keizer hem niet met de wapens wou tegemoet treden, zou hij, Anjou, Holland aanvallen om het te veroveren.
Het Frans leger plaatste onmiddellijk een beleg aan Valenciennes in Henegouwen. Die stad was trouw gebleven aan Jan I van Avesnes, hoewel andere steden zoals Mons, Soignies, Maubeuge, Binche, Beaumont en Ath zich al overgegeven hadden aan de Franse en Vlaamse strijders.

De ridder van Henegouwen die het meest weerstand bood aan de troepen van Karel van Anjou was de heer van Enghien. Het Frans leger van Anjou belegerde dan het kasteel van Enghien, maar Enghien viel bij verrassing het Frans kamp aan met boogschutters en ridders, en sloeg zulke chaos in het Frans leger dat Karel van Anjou zich bijna overwonnen moest voelen. Anjou trok zich terug, maar bleef het beleg van Valenciennes verderzetten. Tijdens onderhandelingen aanvaardde de stad de schenking voor het leven van Gravin Margareta voor Henegouwen aan Karel van Anjou te erkennen. De stad opende de poorten voor het Frans leger, wat een mooie overwinning betekende voor Karel van Anjou.

Ondertussen was het keizerlijk leger drie dagen tevergeefs blijven wachten te Asse. Karel van Anjou had nog slechts zesduizend strijders overgehouden in zijn leger, veel te weinig om er de keizerlijke troepen mee uit te dagen.
Keizer Willem van Holland bracht zijn troepen dan naar Valenciennes. Anjou verliet de stad ijlings tegen de grote overmacht van de keizerlijke troepen. Anjou en de Duitse leiders onderhandelden een wapenstilstand, tot grote ergernis van Gravin Margareta. Haar driest plan was mislukt!
De onderhandelingen lieten Keizer Willem toe zich naar Holland te begeven met zijn leger, om de Friezen te bestrijden die in opstand waren gekomen in het noorden van zijn rijk. Ze lieten ook Karel van Anjou toe terug te keren naar Parijs, om er zijn broeder, Koning Lodewijk IX te groeten. Lodewijk was teruggekeerd van zijn kruistocht. In november van 1255 reisde Koning Lodewijk IX zelfs naar Gent om de zaken met de keizer te bespreken. Maar Willem werd opgehouden in Holland. Hij bleef in vurige schermutselingen verwikkeld met de Friezen. In de winter van dat jaar, werd Willem zelfs gedood in een gevecht tegen de Friezen!

De hertog van Brabant wierp zich daarna op in vredesbesprekingen tussen Gravin Margareta van Vlaanderen enerzijds, de zoon van Willem van Holland, Floris, anderzijds, en ook tussen Jan en Boudewijn van Avesnes. Margareta verzoende zich in tegenzin met haar d'Avesnes zonen. Karel van Anjou zag af van de schenking van Henegouwen door Margareta van Constantinopel. De regent van Holland, de broeder van de vroegere Keizer Willem, die ook Floris heette, zou trouwens in het huwelijk treden met Beatrix, de andere dochter van Gwijde van Dampierre. Als geen zoon uit deze verbintenis zou geboren worden, zou een zoon van Graaf Gwijde trouwen met Mathilde, de dochter van Keizer Willem. Zeeland zou als een bruidsschat meegegeven worden aan Mathilde. Op die manier zou Zeeland, na Henegouwen, definitief van Vlaanderen gescheiden worden en verloren gaan voor de graven van Vlaanderen. De overeenkomst werd ondertekend aan het einde van september 1256.
De overeenkomst eindigde het open conflict tussen Gravin Margareta, haar Dampierre zonen en haar Avesnes zonen. Sombere wrevels bleven echter liggen tussen de huizen van Dampierre en van Avesnes. Met de dood van Graaf Jan I van Avesnes werd de wrok niet vergeten, en nog minder vergeven. Na Jan I volgde zijn zoon, Jan II d'Avesnes, hem op als graaf van Hengouwen.

Vlaanderen kon dan genieten van een relatieve vrede tot nabij 1280! De rijkdom van Gent uit de weefindustrie en de handel in laken steeg in grote mate in die periode, en mijn broeder, Juris Vresele, kende grote voorspoed.

De sterke man van Vlaanderen, Graaf Gwijde van Dampierre, geboren rond 1226, was in 1257 net over dertig jaar oud. In 1246 was hij getrouwd met Mathilde de Béthune. Zij bracht hem het graafschap Béthune en de kasselrij van Dendermonde mee. Zijn moeder, Gravin Margareta, regeerde nog over Vlaanderen.

Het enige merkwaardige jaar voor Vlaanderen kwam in de jaren 1260 vanuit een onverwachte hoek.
De Griekse edelen, geleid door Michaël Paleologus, heroverden Constantinopel op de Latijnse, Frankische heersers in 1261. De Oost-Romeinse Keizer Boudewijn II de Courtenay werd uit de stad verdreven. De Paleologus familie eiste de troon op. Het ontbrak Boudewijn II aan voldoende fondsen in het westen. Hij verkocht daarom in 1263 het graafschap Namen voor twintigduizend pond aan Graaf Gwijde van Dampierre.
Graaf Hendrik II van Luxemburg had echter al Namen veroverd en Marie de Brienne, de echtgenote van de keizer, eruit verdreven. Er volgden onderhandelingen.
Gwijde van Dampierre loste het probleem op met een huwelijksschema! Zijn eerste vrouw, Mathilde van Béthune was ondertussen gestorven. Hij kon bijgevolg trouwen met de tweede dochter van Graaf Hendrik II, Isabella. Eventuele eisen op het graafschap Namen kwamen met haar bruidsschat mee. Met het geld betaald aan de keizer, kon Graaf Gwijde Namen in persoonlijke bezitting houden. Na het verlies van Artois, Henegouwen en Zeeland, kreeg Vlaanderen zo Béthune en Namen bij!

Aan het einde van 1279, overhandigde Gravin Margareta van Vlaanderen, die dan zesenzeventig jaar oud was, plechtig en officieel Vlaanderen aan haar zoon Gwijde, die ook al drieënvijftig was. Gravin Margareta zou kort na die ceremonie in 1280 overlijden. Een nieuw tijdperk begon dan voor Vlaanderen, een tijdperk dat niet meer zozeer getekend werd door de strijd tussen de halfbroeders uit verschillende huizen, maar door de strijd tussen het graafschap en Frankrijk.

'Dat was werkelijk een heel ingewikkeld verhaal,' gaf Bernardus als commentaar.

‘Natuurlijk, zoals alle relaties tussen mensen buitengewoon complex zijn,’ gaf ik hem terug.
‘Amen!’ ging Bernardus akkoord. ‘De arme vrouw!’
‘Je bedoelt voorzeker Gravin Margareta, neem ik aan,’ zei ik. ‘Ja, Bouchard d’Avesnes misbruikte haar, terwijl hij haar had moeten beschermen. Merk op hoeveel kwade gebeurtenissen volgden op die gemene daad. De Dampierres en de d’Avesnes haatten elkaar sindsdien, hoewel ze hun oorsprong vonden in dezelfde schoot. Zonde brengt steeds andere misdaden mee.’
‘De d’Avesnes werden in hun trots en eer gekwetst,’ verdedigde Bernardus hen.
Hij zweeg even.
‘Mensen kunnen steeds moeilijk over vernederingen heenkomen, en de grote heren helemaal niet. We noemen hen wel groot, maar hun bedoelingen blijven dikwijls heel laag, gebaseerd op dezelfde onzuivere, kwade karaktertrekken die allen in een bepaalde graad tonen. Wij, monniken en priesters, hebben nog veel werk te doen om het paradijs van Gods liefde naar de mensen te brengen,’ besloot Bernardus.
Ik herhaalde dan, ‘Amen daarop!’ en we zuchtten samen. Bernardus was op weg naar de wijsheid!

Bernardus had nog niet met me gedaan.
‘Toen ik het over complexiteit had,’ ging hij verder, nooit opgevend, ‘bedoelde ik ook dat u toch een ernstig probleem hebt met uw kroniek. U wilt achter elkaar uitleggen wat er gebeurt in minstens vijf geografische entiteiten, in Gent, Vlaanderen, Frankrijk, Engeland en Duitsland, om dan nog niet te spreken van Holland, Brabant, Henegouwen, Gelderland, Limburg, Jülich, Berg en Bar, en nog in vele andere landen. Als u wilt vertellen in sequentie wat er in die koninkrijken en graafschappen gebeurt, wetende dat de gebeurtenissen verbonden zijn, dan zult u uzelf moeten herhalen, want een gebeurtenis die bijvoorbeeld in Gent gebeurt, maar gebeurt ten gevolge Frankrijk, zal twee maal verschijnen in uw tekst. U zult één verhaal twee maal, drie maal, meerdere malen moeten herhalen. Aan de andere kant, als u in één enkel verhaal vertelt wat er in al die entiteiten tezamen gebeurt, dan zult u een zeer ingewikkelde tekst bekomen. In het eerste geval zal uw lezer menen dat u uzelf onnodig herhaalt zoals een oude stotteraar. In het tweede geval zult u een zo complex verhaal geven dat uw lezer de draad zal missen en zich snel zal gaan vervelen.’
‘Dat weet ik maar al te best, mijn vriend,’ antwoordde ik. ‘Ik heb lang nagedacht over dat probleem, waar elke kroniekschrijver mee moet afrekenen. Ik ben geen genie. Ik zal noch het ene noch het andere vermijden! Ik zal dubbele verhalen in mijn kroniek toelaten, en ik zal toelaten dat het verhaal soms ingewikkeld wordt. Geen andere dan heel verstandige lezers zullen trouwens al tot hier geraakt zijn. Zij zullen me vergeven voor het eerste geval, en me volgen doorheen het tweede. Ik verontschuldig me bij hen en bij jou, maar ze zullen me moeten volgen en de dubbels zowel als de complexiteit doorstaan. Of hier ophouden met lezen en hun tuin gaan omspitten!
Bernardus gromde iets wat ik niet begreep, stond op en verliet de kamer. Ik vraag me nog steeds af of hij me een idioot noemde, dan wel voldoende verstandig was om de moeilijkheid te doorstaan. Ik hoopte op het laatste.

Engeland

In Engeland, ondertussen, had Koning Hendrik III zijn vredesinitiatieven ten overstaande van Frankrijk afgerond. In 1260 liet de koning zijn voorvaderlijke aanspraken op de continentale streken van Normandië, Anjou, Poitiers en Maine vallen, in ruil voor de rechten op Gasconje,

gebruikelijk door de Fransen Guyenne genaamd. Hendrik III was van een algemeen vriendelijke aard. De Plantagenet lijn van de Engelse koningen gaven met de overeenkomst hun voorvaderlijke rechten op in het centrum van Frankrijk, in ruil voor hun moederlijke landen van Aquitaine. Koning Hendrik III begreep dat hij de middelen miste om aan al die landen in Frankrijk vast te houden.
Niet iedereen in Engeland ging zomaar akkoord met die politiek, vooral niet de Heer Simon de Montfort, graaf van Leicester. Hij en andere edellieden werden tegenstanders van de koning. Ze verweten aan de koning veel te snel land te hebben afgestaan aan de koning van Frankrijk. Simon was eigenlijk een edelman van Franse afkomst. Zijn vader was de befaamde, eveneens genaamde Simon de Montfort die deelgenomen had aan de kruistochten tegen de Albigenzers, de Cathaarse ketters in het zuiden van Frankrijk. Die Montfort had een wrede oorlog gevoerd in de Languedoc. De moeder van onze Montfort was Alix de Montmorency, en Simon had het graafschap van Leicester geërfd van zijn grootmoeder langs moeders kant. Die vrouw, Alicia de Beaumont, was erfgename van het graafschap Leicester via haar broeder, Robrecht van Beaumont, graaf van Leicester. Montfort kan hoge ambities gekoesterd hebben op de landen in Frankrijk waar de Engelse koning nu aan verzaakte. Montfort en zijn vrienden, Engelse ridders, vormden een liga die weerstand bood aan de koning. Ze lieten een handvest opstellen dat de Provisies van Oxford genoemd werd, ter uitbreiding van de Magna Carta. Ze probeerden verder de koninklijke macht te fnuiken. Het conflict tussen deze edellieden en de koning mondde uit in een burgeroorlog!

De oorlog met Montfort eindigde in 1265 met de Slag van Evesham, waarin Koning Hendrik III en zijn zoon, de toekomstige Edward I, het leger van de opstandige edelen en van Simon de Montfort versloeg. De Provisies van Oxford werden ingetrokken, en weerlegd, maar de tegenstand tegen de koning eindigde niet. De burgeroorlog duurde tot in 1268. Edward had toen de verscheidene kastelen waarin de protesterende edellieden zich verschanst hadden één na één veroverd. Hij had al oorlog gevoerd van zijn achttiende tot zijn achtentwintigste verjaardag! Hij was aan de strijd gewoon geraakt.

Edward was een typische ridder van onze tijden! Zijn leven was gewijd aan oorlog en strijd. Na de innerlijke conflicten in Engeland, voelde hij zich rusteloos. Hij zeilde weg op een kruisvaart naar het Heilig Land. Hij vertrok uit Engeland met zijn vrienden en met een klein leger in september van 1269, om naar de Franse haven van Aigues-Mortes te varen. Daar moest hij de Koning Lodewijk IX van Frankrijk ontmoeten.
Lodewijk IX had echter niet op Edward gewacht. Hij was reeds afgevaren met zijn vloot. Zijn doel was niet het Heilig Land, maar Tunis! Lodewijk IX was naar Noord-Afrika gevaren, daartoe aangezet door zijn jongere broeder, dezelfde Karel van Anjou die samengespannen had met gravin Margareta van Vlaanderen. Karel van Anjou was naderhand de koning van Sicilië geworden.

Wanneer de Engelse ridders uit Aigues-Mortes in oktober van dat jaar afzeilden, wisten ze nog niet dat de koning van Frankrijk gestorven was op de 15de augustus nabij Tunis. De Engelsen kwamen slechts aan in Noord-Afrika op de 1ste november, hun Tunesische campagne eigenlijk beëindigd vóór ze begonnen was. De twee vloten, de Franse en de Engelse, zeilden terug naar Sicilië. Ze kwamen terecht in een storm, die de Franse vloot vernietigde nabij Tropani, en die de gedeukte, verzwakte schepen van Edward gelukkig intact naar Palermo stuurde. Edward zeilde van daar verder naar het Heilig Land en naar de haven van Acre.

In juni reeds, had de Mammelukken Sultan al-Zahri Baybars een beleg gelegd aan Acre. In september kon Edward alle Christelijke bondgenoten bijeenbrengen, de Tempeliers en de Hospitaalridders, met strijders van de koning van Cyprus. Hij verzekerde ook een bondgenootschap met Abagha Khan, de heerser van de Mongolen, om de Mammelukken vanuit het oosten aan te vallen.
Edward bracht de winter door te Acre, tot hij de sultan kon dwingen een tienjarig bestand aan te gaan. Edward mocht dan al Acre gered hebben met die wapenstilstand, erg veel kon hij ook niet blijvend volbrengen. In september van 1272 zeilden de Engelsen uit Acre weg, naar Sicilië. Ze zouden slechts in Engeland aankomen in augustus van 1274. Edward bevond zich nog op het vasteland van Italië toen hij hoorde dat zijn vader, Koning Hendrik III, overleden was. Hij was de nieuwe koning van Engeland!

In de winter van 1274 tot 1275 beval Koning Edward I een groot overzicht op te stellen van zijn land. Het werk moest gedaan worden door zijn *sheriffs*, zijn baljuws. Het overzicht kon beëindigd worden in maart van 1275, en werd bekend als de Honderd Rollen. Dit bevatte informatie over de toestand van het koninkrijk. Het liet de koning toe de Statuten van Westminster op te stellen, een kroningsstatuut, waarin hij beloofde de wet en de orde in Engeland te herstellen en de koninklijke rechten te vrijwaren in het rijk. Edward I wou duidelijk doen wat juist was voor zijn onderdanen en voor de voortzetting van het koninkrijk in Engeland.

Diezelfde winter nog brak een opstand uit in Wales tegen de heerser van Gwynedd, Llywelyn ap Gruffud. De graven van Engeland raasden tegen Llywelyn, die zijn hulde betuigd had voor Wales aan Koning Edward I.
Edward I begaf zich op mars naar Chester met zijn huisleger. Hij wou dat Llywelyn opnieuw zijn gehoorzaamheid aan hem daar zou komen betuigen. Llywelyn echter, verklaarde dat hij slechts nieuwe hulde wou betuigen nadat Edward zijn grieven beantwoord had betreffende de pro-Engelse rebellen van de March van Wales. Die zuidelijke delen van Wales, een aantal kleine graafschappen, waren eerder pro-Engels geworden, en ze boden tegenstand tegen Llywelyn.
Edward I wachtte een week tevergeefs te Chester, en vertrok daarna razend van woede. De oorlog met Wales werd verklaard!

Koning Edward had echter op dat ogenblik grote moeilijkheden om voldoende fondsen te verzamelen voor eender welke oorlog! Men vergeet al te dikwijls hoe belangrijk het geld is in het voeren van oorlogen. Koning Edward I zat toen op een lege schatkist! Hij kon geen leger samenroepen en er op veldtocht voor betalen. De koning moest eerst een nieuwe taks op wol invoeren, en hij gaf het beheer van de inning van de douanerechten aan zijn Riccardi bankiers van Italië. Die leenden hem dan wel het geld dat hij dringend nodig had om Wales binnen te vallen. Rond oktober van 1275 had de koning ook het uitlenen van geld door de Joden verboden, wat hem toeliet de toestemming van de edelen in het Parlement te bekomen om bijkomende taksen te heffen en om de schulden van zijn kruistocht te betalen. Edward compenseerde de Joden door hen toe te laten handel te drijven, maar de Joden konden voortaan slechts wonen in de koninklijke steden. Ze moesten een geel teken dragen, en de christenen mochten niet onder hen leven. Op die wijze werden de Joodse kwartieren in de Engelse steden gevormd.

Aan het einde van 1275 liet Llywelyn ap Gruffud weten dat hij wou trouwen met Eleonora van Montfort, de dochter van de Simon de Montfort, die de oppositie tegen Koning Hendrik IIII tot staan had gebracht. Edward I voelde zich opnieuw beledigd. Het gevaar van een

nieuwe Montfort opstand in Engeland en in Wales werd groter door zo'n huwelijk. Toen Eleonora van Frankrijk naar Engeland zeilde, veroverde de koninklijke vloot haar schip. Banieren van de Montforts werden gevonden, verborgen in de koggen. Moesten die banieren dienen om gebruikt te worden in een nieuwe Montfort opstand? Koning Edward I sloot Eleonora van Montfort op in het kasteel van Windsor. Ze zou daar blijven gedurende drie jaren. Haar broeder zou zelfs zes jaar gevangen blijven in het kasteel van Corfe.

In het begin van 1276 riep Edward opnieuw Llywelyn op om aan zijn hof te verschijnen, ditmaal te Westminster, maar de leider van Wales daagde niet op. Het Engels Parlement verklaarde daarom Llywelyn als zijnde een opstandeling. Begin 1277 dan, stelde Llywelyn voor om elfduizend pond te betalen voor de genade van de koning, onder de voorwaarde dat het vroeger verdrag tussen Wales en Engeland zou geldig blijven. Hij vroeg ook zijn toekomstige bruid uit de gevangenis vrij te laten. Het antwoord van Edward was om weer strijders te verzamelen en opnieuw diep in Wales door te dringen. Dat gebeurde vanaf het midden van juli van 1277. Edward was te Chester met een leger van drieduizend strijders en een vloot van de *Cinque Ports*, de Vijf Havens, van het zuiden van Engeland. Meteen stak de koning door naar het hart van Wales. In augustus was het leger van Edward al aangegroeid tot vijftienduizend man, waarmee de koning Gwynedd bedreigde. Llywelyn gaf zich gewonnen in september. Het verdrag voor de overgave van Wales aan Koning Edward I werd ondertekend in november. Een jaar later, in oktober van 1278, kon Llywelyn ap Gruffud trouwen met Eleonora van Montfort. Llywelyn onderwierp zich aan de koning van Engeland.

Koning Edward I had opnieuw problemen ten gevolge van zijn gebrek aan inkomsten. De koning zond zijn mannen uit, op zoek naar enkelingen die hij ervan kon beschuldigen de zilveren muntstukken van het koninkrijk in gewicht te verminderen. Die mannen vijlden een beetje zilver af van de muntstukken, maar ze verdeelden de munten dan toch aan de gangbare waarde. In het Engels heette de praktijk '*clipping*'. De *sheriffs* vonden, zoals verwacht, dat veel Joodse muntwisselaars dit procedé gretig toepasten. De helft van de volwassen, mannelijke Joden in het koninkrijk werd terechtgesteld. Koning Edward begon dan zijn muntstukken opnieuw te slaan en behield de winst uit die operatie voor zijn schatkist.

In mei van 1279 reisden Koning Edward I en Koningin Eleonora van Castilië naar Frankrijk. Eleonora moest hulde betuigen aan de Franse koning voor het graafschap van Ponthieu, dat ze van haar moeder geërfd had. Koning Filips III van Frankrijk aanvaardde de huldebetuiging en stond ook de streek van Agen, het Agenais, af aan Edward I, zoals bepaald in het voorafgaandelijk Verdrag van Parijs. De vrede heerste tussen Frankrijk en Engeland. Gedurende de periode van de volgende drie jaar bleef ook Wales rustig.

In die periode heerste er eveneens vrede tussen Engeland en Schotland. Koning Alexander III van Schotland was gekroond geworden in de abdij van Scone. Alexander III en Hendrik III leefden op vriendschappelijke voet. Op Kerstmis van 1251, in York, trouwde Alexander zelfs met Margareta, de dichter van Koning Hendrik. In de daaropvolgende jaren zou Engeland meer lijden onder de groeiende onrust in Schotland en Wales, en Koning Edward I zou eens te meer grote problemen ondervinden om geld samen te brengen om zijn grote legers in veldtochten te leiden, en om zijn oorlogen te voeren in eigen land. Dit hield hem ervan af om een belangrijke rol te spelen op het continent, en meer bepaald in Vlaanderen.

Sta me toe hier een eigen mening toe te voegen. Als de Parlementen van Engeland, Frankrijk en Duitsland werkelijk de vrede hadden willen doorvoeren in plaats van de gedurige oorlogen die de koningen zochten, dan hadden ze kunnen weigeren geld te geven aan hun monarchen.

Dit gebeurde niet. De Parlementen aanvaardden steeds vroeger of later om oorlogstaksen te heffen, zodat de koningen uiteindelijk altijd hun geld kregen! Ik neem dus aan dat ofwel de edellieden van die landen zeer verknocht bleven aan hun heersers, ofwel ook volledig akkoord gingen met de veldtochten. Ik meen dat het laatste de waarheid is. Een grote, nationale fierheid lag ook in de harten van de edele ridders, zodat ze in het algemeen zoveel in de koninklijke visie geloofden als de koningen zelf. Maar wat is een koning meer dan het symbool van de natie?

Duitsland

Keizer Willem van Holland was gesneuveld in de oorlog tegen de Friezen. Twee kandidaten streefden naar de troon van Duitsland. Ze waren Koning Alfonso de Wijze van Castilië en Richard van Cornwall, de zoon van Koning Jan zonder Land en broeder van Koning Hendrik III van Engeland.
In Frankrijk en Engeland was de troon erfelijk geworden, zodat de oudste zoon van de gestorven koning bijna automatisch de kroon van het koninkrijk ontving. Dat was niet het geval in Duitsland. De koning van Duitsland werd verkozen door zeven kiezers, die men in het Duits de '*Kurfürsten*' noemde, waarin '*Kur*' het oud Duits woord voor keuze of verkiezing was. De zeven kiezers voor Duitsland waren de aartsbisschoppen van Mainz, Köln en Trier, drie kiezers voor de geestelijkheid, met vier wereldlijke kiezers, die waren de koning van Bohemen, de graaf van de Pfalz of van het Palatinaat van de Rijn, de hertog van Saksen en de markgraaf van Brandenburg.

Richard van Cornwall won het pleit, maar hij werd slechts twee jaar later gekroond. Hij moest de kiezers van Saksen, Brandenburg, van Trier en Koning Ottokar II van Bohemen veel geld geven – lees omkopen – om hun stemmen te winnen. Richard werd koning van Duitsland in 1256, en koning van de Romeinen of keizer in 1257. Richard verbleef bijna nooit in Duitsland! Hij steunde Koning Hendrik III tegen de opstandige graven die onder de leiding van Simon van Montfort tegen de koning van Engeland vochten in de veldtochten tussen 1264 en 1265, en hij stierf in het begin van april van 1272.

Na de dood van Richard begon een nieuwe strijd voor de troonsopvolging in Duitsland, die eindigde in de verkiezing tot koning van Graaf Rudolf I van Habsburg. Rudolf was graaf geworden van zijn leengoed in 1240. Hij was de eerste Habsburg koning van Duitsland. Zijn voorouderlijk kasteel stond in de Aargau streek in de Alpen. Rudolf werd tot koning van Duitsland gekroond in de kathedraal van Aken op de 24ste oktober van 1273. Hij was toen vijfenvijftig jaar oud. Om de kroon te winnen had hij bondgenootschappen moeten smeden met de kiezers, door zijn dochters te laten trouwen met Hertog Ludwig van Beieren en met Hertog Albrecht van Saksen. Een jaar later kroonde Paus Gregorius X hem ook tot koning van de Romeinen. Daartoe had hij al de keizerlijke rechten op de Pauselijke Staten moeten afstaan.

Een tegenkandidaat van Rudolf was Koning Ottokar van Bohemen geweest. Ottokar kwam niet opdagen op een vergadering van de *Reichstag*, het Parlement van de edellieden van Duitsland, ingericht te Nürnberg in november van 1274. Hij weigerde Rudolf als koning te erkennen. Ottokar beweerde dat Rudolf niet wettelijk verkozen werd omdat hij de stem niet bekomen had van Bohemen. Ottokar weigerde ook een tweede maal naar de *Reichstag* te komen.

Keizer Rudolf moest een leger verzamelen. Hij zette zich op mars langs de Donau en viel Oostenrijk en Bohemen binnen. Ottokar vroeg de wapenstilstand aan. Onderhandelingen begonnen en een overeenkomst werd snel afgesloten in de herfst van 1276. Ottokar erkende officieel een vazal van de keizer te zijn. Een dubbel huwelijk sloot de overeenkomst af. Hartmann, de zoon van Rudolf, zou trouwen met een dochter van Ottokar, en de zoon van Ottokar, de latere koning Wenceslaus II, of Wenzel II in het Duits, zou trouwen met een dochter van Rudolf.

De *Reichstag* zitting te Nürnberg besloot ook dat alle kroonstaten die gegrepen werden sinds de dood van Keizer Frederik II moesten overgemaakt worden aan de keizer. Ottokar weigerde echter de hertogdommen van Oostenrijk, Styrië en Carinthië af te staan. De keizer sloeg dan Koning Ottokar in de keizerlijke ban, en verklaarde hem de oorlog in juni van 1276. Twee jaar later moest dus Keizer Rudolf een tweede veldtocht beginnen tegen Bohemen. Hij versloeg Koning Ottokar in de Slag van het Marsveld nabij Wenen. Ottokar verloor het leven in die veldslag.
Het conflict was nog niet beëindigd, want Markgraaf Otto de Lange van Brandenburg bood nu tegenstand tegen de koning, als regent van Wenceslaus II. Opnieuw waren onderhandelingen nodig. Rudolf won Oostenrijk, de Steiermark en Kärnten, die hij aan zijn zonen overhandigde om er over te heersen. Rudolf gaf het hertogdom Oostenrijk aan zijn zoon Albrecht, en het hertogdom Styrië aan Rudolf II, die toen nog maar twaalf jaar oud was. Deze Rudolf werd ook de hertog van Schwaben. Ten slotte gaf Rudolf het hertogdom Carinthië aan de schoonvader van zijn zoon Albrecht, aan Graaf Meinhard II van Gorizia-Tirol.

Vanaf dat ogenblik moest Rudolf veldtocht na veldtocht ondernemen om de wet en de orde te herstellen in Duitsland. Hij trad op tegen de roofridders van Duitsland in Schwaben, het Frankenland, Beieren, en vooral in Thüringen. Het ontbrak hem aan voldoende hulpmiddelen en de macht om volledig de vrede in die landen te herstellen. Hij leed aan dezelfde geldproblemen als Koning Edward I in Engeland. De Duitse keizers konden daarom in de volgende jaren ook geen beslissende rol spelen in het conflict tussen Vlaanderen en Frankrijk.

Gent

Onze stad Gent kende de vrede in de jaren van 1250 tot 1280. De oorlogen en de veldtochten werden gevochten door de edellieden. Behalve in het betalen van taksen, werden onze poorters van Gent niet direct betrokken in de schermutselingen en in de veldslagen. Vrijwilligers werden wel aangetrokken door de edellieden als huurstrijders, betaald door de oorlogvoerenden. Onze stadsmilities dienden echter niet, en zeker niet in grote aantallen, in de legers van de graven van Vlaanderen of van de koningen van Frankrijk of Duitsland.
De milities van de ambachtsgilden van de stad dienden om de rechten en vrijheden van Gent te verdedigen. Dit waren de vrijheden en de privileges die ons geschonken werden in oorkondes door de graven en gravinnen. Geen invasies uit de naburige landen bedreigden de steden van Vlaanderen. Geen leger legde een beleg aan Gent. We beschouwden ook niet echt de conflicten tussen de graven en de koningen als onze conflicten. We hadden politieke problemen van ons eigen binnen onze muren, maar we voelden ons nooit onzeker of onveilig binnen de omtrek van de stadsmuren.

In het begin van de dertiende eeuw dienden de mannen die Gent beheerden als schepenen voor het leven, voor zolang ze zelf wilden. De landeigenaars-poorters regeerden over Gent.

Ze waren leden van de families die de stad gesticht hadden, die land bezaten binnen de stadsmuren, en die vooraanstaande mannen geworden waren door zich als eersten neder te zetten aan de samenvloeiing van de Leie en de Schelde. Vóór het begin van de dertiende eeuw, werd het schepenambt erfelijk in de landeigenaar-poorter families van Gent, in de oude geslachten, vooral in de vier riddergeslachten van de Ser Sanders, Ser Symoens, Ser Borluut en Ser Bette. De titel van 'Ser' duidde op de Vlaamse aanspreektitel van ridder. Andere families hadden die eerste vier vervoegd.

Een oorkonde gegeven door de graaf in 1178, erkende de rechten en de plichten van de schepenen. Ze konden taksen invoeren, en ze moesten de vrede bewaren in de steden. Ze moesten de smeekbeden gericht aan de graaf, aanhoren en behandelen, in zijn afwezigheid, of in de aanwezigheid van vertegenwoordigers van de graaf. Open functies van schepenen konden opgevuld worden door andere, nieuwe schepenen. Deze oorkonde werd nog bevestigd en versterkt in 1191.
De regeringsvorm veranderde in 1212. Graaf Ferdinand beval toen dat de schepenen niet jaarlijks moesten bepaald worden door de andere schepenen, maar gekozen door kiezers aangeduid door de graaf. De keuze van de schepenen moest gebeuren op de dag van Maria-ten-Hemel-Opneming, op de 15de augustus. De instelling van de jaarlijkse verkiezing van de schepenen door de graaf verhoogde zijn macht en stopte de overweldigende macht van de oude regerende geslachten. De verandering gaf de gewone inwoners enige hoop om ooit een functie van schepen te bemachtigen. De gravin en de gilden beschuldigden de schepenen ervan rijk te worden van de taksen die aan de armen ontwrongen werden. De gravin eiste toen ook van de schepenen dat ze jaarlijks de stadsrekeningen zouden open leggen.

Een organisatie genoemd de Negenendertig kwam in bestaan in een oorkonde van 1228, gegeven door Graaf Ferdinand in ruil voor de hulp die de schepenen en de rijkere poorters van Gent hem verleend hadden om hem uit de gevangenis te helpen. De naam van de Negenendertig verwees naar het aantal schepenen. De schepenen werden nu verkozen door de schepenen die in functie waren, en ze behielden hun functie niet meer echt en automatisch voor het leven.
De uitgaande schepenen verkozen dus de nieuwe negenendertig schepenen. Onder hen, zouden dertien mannen de ware schepenen blijven voor de duur van één jaar. De dertien schepenen van het voorbije jaar deden dienst als raadgevers, en de dertien schepenen van het jaar vóór de raadgevers, zetelden als '*vacui*'. De dertien schepenen van het jaar werden de Schepenen van de Keure genoemd. De dertien mannen van het jaar tevoren heetten de Schepenen van het Gedeele, van de Staat. Deze laatste deden ook dienst als de 'paysierders' in het Vlaams, en zij moesten de publieke vrede verzekeren. Ze zetelden als de rechters van de stad. De raadgevers zonder functie, de *vacui*, werden de schepenen van het volgend jaar. Vijf schepenen moesten de vierendertig anderen kiezen.

Toen in 1244 Margareta van Constantinopel tot gravin van Vlaanderen bevestigd werd, was ze reeds twaalf jaar weduwe van haar tweede echtgenoot, Willem van Dampierre. Ze had drie zonen en twee dochters van Willem.
Gent tekende in 1249 een overeenkomst met de meeste andere steden van Vlaanderen en van Brabant om geen onderdak toe te staan aan ambachtslui die onrust veroorzaakt hadden in andere steden. In 1274 werden die bondgenootschappen hernieuwd. Het was niet toegelaten door dit verdrag bijvoorbeeld aan de Brabantse steden om asiel te verlenen aan mensen uit de Vlaamse steden die gezocht hadden om de stedelijke vrijheden en de privileges te belemmeren.

De gilden van de ambachtslui kwamen meer en meer in conflict met de regeringen van de schepenen, de leden van de meest vooraanstaande families. De gilden klaagden aan de gravin. Zij zocht meer controle uit te oefenen op de schepenen. Haar belangen en die van de gilden om de macht van de schepenen te fnuiken, convergeerden.

In 1275 schafte Gravin Margareta plots de organisatie van de Negenendertig af! Ze ontsloeg de zetelende Negendertig, en verving hen door een Raad van Dertig. Ze veranderde de Negendertig in twee groepen van dertien schepenen en vier schatbewaarders. De schepenen werden zo een groep van dertig mannen. De Negenendertig gingen niet akkoord! Ze dienden beroep aan bij de koning van Frankrijk. Ze wilden hun privileges van weleer behouden.

Gravin Margareta zond ook een brief naar de koning. Drie goed gekende Gentenaars brachten haar schrijven naar de koning: Willem en Peter van Utenhove en Hugen Utenvolderstraete. In november van 1275 liet gravin Margareta nog de brief verzegelen door de abten van Sint Pieters en van Sint Baafs te Gent. Ze voegde een nota toe om haar eerlijkheid te bevestigen, geschreven door de Fremineuren, de orde van de Franciscaanse Broeders waartoe ook ik behoorde.
Twee van de raadgevers van de koning brachten het antwoord van het Frans hof in 1277 naar Gent, de graaf van Ponthieu en Guillaume de Neuville. Zij moesten tevens het gedrag van de schepenen en van de graven in deze zaak onderzoeken.
Op de 22ste juli van 1277 openbaarde de koning zijn beslissing in het beroep van de Negenendertig ten overstaande van de gravin. De koning ontsloeg de Eerste Schepen van de Keure, toen Everard de Grutere, en ook zes van zijn collega's. De anderen, in totaal dertig, bleven in functie om tot het aantal van dertig te komen zoals ook de gravin beslist had. De oude oorkondes aan Gent gegeven door Graaf Ferdinand en Gravin Johanna bleven echter van kracht. Met dit oordeel veroordeelde de koning de basis van de nieuwe organisatie van de schepenen, zoals voorgesteld door Gravin Margareta. Hij schafte de nieuwe organisatie af, en bevestigde de oudere oorkondes, met de weder instelling van de Negenendertig!

Het jaar 1279 zag de officiële stichting van de zeehaven van Sluis in de baai van het Zwin. Sluis zou de belangrijkste haven worden van Vlaanderen! In december van datzelfde jaar gaf Gravin Margareta van Constantinopel, zesenzeventig jaar oud, plechtig Vlaanderen over aan haar erfgenaam, haar zoon Gwijde van Dampierre.

Gwijde van Dampierre liet in 1279 de Negenendertig schepenen van Gent verder bestaan, maar hij eiste de jaarlijkse openlegging van de stadsrekeningen. Die openbare voorstelling kon de mogelijke verduisteringen in de inning van de taksen door de schepenen van Gent duidelijk maken. Hij wierp enigen van de ergste tegenstanders van zijn inmenging onder de schepenen in de gevangenis.

Opnieuw gingen de schepenen in beroep bij de koning van Frankrijk. Onderhandelingen begonnen tussen de graaf en de koning betreffende de regeringsvorm van de stad. Koning Filips verwees de klagers naar het gerechtshof van de graaf, dat hen prompt tot zware boetes veroordeelde. Graaf Gwijde verklaarde ook de eigendommen van de klagende schepenen verbeurd, hoewel de schepenen verontwaardigd uitriepen dat hun persoonlijke fouten al betaald werden met de boetes. Wanneer de schepenen nadien de rekeningen voorstelden, weigerde Graaf Gwijde die goed te keuren. Hij beweerde dat de schepenen de gewone mensen van de stad getiranniseerd hadden. De zaken bleven dan zo gedurende enkele jaren.

De evolutie van de regering van Gent toonde de groeiende invloed van de gilden aan. De graven en gravinnen zochten begrip en populariteit bij de gilden en bij de gewone stadsbewoners, tegen de regerende klasse van Gent. De landeigenaar-poorters deden gewoonlijk beroep op de koning van Frankrijk, en zochten systematisch diens steun.

Het groot ontwerp

Ik heb me dikwijls afgevraagd of een groot goddelijk ontwerp onze daden bepaalt. Ik ontdekte wel een model, een patroon in wat er in die jaren gebeurde in Engeland, Duitsland en Frankrijk.
De nieuwe koningen, en zelfs de pausen, verstevigden hun macht over de landen waarover ze regeerden. Velen zullen me naïef vinden, maar ik geloof sterk en zeker dat de nieuwe koningen meer bezorgd waren over hun koninklijke functie dan over hun persoonlijke glorie. Ze meenden dat ze de bewakers waren van iets wat veel groter was dan hun persoon: de Godsgegeven instelling van het koningschap. Ego, hebzucht en eerzucht waren natuurlijk eveneens aan het werk, zoals steeds, maar deze nieuwe koningen wisten hoe te slagen, in tegenstelling tot de vorigen. Ze hadden de gaven van intelligentie meegekregen, van handigheid, van hardnekkigheid voor hun zaak, het charisma om te leiden, en ze aanzagen zich als verantwoordelijke mannen.
Koning Edward I moest meerdere oorlogen voeren om Wales te onderwerpen. Schotland zou volgen.
Koning Rudolf van Habsburg veroverde meerdere territoriums in Duitsland, om ze toe te voegen aan zijn persoonlijke gebieden. Hij had ook de koning van Bohemen vernederd en hem in de greep van het koninkrijk gehouden. Hij vernietigde de slechte macht van de roofridders in Thüringen en in andere streken.
De nieuwe koningen gebruikten al hun energie om de macht en de roem van hun voorvaders terug te winnen, de macht en de roem die ze verloren hadden sinds Karel de Grote zijn keizerrijk had opgedeeld. Karel de Grote, de eerste en de nieuwe koning van de Romeinen, was hun lichtend voorbeeld. Hoe moesten ze de koningen vóór hen vervloeken, de koningen die dergelijke macht verspild hadden!

Tegenvoorbeelden waren er natuurlijk ook te vinden, zoals Richard van Cornwall die niets gaf om Duitsland, het land waarvan hij nochtans koning werd. Of ook zoals Koning Lodewijk IX van Frankrijk, die een zeer vrome man was, maar die meer bezorgd was om het verlies van de Christelijke graafschappen in het Heilig Land, en daarom steeds uit was op kruistochten.

Waarom dan, en tezelfdertijd, rezen er machtige, verstandige, onscrupuleuze en moedige koningen op zoals Edward I, Rudolf van Habsburg en iets later Filips IV de Schone? Waarom waren plots die mannen niet zo vriendelijk als Koning Hendrik III en Lodewijk IX? Was een groot, goddelijk ontwerp in de maak?
Het was waar dat de lagere edellieden van onze landen ervan hielden om zware taksen te eisen van hun volk. Ze hielden er aan glorie te zoeken, geld en meer land, door elkaar te bevechten. Daarbij verwoestten ze steden, dorpen en het platteland. Ze stalen, verkrachtten en doodden met ongevoelige vurigheid. Misschien was het goed dat de koningen tussenkwamen om die roofridders in hun koninkrijken de halt toe te roepen. Was dit het teken van een goddelijk ontwerp? Ik moet met mijn rede helaas besluiten dat de komst van een nieuw geslacht van koningen gewoon een toeval was, waarin de hand van God niet aanwezig was. Maar wie weet? Zijn de wegen van God niet ondoorgrondelijk?

In Vlaanderen waren we op dat ogenblik niet erg bezig met wat er in Engeland en Duitsland gebeurde, hoewel onze relaties met die volkeren veelvuldig en complex bleven. Ik vreesde voor wat er met Vlaanderen zou gebeuren, wanneer ook de Franse koningen met afgunstige en vooral gretige ogen zouden beginnen te kijken naar hun rijkste, maar ook zeer onafhankelijk gezind en zeer machtig feodaal land van de graven van Vlaanderen. Er lagen turbulente jaren in het verschiet voor Gent! Ik dacht na over wat er kon gebeuren in meer detail. Ik liep naar mijn broeder Juris Vresele om hem in te lichten over wat ik vreesde.

Broeder Bernardus bleef op dat punt ook sceptisch. Hij keek naar me met gefronst voorhoofd. Hij bewonderde God en bad veel en met gloed, maar zijn beeld van God was eerder van een amorfe kracht die het universum vulde. Hij geloofde er niet echt in dat God ons naar zijn imago geschapen had.
'God kan slechts geest zijn,' besloot hij. 'Hoe kan dan een God die mij, ellendige worm, gemaakt heeft, zo lelijk en zo zwak, me volgens zijn imago geschapen hebben? Belachelijk! En waarom zou God zich zoveel met ons bezig houden? De nieuwe koningen waren even eerzuchtig, slecht en arrogant als de vorigen. Hun misdaden waren zelfs groter!'
Het was moeilijk om over zulke onderwerpen te praten met Bernardus!

1.2. Juris Vresele. 1280-1284

Juris Vresele was een eerder kleine man, niet groot, en soms ook nogal kort van stuk in karakter. Met zijn brede schouders, zware spieren en ongewoon dikke, maar sterke benen, zag hij er gestuikt uit, vierkantig, zoals de vele sterke mannen die elke dag goederen laadden en ontlaadden op de kaaien van Tussen Bruggen. Wanneer Juris ging, dan gaf hij een indruk van gemakkelijke kracht, van stevigheid, van een man aan wie de autoriteit gemakkelijk kwam. Hij keek rond zich met vurige, donkergroene ogen. Die ogen glansden steeds, leken dikwijls te beschuldigen, en vlogen zenuwachtig van links naar rechts om alles in te nemen, zoals een kind dat nog de wereld in verwondering bekijkt en ontdekt. Die ogen riepen ontzag op in de mannen en vreemde, sensuele rillingen in de lenden van de vrouwen.
De jonkvrouwen en de meisjes voelden instinctief dat hij een erg dominerende man was, die er geen moeite mee had om anderen te overmachtigen. Eender welk mooi gelaatje van een lustig meisje kon echter Juris Vresele niet in een oogwenk bemachtigen. Hij liet zich niet snel rond een vingertje draaien, en ook niet na een vleiend gesprek. Kruiperigheid vloeide langs zijn lichaam de grond in! Slechts een eerlijke, natuurlijke, en verstandige vrouw met een volledig, sterk karakter, kon hopen om enige tijd Juris in haar ban te houden.
Zijn dikke, zwarte wenkbrauwen fronsten bijna steeds. Juris was een ernstige kerel, een doordachte man, iemand die niet licht kon opgenomen worden. Slechts zijn smalle neus en dunne, niet veel wijdere lippen, konden een aanwijzing zijn van een goed karakter. Zijn smalle oren staken dicht langs zijn vierkantig hoofd. Juris Vresele ging steeds met zwart, door elkaar gestrengeld haar, alsof hij nooit een kam bezeten had. Dat kwam, omdat één van zijn niet meer te controleren gewoontes was om zijn lange vingers door zijn grote, zwarte lokken te trekken die zijn hoofd kroonden. Dat was zijn manier om tijd te winnen en na te denken. Geïnteresseerde vrouwen konden opmerken dat zijn haar steeds gewassen en droog bleef, nooit vettig en vuil. Hij was gewoonlijk ook kort geschoren. Hij droeg geen baard.

In Tussen Bruggen en langs de kaaien van het Lieve Kanaal kende iedereen Juris Vresele voor zijn sluwheid en zijn bevelende houding. Hij kon arrogant en sarcastisch uit de hoek komen wanneer het nodig was, maar ook zacht en vergevend wanneer fouten gemaakt werden zonder boos opzet. Hij had niet veel geduld met mannen die meer dan eens in de fout gingen. In zijn zaken doen, in prijsonderhandelingen, bleef hij koppig bij wat hij in zijn hoofd had. Hij bleef bij een kost die hij eerlijk en terecht vond. Veel makelaars en mannen die aan hem goederen verkochten vonden hem eerst nogal kronkelend in argumenten, vooral dan wanneer ze niet kregen wat ze wilden, maar de handelaars aan wie hij verder verkocht en zijn klanten kregen een redelijke prijs en steeds goede dienst. Wanneer hij niet kon leveren, verzette hij bergen, de aarde en de hemel, om zijn belofte te houden. De meeste koopmannen van Gent en langs de Leie zouden met plezier zaken met hem gedaan hebben, omdat hij steeds leverde wat hij beloofd had. Ze wisten ook dat hij soliede was in financiën, een man met een zekere rijkdom, en sterke reserves in muntstukken en in landerijen. Juris Vresele zocht grond en bouwde een patrimonium op. Was hij geen landeigenaar in Gent, een eigenaar van huizen in de Kuipe, het centrum van de stad, hoewel geen lid van de oude geslachten? Zijn oorsprong lag in de kleine stad van Zele, niet ver van Gent. Hij bezat daar nog de voorouderlijke boerderij, hoewel hij was komen wonen in de glorierijke stand van Gent.

Andreas Vresele, de vader van Juris, was in Zele in de oude boerderij blijven wonen, hoewel hij de landbouw opgegeven had en een makelaar en handelaar werd. Andreas Vresele stierf in 1280. Zijn echtgenote, Johanna de Backere, was een vrouw uit een bakkersfamilie van Gent. Haar gezondheid was niet goed. Moeder Johanna woonde nu met haar zoon in een groot huis

van de Kalanderberg, één van de meer gerespecteerde straten van Gent. Ze verliet slechts zelden haar huis en haar bed. Weinige mensen kenden haar.

Juris was op zijn eentje beginnen handel te drijven toen hij nog slechts een jongen van zestien jaar oud was. Hij had snel goed geld verdiend, zodat nu, in zijn twintiger jaren, hij gewoonlijk beschouwd werd als één van de meest belovende jonge koopmannen en landeigenaars van de stad.
Juris had slechts één echte vriend, een jonge man die drie jaar ouder was dan hij, en die ook met zijn familie in een groot huis van de Kalanderberg woonde, een gebuur dus, in een huis dat slechts van het Vresele huis gescheiden was door drie andere woonsten. Waren deze huizen zonder eigenaars gekomen, dan hadden voorzeker Juris of zijn vriend die opgekocht om ze toe te voegen aan hun patrimonium.
De vriend van Juris, Willem van Artevelde, was eveneens de zoon van een familie die niet steeds in Gent had gewoond. Zoals de naam aanduidde, kwam de familie van Willem uit Ertvelde. Dit was een dorp dat ongeveer halverwege van Gent tot Zele lag, op minder dan tien mijlen van het centrum van Gent. Ertvelde lag meer naar het noorden, Zele naar het oosten. Hoewel ze beide landeigenaar-poorters van Gent waren, behoorden noch de Vreseles noch de Arteveldes tot de geslachten van de stichters van de stad. Bijgevolg genoten ze niet van de privileges waarop die geslachten konden rekenen.

Juris Vresele hield van Willem van Artevelde. Willem had een karakter dat zeer op zijn eigen ingesteldheid leek, misschien wat meer opvliegender nog. Ze koesterden dezelfde mening over de regering van hun stad en over Vlaanderen, over de hooghartigheid van de edellieden, en over hoe handel te drijven. Ze overtuigden elkaar ervan dat Vlaanderen zich best zelf zou regeren, en steun moest geven aan een graaf met een sterke wil. De stad Gent kon zich zelf beheren door eerlijke schepenen te kiezen, mannen gekozen zowel uit de ridders als uit de vertegenwoordigers van de gilden. Ze verafschuwden de vaste greep die de oude geslachten volgens oeroude gewoonte hielden op de stad. Ze haatten de corruptie en de hebzucht van die mannen. Ze gaven toe dat ze niet een klein beetje maar erg afgunstig bleven op de macht van die oude families. Toch hielden ze zich meestal slechts met hun eigen zaken bezig. Hun geest stond niet naar het omverwerpen van de regering van de stad. Ze begeerden wel de macht van de schepenen, maar de afgunst dreef hen niet tot gewelddadige actie. Hun hoofden bleven eerst en wel gevuld met een voldoende groot aantal problemen van de handel en met nieuwe, veelbelovende handelsprojecten. Juris en Willem zochten meestal in rust gelaten te worden, en zich niet te doen opmerken door hoeveel geld ze konden inzamelen. De schepenen hadden hen toch recentelijk opgemerkt. De notabelen vreesden de nieuwgevonden rijkdom van Juris en Willem. De twee vrienden waren de nieuwe machten die op een dag met de schepenen de overmacht over de stad konden bevechten, omdat hun macht met de dag vermeerderde tegenover de schepenen.

Juris haalde zijn meest inkomen deze dagen uit de invoer van wijn, turf en aluin. Hij was het meest gekend in Gent voor zijn leveringen van turf, de basis brandstof van de huizen van de stad. Turf gaf warmte in de winter, voor wie zich wat beters kon veroorloven dan enkele blokken hout om de huizen te verwarmen. Juris Vresele bracht de turf naar de stad vanuit de turfvenen in de Vier Ambachten, van de omgeving van de steden van Aksel en Hulst, verder ten noorden van Gent. Daar was hij eigenaar van gronden en turfvenen, die hij probeerde niet te snel uit te putten. Hij kocht daar ook turf van andere streken en van andere boeren in de vier Ambachten. Zijn betere cliënten waren de abten van de abdijen van Gent. Het was turf dat hem Mergriet Mutaert deed ontmoeten!

Juris bracht turf naar het klooster van de Bijloke. De abdis van de Bijloke was zijn beste klant. De Bijloke was toen misschien de grootste abdij van Gent. Ze bestond uit meerdere grote gebouwen, een immens voorhof, en ze bevatte een hospitaal voor de zieken. Juris Vresele wist hoe nederig en beleefd te blijven met de nonnen, en hoe de gesluierde vrouwen te bekoren. Hij had zo de vriendschap gewonnen van de Moeder-Overste. Zij bezorgde hem grote opdrachten voor de levering van turf in de herfst en in de winter. Juris garandeerde regelmatige leveringen aan de laagste prijzen. Hij bood glimlachjes en grapjes, een deemoedig gebogen hoofd, en discreet werk om de turf zelf binnen te brengen in de voorraadplaatsen van het klooster. Daarom mocht hij soms ook een deel van de kloostergang doorgaan om zijn taak te vergemakkelijken.

Op een dag in 1283, bracht Juris Vresele turf naar de voorraadkamers binnen in het klooster vanuit een platbodem duerme op de Leie. Hij wandelde het klooster door met zware, rieten manden aan de armen, beladen met turfblokken. Terwijl hij dat deed, zag hij die dag een goddelijke verschijning! Toen hij langs één van de twee deuren naar de kapittelzaal ging, stapte een meisje, dat volledig gehuld ging in een witte tuniek, net uit de zaal.
Had Juris een glinsterende witte engel die licht uitstraalde gezien, dan was hij niet meer verrast geweest! Na zijn eerste indruk zag hij een mooie, grote, jonge vrouw, met gebogen hoofd, die twee grote volumes boeken onder de arm droeg. Ze schoot uit één van de deuren die naar een kleine bibliotheek van de abdij leidde. Ze had de deuren van de bibliotheek en van de kapittelzaal open gelaten, maar de Moeder Abdis sloot die achter haar toe.
Juris botste bijna op het wit meisje, maar hij kon op het laatst ogenblik zijn vracht terzijde zwaaien, geholpen door de zwaarte van zijn manden. Hij schuurde langs de muur en langs de kolommen van de kloostergang, om het meisje te ontwijken. Het meisje bleef een beetje in verlegenheid staan. Ze lachte. Had ze een zwarte duivel in het klooster gezien, dan kon ze niet meer verbaasd gewezen zijn. Het was niet de eerste mand turf die Juris die dag binnen bracht. Het bruin stof van de droge turf had zich op zijn gezicht neergezet, en op zijn klederen, en wanneer hij zweette onder het werk, had Juris zijn voorhoofd afgeveegd. Strepen van bruin en grijs stonden op zijn wangen, zijn voorhoofd en neus, strepen van turf en zweet. Hij had ook nu en dan zijn arm en mouw over zijn hoofd getrokken, wat zijn niet al te zuivere verschijning nog meer verergerde. Het vuil had Juris bedekt toen hij de blokken turf in zijn manden had geplaatst.
Juris verloor ook enkele blokken turf toen, terwijl hij langs het meisje gleed. Enige turfblokken rolden in zijn snelheid naar wat verder over de stenen vloer. Juris bleef echter staren naar het meisje.
Ze was wellicht niet de meest wonderbaarlijke, delicate, bleke schoonheid van Gent, maar haar gezicht bracht Juris in ogenblikkelijke vervoering. De trekken van het meisje leken op de beelden van de Madonna die hij in de kerken gezien had. Hij vond het meisje gratievol, bewonderenswaardig, zacht, mooi, lief, fijn en teder. Ze was eerder een opvallende vrouw dan een grote schoonheid. Zij ook bekeek hem dan met interesse. Ze hield haar hoofd een beetje schuin, alsof ze verwonderd was over waarom hij naar haar bleef staren, en dan schoot ze in een parelende lach. Hij stamelde een verontschuldiging.

De Moeder Abdis kwam vanachter het meisje wat meer naar voren. De abdis had zich zorgen gemaakt over het meisje. Mergriet Mutaert, zoals ze heette, was één van de liefste, meest verstandige en vrome jonge vrouwen die de abdis kende. Ze las veel. Ze was het enig meisje dat naar de abdij gekomen was om te vragen boeken te kunnen lezen, veel boeken. Ze las in het Vlaams, het Frans en het Latijn! Mergriet was intelligent, en een geleerd meisje. Ze had al gevraagd om opgenomen te kunnen worden in het klooster. De abdis hield van het meisje,

maar ze vond haar te levendig, te slim, te uitgesproken en te onafhankelijk van geest om opgesloten te worden in een nonnenklooster.

De abdis van de Bijloke toonde enige interesse in de alchemie. Ze had zich afgevraagd wat er zou gebeuren als ze twee levendige ingrediënten zou samen werpen, een aantrekkelijke, opgewekte jonge vrouw en een slimme, eerlijke, bekoorlijke jongeman. Ze had het zo klaar gespeeld voor Mergriet Mutaert in de kloostergang te stappen, wat eigenlijk niet nodig was want Mergriet had door een ander deurtje meer discreet en sneller het klooster kunnen verlaten. Ze had gewild dat Mergriet op Juris Vresele zou stoten. Ze had wel niet voorzien dat Juris er zo zwart als een duivel zou uitzien. De ontmoeting had toch nog beter plaats gehad dan gepland. De saus leek goed te mengen, want de twee jonge mensen hadden gedurende een paar hartslagen naar elkaar gekeken alsof ze in een roes geslagen werden.
Daarna greep Juris naar zijn turfblokken op de grond, nog steeds één oog op het verrukkelijk meisje houdend, om rond zich te grijpen naar de turf die op de grond lag, maar die hij eigenlijk onbewust van de bevuilde tegels van de kloostergang opscharrelde. De abdis nam dat alles in, en ze was zelf verbaasd van het effect. Juris bleef maar kijken naar de giechelende jonge vrouw! Hij bemerkte niet het glanzend lichtje in de ogen van de abdis, niet de kleine grijns van tevredenheid op het gezicht van de non. De stemming van de abdis verbeterde aanzienlijk in dat ogenblik. Haar hoop op de verwezenlijking van de Christelijke boodschap van liefde en schoonheid van het leven verhoogde sterk in haar gemoed. Ze was nog meer gelukkig en tevreden om te zien dat haar plannetje tot in de perfectie gelukt was. Ze zou nu nog enkel wat moeten bijschaven aan het goddelijk plan om de twee opnieuw samen te brengen, bij voorkeur met een iets meer propere, beter geklede, en minder verlegen Juris Vresele!

De abdis riep, ‘Mergriet Mutaert, meisje, kijk toch even beter uit waar je loopt! Je deed de arme Juris Vresele van de Kalanderberg zijn turfblokken verliezen! Vooruit, Juris, talm niet, man!’
Daar! Nu wisten de jongeren elkaars naam! De abdis haalde een stil gebedje aan God in het hoofd, opdat Christus nu de zaak van haar zou overnemen, om de twee elkaar te doen ontmoeten ook buiten het klooster.

God de Vader, Christus of de Madonna moeten die dag ook in een beste stemming gebleven zijn, want slechts een paar dagen later slenterde Mergriet Mutaert lans de kaaien van Tussen Bruggen, toen Juris Vresele aan haar voorbij liep. Juris herkende Mergriet dadelijk. Hij bemerkte dat Mergriet een ietsje minder de stralende schoonheid was die hij in zijn herinnering droeg, maar toch een opvallende verschijning, een ongewone vrouw met een prachtig profiel. Juris kwam eens te meer sterk onder de indruk van haar. Hij had een afspraak en was laat. Toch wenste hij zijn zakengesprek dan naar de hel, en ging naar haar toe.
Zijn goedendag klonk onhandig, en Mergriet zei niet veel in die eerste ogenblikken. Daarna praatten ze meer, en ze vonden zich in een aangenaam, vlot gesprek. Juris hoorde dat Mergriet de dochter was uit een gekende bakkersfamilie. Juris stelde zich niet voor als een turfverkoper, maar als een handelaar van Gent. Hij moest al zijn moed vergaren om het meisje zo aan te spreken. Mergriet vergat haar ingeboren nederigheid bij de zachtheid van zijn woorden. Ze vertelde hem dat ze een vriendin was van de abdis van de Bijloke. Ze ontleende boeken uit de persoonlijke bibliotheek van Moeder-Overste. Toen het meisje hoorde dat Juris eigenlijk een succesvolle zakenman van Gent was, beloofde ze hem terug te zien de volgende dag, net na de middag, opnieuw in Tussen Bruggen, nabij de Grote Vleeshal. Juris beloofde meer conversatie. Nu echter, herinnerde hij aan zichzelf en aan

Mergriet, kon hij zijn vriend Willem van Artevelde niet te lang op hem laten wachten. Hij moest gaan. Hij liep en wuifde tot ziens. Mergriet lachte hem achterna.

Juris Vresele liep naar de Kalanderberg terug, om met zijn vriend te praten. Hij was niet slechts verliefd, hij stak tot boven zijn hoofd in de problemen! Hij wou de raad van Willem inwinnen.
Juris, en ook Willem, waren begonnen om bier en hop in te voeren vanuit Duitsland, ook de hopplanten zelf. Enige brouwerijen van Gent hadden al geprobeerd om de donkere, zwaardere bieren te imiteren die Juris en Willem uit de Rijnlanden aanbrachten. Bieren in Gent werden gebrouwd uit gruit, een mengeling van meerdere planten waar Juris de naam niet van kende. Die bieren waren fruitig en zacht, maar hop gaf de dranken een bijkomende bittere, frisse smaak en een uitstekende kracht en volheid die men niet kon bekomen uit de gruit mengsels. Gruit maakte bieren; hop maakte grote bieren!

Juris had ook veel gruit opgekocht buiten Gent en dat verkocht, langs de Gentse wet om, aan enkele brouwers. De Grutere familie behield het exclusieve recht op de invoer en distributie van gruit, en hop was verboden in de stad. De Gruteres waren landeigenaar-poorters en leden van een oud geslacht van stichters van de stad. Leden van die familie waren permanente schepenen. Waarom echter kon slechts één familie winst halen uit de verkoop van een product? Juris en Willem hadden geen bedenkingen en geen scrupules om de grondstoffen te verkopen. Niettemin was de import van gruit en hop uit Duitsland over Brabant verboden, en de straffen konden hoog oplopen.
Een jongeman met de naam Zeger de Grutere zou waarschijnlijk de toekomstige schepen van de familie worden. Hij hief zijn hoofd zeer hoog, en stond bekend als een zeer arrogante jongen. Hij had zich de zeer obsessieve taak gegeven te waken over het monopolie van zijn geslacht. De Gruteres hadden anders altijd een kleine illegale handel in andere gruits dan de hunne gedoogd. Ze hadden niet gereageerd tegen de onwettelijke verkopen van gruit, en slechts teruggeslagen wanneer ze meenden dat het weinig dat achter hun rug van de hand ging een groeiend gevaar voor hun eigen zaak kon worden.
Zeger de Grutere had de verkopen van Juris Vresele en Willem van Artevelde nauwkeurig gevolgd. Juris en Willem hadden nog andere handelaars en taveernehouders van Gent aangemoedigd om het monopolie van de Gruteres uit te dagen, door gruit naar Gent te brengen langs allerhande kanalen, andere dan de voorraadschuren van de Grutere familie.
Zeger de Grutere was niet alleen een afstammeling van de bekende, belangrijke en waarschijnlijk rijkste landeigenaar-poorters van zijn geslacht. Hij was ook één van de vooraanstaande Leliaert ridders!

Leliaerts was de naam die de Gentenaars gaven aan de mannen die in het geval van conflicten met de graaf een beroep deden op de koning van Frankrijk. De witte lelie was het symbool van de koningen van Frankrijk. De landeigenaar-poorters van Gent waren Leliaerts geworden, omdat ze aan de macht waren in de stad, die macht wilden bewaren, en daarom geen inzicht, controle of andere inmenging in hun zaken door de graaf van Vlaanderen duldden.
Juris Vresele en Willem van Artevelde waren Liebaerts of Klauwaerts. De Liebaert was de naam van de zwarte leeuw op de gouden vlag van de graven van Vlaanderen. Die leeuw stond recht en toonde zijn klauwen om de vijanden neer te slaan. De vijanden waren op dat ogenblik in de eerste plaats de Leliaerts! Mannen zoals Juris en Willem werden daarom Klauwaerts genoemd, naar het Vlaams woord voor de klauwen van de leeuw van Vlaanderen. Dit was een reden te meer voor Zeger de Grutere om een zeer speciale afkeer te koesteren voor Juris Vresele en Willem van Artevelde.

Er was meer. Juris Vresele en Willem van Artevelde hadden landerijen, weiden en polders, natte en in principe onvruchtbare gronden, opgekocht langs de Schelde. Zeger de Grutere had hun aanwinsten met donkere, lede ogen aangezien. De Grutere familie kocht ook landerijen op in de Vier Ambachten en in het Land van Waas. Ze hadden al een paar maal moeten afdruipen of hogere prijzen moeten bieden aan de heer van Aksel ten gevolge de concurrentie van de Vresele en de van Artevelde families.
Zeger de Grutere was een zware, vette, lelijke, ruwe man. Hij was hard in prijsonderhandelingen en hij had een reputatie om achterbaks en niet steeds eerlijk te zijn in zijn handel. De heren en de boeren die land verkochten in de Vier Ambachten verkozen om hun terreinen aan Juris Vresele en aan Willem van Artevelde te verkopen, volgens geschreven contracten met voorwaarden die ze konden vertrouwen en billijk waren. Ook dit succes vergramde Zeger de Grutere.

Enige maanden na de eerste ontmoeting van Juris Vresele en Mergriet Mutaert, deed Zeger de Grutere Juris Vresele dagvaarden naar een vergadering van de paysierders, naar de rechters of schepenen van het Gedeele. Zeger had Juris officieel beschuldigd van de invoer van de ingrediënten om bier mee te maken, van gruit en hop. Hij beschuldigde Juris Vresele er ook van de brouwers van Gent aangezet te hebben tot het brouwen van bier met die hop.

Juris Vresele moest als beschuldigde verschijnen vóór de schepenen, de leden van enige van de oudste geslachten van de stad. Zeger de Grutere stond in die vergadering een beetje schuin achter hem. Zeger riep zijn argumenten uit met veel overtuiging, en wees met een uitgestrekte arm en een dikke, bedreigende vinger, naar Juris Vresele. De schepenen van het Gedeele vormden een gerechtshof dat bevoegd was voor dergelijke zaken die geen doodslag inhielden. Doodslag moest vóór de graaf, of minstens vóór de baljuw van de graaf, gebracht worden.
Zeger vroeg de schepenen om Juris zwaar te straffen door hem uit Gent te verbannen of hem op een pelgrimstocht van meerdere jaren naar Santiago de Compostela te zenden.
Juris antwoordde kalm dat de Grutere slechts aantijgingen naar voren bracht. Juris eiste de Grutere de bewijzen te tonen van wat hij beweerde. Juris ontkende niet een beetje gruit naar Gent gebracht te hebben, als een bijproduct van zijn ruilhandel in andere goederen, maar hij zei dat een weinig van dergelijke handel steeds al aan de gang was, en normalerwijze gedoogd werd in Gent. Hij vroeg naar de bewijzen van een aanzienlijke handel in gruit. Hij ontkende hoppen en Duitse bieren te hebben ingevoerd. Hij daagde Zeger de Grutere uit de bewijzen van zijn beweringen naar voor te brengen, met getuigenissen van de brouwers tegen hem.

De Grutere stond alleen! Geen enkele brouwer van Gent had willen getuigen tegen een Vresele of een Artevelde. De Grutere vond weinig sympathie bij de brouwers, die zijn monopolie en de hoge prijzen van de Grutere familie misprezen. De taveernebazen en de andere handelaars van de stad hadden geweigerd Juris en Willem mede te beschuldigen. Zeger de Grutere had gedacht dat de naam van zijn familie en alleen al de beschuldiging voldoende bewijs was van de schuld van Juris. De van Arteveldes, echter, waren gaan praten met enkele schepenen in het gerechtshof dat vandaag was samengekomen. Die schepenen spraken zich nu uit, om te bevestigen dat beweringen geen bewijzen waren. De schepenen, meestal ook handelaars, hielden niet veel van monopolies in de stad. Ze wisten zeer goed wat er aan de hand was, maar ze hadden allen al beschouwd dat de Grutere familie te rijk werd, te machtig, en te arrogant. De Gruteres waren wel invloedrijke mannen, maar ze konden andere schepenen niet opleggen wat te doen en te laten! De schepenen deelden daarom een zeldzame

les in nederigheid uit aan Zeger de Grutere. Ze herinnerden hem aan de noodzaak om met bewijzen naar voor te komen van wat hij beweerde. De Grutere stond met lege handen en een lang gezicht.
De zaak tegen Juris Vresele werd snel afgehandeld. Minstens twee schepenen zetten hem aan tot matiging in zijn handel met de brouwers van de stad. Ze gaven een waarschuwing aan Juris, maar hij kon het Schepenhuis en de vergadering van het gerechtshof als een vrije man en zonder boetes verlaten. Zeger de Grutere ziedde van woede.

Een tijdje later stelde Juris Vresele zijn verloofde, Mergriet Mutaert, voor aan zijn broeder, de Fremineuren monnik Fulk Vresele. Mergriet kon met Fulk praten met dergelijke geïnspireerde eruditie, dat de tijd voorbijvloog. Fulk kwam volledig onder de bekoring van Mergriet. Hij vond dat Juris niemand beter kon vinden dan Mergriet om mee te trouwen.

Juris en Mergriet trouwden zes maanden later. De religieuze plechtigheid had plaats in de kerk van Sint Jan, de parochiekerk van de Kalanderberg en van de ouders van Mergriet. Juris organiseerde het trouwfeest en een dansfeest in de open plaats nabij het Bijloke klooster, op de eigendom van de abdij. Hij had het terrein mogen gebruiken met de zegen van de abdis. De abdis van de Bijloke was ook één van de meest geëerde gasten op het huwelijk. Ze bleef de ganse avond een gelukkige grijns op haar gezicht houden, in de wetenschap dat het toch nog mogelijk was een zoet geheim te bewaren, in goddelijke samenzwering met haar Heer en geestelijke echtgenoot. Ze wist dat het huwelijk gelukkig zou worden.

Toen Mergriet Mutaert voor de eerste maal haar toekomstig thuis betrad in de Kalanderberg, in het jaar 1284, had ze verwacht niet veel moois te vinden, en slechts ruw gesneden meubelen. Ze was verbaasd toen ze vóór de mooi bewerkte en gesneden eiken tafels en kasten en koffers stond en naar de rood glimmende houten panelen keek die de muren van haar grote kamer bezetten. Wondermooie, kostbare, zware tapijten hingen ook aan de muren. In de grote koffers toonde Juris haar de zilveren bestekken van messen, vorken en lepels die nu van haar waren. De zilveren kandelaars schitterden in het kaarslicht van de avonden. Toen ze al die schoonheid ook in andere kamers van het huis moest bewonderen, toen Juris haar een leeskamertje toonde met een groot venster waar veel licht doorkwam, en toen ze het reusachtig bed in de bruidskamer zag, verborg ze zich in zijn armen, tranen van blijdschap in de ogen. Neen, ze was niet getrouwd met een arme turfsteker!

Mergriet Mutaert werd snel zelf een parel en een aanwinst voor de Kalanderberg. De mensen leerden haar kennen als een wijze, geleerde, bijna heilige en nooit huichelende vrouw, naar wie iedereen toe kon voor een goede raad, en een lachje dat zwaarmoedigheid verjoeg. Ze hielp rondom. Als Juris dan nog een ietwat strenge, zwijgzame en strikte man bleef, dan troostte Mergriet, en vond steeds mooie, verzachtende woorden. Ze verhoogde de trots van de Vresele familie.

1.3. De kroniek van Fulk. Graaf Gwijde van Dampierre. 1280-1292

Na de dood van zijn moeder, Margareta van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, kon Gwijde van Dampierre volledig en autonoom zijn gezag als graaf uitoefenen. Vlaanderen en Gent waren reeds zeer voorspoedig, hun rijkdom groeide gestaag zonder grote problemen, en Gent breidde zich nog verder uit. Een leger van arbeiders groef het Lieve Kanaal uit om het dieper en breder te maken. Dit kanaal verbond Gent met de zeehaven van Damme. Naarmate de buitenwijken van Gent meer volk opnamen en meer huizen gebouwd werden, richtten de schepenen ook nieuwe muren op om de groeiende kwartieren in te lijven bij de stad.

De steden van Vlaanderen hadden oorkondes gekregen van de graven om hun vrijheden en hun privileges te bevestigen. Vlaanderen dreef handel met verafgelegen landen. Buitenlandse kooplui, zoals de rijke Lombarden uit het noorden van Italië, bleven welkom. Velen van hen vestigden zich definitief in de Vlaamse steden en bleven van hier uit handel met hun thuisstreken regelen. De grote Vlaamse markten waren alom bekend. Ze trokken handelaars, kopers en verkopers aan van overal op het continent. De handel en de industrie zorgden voor de groeiende weelde in Vlaanderen. De industrie was vooral het weven en het opmaken van doek van de beste kwaliteit en met de mooiste kleuren, afkomstig in de eerste plaats van de uitstekende Engelse wol.

De kooplui van Vlaanderen vormden een vereniging die goed bekend werd in de havens van het vasteland. Die vereniging heette de Hanze van Londen. De Hanze had niet slechts als leden de poorters van Brugge, hoewel die stad de grootste en de rijkste groep bijdroeg. Ook mannen van andere steden, van Ieper, Damme, Lille, Sluis en Aardenburg, werkten en vergaderden over de handelszaken in de Hanze. Zelfs steden die ver in het binnenland lagen werden leden: mannen van Saint-Omer, Arras, Valenciennes, Amiens en Rheims en andere plaatsen werden opgenomen als leden. De Hanze bezat eigen vrijheden en privileges. Bijvoorbeeld kon een Hanze handelaar slechts geoordeeld worden voor de misdaden gepleegd in die stad, niet voor misdaden elders. Dergelijke clausules zorgden voor enige immuniteit voor de handelaars.

In die atmosfeer van groeiende voorspoed werden de steden zich meer bewust van hun bijdrage tot de rijkdom van het graafschap, en bijgevolg ook van de macht die de rijkdom vergezelde. Ze zochten om nog meer vrijheden te verwerven van de graaf. De stedelijke ridders, de landeigenaar-poorters, de grote en oude geslachten die de steden gesticht hadden, identificeerden zich met de steden. Ze vertegenwoordigden hen als de schepenen die de steden beheerden en erover regeerden. De overgrote meerderheid van de bevolking, de ambachtslui, verenigd in en vertegenwoordigd door de gilden, boden weerstand aan de landeigenaar-poorters. Zij kregen geen deel in de macht van de regering. Ze begonnen daar meer en meer wrevel aan te nemen.

In augustus van 1280 had een verschrikkelijke brand de oude zalen, de hallen in Brugge verbrand, waarin de schepenen de oude oorkondes van de stad bewaarden. De oorkondes verbrandden mee. De stad vroeg dan aan de graaf om de oude oorkondes in nieuwe om te zetten. Gwijde van Dampierre weigerde vooreerst! De opstand gromde in Brugge. De graaf onderdrukte al de protesten met geweld. Hij liet vijf aanzienlijke poorters van Brugge onthoofden. De baljuw stelde onder andere terecht gekende mensen zoals Boudewijn Priem, Jan Koopman, Lambert Lam en Lambert Danwiet.
Gwijde van Dampierre gaf later dan toch Brugge nieuwe oorkondes van vrijheden, maar de clausules in die documenten waren niet exact dezelfde als diegene van de oorspronkelijke

charters! Bijvoorbeeld behield de graaf voor zichzelf en voor zijn opvolgers het recht om eender welke beslissing van de schepenen op te schorten of te veranderen. Hij hield ook het recht om van de schepenen te eisen dat ze te allen tijde de stadsrekeningen moesten voorleggen aan hem. Hij behield zich het recht om de toegevingen in de oorkondes te wijzigen. Brugge brak uit in opstand. De milities van de stad doodden vele mannen van de graaf.

Dezelfde evolutie van de graaf die probeerde de macht van de schepenen te beperken, deed zich ook voor in Ieper en in Gent. In Ieper rebelleerden de mannen van de gilden openlijk tegen de ridders van de stad die de regering hielden. De graaf reed naar Ieper met een klein leger. Hij strafte de opstandelingen, en veroordeelde de schepenen en de gilden tot het betalen van een grote som geld als boete. In die tijd had Gwijde van Dampierre zich nog niet verbonden ofwel met de ridders van de steden, ofwel met de gilden.

De steden zochten bondgenootschappen te vormen, zich te verenigen tegen de macht van de graaf. Reeds in 1274 hadden de schepenen van Gent zo een bondgenootschap afgesloten met de Brabantse steden, zoals met Leuven, Lier, Tienen, Brussel en Mechelen. De steden beloofden geen asiel te verlenen aan personen, ook ambachtslui, van andere, elkaars steden, die gedreigd hadden of ook werkelijk geprobeerd hadden om hun wetten en hun privileges te veranderen. Het initiatief daartoe werd door Gent genomen, het plan opgesteld door de Negenendertig schepenen van de stad.
Het wederzijds begrip kon de macht van de steden verhogen en leiden tot andere overeenkomsten gericht tegen de graven. Vooral Gravin Margareta had dit bondgenootschap, afgesloten achter haar rug, bijzonder gehaat en gelaakt. Ze strafte Gent door - zoals ik al meldde – de regering van de Negenendertig af te schaffen, door die raad te vervangen door een raad van slechts dertig mannen, bestaande uit dertien andere schepenen, dertien raadgevers, en vier schatbewaarders, verkozen door haarzelf.

De gilden van Gent verklaarden zich toen akkoord met die bepalingen van de gravin! Ze richtten zelfs een brief aan de koning van Frankrijk, de feodale opperheer, om de handelingen van de gravin te prijzen en om de steun van de koning te vragen voor de maatregelen. De abten van de abdijen van Sint-Pieter en Sint-Baaf, en ook de leiders van de orders van de Fremineuren en van de Predikheren van Gent, ondertekenden die brief.
De Negenendertig schepenen gingen, zoals ze toen al de gewoonte hadden, in beroep bij de koning van Frankrijk. Zij beweerden, trouwens terecht, dat de gravin hen veroordeeld had zonder hen te aanhoren. Het Frans hof zond – zoals reeds vermeld – twee afgezanten naar Vlaanderen om het vonnis van de koning mee te delen. De Eerste Schepen van de Keure werd ontslagen, samen met zes van zijn collega's, maar de afgezanten hielden de anderen in functie. De koning had ten voordele van de stadsridders geoordeeld! Daarna onderdrukten de gezanten de nieuwe organisatie die in plaats werd gezet door de gravin. De Negenendertig werden weer ingesteld. De gravin moest toegeven dat de schepenen van de oude geslachten het pleit gewonnen hadden, door in beroep te gaan bij de koning. De koning had de meeste van de schepenen in plaats gelaten, en het principe van de Negenendertig recht gehouden, maar hij behield toch de voorlopige raad volgens haar voorstel van de dertig schepenen om haar niet te zeer te vergrammen. Haar eerste poging om de macht van de oude geslachten enigszins te fnuiken in Gent was gefaald.

In 1280 dan, toen Graaf Gwijde van Dampierre grotendeels de regeringszaken had overgenomen van zijn moeder, deed de graaf een tweede poging om de macht van de schepenen van Gent te beperken. De gilden hadden hem gevraagd meer controle uit te

oefenen op de handelingen van de schepenen. Ze stelden voor de erfelijkheid van de schepenen af te schaffen, enige vertegenwoordiging van de gilden in de stadsraden te voorzien, en de oude rechtspraak van de graaf en zijn baljuw boven die van de schepenen weer in te voeren.
Graaf Gwijde van Dampierre wou ook aan de Gentse schepenen de jaarlijkse publieke voorstelling van de stadsrekeningen opdringen. Hij onderhandelde over die regeling. De graaf en de schepenen besloten tot een transactie. De graaf kreeg achtenveertigduizend pond Parisis voor zijn herbevestiging van de vrijheden van Gent, en hij kon de controle behouden over de uitgaven van de stad, alsook de rechtspraak voor de ergste misdaden van verraad en opstand tegen zijn gezag. Gwijde breidde snel zijn interpretatie van die laatste clausule uit, om alle poorters te doen opsluiten die tegenstand tegen hem boden. Opnieuw tekenden de schepenen beroep aan bij de koning van Frankrijk.

Ditmaal schaarde de koning zich aan de zijde van de graaf! De koning wees de schepenen terecht. Hij veroordeelde hen tot de betaling van zestigduizend pond! Gwijde van Dampierre was niet helemaal tevreden gesteld. Hij meldde aan de Negenendertig dat ze ook hun bezittingen verloren hadden in dit conflict!
De schepenen deden weer een beroep op de koning. Het hof van Parijs beval dat de schepenen van Gent hun bezittingen konden behouden, maar ze moesten veertigduizend pond Tournois bij betalen. In een ander oordeel stelde de koning dat dit bedrag moest gestort worden uit de schatkist van de stad Gent, wat betekende dat de ridders van de stad de boete niet zouden betalen, maar wel de ambachtslui, via taksen.
Graaf Gwijde betwistte het principe om de betalingen door de stad te laten gebeuren in plaats van door de schepenen zelf. Hij argumenteerde tegen de omkoperij van de notabelen. De koning benoemde dan commissarissen om de beweringen van de graaf na te gaan. Wanneer iets later de Negenendertig de rekeningen van de stad openbaarden, weigerde Gwijde van Dampierre hen goed te keuren. De schepenen van Gent, in een nu goed ingeoefende procedure, gingen weer in beroep tegen de beslissing bij de koning. De koning van Frankrijk nam de rekeningen aan! Een dergelijke beslissing klonk als een vernedering voor de graaf.

In 1284 beschuldigde Gwijde van Dampierre de Negenendertig ervan misbruik te hebben gemaakt van hun functie. De koning liet nu aan de graaf toe om een openbaar onderzoek te houden. De graaf vroeg tevens raad aan de meest vooraanstaande poorters van de stad om voorstellen te horen omtrent betere vormen van regering.
Gwijde van Dampierre begon het onderzoek door zijn grootste tegenstanders gevangen te nemen. Enige schepenen vluchtten ijlings uit Gent. Enkele ondervraagde mannen durfden zich uit te spreken ten voordele van de Negenendertig. Slechts de laatste schepen die ondervraagd werd, Jan van Wetteren, sprak zijn volledige voorkeur uit voor dit soort van permanente schepenen. Anderen, onder wie Jan de Grutere, steunden nadien die mening. De meeste schepenen meldden dat het beter kon zijn om het schepenambt te beperken tot een duur van één jaar. De geheime overtuiging van allen bleef dat de Negenendertig de best mogelijke regeringsvorm was, omdat ze bestond uit de beste mannen van de stad. De mannen van de oude geslachten, meenden ze, waren de enigen die de vrijheden van Gent konden verdedigen tegen de graaf en andere gevaren.

Ondertussen duurde het conflict tussen het huis van Dampierre en het huis van Avesnes verder. De Dampierres wilden Henegouwen, de Avesnes wilden Vlaanderen. De Duitse keizer bleef de voorkeur geven aan de Avesnes, zoals zijn voorganger had gedaan. Hij verleende zijn voorkeur aan zijn eigen edelen boven diegene die feodaal onderworpen waren aan de koning van Frankrijk. Hij bevestigde dan ook het geschenk van de keizerlijke landen

gehouden door de graven van Vlaanderen, de Vier Ambachten, het Land van Aalst, Geeraardsbergen en het Land van Waas aan de Avesnes.
De graaf van Vlaanderen had de eisen van de keizer om hulde te betuigen aan hem voor die landen, naast zich neergelegd.
Op de 17de juni van 1282, sloot de Duitse keizer Gwijde van Dampierre uit de vrede van het keizerrijk. Bij het Edict van Worms sloten de Duitse edellieden Vlaanderen in de ban. De aartsbisschoppen van Köln en Mainz gaven de keizerlijke investituur voor die landen aan Jan van Avesnes. Keizer Rudolf van Habsburg beloofde strijders van Luxemburg en Holland in het conflict met Vlaanderen.
Graaf Gwijde had echter machtige bondgenootschappen gevormd, zodat de bedreiging voor Vlaanderen zwak bleef. De graaf ontliep zo de oorlog met Henegouwen.

Gwijde van Dampierre verhoogde zijn aanzien door zich te verbinden met de hertog van Brabant. Hij steunde ook de heren van Beaufort tegen het volk van Luik, en verbond hen zo tot zijn zaak. In 1282, na de dood van de Luikse Bisschop Jan van Enghien, slaagde de graaf er zelfs in één van zijn zonen te doen benoemen als bisschop van Luik. Dit kan hem veel geld gekost hebben, maar hij en Vlaanderen waren zeer rijk. Gwijde zocht ook het bondgenootshap van de graaf van Gelderland. Hij gaf daartoe zijn dochter, Margareta van Vlaanderen, ten huwelijk aan de graaf van Gelderland. Margareta was de weduwe van Koning Alexander III van Schotland. Zij bracht met haar mee de verre aanspraak op de troon van Schotland. Gelderland gaf aan de Vlaamse ridders de rechten op al de versterkte burchten van het hertogdom Limburg, en later zelfs op andere forten van Gelderland zelf.

De graaf van Vlaanderen zocht nog door andere huwelijken van zijn zonen en dochters meer bondgenootschappen te verwezenlijken. Zijn oudste zoon en opvolger, Robrecht van Béthune, trouwde met Blanche van Anjou, de dochter van Karel van Anjou die koning van Sicilië was. Na haar dood trouwde Robrecht met Yolanda van Nevers, de weduwe van Tristan van Frankrijk.
Filips, de zoon van Gwijde die Karel van Anjou naar Italië had vergezeld, trouwde met Mathilde de Courtenay, de gravin van Chieti. Zij was de dochter van Raoul de Courtenay en Alice van Montfort, die het graafschap van Bigorre meebracht.
Een andere dochter van Gwijde van Dampierre werd gravin van Jülich.
Graaf Gwijde stelde voor zijn dochter Philippa te doen trouwen met de erfgenaam van de koning van Engeland.
Ook Floris V, de graaf van Holland, verzoende zich met Graaf Gwijde en trouwde met een andere dochter van Gwijde.
Gwijde van Dampierre kocht eveneens graafschappen op van hun eigenaars. Zo kocht hij de heerlijkheden van Duinkerken, Bailleul, en de kasselrijen van Cambrai en van Saint-Omer!

De keizer van Duitsland stelde voor de bisschoppen van Luik en van Metz te laten beslissen als scheidsrechters in de zaak van de keizerlijke landen van de graaf van Vlaanderen. De bisschop van Luik was de zoon van Gwijde van Dampierre, en de bisschop van Metz een zoon van de graaf van Henegouwen, de ene een Dampierre en de andere een Avesnes. De bisschoppen kwamen niet tot een gemeenschappelijk aanvaarde oplossing.
De Duitse keizer herhaalde dan gewoon zijn vroegere beslissing om al de landen van de graaf van Vlaanderen ten noorden en ten oosten van de Schelde aan de Avesnes over te maken.
Op de 7de april van 1287 riep ook de pauselijke legaat, de bisschop van Tusculum, de graaf van Vlaanderen op hieraan te gehoorzamen, op straffe van excommunicatie. Gwijde van Dampierre bleef weigeren de scheiding uit te voeren! Hij protesteerde, maakte aanspraak op de rechten van zijn voorvaders om die keizerlijke landen in feodaal leen te houden. Graaf

Gwijde ging in beroep bij de paus. Hij bleef ook die landen met Vlaamse ridders en strijders verder bezetten.

Gwijde van Dampierre had grote sommen geld gegeven aan de koning van Frankrijk voor diens expedities tegen Aragon. Gwijde genoot zo eerst nog de steun van de koning van Frankrijk. Na zijn terugkeer van de veldtocht in Aragon, stierf Filips III de Stoute echter te Perpignan. Een heel andere periode, een periode van conflict van Vlaanderen met Frankrijk, begon nadien.

Ook de relaties met naburige landen verslechterden voor Vlaanderen. Koning Edward I verplaatste de stapel van alle Engelse goederen van Brugge naar Dordrecht, wat schade toebracht aan de handel van de Vlaamse kooplui.
Engelse wol was uiterst belangrijk voor Vlaanderen. In april van 1292 vroeg en kreeg daarom Gwijde van Dampierre een vrijgeleide om naar Engeland te reizen. In mei van dat jaar al ondertekende hij een verdrag van verzoening met Koning Edward I. Het verdrag ergerde echter zeer Koning Filips IV, bijgenaamd de Schone, van Frankrijk. De tweedracht tussen Frankrijk en Engeland was de laatste jaren weer gegroeid!

In Zeeland dreigde een opstand gericht tegen Graaf Floris van Holland. Jan van Renesse, Diederik van Brederode, Hugen van Cruninghe met Wolfert, Floris en Rasse van Borseele, vroegen aan Graaf Gwijde om een Vlaams leger te zenden naar het eiland van Walcheren in Zeeland. De hertog van Brabant probeerde in deze twist de partijen te verzoenen. Floris V erkende zijn feodale onderwerping en afhankelijkheid van de graaf van Vlaanderen voor Zeeland. Daarmee eindigde het dispuut.

In 1283 stierf Ermengarde, de dochter en enige erfgename van de overleden Hertog Waleran van Limburg. Limburg was een eerder klein hertogdom, dat zich bevond tussen de Maas en de stad Aachen. De hoofdstad was Limburg, en de andere grote stad Eupen. Kandidaten voor de opvolging waren de broeder van Waleran, Graaf Adolf VI van Berg, Waleran graaf van Fauquemont en graaf van Luxemburg, en ook Reinoud van Gelderland, de echtgenoot van Ermengarde.
Adolf van Berg verkocht snel zijn rechten op Limburg door aan Hertog Jan I van Brabant. Adolf beschouwde zich te zwak op militair gebied om zijn aanspraken op Limburg ook echt waar te kunnen maken.
Reinoud van Gelderland zocht steun en bekwam die ook bij Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen. Hij kon ook rekenen op de steun van de bisschop van Luik, de zoon van Gwijde.

De Duitse keizer duidde een aantal scheidsrechters aan om te beslissen over de troonopvolging van Limburg. Gwijde van Dampierre en Jan van Avesnes bespraken de zaak in die groep, en besloten om Limburg over te dragen aan de graaf van Gelderland. Keizer Rudolf van Habsburg erkende daarop de rechten van Reinoud van Gelderland op Limburg. Die beslissing eindigde echter de betwisting niet!
Hertog Jan van Brabant en de graaf van Gelderland bleven in conflict met elkaar, en een oorlog tussen hen dreigde.
Vroeg in 1288, was Reinoud van Gelderland de niet-aflatende discussies en schermutselingen moe. Hij stond zijn rechten op Limburg af aan Hendrik IV, graaf van Luxemburg. De echtgenote van Gwijde van Dampierre was toen Isabella van Luxemburg, zodat de Graaf Hendrik de schoonzoon was van de graaf van Vlaanderen. Reinoud van Gelderland, Gwijde van Dampierre, en de aartsbisschop van Köln, Siegfried II van Westerburg, schaarden zich

dan met Luxemburg tegen de hertog van Brabant. Vlaanderen nam niet echt actief deel aan de daaropvolgende oorlog. Iedereen wachtte op een gelegenheid om de legers op stap te zetten.

In mei van 1288 pleegde de bevolking van de stad Köln een opstand tegen hun aartsbisschop. De aartsbisschop sloeg zijn stad in de ban van de Kerk. Hertog Jan I van Brabant zette dan zijn leger op mars om Köln te hulp te snellen. Met hem kwamen niet alleen zijn leger van ridders, maar ook de milities van de Brabantse steden, van Leuven, Tienen, Brussel, Antwerpen, Geldenaken en Nijvel, met vele andere. Hertog Jan stootte door naar de Rijn en dwong een veldslag af op de 5de juni te Worringen nabij Köln. Een groep strijders van Gent, geleid door de avontuurlijke poorter Jan Borluut, vochten mee en lieten zich door hun macht en kracht opmerken in die veldslag.
De Veldslag van Worringen verliep heel erg wreedaardig. Aan het einde van de dag behaalde Jan I van Brabant de overhand. De hertog van Brabant kon zelfs de aartsbisschop Siegfried van Köln en de graaf van Gelderland gevangen nemen. De graaf van Luxemburg lag dood op het slagveld. De tol in de familie van Luxemburg was bijzonder hoog. Graaf Gwijde van Vlaanderen moest aan zijn echtgenote meedelen dat haar drie broeders sneuvelden te Worringen!
Hertog Jan I van Brabant triomfeerde, zodat hij Limburg kon toevoegen aan Brabant. Het machtige Brabant voelde zich onafhankelijker van het keizerrijk Duitsland dan ooit tevoren! Heel wat later verzoende Koning Filips IV van Frankrijk Jan I van Brabant met Gwijde van Dampierre. Gwijde was woedend geweest met de overwinning van Jan I. De koning van Frankrijk verzekerde ook de vrede tussen Jan van Brabant en het huis van Luxemburg.

In de periode van 1285 tot 1290 bleven de relaties tussen Koning Filips de Schone en Gwijde van Dampierre hoofs. Toen in 1290 de stad Valenciennes opstand pleegde tegen Graaf Jan van Avesnes, de graaf van Henegouwen, deden de poorters een beroep op de Franse koning. Filips de Schone weigerde te hulp te snellen van Jan II d'Avesnes, omdat die graaf eerst beroep had gedaan op de Duitse keizer. Filips verklaarde zich ten gunste van de bevolking van Valenciennes, en hij deed dit nog in samenspraak met de graaf van Vlaanderen. Hij plaatste Valenciennes zelfs onder de bescherming van Graaf Gwijde van Vlaanderen.
Enige tijd later drongen Franse troepen Henegouwen in. Andere koninklijke troepen verzamelden zich in Picardië, waar Vlaamse ridders en strijders hen vervoegden. Jan II d'Avesnes moest zich onderwerpen aan de Franse koning, en zichzelf opgeven als gevangene van Frankrijk. De koning sprak een vonnis uit waarmee Jan veertigduizend pond Parisis moest betalen, zijn baljuw en zijn belangrijkste hoofdmannen als gijzelaars aan Frankrijk moest afstaan, en de muren van het kasteel van Bauchain, de sterkste vesting van Ostrevent, moest slopen.
Ook in de nog steeds durende strijd tussen Vlaanderen en Graaf Floris van Holland betreffende Zeeland, steunde Frankrijk nog Vlaanderen! Het Vlaams leger verraste de troepen van Graaf Floris in Walcheren, zodat Floris Zeeland verliet en het overhandigde aan Graaf Gwijde van Vlaanderen.

In 1280 en 1281 braken opstanden uit in meerdere steden van Vlaanderen, in Brugge, Ieper, Douai, en ook in Doornik. Zowel Gwijde van Dampierre als zijn moeder, Margareta, hadden zich pogingen getroost om de overheersing van de stedelijke ridders over de Vlaamse steden te verminderen. Ze leken eerder de ambachtsgilden te steunen. De koningen van Frankrijk, vooral Filips III, hadden hun hoogste jurisdictie toegepast om de ridders van de steden te steunen.
In 1280 rezen de ambachtslui van Brugge en Ieper tegen de poorter-ridders. Ze beweerden dat de schepenen de steden in grote schulden gesleept hadden. De schepenen hadden de

gelden afkomstig van de taksen verkwist. De wevers protesteerden heftig tegen de hoge prijzen van de wol afkomstig van de Vlaamse kooplui. Die leden van de Hanze waren dikwijls ook de rijke leden van de oude geslachten die de macht hadden in de stadsregeringen. De ambachtslui eisten dat de schepenen elk jaar verantwoording zouden afleggen voor de stadsuitgaven, een aanspraak die gesteund werd door de graaf. Ze eisten ook enige deelname op in de verkiezingen van de schepenen, en dus deelname aan de regering van de steden. De bevolking liep met de wapens in de hand door de straten. Ze plunderden de huizen van de rijken in Brugge.

Graaf Gwijde van Dampierre kwam tussen in het conflict. Hij stelde zes leidende poorter-ridders van Brugge terecht om de andere schepenen vrees in te boezemen, en hij stond aan de ambachtslui toe om wol te kopen van andere bronnen dan van de Hanze van Londen. Dit laatste decreet had als doel het monopolie van de Hanze te doorbreken, maar het decreet kon moeilijk lukken omdat geen wol van voldoende hoge kwaliteit door de Vlaamse wevers elders kon gekocht worden dan in Engeland! Graaf Gwijde weigerde ook de oorkondes van de vrijheden van Brugge te hernieuwen, de oorkondes die recentelijk opgebrand waren in een grote brand. De schepenen gingen in beroep bij de Franse koning, toen nog Filips III. Filips beloofde de privileges van de steden in ere te herstellen.
Graaf Gwijde zag zich verplicht een nieuwe oorkonde aan Brugge te geven, maar hij behield voor zich de jurisdictie van beroep over alle verordeningen van de Brugse schepenen. De schepenen moesten de jaarlijkse rekeningen in het openbaar voorstellen. De regeringsmacht in Brugge bleef echter bij de schepenen. Die laatsten sloegen terug door alle verzamelingen van meer dan zeven ambachtslui zonder hun toestemming buiten de wet te verklaren, dus te verbieden.
Gwijde van Dampierre kon toen de gelegenheid hebben genomen om het vertrouwen van de gilden te winnen tegenover de poorter-ridders, maar hij sloeg drie vierden van de eigendommen van de lakenhandelaars aan ten voordele van zijn eigen schatkist. De ambachtslui van Brugge trokken hun vertrouwen in de graaf dan ook volledig in.

Koning Filips IV de Schone, koning van Frankrijk

Filips IV besteeg de troon van Frankrijk op de 5de oktober van 1285. Hij was geboren in het kasteel van Fontainebleau, en nog maar zeventien jaar oud. Hij was voordien reeds gekroond als koning van Navarra, omdat hij in augustus van het jaar 1284 trouwde met Johanna I van Navarra, die toen nog slechts elf jaar oud was. Johanna was ook gravin van Champagne en gravin van Brie, zodat ze die welvarende streken onder de koninklijke invloed bracht. Later zouden die graafschappen volledig ondergebracht worden in de koninklijke domeinen. De moeder van Johanna was Blanche van Artois. Blanche had haar dochter in de bescherming gegeven van de koning van Frakrijk, zodat Filips en Johanna samen opgevoed werden aan het Frans hof.

Tijdens de eerste jaren van zijn regering was Koning Filips niet slecht toegenegen aan de graaf van Vlaanderen. Zijn inzicht zou evolueren, en van vroeg al begon Filips zich te mengen in de zaken van Vlaanderen, in de conflicten tussen de graaf en de landeigenaar-poorters die de macht hadden in de steden. Hij zette daarmee de politiek van zijn vader, Koning Filips III de Stoute gewoon verder. Filips IV was een knappe jongeman, zodat hij al snel de Schone genoemd werd.

Na zijn troonsbestijging begon Filips de Schone zijn regering al controversieel door van Gwijde van Dampierre, van de ridders van de kasselrijen van Vlaanderen en van de steden, te eisen het verdrag van Melun te handhaven. De eis werd met veel terughoudendheid onthaald in Vlaanderen. Op het aandringen van Graaf Gwijde, zworen uiteindelijk toch de ridders van Vlaanderen trouw aan de koning van Frankrijk. Tijdens een plechtigheid te Brugge, gaven ze hun eed aan de vertegenwoordigers van de koning, aan Jacques de Boulogne de aartsdiaken van Thérouanne en aan Colard de Maines.

Filips IV beval dan de ogenblikkelijke beëindiging van de bouw van nieuwe kastelen in Vlaanderen, behalve dan van het kasteel van Petegem, dat een mooi lustslot moest worden voor Isabella van Luxemburg, de echtgenote van de graaf. Filips begon ook dadelijk zijn invloed en autoriteit uit te oefenen ten voordele van de schepenen van Gent, hoewel de stad niet veel gaf voor het Verdrag van Melun. Gent bleef meerdere kastelen oprichten te Bramburg en elders, om zo de toegang tot haar omgeving te versterken. Ook de steden van Oudenaarde, Ieper en Kortrijk herstelden en versterkten hun muren en verdedigingen.

In 1289 bevolen Koning Filips IV en zijn hof de provoost van Saint-Quentin naar Gent. Was Gent niet de tweede grootste stad van het koninkrijk? De provoost moest onderzoeken hoe de zaken stonden in de stad en erover rapporteren aan het hof. Kort nadien gaf de koning een verordening uit om te bevelen dat de Franse taal moest gebruikt worden in de gerechtshoven van de graaf telkens wanneer een Franse gezant de koning vertegenwoordigde en aanwezig was. De koning verordende ook dat de goederen van de poorters van Gent niet verbeurd konden verklaard worden voor een misdrijf van ongehoorzaamheid aan de graaf van Vlaanderen, zonder de toestemming van de koning. Dergelijke, eigenlijk niet bijzonder nuttige decreten, maakten de graaf zenuwachtig.
Hetzelfde jaar nog zond Filips de Schone de koninklijke vertegenwoordiger Honoré de Moustier naar Vlaanderen ter bescherming van de ridders van Gent, die in die tijd reeds definitief Leliaerts genoemd werden. De Moustier moest dienst doen als ruwaard of beschermheer, om de handelingen van de graaf en zijn baljuw te controleren. Moustier deed de vlag van Frankrijk plaatsen op het belfort van Gent. Gelijkaardige maatregelen werden getroffen voor Brugge en Douai.

Filips de Schone vaardigde in die periode ook monetaire maatregelen af die uiteindelijk zeer nadelig vielen voor Vlaanderen. Hij verhoogde de waarde van de koninklijke muntstukken, zodat de Vlaamse munten met een vergelijkbaar gehalte aan zilver en goud in onbruik vielen. Hij arresteerde Lombardische kooplui in Vlaanderen. Hij legde beslag voor zijn eigen schatkist op de vrome giften die in Vlaanderen gegeven werden aan de Kerk. Koning Filips IV beschermde ook Jacquemon Garet, bijgenaamd le Louchard, een man van een familie van Hongaarse Joden. Jacquemon was een geldwoekeraar van Arras, aan wie de graaf van Vlaanderen en de Vlaamse steden grote sommen geld schuldig waren. Filips beheerste zo de graaf en de steden ook indirect aan de financiële zijde. Het was moeilijk om al die maatregelen en interventies niet te beschouwen als volledig ongewenste inmenging in de Vlaamse aangelegenheden, bedoeld om de graaf te vernederen en de macht van Frankrijk te tonen!

Robrecht van Béthune, de oudste zoon en erfgenaam van Graaf Gwijde van Dampierre, probeerde een einde te stellen aan die inmenging van het Frans hof in het beheer van Vlaanderen.
In 1290 stelde Robrecht een verzoening voor met de Negenendertig schepenen van Gent. Hij stelde voor de Negenendertig in alle betwistingen met de graaf hun beroep te laten indienen

bij de schepenen van Saint-Omer als scheidsrechters. De Negenendertig aanvaardden dit voorstel. De scheidsrechters zouden zich wel uitspreken tegen de afpersingen en eisen van Gwijde van Dampierre, maar Robrecht kon zijn vader ervan overtuigen dit te verkiezen, omdat de koning van Frankrijk uit de procedure geweerd werd.
Koning Filips de Schone en zijn hof van Parijs bereikten echter met vleierij van Gwijde van Dampierre dat de graaf zich toch zou onderwerpen aan het beroep bij de koninklijke macht. Een *pair* van Frankrijk, een edelman van zulk hoge status als Gwijde van Dampierre kon toch niet toelaten dat zijn conflicten met een stad opgelost zouden worden door de bevriende schepenen van een andere stad? Lag dat niet ver onder de waardigheid van een grote magnaat? Gwijde van Dampierre trad die visie bij, in plaats van de list van zijn zoon te verdedigen. Trouwens, een decreet van het koninklijk hof verbrak snel de scheidsrechterlijke procedure van de schepenen van Saint-Omer.

Koning Filips de Schone zou zo gans zijn leven en steeds de edellieden van Frankrijk steunen, zijn ridders, eerder dan zijn steden en hun milities. De edelen betuigden hem hulde. Filips zou op die wijze ook nooit de opstanden en de gevaarlijke protesten van zijn edellieden moeten trotseren, waaraan bijvoorbeeld Koning Edward I het hoofd moest bieden in Engeland. Hij moest wel rekening houden met opstanden in zijn steden! Hij onderdrukte dus de steden. Misschien was dit één van de redenen waarom de stedelijke milities zich nooit in de Franse steden ontwikkelden in dezelfde mate als in de drie grote steden van Vlaanderen, in Brugge, Gent en Ieper.

Vanaf het ogenblik dat Filips de Schone sluw bemerkt had hoe gemakkelijk het was om de beslissingen van de aarzelende en onzekere graaf van Vlaanderen met vleierij om te praten, leek het alsof hij alle respect voor Gwijde van Dampierre verloren had.
De koning zocht nu openlijk het bondgenootschap met de graaf van Henegouwen. Hij kondigde zijn bedoeling aan Valenciennes terug te geven aan Henegouwen. Door een nieuwe overeenkomst te zoeken met Henegouwen, verzekerde het hof van Parijs zich ook de steun van de neef van de graaf van Henegouwen, van de Graaf Floris van Holland.

Gwijde van Dampierre voelde zich terecht bedrogen door de koning. Hij werd nog kwader op de poorter-ridders van Gent. Aan het einde van juni van 1291, beval hij meerdere schepenen van de stad gevangen te nemen. Andere schepenen die vreesden hetzelfde lot te moeten ondergaan, vluchtten weg uit Gent. De stad had geen regering meer! De overblijvende schepenen overhandigden de zegels van de stad ter bewaring aan de abt van de Sint-Pieters abdij.
Graaf Gwijde keerde zich dan naar Engeland. In april van 1292 bekwam hij een vrijgeleide om naar Engeland te reizen. In mei van dat jaar ondertekende hij een vredesverdrag met Koning Edward I. Door dit te doen, trok de graaf al de aandacht van het Frans hof naar zich toe, want de spanning tussen Frankrijk en Engeland was ook al toegenomen. De spanning leek een kenmerk te worden van Filips de Schone.

In 1292 brak een belachelijke twist uit in het zuiden van Frankrijk. De twist zou zich uitbreiden en verreikende gevolgen hebben. Een relletje laaide plots op in de stad Bayonne tussen twee zeelieden, een Normandiër en een Engelsman. De twist bracht het kwaad bloed aan de oppervlakte dat lag tussen de Engelse en de Franse zeelui.
Enige weken later kwam een Normandisch schip aan te Royan om een lading wijntonnen in te nemen, afkomstig van de Saintonge streek. Ze vonden vier Engelse schepen in de haven van Bayonne en plunderden die. De *connétable* van Guyenne kwam tussen. Te Bordeaux deed hij iedereen zweren de rust en vrede te bewaren.

De schepen van Bayonne zeilden sindsdien uit Bordeaux naar Engeland in kleine konvooien van tien tot vijftien koggen. De Normandiërs verzamelden een vloot van tachtig schepen, en deden al de schepen van Bayonne zinken. Het conflict escaleerde. De Normandiërs vielen nog andere Engelse schepen aan. De Engelsen, op hun beurt, verrasten de verdedigingswerken van de Franse zeehaven van La Rochelle. Ze plunderden de stad en zeilden terug naar Engeland, beladen met rijke buit.

De koning van Frankrijk, Filips IV de Schone, riep Koning Edward I naar zijn hof. Het conflict belangde Guyenne aan, een feodaal leengoed van Frankrijk. Koning Edward I weigerde twee maal hieraan te voldoen. Het Parijs Parlement veroordeelde bijgevolg de koning van Engeland tot de verbeurdverklaring van zijn leengoeden in Frankrijk! Het decreet betekende een oorlogsverklaring met Engeland.

Koning Edward I had zich niet verwacht aan een gewelddadig conflict met Frankrijk. Hij zocht bondgenoten op het vasteland.
Hij probeerde de Duitse keizer, nu Adolf van Nassau, tot vriend te maken. Hij slaagde daarin, en Adolf aanvaardde gretig het geld dat Edward hem toeschoof. Adolf hield echter niet zijn beloftes van hulp met de wapens.
Edward was reeds de bondgenoot van Hertog Hendrik van Brabant, die getrouwd was met de dochter van Edward.
Edward zond de bisschop van Durham en de Graaf William van Pembroke naar Vlaanderen met een huwelijksaanzoek van zijn oudste zoon Edward van Caernarfon, de troonopvolger, met de dochter Philippa van Graaf Gwijde van Dampierre. De besprekingen aangaande dit huwelijk vonden plaats te Lier in Brabant, waar de hertog van Brabant langzaam herstelde van een wonde, opgelopen tijdens een tornooi. Voor Vlaanderen namen vooral Rasse van Gaveren en de Vidame Jean d'Amiens deel aan de onderhandelingen.
Het finaal Verdrag van Lier werd slechts ondertekend op de 31ste augustus van 1294. De bruidsschat van Philippa werd overeengekomen op tweehonderdduizend pond, te betalen door Gwijde van Dampierre. Koning Edward I zou het graafschap Ponthieu meegeven aan de bruid. Natuurlijk zou het getrouwd paar moeten wachten om het huwelijk reëel te maken tot ze de nodige ouderdom hadden.

Dit huwelijksvoorstel en de aanvaarding ervan, zou de aanleiding worden van het open conflict tussen Vlaanderen en Frankrijk. Een conflict leek anders al een hele tijd door de houding van Filips de Schone in de lucht. En Gwijde van Dampierre ging geen conflict uit de weg. Geen Franse leenheer kon natuurlijk onafhankelijk bondgenoot worden van Engeland! Koning Filips de Schone wou geen Engelse edelman, laat staan een prins, als echtgenoot van een gravin van Vlaanderen! Vlaanderen mocht niet de bondgenoot worden van Engeland. Het idee zelf was totaal onaanvaardbaar voor het Frans hof.

Ik heb me steeds afgevraagd waar de plotse vijandigheid tussen de Normandische zeelui en de zeelui van Gasconje vandaan kwam. In alle havens van de wereld gebeuren er elke dag opstootjes, en mensen worden gewond of zelfs gedood. Ze blijven privé conflicten die lokaal opgelost worden. Waarom, in dit geval, verspreidden de gevechten zich zo snel en zo gewelddadig?
Voor misdaden die onopgelost en wat geheimvol blijven, wordt men snel verleid tot het zoeken naar wie van de misdaden profiteert. Koning Edward I en de Engelse kooplui konden niets winnen met onrust in Gasconje. Misschien wilden de Normandische handelaars inderdaad de concurrentie van de Engelsen vernietigen in de westerse wateren van Frankrijk. Maar de Normandiërs verkochten slechts zelden wijn en andere goederen van Guyenne

rechtstreeks in Engeland! Ze waren daar niet welkom. Ze hadden al ruimschoots voldoende transport met hun schepen beladen met goederen naar Frankrijk, Vlaanderen en Holland. Ze zeilden zelden naar Engeland. Waarom zouden ze dan zo plots en zo zeer wraak willen nemen op de Engelse schepen?
De mensen die het meest konden winnen bij de zaak waren vooral de Franse koning en de edelen van het hof van Parijs! De koning van Frankrijk zocht Guyenne toe te voegen aan zijn koninklijke domeinen. Guyenne was en blijft een zeer rijke streek met enorme mogelijkheden. Guyenne lag op het vasteland dicht bij de Franse koninklijke domeinen. Een buitenlandse koning die heerste over landen die binnen de greep lagen van de hovelingen van Frankrijk, was een al te gemakkelijke verleiding tot controverse. Had Koning Filips IV de opstanden in Guyenne gevoed om in te kunnen grijpen en zich zo Guyenne toe te eigenen?

Een andere, vreemde speler in deze tragedie had Karel van Valois, de jongere broeder van Koning Filips de Schone kunnen zijn. Toen Karel nog slechts dertien jaar oud was, had hij de titel van koning van Aragon gekregen. Frankrijk had de bedoeling om in oorlog te gaan met Aragon betreffende het conflict aangaande Sicilië. Het wou Aragon aanvallen, het veroveren, en een Franse prins er als staatshoofd opdwingen. Door de handelingen van Koning Edward I ten voordele van een vredevolle oplossing in de controverse betreffende Sicilië, had Karel van Valois alle reële hoop moeten laten varen ooit nog de soeverein van Aragon te worden. Hij was daardoor het onderwerp geworden van heel wat spot aan het Frans hof. Hij haatte Engeland en vooral de ridderlijke Koning Edward I. We zagen al hoe verderfelijk, kwaadaardig en negatief Koning Filips de Schone ageerde in Vlaanderen. De Franse koning had een slechte inborst voor wat intriges, afgunst en eerzucht betrof. Misschien had zijn broeder diezelfde karaktertrekken geërfd.

‘Hoe verraderlijk waren dan toch die Fransen, om de levens van duizenden mensen op het spel te zetten voor hun persoonlijke ambities van grootsheid en macht!’ gromde mijn secretaris Bernardus.
‘Hoe verderfelijk waren de verzuchtingen van die mannen! Hoe gevaarlijk is het om zo grote macht als een koningschap toe te kennen aan mannen met dergelijk slecht karakter, terwijl ze zelfs tot oorlogen kunnen aansporen tussen volledige volkeren! Hadden ze dan niets geleerd uit de Evangelies van Onze Heer Jezus Christus?’ voegde Bernardus toe.
Op dat ogenblik had ik nog niet veel aandacht gewijd aan de verschrikkende oorlogen die konden opgewekt worden, maar ik herinner me nog goed hoe ongemakkelijk ik me plots voelde. Misschien waarschuwden de Heer en Bernardus me van de verschrikkingen die zouden volgen voor Vlaanderen en Gent! Ik meende dat Bernardus gelijk had met zijn uitlating.

Engeland.

Van 1280 tot 1282 kende ook Engeland een periode van rust en vrede. In maart van 1282 bezocht Koning Edward I nog op zijn gemak het noorden van Engeland en zijn Oost-Anglia. Een nieuwe opstand in Wales verbrak echter de rust.
Dafydd ap Gruffud viel de Engelse garnizoenen in Wales aan. Hij veroverde en verbrandde het kasteel van Hawarden nabij Chester, dat gehouden werd door Roger Clifford. Veel mannen werden gedood. Dafydd nam de *constable* van Engeland gevangen. De opstand verspreidde zich dan snel en diep in Wales. Flint, Rhuddlan en Olenystwyth werden in het noorden door list veroverd, en ook de kastelen van Llandovery en Carrey Censer.

Koning Edward I kon het zich niet veroorloven Wales uit zijn macht te laten ontsnappen. In juni van 1282 kwam Edward I te Chester aan om de *Four Cantrefs*, de noordelijke leengebieden van Wales, aan te vallen in een veldtocht tegen Dafydd ap Gruffud. De troepen van Wales slaagden er echter in om de troepen van de graaf van Gloucester te overwinnen. De oorlog in Wales verhoogde nog toen de broeder van Dafydd, Prins Llywelyn van Wales, zich eveneens in het conflict stortte. De schermutselingen raasden in de zomer van 1282!
In de Veldslag van Climeric, gevochten op de 11de december van 1282, streed Llywelyn tegen het leger van de March van Wales, de zuidelijke en Engelsgezinde graafschappen. Llywelyn sneuvelde in die slag.
In januari van 1283 lanceerde Koning Edward I dan zijn eigen, en derde offensief tegen Wales. Zijn leger zette zich op mars vanuit Conwy in maart. Edward dreef Dafydd vóór zich uit!
Terwijl Edward op die veldtocht streed, gaf zijn koningin, Eleonora van Castilië, geboorte aan een zoon, Edward, genaamd van Caernarfon, de toekomstige Koning Edward II. Een zeer groot, nieuw kasteel was in opbouw te Caernarfon, en de koningin woonde toen in die stad van Wales.
Het Engels leger kon Dafydd ap Gruffud al vatten in juni van 1283. Tegen het einde van augustus had Edward I Wales weer veroverd en tot rust gedwongen. De koning beval Dafydd, veroordeeld wegens hoogverraad, terecht te stellen op de 2de oktober van 1283. De koning had eens te meer Wales aan zich onderworpen.

De opstand van Wales beëindigd, bleef Koning Edward I in het begin van 1284 rusteloos en ridderlijk als voorheen. Hij besloot op kruistocht te gaan naar het Heilig Land. Hij had echter een probleem met die intentie. De andere koningen van het vasteland, vooral Frankrijk en Aragon, waren verwikkeld in een twist aangaande Sicilië. Edward zou zijn strijdkrachten niet kunnen voegen bij die van de machten van het westers vasteland.

Ik moet hier wat meer uitleggen betreffende Sicilië en Karel van Anjou!
Manfred, een onwettelijke zoon van de Duitse Keizer Frederik II, had zich de troon van Sicilië toegeëigend tegen de zin in van Paus Urbanus IV. Hij bouwde zijn leger op met Moslim huurlingen. Paus Urbanus IV predikte dan een kruistocht tegen Manfred, en Karel van Anjou had zijn hulp beloofd. Karel aanvaardde de kroon van Sicilië en Napels, zoals aan hem voorgesteld door de paus. Die veldtocht van Karel van Anjou had ook belang voor Vlaanderen, want een deel van het leger van Anjou werd geleid door Robrecht van Béthune, de zoon van Gwijde van Dampierre!

Robrecht van Béthune was de oudste zoon van Graaf Gwijde van Dampierre, uit diens eerste huwelijk met Mathilde de Béthune. Hij was achttien jaar oud in 1264, en had één van de dochters van Graaf Karel van Anjou getrouwd.
Het leger van Anjou marcheerde in 1265 over Bourgondië en Savoie, onder de leiding van de Franse *Connétable* Gilles de Trazegnies. Aan het einde van 1265, vocht dit leger nabij Brescia tegen een bondgenoot van Manfred, tegen de Markies Palavicini. Het Frans leger verwoestte de landen van de markies, en eveneens de stad Brescia. Robrecht van Béthune bewees een uitstekede strijder en oorlogsleider te zijn. Het leger bewoog verder naar Mantua, Ferrara, Bologna en Rome. In Rome kreeg Karel van Anjou met veel praal en pracht de kroon van Sicilië en Napels van de paus.

Op de 26ste februari van 1266 sloegen de legers van Karel van Anjou en van Manfred tegen elkaar in een veldslag onder de muren van Benevento. Robrecht van Béthune liet zich

opmerken door zijn moed in die veldslag, want hij deed het tij keren in het heetst van de slag tegen de Duitse en Moslim huurlingen van Manfred. Manfred werd gedood in het gevecht. Op die wijze werd Karel van Anjou ook effectief koning van Sicilië en Napels. Misschien was het in die strijd dat Robrecht van Béthune de bijnaam van de Leeuw van Vlaanderen kreeg!
Aan het einde van 1267 was Robrecht van Béthune verder doorgestoten in Italië om met Karel van Anjou aan te komen te Aquila. Daar moesten ze afrekenen met Conradin, de neef van Manfred, en hem verslaan in de Veldslag van Tagliacozzo. Het leger van Anjou versloeg Conradin, de jonge opvolger van het huis van Hohenstaufen. De troepen van Anjou konden Conradin gevangennemen. Robrecht van Béthune wou Conradin niet doden, maar Karel van Anjou stelde hem toch terecht in de marktplaats van Napels.
Aan het einde van 1268 had Karel van Anjou alle tegenstand tegen zich onderdrukt. Hij heerste dan over zeer uitgestrekte gebieden in het zuiden van Italië, en over Sicilië.

In de lente van 1284 al, kwamen de Sicilianen in opstand tegen het harde regime van Karel van Anjou. De opstand had plaats op Paasmaandag. Daarom werd hij genoemd van de Siciliaanse Vespers. In enige weken tijd weden meer dan drieduizend Franse mannen en vrouwen gedood, over gans het eiland. Karel van Anjou verbleef in zijn hoofdstad van Napels op dat ogenblik. Welke ook de redenen tot de opstand waren, of dat nu de hoge taksen waren die de Fransen opeisten, of het slecht gedrag van de Franse bezettingstroepen tegenover de Sicilianen, de macht van het Angevin huis over Sicilië was gebroken!

Koning Peter van Aragon had al sinds lang met lede ogen naar Sicilië gelonkt. Hij voelde nu de leegte van de macht over het eiland. Hij viel Sicilië binnen, en nam de macht over van de dynastie van Anjou.

Ook Paus Martinus V had Karel van Anjou gesteund. Hij verklaarde nu de oorlog tegen Aragon, en riep de koningen van het vasteland op tot een kruistocht tegen de koning van Aragon.
Als Koning Edward I van Engeland wou dat de koningen van het westen met hem op kruistocht naar het Heilig Land zouden gaan, dan moest hij de twist over Sicilië oplossen. Was ook niet zijn echtgenote, Eleonora van Castilië, een gebuur van Aragon? Koning Filips van Frankrijk, echter, vroeg aan Edward om in Engeland te blijven, en zich niet te mengen in het conflict met Aragon. Frankrijk verlangde de harde oorlog met Aragon!

In mei van 1285 riep Koning Edward I zijn Parlement samen te Londen. De koning vroeg de fondsen die hij nodig had om tussen te komen in de oorlog van Sicilië. Het Parlement bleef zeer terughoudend om nieuwe taksen te heffen. Het stelde voor de zaken eerst met de koning van Frankrijk te bespreken.
Koning Filips IV de Schone was slechts recentelijk op de troon van Frankrijk gestegen. Hij zou gekroond worden te Rheims in januari van 1286, en hij was nog zeer jong. Paus Martinus V was gestorven in maart van het jaar, en niemand kende de bedoelingen van de nieuwe paus. De legers van Frankrijk waren echter al op mars naar Aragon.

In november van 1285 stierf Koning Peter van Aragon en in maart van 1286 ook Koning Alexander III van Schotland. Alexander was nog slechts sinds enkele maanden in zijn tweede huwelijk, kinderloos en zonder broeders, zodat een conflict betreffende zijn opvolging heel waarschijnlijk leek. In die omstandigheden bleef het Parlement van Engeland treuzelen om aan Koning Edward I subsidies te verlenen om een veldtocht omtrent Sicilië te ondernemen!

In mei en juni van 1286 zeilde Koning Edward I naar Frankrijk om er hulde te betuigen aan de jonge, nieuwe koning voor zijn leengoed van Gasconje. Edward verkreeg de rechten op de Saintonge streek, en hij stond zijn rechten op Quercy af. Tot Pasen van 1287 reisde de koning in Gasconje-Guyenne. Op Pasen zelf, in Bordeaux, viel hij tijdens de instorting van een toren. Hij brak zijn sleutelbeen, doch herstelde.
In juli van 1287 onderhandelde Edward de vrede tussen Aragon, Frankrijk en de paus. Hij bepraatte het probleem met Alfonso III, de zoon van Peter II van Aragon. Alfonso was de nieuwe koning van Aragon. Met hem ondertekende Edward het Verdrag van Oloron. Koning Edward bekwam de vrijlating van de zoon van Karel van Anjou, Karel van Salerno.
In juni van 1284 had een zeeslag plaats gevonden aan de kust van Napels, uitgevochten tussen de vloten van Aragon en van Karel van Anjou. Karel van Salerno was in die slag gevangengenomen. De slag werd gewonnen door Aragon.

De paus annuleerde snel het Verdrag van Oloron, zodat nieuwe vergaderingen tussen Alfonso III en Edward I nodig waren. Die hadden plats te Jacca in september en oktober. Aragon liet ten slotte Karel van Salerno vrijuit gaan.
Tijdens de winter van 1288 tot 1289 bleef Koning Edward in Gasconje. Hij woonde in Bonnegarde, dat hij versterkte. Hij zeilde terug naar Engeland in juni van 1289.
Koning Edward I zeilde naar andere soorten van problemen in Engeland!

Direct na zijn troonsbestijging had Edward een onderzoek bevolen naar de rechten van de Engelse edellieden op hun gronden. De gezanten van de koning hadden de landeigenaars naar hun gerechtshof geroepen om hun aanspraken op landerijen te verdedigen. De rechters stelden de vraag '*quo warranto*?' of, wat kunt u als bewijzen leveren dat die bepaalde gronden uw eigendom zijn? De landeigenaars konden niet steeds, en zelfs meer niet, bewijzen leveren dat zij de waarlijk, wettelijke eigenaars waren van de landerijen die ze de hunne noemden. Ze konden dus niet steeds de oorkondes op de tafel leggen om hun aanspraken te bewijzen. De procedure werd bekend als het *Quo Warranto* probleem.
De hogere edellieden begonnen te grommen en zeer zenuwachtig te worden omtrent die zaak. De ridders hadden meerdere oorlogen gevoerd in Wales voor de koning, en nu sleepten de rechters van de koning hen van gerechtshof naar gerechtshof. De rechters durfden van hen eisen hun voorvaderlijke rechten op gronden hard te bewijzen! De tegenstand tegen de koning groeide snel. Koning Edward I bevond zich in een moeilijke positie, want hij moest zijn schulden afbetalen die hij gemaakt had tijdens zijn beloften aan Aragon. De edellieden waren helemaal niet meer geneigd nog geld te geven aan de koning!

Edward I bleef eerst koppig volhouden, maar dan moest hij toch toegeven. De landeigenaars moesten aantonen dat ze een land in eigendom gehouden hadden en als dusdanig gebruikt hadden sinds 1189, het begin van de regering van Koning Richard I. Dan kregen ze de vrijheden betreffende die gronden wel degelijk toegekend.
De grootste tegenstander in deze zaak was Graaf Gilbert van Gloucester geweest. Koning Edward gaf zijn dochter Johanna ten huwelijk aan Gilbert. Het huwelijk bracht een einde aan het *Quo Warranto* probleem.
Aan het einde van juli van 1290 gaf dan ook het Engels Parlement aan Edward I de toestemming een nieuwe taks te heffen om zijn schulden mee te betalen.

De ridders wilden echter enige soort van wraak nemen op de Joden van Engeland. Veel ridders hadden geld geleend aan woekerinteresten van de Engelse Joden. Koning Edward kon slechts het Parlement aan zijn hand krijgen door de Joodse Gemeenschap uit Engeland te verbannen. De Joden moesten het koninkrijk verlaten tegen november van 1290. De ridders

hoefden zo hun schulden niet meer terug te betalen! Ongeveer tweeduizend Joden verlieten Engeland. En Koning Edward kreeg zijn taks! De ridders van Engeland aanvaardden één vijftiende van hun bezittingen af te geven. Edward kon daarmee de honderdduizend pond betalen die hij schuldig bleef aan de Riccardi bankiers.

Gedurende die tijd was de opvolging van de troon van Schotland volledig vastgelopen. In de lente van 1290, organiseerden Koning Edward en zijn raadgevers een speciale vergadering in de Priorij van Amesbury. Aanwezig op die vergadering waren de Koningin Eleonora van Castilië, Gilbert de Clare graaf van Gloucester, recent getrouwd met Johanna, de dochter van de koning, ook William de Valence en Edmond van Lancaster, de broeder van de koning. Ze bespraken de troonopvolging van Schotland.
De Schotse kroon zou gaan naar de oudste zoon van Edward I. De koning had gehoopt de Schotse kroon aan zijn zoon, Edward van Caernarfon, zonder veel omhaal te kunnen overdragen. Om die aanspraak aannemelijk te maken, moest de jonge Edward trouwen met de Maagd van Noorwegen, de kleindochter langs moeders kant van de vroegere Koning Alexander III. De dochter van Alexander was getrouwd met de koning van Noorwegen. In maart verzamelden de Schotse edellieden zich te Brigham. Ze ratificeerden het plan. Ze zworen echter ook de onafhankelijkheid van hun koninkrijk te bewaren!

Maar dan sloeg het noodlot toe. In oktober van 1290, werd de Maagd van Noorwegen ziek tijdens haar reis naar Engeland. Ze stierf te Orkney. Het plan om Schotland aan de zoon van de koning van Engeland te geven kon niet doorgaan. De Schotse edellieden eisten afstamming op voor de nieuwe koning.

Twee kandidaten dongen toen vooral voor de kroon van Schotland.
De eerste was de ongeveer veertigjarige John Balliol, een Engelsman langs vaderszijde en Schot langs zijn moeder, een Schotse edelman van grote faam. Zijn aanspraak was krachtig, want de zuster van Balliol was getrouwd met John Comyn, één van de rijkste edelheren van Schotland, en ook een magnaat met grote bekendheid. De naam van Comyn zou later nog terugkeren. Balliol kon aanspraak maken op de Schotse troon langs de zijde van zijn moeder.
Zijn belangrijkste tegenstander was Robert Bruce, zeventig jaar oud, de heer van Armondale. De aanspraak van Robert Bruce lag eveneens aan de zijde van zijn moeder.

In oktober van 1290 opende zich een zitting van het Engels Parlement te Clipstone. Koning Edward kreeg eerst al een bijkomend inkomen van honderddertigduizend pond uit de kruisvaartfondsen die door de Kerk verzameld waren. Hij kreeg ook de toelating een nieuwe zesjaarlijkse taks te heffen op de bevolking voor de kruisvaart, die gepland werd voor 1293.

Eleonora van Castilië, de koningin van Edward, stierf op de 28ste november van het jaar 1290. De schok kwam erg aan voor Edward. Eleonora was zijn geliefde vrouw. Ze verliet bijna nooit zijn zijde, ook niet wanneer hij op veldtocht reed. Sommige edellieden hadden wel kritiek geleverd op Eleonora, omdat ze veel herenhuizen, kastelen en terreinen van de edellieden gestaag opgekocht had, met geld dat ze voor de koninklijke hushouding kreeg. Ze had veel landerijen gekocht van edellieden die door woekerleningen bij de Joden verarmd waren. Dat probleem leidde echter niet tot enige onrust.

Koning Edward bleef ondertussen proberen bondgenoten te winnen op het vasteland. Hij keek vooral naar de hertog van Brabant en naar de graven van Gelderland en Holland. Hij had in die pogingen weinig succes.

In mei van 1291 vergaderden de Schotse edellieden zich te Berwick, en Koning Edward had een Engels Parlement samengeroepen te Norham, vijf mijlen verder. Koning Edward had voorgesteld aan de Schotten om hem als opperheer te erkennen, en hem te laten beslissen over de kandidaten tot de Schotse troon. De Schotse edelen bespraken dat voorstel, maar Robert Bruce stopte al snel de discussies door een brief naar de koning te zenden waarin hij het principe van de opperheerschappij aanvaardde. Hij had deze verklaring echter niet afgelegd vóór de meerderheid van de Schotten.
In het midden van juni van 1291, hadden al de Schotse edelen het principe van de opperheerschappij van Koning Edward I aangenomen, als de belangrijkste heer en bewaker van het koninkrijk van Schotland, tot een nieuwe koning van hun land verkozen werd. In totaal waren er toen al dertien kandidaten voor de troonsopvolging, onder wie John Balliol en Robert Bruce de meeste kans maakten om de kroon te bemachtigen.

In augustus van 1291 stelde Koning Edward een comité van honderd en vijf mannen samen, waarvan er vierentwintig gekozen werden door Koning Edward zelf, en veertig gekozen door Balliol en Bruce elk.
Als verrassing kwam de kandidatuur van Graaf Floris van Holland, van wie de zoon Jan verloofd zou worden met de dochter Elisabeth van Koning Edward, een dochter geboren in 1282. Graaf Floris kon geen direct geloofwaardige, wettige aanspraak laten gelden, maar hij kreeg bijkomende tijd om de bewijzen op te zoeken en te presenteren.

Koning Edward I stelde het uiteindelijk voorstel voor de opvolging zelf voor. Hij koos John Balliol als koning van Schotland op de 17de november van 1292. John I Balliol werd officieel tot koning gekroond in de abdij van Scone, naar aloude traditie, op de 30ste november van 1292. Op de 26ste december zwoor Balliol trouw aan Koning Edward I te Newcastle. Voortaan zou er een relatie van heer tot opperheer liggen tussen de koningen van Schotland en de koningen van Engeland! Die onderdanigheid zou echter vele malen betwist worden in de komende jaren.

Het conflict tussen de Franse en Engelse zeelui waarover ik reeds geschreven heb, brak ook uit in 1292, wat leidde tot een belangrijk conflict tussen Engeland en Frankrijk aangaande Gasconje.

Er zou echter geen directe oorlog komen tussen Frankrijk en Engeland, vooral omdat de Engelse koning te zeer in de weer was met de conflicten in zijn eigen land, en met Wales en Schotland. De spanning bleef hangen, en iedereen begreep wel dat ze vroeger of later gewelddadig zou uitbarsten.

Duitsland

Van 1280 tot 1287 loste de Duitse Keizer Rudolf van Habsburg met de wapens en met diplomatie meerdere conflicten met de edelen van zijn landen op. In tegenstelling met de Engelse koning kon hij elk van die edelen apart confronteren. Hij moest nooit het hoofd bieden aan belangrijke coalities, maar niettemin moest hij de edelen met de wapens tegemoet treden. De opstandelingen waren de heren van Würtemberg, Savoie, Sfirt en Bourgondië, om er slechts enkelen op te noemen.

Zoals vermeld negeerde Graaf Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, in 1280 de eisen van de keizer om hulde te betuigen voor de keizerlijke leengebieden in Vlaanderen.

Vermits Graaf Gwijde zich van die eis niets leek aan te trekken, gaf de keizer die landen dan aan Jan II d'Avesnes, de aartsvijand van de Dampierres. Graaf Gwijde negeerde ook die verordening en bleef gewoon de landen in zijn bezit houden.

In juni van 1282 sloeg de keizer Graaf Gwijde uit de vrede van het koninkrijk. Er brak echter geen oorlog uit tussen Vlaanderen en Henegouwen over die zaak, en uiteindelijk verbond de graaf van Holland zich voorzichtig eerder met zijn schoonvader van Vlaanderen, dan met Jan II d'Avesnes. Het Edict van Worms bleef inderdaad in de werkelijkheid eerder en grotendeels zonder effect. Keizer Rudolf van Habsburg kwam van 1280 tot 1290 niet tussen in de conflicten van de westelijke landen van zijn keizerrijk.

In 1291 riep Rudolf een *Reichstag* samen te Frankfurt. Hij probeerde een overeenkomst te bekomen van de zeven kiezers ten voordele van zijn zoon Albrecht van Habsburg als zijn opvolger. De kiezers weigerden dat vlakaf. Albrecht was te strikt, te ruw, te overheersend, en te lelijk! Op de 15de juli van 1291, niet zo lang na die weigering, stierf Rudolf van Habsburg te Speier aan de ouderdom van vierenzeventig jaar.

In mei van 1292 kroonden de Duitse kiezers dan Graaf Adolf van Nassau tot koning van Duitsland. Zijn belangrijkste bondgenoot in de verkiezing was Gerhard von Eppenstein, de aartsbisschop van Mainz. Albrecht van Habsburg werd daarmee een tweede maal naar de achtergrond verwezen. Hij moest de aanduiding van Adolf van Nassau aanvaarden.

Adolf van Nassau was een niet erg rijke edelman. Hij zocht daarom onmiddellijk zijn persoonlijke domeinen uit te breiden. Adolf kreeg dertigduizend mark van Koning Edward I van Engeland, in ruil voor zijn steun in het nieuwste conflict tussen Engeland en Frankrijk. Maar Adolf leverde nooit iets af op die belofte! Met het geld vormde hij wel een leger van huurlingen om Thüringen en Meissen te veroveren. De oorlog die volgde duurde meer dan vijf jaar, jaren waarin Adolf niet veel successen behaalde.
Adolf van Nassau wou ook de keizerlijke landen terugwinnen waar de koning van Frankrijk heimelijk de handen had opgelegd, zoals Valenciennes. Misschien dacht Adolf opnieuw Vlaanderen met Henegouwen te verbinden, om dan Vlaanderen samen met Henegouwen in de Duitse staten te kunnen brengen. In juni van 1292 gaf de koning van Frankrijk Valenciennes terug aan Henegouwen, om zo een mogelijke bron van conflicten met Duitsland te vermijden. Maar Valenciennes werd toen beheerd door Gwijde van Dampierre, zodat de Franse koning weer in botsing kwam met Vlaanderen.

1.4. De kroniek van Fulk. Het begin van de oorlog. 1293-1297

Na het eerste handgemeen van Engelse en Normandische zeelieden in de havens van Bayonne, Bordeaux en La Rochelle, breidden de vijandigheden tussen Engeland en Frankrijk zich uit, en ze werden dieper en hardnekkiger. Vlaanderen werd onvermijdelijk meegetrokken in de botsing tussen de Engelse en Franse koningen. Frankrijk, Engeland en Vlaanderen werden enger verbonden, zodat wat in één van die landen gebeurde niet langer apart kan beschreven worden.

We vergeten al te dikwijls dat in die conflicten de eerste bezorgdheid van de koningen en de graven steeds bleven om de nodige fondsen voor de oorlogsvoering te verzamelen. Hoe konden de monarchen hun kromme, oplichtersvingers leggen op voldoende geld om hun huurlingen mee te betalen, hun ridders en andere strijders, en om de voorziening van hun legers op veldtocht mee vol te houden? Geen enkel leger kon trouwens meer dan enkele maanden in het veld blijven, zoveel kosten moesten betaald worden!

Zowel in Frankrijk als in Engeland gluurden de koningen met gretige ogen naar de rijkdommen die de bisschoppen en abten en priesters tentoonspreidden. Ze zochten de bewakers van de fondsen van de Kerk tot bondgenoten en vrienden te maken, om hen hun eigen zaak te doen aannemen. De koningen probeerden om als prinsen van de Kerk bijgevolg hun eigen vertrouwelingen te benoemen, ongeacht de vrome bedoelingen van die mannen. Door dat te doen kwamen de monarchen natuurlijk in botsing met de pausen van Rome en met de kardinalen. De pausen beschermden hun eigen belangen, en probeerden hun speciale ideeën aangaande de overheersing van de seculiere wereld door de geestelijke te verstevigen. Op die wijze geraakten ook de pausen verwikkeld in de algemene tweedracht.
Uiteindelijk bleef slechts Duitsland op een afstand. De Duitse koningen aarzelden sterk om zich te mengen in de conflicten aan hun westelijke grens. Dat was slechts omdat de Duitse keizers vele en belangrijke problemen binnen hun rijk moesten oplossen.
Zoals in Duitsland, vielen de interne vijanden van de koningen van Engeland het koninklijk gezag aan, op vele fronten, in Wales, Schotland en Gasconje. Engeland had wellicht meer rechtstreeks op het vasteland willen optreden, maar kon ook dat niet in die tijd.
Dit kan in het kort beschrijven wat er in de jaren van 1293 tot 1297 voorviel, cruciale jaren voor Vlaanderen, die bepaalden wat zou volgen in de latere meer dan honderd jaar. De oorlog brak uit tussen Frankrijk, Vlaanderen en Engeland, met al zijn verschrikkingen.

In oktober van 1293 vroeg Koning Filips de Schone van Frankrijk aan Koning Edward I van Engeland om hem de zeelieden en de kapiteins uit te leveren die Franse schepen in Guyenne hadden doen zinken. De koning van Frankrijk dagvaardde dus de hertog van Guyenne, Koning Edward I, om zich te verantwoorden voor zijn handelingen. Hij moest verschijnen aan het koninklijk hof van Parijs. Koning Edward vaardigde slechts zijn broeder af, Graaf Edmund van Lancaster, om te onderhandelen. Edmund slaagde erin een overeenkomst te bereiken, vooral omdat de twee koningen op dat ogenblik op een lege schatkist zaten. Volgens die overeenkomst zou de koning van Engeland toch twintig Gasconse officieren moeten uitleveren, mannen die schuldig bevonden werden van de misdaden van opstand tegen Frankrijk. Edward I zou zes vestingen van de Saintonge en de Agenais streken moeten opgeven. De troepen van de koning van Frankrijk kregen de toelating van de Engelsen om grote delen van Gasconje onder hun beheer te nemen. Ten slotte zou Koning Edward I, die weduwnaar geworden was, trouwen met Blanche van Frankrijk, de halfzuster van Koning Filips de Schone.

Wou de koning van Frankrijk toen wel vrede? Het werd snel duidelijk dat Filips niet slechts enkele Franse ridders en koninklijke strijders naar Guyenne wou zenden om er gedeeltelijk het beheer van over te nemen! Volledige garnizoenen bezetten de steden van Guyenne, in plaats van slechts een paar mannen per stad!
Filips IV kreeg wel niet alles wat hij begeerde. Hij kreeg niet het hoofd van de Engelsgezinde burgemeester van Bayonne, en niet de gewone overgave van Bordeaux en van het Agenais. In de winter van 1292 tot 1293 bracht Edward I de vloot van de *Cinque Ports* samen. Die legde een hinderlaag aan de agressieve Normandische vloot.

In het begin van 1294 werd een nieuwe vergadering met Frankrijk belegd te Amiens. Edward I zou Gasconje moeten afstaan om een oorlog met Frankrijk te vermijden, maar Koning Filips zou onmiddellijk en gratievol Gasconje weer afstaan aan Edward, onder nieuwe voorwaarden gedefinieerd in een nieuwe oorkonde. Een operatie die niet zonder risico's bleef! Wie of wat garandeerde dat Frankrijk echt Gasconje weer zou overhandigen? Edward zou wel mogen trouwen met Blanche van Frankrijk, een jonge prinses van befaamde schoonheid, hoewel het meisje tegenstribbelde om de veel oudere Engelse koning te trouwen.
Edward werd bedrogen, want Blanche zou trouwen met Rudolf II van Habsburg, de oudste zoon van de toenmalige Koning Albrecht I van Duitsland. Wanneer de gezanten van Edward uit Frankrijk terugkeerden zonder de mooie bruid, stelde Koning Filips IV wel zijn jongere zuster Margareta voor om met de koning van Engeland te trouwen.

Koning Edward I moest op de 21ste maart van 1294 aan het Frans hof verschijnen, maar hij daagde niet op. De schermutselingen in Gasconje ontwikkelden zich tot een open oorlog. De Engelse garnizoenen slaagden erin Castillon te heroveren, Blaye, Bayonne en Saint-Sever, maar grote gebieden van het leengoed van Edward op het vasteland bleven in Franse handen. De Engelsen zouden het verraad van het Frans hof niet zo snel vergeten! Koning Edward I kreeg wel de steun, toch in woorden, van Keizer Adolf van Nassau.

De beide koningen bereidden zich voor op een algemene oorlog. Toch bleven ze in erge geldnood. Koning Filips de Schone onderhandelde een tiende taks gedurende twee jaar met de lokale raden van de Franse kerkheren. Hij kon uiteindelijk een overeenkomst bereiken, zonder te veel protesten, omdat in die periode van 1292 tot 1294 de keuze van een nieuwe paus bleef aanslepen.
Koning Edward sloeg alle wol in Engeland aan, en verkocht de balen om geld aan zijn eigen schatkist toe te voegen. Hij stuurde ook zijn mannen uit om te zoeken naar overblijvende geldsommen in de Kerk. De kruisvaarttaks werd nog steeds geïnd door de geestelijkheid, zodat het Engels hof wist dat er nog veel geld bewaard bleef in de Kerk! De Riccardi bankiers konden echter geen geld meer lenen aan de koning, omdat ze geen inkomsten hadden kunnen innen van de afbetaling van de koning voor vroegere schulden. Koning Edward wierp hen in de gevangenis.

Edward I moest weer enige aandacht schenken aan Schotland, omdat een Schotse graaf een beroep op hem deed tegen John Balliol. Edward I, als opperheer van Schotland, riep Balliol naar zijn hof ter verantwoording. Hij joeg de Schotse koning voldoende schrik aan, zodat Balliol zich kalmeerde in zijn despotisme over het land.

In het begin van 1294 kozen de kardinalen van Rome een nieuwe paus. Hij nam de naam van Celestinus V aan. De paus was een zeer vrome, maar niet zeer moedige man. Hij voelde weinig voor zijn functie. Hij deed afstand van de pauselijke tiara nauwelijks een jaar later!

Wanneer het Verdrag van Lier bekend werd in Frankrijk, hadden de legers van Engeland en Frankrijk al tegen elkaar gevochten in beperkte schermutselingen in Guyenne. Koning Filips IV en zijn hof, vooral dan zijn echtgenote Johanna van Navarra, toonden zich zeer ontevreden. Graaf Gwijde van Dampierre probeerde met veel mooie woorden uit te leggen dat het huwelijk van zijn dochter Philippa niet gericht was tegen de belangen van Frankrijk. Dat kon moeilijk de hele waarheid geweest zijn, hoewel de industrie van Vlaanderen gans afhing van de Engelse wol. Als een teken van goede wil, stelden de graaf van Vlaanderen en zijn raadgevers voor om Philippa voor te stellen aan het Frans hof. Koning Filips en het hof verbleven in die tijd te Corbeil. Graaf Gwijde wou persoonlijk zijn dochter voorstellen aan de koning.

Aan het hof, verweet Koning Filips de Schone onmiddellijk Graaf Gwijde om met de Engelsen onderhandeld te hebben zonder enige koninklijke toelating, en zonder Franse gezanten in de besprekingen te hebben betrokken. De koning beval de graaf van Vlaanderen gevangen te nemen! De ridders van het hof legden de hand op Gwijde van Dampierre en op zijn zonen, om hen naar de torens van het Louvre in Parijs te brengen. Dit was de eerste maal dat Gwijde van Dampierre in gewapende bewaking kennis maakte met de gevangenissen van Frankrijk! Hij zou voelen hoe het was in nog andere gevangenissen van Frankrijk te moeten leven in de volgende jaren!
Terwijl Graaf Gwijde van Vlaanderen in het Louvre vastgehouden werd, sloeg Koning Filips IV al de bezittingen aan van de Engelse raadgevers die de graaf dienden. Hij beval ook de Vlaamse handelaars weg te jagen van de grote jaarmarkten in de Champagne. Hij zond tropen uit om Valenciennes in te nemen, de stad aan Vlaanderen te ontrukken.

De hoogste edelen van Frankrijk, de *pairs*, of het Frans Parlement van edelen, zouden over de graaf van Vlaanderen moeten oordelen. Maar Koning Filips IV vermeed een vonnis. Hij deed voor alsof hij welwillend luisterde naar de pleidooien van de Vlaamse edellieden ten voordele van de graaf. De waarheid bleef, dat hij noch klaar was, noch happig om een oorlog met Vlaanderen te voeren, maar ook de graaf niet wou vrij laten.
De beter bekende ridders van Vlaanderen, mannen zoals Robrecht van Wavrin, Jan van Haveskerke, Willem van Lokeren, Wouter van Renenghes en Gilbert van Piennes, drongen aan op de vrijlating van de graaf van Vlaanderen. Koning Filips begreep dat Vlaanderen achter haar graaf stond. Wouter van Nevele en Wouter van Hondschoote, twee zeer befaamde Vlaamse ridders, kwamen aan het hof officieel de smeekschriften van de Vlaamse edelen tot de vrijlating van de graaf overhandigen.
Robrecht van Béthune, Willem van Crèvecoeur en Filips van Vlaanderen, drie zonen van Gwijde, reisden naar de paus van Rome om de steun van de kerkoverste af te smeken voor de vrijlating van hun vader. De paus verzekerde hen van zijn hulp en morele steun. De Vlaamse gezanten brachten verslag uit van de tussenkomst van de nieuwe Paus Bonifatius VIII, en van Graaf Amadeus van Savoie.

Op de 5de februari van 1295, ontving Koning Filips IV een plechtige belofte van Robrecht van Béthune. Robrecht garandeerde dat zijn vader nooit de bondgenoot van Engeland zou worden. Hij beloofde trouw aan de koning van Frankrijk. In de toekomst zouden geen huwelijksvoorstellen meer voorgesteld worden zonder de toelating van de Franse koning. Geen bondgenootschap met Engeland of met andere vijanden van de koning zouden afgesloten worden. De drie broeders beloofden in Frankrijk te blijven tot aan de vrijlating van hun vader. Robrecht van Béthune legde die plechtige beloften af in de aanwezigheid van vele Franse edelen, onder wie de *Grand Bouteiller* Jean de Brienne, de hertog van Bourgogne, de

aartsbisschoppen van Rheims en van Narbonne, en van de bisschoppen van Beauvais, Laon, Châlons, Parijs, Doornik en Thérouanne.

Onder die voorwaarden liet Koning Filips IV inderdaad Gwijde van Dampierre vrij, maar de koning beval Philippa aan zijn hof te houden, in feite een gijzelaarster van Frankrijk. Ze zou verder opgevoed worden met de kinderen van Filips. Tevens liet Filips de Schone wel toe om Graaf Gwijde van Vlaanderen terug naar zijn land te laten terugkeren, maar niet diens zonen. Het Verdrag van Melun zou voortaan scrupuleus moeten toegepast worden. De autoriteit, het gezag van de graaf over de belangrijkste steden van Vlaanderen, over Gent, Brugge, Ieper, Lille en Douai, zou moeten overgedragen worden aan de koning. Koning Filips zou zijn vertegenwoordigers zenden om hem te dienen in de steden. De steden kwamen zo onder Frans beleid te staan! Op die wijze versterkte de koning van Frankrijk ook zijn overheersing over Vlaanderen. Drie maanden later zond de koning Albert de Hangest als zijn vertegenwoordiger naar Gent, met de opdracht om de baljuw van de graaf en diens sergeanten af te zetten. De greep van Frankrijk op Vlaanderen werd aangetrokken. De koning hield geen rekening met het gezag van de graaf van Vlaanderen in de steden.

Philippa van Vlaanderen bleef in die periode in het Louvre leven als een gevangene. Ze keerde nooit weer naar Vlaanderen, en stierf in het Louvre in 1306. Graaf Gwijde van Dampierre keerde naar Vlaanderen terug in de lente van 1295. Hij was gedurende zes maanden de gevangene van het Louvre gebleven.

Odertussen bleef de belangrijkste zorg van Koning Filips om meer fondsen samen te krijgen. In 1295 eiste hij van de graaf van Vlaanderen dat elke persoon die meer dan zesduizend pond aan land bezat, binnen de twee weken aan de Koninklijke Munt één derde van zijn of haar bezittingen in goud en zilver af moest staan aan de schatkist. De mannen van de koning zouden de waarde bepalen van de objecten die overhandigd werden. De koning verbood ook de uitvoer van alle goud en zilver. Die verordening werd uitgevaardigd in juli van 1295, maar het resultaat in waarde voldeed niet aan de verwachtingen van de koning. Het Frans hof besloot daarom tot een nieuwe, algemene taks, tot een *maltôte*. Op de 6de januari van 1296 gaf Gwijde van Dampierre nog zijn akkoord tot een andere taks van één vijftigste van al de bezittingen van zijn onderdanen. De helft van de opbrengst van die taks zou naar de koning gaan, de andere helft naar de graaf. Met deze voorziening zocht Koning Filips de steun van de graaf voor de inning van de taks in Vlaanderen. De taks moest trouwens niet betaald worden op de eigen bezittingen van de graaf, en ook niet op die van de ridders van zijn hof. Koning Filips gaf tevens toe op een aantal privileges van Vlaanderen en de graaf. Hij had dringend geld nodig, omdat Engeland haar leger in beweging had gezet!

Op de 1ste september van 1294, had Koning Edward I twee legers samengesteld om naar Gasconje te zeilen. De neef van de koning, Jan van Bretagne, en Jan van Saint-John leidden de eerste troepen van de koning, zijn snelle interventiemacht. Edmund van Lancaster, de broeder van de koning, en de graaf van Lincoln, leidden de hoofdmacht. De Engelse vloten toonden trots hun vaandels in de wind te Portsmouth, klaar om af te varen. De eerste vloot zeilde in zeer slecht weer af, in zware regenval en in angstaanjagende, gutsende stormwinden. De hoge golven en de windvlagen joegen de koggen terug naar de Engelse kust in het midden van september. Koning Edward annuleerde daarop ook zijn tweede invasiepoging!
Ook Edward I ontbrak het aan fondsen. Op de 2de september van 1294 vergaderde hij met de Engelse kerkvorsten en vroeg de helft van hun geldvoorraad. De bisschoppen vreesden de woede van de koning, zodat ze hun akkoord betuigden.

Een maand later, in het midden van oktober van 1294, begonnen Madog ap Llywelyn en Morgan ap Maredudd een nieuwe gewapende opstand in Wales. De revolte was gericht tegen de hoge taksen die door de Engelse monarch opgeëist werden. De opstandelingen belegerden de kastelen van Harlech, Conwy en Criccieth. Caernarfon gaf zich snel over. Koning Edward zond het leger dat hij in Gasconje had willen inzetten, in totaal wel vijfendertigduizend strijders, om Wales te onderwerpen. Maar in januari van 1295, was de koning nog steeds oorlog aan het voeren in Wales. Hij bracht de winter door met een kleine, eigen krijgsmacht in Conwy. Zijn mondvoorraad verminderde zienderogen. Zijn toestand werd wanhopig en onhoudbaar. Zijn Franse veldtocht was al lang vergeten! De koning had de middelen niet om beslissend met de wapens op te treden in Wales, laat staan in Gasconje.

In diezelfde maand werd de Italiaanse kardinaal Benedetto Caetani, geboren rond 1230 te Agnani in het zuidoosten van Rome, verkozen tot paus. Hij nam de naam Bonifatius VIII aan. De paus Celestinus V was afgetreden op de 23de december van het jaar tevoren.

In Wales volgden de gebeurtenissen elkaar snel op. Het tweede leger van Koning Edward ontzette hem te Conwy. Het bracht grote hoeveelheden mondvoorraad mee. In maart leverde de graaf van Warwick een veldslag met Madog ap Llywelyn, waarin hij de Schotten versloeg. In april veroverde Koning Edward het eiland Anglesey. Dit eiland was van cruciaal belang voor de bevoorrading van de Schotse rebellen.

Aan het einde van de maand kon Koning Edward een wapenstilstand afsluiten met Graaf Floris van Holland, met wie hij eveneens in conflict was gebleven. De echtgenote van Floris V, Beatrice van Dampierre, was in maart gestorven, zodat de laatste verbinding van Graaf Floris met Vlaanderen afgebroken werd.
In april gaf Edward aan Graaf Gwijde van Vlaanderen de meer dan honderdduizend pond die hij aan de graaf van Gelderland schuldig was. Op die wijze, hoewel op veldtocht in Wales, verloor Edward zijn bondgenoten op het vasteland niet, en hield hij het oog op zijn belangen op het continent.

De toestand van de zaken van Koning Edward in Frankrijk verslechterden nog. John of Saint-John, zijn seneschalk voor Gasconje, kwam in Engeland aan met geen goed nieuws. Hij meldde aan Edward het plan van Koning Filips IV om Gasconje vast in handen te houden nadat Edward het beheer ervan tijdelijk had afgestaan aan de Franse koning. Ondanks zijn beloften, had Filips IV niet de minste bedoeling Gasconje weer af te staan aan Koning Edward! Dit was verraad!

In het begin van mei 1295, bevestigde Koning Filips de Schone zijn vonnis betreffende Koning Edward om de koninklijke oproepen aan het Frans hof te verschijnen om uitleg te verschaffen omtrent het dispuut over Bayonne, genegeerd te hebben. Edward I kon ook niet trouwen met de dochter van de Franse koning. Het Bayonne dispuut scheen meer en meer, ondanks het feit dat het een onbeduidend incident leek, een uitvlucht geweest te zijn van de Franse koning om de oorlog te beginnen in Gasconje en het te ontfutselen aan de Engelse koning!

Een tijdje later besprak het Engels Parlement de zaak. De afgevaardigden waren woedend over de Franse beledigingen. Koning Edward zwoer dat hij de vrede met Frankrijk had gezocht, en het compromis met Frankrijk niet had afgesloten om uit lust te trouwen met een jonge, mooie Franse koningin. Het Parlement besloot Frankijk de oorlog te verklaren.

Op dat ogenblik was de schatkist van Koning Edward echter opnieuw leeg. Hij annuleerde ten slotte definitief zijn kruisvaart naar het Heilig Land.
De Engelse tegenwoordigheid in Gasconje bleef zwak ten gevolge van de oorlogen in Wales, zodat Karel van Valois het grootste deel van Guyenne voor Frankrijk kon bezetten.

In juni van 1295 gaf Morgan ap Maredudd zich over aan het Engels leger. Koning Edward kon in juli terugkeren naar Engeland. Ook deze opstand van Wales was neergeslagen.
In Gasconje echter, hielden de Franse troepen nog steeds Blaye, ook Bourg in de Gironde, en ze namen Bayonne weer in. Het grootste deel van Gasconje leek verloren voor Engeland!

Aan het einde van juni kwam er nog slecht nieuws aan het hof van Engeland. De nieuwe Paus Bonifatius VIII, Koning Jacob van Aragon, Koning Filips III van Frankrijk, Koning Jacob II van Majorca en Koning Karel II van Napels, ondertekenden toen nabij Rome het Verdrag van Agnani. Het belangrijkste doel van het verdrag was de oorlog tussen Aragon, Frankrijk en Napels te beëindigen.
Het verdrag was ingewikkeld. Het bevatte het huwelijk van Jacob van Aragon met Bianca, de dochter van Karel II van Napels, de terugkeer van Sicilië naar de paus – die het weer overhandigde aan Karel II van Napels - en de hulp van Jacob van Aragon voor de herovering van Sicilië. Dit was nodig omdat de broeder van Jacob II, Frederik II van Sicilië, de oorlog van de Siciliaanse Vespers tegen Karel van Napels verderzette. De paus verklaarde Jacob van Aragon weer uit de ban van de Kerk. In Frankrijk, gaf Karel van Valois officieel zijn aanspraken op Aragon op. De Balearische Eilanden werden teruggeven aan Jacob van Majorca. Karel van Napels kreeg de landen terug die Jacob van Aragon in Italië veroverd had, en gijzelaars werden uitgewisseld. Andere clausules gingen over Corsica en Sardinië. Die eilanden werden aan Jacob van Aragon overgedragen. De meest negatieve clausule voor Engeland stelde dat Aragon militaire hulp kon bieden aan Frankrijk tegen Koning Edward I! Aragon bezat een grote, gevaarlijke vloot.
Karel II, koning van Napels, was de Karel van Salerno aan wie Koning Edward I zo hard gewerkt had om hem uit de Aragonese gevangenis te bevrijden. Koning Edward werd wel zeer slecht beloond voor zijn inspanningen om de vrede te herstellen tussen Aragon, Frankrijk en de paus!

Karel van Valois, de broeder van Filips IV, kreeg twintigduizend pond aan zilver om af te zien van het koninkrijk van Aragon. Dat werd hem nochtans gegeven door Paus Martinus V, maar hij zette nooit een voet aan wal in dat land.
Koning Alfonso van Aragon, met wie Koning Edward I zo lang in de Pyreneeën had onderhandeld, was gestorven in 1291. De zoon van Alfonso, nu Jacob, reed te hulp van de Anjou koningen van Napels. Bijna al de maatregelen in het verdrag van Agnani leken opgesteld te zijn ten nadele van Engeland.

Graaf Gwijde van Dampierre was nauwelijks terug in Vlaanderen uit Franse gevangenschap, toen ook hij slecht nieuw hoorde. De Vlaamse oorlog in Zeeland was wellicht niet helemaal verloren, maar meer dan duizend Vlaamse strijders waren gesneuveld in een expeditie tegen troepen van Holland. De overwinnaars hadden dan de haven van Sluis aangevallen en in brand gestoken. Een Franse vloot, naar Holland gezonden om hulp te bieden aan Graaf Floris van Holland, was aangekomen ter hoogte van de Vlaamse havens. De koning had al de goederen aangeslagen die zich op dat ogenblik in de havens bevonden, onder het voorwendsel dat die goederen Engels bezit waren.
Graaf Gwijde van Dampierre was in die dagen niet in een goed humeur! Hij zocht wanhopig naar uitwegen om zijn conflict met de Franse koning te doen stoppen. De Graaf Jan II

d'Avesnes van Henegouwen bedreigde toen ook weer Valenciennes, en Graaf Floris van Holland bleef verder Zeeland overrompelen, door veldslag na veldslag te winnen op het Vlaams leger.

In augustus van 1295, te Westminster in Engeland, liepen de discussies hoog op tijdens een zitting van het Engels Parlement. Koning Edward I vroeg nog maar eens nieuwe taksen en steun voor zijn oorlog in Gasconje. Enige graven toonden zich uiterst terughoudend om te gaan strijden in Frankrijk. Onder hen bood vooral Richard FitzAlan, de graaf van Arundel, veel tegenstand. In het begin van september beval daarom Koning Edward I de bezittingen van die weerspannige graven aan te slaan.
Edward I had toen ook al een nieuwe vloot samengebracht, een vloot van galleien zelfs, onder de bevelvoering van de Admiraal William de Leybourne. Het Frans leger had al Dover aangevallen in augustus, en voerde nu verwoestende raids uit op Winchelsea en Hythe.

Einde september moest Edward I toegeven dat hij zijn hand overspeeld had in zijn meningsverschil met zijn graven. Hij trok zijn vraag voor een nieuwe taks van één tiende van de goederen van de geestelijken in, en gaf amnestie aan tientallen magnaten en graven die geweigerd hadden te gaan vechten in Gasconje.

In oktober van 1295 opende Koning Edward nieuwe onderhandelingen met Vlaanderen over het huwelijk van Philippa, de dochter van de graaf van Vlaanderen, met zijn zoon. Edward I zocht met aandrang het vertrouwen van Gwijde van Dampierre, omdat Vlaanderen een goede plaats was om een tweede front te worden in zijn oorlog met Frankrijk. Dit kon de druk op Gasconje doen verminderen.
De koning van Engeland moest horen dat de poorter-ridders van Vlaanderen aarzelden om hem te steunen. De meesten onder hen waren Leliaerts! Hij verbood dan de uitvoer van wol naar Vlaanderen, hopend dat, zoals voorheen al gebeurd was, de steden van Vlaanderen, geregeerd door diezelfde Leliaerts, snel weer naar zijn zijde zouden neigen.

In dat jaar van 1295, dat zo rijk aan gebeurtenissen was, bleef Koning Filips de Schone zijn druk op Vlaanderen toenemen. Hij beval alle handel tussen Engeland en Vlaanderen te doen stoppen. Op een kronkelende, verraderlijke wijze, kwam hij er zelfs toe om Gwijde van Dampierre te bevelen de verordening te geven, zodat de Vlamingen de graaf er de schuld van gaven, en niet hem.

De koning beval Vlaanderen ook exclusief de Franse muntstukken te gebruiken. De munten waren onlangs zwaar in waarde verminderd.
Graaf Gwijde gehoorzaamde aan al die bevelen van Frankrijk, maar zijn geduld werd wel zwaar op de proef gelegd! De steden Brugge, Ieper, Lille en Douai, besloten een petitie naar Graaf Gwijde te zenden, waarin ze hem dringend verzochten af te zien van de één-vijftiende taks in Vlaanderen. De steden zonden nog een ander voorstel naar de koning. De steden beloofden de helft van de taks aan de koning te betalen, maar dan alleen aan de koning, niet aan de graaf. Koning Filips de Schone aanvaardde dat voorstel, tegen de interessen van de graaf in. De overeenkomst was beledigend en vernederend voor Graaf Gwijde. Hij en zijn hof beschouwden de beslissing een geslepen verraad. De graaf protesteerde, waarop de koning weer de opperheerschappij van de steden voor zich opeiste. De koning beval opnieuw de graaf naar het hof van Parijs te komen om zijn handelingen te rechtvaardigen. Graaf Gwijde sloeg terug door al de goederen van de Schotse handelaars in Vlaanderen aan te slaan. De graaf wist zeer goed, natuurlijk, dat Schotland een verbond was aangegaan met Frankrijk.

In dit Schotland, op de 23ste oktober, hadden de magnaten van het land de koning van Schotland, John Balliol, overroepen. Ze drukten hun wil op aan de Schotse koning, en verweten bitter aan John Balliol om toegestaan te hebben aan de koning van Engeland om erkend te worden als opperheer van de Schotten. Ze ondertekenden die dag een formeel bondgenootschap met Frankrijk, en beloofden samen met Frankrijk de oorlog te verklaren aan Engeland.
Dit was de reden waarom Graaf Gwijde de goederen van de Schotse kooplui in zijn graafschap aangeslagen had. Hij beloofde nu ook zijn andere dochter, Isabella, met Edward van Caernarfon te laten trouwen. Koning Edward stond militaire hulp toe aan Graaf Gwijde, in diens groeiend conflict met Filips de Schone.

Koning Filips de Schone reageerde weer onmiddellijk. Als Graaf Gwijde zijn onderdanigheid ten overstaande van Frankrijk wou laten vallen, dan zou hij het graafschap in het interdict van de Kerk doen slaan, en dat volgens de bepalingen van het Verdrag van Melun. Graaf Gwijde moest Valenciennes afstaan aan de koning, zodat Koning Filips die stad kon aanwenden in zijn onderhandelingen om een bondgenootschap te vormen met de graaf van Henegouwen. De spanning steeg erg! De graaf van Vlaanderen en de koning van Frankrijk bevonden zich in een spiraal van stijgende, vijandige maatregelen en tegenmaatregelen!

Niet iedereen in Frankrijk ging volhartig akkoord met de politiek van Koning Filips IV! Jean de Vassoyne, de kanselier van Frankrijk, de bisschop van Doornik en de provoost van Saint-Donat, durfden de problemen aan te halen met het koninklijk bevel om Vlaanderen onder het interdict te plaatsen.
Koning Filips IV had recent het akkoord bekomen van de edellieden van Frankrijk en van de belangrijkste geestelijken in zijn land voor een één-vijftiende taks op de goederen van de Kerk, en op het volk van Frankrijk. In januari van 1296, protesteerde de geestelijkheid echter krachtig. Ze weigerden te betalen tenzij ze er met dwang toe gedwongen zouden worden. Ze deden een beroep op Paus Bonifatius VIII. Ze trokken de paus in het conflict.

In oktober van 1295 al, had Koning Edward I bevolen al de bezittingen van de Schotten in Engeland te vatten. Hij dagvaardde John Balliol om zich aan het hof te komen verantwoorden. De Schotse koning weigerde de oproep van Edward I te beantwoorden. Koning Edward had geld nodig om in Schotland tussen te komen en om Frankrijk af te weren. Zijn bedoeling was om tegen het noordelijk koninkrijk met een sterk leger op te trekken. De Schotse koning had zijn eden van trouw aan de Engelse kroon immers verbroken. Aan het einde van november van het jaar, besprak Edward I opnieuw de heffing van taksen met het Parlement. Hij kreeg weinig tegenstand. De enige man die echt weerstand bood was een geestelijke, Robert van Winchelsea, de nieuwe aartsbisschop van Canterbury. Toch ging het Parlement akkoord met een bijkomende taks van één-tiende. De bedreiging voor Engeland was inderdaad zeer reëel, want in de winter van 1295 tot 1296, verwoestte een kleine Franse vloot weer Dover.

In Vlaanderen en in Frankrijk groeiden de protesten tegen Koning Filips de Schone. De betuigingen van sympathie met Graaf Gwijde van Dampierre werden openlijker en luider gegeven. Dat dwong Koning Filips IV tot toegevingen.
Hij verbood in het koninkrijk elke concurrentie met het Vlaams wollen doek, en verleende twee jaar uitstel voor de betalingen van de graaf en zijn poorter-ridders. De koning beperkte eveneens de rechten van zijn sergeanten in Vlaanderen. Hij liet Graaf Gwijde toe om in zijn grafelijke gerechtshoven te beslissen over het lot van mannen die wegens misdrijven aan het koninklijk hof moesten verschijnen. Hij verwierp nieuwe beroepen van de Negenendertig

schepenen van Gent, gezonden aan het Parlement van Parijs. Filips IV gaf ook de negentigduizend pond terug aan Vlaanderen, opgeëist om de poorters te vergoeden voor de verliezen die ze geleden hadden wegens de stopzetting van de handel met Engeland. Het Frans hof had Vlaanderen met dit bedrag beboet om de koninklijke verordening op het gebruik van Franse munten genegeerd te hebben. De koning beloofde ook aan de Lombardische kooplieden terug te geven wat zijn mannen van hen genomen hadden. Die toegevingen werden reeds gedaan in januari van 1296.
Graaf Gwijde van Dampierre nam de gelegenheid te baat om een brief te publiceren waarin hij meldde tot nieuwe taksen voor het grootste goed van Vlaanderen te zijn gedwongen. Hij kon echter niemand wat wijs maken!
Aan het einde van januari ook, hief de bisschop van Doornik het interdict over Vlaanderen op. In Gent, voelden de Leliaert schepenen van de Negenendertig zich verlaten door de koning van Frankrijk. Ze vluchtten, de meesten van hen naar Holland. Graaf Gwijde duidde zelf hun opvolgers aan, maar hij schafte de instelling niet af.
Koning Filips de Schone onderhandelde in januari van 1296 met de graven van Henegouwen en van Holland, met Jan II d'Avesnes en met Floris V van Holland. Hij wou dat ze hun bondgenootschap met Engeland zouden verbreken.

In februari van 1296 beval koning Filips de Schone officieel Vlaanderen om de stad Valenciennes over te dragen aan Jan II d'Avesnes van Henegouwen. Dat was de prijs voor de Avesnes om hun bondgenootschap met Engeland op te zeggen. De poorters van Valenciennes gingen er echter helemaal niet mee akkoord om hun stad te overhandigen aan de graaf van Henegouwen! Ze herhaalden hun wens voor bescherming door Graaf Gwijde van Dampierre. Gwijde voelde zich gevleid. Hij beloofde om Valenciennes als volledig Vlaams te beschouwen. Hij was bereid de stad te verdedigen tegen Frankrijk en Henegouwen. Einde maart van 1296 deden de burgers van Valenciennes al de klokken van hun stad luiden. Ze verkozen de graaf van Vlaanderen als hun ware heer!
De opstand van Valenciennes ergerde natuurlijk Koning Filips IV zeer. Hij beval Graaf Gwijde van Dampierre zijn ridders en het Vlaams garnizoen uit de stad te doen wegtrekken. De koning dagvaardde de graaf weer naar Parijs. Hij liet zijn heraut voor Vlaanderen, de baljuw van Amiens, in alle steden van Vlaanderen uitroepen dat de steden het gezag van de graaf niet meer moesten erkennen. De vijandschap tussen Koning Filips de Schone en Graaf Gwijde was geëscaleerd tot een open conflict.

Graaf Gwijde gaf als argument dat hij niet door de koning kon geoordeeld worden. Slechts de *pairs* van Frankrijk konden dat doen. Hij zou dus ook niet vóór het hof van Parijs moeten verschijnen. Hij beschuldigde de koning Vlaanderen onwettig gegrepen te hebben. De koning sloeg terug, en zei dat alleen hij en zijn raad de wettelijke jurisdictie bezaten om de graaf te veroordelen, en niet de bredere vergadering van de *pairs* van Frankrijk. Hij veroordeelde daarom opnieuw Graaf Gwijde tot de opgave zonder vertraging van Valenciennes. De graaf van Vlaanderen daagde de koning uit door de huldebetuiging te aanvaarden van de bevolking van Valenciennes op de 1ste april van 1296. Een week later schafte Filips IV zijn nieuwe taks van één-vijftigste op Vlaanderen af. Hij beloofde zijn helft aan de graaf over te maken. Die laatste verordening werd echter nooit uitgevoerd.

In het begin van januari 1296 had Koning Edward I zijn gezanten aangeduid om onderhandelingen te beginnen met Frankrijk. In de lente beëindigde Graaf Robert van Artois zijn verovering van Guyenne. Edmund van Lancaster, en na hem de graaf van Lincoln, konden de gebeurtenissen niet in hun voordeel doen draaien. Guyenne leek verloren voor de Engelsen, en bleef stevig in Franse handen.

Een nieuwe Engelse vloot zeilde wel in die maand naar Gasconje, maar het Engels leger stootte op hevige weerstand vanwege de Franse troepen ter plaatse.
Edmund van Lancaster stierf op de 5de juni van 1296. Henry de Lacy, de graaf van Lincoln, verving hem, maar haalde niet meer succes in zijn pogingen om de Fransen terug te dwingen.

Ondertussen lag vooral Schotland in de geest van Koning Edward I! Hij bracht een groot leger van zestigduizend strijders samen, en leidde hen op de 1ste maart van 1296 naar Berwick. Het Engels leger viel de stad aan, en veroverde ze. Veel inwoners van Berwick werden gedood. Terwijl het Engels leger tegen Schotland optrok, zei John Balliol bitter zijn huldebetuiging aan de Engelse koning op. Schotlands zou een onafhankelijkheidsoorlog voeren!

Ik herkende de trend!
Het hertogdom Brabant had oorlogen gevochten en haar sterkte bewezen, zodat de hertog nu grotendeels onafhankelijk van de Duitse keizer kon handelen. Niettemin bleef de hertog erkennen dat Brabant een feodaal leengoed was. De groeiende spanning tussen Vlaanderen en Frankrijk toonde de wens naar vrijheid aan, de sfeer van onafhankelijkheid die ook in Vlaanderen heerste. Een gewapende confrontatie zou moeten bepalen hoezeer Vlaanderen zich onafhankelijk kon voelen van Frankrijk! De oorlogen in Wales en nu in Schotland, wezen in dezelfde richting.

‘De oorlogen bewijzen het ongelooflijk grote ego van de koningen, niets meer,’ gaf Broeder Bernardus als commentaar. ‘Waarom konden die grote heren ons en andere landen niet in vrede en rust laten leven, onder een heer die niet zocht hun macht te verminderen? Onze Heer Jezus Christus veroordeelde de arrogantie van die zeer rijke, machtige mannen!’
Ik moest hem gelijk geven.
‘Het is vreemd,’ voegde ik toe, ‘hoe de koningen overal uit waren op expansie. Elke koning zag het als zijn plicht om het koninkrijk uit te breiden. Zochten ze om herinnerd te worden aan de grote mannen, die grote landen oprichtten? Hoe dom en ijdel waren zulke verzuchtingen!’
‘Ze dachten duivelse schema’s uit in de naam van de functie die ze bekwamen van God. Ik was graag hun biechtvader geweest! Hoezeer zou ik hen berispt hebben!’
‘Ik ben ervan overtuigd dat je zoiets inderdaad zou gedaan hebben,’ glimlachte ik, ‘en ook dat je niet lang hun biechtvader zou gebleven zijn!’

Het conflict met Paus Bonifatius VIII

Op dat ogenblik, op de 24ste februari van 1296, volgde Paus Bonifatius VIII nog wat toe aan het aantal conflicten dat onze landen teisterde. Hij gaf de pauselijke bulle ‘*Clericos Laicos*’ uit.
De paus herinnerde de monarchen eraan, en in de eerste plaats Koning Filips IV de Schone van Frankrijk, dat het Canonisch Recht van de Kerk de onafhankelijkheid garandeerde van de geestelijkheid tegenover de lekenwetten. De paus herinnerde de koning eraan dat de formele aanvaarding door de paus van Rome, het hoofd van de Kerk, nodig was voor alle taksen op de geestelijkheid. Bonifatius bedreigde alle geestelijken die taksen betaalden zonder de toestemming van de paus. Zij zouden de excommunicatie riskeren! De paus verbood de betaling van taksen die reeds afgekondigd waren zonder zijn toestemming. Hij benadrukte in de bulle de onafhankelijkheid van de geestelijkheid tegenover alle wereldlijke heersers.

De bulle bracht een hetze teweeg aan het hof van Parijs. De vier aartsbisschoppen van Frankrijk, van Rheims, Sens, Rouen en Narbonne, zonden twee prelaten naar Rome om de paus te herinneren aan het gezegde van Christus, 'geef aan Caesar wat aan Caesar toekomt!' Ze legden de risico's bloot die de bisschoppen zouden lijden, het verlies van hun bezittingen, wanneer ze zich zouden pogen te onttrekken aan de feodale plichten voor de landerijen die ze bezaten.
Koning Filips IV reageerde slim door alle uitvoer goud en zilver uit zijn koninkrijk te verbieden. Met die verordening konden de geestelijken van Frankrijk niet langer goud naar Rome zenden! De paus vroeg snel onderhandelingen over de zaak. Hij vroeg als hoofdonderhandelaar voor Frankrijk naar Karel van Valois. Bonifatius VIII stond op goede voet met Karel, en hoopte dat Karel van Valois zich als een waardige Franse gezant zou gedragen.

Bonifatius VIII gaf dan op de 29ste september van 1296 nog een andere bulle uit, geheten '*Ineffabilis Amor*'. De paus gaf die brief mee met de nieuwe bisschop van Viviers, die naar Frankrijk terugkeerde. Bonifatius herinnerde de koning eraan dat de wereldlijke prinsen zich moesten onderwerpen aan de oordelen van de opvolger van Sint Pieter. Hij verweet de koning de hardheid waarmee hij zijn volk deed lijden. Als Filips IV probeerde het pausdom te raken met zijn recente maatregelen, dan zou hij zich die onvoorzichtigheid snel beklagen. Bonifatius riep Filips IV op om opnieuw na te denken. Wie was de prins die Frankrijk aanviel, die niet voorheen ernstig door de koning beledigd werd? De koning van de Romeinen bekloeg zich, het graafschap van Bourgondië bekloeg zich, en de koning van Engeland bekloeg zich betreffende de landen van Gasconje. Bonifatius VIII wierp zich op als de gids en de rechter van het Christendom.

Koning Filips vroeg raad aan zijn rechtsgeleerden. Die antwoordden met wat duidelijk leek. De sleutels van het koninkrijk die aan Sint Pieter gegeven werden, waren de sleutels van het Koninkrijk van de Hemelen, niet die van de aardse koninkrijken. De vrijheden en de privileges van de Kerk konden ingetrokken worden voor de openbare noodzaak! De geestelijken werkten binnenin de Staat. Tevens bestond de Kerk niet slechts uit de geestelijken, maar ook uit de volkeren van de Christelijke godsdienst.

De paus kwam onder druk te staan binnenin zijn eigen stad Rome. Hugues Aycelin, één van de raadgevers van Koning Filips IV, steunde de Romeinse kardinalen Colonna en Orsini, de leidende mannen in de Romeinse aristocratie, die steeds in conflict bleef met de paus over het gezag in Rome.
Paus Bonifatius zag zich genoodzaakt tot een verzoening. Hij gaf zijn toelating om de vrouwelijke erfgename van het graafschap van Bourgondië te laten trouwen met een zoon van de Franse koning. Hij stelde ook voor om de grootvader van Filips, de vroegere Koning Lodewijk IX, heilig te verklaren.

In nog een andere bulle, '*Romana Mater Ecclesia*', gegeven op de 7de februari van 1297, erkende Paus Bonifatius VIII het recht van de koning van Frankrijk om bijdragen van de geestelijken te vragen voor hun feodale leengoeden. Wanneer een tijdje later de graaf van Vlaanderen zich openlijk tegen de koning verklaarde, vroegen een aantal bisschoppen de paus om toe te laten de koning financieel bij te staan, vermits dit koninkrijk gevaar liep. Op de 23ste augustus van 1297 gaf de paus die toelating in een bulle '*Coram illo Fatemur*'.

Op de 27ste juli verklaarde de paus tevens in de bulle 'Ab Olim,' dat alle taksen die gevraagd zouden worden om het losgeld van een koning of van zijn zonen mee af te betalen, perfect

wettelijk waren. Op de 31ste juli ten slotte, met '*Etsi de Statu,*' gaf de paus de geestelijkheid de toelating om geld te betalen of geld te lenen aan de koning voor hun leengoeden, volgens de gewoontes van het land. De koning kon geld nemen van de geestelijkheid, wanneer het koninkrijk in gevaar verkeerde, en hij kon dat doen zonder de toelating van de paus te vragen. Die bulle annuleerde dus praktisch '*Clericus Laicos*'!
De paus liet de koning van Frankrijk toe om subsidies van de geestelijken te vragen als leningen. De koning had het recht om nieuwe taksen te eisen op de leengoeden van de geestelijken, zonder de voorafgaandelijke toestemming van de paus. De bulle '*Etsi de Stat*u' deed in feite de maatregelen teniet die in de bulle '*Clericos Laicos*' bepaald waren. '*Etsi de Statu*' leek wel op een capitulatie van de paus tegenover de koning.

De paus verklaarde op de 10de augustus 1297 Koning Lodewijk IX heilig. Dit was hoe koningen heilig konden worden! Het conflict tussen Bonifatius VIII en Koning Filips IV leek hiermee afgesloten en opgelost te zijn.

Engeland en Vlaanderen

Aan het einde van april, confronteerden de Engelse en Schotse leger elkaar wanhopig te Dunbar. De Engelsen versloegen de Schotten. Het kasteel van Dunbar gaf zich over. Koning Edward I bekwam nog de overgave van andere Schotse vestingen. Edinburgh gaf zich gewonnen na een beleg van slechts vijf dagen.

In het midden van juni 1296 stelde de bisschop van Durham een vredesvoorstel voor. John Balliol zou aftreden als koning, de titel van een Engelse graaf krijgen, en het koninkrijk van Schotland voor altijd verlaten. Koning Edward haatte de opstand die hem weggetrokken had van de oorlog met Frankrijk, en die hem veel geld gekost had. Hij weigerde het nochtans wijs voorstel.
Op de 8ste juli van 1296 gaven John Balliol en zijn ridders zich te Montrose over aan de genade van de Engelse koning. Koning Edward I sloot Balliol onmiddellijk uit het koningschap, en zond de vroegere Schotse koning eerst naar de gevangenis van de *Tower* van Londen, daarna naar een kasteel in Hertfordshire. In augustus was Edward terug in Berwick na een reis doorheen Schotland. Tijdens een zitting van het Parlement te Berwick, zwoeren de Schotse edelen opnieuw nederig trouw aan Edward. De oorlog was beëindigd. Schotland zou niet snel een nieuwe koning krijgen!

Ook Robert Bruce werd de volgende koning van Schotland niet. Achtergelaten door de Schotse edelen, vertrok hij naar zijn landen in Essex, en zwoer nooit nog een voet in Schotland te zetten.
Koning Edward I besloot zelf over Schotland te heersen, op dezelfde wijze zoals hij over Engeland heerste. De Schotten zouden voortaan een Engelse administratie krijgen, gebaseerd te Berwick. Koning Edward legde beslag op de Steen van Scone, waarop de Schotse koningen gekroond werden. Hij zond de steen naar de abdij van Westminster, waar de steen nog steeds ligt, nu onder de troon waarop de koningen van Engeland gekroond worden.

Odertussen duurde in Vlaanderen de tegenstand tussen Koning Filips IV en Graaf Gwijde van Dampierre onverminderd voort. Filips toonde zich een meester in het doen stijgen van de spanning, goed wetend dat uiteindelijk Vlaanderen zou moeten toegeven. De koning plaatste de vijf belangrijkste steden van Vlaanderen onder zijn toezicht. Hij beval de graaf zonder

protest aan hem te gehoorzamen. Kende de koning wel het temperament van de trotse graven van Vlaanderen? Het was wel opmerkelijk hoe de controverse tussen de koning en de graaf zich toespitste op de steden van Vlaanderen! Ik leidde daaruit af dat de steden zeer machtig waren, vergeleken in de machtsrelaties van de landen. Frankrijk en Koning Filips de Schone dreven de spanning op, maar de koning wachtte lang, zeer lang, vooraleer een veldtocht naar Vlaanderen te wagen. Dat kon alleen zijn, nam ik aan, omdat het hof van Parijs de militaire macht van Vlaanderen vreesde. In tegenstelling tot de andere landen en graafschappen, hadden de steden van Vlaanderen sterke milities gevormd, waar Koning Filips angst voor had. De stadsmilities bestonden om de steden te beschermen, niet om veldtochten mee te ondernemen. Oorlogen bleven traditiegetrouw een zaak van campagnes en veldslagen tussen legers van ridders en hun strijders. Voelde Filips al aan dat dit kon veranderen? Of vreesde hij slechts de uitgaven van een oorlog met Vlaanderen?

Vlaanderen was nog steeds in oorlog met Holland over Zeeland. Die oorlog was ook niet erg populair in Holland. In juni van 1297 brak een opstand uit in Holland. Een aantal edellieden, onder wie Jan van Renesse, Gerard van Velsen, Gilbert van Amstel en Wolfert van Borseele, uitstekende strijders allen, rebelleerden tegen Graaf Floris V, graaf van Holland. Ze namen de graaf zelf gevangen in het kasteel van Muiden. Ze zouden hem uit Holland gebracht hebben, naar een kasteel in Vlaanderen of Brabant, hadden Friese schepen niet al de tijd de toegangswegen op zee afgesloten. Ze doodden de graaf. Het was nooit echt duidelijk wie Floris gedood had, misschien de drie ridders genaamd Herman, Gerard en Gilbert van Velsen, maar de graaf overleefde zijn gevangenschap niet.

De erfgenaam van Holland, Jan, de zoon van de vroegere graaf, was nog slechts veertien jaar oud. Hij verbleef in Engeland. Hij was de zoon van Floris V met Beatrix van Vlaanderen. Hij was al getrouwd met Elizabeth, de dochter van Koning Edward I van Engeland. De jonge graaf Jan keerde weer naar Holland. Een Engelse vloot bracht hem naar de haven van Vere, een haven van Wolfert van Borseele. De belangrijkste edellieden van Holland vonden Jan te jong om de regering van Holland alleen te dragen. Wolfert van Borseele werd de voogd van de graaf, en de regent van Holland.

In deze zaak bleef Jan II d'Avesnes graaf van Henegouwen, een tijdje ver van alle aandacht. Hij hield echter een scherp oog op Holland, want zijn moeder Alix was een tante van de vroegere Graaf Floris! Jan van Avesnes kon concrete aanspraken maken op Holland! Jan d'Avesnes huurde uiteindelijk moordenaars in om de heer van Borseele te doden. Daarna greep hij het voogdijschap over de jonge graaf van Holland voor zichzelf. Hij nam Jan van Holland praktisch gevangen, tot Jan stierf. Jan kon vergiftigd geweest zijn! De verraderlijkheid van Jan d'Avesnes werd bewezen met die daden. Het resultaat van de moorden en intriges was dat Jan d'Avesnes, de graaf van Henegouwen, zich de titel van graaf van Holland toe-eigende.

Jan van Renesse en andere edelen van Holland gingen bij de koning van Duitsland, op dat ogenblik Albrecht van Oostenrijk, in beroep tegen die toeïgening. Ze weigerden een Avesnes te erkennen als graaf van Holland. De koning van Duitsland kwam echter niet tussen. Hij stond toe aan Jan van Avesnes om Holland te houden. Ook Koning Filips IV van Frankrijk was blij om de graaf van Henegouwen Holland te laten inpalmen, gericht tegen Vlaanderen en tegen Engeland. Jan van Renesse vluchtte naar Vlaanderen.
Koning Edward I kon niet veel aan de zaken veranderen. Hij zond wel Humphrey de Bohun en Richard Clavering om zijn interessen in Holland te verdedigen. Zijn gezanten, met de Heer Hugh Spencer, bijgestaan door de hertog van Brabant, en ook met de graaf van Bar,

probeerden Vlaanderen aan te zetten tot een offensief bondgenootschap tegen Henegouwen, maar Jan van Avesnes verstevigde zijn macht en gezag in Holland met de dag.

In juli van 1296, overhandigde Graaf Gwijde van Dampierre de stad Valenciennes aan zijn zoon Robrecht van Béthune. Koning Filips de Schone verbood dan aan zijn Vlaamse steden van Brugge, Gent, Ieper, Lille en Douai om troepen uit het koninkrijk te zenden tegen Henegouwen. Hij waarschuwde ook de graaf zoiets niet te laten gebeuren. Koning Filips voelde toen wel dat hij de graaf van Vlaanderen niet nog meer kon kleineren dan hij al gedaan had, zodat hij officieel het gezag over het graafschap teruggaf aan Graaf Gwijde. Filips had Vlaanderen nodig, en de ridders van de kasselrijen van Vlaanderen hielden aan hun graaf.
Graaf Gwijde begreep bitter dat zijn ergste vijand de koning van Frankrijk was! De koning ondersteunde het huis van Avesnes, de meesters van Henegouwen, dat ooit tot Vlaanderen behoord had. Henegouwen regeerde nu tevens over Holland!

Graaf Gwijde moest nog steeds zijn zaak gaan verdedigen in het Parlement van Parijs, in plaats van aan het hof van de *pairs* van Frankrijk. Filips IV bleef openlijk de Leliaert poorter-ridders van de steden steunen tegen de graaf. Filips zocht hiermee, en hij verkreeg, de hulp van de mannen van de oude, stedelijke geslachten. Deze controleerden nog steeds grotendeels de Vlaamse steden, en de steden vormden de reële macht van Vlaanderen.
Gwijde van Dampierre keerde zich naar de enige zijde waar hij nog naartoe kon voor hulp. Hij bemerkte hoe gretig Koning Edward I van Engeland zijn bondgenootschap zocht! Edward I gaf hem rijkelijk subsidies, mooie huwelijken voor zijn kinderen, en de teruggave van Artois aan Vlaanderen. Graaf Gwijde zag hoe Koning Edward verbonden afsloot met andere, bevriende heersers rond hem. De graaf van Gelderland, de graaf van Bar, de heer van Fauquemont en de hertog van Brabant hadden trouw gezworen aan Koning Edward! De Duitse koning beloofde hem de steun van de Duitse staten.
Tegen het midden van juli, beval nog maar eens Koning Filips IV van Frankrijk aan Graaf Gwijde om Valenciennes aan Henegouwen te overhandigen. Graaf Gwijde beschouwde dit eens te meer als een vernedering, vermits iedereen wist van de controverse die lag tussen hem en Jan van Avesnes.
Aan het begin van augustus van 1296, beschuldigden de poorter-ridders van Brugge Graaf Gwijde ervan zijn gezag over de steden van Vlaanderen te hebben overschreden. Ze dienden beroep in bij de koning van Frankrijk. Ook de schepenen van Gent brachten klachten naar voor tegen de graaf bij koning Filips. De koning dagvaardde weer Graaf Gwijde naar Parijs. Ditmaal meende de graaf te moeten gehoorzamen.

Tegen het einde van augustus sprak de koning zijn vonnis jegens de graaf van Vlaanderen uit. Hij beval aan Graaf Gwijde de zegels van de stad Gent terug te geven aan de schepenen, aan de Negenendertig. De graaf moest aan de koning ook de rechtspraak over de steden van Vlaanderen overhandigen. Filips IV reserveerde voor zich het recht om een onderzoek in te stellen naar het gedrag van de graaf in het beheer van de steden. Graaf Gwijde moest plechtig zweren de Leliaert poorter-ridders die tegen hem aanklachten hadden ingediend, geen kwaad te zullen aandoen. In feite onttrokken die verordeningen het gezag van de graaf over de steden. Graaf Gwijde zou op die wijze ook de milities over de steden niet kunnen gebruiken tijdens een veldtocht.

De hoeveelste vernederingen betekenden die bevelen voor Graaf Gwijde van Dampierre? In een geestesgesteldheid van wraak en bitterheid, verklaarde Graaf Gwijde dan al de goederen van de Schotse handelaars verbeurd, goed wetend dat Frankrijk en Schotland bondgenoten

waren tegen Engeland. De koning van Frankrijk reageerde in september van 1296, door de graaf te bevelen al die goederen terug te geven. Filips IV dreigde ermee de baljuw van Amiens te bevelen de graaf te doen gehoorzamen met de wapens. Graaf Gwijde beperkte zich als antwoord tot de bevestiging van de verbeurdverklaring! Tegen het einde van september probeerde de graaf zich te verzoenen met de steden, zowel met de Leliaert ridders, als met de Klauwaerts, verzameld in de gilden van de steden.

In november van 1296 vroeg Koning Edward I in een zitting van het Parlement te Bury-Saint-Edmunds naar een nieuwe taks van één-twaalfde. Hij plaatste ook zware uitvoerrechten op wol, en bevestigde het principe van de *purveyance*, de bevoorrading van het leger, het opeisen van goederen voor zijn leger zonder betaling.

Tegen de 22ste november van 1296 bezocht de koning van Engeland Vlaanderen. Hij verbleef eerst te Kortrijk, nadien te Geeraardsbergen, op Duits gebied van de graaf van Vlaanderen. Hij hield daar een grote vergadering met zijn bondgenoten op het vasteland. Te Geeraardsbergen waren vertegenwoordigers aanwezig van al de heersers die met hem verbonden waren tegen de koning van Frankrijk. De graaf van Vlaanderen, de Keizer Adolf van Nassau, Albrecht van Habsburg, die hertog van Oostenrijk was, Hendrik graaf van Bar, Jan hertog van Brabant, Wolfram van Jülich en de toen nog jonge graaf van Holland woonden de vergadering bij. De hertog van Brabant was de schoonzoon van Koning Edward. De toen nog steeds zeer jonge graaf van Holland, nog in leven, gaf zijn akkoord om Engeland te steunen met Holland.
Graaf Gwijde van Vlaanderen, moe om verder getergd te worden door Filips IV, verbond zich openlijk met Edward I.

De Overeenkomst van Geeraardsbergen had tot doel voor Koning Edward I om de oorlog over te brengen naar het hart van Frankrijk. De oorlog met Frankrijk leek ook de enige uitweg voor Graaf Gwijde van Dampierre. Hij had nu al gedurende twee jaren de beledigingen van Frankrijk moeten slikken met gelatenheid. Hoe de oorlog zou gevoerd worden bleef onbepaald, de toekomst kon niet voorspeld worden, maar de krachten op het vasteland waren opgelijnd.
In de Overeenkomst beloofde Koning Edward I om troepen naar Vlaanderen te zenden om weerstand te bieden aan de Fransen. Het Engels leger zou betaald worden door de Engelse koning, maar Vlaanderen zou de strijders moeten voeden, zij het tegen betaling. Op een vraag van Engeland zou ook Vlaanderen de oorlog verklaren aan Frankrijk. Geen wapenstilstand zou afgesloten worden zonder onderlinge toestemming. Engeland zou jaarlijks zestigduizend pond Tournois betalen voor de oorlogsuitgaven van Vlaanderen.

In de winter van 1296 tot 1297 begon Graaf Gwijde maatregelen te nemen tegen de poorter-ridders in de steden ten voordele van het gewone volk, van de gilden van de ambachtslui. In Gent beval hij zo een nieuw onderzoek naar de rekeningen en het beleid van de Negenendertig schepenen. Kort nadien ontsloeg hij de schepenen en verbande hen. Graaf Gwijde van Dampierre trok de spiraal van de oorlog met Frankrijk een stap hoger!

Op de 7de januari van 1297, te Ipswich, ondertekenden Engeland, Vlaanderen en Holland een offensief bondgenootschap. Volgens dit verdrag zou de zoon van Edward I, de troonopvolger Edward van Caernarfon trouwen met Isabella, de zuster van Philippa van Vlaanderen. Edward I liet zijn dochter Elizabeth trouwen met de graaf van Holland. Edward I beloofde formeel een Engels leger tot steun aan Vlaanderen te zenden. Koning Edward verleende ook

verregaande privileges aan de Vlaamse kooplieden. Zo zou de Engelse wolstapel weer te Brugge ingericht worden.
Koning Edward I zwoer dit verdrag zelf niet! De bisschop van Coventry en de Graaf Amadeus van Savoie bekrachtigden het verdrag met Vlaanderen voor Engeland. Ook Graaf Gwijde zwoer niet zelf de overeenkomst te eren. Zijn gezanten, Henri van Blanmont, Jan de Kuyck en Jacob van Deinze zworen voor hem in de kapel van Onze-Lieve-Vrouw te Walsingham. Met dit verdrag, de officiële bekrachtiging van de Overeenkomst van Geeraardsbergen, koos Graaf Gwijde van Dampierre resoluut en definitief de zijde van Engeland tegen Frankrijk. Hij verklaarde zich onafhankelijk van Frankrijk!

Het Frans hof hoorde snel alle details van de Engels-Vlaamse alliantie. Koning Filips de Schone zond onmiddellijk Simon le Moine, de provoost van Montreuil, en Jehan le Borgne, zijn luitenant te Beauquesne, naar Gwijde van Dampierre. De gezanten legden heel logisch uit dat de koning van Frankrijk het recht had gekregen van de Koninklijke Raad om maatregelen te nemen tegen Graaf Gwijde wegens zijn bondgenootschap met Engeland. Ze leverden die boodschap af aan de graaf in zijn kasteel van Wijnendael. De twee mannen plaatsten hun hand op de schouder van Graaf Gwijde, het officiële gebaar om een man te grijpen en hem hun gevangene te maken. Ze gaven de graaf het bevel zich gevangen te geven in de gevangenis van het Châtelet te Parijs.
De zonen van de graaf, Robrecht van Béthune en zijn broeder, riepen dat de twee boodschappers het zouden betreuren de handen te hebben gelegd op een zo belangrijke edele als de graaf van Vlaanderen. Ze zouden met gemak de twee boodschappers gedood hebben, maar Graaf Gwijde hield hen van die snode daad af door zijn zonen te doen opmerken dat de boodschappers slechts lakeien van de koning waren, op wie wraak zou verloren gaan.

Op de 9de januari 1297 vroeg Graaf Gwijde van Dampierre aan de abten van Gembloers en Floreffe om zijn antwoord naar Koning Filips te brengen. Graaf Gwijde schreef dat de koning van Frankrijk slechte daden begaan had tegen zijn goede feodale dienaar, handelingen die in het Frans '*des défauts de droit*' heetten, fouten tegen de wet, zoals bepaald door Koning Lodewijk IX in zijn charters over de rechten en plichten van de koning en van de graven van het koninkrijk. De graaf van Vlaanderen beschouwde zich daarom vrij van alle verbonden, conventies, gehoorzaamheden, diensten en plichten tegenover de koning. Graaf Gwijde voegde een lange lijst van wandaden toe die de koning gesteld had. Hij vermeldde de gevangenname van zijn dochter Philippa, het verbond van de koning met Jan van Avesnes gericht tegen Vlaanderen, de weigering om de graaf van Vlaanderen te laten beoordeeld worden door de *pairs*, de koninklijke monetaire afkondigingen die Vlaanderen verarmd hadden, het verbod van het drijven van handel met Engeland – zo vitaal voor Vlaanderen – en de overeenkomsten met de steden aangaande de betalingen van de één-vijftigste taks zonder de tussenkomst en toelating van de graaf.
Graaf Gwijde van Dampierre had de spiraal van spanning op het hoogste punt gebracht.

Koning Filips IV verwierp al de aantijgingen van de graaf van Vlaanderen op de 21ste augustus van 1297. Hij zond de bisschoppen van Amiens en Le Puy naar Vlaanderen met brieven geadresseerd aan Gwijde van Dampierre, markies van Namen en zogenaamde graaf van Vlaanderen. Filips herinnerde de graaf aan het Verdrag van Melun. Iedereen in Vlaanderen kende tegen dan wel de clausule die bepaalde dat Vlaanderen geëxcommuniceerd kon worden als het brak met Frankrijk.

Graaf Gwijde kon alleen nog een plechtige oproep tot de paus doen. Hij deed die luid, door een brief te laten voorlezen in de kerk van Sint Donatius van Brugge, de belangrijkste kerk

van de stad. Graaf Gwijde plaatste zich onder de bescherming van de paus. Hij zond ook afgezanten naar Rome, vooral Michiel Asclokettes, de kanunnik van Soignies, Jacob Beck en Jan van Franchiennes, met een brief voor Bonifatius VIII. De graaf vroeg de bescherming van de paus aan tegen de beledigingen en bedreigingen van de koning van Frankrijk.

Het conflict was dan al in het finaal stadium gekomen van de gewapende confrontatie! Koning Filips de Schone wou een leger verzamelen van zestigduizend strijders, geleid door tweeëndertig graven van Frankrijk, met de hertogen van Bourgondië, van Bourbon en Bretagne. Jan d'Avesnes, de graaf van Henegouwen, zou die troepen vervoegen met een strijdkracht van vijftienhonderd strijders.

Graaf Gwijde van Vlaanderen ontving geen hulp van zijn bondgenoten, geen Engelse troepen, geen Duits leger, niets. Hij kon enige Duitse huurlingen verzamelen. De strijdkracht van de graaf bestond vooral uit de ridders van Vlaanderen en hun strijders, veel minder in aantal natuurlijk dan de ridders van de rest van Frankrijk. Graaf Gwijde stond de leiding van zijn bescheiden leger af aan zijn zonen en kleinzonen.
Robrecht van Béthune en Gwijde van Namen brachten hun troepen naar Lille. Ook de ridders Kuyck en Fauquemont voegden zich bij hen.
Willem van Crèvecoeur en Hendrik van Namen verdedigden Douai.
Jan van Namen versterkte het garnizoen van Ieper.
Te Sint-Winoksbergen en Cassel leidden Walram van Jülich, de graaf van Kleef en Jan van Gaveren.
In Gent, bewaakten de hertog van Brabant en de jonge graaf van Holland nog de Leliaert ridders. Ook de heren van Amstel en van Woerden voegden zich bij de hertog. Die mannen echter, bevonden zich onder de rebellen die opstand gepleegd hadden tegen de vader van de jonge graaf van Holland, zodat de graaf terug naar het noorden reed, en naar zijn noodlot.

Engeland kon Vlaanderen niet te hulp snellen! Strijden in het buitenland werd nog steeds als zeer hachelijk aanzien door de weerspannige graven. Tevens, aan het eind van januari van 1297, weigerden de Engelse geestelijken nog nieuwe taksen te betalen. Koning Edward werd zeer kwaad met die belediging. Op de 30ste januari zette hij de geestelijkheid van Engeland praktisch in de wetteloosheid. Koninklijke agenten grepen de landerijen van de geestelijkheid, hun voedselvoorraad en hun dieren. Edward kondigde met zware ironie aan dat de geestelijken zijn bescherming opnieuw konden afkopen, aan dezelfde prijs als de inkomsten van de taks die hij vroeg! Op ongeveer hetzelfde ogenblik, aan het einde van januari van 1297, ontbond Edward een vergadering van het Parlement voortijdig, omdat de edelen hem subsidies bleven weigeren. Koning Edward I installeerde dan een nieuw systeem van taksen om zijn schatkist te voeden. Hij slaagde er echter niet in voldoende geld te verzamelen voor een grote interventiestrijdmacht.

De twee bisschoppen van Amiens en Le Puy bleven praten met Graaf Gwijde van Dampierre. Ze probeerden de graaf van menig te doen veranderen. De standpunten veranderden echter helemaal niet.

De maand februari van 1297 werd nog meer catastrofaal dan voorheen voor de Engelse troepen in Gasconje. Het Frans leger versloeg de Engelse troepen zwaar nabij Bayonne. Hoewel Edward I de edelen, verzameld in het Parlement, bleef aanporren om te gaan strijden in Gasconje, weigerden velen categoriek om de koning te volgen. De graven van Arundel, Warwick, en zelfs nu Robert Bigod graaf van Norfolk, een trouwe vriend van Koning Edward, weigerden! Bigod was nochtans de maarschalk van Engeland, de man die samen met

de *constable* de legers van de koning moest vormen. Die *Constable,* Humphrey de Bohun, graaf van Hereford, behoorde eveneens tot de weigeraars!

Op de 12de maart van 1297 deed de tegen dan wanhopige en machteloze Koning Edward I weer alle wol in Engeland de zijne verklaren. Edward I eiste een onmiddellijk onderzoek naar de schulden van de kroon. De geestelijken van Engeland veranderden langzaam van mening om de koning tegemoet te treden. In april van 1297 plaatsten de mannen van Koning Edward alle Engelse wol aan boord van schepen om vervoerd te worden naar Vlaanderen. De graven van Engeland waren zeer boos. Ze ontmoetten elkaar een eerste maal samen in het woud van Wyre.
Tegen Pasen van 1297 vergaderden de graven van Arundel, Warwick, Norfolk en Hereford nabij Montgomery. Ze verklaarden opnieuw dat ze de zee niet zouden oversteken om op het vasteland te gaan strijden, ook niet voor een oorlog in Vlaanderen. Te Winchelsea bezworen de mannen die de *shires* van Engeland vertegenwoordigden de koning te verzaken aan zijn expedities op het continent. Voor al die redenen kon Koning Edward I zijn beloftes niet waar maken om troepen naar Vlaanderen te zenden.
Ook in Duitsland was de koning wel een leger aan het verzamelen om het naar Vlaanderen te leiden, wanneer een plan ontdekt werd tegen hem. De Duitse vorsten die gewonnen waren voor de koning van Frankrijk, begonnen een opstand betaald door Filips IV, zodat de koning van Duitsland het oproer in zijn eigen koninkrijk moest verslaan. De keizer moest eerst de problemen in eigen land oplossen. Ook hij kon geen troepen naar Vlaanderen brengen.

In mei van 1297 bedreigde Koning Filips IV Vlaanderen nog meer. De koning beloofde eer en rijkdom aan de heren van Vlaanderen die de zaak van Gwijde van Dampierre wilden verlaten. Hij drong aan om te Doornik de stadsmuren beter te versterken. Doornik was een Franse stad gebleven, een enclave van de koning in Vlaams gebied.
De aartsbisschop van Doornik, en daarna ook de aartsbisschop van Rheims en de bisschop van Senlis, wierpen het religieus interdict over Vlaanderen.

Koning Filips de Schone hoefde niet alleen tegen Vlaanderen te strijden. Hij had meer bondgenoten dan enige andere koning! De graven van Holland, Henegouwen, de heren van Bourgondië en Luxemburg, waren zijn bondgenoten. De koningen van Noorwegen, Schotland, Aragon, Majorca en Castilië beloofden hem te steunen. Uiteindelijk beloofde ook Keizer Adolf van Nassau neutraal te blijven in de oorlog met Vlaanderen. Filips de Schone deed zijn broeder, Karel van Anjou, trouwen met de dochter van de Schotse koning, en hij beloofde aan Jan II van Avesnes om Namen voor hem te veroveren.

In het midden van mei riep de koning een vergadering bijeen van het Parlement van Parijs, dat in juni moest gehouden worden.

Koning Edward beval ook zijn troepen te verzamelen voor juni. In midden juli verzoende de koning van Engeland zich met Aartsbisschop Winchelsea van Canterbury. Hij gaf al de in beslag genomen bezittingen aan de aartsbisschop terug. De koning hoopte daarmee, en hij verkreeg ook, nieuwe subsidies van de geestelijkheid om de oorlog op het continent verder te zetten. Die maatregelen kwamen echter te laat voor Vlaanderen!

Op de 15de juni van 1297 bereikte het glorierijk, groots Koninklijk Leger van Frankrijk de grenzen van Vlaanderen. Graaf Gwijde van Dampierre moest het Frans leger alleen tegemoet treden. De Franse troepen namen snel de vestingen van L'Écluse en Tortequesne in. Ze marcheerden het graafschap Vlaanderen in. De invasie van Vlaanderen begon.

1.5. Arnout de Hert. 1297

In 1297 was Arnout de Hert achttien jaar oud. Dat jaar moest één van de meest merkwaardige van zijn leven worden, want hij zou trouwen. De huwelijksplechtigheid had plaats op de vijftiende juni, de dag dat de Franse troepen massaal Vlaanderen binnen stroomden.

Arnout was geen grote jongeman. Velen zouden hem eerder sterk en gestuikt genoemd hebben. Er hing echter weinig vet over zijn beenderen. Arnout bestond helemaal uit spieren en zenuwen. Hij kon één van de sterkste mannen in Gent geweest zijn. Dat kwam omdat, van zeer jonge leeftijd al, hij hard had moeten werken om zijn familie te onderhouden, door zijn boten vooruit te duwen en te trekken op de rivieren van Vlaanderen.

Arnout was een schipper. Zijn vader was verdronken toen hij nog maar net twaalf jaar was geworden. Het ongeluk gebeurde op de Scarpe rivier, in Franstalig Vlaanderen. Tegen die tijd had Arnout zijn vader al twee jaren op de schepen geholpen. Arnout had toen ook al een mondvol Frans geleerd, het Frans van Picardië. Hij bracht dus zijn schip veilig naar huis, maar zonder het lichaam van zijn vader. Dat bleef verloren in de wateren. De twaalf jaar oude Arnout de Hert zeilde gans alleen van Douai naar Gent na de dood van zijn vader.

Zijn moeder werd erg terneergeslagen bij de dood van haar echtgenoot. Ze was niet in staat aan Arnout te zeggen wat hij moest doen. Het geld was zeldzaam in de familie, reserves in geld onbestaand. Arnout moest onmiddellijk werken, of verhongeren. Hij huurde zich niet uit aan een andere schipper. Hij twijfelde er erg aan dat een andere schipper hem zou willen inhuren, omdat hij zo jong was. Hij besliste de schipperszaken van zijn vader op zijn eentje verder te zetten.

Arnout was nooit naar enige school geweest. Hij wist wel wat te rekenen, en te lezen en schrijven, van wat zijn moeder en vader hem thuis en op de vaart geleerd hadden. Hij had enige noties bekomen van aardrijkskunde van Vlaanderen en Frankrijk, wist waar de waterwegen van het graafschap begonnen, en waar ze naartoe leidden. Hij had enig idee van prijzen voor het transport van ladingen, en meende die kennis voldoende om zelf zijn handel te drijven. Hij smeekte naar ladingen waar hij ook kon, dikwijls sprekend in de naam van zijn overleden vader, alsof het familiehoofd nog steeds leefde. Zijn moeder steunde hem in zijn uitdaging. Iets anders hadden ze niet kunnen en willen doen.

Arnout de Hert bezat in die dagen twee boten. Hij gebruikte vooral een duerme, een grotere Vlaamse rivierboot, om te varen op de Schelde tussen Gent en Antwerpen, en tussen Douai en Gent. Hij was ook eigenaar van een Lieveschuit, een platbodem vaartuig dat hij kon bewegen op het Lieve Kanaal tussen Gent en Damme. In de eerste jaren vermeed hij Douai en andere havens van het binnenland in de streken van Picardië en Artois. Hij verstond de taal er niet voldoende goed.

In die eerste tijden kreeg hij slechts weinig vervoer, maar vooral de van Lake familie van Gent toonde wat medelijden met de moedige jongen. Ze gaven hem de kostbare eerste contracten voor hun transport van het goedkopere doek. Arnout vroeg heel wat lagere prijzen dan de andere schippers, maar de van Lakes behandelden hem eerlijk en rechtvaardig. Arnout verloor ook nooit een lading, zodat met de tijd de van Lakes en nog andere handelaars hem ook hun duurdere balen gaven om naar Damme of naar Antwerpen te brengen. Arnout toonde ongewone sluwheid en opmerkzaamheid om de dieven op het land en de piraten op de rivieren te vermijden.

Van vroeg af garandeerde Arnout het vervoer niet slechts over het water, maar ook over het land. Hij overleefde nauwelijks in de eerste maanden, maar het vertrouwen van de wevers en de handelaars in zijn bekwaamheden om alles te transporteren wat ze hem gaven, groeide elke maand.

Na een paar jaar was Arnout nog steeds één van de jongste schippers op de Schelde, de Leie en het Lieve Kanaal, maar hij begon beter te verdienen. Hij verloor geen lading, kon nog een rivierboot kopen, en hij zette andere schippers aan het werk voor hem. Hij droomde van de zee, waar groot geld kon verdiend worden met ver vervoer in grote koggen. Aan achttien had Arnout nog niet voldoende geld verzameld om een zeevarende kogge te kopen. De eigenaar worden van een zeevarende kogge bleef een verre droom.

Arnout had een geblokt, vierkantig gezicht. Het was verweerd en bedekt met rimpels, al op zijn jonge leeftijd, met de diepe lijnen in zijn huid van droefheid, eenzaamheid, en de spanning van lange periodes van zeer hard werk en weinig slaap. Arnout durfde ver tot diep in de nacht varen. Hij schuwde niet weg van een moeilijke zending, en hij werkte met heel weinig ingehuurde handen.

Hij was een jongeman die van properheid hield. Hij waste zich dagelijks en grondig, al was het maar door onder te duiken in de waters van de rivieren. Zijn haar glom lichtbruin, gebleekt door de zon. Zijn grijze ogen bleven steeds in beweging onder dikke, bruine wenkbrauwen. Zijn oren staken dicht, maar lang naast zijn hoofd. Een rechte, korte neus en een eveneens dunne mond met dunne lippen maakten dat hij er vreemd maar toch knap uitzag, vooral wanneer zijn milde grijns plots al de lijnen van zijn gezicht in beweging trok. Hij was kort van stuk! Hij sprak weinig, en slechts wat nodig was. Dikwijls konden zijn mond, neus en ogen zich omvormen tot een spottende of grappige opmerking. De mannen die met hem wat afspraken zette hij dan op hun gemak. Hij kon ook heel wat charme uitstralen, die jonge schipper!

Het was gemakkelijk en aangenaam om zaken te doen met Arnout de Hert. Een gesprek over vervoerskosten kon echter snel afgebroken worden wanneer hij begreep dat men hem ofwel aan het bedriegen was, of met hem spotte. Arnout verkoos toch eerder zich te verzekeren van een ver transport voor een grote lading, eerder dan lang te pingelen over een klein deel van de prijs, of er over te twisten. Hij kon meegaand en begrijpend zijn. Hij hield steeds een laagste prijs in zijn hoofd, en wou nooit lager gaan dan dat bedrag. De prijs kon lager zijn dan wat de meeste schippers wilden. Arnout gaf er de voorkeur aan om veel werk te krijgen aan een lagere prijs, dan weinig werk te hebben aan hogere kosten. Vermits hij soms een zeer lage prijs kon aanvaarden, werd hij snel niet te populair bij zijn concurrenten, bij de minder succesvolle schippers. De meeste schippers van Gent namen zijn jeugdige leeftijd in beschouwing, en slechts zelden maakten ze hem het leven moeilijk. Arnout leerde zo ook zijn grenzen. De laatste jaren waren zijn prijzen de hoogte in gegaan, omdat de garanties die hij toestond de allerbeste waren die de schippers van Gent konden toestaan.

Het meest vervoer van Arnout had plaats op het Lieve Kanaal. De lakenhandelaars van Gent gebruikten hem om hun doek naar Damme en Sluis te brengen, naar de zeehavens van de mooie handelaarsstad van Brugge. De Brugse handelaars verkochten het doek dat Gent produceerde verder aan handelaars van de ganse wereld.

Het Lieve Kanaal was uitgegraven tussen 1250 en 1270. Over de Lieve konden grote vrachten naar het Zwin gebracht worden, de baai van Brugge. Maar op dit kanaal konden slechts de kleinste boten varen. Die boten waren vijftien voet lang, acht voet breed, en niet meer dan drie voet diep. Dat was voldoende om de balen doek van Gent naar de wereld te brengen. Veel andere goederen die Gent nodig had, zoals aluin, turf, wijn, hout en nog veel meer, werd naar Gent gebracht in Lieveschuiten.
Het Lieve Kanaal was een kunstmatige waterweg, al volgde en gebruikte ze kleine, bestaande rivieren voor een deel van haar lengte. Het waterniveau in het kanaal werd bepaald door twee afsluitingen, één aan elk uiteinde. Die afsluitingen werden rabots genoemd in het Vlaams. De rabot structuren sloten de uiteinden van het kanaal af, zodat de boten die op de Lieve voeren daar ontladen moesten worden. Een reuzengrote, houten kraan hief de Lieveschuiten over het rabot heen, waarna de boot opnieuw kon beladen worden en haar vaart verderzetten, op de laatste delen van de rivier in Gent of Damme.

De andere schippers van Gent waardeerden niet slechts de hardwerkende jonge de Hert. Ze merkten op hoe verstandig hij zijn zaken leidde. In 1297 al, was Arnout een algemeen aanvaarde meester-schipper en lid van de schippersgilde van Gent. Hij nam deel aan de verkiezingen van de dekens. De schippersgilde was de grootste in de groep van de kleine gilden, één van de drie belangrijke gilden van Gent met de gilden van de wevers en van de volders. Zijn medeschippers fluisterden dat hij een deken kon worden. Anderen, natuurlijk, gromden over de transporten die Arnout hen deed verliezen. Arnout was nog jong, maar hij werd gerespecteerd voor zijn werk, voor zijn meningen en zijn raadgeving. Hij stond bekend als een Klauwaert, een fervente voorstander van Vlaanderen en van de graaf.

Het lot van Arnout werd grotendeels bezegeld wanneer hij, zeventien jaar oud, een meisje van de verdrinkingsdood redde uit de Leie.
Alles gebeurde op een mooie dag van de late lente. De zon schitterde op het water van de Leie. De mooie gebouwen van de kaaien van Tussen Bruggen weerspiegelden zich in het water. Marie Scivaels, een levendig meisje van vijftien, was aan het wandelen op de kaaien van Tussen Bruggen, de binnenhaven van Gent op de Leie. Arnout had net zijn duerme langs een kaai gebracht, nadat hij een vrije plaats had gezocht, niet te ver van de Lakenhalle. Hij wou daar aanmeren en zijn goederen afladen, daarna naar een ander contract zoeken. Arnout stond aan dek en duwde zijn boot de laatste paar voet naar de kaai.
Schrille, hoge kreten van een twist trokken de aandacht van Arnout naar achter zich. Hij zag een groepje jonge mannen rond een meisje draaien. Hij herkende die jongens in een oogopslag, allen jongemannen van ongeveer zijn ouderdom. Lievin de Grutere, Jehan Panneberch, Hugen van Lovendeghem en Sanders de Mey stonden daar, met nog twee of drie anderen die Arnout niet zo goed kende. Dit waren zonen van gegoede families, met enige van de best gekende namen van Gent. Ze waren arrogante jongemannen, ze schreeuwden steeds luid in de straten, pochten en deden grootsprakerig, maakten wijde bewegingen met armen en handen, en liepen niet zelden dronken rond. De mannen waren zich goed bewust hoe rijk ze wel waren, en hoe weinig iedereen in de stad, zelfs de sergeanten van de baljuw, hen durfde uit te dagen. Ze waren ook goed getraind in het vechten met het zwaard, en met hun lange dolken die aan hun riem hingen. Ze konden Latijn spreken, en hadden privé leraars gehad. Allen behalve de Mey waren landeigenaar-poorters, Leliaerts, en ridders van Gent. In hun midden, van de ene naar de andere geduwd en gezwaaid, stond één van de grotere schoonheden van Gent, een meisje genaamd Marie Scivaels.

Marie Scivaels was de dochter van een gegoede makelaarsfamilie. De Scivaelsen bewogen zich in de betere kringen van Gent, hoewel ze zelf geen ridders waren. Marie ging steeds

mooi gekleed, en ze was een fris, levendig kind. Arnout had die Marie al dikwijls in de straten naast Tussen Brugge en in de Kuipe gezien. Hij wist wie ze was. Hij had in het geheim al lange ogenblikken naar haar gestaard, want ze was één van de mooiste jonge vrouwen waar hij ooit oog voor had gehad. Hij realiseerde zich snel dat ze ongenaakbaar voor hem was. Hij was te arm en had te weinig opvoeding gehad. Zij behoorde tot een familie die kon neerkijken op schippers! Hij zou niet mogen dromen van een dergelijk meisje! Zij en haar familie zouden hem slechts beschouwen als één van de werkmannen die met grote inspanning goederen laadden en ontlaadden te Tussen Bruggen. Hij was uitschot.

Arnout had dus net een mooie aanlegplaats gevonden en zijn boot langs de kaai gemanoeuvreerd, toen de toon van de twist steeg. Hij moest al zijn aandacht geven aan hoe zijn boot te doen glijden langs de aarden muur en de stenen van de kaai. Hij hoorde de hoge kreten zo luid, dat hij over zijn schouder keek. Hij zag het meisje in haar felgekleurde tuniek haar evenwicht zoeken op de rand van de kaai, met één voet in de lucht en over het water, en dan tuimelde ze zeer langzaam de Leie in. De jongens bleven maar lachen, en negeerden haar nu wanhopige kreten. Wanneer het lichaam van het meisje het water brak, leken de jongens te verbaasd om maar eender wat te ondernemen. Ze lachten nog harder!
Arnout dacht niet dat Marie kon zwemmen. Hij ging twee stappen verder naar achter op zijn boot. Hij zag dan Marie net onder zich, met de armen slaand in de niet al te propere Leie. Marie hield nog haar hoofd uit het water, terwijl haar klederen van haar een waterlelie maakten die in de Leie vlotte. Ze kon niet lang zo blijven liggen, wist Arnout. Haar klederen waren al water aan het opzuigen, zodat ze zwaarder zou worden. Ze zou binnen de kortste tijd naar beneden gezogen worden. Arnout ging liggen op de ruwe planken van zijn dek, schoof zijn lichaam zo ver als hij durfde over de wateroppervlakte, en strekte een arm en hand uit.

Hij riep naar het meisje, ‘neem mijn hand!’
Marie keek op naar waar de bevelende stem vandaan kwam, en leek zich dan te realiseren dat ze naast de boot vlotte. Met een krachtige beweging van armen en benen wierp ze zich naar de veiligheid, om de uitgestrekte hand van haar redder te grijpen.
Arnout ook greep de hand sterk, en trok het meisje nader. Toen ze dichtbij de boot lag, nam hij haar beide handen vast en begon Marie uit het water te trekken. Dat gebeurde slechts zeer langzaam! Marie Scivaels was geen licht meisje! Ze was wel slank, maar groot, en ze droeg heel wat vlees op de correcte plaatsen, zoals Arnout al vroeger bemerkt had. Haar volledig natte kleren verhoogden nu erg het gewicht dat Arnout uit de Leie moest trekken. Hij trok met al zijn macht, vreesde de armen van het meisje uit haar oksels te trekken, maar Marie rees langzaam uit het water. Wanneer haar hoofd boven het dek uitstak, liet ze hem los, en ze greep de boord van het schip. Ze erkende de grote sterkte van de jongen. Het was daarmee iets gemakkelijker voor Arnout om haar riem te vatten en haar verder, zij het weinig elegant, met een laatste ruk volledig in de boot te halen. De wateren hadden hun slachtoffer opgegeven aan Arnout. Marie lag als een grote vis die op het dek geflopt was, te hijgen op de planken, nat en wenend.

Arnout kon toen een eerste glimp krijgen van haar wondermooie benen. Hij duwde snel haar kleed naar beneden. Hij hoestte ook, probeerde nog niet op te staan, en ze bleven dan beiden uitgeput liggen. Marie was helemaal nat, doodmoe, haar klederen doordrenkt en zwaar, druipend, haar sompige, met zijde bedekte schoenen nog aan haar voeten. Ze bewoog haar hoofd over de reling en kokhalsde haar hart uit. Ze gaf niet echt over, maar ze had heel water naar binnen gekregen.
Arnout stond op, ging terzijde, en vond een nog halfgevulde wijnkruik. Hij liet het meisje drinken. Ze nam lange slokken. Nadat ze gedronken had, werden haar sluiptrekkingen nog

erger. Ze sloeg dan snel weer haar hoofd over de reling, en gaf dan toch de inhoud van haar maag over aan de Leie. Arnout was tevreden met dat resultaat, want hij vond het water van de rivier hier niet erg gezond! Hij keek verder, en haalde droge handdoeken. Hij begon op haar rug te wrijven, hopend haar wat te drogen en haar een beetje te verwarmen. Toen hij haar omdraaide, trok ze een nog droog doek uit zijn handen, droogde haar mond, en daarna haar gezicht en haren. Dan ging ze zitten. Ze keek naar hem met grote ogen. Wie was die boerenpummel die haar gered had?

Marie keek. Ze hield haar hoofd een beetje schuin. Ze was verbaasd met wat ze zag. Plots verbreedde een grote glimlach haar mond. Ze wees met een natte vinger naar hem.
'Oh, jij bent het! Ik ken je! Ik heb je voorheen al gezien. Dank je. Je redde me. Ja, ik ken je. Je heet Arnout de Hert. Ik hoorde dat je één van de beste kapiteins van Gent bent.'
Arnout glimlachte terug. Hij ging weer naast haar zitten. Hij voelde zich zo zeer uitgeput als het meisje. Naast haar zitten gaf hem een vreemd, zoet gevoel.
'Ik ben slechts een schipper, Jonkver Marie, niet beter dan vele anderen.'
'Je bent heel wat beter,' hoorde ik. 'Hoe ken jij mijn naam?'
'Iedereen in Gent kent de naam van het mooiste meisje van de stad. Je bent een Scivaels, nietwaar?'
'Ja, dat ben ik. En jij bent een de Hert!'
'Dat is zo. Als je nog een bad wilt nemen in de Leie, dan raad ik je aan te leren zwemmen. En het water is zuiverder ver van de Kuipe!'
'Zal je me leren zwemmen, meester Arnout?' vroeg Marie al even snel, met een ondeugende grijns op de lippen.
'Ik sprong het water niet in,' vervolgde ze. 'Ik viel er ook niet per ongeluk in. Die verschrikkelijke Hugen, de nietsnut, duwde me weg, pardoes de Leie in.'
'Die Lovendeghem jongen?'
'Ja, hij. Hij blijft me volgen, me treiteren, me besluipen. Hij en zijn nietsnutten van vrienden. Hij wou meer van me dan ik hem wou geven. Dat maakte hem kwaad, en dus duwde hij me weg. Hij is gewelddadig, die Hugen! Lelijk ook! Hoe oud ben je? Ik heb je voordien al opgemerkt, weet je!'
'Ik ben zeventien,' antwoordde Arnout, 'en de kapitein van deze boot. Hou oud ben jij?'
'Zestien. Een jaar minder dan jij. Heb je een vriendin?'
Arnout moest slikken. Hij was het niet gewend zo direct door een meisje ondervraagd te worden.
Hij riep bijna te luid, 'neen, ik heb geen vriendin! Ik ben te zeer bezig met mijn boten op de rivieren. Ik bleef te weinig op één en dezelfde plaats om een vriendin te hebben. En ik ben arm.'
Marie lachte, 'je woont in de Betsgravenstraat met je moeder, is het niet?'
Arnout bleef opnieuw verbaasd, 'ja, inderdaad. Hoe weet je dat ook?'
Marie antwoordde niet.
Dan zei ze toch, 'ik weet meer van je dan je kunt denken, Arnout de Hert. Maar ik moet naar huis lopen. Hugen en zijn vrienden lijken verdwenen. Het is veilig. Ik ben tenminste een klein beetje droog. Ik zal bespot worden door gans Gent, van hier tot in de Veldstraat, maar dat is niet erg.'
'Het spijt me, maar ik kan je moeilijk een schipperskledij geven om naar huis te gaan. Ik heb geen kledingstukken voor meisjes aan boord, en op mijn dek kun je niet van kleren veranderen! Je zult naar huis moeten lopen in natte kleren. De zon droogt je al wel een beetje. Wacht nog even, en weinig mensen zullen bemerken dat je helemaal nat bent. Wacht tot je haar wat droger is.'
Marie gaf hem een bittere grijns terug.

Ze stond op, ‘ik zal je nog terugzien,’ riep ze, terwijl ze de kaai opsprong met een krachtige, korte aanloop over dek. Ze liep weg.
Arnout lachte in stilte, want Marie droop toch nog van het water toen ze op de kaai belandde. Ze liep weg, draaide haar hoofd niet meer om.

In de volgende dagen keerde Marie Scivaels meerdere malen terug naar Tussen Bruggen om naar Arnout de Hert te zoeken. Ze vond hem dikwijls in zijn boot of op de kaaien, en in de Lakenhalle. Wanneer hij op zijn boot werkte, sprong ze zonder omhaal op zijn dek. Ze praatten, een beetje onhandig eerst, daarna in het warm vertrouwen van een nieuwe vriendschap. Marie was heel open en rechtuit in haar verklaringen over waar ze van hield, en Arnout gaf haar dankbaar zijn vrije directheid van woorden terug.

Marie vertelde hem van Hugen van Lovendeghem. Hugen had al een paar maal ruw geprobeerd zich op te dringen aan Marie. Arnout keek met aandacht naar haar, en luisterde scherp naar wat ze zei. Hij bewonderde de vis die hij uit de Leie gehaald had. Hij bestudeerde haar gezicht, merkte op hoe holletjes verschenen aan het einde van haar lippen wanneer ze glimlachte, hoe groot haar ogen konden worden, en hoe ze leek te stralen van blijdschap wanneer ze gelukkig was. Wat kwam een meisje zoals zij in zijn boot doen? Waarom wou ze zelfs maar met hem praten, waarom zat ze soms gewoon naast hem terwijl hij aan het werken was? Er hing niets speciaals aan hem, daar was hij van overtuigd, wat een meisje zoals Marie kon aantrekken. Hij bleef een onhandige, vervelende dommerik. Arnout durfde niet één ogenblik geloven dat een mooie jonkvrouw enige interesse in hem kon vinden, en nog minder met hem zelfs wou gaan wandelen en over intieme zaken praten. Dat was nochtans wat ze deed. Waarom kwam ze ook zo dikwijls terug? Een mooie intimiteit groeide tussen hen.

Na een tijdje voelde Arnout dat ze gevolgd werden. Hij voelde ogen in zijn rug steken wanneer hij met Marie wandelde. De man die hen volgde was natuurlijk Hugen van Lovendeghem. Arnout had het niet moeilijk hem dan telkens op te merken.
Later in de week, deed Arnout een beetje achtervolging zelf. Tijdens een vroege nacht vatte hij Hugen in een donker straatje nabij Tussen Bruggen. Hij sloeg het gezicht van Hugen tot pulp. Hij schreeuwde naar Hugen hem en Marie Scivaels gerust te laten. Hij beloofde nog meer pandoeringen. Arnout was helemaal alleen met Hugen in het donker steegje, zodat hij altijd kon beweren dat Hugen een leugenaar was, mocht de jongen zich bij de baljuw gaan beklagen over de aframmeling. Tevens zou Hugen niet zo snel willen toegeven dat de zoon van een schipper hem afgetroefd had. Arnout kon beweren dat hij die nacht nooit in de omgeving van Tussen Bruggen geweest was!
Na het incident toonde Hugen zich enige dagen niet. Nadien zag Arnout wel zijn gehavend gezicht in de Vismarkt, maar hij veinsde de Lovendeghem jongen niet gezien te hebben. Hugen werd rood aan de wangen, trok zijn ogen en mond wreed samen in woede en haat, maar hij vermeed Arnout te na te komen.

Een week later daagde de herrezen Hugen van Lovendeghem op met twee van zijn kompanen uit een zijstraat nabij de Betsgravenbrug. De drie probeerden Arnout vast te pinnen tegen de reling van de brug, maar Arnout bleek te sterk voor hen. Hij trok zich weg uit hun greep, en sloeg dan hard naar de hoofden van de drie. Hij stompte, trapte, beet, en werkte met zijn vuisten op hun gezichten, buiken en liezen, tot ze kreunend en jammerend op de stenen lagen. De drie dropen af met pijnlijke oren en neuzen.

Slechts daarna genoten Arnout en Marie van enige rust. Hun wandelingen duurden een volledige maand. Dan moest Arnout aan Marie melden dat hij een hele verdere maand weg

van Gent zou blijven, om vervoer naar Antwerpen en Douai te verzorgen. Nadien ook, zou hij minder in Gent kunnen blijven.
Eigenlijk had Arnout besloten een einde te maken aan zijn beginnende vriendschap met Marie. Hij wanhoopte! Hij kon toch niet verder gaan wandelen en pret maken met dit meisje! Hij meende dat een lange afwezigheid, waartoe hij ook gedwongen werd, het einde kon worden van hun wederzien, en dat was maar voor het beste zo.
Wanneer hij zijn afwezigheid beschreef, kuste Marie hem plots op de lippen, en ze hield de kus aan. Arnout viel bijna in zwijm, verbaasd tot hij ervan duizelde, hoe zoet ook de kus smaakte. Wanneer hij Marie dichter naar zich toetrok om haar lichaam te voelen, liet ze zich met hem samensmelten en ze wreef zich tegen hem aan. Arnout moest haar dan snel achteruit duwen, en Marie was plots weggelopen, niet zonder hem een laatste, vreemde blik van treur te zenden.

Arnout de Hert moest over veel nadenken op zijn reizen. Marie verliet zijn geest niet. Toch dacht hij dat hij haar nooit zou weerzien. Het werk op de rivier leidde hem af van te droevige gedachten.
Wanneer hij terug naar huis kwam, vertelde zijn moeder hem hoe een aardig meisje daar een mand vol fruit en groenten na zijn vertrek had gebracht. Het meisje had gezegd dat ze een vriendin van hem was. Arnout werd heel rood, en vroeg of het meisje soms Marie heette.
‘Ja, natuurlijk,’ antwoordde zijn moeder. ‘Marie Scivaels. Jij zou dat moeten weten! Zou er misschien meer dan één meisje naar mij moeten komen?’
‘Neen, neen,’ biechtte Arnout snel op. ‘Was ze vriendelijk met je?’
‘Oh, dat was ze, ja,’ ging Arnouts moeder akkoord. ‘Ze was een echt lief meisje. Beleefd, veel respect, aardig, en charmant. Ze praatte zacht en verstandig, echt een lief meisje. Misschien een beetje te verstandig voor ons? Ze vroeg me helemaal uit over jou. Ik vertelde haar veel, van uit de tijd toen je nog een klein kind was tot aan de laatste dagen. Het voelde goed aan haar dat te kunnen vertellen. Ze kon echt alles uit de neus van iemand anders peuteren, dat meisje! Maar ik had er een goed gevoel bij, ik liet haar begaan, en ik wou haar ook veel vertellen. Heeft die misschien haken in je geslagen?’
‘Dat kan ze wellicht wel gedaan hebben,’ knikte Arnout, ‘maar ze is geen meisje voor mij. Ze is de dochter van een familie van poorters van Gent die in goeden doen zijn. Ze is geen schippersdochter.’

Die mening die hij zo snel aan zijn moeder gaf liet hem weer even nadenken. Hij trok een droevig gezicht. Hij piekerde, maakte zich zorgen. Als Marie naar zijn moeder gekomen was, dan had ze alle bruggen niet afgebroken, integendeel zelfs. Was hij klaar voor een andere vrouw in huis? Was zijn moeder dat? Hij had erover gedacht het huis naast het hunne te kopen. Hij had het geld. Het huis stond te koop. Op die wijze zou hij naast zijn moeder kunnen blijven wonen, en toch een eigen huis hebben. Die gedachte deed hem glimlachen om zijn domheid. Het was slechts een verre droom, net als zijn zeekogge, een droom die nooit waar zou worden. Niet met die mooie, elegante Marie! Marie en een schipper? Hij had al evenzeer kunnen denken aan een dochter van de graaf!

‘Je hebt altijd al de dingen vroeger gedaan dan al de anderen, mijn zoon, zeer, zeer jong! Je bent klaar voor een huwelijk. Die Marie Scivaels leek ook zo. Je hebt mijn zegen met die. Ze is een meisje die zal willen dat je erg veel zorg aan haar besteedt. Zij meent het, dat kan ik je wel verklappen. Je zult niet veel te zeggen hebben in je huis, maar dat is ook niet noodzakelijk een slechte zaak. Ze kan je wellicht leren wat minder ruw te leven. Je zaken groeien. Langzaam, dat weet ik, maar je bent al in goeden doen. Je hebt iemand nodig om je rekeningen bij te houden, om nieuwe klanten te ontvangen wanneer jij op de rivier bent,

iemand die met de handelaars kan praten en die zich niet laat bedriegen. Zij kan dat doen. Ik zorg wel om de huizen schoon te maken. Dat deert me niet. We kunnen het huis naast ons kopen, al moeten we misschien wat geld lenen. Je kunt je eigen huis hebben, en ik zal in de buurt blijven om te helpen met de dingen die vrouwen moeten doen. Ik zal koken voor jou en voor haar. Met deze kom ik wel klaar en overeen, zoveel weet ik al, hoewel ze geen schippersdochter is. Ze zal ook komen met een mooie bruidsschat, en ga niet direct akkoord met het minste! Ik ken haar familie. Ze zijn goede mensen. Ik kan me niet inbeelden dat ze hun dochter graag zouden afstaan aan een schipper, en nog minder aan een arme schipper. Maar Marie weet wat ze wilt. Zullen ze je uiteindelijk aanvaarden als hun zoon? Wat als Marie niemand anders wilt? Dat is de cruciale vraag! Hoe sterk zullen ze je verwerpen? Voor wat jou betreft, werd het zo ongeveer tijd dat je ernstig aan een meisje begon te denken. Ik maakte me al zorgen omdat je altijd zo alleen op je boten blijft. Voor wat mij betreft, wel, ik zal iemand hebben om me te helpen in het huis, om zelf te helpen ook, en om over andere dingen te praten dan boten, zeilen, wind, stromingen, ladingen, pakken en prijzen!'

Arnout had nog slechts zelden naar zo'n lange, hartstochtelijke rede van zijn moeder gehoord. Hij bleef verbaasd luisteren. Zijn moeder leek wel terug onder de levenden gekomen te zijn. Had Marie zijn moeder veroverd en veranderd in één bezoek?
Alsof ze zijn gedachten kon aflezen in zijn ogen, zei zijn moeder verder, 'Marie kwam éénmaal, maar ik nodigde haar uit om terug te keren. Sindsdien kwam ze minstens tweemaal per week. Ze is een echt lief meisje, Arnout. Ze is jong, maar ze weet goed wat ze wilt, en ik denk dat ze jou wilt! Je kan veel slechter doen dan met haar. Ze is je respect waardig!'
'Het lijkt me dat er veel achter mijn rug bedisseld is,' gromde Arnout.
Arnouts moeder glimlachte, 'is dat niet goed zo? Het spaart je een heleboel inspanningen, waar je trouwens niets van afweet. Ik zei je waar de zaken voor stonden. Ze heeft je niet vergeten. Je moet slechts zeer ernstig met haar praten, nu. Natuurlijk, als je niet van haar houdt, hoef je ook niet te trouwen. Het is beter alleen te blijven dan iets te proberen met de verkeerde vrouw. Maar dit is de ware voor jou!'
'Trouwen? Wie praat over een huwelijk, moeder? Zo snel al? Ik ken dat meisje nog slechts gedurende twee weken. We hebben nooit over trouwen gesproken! We zijn vrienden.'
'Praat geen kletskoek met mij, zoon. Wie gelooft in vriendschap tussen een jongeman en een zo mooie jonge vrouw? Welke normale man zou zijn hart niet verliezen en zijn benen van het lijf lopen om zo'n meisje te veroveren? Ik kan al te goed zien dat dit meisje je hart geraakt heeft. Een huwelijk heeft ze in haar hoofd, niets minder! Ze zal met niets minder genoegen nemen, Arnout! Ze is een meisje dat op mij gelijkt. Ze heeft de domme spelletjes die kinderen spelen niet nodig.'
Arnout liet het gesprek met zijn moeder op dat punt stoppen, door haastig door de deur te ontsnappen en naar zijn boot te lopen. Huwelijk? Zijn hoofd duizelde. Buiten trok hij een hand door zijn haar. Een huwelijk, en kinderen? Was dat wel iets voor hem? Hij die niets had, zou ineens alles krijgen.

Snel daarna zag hij Marie weer in de Kuipe. Ze liep naar hem toe op de Korenmarkt. Hij wandelde wat verder met haar. Ze hadden nog slechts die ene maal elkaar gekust, op een ogenblik dat hem al zo lang geleden leek. Hij vroeg haar waarom ze naar hem was teruggekeerd. Marie antwoordde daar eerst niet op, dan riep ze plots uit dat hij te dom was om te begrijpen dat ze met hem wou trouwen. Arnout was wijs genoeg om de stroom woorden die uit haar mond kwamen niet te onderbreken. Toen ze hem vlakaf vroeg of hij wel wou trouwen, antwoordde hij, natuurlijk stamelend, dat hij haar wou.
'Goed, dat is dan beslist,' lachte Marie. 'Je zult mijn hand ten huwelijk moeten vragen. Doe dat snel. Ik wil niet veel langer wachten. Ik wil kindjes!'

Arnout beloofde haar plechtig na twee dagen naar haar vader te gaan, en haar ten huwelijk te vragen. Marie viel wenend in zijn armen, en ze kusten een tweede maal, waardoor ze de mensen in de drukke hoofdstraat van de Gentse Kuipe verbaasden en schandaliseerden, want de kus duurde wel heel lang. Het hoofd van Arnout duizelde. Alles ging zo snel met Marie!

Arnout vroeg om de vader van Marie te spreken. Hij werd door een dienstmeid naar de hal van de Scivaelsen geleid. Hij bleef daar niet lang. Hij legde uit hoezeer hij van Marie hield, meende dat zij ook hem graag zag, en hij vroeg de toelating met haar te trouwen.
Hij kreeg vlakaf een neen als antwoord. Kort en recht in zijn gezicht, in niet al te beleefde bewoordingen zelfs, slechts een harde, korte neen. Neen, nooit! Marie was al beloofd aan en jongeman van een gegoede familie van landeigenaar-poorters. Geen naam werd vermeld, maar Arnout veronderstelde dat Marie beloofd was aan een van Lovendeghem. Marie was helemaal niet bestemd om met een arme ambachtsman te trouwen, en zeker niet met een schipper die naar vis en turf rook, en die een liefje had in elke haven. De vader van Marie verzocht hem dadelijk, kortaf, het huis te verlaten. Hij opende zelf de deur voor Arnout met strenge ogen. Het hoofd van de Scivaels familie maakte duidelijk dat Arnout niet meer verondersteld werd ooit nog met Marie te praten.

Twee dagen later was Arnout zijn boot aan het ontladen nabij de Betsgravenbrug, niet te Tussen Bruggen, toen hij Marie langs de kaaien zag lopen. Ze was ogenschijnlijk naar hem aan het zoeken, maar hij veinsde haar niet te zien aankomen. Hij beschouwde hun relatie beëindigd. Het was beter niet te laten zien hoe beroerd hij zich voelde. Hij keek slechts op wanneer zijn boot schommelde, en nadat hij gehoord had dat iemand aan dek sprong.
Marie stond vóór hem, zo kwaad als tien wilde katten. Ze toonde hem een zeer rood gezicht, haar handen tot vuisten gebald hield ze in haar twee zijden.
‘Ben jij aan het proberen mij te vermijden, Arnout de Hert, jij lafaard? Heb ik niet luid en klaar gezegd dat ik van je hield? Geef je me dan zo snel op?’
‘Ik wil jou, Arnout de Hert,’ ging Marie verder, nog even kwaad, ‘en ik zal je hebben! Ik wil niemand anders, nooit. Maak me zwanger. Mijn ouders kunnen een huwelijk niet weigeren wanneer mijn buik opzwelt!’
‘Heb je het hoofd verloren? Ik kan zoiets niet doen, Marie! Ik kan je niet onteren. Zoiets zou ik nooit doen!’
Marie schreeuwde, ‘oh jij, idioot! Er zal van oneer geen sprake meer zijn wanneer we trouwen. Ik wil naar bed met je. Neem me naar bed!’
‘Het is misschien eenvoudiger aan je ouders te vertellen dat je zwanger bent, maar niet echt te doen wat je bedoelt vóór het huwelijk. Ik denk niet dat ze je zullen willen controleren, en je kunt altijd weigeren hen je te laten onderzoeken.’
‘Wat als ze me niet willen geloven? Het moet het echte ding worden!’
‘Wel, probeer het. Als ze je willen onderzoeken, dan kunnen we nog altijd praten en zien wat we verder willen doen. Ben je heel zeker dat je zover wilt gaan?’
‘Natuurlijk wil ik dat, domoor. Ik haat die Hugen van Lovendeghem. Ze willen me binnenkort naar de kerk sleuren. Ik ontsnapte uit een venster. Ik brak bijna mijn enkel. We kunnen niet langer wachten.’
‘Probeer hen te zeggen dat je zwanger bent, dan spreken we verder af.’
Arnout en Marie spraken nog lange tijd als samenzweerders, om al hun opties af te wegen. Ten slotte besloten ze dat Marie haar ouders zou voorliegen. Liegen was een zonde, maar hun leugen was om bestwil.

Drie dagen later kwam een dienstbode naar het schippershuis in de Betsgravenstraat. De ouders van Marie vroegen aan Arnout de Hert om naar de Veldstraat met hen te komen

praten. Arnout deed zijn beste klederen aan, en wandelde naar het huis van Marie. De ouders ontvingen hem met ernstige en kwade gezichten. Ze zeiden aan Arnout dat een huwelijk met Marie onafwendbaar was, en het juiste om te doen, de enige waardige uitweg. Arnout knikte. Hij kon geen woord uitbrengen van schaamte. Marie werd binnen geroepen. Marie veinsde zeer droevig te zijn. Het huwelijk zou binnen de maand afgesloten moeten worden. De bruidsschat bleek minimaal, maar degelijk. Noch Arnout noch Marie gaven wat om het geld. En zo kwam het dat Arnout de Hert en Marie Scivaels trouwden in juni van 1297, op het ogenblik dat de Franse legers Vlaanderen binnenvielen.

In de volgende maanden had Arnout het zeer moeilijk om te overleven van zijn beroep. Meerdere poorters van Gent die tot zijn beste klanten behoorden, annuleerden hun transporten. Hun handel verminderde zienderogen, en zonder twijfel zetten de leden van de van Lovendeghem familie hem ook onder druk. Arnout begon geld te verliezen en hij had geen munten meer in reserve om de zware oorlogsjaren mee door te geraken. Gelukkig voer hij nu veel meer op Antwerpen en op Damme dan op de zuidelijke waterwegen. Hij overleefde, omdat de Vresele en de van Lake families vertrouwen hielden in hem. Hij kreeg meer werk van hen over het Lieve Kanaal en naar de zeehaven van Antwerpen.

Negen maanden later werd de eerste dochter van Marie geboren. Ze noemden het kindje kort Nete. De Scivaels ouders begrepen hoe hun dochter hen wat voorgelogen had. Ze vergaven nooit aan Arnout, tot hij één van de meest bekende en welvarende schippers van de stad geworden was. Gedurende vele, lange jaren, was hij niet welkom in het Scivaels huis van de Veldstraat. Marie verzoende zich sneller met haar ouders. De Lovendeghems vergaten niet de belediging die hen aangedaan werd.

1.6. De kroniek van Fulk. De eerste Franse veldtocht in Vlaanderen. 1297-1299

De Veldslag van Bulskamp

Op de 23ste juni van 1297 kwam het Frans koninklijk leger aan onder de stadsmuren van Lille. Koning Filips de Schone leidde zijn leger zelf. Hij legde een beleg aan de Vlaamse stad. De Fransen toonden zonder medelijden hun grote macht. Ze gebruikten zware ballistas om reusachtige stenen in de stad te werpen, en zo de huizen te vernietigen. Het Frans leger lanceerde aanval na aanval, bijna elke dag, om te pogen de stadsmuren te verwoesten. Meer troepen nog, geleid door de broeder van de koning, Karel van Valois, en door Robert d'Artois, voegden zich bij het Frans leger.
Lille verdedigde zich verbeten. Zo goed, dat de Fransen meer dan vierduizend mannen in de aanvallen verloren. Het Vlaams garnizoen van Lille, geleid door Robrecht van Béthune, viel zelfs uit de stad aan! Tijdens een wanhopige tegenaanval, namen ze driehonderd Franse ridders gevangen, onder wie de koning van Majorca. De verdedigers van Lille vonden veel soelaas met dit wapenfeit. Ze hoopten de Franse legers zo lang tegen te kunnen houden, tot een Engels leger hen kon komen ontzetten.

Ondertussen verwoestten de Fransen de hele regio, tot aan de Leie. De Leie splitste Vlaanderen in twee delen. De Franse troepen, geleid door de moedige Karel van Valois en Gwijde van Saint-Pol, vielen daarna de brug over de Leie te Komen aan, en veroverden ze. Ze brachten hun strijders over die brug naar Kortrijk. Kortrijk gaf zich snel over. De Fransen trokken zich weer terug tot aan de Leie. Ze brandden de ganse omgeving plat, en ook de stad Warneton en de molens buiten Ieper.

De Franse troepen bleven Lille belegeren. In augustus van 1297 bewoog een tweede leger, geleid door Robert d'Artois, zich noordwaarts naar Veurne. Artois veroverde meerdere kleine steden in het zuiden van Vlaanderen: Béthune, Bailleul, Saint-Omer, Sint-Winoksbergen of Bergues, en Cassel. De heer van Sint-Winoksbergen was een Leliaert, een Vlaamse ridder die trouw bleef aan de Franse koning. Hij organiseerde een kostbaar, overdadig banket voor de Franse veroveraars in zijn kasteel van Bulskamp. De belangrijkste oorlogsleider van het Frans leger, de graaf van Artois, zat nog aan tafel, verder zijn glorierijke en onstuitbare mars noordwaarts te vieren, toen een boodschapper hem kwam melden dat de Vlaamse troepen in een snelle tegenstoot het Frans leger aanviel.
De Fransen hadden die mogelijkheid eigenlijk aangeboden aan de Vlaamse strijders. Ze hadden de brug van Bulskamp in enge verwarring, ordeloos overgestoken. Walram van Jülich de Oudere en de Heer Jan van Gaveren hadden van die chaos gebruik gemaakt om hard aan te vallen, in goede orde. De heer van Melun beval toen de Franse achterhoede. Hij smeekte d'Artois om hulp. Artois zond hem een groot contingent van Franse strijders.

De eerste om aan te komen op het slagveld dat zich vormde nabij de brug van Bulskamp, was de zoon van de graaf van Artois. De Vlamingen overspoelden zijn troepen, trokken hem van zijn paard, en namen hem gevangen. Robert d'Artois bracht nadien zijn ridders naar wat een schermutseling had moeten blijven, maar naar wat zich snel ontwikkelde tot een echte veldslag. De slag werd met veel wreedheid en hardnekkigheid aan beide zijden gevochten.
De Fransen vochten uiteindelijk met meer dan tweeduizend ridders.
De Vlamingen vochten krachtig. Ze verloren het veld slechts door verraad. De baljuw van Veurne, Boudewijn Reyphins, hield de vlag van de graaf van Jülich doorheen het eerste deel

van de slag. Plots, overtuigd dat de slag in een beslissende fase was uitgemond, wierp hij de vlag die hij al die tijd verdedigd had, gewoon neer. Samen met andere Vlaamse ridders reed hij naar de Franse zijde, om zich daar te voegen bij de strijdmacht van die andere Leliaert heer van Sint-Winoksbergen. Hij kan natuurlijk van zijde veranderd zijn omdat hij goud gekregen had van het Frans hof!
Ten gevolge die lage afvalligheid, verloren de Vlamingen moed. Het Frans leger viel weer aan, en de Vlamingen werden teruggeslagen. De Fransen konden de zoon van Robert van Artois bevrijden, maar de moedige, edele ridder zou enige tijd later aan zijn verwondingen overlijden. Zijn dood zaaide haat en wraakzucht in het hart van Robert d'Artois, haat tegen alles wat Vlaams was.

Het aanstormend Frans leger doodde dan de Vlaamse strijders te Bulskamp. De graaf van Spanheim en Jan van Gaveren sneuvelden in het Vlaams leger. Robert d'Artois maakte de graaf van Jülich gevangen, en ook Henri de Blanmont, Jan van Petegem en Geeraard van Hoorne.
Men zei dat zestienduizend mannen gedood werden in de Veldslag van Bulskamp, al zal dat aantal wel overdreven hoog geweest zijn. De dode lichamen lagen in elk geval langs de weg van de brug van Bulskamp tot aan de poorten van Veurne.
Robert 'Artois verhoogde de gruwelijkheden door de stad Veurne af te branden. Hij bleef zo kwaad over de dood van zijn zoon, dat hij Walram van Jülich op vernederende wijze in de ijzeren boeien sloeg. Walram van Jülich was een waardige en moedige ridder. Artois beval Jülich in een ijzeren kooi op te sluiten. De kooi werd op een wagen geplaatst, naast een vlag met de lelies van Frankrijk, om hem zo te tonen aan de bevolking van Frankrijk. De Fransen brachten Jülich doorheen de steden en dorpen van Frankrijk, in ketens en in de kooi. Ze reden met hem van gevangenis naar gevangenis, in volledige hoon en schaamte, tot Jülich stierf van de ontberingen. Slechts enkele jaren later zou Willem van Jülich, zijn jongere neef, wraak nemen op die schaamteloze, onnodig wrede daad.

De Leliaert ridders die verraders waren van de Vlaamse zaak van Graaf Gwijde van Dampierre, waren in die tijd goed bekend. Onder hen bevonden zich ook de bisschop van Morins, de markgraaf Thomas van Veurne, de baljuw van het Veurne Ambacht, en de heer van Sint-Winoksbergen.

Het nieuws van de Vlaamse nederlaag bereikte Lille. De heren van Hondschoote, van Gistel en van Saint-Venant bevonden zich onder de meest bekende ridders te Lille. Lille had toen al twee maanden intens beleg doorstaan. De stad was aan het verhongeren. De ridders deden een beroep op Robrecht van Béthune om de stad over te geven.
Robert van Archies, een andere Vlaamse ridder van het garnizoen, had al gepoogd het garnizoen te verraden. Hij had een plan ontwikkeld en voorgesteld aan de Franse koning, om de stad gemakkelijker te veroveren. Het verraad werd bekend in Lille. De Vlaamse troepen plaatste een valstrik aan een grote groep van Franse strijders die probeerden Lille binnen te sluipen langs een weinig gekende weg. Ik hoorde dat meer dan drieduizend Franse strijders stierven in de hinderlaag die de Vlamingen plaatsten aan de stadsmuren!

Robrecht van Béthune onderhandelde. Hij kon een goede overeenkomst afsluiten met de Fransen om de stad gewonnen te geven. De bevolking zou gespaard blijven, en Robrecht en zijn troepen kregen de toelating zich terug te trekken naar Gent.
Wanneer Robrecht dan doorheen een dubbele haag van Franse ridders reed, merkte hij op hoe de graaf van Henegouwen, Jan van Avesnes, de tuniek met de leeuw van Vlaanderen droeg.

De d'Avesnes van Henegouwen hadden al symbolisch het graafschap Vlaanderen in bezitting genomen!
Robrecht van Béthune verliet Lille op de 29ste augustus van 1297.

Het verder verloop van de Franse veldtocht

De koning van Frankrijk bracht zijn leger naar Kortrijk. Daar verleende hij het recht aan de hertog van Bretagne en aan de graaf van Artois om *pairs* van Frankrijk genoemd te worden. Door aldus Jan II van Bretagne als *pair* te eren, verhinderde Koning Filips IV de hertog een potentiële bondgenoot van Engeland te worden.

De hoop van de graaf van Vlaanderen lag nu volledig op de aankomst van een Engels leger. In de laatste dagen van augustus, op de 27ste, kwam Koning Edward I inderdaad te Sluis aan met een kleine vloot. Edward vervulde daarmee de voorwaarden van de verdragen tot bondgenootschap. Hij had zijn woord gehouden! Zijn aankomst leek echter meer op een koppige opoffering voor zijn beloftes, dan op een glorierijke, triomfantelijke hulp. Hij bleef ook erg bezorgd om zijn koninkrijk verlaten te hebben terwijl de oorlog in Schotland nog steeds dreigde.

Aan het eind van juni had een Engels leger de grens met Schotland overschreden. Het leger was op mars tegen de rebellerende troepen van Robert Wishart, de bisschop van Glasgow, en tegen Robert Bruce, de graaf van Carrick en kleinzoon van de Bruce die kandidaat geweest was om koning van Schotland te worden. De huidige Bruce wou ook koning van Schotland worden. Hij had zijn leger met dat van de bisschop verbonden.
Het Engels leger dwong de Schotse opstandelingen zich over te geven. Op de 7de juli, onderwierpen Wishart en Bruce zich te Irvine aan de Engelse oorlogsleiders.

De grootste zorg van Koning Edward was hoe te betalen voor de uitgaven voor zijn veldtochten in Schotland en in Vlaanderen. Aan het einde van die maand juli, echter, publiceerde de paus van Rome de bulle *Etsi de Statu*, die een capitulatie leek van de paus voor Koning Filips de Schone. Op de 20ste augustus liet die bulle ook toe aan Koning Edward I om aan te kondigen dat de Kerk van Engeland, onder zijn gezag, ook speciale taksen zou moeten betalen voor de oorlog.
Aan het einde van juli ook, steeds op zoek naar geld voor zijn veldtochten, had Koning Edward al de balen wol in zijn land aangeslagen, om de wol uit te voeren en te verkopen in Vlaanderen. De weerspannige graven van het koninkrijk stormden dan het gebouw van de schatkist in, van de *Exchequer*, om de verkoop van de wol te beletten, en eveneens de inning van de nieuwe één-achtste taks te doen stopzetten.
Op dat ogenblik was Koning Edward I al te Winchelsea, zich aan het voorbereiden op zijn vertrek naar Vlaanderen. Twee dagen na het incident, op de 24ste augustus, de problemen in zijn eigen land voorlopig negerend, zeilde Edward naar Vlaanderen. Hij liet de macht in Engeland zelf over aan benoemde regenten, zijn trouwste graven.

De twee maatregelen genomen om de schatkist te vullen, veroorzaakten dus veel tegenstand tegen de initiatieven van de koning van Engeland. Zo erg, dat Edward I de weerspannige graven die weigerden hem te volgen naar Vlaanderen en Frankrijk, hard berispte. Die graven vonden dat de problemen met Schotland en de groeiende kosten van de veldtochten hem in zijn land moesten houden.

De graven konden gelijk hebben, want terwijl Edward in Vlaanderen was, brak een nieuwe opstand uit in Schotland.
Andrew Murray, de zoon van een gekende Schotse edelheer, viel de Engelse garnizoenen aan in het noorden. William Wallace, de zoon van een kleine landeigenaar in Ayrshire, deed hetzelfde in het zuiden. De twee legers verbonden hun krachten. Koning Edward had toen al het land verlaten. Hij wist dat Engeland op de rand van een opstand stond, en ook Schotland. Hij had echter een beslissing genomen, en voerde die uit. De regenten die hij benoemd had reageerden wel zoals ze moesten. Een Engels leger, geleid door John de Warenne, de graaf van Surrey, zette zich op mars tegen de Schotten. Ten gevolge het gevaar waarin het land verkeerde, pleegden de weerspannige graven geen opstand tegen de koning in Engeland zelf. Koning Edward kwam zo aan in Vlaanderen met Engelse troepen, doch slechts met ongeveer duizend strijders en zeer weinig ridders! Velen onder zijn graven hadden geweigerd hem te volgen.

Ook Duitsland zond geen troepen naar Vlaanderen! Koning Filips IV had Jacques de Châtillon naar Köln gestuurd met gouden geschenken voor Keizer Adolf van Nassau. Adolf, zwak van karakter en lui, wou geen leger naar Vlaanderen brengen om er Frankrijk mee te confronteren. Adolf schreef aan Graaf Gwijde van Dampierre dat hij thans niet kon tussenkomen in een oorlog in Vlaanderen, wegens zijn eigen moeilijke situatie in Duitsland. Hulp voor Vlaanderen zou er ook niet uit Holland komen. Dat land lag verscheurd. Vele edelheren van Holland, geholpen door omkoperij van de graaf van Henegouwen, boden weerstand aan Jan I, de zoon van de vroegere Graaf Floris V. Die tegenstanders riepen naar Jan van Avesnes om hun staatshoofd te worden.

Graaf Gwijde van Dampierre stond praktisch alleen in het veld om het Frans leger te stoppen. Zijn leger was veel te klein om echt weerstand te kunnen bieden aan de Franse koninklijke troepen.

Koning Edward bracht slechts een groep huurlingen, boogschutters uit Wales mee, en Schotse gevangenen aan wie hij de vrijheid beloofd had in ruil voor dienst in de oorlog. Die mannen waren meer dieven dan strijders! De veldtocht van de koning begon met zeer slechte voortekens. De zeelieden van de Engelse schepen twistten in de Vlaamse haven, en in de daaropvolgende rellen gingen vijfentwintig Engelse koggen al in de vlammen op.
Edward marcheerde eerst naar Brugge, waar Gwijde van Dampierre druk bezig was om te pogen een opstand van de Leliaert poorters te onderdrukken. Die wilden niet dat de graaf hun stadsmuren zou versterken. Had de koning van Frankrijk niet al meerdere malen geëist in verdragen de muren te slopen? De schepenen van Brugge vreesden tegenmaatregelen van de Franse koning. Koning Edward stelde voor om de strijd in Brugge te laten voor wat hij dacht dat ze was, een mindere last. Edward wou direct verder marcheren, om de vijand te ontmoeten, een nieuwe veldslag te leveren, en om wraak te nemen voor de nederlaag van Bulskamp. Hij wou Lille gaan helpen, toen, en de Franse invasie een halt toeroepen.

Graaf Gwijde van Dampierre realiseerde zich scherp hoe klein het Engels leger en zijn eigen leger was. Hij dacht niet dat hij de troepen van Robert d'Artois met zo weinig troeven in de hand kon verslaan, en misschien zelfs niet een opstand in Brugge kon onderdrukken. Hij meende dat Koning Edward zich niet bewust was van de sterkte van de stedelijke milities in Vlaanderen. Die milities waren hem niet goed gezind. Gwijde stelde dus voor aan de koning van Engeland om met hem terug te trekken naar Gent.
Gent werd beter verdedigd, had bijna gans om haar omtrek sterke muren. Waterwegen en moerassen stonden waar er geen stadsmuren opgericht waren. Koning Edward gaf toe, en

beval zijn zeelieden hem te volgen. Die zeelui, echter, werden eens te meer verwikkeld in twisten en in relletjes, ditmaal met de poorters van Damme. De zeelieden waren uit op oorlogsbuit en plunderingen. Ze doodden tweehonderd kooplui en hun knechten in de stad, en stalen de goederen uit de opslagplaatsen. De edelen van het hof van Vlaanderen begonnen te twijfelen of ze dergelijke gevaarlijke bondgenoten wel nodig hadden!

In september rezen de moeilijkheden voor Koning Edward I tot onverwachte hoogtes. Winchelsea, de aartsbisschop van Canterbury, predikte de excommunicatie van al de koninklijke agenten die de taks op de geestelijkheid van Engeland wilden innen. De regenten van Engeland riepen een zitting van het Parlement samen. De weerspannige graven organiseerden een rivaliserende vergadering te Northampton. Het meningsverschil tussen de twee partijen dreigde uit te monden in een burgeroorlog.
Om aan dat slecht nieuws nog toe te voegen, versloeg William Wallace beslissend het Engels leger van de graaf van Surrey in een wrede veldslag. De slag aan de brug over de rivier Forth nabij Stirling, werd door de Engelsen verloren, hoewel de Schotten veruit in de minderheid bleven. De Schotten lieten de Engelse strijders de rivier oversteken. Dan grepen ze de brug en sloten de overgang af. Ze doodden daarna al de Engelsen die aan de andere zijde waren geraakt. De Warenne, de graaf van Surrey, moest naar Berwick vluchten. Zijn strijdkrachten werden praktisch vernietigd in de tactiek van omsingelende bewegingen van de troepen van Wallace.
Zelfs Koning Edward I moest zich toen afgevraagd hebben wat hij in Vlaanderen was komen doen, maar zijn vastberadenheid om in Vlaanderen tussen te komen verminderde niet.

De Franse opmars

Het Frans leger vorderde onstuitbaar. Het versloeg gemakkelijk een klein Vlaams leger te Veurne in september van 1297, bezette Bourbourg en Sint-Winoksbergen, en marcheerde verder tot onder de muren van Ieper. Douai en Kortrijk gaven zich over aan de koning. Filips de Schone stootte door naar Brugge. Wanneer hij te Ingelmunster aankwam, boden de schepenen van Brugge hem de sleutels van de stad aan. Het grootste deel van het Frans leger bleef in kamp te Ingelmunster. De Franse leiders Karel van Valois en de *Connétable* Raoul de Nesle bezetten Brugge. Ze brachten een deel van hun leger onmiddellijk naar Damme, hopend daar de kleine Engelse vloot te kunnen vernietigen die te Damme had aangelegd. De Engelse koggen konden de open zee in vluchten, voordat de Franse troepen de haven veroverden. Karel van Valois liet een Frans garnizoen Damme bewaken.
Tegen het midden van september begonnen de Fransen het beleg van Ieper. De Vlaamse edelheer Filips van Maldegem verdedigde de stad tegen Karel van Valois. Filips was familie van Gwijde van Dampierre, en een trouwe strijder van de graaf van Vlaanderen. Karel van Valois verloor veel mannen in de aanvallen op Ieper, zodat hij besloot zijn verliezen in rekening te nemen, maar toch het beleg zonder resultaat af te breken. Hij keerde terug naar Brugge met zijn troepen. Bij zijn vertrek brandde hij wel de kwartieren van Ieper die buiten de stadsmuren lagen wreedaardig af.

Het verlaten van het beleg van Ieper was slechts één van de moeilijkheden die de Franse troepen leden.
Robrecht van Béthune, Edward van Caernarfon en een sterke Vlaams-Engelse groep strijders heroverden Damme bij verrassing. De zoon van de graaf van Vlaanderen en de troonopvolger

van Engeland namen de haven weer in, en doodden bijna alle vierhonderd Franse strijders van het garnizoen van Karel van Valois.

Op de 21ste september, in Engeland, vergaderden de graven van Norfolk, Robert Bigod, en van Hereford, Humphrey de Bohun, de meest vooraanstaande van de weerspannige graven, met vijftienhonderd ridders van hun partij in Northampton. Ze bespraken nieuwe charters die de macht van de koningen moest beperken. Ze besloten vooral de *maltôte*, de algemene haardtaks, af te schaffen. De koning kon geen taks meer invoeren zonder de toestemming van het koninkrijk. De taks moest de toelating krijgen van het Parlement.
De toestand in Schotland verslechterde gedurende die tijd! De opstandelingen veroverden de steden en de kastelen van het noorden. Berwick en Roxburgh bleven wel in handen van de Engelsen. Het werd dringend tijd voor Koning Edward I om naar Engeland terug te keren! Iedereen was er tegen dan wel van overtuigd dat als krijgsheer Koning Edward zijn gelijke niet had. Maar Engeland was ook nog steeds in oorlog met Frankrijk, en Edward I bleef voorlopig in Vlaanderen.

Op de 9de oktober van 1297, gezien de verslechterende toestand in Engeland, zond Koning Edward I zijn vertrouweling, Hugh de Beauchamp, naar Vyve-Saint-Bavon om een wapenstilstand met Koning Filips de Schone te onderhandelen. Graaf Gwijde van Dampierre probeerde de Engelse koning ervan te overtuigen dat de zware regens van de late herfst de Fransen ertoe zouden dwingen zich terug te trekken uit Vlaanderen. Dit zou hem en Edward I in een betere onderhandelingspositie plaatsen, om met Filips de Schone te praten. Koning Edward had echter al niet meer Vlaanderen in zijn hoofd. Hij wou te zeer naar Engeland terugkeren, en hij was ontgoocheld, zonder illusies over wat hij nog kon verrichten in Vlaanderen. Hij zocht de vrede met Frankrijk en trok zich niet veel meer aan van zijn bondgenoot. Hij bleef bezorgd over zijn grommende graven en over de oorlog in Schotland.

De wapenstilstand, afgesloten te Vyve-Saint-Bavon, was kort. Slechts vijftien dagen vóór het einde ervan, besloten de koningen de vredesonderhandelingen verder te zetten tot een definitief verdrag. Op de 23ste november ontmoetten ze elkaar in de abdij van Groeninge, nabij Kortrijk. Ze kwamen eerst overeen een nieuwe wapenstilstand af te sluiten, die zou duren tot februari van 1298. Daarna werd een langer durende wapenstilstand van twee jaar overeengekomen, een wapenstilstand die zou beginnen op Driekoningen, 6 januari van 1298. Ze bespraken een vredesvoorstel. De koningen gaven hun meningsverschillen over aan Paus Bonifatius VIII om erover te beslissen. Onder de meningsverschillen tussen de koning van Frankrijk en de koning van Engeland bleef vooral de overheersing over Guyenne-Gasconje. Ook Vlaanderen en haar graaf werden opgenomen in de lange opheffing van de strijd. De Fransen mochten echter alle steden en kastelen die ze tot dusver veroverd hadden, ook behouden. Dat betekende dat meer dan de helft van Vlaanderen onder Frans bewind zou blijven! Na die overeenkomst konden de Engelse en Franse legers zich terugtrekken.

Het grootste deel van Vlaanderen bleef zo voor minstens twee jaar onder Franse bezetting. Graaf Gwijde van Vlaanderen hield nog slechts over Gent, Ieper, het Land van Waas en de Vier Ambachten, zijn Duitse landen. De eerste invasie van Koning Filips de Schone liet een verwoest en gevaarlijk verdeeld Vlaanderen achter.

Op de 5de november van 1297, te Gent, bevestigde Koning Edward I de Magna Carta, en hij ondertekende andere vrijheden die hem opgedwongen werden door zijn weerspannige graven. Dit liet hem toe meer mannen te verzamelen voor zijn zaak tegen de Schotten.

De Schotse troepen behaalden de ene overwinning na de andere! In november viel William Wallace zelfs Cumbrië en Northumberland aan. Hij onderdrukte op gewelddadige wijze de bevolking van die streken, en bracht de oorlog zo het Engels grondgebied in. Hij legde een beleg aan Carlisle. De aanwezigheid van Koning Edward I werd zeer dringend.

Koning Edward was er niet in geslaagd eendere opstanden in Frankrijk uit te lokken. Hij had wel gevraagd aan de graaf van Savoie om een gewapende strijdkracht tegen Filips de Schone te werpen. Nog in november sloot hij andere bondgenootschappen af met de graaf van Auxerre, met de graaf van Montbéliard en met andere heren van Bourgondië. De graaf van Bar was van Vlaanderen naar zijn eigen landen teruggekeerd om de Champagne binnen te vallen, maar Gaucher de Châtillon, de toenmalige *connétable* van Champagne, had hem al teruggestoten, zodat van al die pogingen om Filips de Schone in een nieuwe strijd te trekken in het oosten van zijn koninkrijk, niet veel in huis kwam.

De boogschutters van Wales waren ook teleurgesteld met de wapenstilstand. Zij zagen alle hoop op rijke Franse buit verzwinden. Ze besloten dan maar om Vlaanderen te teisteren en daar hun plunder te nemen. Ze gingen zover Gent te willen in brand steken en de stad te plunderen. Zodra de milities van Gent echter de eerste branden zagen, liepen ze ernaar toe in grote aantallen, en met de wapens in de hand. Ze richtten hun woede naar de Engelsen. Ongeveer zeshonderd mannen van de Engelse troepen werden gedood. Zelfs het leven van Koning Edward I was in gevaar. Graaf Gwijde van Dampierre moest tussenkomen! Koning Edward kon de stad verlaten, vergezeld van een kleine Engelse escorte.

Op de 2de februari van 1298 vluchtte Edward I naar Aardenburg. Van daar reden hij en zijn mannen verder naar Sluis. Zijn overblijvende schepen hadden al een maand daar op hem liggen wachten om de koning naar de haven van Sandwich te brengen. De expeditie van Edward I in Vlaanderen eindigde in oneer!

De periode van de Wapenstilstand van Groeninge. 1298-1300

De Wapenstilstand van Groeninge moest duren van Driekoningen in januari van 1298 tot in januari van 1300. Koning Edward I had Vlaanderen opgenomen in de stop van de vijandelijkheden. Koning Edward verliet Vlaanderen onverwachts en in allerijl. Dit was eigenlijk een verraderlijke ontwikkeling, want Edward had gezworen om nooit een vredesverdrag met Frankrijk af te sluiten zonder het terugbekomen van de landen van Gwijde van Dampierre! Vlaanderen bleef echter voor het grootste deel bezet door het koninklijk Frans leger. Het Verdrag van Groeninge bepaalde dat al de steden die de Franse koning veroverd had, in zijn bezit bleven.
Koning Edward I had zich verzoend met Koning Filips IV de Schone. Het grootste deel van het Frans leger verliet Vlaanderen, maar sterke Franse garnizoenen bleven ter plaatse in de veroverde Vlaamse steden. Aan het einde van 1297 versterkte Gwijde van Dampierre wel Damme, Gent, Deinze, Oudenaarde, Ieper en Cassel. Hij ondertekende een defensief bondgenootschap met zijn kleinzoon, Hertog Jan II van Brabant, en ook met de toenmalige graaf van Holland. Het grootste deel van zijn graafschap bleef echter bezet door de Franse koning.

Koning Edward I keerde terug naar Engeland. Vanuit Vlaanderen had hij al de regenten in Engeland aangespoord een nieuw, groot Engels leger te monsteren voor de oorlog in

Schotland. Aan het einde van januari 1298 hadden de regenten een leger van zestienduizend strijders verzameld. Ze hadden Berwick en Roxburgh ontzet, en wachtten nog slechts op Edward I om het signaal te geven voor de finale aanval. Koning Edward ging aan wal te Sandwich op de 14de maart van 1298.

In Duitsland, meenden vele edellieden van het koninkrijk dat Keizer Adolf van Nassau niet waardig was om te regeren. Hun samenzwering werd openbaar gemaakt in de Domkerk van Mainz. Op de 23ste juni van 1298, zette de *Reichstag* van Mainz Adolf van Nassau af als Duitse koning. Een gedeelte van edelen riep Albrecht van Habsburg op om hen te leiden en om Adolf van Nassau als koning van Duitsland te vervangen.
Albrecht verzamelde Oostenrijkse, Italiaanse, Hongaarse en Roemeense troepen, met nog vele andere, om Adolf van Nassau te trotseren. De keizer kon nog steeds tellen op een grote steun in de Rijnlanden! Zijn belangrijkste bondgenoot was de Palzgraaf van het Rijnland, de Palatijnse Graaf Rudolf. Ook Ludwig van Beieren, de graaf van Hessen en grote steden zoals Worms, Speier, Frankfurt en andere, verklaarden zich voor de heersende keizer. Adolf van Nassau kon een sterk leger samenbrengen, maar hij bleef zwakker in bewapening dan zijn tegenstanders. Een nieuwe, belangrijke confrontatie was in de maak in Duitsland.

Tijdens de lente van 1298, zond de graaf van Vlaanderen twee afgezanten naar Rome om voor zijn zaak te pleiten. Vermits men gevraagd had aan de paus om de rol van scheidsrechter te vervullen in de oorlog tussen Frankrijk en Engeland, moest ook de stem van Vlaanderen in Rome gehoord worden. De gezanten van de graaf waren weer Michiel Asclokettes en Jacob Beck.
Paus Bonifatius VIII was Vlaanderen wel goed gezind. De paus moest trouwens horen dat Koning Filips de Schone de wapenstilstand voor wat betreft Vlaanderen niet in ere hield. De Franse troepen bleven het land plunderen en het platteland verwoesten. Frankrijk weigerde de gevangen van de Slag van Bulskamp vrij te laten. Het Frans leger had de bezittingen van de abten die trouw gebleven waren aan Graaf Gwijde van Dampierre verbeurd verklaard.
Later reisden ook de zonen van de graaf, Robrecht van Béthune en Jan van Namen, naar Rome. Zij vroegen vooral de vrijlating van de gevangenen van Bulskamp, en ook, opnieuw, de vrijlating van hun zuster Philippa. Ze verzochten om de poorters van Valenciennes die in opstand gekomen waren tegen Frankrijk uit de gevangenissen van de graaf van Henegouwen vrij te laten. Die poorters hadden Vlaanderen gesteund. Ze waren echter bij gewapende macht uit de kerken waarin ze immuniteit hadden gezocht, gewelddadig gevangen genomen.

Paus Bonifatius VIII wou geen nieuwe oorlog tussen twee van de grootste Christelijke staten, Frankrijk en Engeland, riskeren. De Vlaamse gezanten van Graaf Gwijde bereikten dus weinig voor hun zaak en land in Rome. Paus Bonifatius VIII gaf er de voorkeur aan de vrede te bezegelen met het huwelijk van de Engelse Prins van Wales, Edward van Caernarfon, met de dochter van Koning Filips de Schone, Isabella van Frankrijk. De twee koningen, Edward en Filips, verzoenden zich in een dubbel huwelijk. Margareta van Frankrijk zou ook trouwen met Koning Edward I. Engeland verliet definitief het bondgenootschap met Vlaanderen! De paus onthief zelfs Koning Edward I van al zijn beloftes en eden gemaakt betreffende Vlaanderen!
Ondertussen bleven de Engelse en Franse afgevaardigden verder praten over de vrede in Frankrijk. Ze sloten het Vredesverdrag van Montreuil-sur-Mer af. In dit verdrag werd Vlaanderen zelfs niet opgenomen, en de paus drong ook niet aan om dat wel te doen.

In het uiteindelijk oordeel van de paus, gegeven op de 28ste juni van 1298, beval Paus Bonifatius VIII dan toch om Philippa van Vlaanderen terug te geven aan haar vader, Graaf

Gwijde. Koning Filips de Schone moest ook al de Vlaamse steden die hij veroverd had teruggeven aan de graaf van Vlaanderen. Toen die voorwaarden afgelezen werden aan het hof van Parijs, scheurde Graaf Robert d'Artois de pauselijke documenten kwaad in stukken. De regeling werd nooit uitgevoerd!

De bisschop van Vicenza, die het vredesverdrag en de conferenties met Frankrijk en Engeland voorgezeten had, kwam even later in Vlaanderen aan om toelichting te geven. Hij overhandigde een pauselijke brief aan Graaf Gwijde. De brief verweet Graaf Gwijde niet geluisterd te hebben naar de raad van de paus. Niets meer!

In Duitsland, vorderde Albrecht van Oostenrijk met zijn aanzienlijk leger naar de Rijnstreek. Hij had veertienduizend strijders bijeen kunnen krijgen. De hertogen van Brabant, Gelderland en Luxemburg vergezelden hem. Hij legde een beleg aan Aachen, en viel daarna de Keizer Adolf van Nassau aan nabij Worms. Op de 2de juli versloeg Albrecht van Habsburg het keizerlijk leger in de Slag van Göllheim. Adolf van Nassau werd in die slag gedood.
Koning Filips de Schone had gehoopt zijn broeder, Karel van Valois, op de troon van Duitsland te heffen, maar de zeven kiezers van Duitsland kroonden Albrecht van Habsburg tot koning.
Paus Bonifatius VIII excommuniceerde Albrecht bijna onmiddellijk voor felonie. Bonifatius bleef een tegenstander van de keuze van Albrecht. Hij benoemde de broeder van de gesneuvelde Adolf tot aartsbisschop van Trier. De paus wou ook niet Albrecht tot keizer kronen, maar Albrecht nam desondanks de titel aan van keizer van de Romeinen.
In augustus van 1298 verzoende ook Albrecht zich officieel met Filips de Schone van Frankrijk te Vaucouleurs. Dit verdrag ook werd beslecht met een huwelijk. Blanche, de jongste zuster van Filips de Schone, trouwde met Rudolf van Habsburg, de zoon van Keizer Albrecht.

Graaf Gwijde van Dampierre haastte zich naar Aachen om hulde te betuigen aan Albrecht van Oostenrijk voor zijn landen van de Vier Ambachten, het Land van Waas en het Land van Aalst. Hij moest te Aachen horen dat de koning van Duitsland de wapens niet zou opnemen tegen Frankrijk.
Meer dan ooit stond Graaf Gwijde van Dampierre zonder de steun van de twee belangrijkste buurlanden, alleen om het hoofd te bieden aan Koning Filips IV van Frankrijk.

Aan het einde van 1298 vergaderden de koning van Engeland en zijn Parlement te York. Koning Edward I kreeg een leger van zesentwintigduizend strijders en drieduizend ruiters te zijner beschikking. William Wallace paste een verdedigingsstrategie toe, maar vroeger of later zouden de twee legers tegenover elkaar moeten staan. Edward vreesde een veldslag niet. De beslissing viel op de 22ste juli van 1298 in de Slag van Falkirk. De Schotten werden verslagen. Hun edellieden vluchtten van het slagveld, en ook William Wallace slaagde erin te ontsnappen. Koning Edward achtervolgde de resten van het Schots leger met zijn ruiters. Hij kon kort daarna zijn strijders-te-voet ontslaan.
Enige graven waren niet tevreden omdat ze geen Schotse landen van de koning ontvingen als beloning. De graven van Norfolk en van Hereford keerden daarom terug naar Engeland. Ze verlieten de koning en zijn leger.
In oktober 1298 verliet ook koning Edward I Schotland, al had hij het gans land nog niet in zijn macht. Engelse garnizoenen werden geplaatst in de kastelen van het zuiden van Schotland. De Schotten veroverden hen snel weer! De koning moest echter naar Engeland om af te rekenen met zijn weerspannige graven, en om het hoofd te bieden aan het tweede van zijn grote zorgen, de zaak van het Koninklijk Woud.

De koning had gevraagd aan zijn agenten om een inventaris op te stellen van het Koninklijk Woud. De graven en andere edelen die geen documenten konden tonen dat hun eigendom van de landen kon bewijzen, verloren die landen ten voordele van het Koninklijk Woud. De gronden keerden terug naar de koninklijke domeinen. Weinige graven vonden de bewijzen van hun aanspraken tot eigendom op al de landerijen terug. De koning had volgens hen op onwettelijke wijze het Koninklijk Woud uitgebreid, ten nadele van de graven.

In februari van 1299, riep de koning een Parlement bijeen te Westminster om de edelen raad te vragen betreffende de militaire acties in Gasconje. Tijdens die sessie van het Parlement moest Edward de rechtstreekse en hevige weerstand trotseren van de graven betreffende de Woud Charters. Weer leidde Robert Bigod de tegenstand. Koning Edward verliet kwaad het Parlement, en moest beloven de charters te herzien zodra hij weer in Londen aankwam. Hij publiceerde inderdaad een nieuwe versie, maar hij sjoemelde ook met de inhoud! Vele gronden werden toch toegevoegd aan het Koninklijk Woud!
Te Londen volgde een relletje over de nieuwe charters. In april stelde Edward I dan de oude vrijheden van de stad van Londen weer in eer, maar het gans koninkrijk sprak schande van de koning!
In Schotland, op aandringen van Paus Bonifatius VIII, liet Koning Edward I toe om de afgezette koning van Schotland, John Balliol, te overhandigen aan de vertegenwoordigers van de paus. Zij vergezelden en beschermden John Balliol over het kanaal tot in Frankrijk.

In augustus van 1299 rees dan een nieuwe opstand in Schotland. John Comyn, de zoon van de vroegere gelijknamige edelheer die John Balliol gesteund had, en Robert Bruce, de graaf van Carrick, twistten. In november van 1299 begonnen die twee rumoerige jonge leiders een nieuwe opstand in Schotland. Weer moest een Engels leger naar het noorden marcheren. De problemen omtrent de Woudcharters echter, maakten dat Koning Edward het groot leger dat hij nodig had om de Schotten eens te meer te onderwerpen, niet samen kreeg. Hij kon slechts tweeduizend vijfhonderd krijgers bijeenbrengen, daar waar hij meer dan vijftienduizend mannen nodig had! In het midden van december van 1299 had de koning daarom een ernstig dilemma op te lossen. Hij moest ofwel toegeven aan de graven omtrent de Woudcharters, of de Schotse graven hun greep op Schotland laten versterken.

In Vlaanderen, in de periode van de Wapenstilstand van Groeninge, gedurende 1298 en ook in het jaar 1299, consolideerden de Franse krijgsheren hun macht over Vlaanderen. Ze bevonden zich wel in steeds meer vijandig gebied. Karel van Valois gebruikte de wapenstilstand om belangrijke versterkingen te bouwen aan de stad Brugge, waarin hij verbleef. De Franse koning bevestigde de vrijheden en privileges van Brugge. In juli van 1299 bracht de *Connétable* Raoul de Nesle de officiële brieven van de koning naar Brugge om de privileges van de stad te bevestigen. Het doel van die verdedigingswerken aan Brugge was om aan de andere Vlaamse steden te tonen hoe toegevend Frankrijk kon zijn, en om te doen geloven aan iedereen dat de Franse garnizoenen voor eeuwig in de stad zouden blijven. Raoul de Nesle vond het naar zijn zin in de Hanzestad. Hij bleef er wonen, vergezeld van Pierre Flote, een andere vertegenwoordiger van Filips de Schone.

Graaf Gwijde van Dampierre moest een belangrijk deel van zijn inkomsten derven. Hij kon zelfs niet meer de oorlog in Zeeland financieren. Hij moest toegeven aan Holland, en verleende aan Jan I, de jonge graaf van Holland, het gezag over Zeeland.

De Fransen kenden toch ook problemen. Ze moesten afrekenen met een opstand in het Brugse Vrije, de kasselrij van de plattelandsomgeving van Brugge. Enige mannen van het Vrije werden gedood.
Wanneer Karel van Valois probeerde om de streek rond Ieper te plunderen, ondernam de Vlaamse ridder Filips van Maldegem de taak hem daarin een halt toe te roepen. Een grote groep Franse strijders vielen van Maldegem aan, versloegen en doodden hem, en ook meer dan vierhonderd van zijn mannen. Het kasteel van Maldegem werd ten prooi van de vlammen gegeven.
Karel van Valois veroverde nog Diksmuide in januari van 1299, en hij bleef verder en dieper het platteland van Ieper verwoesten. Hij trok dan op naar Deinze, en zelfs naar Gent. Hij viel weer Damme aan, zodat Willem van Crèvecoeur, die andere zoon van Gwijde van Dampierre, zich naar Gent moest terugtrekken.
In Gent, toonden de Leliaerts en hun schepenen van de landeigenaar-poorters steeds meer open en driester hun trouw aan Frankrijk. Ze stonden op het punt de graaf te verwerpen en de vlaggen met de lelies van Frankrijk op hun stadsmuren te plaatsen.
Op wie kon Gwijde van Dampierre nog een beroep doen om hulp te bekomen? De situatie leek uitzichtloos voor hem.

Graaf Jan I van Holland, een jongen van nog maar vijftien jaar oud, stierf op de 10de november van 1299. Hij stierf te Haarlem, misschien van dysenterie, misschien vermoord door onbekende moordenaars. Hij was opgevoed in Engeland en getrouwd met Elizabeth, een dochter van Koning Edward I. Het huwelijk had plaatsgehad op de 7de januari van 1297, maar het meisje had haar echtgenoot slechts vervoegd in Holland in 1298. In het begin van zijn heerschappij was Jan van Renesse zijn regent geweest, en na hem de Heer Wolfert I van Borseele, regent sinds de 30ste april van 1297. Wolfert werd door een dolle menigte gedood te Dordrecht op de 12de augustus van 1299, in een poging om een conflict in die stad op te lossen. De Hollandse graven zochten een andere regent. Nu was Jan I gestorven zonder kinderen na te laten.
De tante van de overleden Jan I was Adelaïde, een dochter van Floris IV, de vroegere graaf van Holland, vóór de vader van Jan I, Floris V. Zij was getrouwd geweest met Jan I van Avesnes, graaf van Henegouwen. Haar zoon was Jan II van Avesnes, de huidige graaf van Henegouwen. Die Jan was de naaste in de erfopvolging van Holland! De Hollandse edelen aanvaardden Jan II eerst als regent over het land voor Jan I, de jonge graaf van Holland. Na de dood van Jan I kozen ze Jan II van Avesnes tot hun nieuwe graaf. Die keuze toonde maar weer eens aan hoe interessant huwelijken konden worden, zelfs generaties later!
De jonge weduwe van Jan I, Elizabeth van Engeland, hertrouwde drie jaar later na het overlijden van haar eerste, jonge echtgenoot met Humphrey de Bohun, de vierde graaf van Hereford. Het is merkwaardig hoe in kronieken zoals deze, steeds dezelfde namen opduiken. De d'Avesnes waren aartsvijanden van de Dampierres. Maar dan ooit voelde Graaf Gwijde van Dampierre zich toen omringd door vijanden. Hij wanhoopte.

Jan II d'Avesnes had bezit genomen van Holland zonder de toestemming te vragen aan de koning van Duitsland. Die koning hield echter de feodale rechten op Holland! Aan het einde van 1299, leidden Jan II van Avesnes en Keizer Albrecht van Oostenrijk hun legers tegen elkaar in het veld. De troepen stonden tegenover elkaar te Nijmegen. Een opstand van andere edelen in het hartje van Duitsland dreigde uit te barsten tegen Keizer Albrecht. Albrecht moest zich terugtrekken en het nieuwe gevaar trotseren. Met tegenzin gaf hij Holland dan officieel aan het huis van Avesnes, en trok met zijn strijdmacht terug naar waar die meer nodig was.

Aan het prille begin van het jaar 1300 eindigde de Wapenstilstand van Groeninge. Dit was ook een Jubeljaar voor de Christelijke Kerk van Rome.
Karel van Valois beschikte over een leger van vijftienhonderd ridders. Hij was klaar om de rest van Vlaanderen te onttrekken aan Graaf Gwijde van Dampierre.
Op de 6de januari zelf, trok Valois al op naar Douai. Hij verraste totaal de verdedigers van de stad, en reed ze triomfantelijk binnen met zijn leger. Valois bewoog zich daarna weer naar het noorden. Het Frans leger stak de stad van Nevele, nabij Gent, in brand. De militiemannen van Gent konden vanop hun stadsmuren in de verte Nevele zien branden. De Franse troepen verwoestten nadien de omgeving van de grootste stad van Vlaanderen.

De schepenen van Gent, de Leliaerts, ridder-poorters de meesten onder hen, kregen zeer angst. Ze stelden voor aan Karel van Valois hem zonder slag of stoot de sleutels van de grootste stad van Vlaanderen te overhandigen. De schepenen openden de poorten van hun stad aan de Fransen op de 8ste mei van 1300.

1.7. Onder de Leliaerts in Gent. 1300

Van in 1298 tot aan het einde van 1299 bezette het Frans koninklijk leger grote delen van Vlaanderen. Aan Graaf Gwijde van Dampierre bleven Gent, Ieper, en de landen die hij in feodaal leen hield van het Duis keizerrijk. De Fransen kwamen niet verder vooruit omdat een wapenstilstand afgesloten was met de koning van Engeland. Frankrijk had het gros van haar troepen teruggetrokken, maar de wapenstilstand werd dikwijls gebroken door de Franse krijgsheren. Ze bleven het land verder verwoesten.
Graaf Gwijde verborg zich in zijn Duitse gebieden. Hij hoopte dat de Fransen die niet zouden binnendringen uit vrees de koning van Duitsland te krenken en tot vijand te maken.

In Gent, bleven de leden van de oude landeigenaar-poorters families, de leden van de oude geslachten en de ridders van de stad, nog steeds aan de macht als schepenen. De schepenen waren thans met zesentwintig, in twee groepen van dertien. De Eerste Schepen van de Keure, van de wet, behield het hoogste gezag. De schepenen hingen de Franse vlag met de koninklijke lelies boven de stadsmuren, al verbleef Gwijde van Dampierre soms nog steeds in de stad. Gent bleef groeien met mensen uit het platteland, omdat dit door Franse raids verwoest werd. Wanneer het Frans leger dicht bij Gent aankwam en het nabij gelegen Nevele plots afbrandde, vielen de schepenen in paniek, of waren ze maar al tevreden om de stad volledig over te geven aan de koning. Ze gaven de stad over aan Karel van Valois, de broeder van de koning. Een garnizoen van Franse ridders en hun strijders bezette het Gravensteen, het kasteel van de graaf van Vlaanderen, nabij de Kuipe.

De best gekende leden van de gilden van Gent, onder wie Juris Vresele als handelaar in de kleine gilden, waren ver van gelukkig met die stand van zaken. Ze hadden zich voorheen niet zeer enthousiast getoond voor de zaak van de graaf van Vlaanderen, maar Gwijde van Dampierre bleef voor hen toch nog steeds het ware hoofd van de staat. Ze brachten weinig sympathie op voor de Franse bezetter. Ze haatten de verwoestingen die de Franse troepen aanrichtten aan hulpeloos Vlaanderen. Ze wisten maar al te goed dat de Franse strijders uit waren op oorlogsbuit. De handel was drastisch verminderd. Op de rivieren bleven slechts de waterwegen met Brabant en vooral met Antwerpen open. De Schelde en de oostelijke rivieren die zich in de stroom wierpen waren niet erg veilig voor scheepstransporten. De toegang tot Douai en Valenciennnes was zeer gevaarlijk, zowel op het water als over het land. Picardië en Amiens, de graanschuren van Vlaanderen, waren gewoon gesloten voor de Vlaamse handelaars. Gent bezat voorlopig nog wel reserves van granen. Het graan van Picardië sijpelde nog een klein beetje Gent binnen door smokkel. De schippers die hun boten naar het zuiden richtten, riskeerden bij elke boottocht hun leven te verliezen.
De hongersnood zette zich in te Gent. De gilden haatten ook de taksen en andere aftroggelingen van de Leliaert schepenen. Deze oefenden een strikte en wrede onderdrukking uit van iedereen die tegenstand aan hen bood. De schepenen pasten hun macht volledig en drukkend toe. Protesten werden gewelddadig onderdrukt, de corruptie heerste volop in de stad. De schepenen en de families van de oude geslachten profiteerden van de oorlog. Wie zou hen tegengehouden hebben? De graaf was ver en machteloos. Frankrijk bezette de stad, maar regeerde ze niet. De bevolking van Gent was nog niet voldoende georganiseerd om opstand te plegen tegen de schepenen en tegen het Frans garnizoen. De dekens van de gilden waren verdeeld in mening en besluiteloos, en zwak. Die mannen waren trouwens op de gilden opgedrongen door de schepenen, en bijgevolg hielden zij ook eerder aan het status quo in de stad.

Juris Vresele probeerde nog handel te drijven in alles wat vanuit Antwerpen en de Brabantse steden naar Gent kon gebracht worden. Zijn reserves slonken gestaag. Van wat hij kon verkopen in Gent kon hij zijn familie niet meer voeden. Het geld werd ook stilaan zeldzaam in Gent. De landeigenaar-poorters bezaten nog wel veel goud en zilver. Zij maakten thans een fortuin met de huizen die ze opkochten van de mannen en vrouwen die hun eigendommen moesten verkopen om te kunnen overleven. De families van die geprivilegieerden onderhandelden nu natuurlijk bij voorkeur met de mannen die ze onderworpen wisten aan hun regime. Ze hielden ervan om gevleid te worden. Ze konden hun eigen prijzen opdringen. Juris Vresele was gekend als een Klauwaert, een man die trouw bleef aan Vlaanderen en aan de graaf. De machthebbers van de stad vermeden hem.

De beste vriend van Juris Vresele, Willem van Artevelde, had deelgenomen als strijder in de schermutselingen van het Vlaams leger onder Robrecht van Béthune in het zuiden van het graafschap, waar Frankrijk vooreerst had aangevallen. Hij vocht tegen het leger van de koning. Wanneer hij terug naar Gent kwam, niet zo lang na de bekendmaking van de Wapenstilstand van Groeninge, namen de schepenen hem gevangen.
De Leliaert schepenen beschuldigden Willem van Artevelde van rebellie tegen de opperheer van Vlaanderen, tegen de koning van Frankrijk. Hij kon verontwaardigd doen zoveel als hij wou. De schepenen spraken hun verdict over hem uit, en veroordeelden hem in de kortste keren. Mannen van de oude geslachten hadden al hun hebzuchtige ogen laten vallen op de landerijen en de fondsen van Willem. Ze verbanden hem uit Gent en verklaarden al zijn bezittingen verbeurd, ook zijn grondeigendommen in de omgeving van de stad. De schepenen namen hem ook de Artevelde landerijen af in het zuiden, in Vyve. De Franse krijgsheren herverdeelden de aangeslagen terreinen onder de ridders die ze wilden belonen.
Hetzelfde gebeurde met vele andere redelijk rijke handelaars en ambachtslui van Gent die zich verklaard hadden voorstanders te blijven van de graaf, met de Klauwaerts. De Leliaert schepenen onderdrukten zo de mensen die zich in het openbaar in woorden en daden tegen hen durfden te verzetten. Ze konden natuurlijk niet mannen zoals Willem van Artevelde ter dood veroordelen, omdat dit volgens de Keure nog steeds een prerogatief bleef van de graaf en zijn baljuws alleen. Verbanning en verbeurdverklaring van iemands bezittingen was de ergste straf die ze konden toedienen aan mannen die anders dachten dan zij. Willem verliet de stad al in het begin van 1298. Hij reisde naar Engeland.

Juris Vresele ontmoette Willem van Artevelde opnieuw in 1299, toen Willem Gent illegaal bezocht. Willem verborg zich toen een tijdje in het huis van Juris, hoewel het Artevelde huis in dezelfde straat stond, in de Kalanderberg van de Kuipe. Willem had gediend als kruisboogschutter te paard in het leger van Koning Edward I van Engeland. Hij was over de zee ontsnapt, correct inschattend dat Frankrijk, Henegouwen, Holland en zelfs Brabant afgesloten en gevaarlijk voor hem bleven. Hij bracht geld naar zijn familie.

Juris en Willem praatten lange avonden over de situatie in Gent. Ze besloten dat de betere handelaars en gildeleden van Gent hun krachten zouden moeten bundelen. Ze zouden dan opstand plegen tegen de Leliaert schepenen. Ze meenden echter dat de schepenen van de oude geslachten thans te machtig waren. De schepenen konden rekenen op de steun van een deel van de Vlaamse adel, op de mannen die de schoenen van de Franse bezetters aflikten. De ridders in de stad waren meestal Leliaerts. Zij hadden een groot gevolg van strijders. Ze betaalden die mannen uit hun eigen aanzienlijke middelen, maar voor het grootste deel uit de schatkist van de stad! Tot op een bepaalde hoogte verzette zelfs Gwijde van Dampierre zich ook niet helemaal tegen hen, omdat hij misschien wou beroep doen op de stedelijke milities, die nog steeds door de Leliaert ridders bevolen werden. Graaf Gwijde en zijn zonen hadden

tot nog toe slechts een klein leger gebruikt, bestaande uit de Vlaamse ridders die trouw aan hem gebleven waren, en uit de strijders van die ridders. De schepenen van de steden hielden de stadsmilities streng in handen, en de schepenen onderdrukten iedereen die tegenstand pleegden aan hun wil.

Willem van Artevelde en Juris Vresele waren ervan overtuigd dat slechts de goed georganiseerde milities van de gilden, uitstekend bewapend en geoefend door de gilden, geleid door hoofdmannen gekozen door de gilden of door de parochies, bevolen door bekwame gildedekens, de dekens gekozen door de ambachtslieden, een voldoende sterke macht konden vormen om tegenstand te bieden aan de schepenen en uiteindelijk hen te verslaan in de regering van de stad. Willem, vanuit zijn versteek, en Juris Vresele in het openbaar, pleitten voor die evolutie in de vergaderingen van de gilden. Willem werd zo hartstochtelijk over dit vooruitzicht, dat hij besloot niet meer naar Engeland terug te keren. Hij bleef in Gent. Hij keerde terug naar zijn eigen huis. De schepenen moesten angst hebben gehad van zijn invloed. Ze durfden niet opnieuw Willem te straffen. Willem van Artevelde was ook geen rijk man meer. Hij kon niet meer kwaad doen dan een wesp. Juris wist dat vroeger of later, Willem weer de strijdkracht van de graaf zou vervoegen, om opnieuw de Fransen te gaan bestrijden.

De pelgrimstocht van Juris Vresele

De verhitte discussies en de vergaderingen van de gilden moeten de aandacht van de schepenen op Juris Vresele getrokken hebben. Hij was een welbekende en gerespecteerde man. Wanneer in 1298 twee bodes van de Eerste Schepen van de Keure aan de deur van zijn huis klopten, was hij niet thuis. De bodes overhandigden een document aan zijn echtgenote, dat beval aan Juris zich te melden bij de paysierders om zijn daden te rechtvaardigen.
De paysierders waren de groep van dertien schepenen, de Schepenen van het Gedeele, of van de Staat, die de gerechtshoven vormden van de stad Gent. Juris moest zich melden aan het Schepenhuis, twee dagen later. Juris wist niet exact van wat hij beschuldigd werd, maar hij was zich er wel van bewust dat hij niets goeds te verwachten had van de schepenen. Onder hen zetelde altijd wel iemand van de invloedrijke de Grutere familie. De Gruteres hadden hem in het verleden al meerdere malen beschuldigd van fraude tegen de erkende privileges van hun familie in het brouwen van bier. Een de Grutere was weer schepen van de stad. De Gruteres benijdden hem voor zijn winstgevende handel in gruit, hop, aluin en turf.

Juris Vresele ging met een klein hart naar de raadszitting van de Schepenen van het Gedeele, op de aangeduide tijd. De schepenen zaten met strenge gezichten vóór hem. Juris verwachtte geen toegevendheid van die mannen. Slechts ongeveer drie vierde van de zetels was bezet. Heel wat schepenen waren niet naar de zitting gekomen. Een man die in het midden van de zetels zat, zei aan Juris dat de schepenen hem ervan beschuldigden de mensen van Gent te hebben opgehitst tegen de wettelijke regering van de stad. Juris mocht niets zeggen om de beschuldigingen te verwerpen. De schepenen meldden hem gewoon dat ze hem veroordeelden om gedurende zes maanden uit de stad verbannen te blijven. Juris moest op een pelgrimstocht gaan naar Onze-Lieve-Vrouw van Rocamadour, en terugkeren met het bewijs van zijn reis, of voor eeuwig verbannen te worden uit de stad. Hij moest een brief terugbrengen, ondertekend door de priesters van de kapel van de Zwarte Madonna, teneinde zijn aanwezigheid te bevestigen, vóór hij kon terugkeren. Tevens werden al zijn bezittingen in land en geld verbeurd verklaard en aangeslagen.

Juris behield zijn vrijheid, maar hij keerde huiswaarts als een geslagen man. Hij voelde veel bitterheid wegens de uiterst korte en zeer harde veroordeling. Hij begreep dat de schepenen, en waarschijnlijk de Grutere familie eerst en vooral, hem uit de weg wilden, zijn invloed versmoord en zijn geldmacht vernietigd. De Gruteres hadden zo een concurrent geëlimineerd met wettelijke, maar onrechtvaardige middelen. Ze verzekerden zich van hun overheersing in de levering van ingrediënten om in Gent bier mee te brouwen.
De schepenen wilden ook weten waar hij zijn aluin vandaan haalde, van welke handelaars. Juris weigerde op die vraag te antwoorden, om aan de schepenen te zeggen dat hij zijn aluin in Castilië kocht, in havens niet ver zuidelijker dan de meest zuidelijke haven van Gasconje. De schepenen hadden wegens die koppigheid beslist zijn straf niet te milderen. Juris had echter verstandig gehandeld. Hij kocht zijn aluin in van een Castiliaanse, rechtschapen koopman. Hij had zijn aluin vervoerd in een Castiliaanse transportkogge, om de aluin op te slaan in een groot pakhuis van het Baskisch en Engels gebied van Frankrijk, in de haven van Bayonne. Daarna haalde hij de aluin uit dat pakhuis en plaatste het product aan boord van de schepen uit dat pakhuis. Hij laadde de aluin dan aan boord van schepen, om het beitsmiddel uit La Rochelle naar Sluis te brengen. Op die wijze wisten geen zeelui in Vlaanderen waar de aluin vandaan kwam. Wanneer zijn concurrenten de zeilers en de kapiteins van de schepen die de aluin aflaadden te Sluis ondervroegen, dan konden ze de aluin niet verder naar het zuiden gevolgd hebben, dan naar Bayonne en dan naar het pakhuis van Juris, niet verder.

De veroordeling door de paysierders nam niettemin bijna al het geld van Juris Vresele weg. Zelfs twee van zijn ladingen, op weg van Frankrijk naar Sluis, werden aangeslagen. De meeste landerijen die hij aangekocht had, werden hem afgenomen. Dat had moeten gebeuren met al de gronden die Juris gekocht had, maar hij had niet alle landerijen waarvan hij eigenaar was, aangegeven. Hij behield enige terreinen nabij Assenede en Hulst in de Vier Ambachten. Hij haalde daar zijn turf vandaan. Die gronden zouden in zijn bezit blijven. Hij moest echter voorzichtig zijn, want als zijn geheim onthuld werd, dan zou hij ook die bezittingen verliezen.
Hij kon ook wat geld redden, hoewel slechts enkele zakken muntstukken. De meeste van zijn fondsen had hij geïnvesteerd in scheepsladingen, en die waren verloren. Zijn reserves verdwenen. Hij bleef wel niet helemaal zonder middelen. Hij behield zijn huis in de Kalanderberg, waarin zijn echtgenote en zijn familie woonden. Zijn familie kon nog enige maanden verder leven zonder inkomens! Hij had de muntstukken om op pelgrimstocht te gaan naar het zuiden van Frankrijk. Hij kon van daar terugkeren naar Gent. Hij zou nadien weinig geld overhouden, maar hij kon opnieuw zijn handel verderzetten, zij het op een magere basis! Zelfs als hij dan zijn laatste gronden zou moeten verkopen, zou hij niet voldoende fondsen overhouden om nieuwe expedities naar Castilië mee te financieren. De schepenen hadden hem gewoon bestolen! Juris bleef bitter achter, en hij wanhoopte.

Willem van Artevelde hielp met bemoedigende woorden. Willem beloofde de familie van Juris te beschermen terwijl Juris op pelgrimstocht ging. Juris wou niet weggaan uit Gent en in een andere stad gaan wonen. Gent was waar zijn vrienden woonden. De familie van zijn vrouw woonde in Gent. Mergriet zou er niet van houden haar vrienden en haar geliefde familieleden te moeten achter laten. Juris kon dergelijke offers niet vragen van Mergriet. Dus moest hij maar op pelgrimstocht gaan, en gezond terugkeren. Het hart van Juris was gevuld met bitterheid en met haat tegen de Gentse schepenen. De gerechtigheid was niet zijn deel geweest! De schepenen misbruikten hun macht!

Juris praatte met Willem van Artevelde over de moeilijke reis die hij zou moeten ondernemen. Willem praatte op zijn beurt met een priester in zijn familie. Die priester sprak een kanunnik aan van de kerk van Sint-Jan, genaamd Godfried van der Sanen.
Van der Sanen was een kleine, oude man. Hij ging met een erg gebogen rug, alsof hard werk zijn ruggengraat niet gespaard had. Van der Sanens rug was echter gebogen van teveel boeken te lezen!

Hij zei aan Juris, ‘ze komen allen naar mij, vóór en na hun pelgrimstochten. Twee wegen leiden naar Rocamadour. Als je veel geld hebt, neem dan een schip naar Bordeaux. Van daar is het slechts een kleine afstand te paard over Perigueux of Bergerac naar Rocamadour. Bergerac is de snelste weg, Perigueux de meest aangename. Bergerac is ook minder veilig. Als je geen geld hebt, dan kun je te voet gaan, of rijden over het land. Ik heb een lijst van steden opgesteld waar je de richting verder kunt vragen, om je langs de kortste wegen naar Rocamadour te brengen. Veel pelgrims die de weg vóór je genomen hebben, verklaarden me dat de namen van mijn lijst volgen de kortste weg is. Rocamadour ligt ver van Gent, maar dan toch heel wat minder ver dan andere pelgrimsoorden zoals Santiago de Compostela in Galicië! Je mag van geluk spreken dat je niet zo ver moet gaan. Het ligt in het zuiden van Frankrijk, maar nog aan deze zijde van de Pyreneeën. Je zult niet over die hoge bergen moeten!
Hier is een lijst van wat je best meeneemt. Je zou je muntstukken in de zomen van je klederen moeten naaien. Als je helemaal alleen gaat, dan zul je nooit veilig zijn. Het is beter te wachten tot wanneer een aantal mensen samen, in groep, kunnen gaan. Een zwaard dragen trekt dieven aan, schijnt het. De meeste pelgrims die over het land gaan tonen dat ze arm zijn door klederen met lappen en scheuren te dragen, en slechts een houten staf.
De snelste route gaat over Oudenaarde, Kortrijk en Lille naar Lens en Arras. Van daar kun je over Bapaume naar Roye en Compiègne gaan. Die wegen worden fel gebruikt. Van Compiègne uit raad ik je aan naar Pont-Sainte-Maxence en Senlis te gaan, tot in Parijs. Velen gingen over Amiens naar Parijs, maar die weg nam heel wat meer tijd. Van Parijs kom je over Étampes tot in Orléans, dan naar Châteauroux, Argenton-sur-Creuze en La Souterraine naar Limoges. Al dit betekent gewoon steeds naar het zuiden gaan! Vanuit Limoges kom je in Rocamadour over Brive-la-Gaillarde.
Ik raad je aan redelijk snel te wandelen gedurende vijf tot zes uur per dag, drie in de morgen, dan een paar uur rusten, wat voedsel vinden, en dan nog twee of drie uur in de namiddag. Wacht niet tot het donker is om een goede plaats te vinden om te slapen. Verberg je tussen de bomen, of vind je een herberg, maar ik hoorde dat herbergen dikwijls gevaarlijk zijn. Je kunt in Rocamadour in ongeveer veertig dagen geraken, maar je zult elke vijf dagen een volledige dag, of twee, moeten rusten. Als je tot daar geraakt in twee maanden, dan zul je één van de snelste reizen gemaakt hebben waar ik van gehoord heb.
Men kan je geld stelen. Het is mogelijk dat je moet werken voor je brood en water. Verwacht nooit veel voedsel te krijgen als bedelaar. Het ergste op de weg lijkt de eenzaamheid te zijn. Ik heb gehoord van stoere bonken die er hun hoofd bij verloren! Jij bent een handelaar. Ik denk niet dat je gek zult worden van de wandeling. Toch zal het hard worden.
Niemand tot nog toe probeerde dit op zijn eentje te doen! Alle mannen die me verslag uitbrachten, wachtten zowat overal om een weg te nemen in groep. Het houdt enigszins de bandieten en de dieven weg. Ik veronderstel dat je daar zelf zult moeten over beslissen. Ik neem aan dat je te voet zult gaan, vermits de schepenen al je bezittingen afgenomen hebben. Harde tijden zijn het!
De lijst die ik samengesteld heb levert je de meeste steden en dorpen die je best kunt nemen. Je zult de beste weg moeten vragen tussen die punten aan de lokale mensen. Ga met God, mijn zoon, en als je terugkomt, kom dan alstublieft naar mij en vertel me alles. Zeg me hoe je

reis verlopen is. Ik ben geïnteresseerd in alle details. Zeg me wat je leerde. Jij weet hoe te schrijven. Neem nota van de wegen en van de kruispunten die je tegenkomt, en breng die nota's naar mij. Ze kunnen anderen van dienst zijn. Ze zullen dienen zoals de logboeken van de zeekapiteins! Kom weer de dag na morgen. Ik zal de lijst dan voor je gekopieerd hebben.'

De kanunnik waardeerde het om niet onderbroken te zijn geworden door zijn weinig spraakzame bezoeker. Juris Vresele liet hem enige zilveren muntstukken achter, die de kanunnik gretig aanvaardde. Twee dagen later kreeg Juris de lijst van de dorpsnamen en stadsnamen die hij moest volgen op een rol perkament.

Juris Vresele, vrije poorter van de stad Gent, verliet zijn stad om naar Rocamadour te gaan op de 1ste juli van 1299. Hij verwittigde de schepenen en zijn parochie van zijn vertrek. Hij wou terug thuis zijn ten laatste eind december van 1299. Hij zou de documenten die bewezen dat hij gebeden had in de kapel van de Zwarte Madonna op de tafel van de paysierders slechts op de 5de januari van 1300 kunnen gooien. Men kon een Juris Vresele niet zo snel breken! Juris besloot Gent te voet te verlaten. Hij had wel het geld om een ezel of een paard te kopen, maar hij had ook de tijd voor de reis.

Juris volgde de wegen aangeduid door de plaatsnamen van de kanunnik van Sint Jan. Hij meende dat hij een betere kans had op slagen door alleen te gaan, eerder dan in groep. Hij droeg een zware knapzak op zijn rug, en ging met een snelle schrede, geholpen door een stevige, houten stok van zes voet lang. Met die staf vreesde hij geen zwaard. Hij vermeed taveernes, kocht of stal voedsel in boerderijen, en vorderde snel in de eerste weken.
De wegen waren soms gevuld met mensen, soms zag hij een ganse dag geen levende ziel. Af en toe zag hij strijders van de troepen van de koning voorbijrijden, of met grote moeite te voet stappen. Wanneer hij kon vermeed hij die ook, door van de weg de bossen in te vluchten. Hij ging snel, recht naar het zuiden, dwars doorheen de stad Parijs. Hij vroeg naar de poort van Orléans, zonder te weten of die wel bestond of niet. De mensen wisten waar hij heen moest. Parijs was een nog grotere stad dan Gent. Hij zag de in opbouw zijnde nieuwe Notre Dame kerk, en ook het paleis van de koning. Hij treuzelde niet in Parijs. De verdorvenheid van de stad, zowel fysisch als moreel, deed hem walgen.
Overal op de wegen vermeed hij de mensen zo goed en zo kwaad als hij kon. De eenzaamheid deerde hem niet. Hij sliep gewoonlijk onder de blote hemel, zelfs wanneer de nachten koud en vochtig waren. Hij kon tweemaal vluchten voor groepen bandieten. Viermaal vluchtte hij nog voor boeren die hem wilden bestelen. Hij ging bijna nooit op stap met groepen pelgrims. Hij liep nooit samen met andere mensen. Hij kon de eenzaamheid aan door aan de terugkeer naar zijn familie te denken. Hij ontmoette ook wel vriendelijke mensen. Zij praatten met hem en hielpen hem vooruit.
Terwijl hij wandelde, bewonderde hij de landschappen en dacht hij na over zijn leven. Hoe zou hij zich moeten gedragen tegenover God en de andere mannen en vrouwen? Juris was een man die zich soms moest overgeven aan de melancholie, maar hij wanhoopte nooit lang. Hij bewonderde de prachtige natuur die God geschapen had, en ook de werken van de handen van de mens. Hij stapte snel door mooie steden, bad in heerlijke kerken, en wandelde langzamer door nog veel meer bucolische dorpen. Hij leed geen honger.

Juris Vresele bereikte Rocamadour na zestig dagen, in ongeveer twee maanden. Hij had het aantal dagen in zijn staf gekerfd. Wanneer hij in het pelgrimsdorp aankwam, voelde hij zich uitgeput. Hij zocht een boerderij op nabij het dorp, en bleef daar meer dan een maand. Hij werkte met eenvoudige, maar eerlijke mensen. Zij stalen niet van hem.

Rocamadour was slechts een kleine stad. De huizen van de pelgrimsplaats hingen over een zeer diepe vallei, tegen de wand van een steile, rotsachtige helling. Ver beneden vloeide een bijrivier van de Dordogne. De plaats was prachtig en verbazingwekkend, gesitueerd in een verrassend, spectaculair landschap, waar Juris Vresele niet aan gewend was. Dergelijke diepe en steile bergengtes waren onbekend in Vlaanderen! De gebouwen van Rocamadour rezen aan een ware rotswand. Trappen, uitgehouwen uit de rots leidden naar boven, naar het heiligdom, waar meerdere kerken en kapellen gebouwd waren. Men moest die trappen trede per trede op zijn knieën omhoogklimmen.

Niemand, zelfs de kanunnik van der Sanen niet, had aan Juris Vresele gezegd waarom Rocamadour een befaamd pelgrimsoord was. Hij hoorde twee tegengestelde legenden, en wist nog steeds niet welke de ware origines waren van de pelgrimstochten wanneer hij er weer van vertrok!

Sint Amadour kan een andere naam geweest zijn voor Zaccheus, een taksinner van Jericho vermeld in het Evangelie van Sint Lucas. Zaccheus was getrouwd met Sint Veronica, die het gezicht van Christus afveegde op zijn weg naar de kruisiging. Zaccheus en Veronica werden na de dood van Christus verdreven uit het heilig Land. Strijders achtervolgden en vervolgden hen. Sint Amadour of Zaccheus en Veronica ontsnapten in een klein schip op de Middellandse Zee. Met een engel als gids landden ze in Guyenne. Ze ontmoetten er Sint Martialis, een bisschop, die deze delen van Gallië aan het bekeren was van het heidendom naar de leer van Christus. Ze reisden door naar Rome. Na de dood van Veronica, keerde Amadour terug naar Gallië om deze eenzame, wilde plaats in de Quercy streek ten zuiden van Limoges te vinden. Hij bleef er, en bouwde een kapel ter ere van de Heilige Maagd. Die kapel stond nu nog, hoog op de rotswand, onder de latere kerk van Saint-Sauveur. Hier werden de relieken van de heilige eremiet nog steeds bewaard.
Andere mensen beweerden dat Amadour eigenlijk Amator was, een bisschop van Auxerre. Amator had theologie gestudeerd in Bourgondië. Hij was een wijze man geworden. Hij trouwde met een vrouw van Langres, die later Sint Martha werd. Hoewel getrouwd, besloten ze verder te leven als broeder en zuster. Amator werd tot bisschop van Auxerre gewijd. Hij verlangde naar de vrijheid van geest, en zette zich dus op weg naar deze verlaten plaats in de Quercy streek. Hij bleef hier wonen. Hij sneed een klein, houten beeldje, een Madonna, die mettertijd verdonkerde van kleur. Dat beeldje kreeg miraculeuze machten. Het werd aanbeden in Rocamadour. Rocamadour betekende dus eenvoudig, ‘de rots van Amadour’.
Was Amadour een heilige geworden, die bleef leven hoog aan de rotswand, naast zijn beeldje van de Heilige Maagd? De waarheid ging met de eeuwen verloren. Iedereen kon bemerken dat de crypte onder de Saint-Sauveur kerk zeer oud was, en verdonkerd tot zwart, misschien door de oliewalmen en de kaarsrook met de tijden. Het miraculeus beeldje van Amadour en de relieken van de heilige werden aanbeden in het pelgrimsoord.

Terwijl Juris in Rocamadour verbleef, zag hij horden van pelgrims komen en gaan. Hij kreeg een kleine plaats in een schuur van een boerderij in de nabije omgeving. Hij sliep en at daar. Hij werkte met de dieren, de koeien en de ossen en een paard in de schuur ernaast. Hij verdiende zijn brood en kaas, en af en toe een beetje fruit en groenten. Het weer bleef warm zolang hij in de Quercy bleef, zelfs ongewoon heet in de maand van september.

De eenzaamheid van de reis had Juris gelouterd en gereinigd in geest. Op een mooie dag zat hij, in de laatste stralen van de late zon, op een rots van waar hij een prachtig overzicht had van de mooie, diepe en ook wilde, wrede omgeving van Rocamadour. Hij zag de daken van de huizen rood glimmen. De zon brandde nog neer op hem. Hij zag de brede vallei ver onder

zich. Misschien, dacht hij, had God hem voor deze pelgrimstocht bestemd, omdat hij te trots, zelfs te arrogant in Gent geworden was. Hij had zo veel ellende onderweg gezien, in de steden en de dorpen die door de kanunnik van der Sanen aangeduid waren! Mannen die verminkt werden in de oorlogen of in aanvallen van zwervende bandieten, of die de slachtoffers waren geworden van ongelukken met scherpe voorwerpen, bedelden in de steden voor een beetje voedsel of een muntstuk. Die mannen zagen er erg vermagerd uit, uitgemergeld, vuil, en ze droegen slechts gescheurde lompen rond hun lichaam. Weinig mensen brachten medelijden met hen op. Wanneer het regende, verborgen ze zich onder portieken, om dan weer door de beter gegoeden uit de weg geschopt te worden.
Juris had ook veel vrouwen zo gekleed zien gaan in vodden. Zij hoestten hun hart uit, waren sinds maanden niet meer gewassen, en boden hun lichamen aan de voorbijgangers voor een muntstukje. Juris was in afgrijzen rond hen gestapt, soms te beschaamd hen een munt toe te werpen.
Het ergst van alles waren de verlaten, breedogige kinderen, van de jongste jaren af, alleen en verlaten, die Juris gezien had. Zij liepen met opgezwollen buiken, sommigen nog nauwelijks bekwaam om verder te strompelen, bedelend voor een stuk hard brood. Die kinderen liepen zonder schoenen, achtergelaten door hun ouders! Ze sliepen in schuren of onder bruggen, in de open hemel. Juris vroeg zich af hoeveel van die arme schepsels een winter of twee overleefden. Hij werd ooit aangevallen door een troep van dergelijke jongens en meisjes. Slechts de monniken van de abdijen en de nonnen van de kloosters zorgden voor die kinderen, maar slechts weinigen onder hen kenden dat geluk.
Juris had ook dode lichamen van mannen en vrouwen langs de wegen zien liggen. Die mensen waren zonder twijfel gestorven aan de ergste ziekten. Sommigen waren melaatsen. Hun lichamen bleven daar liggen, rottend in de zon en de regen, wachtend tot in het beste geval enige dienst van een stad, een dorp of een abdij langs hen kwam om de lichamen op handkarren te werpen en hen naar een begraafplaats te brengen. God had een wrede wereld geschapen!

Juris Vresele had de geest van een filosoof en het hart van een heilige. Misschien had hij maar een Christelijke lekenbroeder moeten worden, een abdij moeten binnetreden en daar blijven, zoals zijn broeder. Hij haalde dan het fijn, mooi gelaat van zijn vrouw vóór de ogen, en bleef verder gaan.
Juris dacht na over hoe gewelddadig de wereld was die God geschapen had, hoe wreed en onrechtvaardig, hoe zeldzaam liefde en zelfverloochening bleven. Was het wegens die reden dat God zijn Zoon gezonden had? Juris voelde zich zeer gelukkig wanneer de mensen vriendelijk en behulpzaam waren met hem. Dergelijke vrouwen en mannen bleven echter zeldzaam. Waarom kwamen zulke goede gevoelens zo weinig voor? Wanneer Juris erover nadacht waarom de schepping zich in geweld ontaardde, kon hij slechts besluiten dat God zijn mensen verlaten had. De boodschap van Christus was te zwak, meende hij. Te weinig mensen volgden ze echt. God had zijn mensheid meer angst moeten aanjagen voor het kwade. Misschien zou er één dezer dagen een nieuwe zondvloed gebeuren? In elk geval ook, had Juris meer menselijke ellende gezien in Frankrijk dan in Vlaanderen.
Juris dacht ook na over hoe de machtigen van de aarde, de ridders, de baronnen, de graven en hertogen, de prinsen, slechts leefden volgens hun hartstochten, hun ambities en hun hebzucht. Die trokken zich niet veel aan van hoe ellendig de mensen in hun landen leefden en zich voelden. Maar had God hen niet de macht gegeven? Kon God dan niet meer liefdevolle, warme gevoelens naar de mensheid brengen? Het leek wel alsof slechts de wreedste onder de mannen de macht kregen toegestopt! Wat kon gedaan worden om meer liefde en veiligheid naar de wereld te brengen, als liefde de boodschap van Christus was?

De gewone mensen moeten dan maar met elkaar praten en zich verenigen, dacht Juris. Ze zouden hun eigen legers moeten vormen en een halt toeroepen aan de misdaden van de machtigen! Vele malen een beetje macht kon meer macht worden dan de minder in aantal blijvende ridders konden verzamelen! Hoe goed was het toch te leven in Gent, vergeleken bij de grote armoede die er heerste in het platteland van Frankrijk! Hoe goed beschermd waren de poorters van Gent achter hun muren en door de moerasgronden rond de stad! De milities van de steden konden vrede en rust garanderen, en de kwade daden van de edelen, van de ridders, doen stoppen. Wie kon de milities organiseren, vormen en oefenen om Gods werk te verrichten? Slechts de gilden hadden de middelen om het idee van een beter leven te verwezenlijken!
Kijk naar waar dat soort van bedenkingen me geleid heeft, dacht Juris. Ze brachten me ver van mijn huis, naar dit verborgen plaatsje in de Quercy! Niettemin, besloot Juris, moeten de steden machtiger worden, en in de steden de gilden. De steden zouden moeten beheerd worden door de meest wijze mannen gekozen uit het volk, en niet meer uitsluitend door de rijke mannen met oeroude aanspraken, niet meer door de oude geslachten. Juris had werk te doen! Had God hem naar dit wilde Rocamadour gezonden, naar deze steile vallei van steen om hem dit veel scherper dan vroeger te doen realiseren? Ja, hij had werk te doen! Hij zou naar Gent moeten terugkeren, en aan de gildeleden van Gent vertellen van zijn ideeën.

Juris Vresele wou dan niet meer tijd verliezen in Rocamadour, en ook niet op de lange weg terug. Hij kon niets van belang meer doen of leren op de weg terug naar Gent! Hij stond op van zijn rots, strekte zich uit, en begon dan na te denken over hoe hij sneller en aangenamer naar huis kon geraken dan hij gekomen was. Hij had nog drie maanden om terug te keren. Hij voelde er weinig voor om gans de weg weer te voet af te leggen. Tevens zou het binnenkort herfst en winter zijn, met hard en vochtig weer. Hij had voldoende ellende op de wereld gezien. Hij kon helpen in Gent, niet hier.

De volgende morgen, plots gehaast, verliet Juris Vresele Rocamadour. Hij stapte naar het westen. Hij vroeg voor de snelste weg naar Bergerac, en wandelde snel door, recht naar het westen, naar Bordeaux. Hij werkte een tijdje in de haven van Bordeaux, tot hij een boot en een kapitein vond die hem aanvaardde als zeeman. Het schip bracht hem tot in La Rochelle. Hij werkte opnieuw enkele weken in de haven, en vond een kogge die wijn vervoerde naar Sluis. Hij kwam vroeg in december in Vlaanderen aan. Hij besliste weer een tijdje in de haven te werken als een arbeider, onder een valse naam, tot de tijd van Kerstmis naderde. Hij zwoor een dure eed niet meer nog een Kerstmis te vieren ver van zijn familie. Hij had een beetje geld over, nam net na Kerstmis zijn staf weer op, ging naar Damme, volgde het Lieve Kanaal, en kwam in Gent aan in het begin van januari 1301. Mergriet Mutaert herkende hem bijna niet meer toen hij de deur van zijn huis in de Kalanderberg openduwde. Ze wierp zich in zijn armen, en weende de rest van de dag van vreugde.

De volgende dag ging Juris de klerk van de stad begroeten. Hij toonde hem zijn belangrijkste bezitting nu, de documenten die hij op zijn lichaam beschermd had van de Quercy streek tot hier. Hij toonde de documenten, ondertekend door de priesters van de kapel van de Zwarte Madonna te Rocamadour. De klerk zag ook wel op het verweerd gezicht van Juris, dat de reis hard was geweest. De klerk knikte, en stemde er mee in nu in de boeken van de stad te melden dat de poorter van Gent genaamd Juris Vresele zijn vonnis om op pelgrimstocht te gaan vervuld had. Juris was opnieuw een vrije poorter van Gent!

Juris Vresele begon opnieuw handel te drijven. Hij begon met zelf turf uit te steken van zijn landerijen in de Vier Ambachten, en de turf in Gent te verkopen. Hij beloofde geld aan een

schipper, Arnout de Hert, die hem nog vaag kende, en die zijn turf naar Gent bracht in een platte schuit, om slechts later betaald te worden, in Gent. Juris was het vertrouwen dankbaar. Geld stroomde weer binnen, want Gent had warmte nodig in de winter. Turf was overal welkom. Van die verkoop kreeg Juris het geld dat hij ook nodig had om zijn eigen familie warm te houden en te voeden. Zijn reserves waren tegen die tijd volledig verdwenen. Hij zocht projecten om snel weer veel geld te winnen. Hij rakelde zijn geest en ontwierp nieuwe plannen om geld te verdienen.

Juris Vresele moest zich dan gewonnen geven. Van niets beginnen was zeer hard, zo hard als het gemakkelijk was om met geld meer geld te verdienen. Juris werkte en dacht, maar vooral was hij een zeer gelukkige man om weer in Gent te zijn. Hij begon te praten over zijn ideeën met de mannen van de gilden. Hij bleef daarin echter voorzichtiger dan voordien.

1.8. De kroniek van Fulk. De bezetting van Vlaanderen. 1300-1301

In de lente van 1301 zonk Graaf Gwijde van Dampierre in een diepe wanhoop. Hij was dan vierenzeventig jaar! Hij zou moeten kunnen genieten van een rustige oude dag. In de plaats daarvan, had hij nu alle hoop moeten laten varen om ooit nog het Frans leger te verslaan dat zijn land bezet hield. De koning kon gemakkelijk zijn legers doen vorderen en de rest van Vlaanderen innemen, en dan Vlaanderen inlijven bij de Koninklijke Domeinen. Gwijde had zijn graafschap verloren! Dieper kon hij niet vallen! Al zijn bondgenoten hadden hem in de steek gelaten. Waar waren de mooie voornemens van Geeraardsbergen gebleven? De Wapenstilstand van Groeninge eindigde op de dag van Driekoningen van het jaar 1300. De paus had wel de wapenstilstand verlengd, maar Koning Filips IV van Frankrijk had in het openbaar al zijn bedoelingen afgekondigd om de wapens weer op te nemen en Vlaanderen aan de graaf te willen ontwringen. Karel van Valois had een leger van vijftienhonderd ridders klaar om een nieuwe aanval te lanceren op de resten van Vlaanderen die nog niet in de handen van de koning waren. Dit leger zette zich al op mars. Het Frans leger had snel Douai en Damme ingenomen, en het had de overgave van Gent afgedwongen. Hoeveel ridders kon Gwijde in de weg van Valois plaatsen? Een paar honderd?

In mei van 1300 riep Graaf Gwijde van Dampierre een parlement van zijn edelen samen, en ook de meest vooraanstaande mannen van het graafschap, om te vergaderen te Oudenaarde. Hij voelde zich oud en zwak. Hij overhandigde het gezag over Vlaanderen plechtig aan zijn zoon, Robrecht van Béthune. Zijn andere zoon, Willem van Crèvecoeur, die getrouwd was met een dochter van de *Connétable* Raoul de Nesle, noopte de graaf om te praten met Karel van Valois teneinde een oplossing te zoeken voor zijn problemen. Het doel kon zijn om aan Karel van Valois te vragen op zijn minst te stoppen met de verwoestingen van Vlaanderen in de bezette gebieden.

De ridders van het Vlaams hof organiseerden de ontmoeting tussen Graaf Gwijde en Karel van Valois. Karel was een moedige ridder, een utstekende oorlogsleider, en een eerlijke man die Graaf Gwijde in hoog respect hield. Hoewel meedogenloos in de strijd, bleef Karel ook trouw aan zijn woord. Karel raadde Graaf Gwijde aan zich naar Parijs te begeven om een beroep te doen op de tegemoetkomendheid van de Franse koning. Karel van Valois beloofde aan Graaf Gwijde dat, zelfs als het niet tot een vredesovereenkomst mocht komen, Gwijde in vrijheid terug naar Vlaanderen kon terugkeren.

Gwijde van Dampierre woonde in die tijd te Rupelmonde. Hij verliet Rupelmonde, gesterkt door de garanties van Karel van Valois. Hij reed met zijn gevolg naar Parijs. Zijn zonen Robrecht van Béthune en Willem van Crèvecoeur vergezelden hem. Ongeveer vijftig edelheren en ridders van Vlaanderen, de meest trouwe en beste edelen van het hof, reden ook met de graaf mee als escorte. Onder die mannen reden de heren van Hondschoote, van Gaveren, van Lovendeghem, van Maldegem, van Steenhuyse en van Vaernewijck, met andere ridders van Gent.

Wanneer de graaf en zijn escorte reden in de grote binnenplaats van het koninklijk paleis op de Île-de-la-Cité, bemerkte Graaf Gwijde het strenge gezicht van de Koningin Johanna van Navarra naar beneden kijken vanaf één van de hogere vensters van het paleis. Noch Graaf Gwijde noch zijn zonen groetten de koningin, maar ze namen wel hun hoeden af. De deuren van het paleis openden, en Koning Filips de Schone kwam naar buiten. Hij bleef aan de deur staan, vergezeld van de edelheren van zijn hof. Graaf Gwijde en zijn zonen stapten van hun

paard af. Graaf Gwijde ging naar de koning toe, en knielde. Na een tijdje stond hij op. Hij verklaarde met gebroken stem zich te onderwerpen aan de genade van de koning. Hij smeekte de vrede van de koning af voor Vlaanderen, aldus direct het doel van zijn knieval aankondigend.
Karel van Valois, de broeder van de koning, stond naast Filips de Schone. Hij opende de mond om een paar woorden ven welkom en verzoening te uiten. De koning trok echter een hand omhoog, en stopte zijn broeder. Hij keek met zeer koude ogen, minachtend, een triomfantelijke trek op de mond en een gezicht vol misprijzen naar Graaf Gwijde van Dampierre.

Filips de Schone zei, 'ik wil geen vrede met u maken, Gwijde van Dampierre! Als mijn broeder wat met u afgesproken heeft, weet dan dat hij daartoe het recht niet had!'
De koning weigerde ook maar één woord van Gwijde van Dampierre te aanhoren. Hij beval Robert d'Artois om de graaf, zijn zonen en al de aanwezige Vlaamse ridders naar de Parijse gevangenis van het Châtelet over te brengen. De Vlaamse ridders slaakten hun verontwaardiging uit bij zulke slechte wil! Ze keken naar Karel van Valois, maar de broeder van de koning boog slechts het hoofd en knarste met de tanden. Gewapende strijders liepen dan van alle zijden naar de Vlaamse ridders, en dwongen hen ook uit het zadel. Koning Filips draaide zich om en stapte weer zijn paleis in, gevolgd door zijn hof. De zaak was, wat voor hen betreft, beëindigd.

De graaf van Vlaanderen en de Vlaamse baronnen bleven opgesloten in de Châtelet gevangenis in de kleinste cellen gedurende tien dagen. Tijdens die tijd vierde het hof van Parijs de huwelijksplechtigheid van Blanche van Frankrijk met Hertog Rudolf I van Oostenrijk-Styrië en koning van Bohemen. Zij trouwden op de 25ste mei van 1300.
Na die feestelijkheden, verwaardigde Koning Filips IV zich opnieuw te denken aan de graaf van Vlaanderen en aan diens escorte van ridders.

Hij beval Graaf Gwijde en de Vlaamse heer van Royère op te sluiten in de gevangenis van het kasteel van Compiègne.
Robrecht van Béthune en de heer van Steenhuyse werden naar Chinon aan de Loire rivier gezonden om er in die gevangenis te verblijven.
Willem van Crèvecoeur en de Heer Thierry de la Barre werden onder strenge bewaking naar de vesting van Issoudun gebracht.
De andere Vlaamse ridders werden allen vastgehouden in Frankrijk, en naar verschillende Franse gevangenissen gezonden, naar de kastelen van Loudun, Niort, La Nonette, Falaise, Montlhéry, Janville, en andere.

In sommige van die gevangenissen konden de ridders geld geven als steekpenningen en giften aan de heren van de gevangenis bezorgen, om te genieten van een meer aangenaam verblijf. In andere plaatsen beledigden de heren van de kastelen hun illustere gevangenen zwaar. Ze behandelden hen slecht. Ze pasten zeer strenge regels toe. Vooral Perceval du Pont te Chinon en Guillaume de Rosières te La Nonette in de Auvergne, toonden zich bijzonder fanatiek om de gevangenen te kwellen. De gevangenen moesten zelf duur betalen om hun mager, hard brood. Vlees en wijn kregen ze niet. Ze werden al de tijd vernederd.

Vlaanderen werd aldus toegevoegd aan de Koninklijke Domeinen. Het gezag van de graaf was opgeheven. De laatste steden van Vlaanderen die nog in de handen van de graaf bleven, gaven zich nu ook over aan het Frans geweld. Oudenaarde, Dendermonde, Ieper en andere

steden, aanvaardden Franse garnizoenen binnen hun muren. Vlaanderen had opgehouden te bestaan als onafhankelijk graafschap!

Een andere zoon van Graaf Gwijde, Gwijde van Namen, was het Veurne Ambacht blijven verdedigen. Ook hij moest toen die streek verlaten en de strijd opgeven, aangevallen door een overweldigende macht van Franse troepen. Hij keerde terug naar Namen, naar zijn broeders Jan en Hendrik. Van Namen uit zouden die drie Dampierre broeders de laatste hoop van Vlaanderen blijven!

In Brugge hield de *Connétable* Raoul de Nesle de teugels van de Franse regering van Vlaanderen in handen. Hij was in 1296 getrouwd in tweede huwelijk met Isabella van Avesnes, de dochter van Graaf Jan II van Avesnes, graaf van Henegouwen. Niettemin leek Raoul de Nesle te houden van Vlaanderen. Hij behandelde de Vlaamse bevolking rechtvaardig en eerlijk. Hij vergat niet dat de dochter uit zijn eerste huwelijk, Isabella de Clermont-Nesle, getrouwd was met Willem van Dampierre, heer van Dendermonde, Richebourg en Crèvecoeur, een zoon van Gwijde van Dampierre. Willem van Crèvecoeur was ook de gevangene van de koning.
Raoul de Nesle heerste als gouverneur voor Vlaanderen over het algemeen efficiënt en met de zachte hand. Het Vlaams volk leerde hem te waarderen. Raoul de Nesle kon echter ook meedogenloos zijn. Hij was niet voor niets een Franse hoveling. Hij legde beslag op al de bezittingen van de aanhangers van de graaf van Vlaanderen. Sommigen van die edelheren gaven zich onvoorwaardelijk over aan de koning en ze werden Leliaerts. Raoul de Nesle gaf de landerijen waarop de graaf vroeger beslag had laten leggen terug aan sommige Leliaerts. Dit leidde dan tot nogal wat verwarring, want Vlaamse boeren hadden de gronden al gekocht, en ze huurden de landerijen van andere heren dan de oorspronkelijke. De landbouwers van Vlaanderen leden ook daaronder.

Op dat ogenblik leek werkelijk alle hoop om ooit nog zijn graafschap te kunnen recupereren verloren voor de oude Graaf Gwijde van Dampierre. Hoe kon hij ooit nog zijn vernederende gevangenis vrij verlaten? Hij kon van verdriet in de gevangenis sterven!
Franse garnizoenen bezetten dan al de steden en kastelen van Vlaanderen. De koning had Vlaanderen ingelijfd in de Koninklijke Domeinen, en Graaf Gwijde koesterde niet de minste illusie dat de koning ooit nog zou terugkomen op zijn besluit. Gwijde was nog slechts graaf in titel, en de *pairs* van Frankrijk konden zelfs die titel binnenkort van hem afnemen.
Een Franse edelman van groot aanzien, de Nesle, heerste met wijsheid mild over Vlaanderen. De mensen zouden niet gretig zijn om opstand te plegen. Wat kon het hen trouwens schelen wie over hen regeerde, zolang de taksen maar redelijk, rechtvaardig en laag bleven, zolang iedereen vrij zijn werk verder kon zetten, munten kon verdienen, en zolang het graan, de groenten, vlees, vis en fruit in overvloed konden bekomen worden op de Vlaamse markten? Had ook de koning de vrijheden en privileges van de steden niet bekrachtigd?
In Gent werkten de wevers hard door om de verliezen die ze geleden hadden tijdens de oorlog weer te verdienen. De lakenhandelaars verkochten thans meer wollen doek dan ooit voorheen, de waterwegen waren weer open voor vervoer, en turf verwarmde de huizen in de winter.
Van juni 1300 tot juni van 1301, bleef de vrede en de rust over Vlaanderen hangen. Vlaanderen werkte hard om nieuwe reserves van geld te verzamelen, en het voelde niet te zeer haat jegens de nieuwe heersers.

Graaf Karel van Valois was zeer kwaad voor de gevangenname van de graaf van Vlaanderen. Hij voelde zich erg beledigd door zijn broeder, de koning, omdat die zijn woord, gegeven met

zoveel verzekering aan Gwijde van Dampierre, niet geëerd had. In januari van 1301 trouwde hij met de kleindochter en erfgename van Keizer Boudewijn II van Constantinopel, de dochter van de titulaire Keizer van Constantinopel, Filips I van Courtenay. Haar naam was Catherine de Courtenay. De paus liet het huwelijk toe, onder de voorwaarde dat Karel van Valois naar Italië zou komen, in dienst van de paus. Karel aarzelde niet. Hij reed weg uit Frankrijk! Hij hielp de paus en Karel II van Anjou tegen Frederik II van Sicilië, zijn neef. Karel werd benoemd tot Pauselijk Vicarius. Hij mengde zich in Italiaanse intriges, werd gecompromitteerd in een bloedbad in Firenze, en in duistere financiële schandalen. Hij keerde slechts later naar Frankrijk terug, nadat zijn broeder wanhopig zijn hulp inriep.

Karel van Valois werd in het openbaar terecht gewezen door zijn broeder, de koning. Dat maakte hem heel wat sympathieker in de ogen van het gewone volk van Vlaanderen! Graaf Gwijde als gevangene werd nu beschouwd als niets minder dan een martelaar!
Tot op bepaalde hoogte veranderde dit de houding van de Vlamingen. Tot nog toe waren de Vlamingen eerder lauw gebleven in hun steun voor de zaak van de graaf. Ze hadden de graaf met achterdocht gevolgd, als een heer die hen eerder meer onderdrukte dan hun bestaan verlichtte. De houding van de gilden evolueerde nu ten voordele van Graaf Gwijde, en ten nadele van de Leliaert schepenen, de lakeien van Frankrijk en de folteraars van de oude graaf van Vlaanderen.

Graaf Gwijde van Dampierre en de meeste van zijn belangrijkste Vlaamse edelheren bleven in de gevangenis in de jaren 1300 en 1301. In mei van 1301, Graaf Gwijde nog steeds in de gevangenis, besloot Koning Filips IV een bezoek te brengen aan zijn nieuw veroverde landen in het noorden van zijn koninkrijk. Hij wou zijn gezag verstevigen, zijn grootsheid en mildheid tonen, en zo zijn greep consolideren op zijn Koninklijke Domeinen. De Vlamingen moesten weten wie thans hun heer was! Filips verwachtte overal toegejuicht te worden door zijn Vlaams volk, en met open armen ontvangen te worden.

Op de 19de mei van 1301 kwamen de koning en zijn Koningin Johanna van Navarra aan in hun stad van Doornik. De koningin verachtte Vlaanderen, want dit waren de streken waarin de zoon van Robert d'Artois gesneuveld was. In haar hof reed Jacques de Châtillon, haar oom, zoon van Guy III graaf van Saint-Pol. Johanna van Navarra bewerkte haar echtgenoot om deze Jacques de Châtillon aan het hoofd van de regering over Vlaanderen te plaatsen, ter vervanging van de te vriendelijke Raoul de Nesle.

Vanuit Doornik reed het koninklijk paar met veel praal naar Kortrijk, Petegem en Oudenaarde. Van daar reden ze naar Gent. Ze kwamen te Gent aan op de tweede dag na Pinksteren. Koning Filips de Schone beloofde er plechtig de oude vrijheden en privileges te respecteren.
De Leliaert schepenen van Gent hadden geen geld gespaard om de straten met bloemen en beschilderde triomfbogen te versieren. Ze riepen de bevolking op om de koning en de koningin komen toe te juichen. Grote banketten werden in het Bijloke Veld georganiseerd om het koninklijk paar te eren, en ook de ridders van het Frans hof.
Koning Filips IV wou de goede geest van de grootste stad van zijn koninkrijk op Parijs na, verbeteren. Om de bevolking aan zijn zijde te krijgen, schafte hij de taksen op bier en hydromel af. Geen taks meer op de gezoete, gekruide wijn die de mensen van Gent zo graag dronken! Koning Filips werd enthousiast toegeroepen door de bevolking van Gent.
De opheffing van de taksen was natuurlijk minder naar de zin van de schepenen, die persoonlijk rijk geworden waren van de inkomsten van die taksen. De schepenen wisten echter wel beter dan op dat ogenblik te protesteren tegen de maatregelen van de koning! Ze

troostten zich met de wetenschap dat ze wel andere taksen konden vinden om het geld uit de zakken van de handelaars en de ambachtslieden te halen.

Stilaan werd geweten in Gent dat de feesten de stad de enorme som van zevenentwintigduizend pond gekost hadden, een bedrag waarmee men een leger gedurende meerdere maanden in het veld kon houden. De ontvangst van de koning en de koningin verkoelde na die openbaring. Men hoorde nog weinig vrolijke toejuichingen wanneer de optocht van de Franse edelen en van de Gentse schepenen door de straten reed.

De koning en de koningin bleven een week in Gent, en reden dan door naar Brugge. Ze kwamen te Brugge aan op de 29ste mei van 1301. Brugge was zo mogelijk nog prachtiger versierd dan Gent. Hier ook, waren de schepenen mannen van de oude geslachten, bijna allen Leliaerts. De rijkste tapijten hingen uit de vensters van de mooie, stenen huizen. De vrouwen van de rijkste handelaars stonden aan hun balustrades. Ze toonden hun klederen in de mooiste zijde en de rijkste, felle kleuren. Kostbare gouden kettingen bezet met edelstenen hingen rond hun hals. Ze droegen gouden ringen en halsbanden van zilver en goud.

De schoonheid en de pracht van die vrouwen beroerde het hart van de koningin met afgunst. Ze was zelf geen verbazingwekkende schoonheid, maar wel ijdel. Ze was jaloers op de gratie en elegantie van de Vlaamse jonkvrouwen. Ze riep spontaan uit dat het haar leek alsof ze niet de enige koningin was in Vlaanderen! Meer dan honderd edele vrouwen van Brugge stonden beter gekleed dan zij!
De Brugse schepenen weigerden aan het gewone volk om pleidooien te houden bij de koning ten gunste van de afschaffing van allerhande taksen, zoals wel gebeurd was in Gent. De mensen die waren gekomen om het spektakel van de blijde intrede van het koninklijk paar in de stad te bewonderen, bleven daarom stil en nors. Sommigen draaiden zelfs hun rug wanneer de koning voorbijreed. Nauwelijks enige Leliaerts juichten de koninklijke stoet toe. De stilte te Gent en vooral te Brugge maakte Filips de Schone zeer kwaad. Hij begon de afkeer en de macht van dit volk van Vlaanderen te vrezen, en begreep dat de Vlaamse bevolking zijn gezag niet zonder sombere bijgedachten aanvaardde.

Koning Filips IV keerde naar Frankrijk weer via het kasteel van Wijnendael. De koning bleef negen dagen in dit bijzonder mooi paleis om uit te rusten van zijn reis. Daarna reed hij met zijn hof naar Ieper. Hij bleef nog vier dagen in deze, derde grootste stad van Vlaanderen. Vanuit Ieper reed het hof weer naar Frankrijk. Het koninklijk paar reisde zuidwaarts via Lille en Douai. Te Douai, trouwde Robert d'Artois in tweede huwelijk met Margareta, de oudste dochter van Jan d'Avesnes, graaf van Henegouwen.

Op de indringende vraag van Koningin Johanna van Navarra, benoemde Koning Filips de Schone zijn hoveling Jacques de Châtillon tot gouverneur van Vlaanderen. Robert de Boulogne zou dienen als zijn assistent. Boulogne bracht een aanzienlijk leger mee van twaalfhonderd ridders. De Châtillon verving aldus Raoul de Nesle, die de koningin en het hof van Parijs te zwak en te toegevend vonden voor Vlaanderen. Raoul de Nesle bleef wel de *connétable* van Frankrijk. Na Karel van Valois beledigde het koninklijk paar zo Raoul de Nesle, twee bekwame aanvoerders.
Jacques de Châtillon was een zuiver Frans product van het hof. Hij was arrogant en gewelddadig, een ruwe strijder en een ridder die weinig voelde voor handige politiek. Hij verachtte de Vlamingen, en negeerde de spanningen tussen de Leliaerts en de Klauwaerts. Hij leerde nooit het minste woord van de Vlaamse taal. Hij luisterde niet naar de verzuchtingen van de rijke, Vlaamse handelaars. Hij diende de belangen van het land niet. De Leliaert

ridders van de kasselrijen van het platteland, alsook de Leliaert poorter-ridders van de grote steden vleiden hem, belaadden hem met rijke geschenken, en bekwamen zijn oor voor hun persoonlijke belangen. De regering van Jacques de Châtillon was verdorven en zijn raadsleden omkoopbaar! Hij richtte meerdere nieuwe taksen in, waaronder ook taksen op de vele buitenlandse, Lombardische en Duitse kooplui. Deze protesteerden, maar werden afgewezen. De Vlaamse Leliaerts bewerkten de Châtillon meestal door de belangrijkste Leliaert edelman van Vlaanderen, Jan van Gistel. Wanneer de koning naar Frankrijk terugkeerde van zijn bezoek aan Vlaanderen, vergezelde Jacques de Châtillon de koning tot in Béthune. Daar hoorde hij over een opstand in Brugge. Hij moest in allerijl naar Vlaanderen terugrijden.

Engeland

In Engeland, in maart van 1300, vergaderde het Parlement over de eerste noodzakelijke maatregelen. De Schotse opstandelingen hadden het kasteel van Stirling veroverd! De Schotse raids in het noorden van Engeland werden ook meer en meer vermetel naarmate hun troepen zuidwaarts vorderden zonder erge weerstand.
Koning Edward I stelde een lange lijst op van eisen voor nieuwe taksen en voor meer strijders. Om te bekomen wat hij vroeg, moest hij verregaande toegevingen toestaan het Parlement, op de charters die zijn macht over het koninkrijk beperkten. Na drie weken van discussies, aanvaardde de koning de nieuwe voorstellen van bijkomende artikels in de vrijheidscharters. Edward I moest ook uiteindelijk akkoord gaan om mannen aan te duiden voor een correcte perambulatie of vaststelling van de grenzen van het Koninklijk Woud, maar toch met de vage voorwaarde dat de rechten van de kroon zouden gevrijwaard blijven. De weerspannige graven bleven beweren dat ze met plezier een nieuwe één-twintigste taks zouden willen toestaan om de Schotten te bevechten, indien hun rechten op hun wouden en gronden maar gerespecteerd bleven. De leden van het Parlement stelden eveneens meerdere gevestigde gewoontes voor de militaire verplichtingen van de mannen met enige rijkdom in vraag.

Koning Edward I en zijn hof van vertrouwelingen hadden zelfs nadien nog alle moeite om de ridders van het koninkrijk tot de dienst van de koning te dwingen. In het midden van de zomer van 1300 echter, had weer een groot Engels leger zich verzameld te Carlisle.
Met die troepen viel Koning Edward I onstuimig en onverhoeds het kasteel van Caerlaverock in Schotland aan. Het Schots garnizoen gaf zich snel gewonnen. Wanneer Edward I nadien met zijn leger vorderde, vermeden de Schotten elke veldslag.
De troepen van de koning verzwonden zoals rook met de tijd, omdat ze niet betaald werden! Edward moest zich terugtrekken naar Dumfries. Hij bleef daar wachten op versterkingen. Zijn infanterie slonk gestaag, want het ontbrak de koning aan baar geld om zijn mannen correct te betalen en zelfs om hen correct te voeden!

Tevens zond Paus Bonifatius VIII de koning een brief, die in het openbaar gelezen werd te Canterbury door de Aartsbisschop Winchelsea. De paus beschuldigde Edward I ervan de Schotse aanspraken op onafhankelijkheid te hebben genegeerd. Edward had misdaden tegen de gerechtigheid begaan, wat zware verliezen had gekost aan de Schotten en aan hun geestelijken. De paus eiste van Koning Edward dat hij Schotland in rust zou laten.
De brief was een formele en niet mis te verstane berisping van de Engelse heerszucht over Schotland. Koning Edward bleef echter de oorlog met Schotland verderzetten.

Hij moest uiteindelijk toegeven dat de veldtocht wegens gebrek aan geld moest opgeschort worden. Aan het einde van september van 1300 aanvaardde Edward het onvermijdelijke. Hij ondertekende een wapenstilstand van zes maanden met de Schotse rebellen, en keerde naar Engeland terug als een getuchtigde monarch.

Koning Edward riep weer een vergadering van het Engels Parlement bijeen, te houden te Lincoln in januari van 1301. In die zittingen vroeg Edward veel geld, zeer veel geld.
De perambulatie van het Koninklijk Woud was ondertussen ook beëindigd. Daaruit bleek dat zowat de helft van de uitbreiding van het Woud onrechtvaardig was bepaald. Duizenden *acres* van boslanden werden gemerkt als terug te geven aan hun oorspronkelijke bezitters. De koning liet de beslissing in de handen van een comité van zesentwintig mannen, onder wie sommigen van zijn weerspannige graven. Op de 14de februari beval hij de Magna Carta aanpassingen en de nu correct veranderde Woudcharters in al hun punten aan te nemen en vast te leggen. De gemeenschappen zouden hun wouden terugkrijgen, zoals aangeduid in de laatste perambulatie. Koning Edward was zich er wel van bewust dat de mannen die de perambulatie samengesteld hadden in veel gevallen niets meer hadden kunnen doen dan de lokale gemeenschappen te ondervragen. En die waren maar al te gretig om hun handen te leggen op uitgestrekte koninklijke bossen. De koning moest echter toegeven om zijn hulpmiddelen te bekomen voor de oorlog in Schotland.

Koning Edward I hield toen ook besprekingen te Canterbury met de vertegenwoordigers van de paus. De paus, van wie de koning eerder meende dat hij een vijand was, kwam hem nu onrechtstreeks als de grootste hulp tegemoet! De paus wou de Engelse geestelijken een taks opleggen van tien percent voor zijn oorlog tegen de koning van Sicilië. De koning van Frankrijk had al geprobeerd die taks te heffen op al de kerkgemeenschappen van het vasteland. Koning Edward I stemde ermee in die taks ook in Engeland te heffen gedurende de drie volgende jaren, maar de helft van de opbrengst zou naar Edward zelf moeten gaan! Met nog een bijkomende subsidie van het Parlement, waren de financiële problemen van Koning Edward voor zijn oorlog in Schotland opgelost.

In mei van 1301 kon Koning Edward I zijn grote, nieuwe veldtocht in Schotland beginnen. Zijn zoon vergezelde hem. Hij zette zich op mars met zevenduizend vijfhonderd Engelse strijders, vijftienduizend strijders uit Wales, met ongeveer duizend Engelse ruiters, duizend Ierse strijders-te-voet en zestienhonderd Ierse ruiters. Dit groot leger werd in twee delen verdeeld, één geleid door de koning, en het ander door Edward van Caernarfon, nu de Prins van Wales genoemd.

Duitsland

Ondertussen probeerde in Duitsland Koning Albrecht van Oostenrijk zijn wil op te leggen aan de Duitse edelen. Hij mengde zich in de zaken van de landen aan zijn oostelijke grenzen. Hij moest meerdere oorlogen en veldtochten uitvoeren. Hij zou nooit tussenkomen in de oorlogen van Koning Filips IV van Frankrijk na 1301.

Koning Albrecht vroeg aan Gerhard II van Eppstein, aartsbisschop van Mainz, om de landen terug te geven die hem vroeger toegestopt werden. Hij schafte de vele taksen op de Rijn af. Dit kwam hard aan voor de bisschoppen langs de stroom, en zelfs voor de Palatijnse Graaf Ludwig, de schoonzoon van Albrecht. Wanneer zowat iedereen weigerde de bevelen van de

koning door te voeren, moest Koning Albrecht een groot leger verzamelen om het Palatinaat van de Rijn, de Pfalz, en Mainz aan te vallen. Albrecht was een verstandige man en een wrede, maar efficiënte krijgsheer. Hij veroverde meerdere steden in de regio gewapenderhand en dwong Aartsbisschop Gerhard om vrede te smeken. De aartsbisschop moest nog meer steden aan de koning overdragen, en hij moest beloven een zware boete te betalen.

Het volgend groot conflict van de koning betrof Hongarije. De koning van Hongarije was Andreas III d'Este, ook Andreas de Venetiaan genoemd, omdat hij in Venetië opgegroeid was. Zijn grootmoeder was de erfgename van de d'Este familie in Italië. Ze heette Beatrice d'Este, en was getrouwd met Koning Andreas II van Hongarije. De eerste zoon uit het huwelijk was Steven de Posthume geweest, maar deze werd beschouwd als een onwettige zoon van de koning. Hij werd nooit tot koning van Hongarije gekroond. Die eer ging naar één van zijn halfbroeders. De zoon van Steven de Posthume echter, Andreas, was koning van Hongarije geworden.

Met de dood van Andreas III in 1301 eindigde het Hongaarse koningshuis van Arpad. Een groep heren van Hongarije had al gevraagd aan Karel II van Anjou en van Napels om zijn kleinzoon, de twaalfjarige Charles Robert, naar Hongarije te sturen om er koning te worden. Charles Robert was ook de kleinzoon van Maria van Hongarije, een dochter van Koning Steven V van Hongarije, zodat hij wel enige goede aanspraken kon maken op de troon van dat koninkrijk.
Charles Robert kwam in Croatië aan in augustus van 1300. Veel Croatische en ook Sloveense edelheren, en bijna al de steden aan de Dalmatische kust erkenden hem als koning vóór hij met een leger naar Zagreb vorderde. Sommigen van die edelen verzoenden zich echter met Koning Andreas, zodat de expeditie van Charles Robert faalde. Paus Bonifatius VIII scheen ook eerst de aanspraken van Charles Robert te willen steunen. Vier maanden na de dood van Koning Andreas, werd Charles Robert dan toch voorwaardelijk gekroond tot koning van Hongarije.

De meeste Hongaarse edelen gingen hier niet mee akkoord. Ze stelden voor de kroon te overhandigen aan de koning van Bohemen, aan Koning Wenceslaus of Wenzel II. Wenceslaus aanvaardde de kroon slechts voor zijn zoon, de toekomstige Wenceslaus III, die verloofd was met een dochter van de vorige Koning Andreas. Die Wenceslaus III was een machtige koning. Hij was getrouwd met een Poolse prinses, zodat hij naast koning van Bohemen ook nog koning van Polen was!

Koning Albrecht van Duitsland vond de fusie van Polen, Bohemen en Hongarije een te machtige gebuur. Charles Robert had zich teruggetrokken naar de meest zuidelijke gebieden van het koninkrijk Hongarije. Koning Albrecht aanvaardde en steunde dan officieel de keuze van Charles Robert voor Hongarije. Albrecht had zich ook al een tijdje geleden verzoend met Paus Bonifatius VIII. Hij bracht een leger samen, en wierp dit tegen Wenceslaus van Bohemen in de strijd. Paus Bonifatius VIII erkende Charles Robert als koning in 1303.
Toen Wenceslaus III Bohemen en Polen erfde van zijn overleden vader in 1395, trad hij af in Hongarije ten voordele van Otto III van Beieren. Charles Robert won dan belangrijke veldslagen tegen Otto. Hij werd gekroond met de Heilige Kroon van Hongarije in 1310, maar werd slechts de onbetwiste koning van het land in 1321, nadat hij gevochten had tegen meerdere machtige edelen die hem weigerden als soeverein te erkennen. Bij de dood van Wenceslaus III in 1306, verzekerde Albrecht van Oostenrijk de kroon van Bohemen voor zijn zoon, Rudolf II van Habsburg.

Koning Albrecht poogde al de landen die Duitsland vormden krachtig onder zijn koninklijke heerschappij te brengen. Hij hernieuwde de aanspraak van zijn voorganger op Thüringen. Hij viel dat land aan in het jaar 1307. Hetzelfde jaar werd hij verslagen in de Veldslag van Lucka. Hij viel een jaar later Schwaben binnen, maar werd op de 1ste mei van 1308 te Windisch vermoord door zijn neef Hertog Jan, die nadien de vadermoordenaar genoemd werd. Albrecht had die Jan van zijn erfenis onthouden.
Albrecht stierf als koning van Duitsland en van de Romeinen, maar hij werd nooit echt plechtig gekroond als keizer.

Ten gevolge al die intense verwikkelingen van Koning Albrecht in de interne aangelegenheden van Duitsland, speelde hij nooit een beduidende rol in de westerse politiek van na 1301.

1.9. Jan Denout. 1300-1301

In 1300 was de Gentse volder Jan Denout zeventien jaar oud. Hij zag er groot uit voor zijn ouderdom. Misschien leek dat slechts zo omdat hij tenger was, maar toch was hij sterk gebouwd. Hij had een vierkantig, hoekig gezicht, wat hem soms een angstaanjagende, strenge uitdrukking verleende. Hij leek dan ook ouder en rijper dan hij echt was.
De rest van zijn lichaam, zijn magere armen en lange benen gaven hem een uitgerekt, hoekig uiterlijk, meer beenderen dan vlees! Hij was trouwens geen grote eter. Zijn haren hingen lang en verward, ineengestrengeld, diepbruin, over zijn lichtgrijze ogen. Boven die ogen stonden dikke, eveneens bruine wenkbrauwen, die wel één geheel leken te vormen met zijn haren. Hij scheerde zich elke dag en droeg geen baard of snor. Hij hield niet van haar op zijn gezicht, maar hij zorgde goed voor zijn hoofdhaar. Hij waste dat haar bijna dagelijks, zodat het steeds droog hing, niet vettig zoals bij vele anderen, glanzend, en het nam een zijden glans aan in de zon.
Jan had lange oren, maar slechts weinig mensen hadden die ooit gezien. Ze bleven bijna gans geplakt aan zijn hoofd, bedekt met zijn dik, bruin haar, alsof hij erover beschaamd was. Dat was hij ook. Hij vervloekte soms God hem die lange oren gegeven te hebben.
Zijn mond was het enig normaal kenmerk van zijn gezicht. De mond was niet lang, zijn lippen noch dun noch echt dik. Zijn neus stond lang, recht, trots en fijn. Zijn gewoonlijk streng uitzicht veranderde zich volledig wanneer hij lachte of je een blijde grijns gaf. Zijn ogen flikkerden dan helder op, en men kreeg plots een indruk van de warmte van zijn karakter. Denout was een goedmoedige jongeman! Het was die lach die hem onverwachts interessant en knap deed voorkomen aan meisjes, al wisten ze niet goed wat ze aan de lange slungel hadden. Hij zag er eerder droevig uit, en lachte zelden. Je moest Jan Denout meerdere malen gezien hebben, met hem gesproken hebben, om een vluchtige glimp op te vangen van hoe vriendelijk zijn aard werkelijk was.

Jan hoorde graag wat anderen vertelden. Hij zou pas later nadenken over wat hij hoorde. Hij woog de opinie van anderen nauwkeurig af. Hij zelf sprak weinig in gesprekken, en gaf zijn opinie slechts wanneer iemand hem die uitdrukkelijk vroeg. Velen namen hem voor een zwijgzame man. Misschien was hij slechts nederig en wijs! Hij vond dikwijls niets verstandig te kunnen toevoegen aan wat anderen zeiden. Dikwijls was dat trouwens ook het geval. Hij koesterde geen hoge dunk van zichzelf. Hij had de snelle geest niet die briljante praters gemakkelijk toonden, en hij wist het. Hij was soms traag van begrip betreffende wat anderen bedoelden, vooral wanneer de toon sarcastisch of cynisch was, of wanneer iets anders bedoeld werd dan uitgesproken. Dat kwam omdat hij steeds zei wat hij meende, nooit iemand wou kwetsen met woorden, en het vreemd vond wanneer hij begreep dat anderen dit wel en dikwijls deden. Hij leed niet erg onder de grappen die anderen hem gaven wegens zijn traagheid van geest. De spot gleed over zijn schouders en borst heen zoals regendruppels op goed gekaarde wol. Hij was het gewoon om als een halve idioot aanzien te worden.
Toch was Jan Denout ver van dom. Hij kon iedereen verrassen met goed bedachte en zeer logische redeneringen, met onweerlegbare bewijzen, droog en berekend, met verstandige, zelfs sluwe afleidingen en beslissingen. Zijn meningen waren steeds zijn eigen, en gegrond. Jan Denout luisterde zorgvuldig naar iedereen, maar vormde zijn eigen opinies.

Niemand kon Jan Denout beschuldigen van luiheid. Hij werkte van ’s morgens vroeg tot bij zonsondergang, zonder te morren. Je vond hem nooit zijn tijd verspelen in de herbergen van de stad. Hij hield wel van een pot bier na de mis op zondag, maar dan in zijn eentje. Hij ging zijn eigen weg, zelfs al als jonge snuiter. Dat kan hem gebracht hebben tot een bepaalde

gereserveerdheid jegens anderen, en hij had bijgevolg weinig vrienden. De meisjes vonden hem een vreemde, aparte soort van jongen. De mensen die regelmatig met hem spraken meenden dat hij nogal koppig was. Toch kon hij zijn mening snel veranderen wanneer duidelijk werd, naarmate wat er in Gent of in de rest van de wereld gebeurde, dat hij voordien fout gedacht had.

Wat Jan echt was, was een vriendelijke, beleefde jongeman, een aangename jongen in het algemeen. Hij was ook vroom, en hield van verhalen uit de evangelies en de brieven van de apostelen, zoals afgelezen door de priesters tijdens de missen. Hij vreesde de ideeën en concepten die hij niet helemaal begreep, zoals een beeld en de natuur van God. Maar in Gent dachten heel weinige mensen echt diep na over het wezen van God, omdat ze te zeer bezig waren met hun dagelijkse taken, zodat de vragen die Jan stelde zeer diep bedacht en gerechtvaardigd klonken. Misschien was hij ten slotte toch niet zo idioot, maar nam eerst alles aan wat hij hoorde als waarheid, om zich pas later af te vragen wat de woorden echt betekenden. Hoeveel woorden spreken wij ook niet elke dag uit, zonder exact en werkelijk te weten wat ze betekenen? Jan sprak nooit een woord onbedacht uit.
Jan was zeer bijgelovig! Hij vreesde de engelen evenzeer als de duivels en de spoken, en geloofde sterk dat die naast ons werkten, rondom ons, dag in en dag uit. Dit was het enige onderwerp waarmee je Jan schrik kon aanjagen, en het was een andere bron van spot en hoon die kwam van de jongeren met wie hij soms op stap ging. Hij was trouwens niet helemaal een eenzaat! Hij zocht gezelschap op, zoals eender welke jongeman van zijn ouderdom. Wanner je hem ooit bespotte, nochtans, was je nooit meer zijn vriend, en dan vermeed hij je.

Toen hij veertien jaar oud was geworden, zond zijn vader hem naar een meester-volder om hem de kunst van het vollen aan te leren. Hij was een toegewijde, maar langzame leerjongen. Hij moest alle aspecten kennen van een procedé vóór hij het beheerste. Wanneer hij dan echter een proces kende, echt kende, en elk aspect ervan bemeesterd had, begon hij op zijn eentje te experimenteren. Hij zocht te verbeteren, niet noodzakelijk verder te doen zoals de betere volders hem geleerd hadden. Daarmee verraste hij zijn meesters. Jan was nog niet waarlijk een meester-volder op zeventienjarige leeftijd, maar hij zou het binnenkort worden. Zijn meesters hadden hem al de toelating gegeven om het beroep zelf uit te voeren. Hij was als volder opgenomen in de gilde van de volders.
Jan volde sneller en beter dan zijn meester, en veel beter dan de meeste volders van Gent. Hij had al veel volderskleien uitgeprobeerd om te pogen het geheim, de magie van de werking van de kleien op wol te achterhalen. Hij had opgemerkt dat een mengeling van meerdere kleien van verschillende afkomst, van verschillende kleur en grootte van de deeltjes, de beste resultaten opleverde. Heel weinig volders gingen zover! Het volstond Jan een wollen doek in zijn vingers te voelen, het in zijn handen te draaien en te draaien, om redelijk snel te weten welke combinatie van kleien het beste resultaat kon opleveren. Dat betekende niet steeds de meest dure kleien gebruiken! Jan Denout gebruikte zeer goed de minder dure kleien die hij kocht van een handelaar genaamd Juris Vresele. Die kleien, wist hij, waren afkomstig van Castillië, zoals Juris hem op een dag toevertrouwd had. Ze voelden korrelig aan onder de vingers, maar ze deden goed werk op de ruwste wollen als eerste bad.
Jan Denout kon een geheim bewaren! Wanneer andere volders hem vroegen hoe hij toch zijn wol zo zacht kreeg, glimlachte hij slechts. De andere volders aanzagen hem als een halve idioot met een talent, maar Jan wist zeer goed wat hij van het leven en van zijn werk verlangde.

Jan Denout wou rijk worden, zeer rijk, wellicht zo rijk als het ridderschap te bekomen. Hij wou minstens aanzien worden als wat de ouderen een patriciër noemden, een man die niet

van oorsprong een ridder was, maar die als dusdanig kon bekeken worden. Een hogere eerzucht bestond er niet in Gent en in Vlaanderen! De meeste andere mensen, en alle volders, zouden gelachen hebben met de ambities van Jan. Ze zouden gezegd hebben dat Jan Denout een gekke jonge man was. Jan hield zijn tanden en lippen strak op elkaar wanneer het erop aankwam de vragen te beantwoorden betreffende waar hij in geloofde en waar hij naar hunkerde. Hij wou een liefhebbende vrouw, een eigen familie, en hij wou een zeer rijke poorter en landeigenaar worden.

Toen hij slechts vijftien jaar oud was, hadden de andere jongens hem ooit zo erg geteisterd en getergd, hem zo verschillend van hen gevonden, dat hij moe getergd in een blinde woede was uitgeschoten. Hij had dan een andere jongen tegen de stenen muur geduwd van een huis waar landeigenaar-poorters in leefden in de Kattestraat, net tegenover de kerk van Sint Niklaas. Hij had zo snel en hevig uitgehaald, en zo gewelddadig, dat de andere jongen zijn hoofd erg stootte tegen het kozijn van een venster. De jongen was in zwijm neergevallen. Twee dagen later stierf hij.
De Schepenen van het Gedeele namen Jan Denout gevangen op verdenking van doodslag. Hij moest vóór de rechters van de stad, de paysierders, verschijnen. Jan stamelde uit hoezeer hij het incident betreurde. Hij had niet de bedoeling gehad echt pijn te doen aan zijn tegenstander. Hij gaf zijn versie van het ongeluk. De paysierders hadden al hetzelfde verhaal gehoord van bijstanders. Ze toonden enige mildheid en verbanden Jan niet uit de stad. Ze veroordeelden hem echter tot de betaling van een hoog boetegeld, te betalen aan de familie van de overleden jongen. De ouders van Jan Denout konden nog net het geëiste bedrag betalen. Jan gaf ook geld, want hij had al wat kunnen sparen. Het bedrag kon betaald worden, zij het in meerdere termijnen. De afbetaling ruïneerden de ouders van Jan, en Jan bleef achter met niets anders dan schulden. De afbetaling verbaasde echter menigeen. Jan werkte nog meer en nog harder, nadien.

Het ergste kwam later. De familie van de overleden jongen deed alsof hun zoon niet de minste schuld droeg. Ze bleven Jan beschuldigen, noemden hem een moordenaar, en ze riepen dat hard telkens hij in de straten iemand van de familie ontmoette. De vrouwen riepen het luidst.
‘Daar gaat de moordenaar! Een zeer vuile moordenaar! Pas op voor die vent!’
Het resultaat van al dat geschreeuw was, dat vele mensen van Gent Jan vermeden. Hij kon zijn schouders opgehaald hebben, en weinig gegeven hebben om wat anderen van hem dachten. Maar onder die anderen moest hij weldra ook de wevers van de stad tellen. En de wevers waren de mannen die hem wollen doek moesten brengen om te vollen! Jan verloor een groot deel van zijn inkomen. Hij kreeg tevens een reputatie opgeplakt een gewelddadige doder te zijn, een gevaarlijke man. Die reputatie begon snel erg tegen hem te werken. In de meeste weken kreeg hij weldra slechts één enkele voldersopdracht. Jan, die na het incident in zijn eigen behoeften moest voorzien, werd hongerig. Met wat hij nog verdiende kon hij niet meer leven in Gent. Hij dacht er even aan in de Leie te springen, dan om naar een stad in Brabant uit te wijken.

Op een dag liep een jongeman genaamd Raes van Lake heel opgewonden zijn werkplaats in. Raes was ouder dan Jan, hoewel slechts twintig jaar oud, minder dan drie jaar ouder dan Jan. Raes was een lakenhandelaar. Hij was wanhopig toen hij de werkplaats van Jan in rende. Die plaats was toen niet veel meer dan een kleine schuur, een donker, stinkend hol, waarin Jan Denout werkte, at en sliep met zijn verloren dromen. Door het dak kon je hier en daar de hemel zien. Hij stond daar met geklonterde klei op zijn lichaam. Het stof had zich neergezet op zijn klederen en plakte aan hem in de uitwasemingen van zijn warme voldersbaden. Raes

van Lake kwam met een zeer dringend volderswerk voor een belangrijke bestelling van wollen doek. Raes had al enkele van zijn gewoonlijke volders opgezocht, doch niemand kon zo'n belangrijk werk opnemen en voleindigen in de tijd die Raes vroeg. De volders wisten ook hoe moeilijk Raes kon doen over de kwaliteit van dit soort werk. Raes had zich al de haren uit zijn hoofd getrokken. Dan had een volder hem naar Jan Denout verwezen. Die volder had enig medelijden met Jan gevoeld, en aan Raes gemeld dat Jan een jonge man was die uitstekende kwaliteit kon afleveren, net zoals Raes zo wanhopig zocht.

'Hij is een vreemde vent, die Jan Denout,' zei de volder die Raes wou helpen, 'sommigen noemen hem een idioot, anderen een doder. Beledig hem niet, maar hij is een uitstekende volder wanneer hij zijn zinnen op een werk zet. Hij is een beetje in de hoek geduwd op dit ogenblik. Probeer het bij hem. Ik heb veel te veel werk voor nog weken. Jan daarentegen, heeft niet veel te doen deze dagen. De mensen houden niet veel van hem!'
Raes had geen keuze meer. Hij was naar de werkplaats van Denout gelopen. Hij legde aan de jongeman uit wat hij wou. De ruwe, lichtogige jongen had Raes wat verder gevraagd wat voor kwaliteit hij wou, en voor wat soort doek de wol geweven was. Raes had hem dat in enige woorden duidelijk gezegd, en uiteindelijk toegevoegd dat eigenlijk slechts het allerbeste goed genoeg was. Er was iets in de even korte bewoordingen waarmee de jongen antwoordde, dat Raes beviel.

Raes van Lake was geen wever meer. Hij vond dat werk te vermoeiend. Het bracht niet genoeg geld in. Hij was een lakenhandelaar geworden, die doek kocht van andere wevers om het verder te verkopen. Hij liet het zelf vollen, naar zijn eigen, hoge kwaliteitsstandaarden. Hij verkocht het slechts nadien, met een winst. Hoe beter de kwaliteit die hij kon leveren, hoe hoger zijn winst! Hij bleef wanhopen toen hij zijn geweven doek naar Jan Denout bracht, want het doek was wel zeer grof geweven. Raes verwachtte niet van deze jongen iets meer dan een normale, correcte volderij. Hij vreesde het ergste. De jongen die Jan heette knipperde zelfs niet met de ogen toen Raes hem de enorme hoeveelheid noemde die hij wou gevold zien in de kortste tijdspanne.
'Ik kan het doek afleveren aan de kwaliteit die u zoekt,' zei Jan Denout beleefd, de wol tussen zijn handen voelend, 'maar u zult het doek correct moeten strekken. Ik kan u helpen het te spannen als dat nodig mocht zijn. Past u dat?'
Raes knikte slechts.

Jan Denout werkte dag en nacht gedurende vier lange dagen. Hij at slechts kort en eenmaal per dag in die periode. Aan het einde van de vierde dag huurde hij een handkar en bracht baal na baal van het beëindigde doek, nog nat zelfs, naar de strekkingsramen nabij de Reep.
Raes van Lake woonde niet ver daar vandaan in de Brabantstraat. Raes kwam kijken naar het doek en zette zijn strekkers aan het werk, om het doek in de juiste afmetingen te trekken, zoals geëist door de Lakenhalle van Gent. Hij kon zijn ogen en vingers niet geloven! Hij had nog nooit zulk fijne gevold doek gekregen! De jonge volder had het grof geweven doek omgevormd tot doek van de hoogste kwaliteit. Raes meende dat de ververs ook de prachtigste kleuren op dit doek konden aanbrengen! Jan Denout was niet aanwezig bij de ramen toen Raes daar rondging. Raes liep direct naar de werkplaats van Jan Denout, en betaalde de volder onmiddellijk, volledig en met een bonus. Raes wou dan Jan nog meer voor hem laten werken. Doek zoals Jan Denout afleverde kon hij overal verkopen, op eender welk ogenblik! Kon Jan zelfs exclusief voor hem, Raes, werken? Raes kon genoeg doek brengen naar Jan.

'Natuurlijk,' antwoordde Jan, 'als je me voldoende doek kunt brengen om mijn dagen te vullen. Mijn prijs is niet goedkoop, anders dan de prijzen die de schepenen vastleggen.'

‘Gen probleem,’ gaf Raes terug. ‘Jouw prijs is de mijne. Hoe leerde je zo goed te vollen?’
‘Meerdere baden, niet één enkel bad. Telkens verschillende kleien, de ene na de andere, ‘was alles wat Jan zich toeliet te zeggen. ‘Dat is waarom mijn prijs hoger is.’
Hij boog zijn hoofd, en ontweek de priemende ogen van Raes.
‘Ik sta bekend als een moordenaar,’ fluisterde Jan plots met een schorre stem, Raes waarschuwend.
‘Ik weet het. Ik hoorde daarvan. Ik meen dat er veel meer een ongeluk gebeurde. Je hebt geen plannen om mij te vermoorden, niet?’
‘Niet als u me betaalt wat ik vraag,’ glimlachte Denout wrang.
‘Ik betaal wat ik beloof,’ zei Raes.
Niet meer woorden waren nodig. Jan Denout werd de exclusieve, experte volder waar Raes al zo lang achter op zoek was geweest.
Raes van Lake bracht zijn fijnste doek naar Jan Denout, om het nog fijner te laten vollen. Jan bedroog Raes nooit, en Raes werd nooit teleurgesteld. Raes betaalde Jan goed, meer dan de toegelaten prijs. Ze werden onafscheidelijke vrienden. Het duurde niet lang tot Raes Jan Denout meenam wanneer hij zijn beste doek kocht. Raes wou de opinie van Jan horen over hoever hij kon gaan in kwaliteit met dit doek. De twee mannen begonnen samen te beslissen welk soort doek van welke wever in welke hoeveelheden de beste kans had om het superieure, wondermooie doek te bekomen dat Raes kon verkopen aan de hoogste prijs. Raes van Lake en Jan Denout werden de ambachtsman en de handelaar die de Lombardische kooplieden opzochten voor het beste werk van Gent.

Raes van Lake gebruikte de schipper Arnout de Hert voor zijn vervoer. Jan Denout ontmoette Arnout ook. Hij had de schipper al enkele malen gesproken, want Juris Vresele had ook Arnout gebruikt om hem voldersklei en turf te brengen voor zijn werkplaats. Jan had ook al het meisje van Arnout, Marie Scivaels ontmoet. Hij werd dadelijk verliefd op haar. Wanneer hij Marie zag wandelen, arm in arm met haar zuster, werd Jan Denout nog meer verliefd op Selie.

Arnout bemerkte snel wat er gaande was tussen zijn schoonzuster en de volder Jan Denout. Het nieuw sprankeltje in de ogen van Selie en de zenuwachtigheid van Jan wanneer die vóór Selie stond bewezen de aantrekking overduidelijk. Selie Scivaels was toen zestien. Haar haren glinsterden een lichter bruin dan dat van Marie. Het viel lager over haar schouders. Haar gelaatstrekken konden niet zo buitengewoon mooi zijn in de betekenis waar de meeste mannen naar zochten, maar ze waren zeer regelmatig en bijzonder harmonieus. Haar open, goedmoedig karakter scheen in haar ogen en in haar glimlach. Haar huid was mooi onbevlekt blank en ze had dezelfde vorm van ogen als Marie. Selie was noch groot noch klein, fier, maat met nederigheid en intelligentie.

Arnout en Raes konden eerst niet begrijpen wat Selie zag in die lange pummel van een man die Jan Denout geworden was. Jan had ondertussen een eigen huisje gekocht. Hij had daar een veel grotere werkplaats zelf gebouwd, dan de werkplaats waar Raes hem de eerste dag in gezien had. Jan stak echter nog steeds tot over zijn oren in de schuld. Hij rook steeds naar de turf waarmede hij stookte, en naar zijn voldersbaden. Selie keek eerst een beetje hooghartig op Jan neer. Ze verzachtte naar hem met de tijd, zocht hem zelfs op, en leek ervan te houden met hem te praten. Aan Arnout en Raes leek het alsof de woorden gemakkelijker vloeiden uit de mond van hun jonge vriend. Jan praatte zelfs met Selie over zijn dromen. Jan droomde er nu echt van een voldersmolen te kunnen bouwen. Hij kon voldoende geld bijeenkrijgen, zei hij aan Selie, als hij maar verder kon blijven werken voor Raes van Lake. Heel wat van de

molen kon hij zelf bouwen. Hij had enige ideeën om meer kracht op de voldershamer te brengen. Met een molen zou hij nog mooier, fijner doek kunnen afleveren.

Jan Denout had hetzelfde probleem als Arnout toen die achter Marie Scivaels aan zat. Selie was de dochter uit een rijke Gentse familie. Selie was een meisje ver boven de stand van Jan! Jan nam Arnout in vertrouwen.
'Maak je daar niet te veel zorgen over,' zei Arnout hem. 'Haar ouders houden erg veel van Selie, zoveel als ze houden van Marie. Ze willen haar niet ongelukkig zien! Ook met mij en Marie ging het er een tijdje ruw en moeilijk aan toe. Ze zullen je Selie wel toevertrouwen, zoals ze Marie aan mij gaven. Houd alleen maar hardnekkig aan haar vast. Twijfel niet, jullie beiden!'
Jan Denout gaf dan ook toe dat hij nog nooit Selie aangeraakt had, en niet wist hoe hij haar kon kussen.
Arnout lachte hartelijk.
'Weet je wat?' riep Arnout plots uit. 'Je weet niet of Selie je werkelijk graag ziet. Ik meen te weten dat ze dat wel doet. Je weet niet hoe je te verklaren. Je bent een vent van nog minder woorden dan ik, is het niet? Wel, ik stel voor jullie twee op een bootreisje mee te nemen op de rivieren en de kanalen van Gent. Jullie blijven in de boot zitten, en ik zal niet stoppen vóór je haar gekust hebt. We kunnen een toer rond de stad varen. Jullie twee moeten maar vooraan gaan zitten. Ik kan toch niet zo goed zien wat jullie daar vooraan aan het doen zijn, vanaf mijn plaats aan het roer, achteraan. Er is niets beters dan een bootreisje om het hart van een meisje te winnen!'

Op die wijze redde Arnout de Hert het leven van Jan Denout. Aan het einde van de bootreis, georganiseerd een week later, keerden Jan en Selie een erg rood gezicht, doch met triomfantelijke blikken, naar hun Schipper Arnout. Selie bloosde nog lang na. Jan straalde! De ouders van Selie dachten toen niet verder na, dan dat hun jongste dochter op bezoek bij haar zuster was.

Zoals met Marie, verraste Jan Denout volledig de ouders van Selie Scivaels wanneer hij vroeg hen te spreken. Hij vroeg de hand van hun dochter. Zo mogelijk, werd Jan dan nog sneller de deur uitgestuurd dan was gebeurd met Arnout de Hert.
Zoals met Arnout, sneden de weeklachten van Selie nog sterker door de harten en de vastberadenheid van haar ouders. Ze weigerden gedurende twee maanden haar te laten trouwen met een schurk als Jan Denout! Uiteindelijk gaven ze dan toch toe. De vader van Selie had slechte en goede dingen gehoord over Jan Denout. Natuurlijk was Jan een volder, en volders waren het uitschot van de aarde. Maar Jan was een uitstekende volder, en één van de opkomende mannen in de voldersgilde. Jan was een Klauwaert, wat beviel aan Selie en aan haar vader. Mannen zoals Raes van Lake en Juris Vresele, spraken veel goeds over Jan. De vader van Selie gaf ten slotte zijn toestemming tot een huwelijk. Hij eiste van Jan, en deed hem beloven nog twee jaar te wachten. Dat deden ze ook! Ze trouwden slechts in 1303, en er gebeurde veel in die twee jaren! Jan was toen al begonnen zijn voldersmolen te bouwen, zelfs geholpen oor de vader van Selie, die eveneens heel wat afwist van het beroep van schrijnwerker.

Iemand die helemaal niet van Jan Denout hield, was Clais Panneberch.
Clais was een landeigenaar-poorter, een ridder en een rijke Leliaert van Gent. Hij was een lakenhandelaar, zoals Raes van Lake, maar dan een zeer rijke man, hoewel zijn fortuin niet zozeer afkomstig was van zijn zaken doen, als van zijn koop en verkoop van landgoed. Clais

pochte ermee het wollen doek van de mooiste kwaliteit in Gent te verlopen. Hij bracht het fijnste, dichtst geweven doek, dat bijna aan zijde deed denken, naar de Lakenhalle.

Onlangs had Clais Panneberch moeten ontdekken dat meer dan één van zijn meest interessante, goed betalende klanten, Lombarden die kochten voor de meest befaamde huizen van Genua en Pisa, hem verlaten hadden om doek te kopen van een jongeman die Raes van Lake heette. Hoe kon die snotneus van een jonge handelaar beter doek aanbieden dan hij? Clais wist dat het geheim lag in het weven, het vollen, strekken en kaarden van de wol en het doek. Het geheim, de kennis achter het doek van Raes van Lake lag te liggen bij een zekere Jan Denout, een volder die nog jonger was.
Clais Panneberch ging wat rondsnuffelen bij de werkplaats van die Denout. Hij stelde aan de jongeman een groot volderswerk voor, met zijn eigen prestigieus wollen doek. Denout weigerde! Jan Denout had voldoende werk, zei hij aan Clais. Hij volde meestal voor Raes van Lake. De jongen sprak de naam van Raes van Lake niet uit, hij zei slechts te werken voor een wever van de Brabantstraat. Clais begreep. Er bestond helaas geen wet om een volder te beletten uitsluitend voor één lakenhandelaar te werken. Raes van Lake gaf voldoende wollen doek aan Jan Denout om zijn tijd mee te vullen.

Jan Denout vroeg toch de naam van zijn bezoeker. Jan kende Clais als de vader van Jehan Panneberch. Jehan was een jonge snoever van ongeveer eenentwintig jaar oud in 1301, en een vriend van Hugen van Lovendeghem. Hugen had Marie Scivaels begeerd. Arnout de Hert had Jan Denout verteld aan wie de Scivaels ouders hun voorkeur hadden gegeven als hun schoonzoon.
Jan vermoedde dat Jehan een oogje had laten vallen op Selie Scivaels! Dat kon hij niet dulden, want de competitie voor Selie was nog niet beëindigd, vermits hij had gezworen niet met Selie te trouwen binnen nog minstens een vol jaar. Jehan was een grote, arrogante jongen, een leugenaar en een bedrieger. Jehan vond dat er niemand beter dan hij op aarde bestond. Jan Denout weigerde absoluut ooit te werken voor de Panneberchs! Hij bleef beleefd maar vastberaden daarin. Neen, hij zou noch nu noch ooit in de toekomst vollen voor Clais Panneberch!

Clais Panneberch zocht naar middelen om Jan Denout te dwingen voor hem te werken. Hij beschuldigde Jan van collusie met Raes van Lake. Het conflict bereikte zelfs de paysierders. Zij konden niet anders doen dan de beschuldigingen van Clais te verwerpen. Als Jan Denout dat wou, kon hij werken voor wie hij wou, en zelfs exclusief voor Raes van Lake. Hij had het recht te weigeren voor eender welke andere wever of lakenhandelaar te vollen. Eender welke andere beslissing van de schepenen zou een opstand veroorzaakt hebben van de volders van Gent.
Raes van Lake en Jan Denout vierden hun overwinning met een groots banket, betaald door Raes. Juris Vresele, Willem van Artevelde en Arnout de Hert waren mannen van faam, uitgenodigd op het feest.
Niet lang daarna nam Clais Panneberch wraak.

Het was de gewoonte in Gent van de meeste volders om een deel of zelfs al hun volderskleien in een hoop vóór hun huis of werkplaats te laten liggen. Jan Denout werkte alleen in die tijden. Hij kon geen dienaars betalen, en wou dat ook niet doen. Hij ook liet een deel van zijn klei ophopen onder zijn vensters, naast de ingang van zijn werkplaats. Jan nam gewoonlijk wat klei in zijn handen vóór die te gebruiken. Hij voelde dan de grofheid van de klei tussen zijn palmen en vingers. Het was een instinctieve afweging, met het gevoel voor de kwaliteit en de natuur van zijn kleien.

Nu, wanneer Jan zijn vingers trok door de hoop vóór zijn huis en wanneer hij de zachtheid van de klei voelde in zijn palmen, keek hij verrast op. Hij voelde een klei die meer korrelig en meer schurend aanvoelde dan normaal. Dat was zeer verkeerd voor wat hij met deze klei wou doen! Hij rook dan ook, door zijn neus dicht bij de klei te brengen. De klei stonk naar urine, misschien zelfs naar uitwerpselen van mens of dier. Jan ging naar binnen, naar een hoop van dezelfde lading. Die klei voelde aan met een totaal andere structuur, fijn en niet grof, zacht en niet schurend, volledig verschillend van de hoop buiten. De klei binnen was zeer fijn, niet korrelig zoals de hoop buiten. Deze klei stonk ook niet. Jan nam een spade en duwde die dieper in de hoop buiten. Ook diep beneden, voelde de klei niet goed aan. Iemand had met zijn klei buiten geknoeid! Zand was toegevoegd, urine en uitwerpselen, en het geheel was zorgvuldig door elkaar gemengd. Hij kon deze reserve niet meer gebruiken! Deze klei moest weggeworpen worden. Jan huurde een grote kar en een paard. Hij schepte al de klei in de kar, reed ermee naar de moerassen buiten Gent, en stortte de klei in een ondiepe beek. Het zand met de klei vermengd zou elk gebruik verkeerd doen aflopen tijdens het vollen!

Jan wist wat hij in het vervolg moest doen. Hij bouwde een ruwe uitbreiding van zijn werkplaats tot een nieuwe opslagplaats. Aldus kon hij meer klei binnen stockeren. Vanaf die dag liet hij nooit meer reserves buiten op een hoop liggen. Hij plaatste dubbele sloten op de poorten van zijn werkplaats en sloot alles goed dicht, elke nacht.

Jan kon er redelijk zeker van zijn dat de Panneberchs, of hun gehuurde handen, zijn reserves van klei gesaboteerd hadden. Zijn verlies in waarde was niet groot. Had hij echter deze hoop klei gebruikt om het doek van Raes van Lake mee te vollen, dan zou hij het doek vernield hebben! En dan was het verlies voor hem en voor Raes veel groter geweest. Jan gaf zichzelf bitter de blaam. Hij had dergelijke vuile daad moeten voorzien. Hij zei aan niemand, ook niet aan Raes van Lake wat er gebeurd was. Hij wist nu wat te verwachten van de Panneberchs. Jan sprak wel met Arnout de Hert. Hij vroeg Arnout om uit te kijken op de scheepsladingen van zijn voldersklei, en vooral op die ladingen die bestemd waren voor hem, Jan Denout. Arnout de Hert vloekte heel wat. Hij vond het verhaal van Jan meer dan aannemelijk, en beloofde goed te waken op de kleiladingen voor Jan.

De Panneberchs moesten snel opgemerkt hebben dat ze niet meer konden knoeien met de voldersklei van Jan Denout. Hij hield zijn reserves binnen en afgesloten. Een aanval gebeurde iets later op een boot van Arnout de Hert op het Lieve Kanaal, beladen met voldersklei voor Jan Denout.
Arnout de Hert had zijn Lieveschuit bijna geduwd tot op de Leie rivier, uit het kanaal. Hij had aangemeerd naast zijn huis in de Betsgravenstraat. Hij ging wel eten in zijn huis, maar sliep in zijn boot. Laat in de avond, moest Arnout twee aanvallers afslaan. De mannen sprongen in zijn boot, gewapend met spades. Arnout hoorde een gerucht, sloop in de nachtelijke stilte naar hen toe, zag hoe ze zand in de klei wilden gieten. Hij gebruikte de donkerte van de nacht om dicht bij de mannen te geraken. Hij sloeg de twee venten buiten westen vóór ze wisten wat er gaande was. Hij wierp de twee lichamen in het water, zag hen weer tot bewustzijn komen, en in het water spartelen voor hun leven. De twee mannen geraakten uiteindelijk wel uit de Leie, maar ze liepen langs de kaaien zo hard ze konden daarna over de Betsgravenbrug naar de Kuipe van Gent. Arnout had zijn aanvallers afgeweerd omdat hij op zijn hoede gebleven was. Arnout dwong Jan dan het hele verhaal ook te vertellen aan Raes van Lake en aan Juris Vresele.

Raes van Lake en Jan Denout waardeerden de bereidheid van Arnout de Hert om hun vervoer te verdedigen. Van dan af ook, gebruikten ze Arnout zoveel ze konden voor hun leveringen.

Arnout kon het vervoer van de goederen van zijn vrienden niet enkel op het water, maar ook over het land organiseren, van het kanaal of de rivier tot in hun werkplaatsen of opslagplaatsen. Van Lake, van Artevelde, Denout en Juris Vresele, zegden aan iedereen die het horen wilde hoe eerlijk en betrouwbaar Arnout de Hert werkte. In die periode verhoogden de contracten voor vervoer van Arnout de Hert zienderogen.

Jan vertelde natuurlijk alles aan Selie, en Selie verhaalde aan haar ouders hoe lelijk de Panneberchs wel konden handelen. De ouders van Selie en van Marie waren ontzet over hoe kwaadaardig de Panneberchs konden zijn, zo gemeen, om Jan Denout en Arnout de Hert kwaad te willen aandoen. Selie Scivaels behandelde Jehan Panneberch met open, overduidelijk misprijzen. De haat van Jehan en Hugen tegen Jan Denout en Arnout de Hert steeg daarmee nog.

1.10. Gent en Jan Borluut. 1300-1302

Terwijl de Franse troepen het grootste deel van Vlaanderen bezet hielden, versterkten ook de Leliaert ridders van Gent hun greep op de stad. De mannen van de oude geslachten hielden aan hun verworven en door de koning gesteunde macht. De Negenendertig schepen bleven verkozen worden onder de mannen die zich aan de tradities vastklampten. Ze gaven geen kans aan enige verandering om de gewone bevolking van Gent deelname aan de regering te gunnen. Hun wapens om dit doel te verwezenlijken waren tweedelig.
Allereerst zorgden ze ervoor steevast aan de macht te blijven. Die macht verleende hen een hele reeks van voordelen of prerogatieven om alles te houden zoals weleer. Ze konden daarin rekenen op de steun van de koning van Frankrijk, en van zijn gouverneur voor Vlaanderen.
Ten tweede, probeerden ze zoveel als mogelijk tweedracht te zaaien tussen de leiders van de gilden die de ambachtslui tot een betere, meer hechte organisatie wilden omvormen.

De schepenen verminderden de subsidies die aan de gilden gegeven werden voor de aankoop en het onderhoud van wapens, zwaarden, kruisbogen en bepantsering. Ze lieten geen veranderingen toe in de organisatie van de stadsmilities. Ze ontmoedigden en verhinderden de militaire optochten in de straten van de stad. Die optochten hadden meer mannen en vooral jongeren kunnen aanzetten om zich bij de milities te voegen, en zo de macht van de gilden te vergroten. De schepenen versterkten hun eigen militaire macht, de macht van de ridders van de stad en hun schildknapen en strijders. Ze verbanden uit de stad de mannen die bekend stonden als Klauwaerts, en ze vernielden het gezag van die mannen door beslag te leggen op hun bezittingen. Zowel Juris Vresele als Willem van Artevelde hadden reeds geleden onder die onrechtvaardige onderdrukking.

De oude geslachten bespraken de toestand van de stad met de Franse garnizoenen van Vlaanderen, die dikwijls in de steden verbleven. In de vergaderingen met Jacques de Châtillon spraken ze samen af hoe hun krachten te bundelen in geval van een opstand te Gent. Ze beslisten over welke troepen welke strategische posities moesten bezetten in en rond de stad. Dergelijke besprekingen hadden slechts één doel: te beletten dat er opstanden konden gebeuren. De schepenen betaalden zelfs spionnen om geïnformeerd te blijven over de activiteiten van de leidende figuren onder de Klauwaerts. Wie waren de mannen die het luidst en het gemakkelijkst en het meest fervent en vurig spraken ten voordele van de graaf van Vlaanderen? Wie verwierp het duidelijkst de regering van het graafschap door de Franse garnizoenen? De belangen van de schepenen waren in dit opzicht gelijklopend met die van Jacques de Châtillon. De Châtillon rekende op en vertrouwde de opinies van de schepenen, en voelde zich sterker met hun steun.

De Leliaert schepenen hadden hun hebzuchtige handen op de schatkist van Gent liggen. Vlaanderen en Gent waren officieel in vredestijd. De economie van Vlaanderen verhoogde weer sterk. De handel bloeide op. Het geld van de diverse taksen op geïmporteerde goederen zoals wijn, vloeide overdadig naar de schatkist van Gent, met groeiende bedragen. De Leliaert schepenen gebruikten die fondsen voor hun eigen doeleinden, om hun macht te vergroten. Ze betaalden het onderhoud van hun eigen militaire strijdkracht uit de stadskas. De ontvangers van de stad werkten in overeenkomst met de schepenen. Ze vervalsten de rekeningen, en werden rijker met die daden. De Leliaert landeigenaar-poorters stemden ook nieuwe taksen, te heffen op de gewone bewoners van de stad, en minder op de schepenen en op de rijkste families, om de betaling voor hun buitensporige feesten te betalen, voor hun banketten en tornooien, die bijvoorbeeld georganiseerd werden tijdens het bezoek van

Koning Filips IV aan Vlaanderen. De schepenen deden dit betalen door de bevolking van Gent. Zij waren het die de tenten in het Bijloke Veld leverden voor de banketten, de muzikanten, de zangers, de dansers, de tuimelaars en de tovenaars die het Frans hof en de ridders ontspanning bezorgden. Zij leverden het bier, het voedsel, de overvloedige wijn en de dienaars. Natuurlijk rekenden ze schandalig hoge prijzen voor dit alles aan.
De corruptie steeg ook in de constructiewerken bevolen door de schepenen. Veel te hoge kosten werden in de stadsrekeningen ingeschreven, en uitbetaald, voor de herstelling van de openbare gebouwen, en voor de grote werken aan de stadsmuren en aan de verdedigingstorens. Die werken werden gepland samen met Jacques de Châtillon.

De meest verstandige Klauwaerts die in de gilden het woord voerden, bemerkten de omkoperij en de vervalsingen. Ze kregen echter geen toegang tot de stadsrekeningen, zodat hun verontwaardiging en de meeste van hun zware beschuldigingen zonder bewijzen bleven. De stadsontvangers van toen werkten samen met de schepenen om de rekeningen te vervalsen. Bijna al de bouwwerken van de stad werden overschat met weerzinwekkende bedragen. Veel minder werd echt uitbetaald; de rest verdween in de diepe zakken van de oude geslachten. De Leliaert schepenen organiseerden al die bouwwerken, en ze trokken hoge winsten in, ten nadele van de Gentse schatkist. Dit was vooral get geval voor de werken aan de waterwegen van de stad. Werken aan de dijken, aan het baggeren van de rivieren, het onderhoud van de kanalen, aan de binnenhaven, aan de bouw van het belfort ook, trokken enorme sommen.
Juris Vresele, Willem van Artevelde en Raes van Lake protesteerden, maar ze moesten opletten. Ze liepen het risico opnieuw verbannen te worden uit Gent, gearresteerd te worden, en in hun vlees gestraft te worden.

De Leliaerts werden zich allengs bewust van de groeiende misnoegdheid. Ze bespiedden dan meer en meer de mannen die de corruptie aanklaagden en die de gildeleden aanspoorden tot actie. Onder die mannen bevonden zich Juris Vresele, Willem van Artevelde en Raes van Lake, en hun vrienden, de Klauwaerts. Ze daagden constant de schepenen uit de stadsrekeningen te openbaren. Ze spraken over nieuwe regeringsvormen voor Gent, waarin de schepenen van de oude geslachten de macht zouden moeten delen met de gilden. De gilden waren de enige andere georganiseerde macht in de stad. De Klauwaerts stelden voor de gilden beter te bewapenen, om bekwame mannen als dekens te verkiezen, in plaats van de schepenen de dekens te laten aanduiden. De schepenen voelden de wind draaien. Ze aarzelden echter om tot open acties over te gaan. Ze geloofden dat te strikte, te snelle gewelddadige maatregelen op dat ogenblik rellen en opstanden konden uitlokken.

Ook Koning Filips de Schone en zijn hof voelden de tegenstand groeien in hun grootste stad van het koninkrijk op Parijs na. De raadgevers van de koning stelden een oplossing voor die de beide partijen kon tevreden stellen. Ze ontwierpen een nieuwe regeringsvorm voor Gent. In de nieuwe organisatie kondigde de koning af dat hij in de toekomst vier mannen, kiezers, zou aanduiden op de 15de augustus van elk jaar. De oude geslachten van de stad, vertegenwoordigd door de schepenen, konden eveneens vier kiezers aanduiden. Die acht kiezers samen, allen poorters van Gent, zouden dan zesentwintig schepenen aanduiden. De dertien schepenen die de reserve vormden en de schepenen voor het volgend jaar, de *vacui*, de mannen die in het Vlaams de wapelingen werden genoemd, werden afgeschaft. Slechts de dubbele raad van de dertien schepenen van de Keure, van de Wet, en van de dertien schepenen van het Gedeele, van de Staat, bleven in functie. Die laatsten zouden zoals voorheen ook de gerechtelijke macht van de stad uitmaken, als de paysierders.

De verkiezing van deze nieuwe vorm van regering gebeurde voor de eerste maal in het jaar 1300. De Klauwaerts beweerden dat er niets veranderd was! De nieuwgekozen mannen mochten dan wat matiger zijn in hun meningen van beleid, en ook wat minder hebzuchtig. De verkiezing door de acht mannen van de koning en van de schepenen die aan de macht bleven zou nog steeds door de oude geslachten gebeuren, door de edelen van de stad. Niets was in de diepte, fundamenteel gewijzigd.

De Klauwaerts, de meerderheid die geleden had onder de boetes, de verbanningen, de veroordelingen om op pelgrimstocht te gaan, mannen zoals Juris Vresele en Willem van Artevelde, vielen de Leliaerts in woorden en argumenten steeds openlijker aan. De tegenstand verspreidde zich en werd breder. Het ontbrak de Klauwaerts nog steeds aan de middelen om hun aanhang tot een open opstand op te roepen. De strijdkrachten van de schepenen, plus die van het Frans bezettingsleger, vonden de Klauwaerts veel te sterk om de gilden een kans op overwinning te gunnen.
Juris Vresele en andere leiders van de oppositie zochten ook een welbekende naam, een man van gezag en kennis, die voldoende durf kon tentoonstellen om de schepenen en de Franse garnizoenen met de wapens tegemoet te treden. Een dergelijke man zou een wijze, gematigde en strategische leider moeten zijn. Veel Klauwaerts meenden dat een man genaamd Jan Borluut de gilden en de Klauwaert poorters kon verenigen tegen de schepenen en tegen de Fransen.

Jan Borluut was geen ridder. Zijn familie was wel rijk en gerespecteerd, hoewel hun reputatie en hun rijkdom verminderd waren tijdens de laatste Franse veldtochten in Vlaanderen. Jan woonde met zijn familie in een mooi, stenen huis in de Korenmarkt, in het centrum van Gent, in de Kuipe. Borluut was geboren in 1250. Hij was net vijftig geworden in het jaar 1300. Hij was dus een rijpe man, geen onstuimige, jonge kerel. Hij zette de traditie en het beroep van zijn vader als handelaar in wollen doek verder. Hij was een lakenhandelaar! In die kwaliteit kende hij bij naam en gezicht veel van de Leliaerts van Gent, en kon hij dienst doen als gematigde tussenpersoon. Zijn wapenschild toonde drie lopende herten op een blauw veld. Hij was getrouwd met een vrouw die Heldewin de Vos heette, en Borluut bleef trouw aan zijn echtgenote, hoewel het koppel kinderloos bleef.
Niemand kon ontkennen dat Borluut een moedige man was. Hij was zeer bedreven in het hanteren van wapens. Hij had zijn moed bewezen in veldslagen, en hij toonde de intellectuele bekwaamheden om een goede hoofdman van strijders te zijn. Hij had deelgenomen aan de Veldslag van Worringen in 1288 nabij Köln, de veldslag die besliste over de opvolging tot de troon van het kleine hertogdom Limburg. Die veldslag werd toen gewonnen door Hertog Jan van Brabant. Het was typisch voor Jan Borluut dat, hoewel de graaf van Vlaanderen eerder neutraal bleef in dit conflict, hij niettemin deelnam aan de veldslag. Hij wierp zich zonder vrees in dergelijke gevaarlijke confrontaties.

Het probleem met Borluut was dat hij in Gent gekend bleef als een weliswaar onvervaarde, maar ook ondoordachte man. Hij twistte dikwijls met anderen. Hij was een man die kon uitbarsten in grote woede bij het lichtste incident.
In 1295, in een zaak van een afgebroken verloving, had hij de eer van zijn zuster Elizabeth verdedigd. Hij vocht toen tegen de families van Matheus van Sint Baafs. Het resultaat daarvan was een bijzonder gewelddadige vete geworden tussen de twee families van de Borluuts en de Sint Baafs.
Borluut had niet Matheus van Sint Baafs, de patriarch van de beledigende familie gedood. Hij doodde wel een ander lid van de familie, de neef van Matheus. Die man was de baljuw van het dorp van Sint Baafs. Dat dorp lag in de buitenwijken van Gent. De moord eiste actie van

de paysierders van Gent. De schepenen verbanden Jan Borluut uit Gent. De vete bleef echter aanslepen! Borluut vluchtte van Gent naar Doornik. Vanuit die stad vuurde hij een plan aan om een andere neef van de Sint Baafs familie te doden. Meerdere moorden werden dan begaan, en in totaal konden wel vijf mannen het leven verloren hebben in de vete om de eer van een vrouw.

Jan Borluut was zo zelfs niet in Gent in de jaren van 1295 tot 1301. Hij woonde in de stad Doornik, de Franse koninklijke stad, en bleef verder handel drijven vanuit die stad. Hij hield voeling met enigen van de beter gekende Klauwaerts van Gent. Die Klauwaerts hielden van het nogal brutaal, opvliegend karakter van Jan Borluut. Hier was een man die zich verschrikkelijk goed kon verdedigen, en die terugsloeg wanneer hij beledigd werd. Hij haatte de Leliaerts van Gent! Hij was een wonderbare, moedige vechtersbaas, en hij kon een opstand leiden. Zulke man kon de milities bezielen!

Juris Vresele hield Willem van Artevelde terug van Jan Borluut naar de voorgrond te trekken. De man handelde veel te impulsief, vond Juris. Wat was Borluut meer dan een ondoordachte vechter? Hoe kon een man die verwikkeld was in een gewelddadige, wrede familievete, die geresulteerd had in meerdere van de ergste misdaden, het moreel gezag opbrengen om te dienen als een buitengewone politieke leider? Neen, Juris Vresele overtuigde Willem van Artevelde. Deze Jan Borluut was niet de man die de aan invloed winnende gilden van Gent kon verenigen en leiden.

Juris Vresele bleef betreuren dat hij niet een andere man had gevonden, behept met de bekwaamheden om de Klauwaerts gedurende lange tijd te leiden met moreel en militair gezag, met veel wijsheid en sluwheid. Hij ging akkoord met de Klauwaerts dat Jan Borluut een deel, zo niet alle Gentse milities kon leiden in het geval van een gewapend conflict, bijvoorbeeld tijdens een opstand in Gent. Als een hoofdman van de milities kon Borluut leiden. Hij zou echter oncontroleerbaar handelen. Hij kon geen vooraanstaande rol spelen in de regering van Gent. De man was zelfs niet in de stad! Hij handelde slechts vanuit Doornik en Kortrijk.

Juris betreurde zijn keuze, maar hij zocht nog steeds een man die aan zijn criteriums beantwoordde, een wijze, politieke leider en een moedige militaire leider. Zo iemand had hij nog niet gevonden. Hij verwierp Borluut. Willem van Artevelde en sommigen onder de meest wijze Klauwaerts moesten zich met hem akkoord verklaren als ze de argumenten van Juris aanhoorden.

1.11. De kroniek van Fulk. De Vlaamse opstand. Midden 1301-midden 1302

Juris Vresele en Willem van Artevelde vonden geen man in Gent die voldoende waardig en bekwaam was om de leider van een opstand te worden tegen de Leliaert ridders, tegen de oude geslachten en tegen het Frans garnizoen in de stad.
Brugge vond wel zo iemand!
De gilden van Brugge hadden een man genaamd Pieter de Koninck.
Hij was een onwaarschijnlijke kandidaat! De Koninck zag er niet uit als iemand die ooit een held zou kunnen worden. Hij was oud, al zestig jaar, lelijk als een achterdeur, eenogig, en klein van gestalte. Hij stapte op een vreemde, onhandige wijze, wankelend op korte, dikke benen. Zijn lang, vettig haar hing tot op zijn schouders, en hij ging steeds gekleed in eerder haveloze, oude, zwarte tunieken. Hij was echter ook de deken van de wevers van Brugge. Zijn oog sprankelde van onblusbare moed, van koppige vastberadenheid, en hij was zo sluw als een wijze, ervaren vos. Hij was een onwaarschijnlijke leider, maar de gildeleden van Brugge plaatsten hun vertrouwen in hem, hun genegenheid zelfs, en ze waren bereid hun leven op te offeren in de uitvoering van zijn bevelen. Aan het einde van zijn raad, zouden inderdaad velen onder hen het leven verliezen!
Pieter de Koninck was een arme man. Hij sprak geen Frans, maar hij was welsprekend in het Vlaams. Hij kon de mensen tot actie aansporen. Pieter protesteerde openlijk tegen een taks die de schepenen van Brugge wilden opleggen aan de bevolking voor het betalen van de uitgaven gedaan tijdens het bezoek van de Franse koning in de stad.
Wanneer Pieter begon te spreken over opstand tegen de Franse invallers, namen de schepenen van Brugge hem gevangen en wierpen ze hem in een donkere cel. De koninklijke baljuw bewaakte de gevangenis streng. Vijfentwintig nog andere Klauwaerts, mannen die eveneens geprotesteerd hadden tegen de regering van de pro-Franse schepenen, werden in dezelfde gevangenis geworpen. Pieter werd gevangen gezet in het Steen, de vroegere gevangenis van de baljuw van de graaf, nu een gevangenis van de Franse koning. De koninklijke baljuw, de Leliaert Pieter de Breucq, voldeed daarmee aan de wensen van de schepenen.

Het arrest van de Koninck betekende het sein voor een plotse, algemene oproer in Brugge. De bevolking van de stad liep in de wapens door de straten. Ze drongen het kasteel van de baljuw in en bevrijdden de Koninck en zijn vrienden.
De Leliaerts schrokken op bij het zicht van zoveel mannen die vurig hun wapens hanteerden en hen allen dreigden te doden. Ze zonden snel bodes naar Jan van Gistel, de leider van de Leliaert ridders in Vlaanderen, en naar Jacques de Châtillon, de Franse gouverneur van het graafschap. Ze vroegen om dringende, Franse hulp.
Jacques de Châtillon was nog aan het reizen op de terugweg met het hof van Koning Filips IV. Het hof reed langzaam terug naar Parijs, en was net aangekomen te Béthune. De Châtillon verzamelde snel vijfhonderd ruiters, en reed naar Brugge. Zoals hij vreesde hielden de opstandelingen de poorten van Brugge gesloten voor zijn troepen. Op die 13de juli van 1301 besloot hij dan maar in de omgeving van Brugge te wachten. Hij wou wachten op een sein van de Brugse Leliaerts dat minstens één poort in hun handen was gevallen, en open en vrij voor hem om met zijn strijders de stad in te rijden.

De gildeleden hadden het gemerkt. Ze hoorden de klok luiden, het sein voor de opening door de Leliaerts van een poort voor de strijders aan de Franse gouverneur. Ze vreesden dan, dat eenmaal Jacques de Châtillon zich opnieuw meester zou gemaakt hebben van de stad, hij al hun vrijheden zou afschaffen, en hun privileges drastisch zou beperken. Ze liepen dus onder het geluid van de klok in nog grotere aantallen dan voorheen in de stad, doodden de

schepenen die ze vonden en die weerstand tegen hen boden, en namen de anderen die zich overgaven, gevangen. Ze wierpen die mannen in dezelfde cellen van de stadsgevangenis als waarin Pieter de Koninck een tijdje eerder had gezucht.

Jacques de Châtillon wachtte tevergeefs buiten aan de wallen, aan de stadsmuren en de poorten van Brugge. Elke dag groeide wel zijn leger aan met strijders. Hij kreeg veel mannen die vochten onder het bevel van zijn broeder, de graaf van Saint-Pol. Ook de Franse huurlingen van het garnizoen van Kortrijk kwamen de troepen van de Châtillon versterken. De gildeleden van Brugge vreesden een verschrikkelijk bloedbad wanneer Jacques de Châtillon een voldoende groot leger verzameld had om de stad frontaal aan te vallen. De meest wijze mannen van Brugge stelden een mediatie met de gouverneur voor. Ze gingen praten met de Châtillon. Een overeenkomst werd bereikt. Al de mannen van Brugge die deelgenomen hadden aan de georganiseerde opstand, zouden voor eeuwig uit Brugge verbannen worden. Hun leven zou slechts gespaard blijven als ze nu, onmiddellijk, de stad zouden verlaten. Brugge zou gespaard worden. Pieter de Koninck en zijn vrienden aanvaardden de voorwaarden. Ze stapten fier de stad uit.

Jacques de Châtillon reed een getuchtigd Brugge in. Hij voelde zich niet waarlijk triomfantelijk toen hij aan het hoofd van zijn leger de straten van Brugge in reed. Hij realiseerde zich maar al te goed hoe weinig troepen hij bracht. Hij beval direct de versterkingen aan de stadsmuren te vernietigen, hoewel de koning die werken begonnen was om de aanvallen van de tegenstanders van Frankrijk te stoppen. Het was een hele frustratie voor de Franse ridders, om te merken dat de stad die ze het meest tot rust hadden gebracht nu juist het eerst tegen hen in opstand was gekomen. Ze hadden naar de Brugse schepenen als naar hun bondgenoten gekeken. Hoe kon een menigte van gepeupel opstand plegen met zulk snel resultaat? Ze waren dit niet gewoon van in de Franse steden! De Franse strijders begonnen de poorten en de stadsmuren af te breken. Met het puin vulden ze lange delen van de grachten op die vóór de muren lagen.

Nadien verklaarde de Châtillon dat door opstand te plegen, de stad al haar privileges en vrijheden verloren had. De stad zond vertegenwoordigers naar het koninklijk hof van Parijs om voor hun zaak te pleiten, maar de graaf van Saint-Pol was eerder aangekomen om het standpunt van zijn broeder, Jacques de Châtillon toe te lichten. Het hof van Parijs weigerde zelfs maar te luisteren naar wat de stadsvertegenwoordigers te zeggen hadden!
Bij hun terugkeer vertelden de Brugse gezanten wat er gebeurd was met de bisschop van Pamiers, Bernard Saisset. Die bisschop was naar Paus Bonifatius VIII gereden om aan de paus te vragen tussen te komen en de vrijlating te vragen aan de koning voor de graaf van Vlaanderen en zijn zonen. Hij werd in Frankrijk beschuldigd van majesteitsschennis en was in een gevangenis geworpen!
De afgezanten hadden ook opgemerkt dat nieuwe versterkingen aangebracht werden aan Lille en Kortrijk door de Fransen. Te Brugge zelf, werd begonnen aan de bouw van een nieuw, Frans kasteel om het Frans garnizoen van Jacques de Châtillon beter te beschermen.

Ondertussen waren de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre allen samengekomen te Namen. Ze hadden de gebeurtenissen te Brugge met veel interesse gevolgd. Jan van Namen, Gwijde van Namen en hun neef Willem van Gulik, zochten toenadering tot de opstandelingen van Brugge. Ze zagen in dat de milities van de stedelijke gilden de kern konden vormen van een grote weerstand tegen de Franse invallers. Misschien konden ze zelfs een machtig leger bouwen om er de koning van Frankrijk mee te confronteren.

In oktober van 1301, durfde Pieter de Koninck terugkeren naar Brugge. Hij ging naar de verdedigingen van de stad, en beval de arbeiders de vernieling van de muren te doen ophouden. De arbeiders gehoorzaamden onmiddellijk. Ze stopten het opvullen van de stadsgrachten buiten de muren. Dit feit gooide de schepenen van Brugge en de koninklijke baljuw in zulke grote vrees, dat ze de stad in allerijl ontvluchtten. Ze vonden zich niet machtig genoeg om tegenstand te bieden aan de militaire kracht van de gilden. Ze durfden zelfs niet proberen om de Koninck weer uit Brugge te stoten. De gilden begrepen met enige verbazing hoe machtig ze geworden waren. Pieter de Koninck was de nieuwe meester van Brugge! Gans nieuwe machtsverhoudingen waren gecreëerd in Brugge, en zoals weldra zou blijken, in gans Vlaanderen.

De ontevredenheid van heel Vlaanderen met de regering van Jacques de Châtillon groeide vanaf dat ogenblik en werd open, en luider en luider. De gouverneur had nieuwe, belangrijke taksen ingevoerd voor de bouw van vestingen te Lille, Kortrijk en Brugge. De arbeiders aan die werken moesten een kwart van hun loon afstaan aan de gouverneur. Veel van die arbeiders hielden niet voldoende geld over om van te leven! Ze werden hongerig. Ook veel handelaars verlieten Vlaanderen ten gevolge de hoge taksen die moesten betaald worden om de bezettende Franse troepen te betalen. De werkloosheid steeg. De hongersnood zette zich in.
Aan het einde van 1301 moesten de Vlaamse vertegenwoordigers van de steden officieel horen dat de oude vrijheden en privileges van Vlaanderen afgeschaft waren. Het Frans hof en het Parlement van Parijs hadden het oordeel en de reglementen van Jacques de Châtillon openbaar gemaakt.
Pieter de Koninck schreef een brief aan de gouverneur om hem mede te delen dat de Châtillon niet het recht had om de verdedigingswerken van de vrije stad van Brugge te vernielen. Die waarschuwing en andere pleidooien kregen geen gevolg. De koning en de gouverneur wilden met Vlaanderen doen zoals hen beviel, ondanks alle oorkondes van vrijheden en privileges.

In Gent wilden de schepenen eveneens hogere taksen heffen. In maart van 1302 wilden ze opnieuw de taksen instellen die Koning Filips de Schone afgeschaft had tijdens zijn bezoek. Op de 1ste april van 1302, lieten de schepenen een officiële afkondiging voorlezen door de herauten van de stad, waarin ze de bevolking opriepen zich aan de taksen te onderwerpen en te gehoorzamen aan de schepenen, in de naam van de gouverneur Jacques de Châtillon. Dezelfde avond nog verschenen gewapende gildeleden spontaan in de straten. De ambachtslieden stopten hun werk. De schepenen publiceerden snel een decreet om te verklaren dat ze iedereen die niet dadelijk terug aan het werk ging, gevangen zouden nemen en straffen.
In het midden van de nacht kwamen de milities van de gilden massaal in opstand. Ze vielen hun vijanden aan, de Leliaert ridders, en achtervolgden hen doorheen de straten. Ze duwden hen het Gravensteen in, het kasteel van de graaf in. Schermutselingen raasden in de straten en mensen werden gedood.
In de vroege morgen gaven de Leliaerts van Gent zich over. Ze zwoeren trouw aan de opstandige stad. Hadden ze die eed niet gezworen, dan waren ze allen vermoord! De Klauwerts waren de nieuwe meesters van de stad.

De vertegenwoordigers van de graaf van Vlaanderen kwamen aan te Brugge. Ze waren de zoon en kleinzoon van de graaf, Jan van Namen en Willem van Gulik.
Het allereerste familielid van Graaf Gwijde van Dampierre om naar Vlaanderen terug te keren was de onverschrokken Willem van Gulik. Willem was een man met een groot

uitstralend charisma. Hij was breedgeschouderd, groot, een prachtige ridder. Hij zag er zeer indrukwekkend uit in zijn glinsterende bepantsering. Hij was knap van gezicht en leden, en toonde zich zeer galant met de jonkvrouwen. Hij won het hart van Brugge stormenderhand. Willem van Gulik was uit op wraak voor de dood van zijn oom, Walram van Gulik, die gedood werd na de veldslag van Bulskamp.
Willem van Gulik was een kleinzoon langs zijn moeder van Graaf Gwijde van Dampierre, een lid van de familie die heersers waren geworden over het graafschap Jülich. Het graafschap lag tussen de steden van Aachen en Köln. Willem was eigenlijk een geestelijke, een priester, aartsdiaken van Luik en provoost van de stad Maastricht. Hij was ook een prachtige krijger en ridder. Hij vond zich meer in zijn element tussen strijders op een slagveld dan tussen zijn priesters tijdens een mis.
Willem van Gulik nam snel het militair bevel over Brugge op zich. Zijn eerste kleine veldtocht met de milities richtte hij naar de haven van Damme. Het was van levensbelang voor Brugge om deze stad onder de controle van de opstandelingen te brengen, om de handel van Brugge ongehinderd te kunnen verderzetten. Het Frans garnizoen van Damme mocht de haven niet houden, en alle toevoer van goederen naar Brugge tegenhouden. De Brugse milities namen snel Damme in. Willem van Gulik bewees zo ook een utstekende krijgsheer te kunnen zijn.
Daarna, op de 1ste mei van 1302, vielen de Brugse milities het Frans garnizoen van het kasteel van Male aan, het paleiskasteel van de graven van Vlaanderen. Dit kasteel, een symbool voor Vlaanderen, werd toen bezet door een Gasconse ridder genaamd Gobert d'Espinoy. Hij had het gekregen voor zijn goede diensten, geleverd aan de koning. Hij had de stad La Réole ingenomen voor het Frans leger. Jan Breydel, een lid van de Brugse slagersgilde, leidde de militie in wanhopige, zeer intense aanvallen. Hij nam het kasteel in. Zijn mannen doodden het garnizoen van Male. In het gevecht, staken de mannen van Brugge nadien het trots kasteel in brand.

Op de 12de mei van 1302, probeerde Pieter de Koninck Gent over te halen zich de zaak van Brugge en van de graaf eigen te maken. Hij vorderde met een leger naar Gent. De Leliaerts en de koninklijke baljuw gooiden al de strijdkrachten die ze konden verzamelen tegen de Bruggelingen. Pieter de Koninck trok zich terug.

Jacques de Châtillon had toch geleerd wat meer diplomatie toe te passen in Vlaanderen. Hij zond brieven naar de Leliaerts van Brugge. Hij drong aan, en beval hen, om geen brutale macht te gebruiken tegen de inwoners die opstand gepleegd hadden. De Leliaerts hadden gehoord dat de koning bevolen had een groot leger samen te brengen te Kortrijk. Dit leger zou de steden die rebelleerden moeten tuchtigen. In Frankrijk pleitte de Kanselier Pierre Flote voor harde en drastische maatregelen om het Vlaams volk te onderwerpen aan de kroon.

De Leliaerts van Gent slaagden erin al hun ridders en strijders te verzamelen. In een verrassende beweging namen ze opnieuw de controle van de stad. Niet lang na de herovering van Gent door de oude geslachten, kwam Willem van Gulik aan de poorten van Gent. Hij vond de poorten gesloten. De Leliaerts weigerden hem de toegang tot de stad.

De Brugse Metten

In Brugge, schatte Willem van Gulik de strijdkrachten die tegen de stad optrokken te sterk. Ondanks de steun van Pieter de Koninck, trok hij zich terug naar de Vier Ambachten. De

Leliaerts van Brugge verweten aan Pieter de Koninck de Bruggelingen verleid te hebben tot de rampzalige opstand. Pieter de Koninck vreesde voor zijn leven! Gehuurde moordenaars konden hem op elk ogenblik bereiken. Voor de tweede maal vluchtte ook hij uit de stad.
Op de 16de mei van 1302 dan, lieten de schepenen overal in de straten berichten uithangen om alle mannen die deelgenomen hadden aan de opstand aan te zetten tot de vlucht voor komende vervolgingen.
Het resultaat was spectaculair! In de nacht van de16de op de 17de mei, vluchtten meer dan vijfduizend poorters de stad uit. Alle weerstand tegen de schepenen van Brugge was aldus in de kiem gesmoord. De schepenen schenen zich echter niet te realiseren dat ze ook vijfduizend gewapende mannen in de armen van Pieter de Koninck gezonden hadden!
De vluchtende mannen van de milities van Brugge gingen op mars in lange kolommen naar Damme, van daar naar Aardenburg, naar Oostburg, en naar het Zwin, de baai van de havens van Damme en Sluis. Pieter de Koninck en Jan Breydel zetten daar hun kamp op.

De volgende dag, de 17de mei, kon Jacques de Châtillon ongehinderd Brugge inrijden. Zeventienhonderd Franse ridders, veel strijders en kruisboogschutters, vergezelden hem. De lelies van Frankrijk konden weer boven Brugge waaien. De Châtillon weigerde de magistraten van de stad te ontvangen. Hij wou echter slechts de mannen die deelgenomen hadden aan de vernieling van het kasteel van Male straffen. De gildeleden zonden die boodschap naar Pieter de Koninck en naar de gevluchte milities. Ze schreven dat die mannen, als ze hun families wilden redden van de Franse terreur, terug naar Brugge moesten komen. De Franse terreur zou de volgende dag beginnen!

Tijdens de nacht marcheerden al de gevluchte Bruggelingen terug naar de stad. Ze verzamelden zich aan de kerk van het Heilig Kruis, nabij de stadspoort met dezelfde naam. Eens verzameld, bespraken de mannen een actieplan.
Zestienhonderd mannen zouden positie nemen aan de poorten van Brugge, om de terugtocht van de Fransen en van de Leliaerts uit de stad te beletten. Zij moesten iedereen die Frans sprak en dat stad wou ontvluchten, gewoon doden.
Een andere groep van gewapende mannen, geleid door Jan Breydel, liep in stilte naar het hus waarin Jacques de Châtillon verbleef. Nog een andere groep gildeleden sloop van de Poort van het Heilig Kruis naar de Marktplaats. Op een vooraf bepaald sein riepen al die gildeleden, ‘Schild en Vriend! Onze schilden en onze vrienden voor de Leeuw van Vlaanderen!’ Het doden begon dan.

Wanneer de Franse krijgers al dat lawaai hoorden in het midden van de nacht, liepen ze de straat in, vragend wat er gebeurde. Ze liepen in hun nachthemden, niet in bepantsering, en niet steeds met wapens in de hand. Ze werden meedogenloos afgeslacht.
De Brugse gildeleden liepen door de straten, roepend, ‘Vlaanderen de Leeuw! Wat Waals is, vals is, slaat al dood!’ De gildeleden braken de deuren van stenen van de rijke poorters open met bijlen. Ze openden de huizen waar de Fransen sliepen. Zonder medelijden te tonen doodden ze iedereen die ‘Schild en Vriend’ niet kon herhalen zonder een Frans accent. De Fransen konden de ‘sch’ en de ‘V’ medeklinkers niet uitspreken. Ze zeiden ‘sk’ en ‘F’. Aan die Fransen werd geen genade gegeven. De gildeleden lieten in de kortste keren al hun frustraties de vrije loop. Ze riepen de opgehoopte haat, de woede en de wrok vrij in de straten van de stad. Die gevoelens hadden zich in hun geest opgehoopt al sinds te lange tijd. Ze doodden zonder medelijden, en vóór de ogen van de vrouwen en de kinderen. Hun wraak woedde verschrikkelijk.

Jacques de Châtillon probeerde enige weerstand te organiseren, maar zijn paard werd onder hem gedood. Hij en Pierre Flote konden asiel vinden in het huis van een Leliaert, waar ze zich konden verborgen houden gedurende de rest van de nacht en ook de volgende dag, ongeweten door de milities van Pieter de Koninck. Jacques de Châtillon en de Kanselier Pierre Flote konden ontsnappen rond tien uur 's avonds uit dat huis, vermomd als kapellanen van de Brugse ridder. Ze konden Brugge verlaten langs de Poort van de Maarschalken. Ze moesten de stadsgracht over zwemmen om de Vlaamse bewakers te ontwijken. Hun dienaar kon niet zwemmen, en verdronk jammerlijk. Daarna gingen ze te voet, zo snel ze konden, naar Kortrijk. Daar vervoegden ze de Graaf Robrecht van Boulogne, Jean de Lens en Jean Vremyn, die eveneens uit Brugge waren kunnen ontsnappen.

De mannen van Pieter de Koninck en Jan Breydel doodden dus iedereen die niet zonder accent de woorden 'Schild en Vriend' konden uitspreken. Ongeveer vijftienhonderd Fransen en Leliaerts werden in de stad afgeslacht. De slachting kreeg later de naam van de 'Brugse Metten'. Ze gebeurde op vrijdag, de 18de mei van 1302.
Onder de mannen die gevangen genomen werden tijdens het gevecht bevonden zich de rijke poorters Ghildorf van Gruuthuuse en Jan Stam. Zij waren Leliaerts die behoorden tot de best gekende families van de oude geslachten van Brugge.

De gilden van Gent wilden het voorbeeld van Brugge wel volgen. De gildeleden, de Klauwaerts, hadden zich reeds samengetrokken aan de poorten van de stad. Afgevaardigden van Frankrijk, echter, kwamen net op dat ogenblik aan om te melden dat de stad nieuwe, uitgebreide privileges verkregen had. De Leliaerts gebruikten deze koninklijke geschenken, het goed nieuws van het Frans hof, om de gemoederen te bedaren en hun overheersing over Gent te versterken. Was de koning de Gentenaars niet beter gezind dan de graaf?

Willem van Gulik en Gwijde van Namen

Willem van Gulik was gevlucht naar de Vier Ambachten wanneer de Franse ridders van Jacques de Châtillon in Brugge aankwamen. Hij keerde nu terug naar Brugge, vergezeld van een groot aantal Vlaamse edelheren die trouw gebleven waren aan Graaf Gwijde van Dampierre. Met hem mee reden zo ook edelen van Zeeland. Zij waren de onderdrukking ontvlucht van Jan van Avesnes, graaf van Henegouwen en nu ook van Holland. Ze waren tegenstanders geweest van de vorige graaf van Holland. Onder die ridders bevonden zich bekwame oorlogsvoerders, zoals Jan van Renesse en Floris van Borseele. Ze brachten een klein leger van ridders en strijders met zich mee. Die troepen zouden de kern vormen van het nieuw, Vlaams leger.
Vóór hij de Vier Ambachten verliet, haalde Willem van Gulik het zwaard van Graaf Gwijde van Dampierre. De graaf had zijn zwaard in goede bewaring gegeven aan de heer van Moerseke toen hij naar Frankrijk vertrok. De heer van Moerseke weigerde het zwaard aan Willem van Gulik te overhandigen. Willem nam het dan maar met de macht der wapens, en gebruikte nadien het zwaard als een symbool om steun te winnen bij de volgelingen van de graaf. Hij reed triomfantelijk Brugge in op de 25ste mei, en werd ontvangen op grote toejuichingen door de bevolking.

Willem van Gulik bleef slechts enkele dagen te Brugge. Aan het einde van mei, op de 31ste, verliet hij Brugge met Pieter de Koninck en een leger van gildeleden van de stad. Aan die expeditie namen ook deel de brouwer Veys van der Biest, Jan Sailge, Gerard de Ketelboutre,

Jacob de Vos, en de wever Meus Dullekin. Die strijders deden dienst als hoofdmannen. Het was nieuw voor Willem van Gulik om bevelen uit te delen aan ambachtslieden in plaats van aan ridders en huurlingenstrijders, maar hij schoot goed op met zijn strijders van het gewone volk in de oorlog. Hij begreep als één der eersten, dat hij een heel anders soort leger te zijner beschikking had. Hij paste zich aan, en hij was heel blij met de Brugse milities.
Willem van Gulik plaatste een beleg aan het kasteel van Wijnendael. Tijdens drie weken verdedigde het Frans garnizoen van zevenhonderd strijders het kasteel. De Fransen gaven zich dan over. Willem en Pieter wilden eigenlijk geen tijd verspillen aan een lang beleg. Ze hadden het beleg voortgezet met slechts een deel van hun troepen, en brachten de rest op veldtocht door Vlaanderen.
Op de 1ste juni kwamen ze te Gistel aan. De volgende dag waren ze al te Nieuwpoort. En op de 5de juni bereikten ze Hondschoote. Op de 6de juni stonden ze vóór de muren van Sint-Winoksbergen, dat Bergues in het Frans heette. De Franse gouverneur van Sint-Winoksbergen, de Heer La Payelle, had een groot aantal ridders en strijders in zijn garnizoen. Toch begon hij de moed te verliezen en te vrezen voor zijn leven. Het Frans garnizoen vluchtte hals over kop. De Leliearts koesterden weinig vertrouwen in de lokale bevolking, zodat ze zich ook snel overgaven. De inwoners van Sint-Winoksbergen haatten de Franse bezetters, zodat ze dreigden binnen de muren in opstand te komen!
Op de 9d juni van 1302 verscheen het Vlaams leger van Willem van Gulik aan de muren van Cassel. Cassel, een stad op een grote heuvel, werd gehouden door de Vlaamse Leliaert heren Jan en Gillis van Haveskerke. Zij verdedigden Cassel hardnekkig. Voor het eerst tijdens hun veldtocht ondervonden Willem van Gulik en Pieter de Koninck zware weerstand. Dit beleg betekende ook het einde van hun veldtocht.

Ondertussen was Pierre Flote naar Lille gevlucht. Daar legde hij de dure eed af nooit naar Frankrijk terug te keren vooraleer hij wraak genomen had op wat er gebeurd was tijdens de Brugse Metten.
Jacques de Châtillon bracht het nieuws over de opstand van Brugge en Vlaanderen naar het hof van Parijs. Het hof beschouwde de Brugse Metten als een groot verraad, een ongehoorde samenzwering tegen het gezag van de koning. De aanval was smerig, oneervol, niet ridderlijk geweest. Vele edelheren te Parijs verweten ook de Châtillon wegens zijn onbekwaamheid. Koning Filips de Schone beval om onmiddellijk het koninklijk feodaal leger van Frankrijk te verzamelen.

Begreep Filips de Schone op dat ogenblik dat de militaire verhoudingen in Vlaanderen plots helemaal veranderd waren? Geloofde hij nog steeds dat de edelen, de Vlaamse ridders die trouw gebleven waren aan de graaf, de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre en hun ondersteunende ridders, de opstand tegen zijn gezag veroorzaakt hadden? Hoe ook konden de gebeurtenissen anders veroorzaakt zijn? Erkende de koning dat het leger dat hij nu naar Vlaanderen zou sturen niet slechts tegen de enkele Klauwaert ridders gericht zou moeten worden, doch veel meer tegen de ganse bevolking van de steden en kasselrijen van Vlaanderen? Hoe kon hij verwachten de oorlog te winnen tegen de gegroepeerde milities van de steden? Hij kon nog steeds gedacht hebben dat hij de gewapende gildeleden gemakkelijk kon verslaan en verpletteren met zijn feodaal leger. Hij verwachtte waarschijnlijk thans niet meer weerstand dan tijdens zijn vorige invasie!

Graaf Raoul de Nesle had al vijftienhonderd gewapende mannen naar Saint-Omer gezonden, om het beleg van Cassel op te heffen. Het Vlaams leger van Willem van Gulik was echter tot zulke aantallen gegroeid, dat Nesle zich niet waagde het aan te vallen. Hij wachtte op de rest van het koninklijk Frans leger.

In de eerste dagen van juni kwam ook Gwijde van Namen aan te Brugge. Gwijde was nog een jonge man, zoals Willem van Gulik. Hij ook was een indrukwekkende ridder, zeer zelfbewust van zijn waardigheid en status als een kleinzoon van de graaf van Vlaanderen. Hij was sterk ook van karakter, en een ervaren krijgsheer. Zelfs meer dan Willem van Gulik kon hij goed vertrouwen inboezemen in zijn persoon onder de mensen van Brugge en in de milities van de stad. Hij was een durver, moedig, en wou onmiddellijk beginnen aan een nieuwe, militaire veldtocht in Vlaanderen. Brugge ontving hem in triomf! Hij kwam om het hoofd te worden van de regering van de graaf. Hij ook nam een aantal militiestrijders van Brugge onder zijn vleugels, en marcheerde met hen de stad uit, voor een raid door Vlaanderen.
Met Gwijde van Namen, in de expeditie naar Ieper en Kortrijk, marcheerden de doekmaker Colard de Gaster, Diederik Lauward, Gillis Rommel, Boudin de Vos, de beurzenmaker Willem Wederick, Ghisel Handscoewerker, Jan Busard, de timmerman Jan Volcard, de makelaar Jacob van Berline, de kruidenier en zakkenmaker Clais van Oudenburch, en Colard de Jonghe. Deze ambachtslui van Brugge werden de hoofdmannen van Gwijde van Namen. Met hen, bevrijdde hij Ieper van de Leliaerts. Rond de 14de juni gaf het garnizoen van het kasteel van Wijnendael, dat toen nog steeds door de Vlamingen belegerd werd, zich aan hem over. De Leliaert baljuw van Torhout die in het kasteel vocht, werd onthoofd.

Gwijde van Namen viel daarna het kasteel van Kortrijk aan met de milities van de bevrijde Vlaamse steden. De vesting werd nog steeds gehouden door een Frans garnizoen.
In het kasteel van Kortrijk leidde nu de Heer Jean de Lens het Frans garnizoen. Toen Jean de Lens de stad van Kortrijk ontvluchtte om zich met zijn strijders te verschansen in het kasteel, had hij brand gesticht aan een deel van de huizen van de stad. De mensen van Kortrijk haatten hem voor die daad. Jean de Lens had ook heel wat proviand meegenomen naar het kasteel. Hij had dat meegenomen uit de lokale winkels. Hij beloofde wel daarvoor te zullen betalen, maar de betaling kwam natuurlijk nooit!
Het kasteel van Kortrijk moest belegerd worden. Jean de Lens organiseerde de verdediging zeer goed. Het garnizoen gaf zich niet over, en het kon het kasteel efficiënt verdedigen gedurende nog vele maanden. Gwijde van Namen vroeg daarom de hulp van Willem van Gulik en Pieter de Koninck. De expeditie van Gwijde van Namen werd zo eveneens gestopt door een belegering. Het kasteel van Kortrijk hield zich sterk tegen de Vlaamse troepen.

Op de 24ste juni 1302 verlieten Willem van Gulik en Pieter de Koninck de belegering van Cassel. Ze marcheerden dezelfde dag nog naar Poperinge en kwamen te Kortrijk aan op de 26ste juni om de troepen van Gwijde van Namen te versterken te Kortrijk.
In totaal namen aan deze beide expedities meer dan tweeduizend vijfhonderd gildeleden van Brugge deel. Dat was slechts een gedeelte van het totaal aantal militiestrijders dat Brugge had kunnen zenden! Toch behaalden de veldtochten mooie successen, en hadden ze aangetoond hoe kwetsbaar de Franse aanwezigheid in Vlaanderen bleef.

Graaf Robert d'Artois kwam te Arras aan, Atrecht in de Vlaamse taal, met een groot contingent van Franse ridders en strijders, het eerste deel van het koninklijk leger. Hij ook wou zich eerst op mars zetten naar Cassel, om de belegering van die stad te doen ophouden. Hij kreeg echter een bericht van de heer van Lens, met de situatie te Kortrijk. Hij veranderde dan zijn marsbevelen en bewoog zijn leger naar Kortrijk, via Lille. Robert d'Artois beval aan Raoul de Nesle om zich met zijn strijders bij hem te voegen. Op de 30ste juni was Robert d'Artois nog te Lens met zijn troepen. Op de 1ste juli kwam hij te Seclin aan, ten zuiden van Lille. Op de 2de juli bereikte zijn leger Marquette. Hij verloor daar wat tijd om moerassen op

te vullen. De natte gronden in die omgeving bemoeilijkten zijn vordering. Hij bereikte de buitenwijken van Kortrijk op de 8ste juli, en zette zijn kamp neer op de Pottelberg, ten zuiden van de stad.

In die dagen nam Koning Filips IV het beheer over Vlaanderen weg van Jacques de Châtillon. Hij benoemde als nieuwe gouverneur, als vertegenwoordiger van de koning in Vlaanderen, Graaf Robrecht van Boulogne en Auvergne.

Willem van Gulik volgde de bewegingen van de legerscharen van Artois en Nesle op de voet. Op de 26ste juni kwam ook hij te Kortrijk aan, en voegde zich bij de troepen van Gwijde van Namen. Twee relatief grote vijandelijke legers verzamelden zich aldus te Kortrijk!
De legers stonden snel tegenover elkaar. Een veldslag kon opnieuw beslissen over de toekomst van Vlaanderen. De legers waren ditmaal echter zeer verschillend!

Aan de Franse zijde stond een typisch feodaal ridderleger, waarvan de bijzonderste strijdkracht gevormd werd door duizenden ridders en hun schildknapen te paard. Dit leger bevatte ook een sterke groep Franse kruisboogschutters, en een leger van strijders-te-voet dat ongeveer even groot was als het Vlaams leger. De strijders-te-voet van het koninklijk leger waren voor het grootste deel huurlingen.

Aan Vlaamse zijde stond een leger van Brugse gildeleden, van strijders-te-voet uit de omgeving, van de oostelijke kasselrijen, met mannen van Ieper en met een eerder beperkte hoeveelheid van enkele tientallen ridders en schildknapen.

De Franse ridders meenden niet dat een leger van stadsbewoners te voet konden weerstaan aan de verpletterende aanvallen van een leger bestaande uit zwaar bepantserde ridders op zware slagpaarden. Ze beseften niet welke kracht een leger van Vlaamse strijders-te-voet kon in het veld brengen.
De Vlaamse strijders zelf geloofden niet zeer in hun kansen om het pleit van de befaamde Franse ridders te winnen. Ze vertrouwden niet erg hun eigen sterkte. Willem van Gulik en Gwijde van Namen waren nog jonge leiders, moedig, onbesuisd en roekeloos. Ze dachten weinig aan een mogelijke nederlaag. Ze wisten slechts dat ze moesten strijden, een veldslag leveren, en dat deden ze dan ook, op hoop van zegen.
Wanneer de heer van Moerseke begon te praten over de terugtocht van de troepen, weigerde Willem van Gulik gewoon naar dat soort van bedenkingen te luisteren. Hij zei dat dit inderdaad geen veldslag voor de zwakken van hart zou worden, maar hij weigerde achteruit te deinzen. De veldslag, als er een veldslag zou komen, zou hier gevochten worden, te Kortrijk, met de troepen die nu verzameld waren.

Edward I, Filips IV en Bonifatius VIII

Op dat cruciaal ogenblik voor Vlaanderen, ontbrak Koning Edward I van Engeland de middelen om tussen te komen in Vlaanderen. Hij had nauwelijks voldoende geld gevonden, met grote moeite, om de oorlog in Schotland te voeren tegen de rebellerende Schotse edelheren. De Schotten weigerden zijn gezag over het land te erkennen. Hij had zelfs niet genoeg geld om al de troepen te betalen die hij naar Schotland gebracht had! De onderwerping van Schotland bleef zijn eerste prioriteit. Zijn weerspannige edelen, onder wie

sommigen van de machtigste graven van het koninkrijk, weigerden op het vasteland te gaan vechten.

In de eerste dagen van september van 1301 had twee derde van het voetvolk van Koning Edward I in volle veldtocht in Schotland desertie gepleegd, want niet betaald! De koning marcheerde wel naar Stirling, maar met onvoldoende troepen om veel te kunnen verwezenlijken. Hij kwam te Stirling aan einde september. Hij bleef steken in het platteland, in het zicht van de muren van Stirling.
Daar ontving hij verontrustend nieuws over de paus. Paus Bonifatius VIII had de vrijheid gegeven aan John Balliol! Balliol was nu in Frankrijk. Balliol had een leger gemonsterd in Frankrijk om er Engeland mee aan te vallen en om de opstand in Schotland te steunen. Koning Edward I zond een gezant, de Heer Walter Langton, om met de Franse koning te onderhandelen. Er was eigenlijk slechts weinig om over te praten, want Koning Filips IV kende goed genoeg de financiële problemen van de koning van Engeland. Filips zette zijn inspanningen verder om de laatste steden en vestingen van Guyenne onder zijn overheersing te brengen. Ten gevolge die wanhopige situatie, kwam Koning Edward I met de Schotse opstandelingen een wapenstilstand van negen maanden overeen. Tijdens die wapenstilstand zouden de gebieden die overwonnen werden moeten afgestaan worden aan Franse ridders als scheidrechters en bewakers van de overeenkomst. Gelukkig kwamen die Franse gezanten nooit aan in Schotland.

In de winter van 1301 tot 1302, reed Robert Bruce naar het kasteel van Lochmarlen om zich over te geven aan de koning van Engeland. Op de 20ste januari van 1302, keerde Koning Edward I naar Engeland terug. Hij voelde zich zeer vermoeid na een inspannende veldtocht.

In diezelfde winter had ook Koning Filips IV van Frankrijk moeilijke problemen op te lossen in zijn conflict met Paus Bonifatius VIII. Van de 4de tot de 6de december, in het midden van de Franse crisis met Vlaanderen, publiceerde de paus een reeks van niet minder dan dertig pauselijke bullen vanuit zijn Paleis van Lateranen te Rome. De bullen waren bestemd voor de koning van Frankrijk. Ze herinnerden Koning Filips IV aan de ecclesiastische immuniteit van de Kerk. De paus beval ook de koning de bisschop van Pamiers, Bernard Saisset, vrij te laten. Saisset was gevangengenomen op bevel van de koning voor verscheidene vermeende misdaden, waaronder zijn steun aan Vlaanderen.
Koning Filips IV reageerde door inderdaad Saisset vrij te laten, maar dan hem uit het koninkrijk te verjagen. Paus Bonifatius VIII riep als reactie een vergadering samen van de kerk van Frankrijk. De vergadering, een Concilie, zou gehouden worden in pauselijk gebied, te Rome, op Allerheiligen van 1302.
De paus had de bedoeling de regering van Frankrijk te veroordelen! Bonifatius VIII liet Koning Filips IV toe een vertegenwoordiger naar het Concilie te sturen, meer niet. De paus annuleerde al de financiële toegevingen verleend door de Kerk aan de koning en zijn opvolgers, zelfs de gelden gegeven ter verdediging van het koninkrijk. Dat bracht de situatie van de koning voor wat betreft het opleggen van taksen op de geestelijkheid, terug naar wat bepaald werd in de pauselijke bulle genaamd *Clericos Laicos*! De koning verloor de één-tiende taks die de paus hem toegestaan had als een tegemoetkoming in 1297.

De bulle *Ausculta Filii* van de 5de december 1301 bevestigde de paus als gezaghebber in spirituele zaken, maar de bulle stelde dat niet echt overduidelijk. God, verklaarde de paus, had de Heilige Stoel geplaatst boven alle volkeren en koninkrijken. De paus berispte de koning van Frankrijk voor zijn zonden, om de Kerk vervolgd te hebben, en om de kruisvaart naar het Heilig Land afgelast te hebben. Bonifatius VIII verweet de koning zijn zonden, en

als zondaar moest de koning de vermaningen van de paus aanhoren. Bonifatius VIII schreef dat de oorzaak van dit alles lag bij de slechte raadgevers van de koning.

Het hof van Parijs reageerde alsof Frankrijk een grove belediging was toegediend! Het zond de bullen naar de rechtsgeleerden en de theologen van de Universiteit van Parijs voor commentaar. Die brachten een geschrift samen met de naam *Scire te Volumus*. Het document verklaarde dat Paus Bonifatius Frankrijk onder de wereldlijke overheersing van de Heilige Stoel te Rome wilde plaatsen. De paus had dit niet waarlijk beweerd! Hij had slechts vermeld dat de koning zich aan de paus moest onderwerpen voor het heil van zijn geestelijke ziel! Niettemin reageerden het hof van Parijs en veel edellieden in Frankrijk alsof ze zwaar beledigd werden door de paus. Een anti-pauselijke propagandacampagne volgde in Frankrijk onder de adel.
Het hof riep een vergadering van de edellieden bijeen te Parijs om de zaak te bepraten. Eén van de leden van dit forum schreeuwde dat de paus als ketter moest bestempeld worden. Die man noemde dan Koning Filips een verdediger van de Kerk tegen een onwaardige paus.

Op de 10de april van 1302 zaten de vertegenwoordigers van de Kerk van Frankrijk, meer dan duizend mannen, samen in de kerk van Notre-Dame te Parijs, met Koning Filips IV. Hun besprekingen monden uit in een document gericht tegen de bulle *Ausculta Filii*. Het document werd eigenlijk een lang protest tegen de beweringen en aanspraken van de paus. Het verwierp de meeste punten aangehaald door de kerkvader. De vergadering noemde de paus als een man van slechte wil. Het document waas vooral gericht aan het adres van de kardinaals. Het deed beroep op de kardinaals om te weigeren hun toestemming te geven tot de dolle en domme beweringen van Paus Bonifatius. Meer dan dertig Franse edelheren ondertekenden het geschrift. Een schisma tussen de Kerk van Rome en de Kerk van Frankrijk dreigde. De koning liet de Franse geestelijken niet toe deel te nemen aan het Concilie te Rome, aangevraagd door de paus.

Paus Bonifatius VIII werd zeer kwaad bij het agressieve antwoord van het Frans hof. De paus viel vooral de Kanselier Pierre Flote aan, het brein achter de organisatie van de vergadering in de Notre-Dame. De paus was bereid de koning af te zetten! Hij herbevestigde het houden van het Concilie van de Franse bisschoppen te Rome.
Eén van de kardinaals in Rome in die tijd was de theoloog Mathieu d'Aquasparta. Hij was één van de weinigen die pleitte voor de verzoening. Hij was de meest wijze, misschien omdat hij de oudste, en de deken van de kardinaals was. De Franse geestelijkheid ook smeekte de paus zijn ergste aanspraken te laten vallen.

De vergadering van de Notre-Dame zond afgezanten naar de paus. Ze kwamen aan te Agnani, in de residentie van de paus, in juni van 1302. Mathieu d'Aquasparta pleitte weer voor eenheid in de Kerk. Opnieuw beschuldigde de paus Pierre Flote, de graven van Artois en van Saint-Pol als slechte raadgevers van de koning. Hij had lof voor de hertogen van Bourgondië en van Bretagne voor hun trouw aan de Kerk. Bonifatius VIII herhaalde dat hij klaar stond om Filips de Schone af te zetten als koning van Frankrijk. Ook de paus voelde zich diep beledigd. Hij bevestigde nogmaals het Concilie te Rome in november van het jaar te zullen houden. De Franse bisschoppen zouden naar Rome moeten komen om met hem te overleggen. Het was toen een week vóór het einde van juli 1302, en twee weken verwijderd van de confrontatie tussen de Franse en Vlaamse legers nabij Kortrijk. Zou de zonder twijfel komende veldslag een Godsoordeel worden voor de Franse koning?

Ik wachtte op enige reactie vanwege Broeder Bernardus. Geen reactie kwam! Hij kopieerde en bleef overschrijven tot hij dit hoofdstuk beëindigd had.
Ik vroeg hem, 'wat denk jij over het conflict van Paus Bonifatius met Filips de Schone?'
Bernardus twijfelde even.
'Ik vind dat de paus gelijk had om te schrijven wat hij dacht. Ik blijf een beetje aarzelen omtrent zijn motieven, echter. Was het zo duidelijk voor de paus om te verwijzen naar de spirituele tegenover de wereldlijke rechten en verplichtingen? De paus is onze spirituele leider. Hij is ook de geestelijke leider van de koningen, zelfs van de keizer. Maar wij, de Fremineuren, zijn Franciscanen. We geloven in armoede. Geloven de bisschoppen en de kardinalen in de armoede? Toch ogenschijnlijk niet de bisschoppen die praatten met Sint Franciscus!
Het is normaal en rechtvaardig om aan de koningen en aan de keizer te geven wat hen toekomt. Men moet de taksen betalen, maar het is toch de plicht van de geestelijkheid te zeggen of die taksen rechtvaardig of onrechtvaardig geheven worden. Te zware taksen, geheven om de ambities van hebzuchtige edelen te verwezenlijken, zijn onrechtvaardig. Wat meer zei de paus? Maar de paus wou een kruistocht organiseren. Voor die kruistocht had hij veel geld nodig. Misschien verweet de paus hier slechts de edelen omdat hun taksen de inkomsten van de paus voor de kruistocht zouden verminderen. Het is moeilijk om de ziel van een mens te doorgronden, zijn motieven, ook die van de paus! De openbare aanklachten van Filips de Schone tegen de paus waren echter ook schandalig! En er zou nog meer volgen.'
'Inderdaad,' zuchtte ik. 'Nog meer laakbare handelingen van Filips de Schone zouden volgen. We kunnen nu toch wel een beeld tekenen van het karakter van Filips de Schone. Hij was wraakzuchtig, licht geraakt en gevoelig voor de minste kritiek op zijn daden, niet te subtiel in zijn vergeldingen, en natuurlijk bijzonder eergierig, ambitieus en hebzuchtig voor zijn eigen noden. Dat is alles niet zo mooi! Ik kan me helemaal niet inbeelden dat hij iets kon gevoeld hebben bij de pijn die hij veroorzaakte aan zovele mensen, honderdduizenden mannen! Was hij dan immuun voor de pijn, de tranen, de ellende die hij veroorzaakte?'
'Zo moest hij geweest zijn, ja,' besloot Broeder Bernardus. 'Hij kon de emoties van andere mensen blijkbaar niet voelen, en wou dat ook niet. De enige emoties die hij erkende waren zijn eigen gevoelens: zijn pijn, zijn nood aan wraak, zijn vermeende vernederingen. En ik vermoed dat die slechts het resultaat waren van koude berekening, van rationele, logische redeneringen. Waarom liet God toe dit soort van mensen tot hoge machtsposities te laten komen?'
'Dat mysterie kan ik niet oplossen,' riep ik hulpeloos uit.
We zuchtten beide.

Schema van de Slag van Kortrijk. 1302

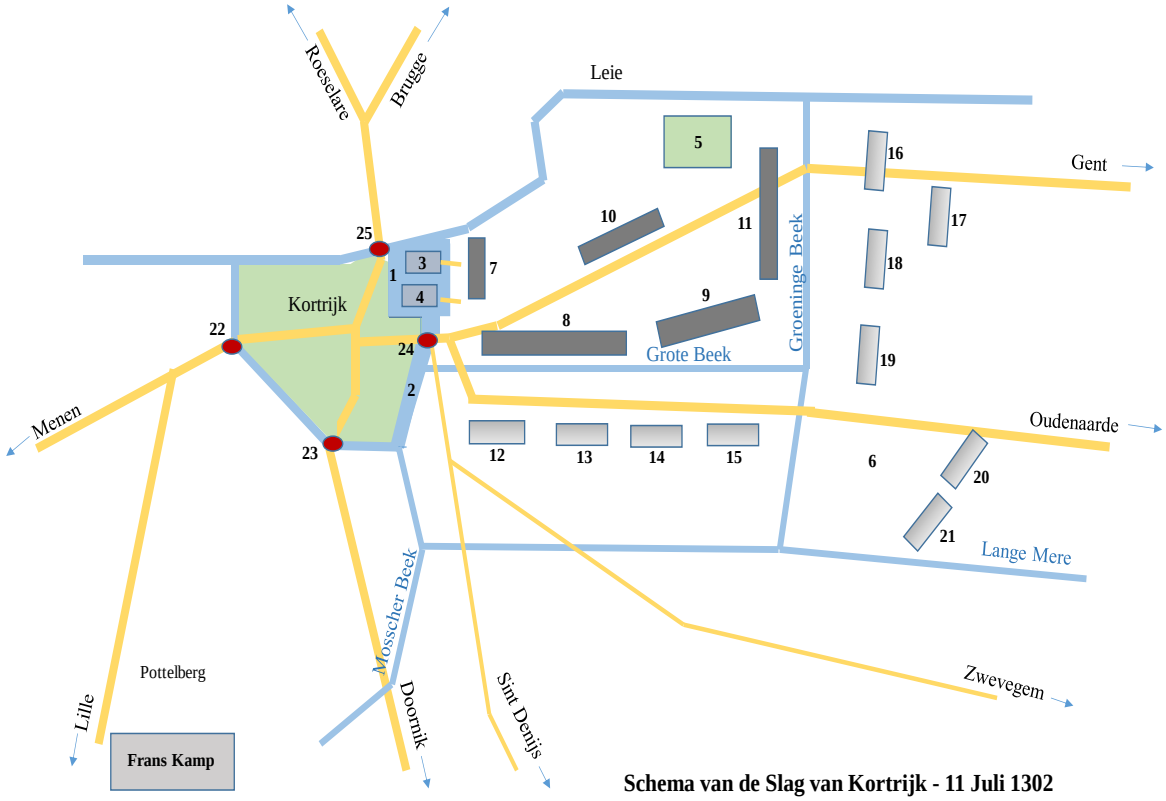

Schema van de Slag van Kortrijk - 11 Juli 1302

1	De Lage Vijver, gevormd door de Leie
2	De Hoge Vijver
3	Het Kasteel van Kortrijk, bezet door de Burggraaf van Lille, Jean de Lens, voor Frankrijk
4	Plaats van de Onze-Lieve-Vrouwe Kerk
5	Groeninge Abdij
6	Moerasgrond genaamd de Lange Mere
7	De milities van Ieper, geplaatst on uitvallen van het Frans garnizoen uit het kasteel te beletten
8	De milities van Brugge, geleid door Willem van Jülich
9	De milities van het Brugse Vrije, geleid door Willem van Jülich, en van West-Vlaanderen, geleid door Gwijde van Namen
10	Het Vlaams reserve corps, geleid door Jan van Renesse
11	De milities van Oost-Vlaanderen, Oudenaarde, Aalst, Kortrijk en Gent (geleid door Jan Borluut), geleid door Gwijde van Namen
12	Franse formatie geleid door Jean de Burlats, Sénéshal van Guyenne
13	Franse formatie, geleid door Godfried van Brabant en zijn zoon Jean de Vierson
14	Franse formatie geleid door de Connétable Raoul de Nesle
15	Franse formatie geleid door de Maarschalken Renaud de Trie en Guy de Nesle
	Eerste Franse slagorde, geleid door Raoul de Nesle
16	Franse formatie (Champagne, Lorraine) geleid door Matthieu de Trie
17	Franse formatie geleid door Robert d'Artois
18	Franse formatie geleid door Jacques de Châtillon
19	Franse formatie geleid door de graven van Eu, Aumale, en de Heer van Tancarville
	Tweede Franse slagorde, geleid door Robert d'Artois
20	Frans reserve corps geleid door Robert, graaf van Boulogne-Auvergne
21	Frans reserve corps geleid door Guy, graaf van Saint-Pol
	Derde Franse slagorde, reserve corps

Waterwegen
Landwegen
Meren, grachten
Gebouwen, huizen
Vlaamse slagorden
Franse slagorden

Stadspoorten: **22** Rijsselpoort **23** Doornikpoort **24** Steenpoort **25** Leiepoort

Hoofdstuk 2. De Gouden Sporen

2.1. De voorbereidingen tot de Slag van Kortrijk. 1302

Het leger van Willem van Gulik met Pieter de Koninck en de troepen van Gwijde van Namen verzamelden zich te Kortrijk. De Vlaamse strijders marcheerden niet de stad in. Het kasteel van Kortrijk was nog steeds in de handen van het Frans garnizoen. Dat garnizoen kon een uitval wagen in de verwarring van de met mensen gevulde straten. De Vlaamse legerleiders vreesden ook plunderingen en relletjes veroorzaakt door twisten tussen de beangstigde inwoners en de te zelfverzekerde Brugse milities. De Bruggelingen waren ver van huis, en zonder vrouwen. Opstootjes omtrent vrouwen door mannen onder de invloed van de drank, waren onvermijdelijk. De Leliaerts die zich nog in de stad bevonden konden de relletjes nog aanwakkeren.

Voor al die redenen zette het Vlaams leger zijn kamp op in het Groeninge veld, net naast Kortrijk. Dat veld was een nogal vochtig stuk land, ten oosten van de stadsmuren van Kortrijk. Het leek aan Willem van Gulik ook ideaal als defensieve positie.
Het terrein vormde ruwweg een rechthoek. Ten oosten beperkte de Groeninge Beek het veld. Die kleine waterweg was niet breder dan tien tot veertien voet. Hij liep bijna loodrecht op de Leie, van het zuiden naar het noorden. Hij eindigde en wierp zijn wateren in de Leie rivier. Ten westen stonden de stadsmuren en de versterkingen van Kortrijk. Slechts één smalle poort, de Steenpoort, of de Kasteelpoort, liet mensen toe langs daar de stad binnen en buiten te komen.
Ten noorden begrensde de Leie het Groeninge Veld, ten oosten de Groeninge Beek, en ten zuiden de Grote Beek, ook nog genoemd de Sint-Jans Beek.
De plaats werd het Groeninge veld genoemd omdat de Groeninge Abdij, gebouwd langs de Leie, in de noordoostelijke hoek lag. De Leie vloeide van Kortrijk naar het oosten.

Het Vlaams leger bestond uit ongeveer elfduizend strijders en ridders. De milities vormden drie slagordes.

De milities van Ieper, ongeveer zevenhonderd strijders en een klein aantal kruisboogschutters, werden door de schepenen van die stad toegelaten om zich te voegen bij de troepen van Willem van Gulik. De leider van het leger plaatste hen vóór het kasteel van Kortrijk. Het kasteel werd nog steeds bezet door een Frans garnizoen van iets meer dan zestig ridders en schildknapen, tweehonderd twintig kruisboogschutters en ongeveer vijftig strijders. De leider van het garnizoen was Jean de Lens, de markgraaf van Lille. De Ieperlingen zouden de belegering van het kasteel moeten verderzetten, hoewel niemand verwachtte dat ze het kasteel alleen konden innemen. Ze moesten vooral Jean de Lens ervan weerhouden met zijn strijders uit te vallen in het midden van de veldslag met het Frans leger. De Ieperlingen zouden ook de brug moeten houden van Kortrijk naar het Groeninge Veld, en daar eventueel de strijdmacht van Jean de Lens een halt toeroepen.

De eerste Vlaamse slagorde stond achter de Grote Beek. De zon straalde in de ogen van de mannen wanneer ze naar het zuiden keken. Die eerste slagorde werd gevormd door de milities van Brugge. Ze bevatte drieduizend vijfhonderd strijders, allen goed geoefend, en vastberaden de Fransen te verslaan. Pieter de Koninck stond daar met zijn gildeleden, maar die formatie van Brugge zou vechten onder het bevel van Hendrik van Lontzen, een ridder

van het hertogdom Limburg. Pieter de Koninck had wijselijk geredeneerd dat ridders hun gans leven lang opgevoed en gevormd waren om strijders te leiden. Zijn beroep was niet dat van oorlogsvoering! Iedereen wist dat de Brugse slagorde zou doen alleen zoals Pieter beval, maar voor de duur van de veldslag had hij de militaire macht overgelaten aan Lontzen.
Willem van Gulik had Hendrik van Lontzen benoemd tot maarschalk van Brugge. De ultieme leider van de milities van Brugge en ook van de mannen van het Brugse Vrije, die ernaast stonden, bleef Willem van Gulik. De slagorde van de milities van Brugge werd beschouwd als de machtigste in het Vlaams leger. Ze was de grootste, de meest compacte, betrouwbare, coherente, ervaren en best getrainde groep.
De reusachtige vlag van Brugge werd meegedragen in de slagorde, recht geplaatst op een wagen.
De landeigenaar-poorters van Brugge, de zeer rijke mannen met velen onder hen ridders, namen niet deel aan de veldtochten van Willem van Gulik en Gwijde van Namen. Zij beperkten hun contributie tot de oorlog door geld te lenen aan de schepenen van Brugge. De milities en de ridders die toch deelnamen in de veldtochten door Vlaanderen, werden betaald door de stad Brugge.

Willem van Gulik leidde ook de mannen die uit de kasselrij van het Brugse Vrije kwamen, uit het platteland en de dorpen rond Brugge. Deze stonden ten oosten in de tweede slagorde, aan de linkerzijde van de stadsmilities van Brugge. Ook die slagorde stond langs de Grote Beek. De slagorde draaide zich verder naar het noorden, om ook een deel van de Groeninge Beek te dekken, oostwaarts, voorbij de samenvloeiing van de Grote Beek en de Groeninge Beek.
Gwijde van Namen leidde die troepen, de linkervleugel van de Vlamingen, in de tweede slagorde.
Het Brugse Vrije stond met ongeveer drieduizend strijders in het veld.

Gwijde van Namen had ook de derde slagorde onder zijn bevel. Dit verdedigde de Groeninge Beek ten oosten. Hier stonden de mannen van de milities van Kortrijk, en van Oost-Vlaanderen, de mannen van Oudenaarde, Aalst en Gent.
De schepenen van Gent hadden de gilden niet de toelating gegeven om hun gewapende mannen naar Kortrijk te sturen. De schepenen hielden de stad steeds nog sterk in hun macht. Ze hadden de geesten van de Gentse inwoners bewerkt om gevoelens van wantrouwen en twijfel te stoken tegenover Brugge en tegenover de graaf van Vlaanderen en zijn zonen. Ze bleven de voorkeur geven aan de koning, en verwachtten dat het Frans koninklijk leger al de veldslagen en schermutselingen in Vlaanderen zou winnen.
Het volk van Gent hield ook niet van de blokkering door de strijders van Brugge van de Schelde ten zuiden van Gent. Het graan afkomstig van Picardië kon zo niet in boten naar de stad gebracht worden. Dat had een nijpend gebrek aan graan in Gent veroorzaakt, en bijgevolg ook een gebrek aan brood. Het had een tijdje geduurd vooraleer ander graan weer uit Antwerpen en Brabant kon geleverd worden. Enige vorm van wedijver heerste er steeds tussen Brugge en Gent, en die gevoelens voedden het wantrouwen voor wat het leger van Brugge wou uitrichten tegen het koninklijk leger van Frankrijk.
Vanuit Doornik en Kortrijk pleitte Jan Borluut om vrijwilligers van Gent zich te voegen bij de milities van Brugge om tegen de Fransen te strijden. In de laatste dagen, net vóór woensdag de 11de juli, slopen heel wat van de meer strijdvaardige Gentenaars de stad uit om met wapens en bepantsering naar Kortrijk te stappen. Uiteindelijk kon Jan Borluut toch ongeveer zevenhonderd mannen uit Gent in het Groeninge Veld opstellen. Deze stonden achter de Groeninge Beek, ten noorden, loodrecht op de Leie. De mannen van Gent stonden zo naast de strijders van Oost-Vlaanderen, of de mannen van het kwartier van Gent.
Gwijde van Namen leidde die slagorde. Ze stond met ongeveer drieduizend strijders.

Eén van de leiders van de Gentenaars was Simon van Vaernewijck. De van Vaernewijcks waren een familie van de oude geslachten van Gent, één van de rijkste families van landeigenaar-poorters. De van Vaernewijcks werden gerespecteerd te Gent. Ze hadden bijna steeds schepenen geleverd in de organisatie van de Negenendertig schepenen. Ze hadden eigenlijk Leliaerts moeten zijn. Maar Thomas en Iwein van Vaernewijck, de broeders van Simon, hadden Gwijde van Dampierre vergezeld naar het hof van Parijs als Klauwaerts, en zij zaten nog steeds gevangen in Parijs.
Een Gentenaar genaamd Zeger Lonke hield de banier van Gent, naast de plaats waar heel trots Jan Borluut stond.

Willem van Artevelde was één van de eerste mannen van Gent die de stad verlieten om naar het leger van Willem van Gulik te gaan. Hij stapte vroeger dan de anderen weg uit de stad. Hij had deelgenomen aan de veldtocht van Willem van Gulik in juni, als een leider van een groep van tien strijders, als een dizenier. Thans stond hij in de slagorde van de mannen van Brugge.

Arnout de Hert had Gent niet verlaten. Hij was niet in de stad toen de oproep van Jan Borluut kwam. Hij had het te zeer druk in die tijd om proviand naar Gent te brengen vanuit Antwerpen en de steden van Dendermonde en Rupelmonde. Sommige van zijn vaarten op de Schelde gebeurden met boten gevuld met gesmokkeld graan. Zijn vervoer van en naar Gent was niet risicoloos, doch cruciaal voor Gent. De bevolking leed honger! Arnout zou niet deelnemen aan de slag die moest komen. Hij won wel goede winsten door graan en andere voedselwaren naar Gent te brengen, want de prijzen stegen snel en hoog.

De laatste slagorde van het Vlaams leger was een groep van ongeveer vijfhonderd strijders, onder wie enige ridders te paard. Die slagorde stond in het midden van het Groeninge Veld, onder het bevel van Jan van Renesse. De mannen van Jan van Renesse vormden de Vlaamse reserve.

Het Vlaams leger kon bijna geen ruiters in het veld brengen, omdat zeer weinig ridders van Vlaanderen aan de veldslag deelnamen. Niet meer dan zestig ridders en dertig schildknapen van Vlaanderen stonden tussen de stadsmilities. Ongeveer een dozijn ridders van buiten Vlaanderen, mannen uit Limburg, Brabant, Zeeland en andere streken, en zeventien schildknapen, waren naar het Vlaams leger gekomen.
Op het allerlaatste ogenblik, kwamen hulptroepen gezonden door de Markgraaf Jan van Namen, een andere zoon van Gwijde van Dampierre, aan in het Groeninge Veld. Zij reden onder grote toejuichingen binnen op de avond van de10de juli. Driehonderd ruiters reden in die groep! In totaal had het Vlaams leger niet meer dan ongeveer vierhonderd bepantserde ruiters in het Groeninge veld staan.

In de namiddag van de 8ste juli, toen het Frans leger langzaam aankwam en haar kamp opzette op de Pottelberg, bestond haar hoofdmacht uit een massa van minstens tweeduizend vijfhonderd ridders. De krijgsheer en opperste leider, Robert d'Artois, verdeelde hen in tien formaties van elk ongeveer tweehonderd vijftig ridders. Die ridders van Frankrijk hadden de oproep van de koning tot feodale dienst gehoorzaamd. Zij kwamen meestal uit de koninklijke domeinen, vanuit de kroonlanden. Ze waren de ridders van het hof van Parijs, van de Île-de-France, van Champagne, Normandië, Picardië en de Poitou streek. Robert d'Artois had nog versterkingen verwelkomd vanuit andere streken, van Lotharingen, Henegouwen, Brabant, enige mannen van Bourgondië, Gasconje, Anjou en Bretagne.

Strijders-te-voet vergezelden de ridders. Ongeveer duizend kruisboogschutters gingen in lange kolommen. Zij kwamen van zeer verschillende streken van Frankrijk. Ze brachten meer dan driehonderd helpers mee, de mannen die hun grote *pavise* schilden moesten dragen. De grote, houten schilden ter manshoogte, moesten de kruisboogschutters beschermen van de vijandige pijlen terwijl ze hun bogen wapenden. Meer dan ooit zouden de kruisboogschutters staan tegenover de vijandige Vlaamse kruisboogschutters in de slag! Meer en meer strijders kwamen zo langzaam aan op de Pottelberg, mannen die moe en zelfs uitgeput waren van de lange mars. Ze hadden rust nodig.
Het koninklijk leger kwam met vijf tot zesduizend man voetvolk, voor het grootste deel huurlingen. Zij waren mannen van het zuiden van Frankrijk vooral, en zelfs van Spanje. Ze verbleven rond dat ogenblik in groepen onder hun hoofdmannen in het noorden van Frankrijk.
Het Frans leger was ongeveer even groot in aantal strijders als het Vlaams leger. Hun massa leek echter groter, meer kleurrijk, dan de Vlaamse scharen. Een redelijk grote groep vrouwen en zelfs kinderen volgde hen.

Robert d'Artois hoopte de Vlaamse milities, de gewone ambachtslui, te verpletteren onder de hoeven van zijn zeer superieure ruiterij. De Franse ridders reden op reuzengrote paarden, slagpaarden. Die paarden waren net zoals zijzelf bepantserd. De wapens van de ridders zagen er verschrikkelijk uit, lange lansen waarmee ze hun charges uitvoerden, lange slagzwaarden, zware bijlen, en knotsen van allerhande soorten. De ridders hadden gans hun leven geoefend om paarden te berijden, te galopperen en te doden vanaf de rug van hun paard. De losstormende ridders konden door niets tegengehouden worden.
De Franse edelen misprezen de luttele militaire strijdkrachten van de Franse steden. De milities van de steden in Frankrijk vormden een gevaar, een tegenstand en een confronterende macht voor de edelen, zodat de milities in de koninklijke domeinen ontmoedigd werden. De gewone mensen die in de Franse steden woonden werden dikwijls beschouwd als zijnde zwak, ongeoefend, bestaande uit lafaards, niet verstandig, een hulpeloos zootje vergeleken bij de legers van ridders en schildknapen.
De Franse ruiters misprezen nu ook het leger van de stadsmilities van Brugge en van de andere Vlaamse steden. Weinig Franse ridders wisten dat de Vlaamse milities regelmatig oefenden met allerlei soorten wapens. De ridders hadden goed vertrouwen op de afloop van een eventuele veldslag. Hadden ze niet andere grote schermutselingen tegen dergelijke troepen gewonnen met relatief groot gemak? Geen troepen van gewone mannen konden een leger van ridders afhouden van wat dan ook het wilde verwezenlijken!

Robert d'Artois reed dichter bij het Vlaams kamp. Hij zag veel tenten staan. Hij evalueerde de sterkte van de Vlaamse strijdkrachten, en kon reeds zien hoe de Vlamingen zich zouden plaatsen achter de kleine beken van het Groeninge Veld. Hij organiseerde dan zijn eigentroepen van de tien formaties in drie slagordes, waarvan er twee de Vlamingen zouden aanvallen, of de vijandige aanvallen zou moeten afslaan. De derde slagorde zou de reserve vormen. Robert d'Artois geloofde niet dat de Vlamingen eerst zouden aanvallen. De vijand bevond zich in een verdedigende, defensieve positie. Hij zou door die verdedigingen heen moeten breken! Hij vroeg zich alleen af hoe hij dat het best kon doen.

De eerste Franse slagorde zou ten zuiden van de Grote Beek geplaatst worden, recht tegenover de milities van Brugge en van het Brugse Vrije. De Franse aanval daar moest de Vlaamse troepen van Willem van Gulik vernietigen. Ze bevatte vier van de beste gevechtsformaties van d'Artois.

Jean de Burlats, de *sénéchal* van Guyenne, leidde zijn ridders in de eerste formatie, en ook veel strijders-te-voet. Hij gaf het bevel aan de kruisboogschutters van het Frans leger.
Godfried van Brabant en zijn zoon Jean de Vierzon, markgraaf van Doornik, bevalen de tweede formatie. Hier zouden de ridders en de troepen van Brabant strijden. Ze waren de bondgenoten geworden van de koning van Frankrijk. Deze laatste had aan Godfried van Brabant het leiderschap over Gent en haar grote bevolking beloofd.
Raoul de Nesle, de *connétable* van Frankrijk, hield het bevel over de derde groep. Hij zou zijn ridders en schildknapen in het ware centrum van de veldslag moeten werpen.
Guy de Nesle en Renaud de Trie, de twee maarschalken van Frankrijk, bevalen de vierde formatie in de slagorde. Guy de Nesle was de broeder van Raoul de Nesle, Renaud de Trie de broeder van Mathieu de Trie.

De tweede slagorde werd ten oosten, aan de Franse zijde van de Groeninge Beek geplaatst. Die mannen zouden strijden tegen de milities van Gwijde van Namen, tegen zijn deel van het Brugse Vrije en tegen de strijders afkomstig van Oost-Vlaanderen.
In de meest noordelijke plaats positioneerde Robert d'Artois de ridders en schildknapen van de Champagne en van Lorraine. Mathieu de Trie, een zeer moedige ridder, zou hen leiden. Achter de Trie stond een formatie die Robert d'Artois zelf zou leiden. D'Artois zou niet in de eerste lijn aanvallen. Hij wou zien wat er gebeurde na de eerste stormlopen.
Naast de Trie, in de tweede formatie langs de Groeninge Beek, plaatste d'Artois, de ridders geleid door Jacques de Châtillon. De Châtillon was verwijderd van zijn overheersing over Vlaanderen pas dagen geleden. De koning had zijn onbekwaamheid ingezien, en de Châtillon was ongeveer in ongenade gevallen, ware het niet voor de steun van de koningin. D'Artois twijfelde niet aan de moed van de Châtillon, maar hij had het vertrouwen in diens intelligentie verloren. D'Artois stond met zijn eigen troepen ook gedeeltelijk achter Jacques de Châtillon.
De heren van Tancarville en van Eu, grote strijders ook, leidden de derde formatie in die slagorde, met de graaf van Aumale, die van Ponthieu kwam. Zij stonden bijna aan de samenloop van de twee beken, naast de laatste formatie van de eerste slagorde, de formatie van de Franse maarschalken.

Robert d'Artois hield de derde slagorde in reserve. Ze moest staan tussen de weg naar Oudenaarde en de beek van de Lange Mere, achter de moerassen eveneens genaamd van de Lange Mere.
Guy, graaf van Saint-Pol, leidde haar eerste, meest zuidelijke groep.
Robert, graaf van Boulogne, leidde de andere formatie. Hij was de nieuwbenoemde gouverneur van Vlaanderen, ter vervanging van Jacques de Châtillon.

Robert d'Artois won het advies in van zijn twee maarschalken. Zij verkenden de posities van de Vlamingen. Samen, plaatsten ze de formaties zoals uiteindelijk aangeduid door d'Artois. Artois zou slechts zijn laatste beslissing over de plaatsing van de drie slagordes bekendmaken op de morgen van de 11de juli.

De Vlamingen noemden de formaties *bataelgen*. Elke Franse formatie bestond uit ongeveer tweehonderd vijftig ridders in volledige bepantsering, gezeten op zware slagpaarden. Elke formatie was onderverdeeld in groepen, in banieren of *conroten* in het Vlaams, kleinere eenheden van ongeveer twintig ridders die bevolen werden door een belangrijke edelman, gewoonlijk iemand van dezelfde streek als de strijders. Elk van die eenheden vormde dus een blok van eenentwintig mannen te paard, wrede ridders, in drie rangen van zeven man elk. Een *conroot* of banier kon ook aanvallen in twee rijen, of zelfs slechts in één rij, om de ridders

voldoende ruimte te geven om niet gehinderd te worden door de ruiters die vóór hen uit reden.

Robert d'Artois hield een raadsvergadering vóór de veldslag met zijn veertien formatieleiders. De Fransen konden de Vlamingen niet aanvallen over de Leie in het noorden. In het westen versperden de muren van Kortrijk de weg. Men kon het Vlaams leger slechts aanvallen vanuit het zuiden en vanuit het oosten. In het zuiden, moesten de Franse ridders de Grote Beek oversteken. In het oosten, moesten de aanvallen over de Groeninge Beek gebeuren. Die twee waterwegen vormden een probleem. De slagpaarden konden niet over de beken in massa stromen. De beken waren te breed. Het zou moeilijk worden over die beken te geraken. De paarden moesten over de beken heen lopen, hoewel die grachten gevuld waren met water. Onoverkoombaar waren ze wel niet.
Het probleem was dubbel. Men kon niet over de beken charges leiden met alle macht. Eenmaal over de beken heen, moesten de formaties opnieuw gevormd worden. Slechts dan kon een echte charge, een stormende aanval beginnen. Maar de Vlamingen konden net achter de grachten staan, wachten tot de ridders zich over de beken hadden gewrongen, uit de modder. De beken zouden dus de mooie formaties breken en enige wanorde creëren.
Het voordeel van een massale charge door de ruiterij kon verloren gaan. Eens over de beken hadden de formaties plaats nodig om zich te reorganiseren en hun charge in te zetten. Artois en zijn oorlogsvoerders erkenden dat de Vlamingen een sterke verdedigingspositie ingenomen hadden in het Groeninge Veld. Die erkenning kwam als een verrassing.

In één optie stelden de Franse krijgsheren voor de Vlaamse slagordes uit hun positie te lokken van achter de beken. Niemand kon echter een overtuigende wijze indenken om de Vlamingen uit het Groeninge Veld te halen. De Vlamingen zouden niet zo dom zijn hun uitstekende plaatsing achter de beken te verlaten!

In een tweede optie stelde Jean de Burlats voor om de Vlamingen eerst met kruisboogschutters en met strijders-te-voet aan te vallen, om te proberen de Vlaamse hordes achteruit te duwen. De Franse ridders zouden dan meer plaats hebben achter de beken, nadat ze die overgestoken hadden. De ridderformaties staken de beken over, hadden enige tijd en plaats om zich correct opnieuw te vormen in blokken, en konden dan in massale aanvallen in galop en stormenderhand inslaan op de Vlaamse rijen.
Die optie liet wel het voordeel over aan de slagorde van de kruisboogschutters en van het voetvolk, geleid door Jean de Burlats. De meeste ridders die rond de tafel van d'Artois stonden, hielden niet veel van die optie. Ze wilden onmiddellijk met de ridders over de beken aanvallen, als eerste slag. D'Artois hield deze optie nog in beraad.

De derde optie, diegene die uiteindelijk genomen werd, was om over de beken heen te rijden te paard, wat er ook gebeurde. De beken waren niet zo moeilijk om door te komen! De ridders konden wel voldoende discipline opbrengen om in goede orde over de beken heen te komen, in grote aantallen! Daarna kon er snel een aanval gelanceerd worden, met korte aanloop, direct achter de beken. De Vlaamse milities, gewone ambachtslui, zouden onder de indruk komen van de donderende onheilsmassa die op hen afkwam, en in paniek en in terreur vluchten, een gemakkelijke prooi worden voor de ruiters.
Natuurlijk konden de Vlamingen eerst wat achteruit gedreven worden door een voorafgaandelijke, voorbereidende aanval uitgevoerd door de kruisboogschutters. De Vlamingen zouden achteruitdeinzen, onder het gewicht van de vlagen van pijlen en bouten. Ze zouden achteruit stappen, in de richting van de Leie. Voldoende ruimte zou er zo

gecreëerd worden vóór de Franse ridders om deze toe te laten de vereiste snelheid in hun charges te bekomen.

De Franse leiders geloofden dat één massale slag voldoende kon zijn om de Vlamingen in chaos en vrees te jagen. De Vlamingen zouden dan de prooi worden van de zware ruiterij. Waren honderd ridders in bepantsering niet evenveel waard als duizend strijders-te-voet? De milities van Vlaanderen zouden hun rangen niet kunnen houden tegen een verschrikkelijke, overweldigende charge van Franse ruiters te paard! De stormloop zou het Vlaams leger in wanorde en wanhoop storten, hun wil tot strijden vernietigen, hun hoop op overwinning doen verzwinden. De Vlamingen konden dan verpletterd worden in één overweldigend bloedbad. De Vlamingen konden niet ontsnappen, merkte Robert d'Artois op, want ze worden gestopt in de rug door de Leie en door de stadsmuren van Kortrijk. Ze zouden wanhopig en tot de laatste man moesten strijden. Ze konden niet ontsnappen.
Des te beter, antwoordden de krijgsheren! Er was slechts één kleine poort naar de stad Kortrijk vanuit het Groeninge Veld. Vóór die poort zou er zich een geweldige chaos vormen, en de Vlamingen konden daar des te gemakkelijker op een hoop afgeslacht worden.
Dit voorstel kreeg algemene bijval en werd door iedereen gesteund.

De volgende dag in de vroege stafvergadering, stelde Godfried van Brabant nog een vierde optie voor. Hij wou de Vlamingen uitdunnen en hen afmatten vóór de eigenlijke veldslag. De Vlaamse troepen, merkte hij op, konden gedwongen worden de ganse dag te blijven staan tussen de Leie, de stadsmuren en de twee beken, in het Groeninge Veld. De aanwezigheid alleen al van het Frans leger, dat op zijn gemak op de Pottelberg kon blijven zitten, zou voldoende zwaar wegen als bedreiging. De Vlamingen konden in het Groeninge Veld weinig of geen proviand krijgen. Ze zouden klaar moeten blijven staan, al die tijd, in rechte rangen, in de verschroeiende zon en in de hitte van de zomerdag van juli. De Vlamingen zouden honger en dorst lijden in de stralende zon, en in de spanning van het wachten. Ze zouden prikkelbaar worden, en hun vechtgeest geleidelijk aan verliezen. De Franse ridders konden de dag nadien aanvallen, en de vijand des te gemakkelijker verslaan!
De meeste ridders in de staf van d'Artois verwierpen die optie. Bijna de helft van hen beschuldigden Godfried een lafaard te zijn. Het garnizoen van het kasteel van Kortrijk moest dringend verlost worden, en de Vlaamse gewone mannen moesten gestraft worden voor hun opstand tegen hun ware heer, de koning van Frankrijk. Er lag ook geen eer in het wachten.

Aan Vlaamse zijde vergaderden ook Willem van Gulik, Gwijde van Namen, Jan van Renesse, Pieter de Koninck en de belangrijkste ridders. In een tent van het Groeninge Veld zaten ze samen met Hendrik van Lontzen van het hertogdom Limburg, met Goswin van Gossenhoven van het hertogdom Brabant, met Diederik van Hondschoote en Robrecht van Leeuwerghem, Otto van Steenhuyse, Rogier van Lille, en nog enigen meer. Hun strategie was eenvoudig. De Vlamingen hadden een leger van strijders-te-voet te hunner beschikking. Een aanval van dergelijke strijders tegen ridders te paard was onmogelijk. Ze wilden daarom niet uit hun defensieve positie achter de twee beken gelokt worden. Hoe konden ze hopen de sterke ruiterij van het koninklijk leger met bewegingen te verrassen? Onmogelijk! Neen, ze zouden beschut achter hun pieken en goedendags moeten blijven staan. De meeste Vlaamse ridders zouden zelfs van hun paarden moeten stappen en te voet vechten, zoals de mannen van de stadsmilities.
De Franse ridders zouden de beken oversteken. De Vlaamse troepen zouden zo dicht mogelijk bij de beken blijven, om het de Franse ridders moeilijk te maken een vernietigende galop in te zetten. De aanvallen van de Franse ridders moest dan opgevangen worden op de punten van de pieken en de goedendags.

Bij algemeen akkoord werd Jan van Renesse als aanvoerder aangeduid. Hij zou met de reserve te paard blijven, achteraan de eerst strijdende rangen. Willem van Gulik en Gwijde van Namen zouden zo vurig strijden als ze konden om de Vlaamse lijnen ondoordringbaar te houden. De hoofdtaak van Jan van Renesse zou erin bestaan om delen van zijn reservetroepen te sturen naar die plaatsen waar de Vlamingen achteruit gedrukt werden, naar waar de Fransen dreigden door de Vlaamse rijen te breken. Terwijl Willem van Gulik en Gwijde van Namen dus hard moesten blijven vechten in de eerste rangen, zou Jan van Renesse het algemeen overzicht behouden en beslissen wat te doen om de druk her en der te verminderen, hoe de scharen te doen bewegen op het juiste ogenblik.

Op de 10de juli bleef het Vlaams leger volledig in het Groeninge Veld. Hun strijdkrachten werden aangevuld met laatkomers. Ze verwachtten die dag geen veldslag, omdat de Franse strijders nog maar net aangekomen waren en rust nodig hadden. De Vlamingen konden de Franse strijders zien, hoe ze hun tenten opzetten op de Pottelberg.

Juris, Jan, Raes en Wouter

In juli van 1302 was Juris Vresele tweeënveertig jaar oud. Jan Denout was negentien, Raes van Lake tweeëntwintig, zoals ook Wouter de Smet. Juris was getrouwd. De anderen nog niet. Jan Denout was verloofd. Raes had een meisje in zijn gedachten, maar was nog niet verloofd. Hij droomde slechts van het meisje. Wouter de Smet, een Gentse smid, had nog geen meisje ontmoet die een diepe indruk op hem had nagelaten, en die naar hem keek met ogen die meer bedoelden dan een eenvoudige interesse.

‘Waarom wil je naar het leger te Kortrijk gaan?’ was de ernstige en moeilijk te beantwoorden vraag die Mergriet Mutaert aan haar echtgenoot gesteld had. ‘We hebben voldoende geld om rustig van te leven. Je gaat je leven op het spel zetten. Hoe moet ik overleven zonder echtgenoot en met twee gretige, steeds hongerige jongens en een meisje in ons gezin?’
‘Ik zal niet gedood of gewond worden,’ antwoordde Juris Vresele bijna al fluisterend. ‘Wat kan ik echt thans in Gent uitvoeren? Alle handel is praktisch gestopt, op smokkel na. Het is de plicht van elke man om Vlaanderen en Gent te verdedigen. We moeten ons verlossen van het verstikkend juk van de Leliaerts en we moeten weer vrij worden. We moeten de graaf helpen onze vrijheden en rechten te verdedigen. Dat deden onze voorvaders ook. We zouden hen schaamte aandoen door thuis te blijven zoals lafaards. In een veldtocht, of in een veldslag als het zover komt, is er steeds wat te plunderen. We kunnen slechts rijker worden als we meer fondsen samen krijgen. Weinig geld, luttele winsten. Vele geld, hoge winsten! Ik moet terugkeren, beladen met buit. We verloren te veel, Mergriet, in de verbeurdverklaring van onze landerijen en van onze huizen. Ik kan niet meer investeren met de bedragen die echt geld binnenbrengen. Maak je geen zorgen. Ik denk niet dat het tot een grote veldslag zal uitdraaien, en ik beloof je voorzichtig te zullen zijn. Vrienden zullen aan mijn zijde staan!’
‘Tijdens een veldslag heb je je eigen lot niet in handen,’ weende Mergriet.
‘Toch wel,’ gaf Juris met vertrouwen terug. ‘Ik weet goed hoe te strijden en hoe me te verdedigen. Ik weet hoe mijn krachten te sparen. Ik ben sluw. Ik weet hoe de goedendag te hanteren, en hoe met een zwaard te vechten. We oefenden veel in de milities. Ik vrees geen ridder!’
‘Je wilt natuurlijk niet luisteren naar de goede raad van een vrouw,’ riep Mergriet wanhopig uit, niet zonder bitterheid in haar stem.

‘Ik luister naar wat je zegt, Mergriet. Dit moet ik echter doen, voor Vlaanderen en voor ons allen. Zo niet, zal ik sterven van schaamte. Ik beloof je dat ik gezond en wel zal terugkeren, en naar ik hoop met wat meer goud in mijn beurs!’

Mergriet had gezucht. Ze had de knapzak van Juris gevuld met voedsel dat slechts langzaam ontaardde, met hard en zwart brood, harde kaas, gedroogd vlees, honig, en een kleine kruik wijn die Juris slechts zou vinden wanneer hij al te Kortrijk was aangekomen.
Juris zocht zijn oude helm, zijn lange maliënkolder, zijn borstplaat, zijn scheenplaten en zijn ijzeren handschoenen. Mergriet had die al geschrobd met fijne ijzerdraad, azijn en zand tot ze blonken zoals zilver. Juris plaatste die in een zak. De dag dat hij vertrok sloeg hij die zak over zijn schouder. De knapzak hing al op zijn rug. Hij stapte uit zijn huis, omhelsde Mergriet, en deed alsof hij haar tranen niet zag.
In zijn knapzak zaten nog wat klederen, sokken, een paar laarzen, voedsel en water, zijn scheermes en twee kleine, lichte koperen potten, alsmede een drinkbeker uit tin. Een lang zwaard hing aan zijn riem en aan de andere zijde droeg hij zijn geslepen knijf.
Juris wandelde alleen naar Kortrijk. Hij voelde zich niet bijzonder gehaast, want hij wist niet wanneer men hem nodig kon hebben. Hij ging een dag normaal door, en kwam in de late namiddag van de volgende dag te Kortrijk aan. Hij vervoegde dan de milities die in het Groeninge Veld aangekomen waren. Hij vroeg zijn weg naar waar de mannen van Gent in het veld stonden. Hij vond een leider van tien mannen, een dizenier, die hem opnam in zijn groep. Juris kende enige van de mannen rond hem. In zijn groep vond hij wevers en makelaars. Juris zag wel dat niet heel veel makelaars en handelaars naar het Vlaams leger waren gekomen. Dat verbaasde hem niet. Veel van de mannen die naast hem stonden waren de armsten van Gent. Hij bestudeerde de gezichten van die mannen, en meende op de meeste van hen te kunnen rekenen tijdens een veldslag. Ze waren opgewekte mannen, vol vertrouwen, eerlijk en moedig, sterk, en blij om samen met andere poorters van Gent te staan.

Juris had eerder verwacht in een veldtocht door Vlaanderen te kunnen marcheren. Hij was uiterst ontgoocheld te horen dat er geen mars zou komen. Een grote veldslag was hier in de maak!
Als wapens had hij een oud, gedeukt schild meegebracht, en zijn zwaard. Hij kreeg een goedendag toegestopt, hoewel hij niet zo goed gewend was met die zware knuppel te vechten. De dizenier leerde hem wel opnieuw enige stoten in minder dan een uur tijd. Hij droeg geen piek of lans. Pieken werden niet afgeleverd aan zijn groep van tien. Hij voelde zich eerder opgelucht slechts te moeten vechten in de derde rij van zes rijen diep. Hij wist wel hoe in een aanval van een massa gepantserde ridders te paard minstens de twee eerste rijen ogenblikkelijk zouden neergeslagen worden. Hier had hij een kans te overleven, recht te blijven staan en te kunnen vechten als een man.
Wanneer hij praatte met de mannen rond hem, begreep hij snel dat hij slimmer was dan de meesten onder hen. Hij verborg die gevoelens van superioriteit, die trouwens zeer relatief bleven. Hij mengde zich met de anderen. Hij ging gretig, gemakkelijk akkoord met wat de meeste mannen zegden, zelfs wanneer hij pertinent wist dat wat ze beweerden fout of zeer onwaarschijnlijk was. Wanneer hij de kruik wijn in zijn knapzak vond, en deelde, werd hij de meest populaire man in de kleinere groep van vier of vijf mannen met wie hij zat en wachtte.
Hij had een kleine tent in zijn zak meegebracht de eerste dag, maar hij had die niet nodig omdat de hemel droog bleef. Een groot aantal tenten waren al opgezet in het Groeninge Veld, naast de abdij. Vele mannen gingen daar slapen. Juris vond het gepaster geen relletjes op te zoeken, en onder de open hemel te slapen. Hij plaatste slechts een geolied doek onder zich, gedeeltelijk over zijn lichaam, om zich te beschermen van de morgendauw. Hij sliep zo. Hij sliep goed onder de sterren van het Groeninge Veld, zijn hoofd op zijn knapzak.

Raes van Lake en Jan Denout slopen samen uit Gent. Raes vond het zijn plicht om de oproep van Jan Borluut op te volgen. Hij moest naar Kortrijk gaan en tegen de Fransen strijden. Hij had gehoord dat daar een veldslag zou geleverd worden. Hij verwachtte eigenlijk, hoopte, dat de graaf weer aan de macht in Vlaanderen zou komen, en ook in Gent. Hij kon zich niet inbeelden dat de Leliaerts nog heel lang aan de macht zouden blijven in Gent en in Vlaanderen. De regering van de schepenen die hun voorkeur gaven aan de Franse overheersing, kon niet lang meer duren ten overstaande van zovele mensen van Gent die de Franse bezetting haatten. De graaf van Vlaanderen was wel Frans opgevoed, maar de oude graaf en zijn zonen kenden ten minste hun land en hadden hun medeleven al betuigd met het volk. Zij hadden niet geplunderd, het platteland niet afgebrand, en de boeren niet vermoord. Raes was nog jong en onvervaard. Hij was sterk, zeer verstandig, en kon ver vooruit denken. Hij berekende zijn mogelijkheden met vlijmscherpe logica. Hij had nog steeds iets van de geest van een enthousiaste jongen met de grote motieven van het leven. Hij had als een idool de graaf van Vlaanderen gekozen. Raes wou ook minstens eenmaal in zijn leven strijden, om met littekens en wijsheid weer naar Gent te keren.

Raes had Jan Denout overgehaald hem te vergezellen. Hij had daar nu eigenlijk diep berouw over, terwijl ze samen op de weg naar Kortrijk wandelden. Jan Denout hing af van Raes van Lake om het wollen doek te bekomen dat hij kon vollen. Had Raes Jan gedwongen om hem te volgen? Had Raes het recht een eventuele verdoemenis over Jan te zoeken? Had hij zijn invloed op Jan misbruikt, voor de verkeerde redenen? Wel, de zaken konden niet teruggedraaid worden. Raes hoopte dat zijn vriend met hem meegekomen was niet alleen omdat ze goede vrienden waren. Desalniettemin had hij niet graag alleen naar Kortrijk willen gaan!

Jan Denout ging eigenlijk voor dezelfde redenen die Juris Vresele aangehaald had, niet echt omdat Raes van Lake macht over hem had. Hij zou gelachen hebben had hij geweten waar Raes van Lake aan dacht, en waar die zich zorgen over maakte. Jan was eerzuchtig! Hij wou meer geld, en snel. Hij dacht dat een goede buit het hem zou mogelijk maken zijn dromen te realiseren, een voldersmolen! Hij meende ook aan de ouders van Selie Scivaels te moeten bewijzen geen lafaard te zijn, geen domoor, en zeker geen armoedige landloper. Was de vader van Selie ook niet een Klauwaert? Zou hij niet trots kunnen zijn op zijn schoonzoon, wanneer Jan zou terugkeren als een held van Vlaanderen? Moest hij ook niet bewijzen aan Selie een echte man te zijn, waar ze trots op kon zijn?

Jan en Raes geloofden geen ogenblik dat ze op een veldtocht of in een veldslag voor Vlaanderen konden gedood worden. De beide vrienden beslisten zeker niet langer dan drie maanden van huis weg te blijven. Ze wisten dat ze niet gedood zouden worden. Gedood worden was onmogelijk, het was niet hun lotsbestemming!
Zij ook gingen met een knapzak op de rug en een zak over de schouder waarin ze hun bepantsering droegen. De uitrusting van Raes van Lake was essentieel dezelfde als die van Jan Denout, misschien een beetje mooier, lichter, en van betere kwaliteit. Zoals Juris Vresele droegen zij een goedendag in een hand, hun eigen wapen echter. Een zwaard hing aan hun riem. Ze droegen onderweg een gewone tuniek, maar ze hadden maliën in hun zak steken. Jan Denout droeg al zijn eenvoudige pothelm op het hoofd, en Raes deed hetzelfde met een meer versierde helm langs waar zijbeschermingen van ijzer hingen. Met de wapens dachten ze al dat ze strijders waren van Vlaanderen en Gent. Ze zouden dat ook snel worden! Ze stapten naarstig door.

In het dorp van Zulte, ongeveer halfweg Deinze en Kortrijk, werden ze ingehaald door een man die veel sneller stapte dan zij, en met lange benen. Hij was een reusachtige, zeer sterk gespierde vent. Wouter de Smet was een ijzersmid van Gent, een smid van het Sint-Veerleplein te Gent, een open plaats net vóór het Gravensteen. Het Gravensteen was het lelijk, donker kasteel van Gent. Raes van Lake herkende hem en riep zijn naam uit. Ze sympathiseerden, en bleven samen tot ze in de avond laat van dezelfde dag in het Groeninge Veld aankwamen als Juris Vresele. Zij zochten niet naar andere Gentenaars. Ze waren daar te moe voor. Ze bleven bij een groep mannen die net uit Brugge aangekomen waren. Ze zouden ook strijden voor Willem van Gulik. Ze waren uitgeput. Zij ook sliepen onder de open hemel. Het was de avond van de 10de juli van 1302.

2.2. De Slag van Kortrijk. 11 juli 1302

De morgen van de 11de juli

Vroeg in de morgen van de 11de juli, op de dag van Sint Benedictus, reed de Franse veldheer Robert d'Artois een laatste maal uit het kasteel van Mosscher op de Pottelberg om het slagveld te overzien. De Leliaert ridder Willem de Mosschere, de heer van de kasselrij van Kortrijk, als dusdanig benoemd door Koning Filips IV, diende als gids voor de Fransen. Willem was geboren in dit platteland.
In de wazige ochtendzon zagen de verdedigers van het kasteel van Kortrijk de groep Franse ridders langs de Grote Beek van het Groeninge Veld rijden.
Robert d'Artois bemerkte hoe het Frans garnizoen seinen maakte met toortsen, hoog op de muren van het bezet kasteel. De verdedigers toonden waar de Vlaamse strijders in het Groeninge Veld stonden. Ook zwaarden, geheven en bewogen in de eerste zonnestralen, schenen zilver en wezen naar het Groeninge Veld. Dit was de plaats van waaruit het garnizoen hoopte bevrijd te worden. Het kasteel kon echter niet zo snel geholpen worden, niet zonder eerst een belangrijke veldslag te laten gebeuren. Het Groeninge Veld stond vol met Vlaamse strijders.

Rond zes uur in de morgen beval Robert d'Artois de formaties te plaatsen zoals de vorige dag overeengekomen was. Hij hield een laatste stafvergadering in zijn tent, om elke slagorde een definitieve plaats toe te kennen. De Franse ridders begonnen dan koortsachtig hun mannen voor te bereiden tot de slag. De trompetten schalden hoog, de trommels sloegen, en bevelen werden overal geroepen. De kruisboogschutters en hun helpers liepen met het voetvolk de heuvel af naar hun posities. De ruiters in lijn brengen nam heel wat meer tijd in beslag. Het plaatsen van de bepantseringen op de ridders en op de schildknapen duurde langer dan een uur. De ene ridder en schildknaap na de andere reed naar zijn plaats, individueel, zelden in groep. Dit gebeurde in enige wanorde. Er werd gevloekt, en paarden moesten in toom gehouden worden. De ridders kwamen in hun slagordes aan met geheven lansen. Een Vlaamse boer in de groep strijders van het Brugse Vrije zei dat hij minder graanhalmen in zijn veld gezien had dan lansen aan de tegenoverliggende zijde van de beek.

De plotse activiteit vanaf de Pottelberg naar de velden aan de andere zijden van de Grote Beek en van de Groeninge Beek kon moeilijk ontsnappen aan de aandacht van de Vlaamse wachters. Zij ook bliezen het alarm. De Vlaamse gildeleden liepen naar hun posities. Het duurde een hele tijd tot de Vlaamse ridders en de leiders van de milities, vooral Willem van Gulik en Gwijde van Namen, erin slaagden enige orde te krijgen in de Vlaamse falanxen. De hoofdmannen en de *dizeniers* plaatsten hun mannen in lange rijen. Strijders kwamen nog aangelopen vanuit het tentenkamp, van tegen de muren van Kortrijk, vanuit de Groeninge Abdij, en van langs de rivier de Leie.
Zowel in het Frans kamp als in het Vlaams werden missen gezongen. Aan Vlaamse zijde droegen de Fremineuren van Brugge zelfs missen op in de rangen van de formaties.
De Franse edelen deelden ondertussen nog een snel ontbijt, de meesten in hun tenten. De Vlamingen aten weinig, een maaltijd van brood en kaas. Wat wijn werd uitgedeeld. Het brood werd in de wijn gesopt. Uiteindelijk stonden de mannen dan in de lijnen, min of meer zoals bepaald. De bevelhebbers duwden de rijen recht en brachten gelijke afstanden aan tussen de mannen en de groepen. Geen opening mocht in de rangen gelaten worden. De

strijders stonden en wachtten. Sommigen begonnen nog te praten met hun gebuur, maar de meesten bleven in stille spanning taan. De vrees van de veldslag had hen al in de greep.

De Vlaamse gildeleden van Brugge stonden mooi en fier in de rij. De eerste twee rangen van de twee slagordes bestonden uit piekeniers. Deze plantten hun lange lansen diep in het gras. Aan de uiteinden, links en rechts naast hen, stonden mannen met goedendags. Zij ook lieten hun wapens op de grond rusten. De meeste piekeniers hadden ook een goedendag bij, want in volle veldslag was het bijna onmogelijk om nog een lange piek te hanteren en te hopen dat men die kon richten. Een piek zou slechts in de allereerste ogenblikken van de massale aanval van de ridders te paard gebruikt worden, om nadien snel afgelegd te worden. De goedendag was het gewone wapen van de gildeleden van Brugge en ook van de andere strijders die zich bij hen gevoegd hadden.

De goedendag was toen een stuk hout van ongeveer vijf tot zeven voet lang, rond, en breder aan het einde dan in de hand. De goedendag eindigde in een stalen punt of piek van ongeveer een voet lang. Opdat het hart van het hout niet zou openbreken wanneer de ijzeren punt in het hout bovenaan gedreven werd, was ook nog een ijzeren band aangebracht bovenaan de staf, om het hout daar te spannen. De goedendag kon gebruikt worden om met de stalen piek vlees of bepantsering te doorboren. Men kon er ook mee slaan zoals met een lange knuppel, door vooral het zware, ijzeren boveneind te gebruiken als een knots. Varianten van goedendags bestonden natuurlijk. De goedendag was een arme mens wapen, een goedkoop doderswerktuig. Het kon in weinig tijd door eender welke ambachtsman thuis gemaakt worden. Men had een smid slechts nodig om de punt en de ring bovenaan te smeden. Wanneer een goedendag een man op het hoofd sloeg, gebruikt zoals een knuppel, dan boog die man dubbel, alsof hij je een goede dag wenste, vóór hij bewusteloos neerviel. Vandaar de naam. De goedendag was goedkoop om te produceren, ruw, eenvoudig, en gemakkelijk te hanteren. Men kon wapen het niet op veel verschillende manieren in een gevecht gebruiken. Het was gemakkelijk om er tijdens oefeningen mee te leren strijden. Het was een ideaal instrument om mee te doden door sterke ambachtslieden en boeren. Het bleef bijgevolg het meest verspreide wapen van keuze voor iedereen die geen ridder was.

De meeste Vlaamse gildeleden droegen ook een zwaard, of een bijl, en een lang mes. Ze voelden zich beschermd door hun lange of kortere maliënkolder, en ze droegen allen een eenvoudige pothelm. Sommigen, de minder arme gildeleden, droegen trots wat betere beschermingen, zoals een zwaardere helm op het hoofd en een maliën *coif* die tot op hun schouders hing. Velen droegen nog een borstplaat en scheenbeenplaten voor de bescherming van hun benen.
Bijna allen droegen een houten schild, een rond schild van verschillende groottes. De *dizeniers*, de leiders van tien, hielden een korte lans waaraan een kleine vlag in de wind kon waaien. Elke slagorde, geleid door Willem van Gulik, Gwijde van Namen en Jan van Renesse, droeg een grote vlag mee van een gouden achtergrond waarop een klauwende, staande, zwarte leeuw geborduurd was, het wapenschild van Vlaanderen. Die grote vlaggen zouden tot de dood verdedigd worden. De Franse leiders zagen onmiddellijk die drie vlaggen, om de drie slagordes aan te duiden.

De Vlamingen hadden met ontzag bemerkt dat ze zich niet konden onttrekken aan de slag. De slimsten en de sluwsten hadden al gezocht met de ogen naar waar ze zouden kunnen vluchten, en die hadden snel ingezien dat ze naar nergens heen konden lopen! Ze stonden met hun rug tegen de Leie! Niet alle gildeleden hadden leren zwemmen, en diegenen die dat wel konden zouden hun maliën en hun wapens moeten weggooien om niet onder het water van de

donkere rivier gezogen te worden en te verdrinken. Wat konden ze aanrichten zonder wapens in deze omgeving, waarin de Franse ruiters zouden rondzwermen op zoek naar gemakkelijke prooi?
De stadsmuren van Kortrijk stonden in de weg van enige ontsnapping aan het westen. Slechts één enkele, kleine poort liet je toe om de bescherming van de ommuurde stad te bereiken. Maar die poort zou snel hopeloos verstopt geraken tijdens een vlucht in massa. Slechts een zekere dood kon ook daar wachten.
Aan de twee andere zijden, zuid en oost, zouden de Franse strijders ongeduldig en meedogenloos wachten om de vluchters af te slachten. Door de Franse rangen breken om naar het zuiden of het oosten te ontsnappen betekende zelfmoord, was praktisch onmogelijk! De gildeleden zouden dus tot de laatste man in het Groeninge Veld moeten strijden, of in de rug gedood worden door Franse ruiters in een oneervolle vlucht. Veel Vlaamse mannen vroegen zich nu met wilde, wanhopige ogen af waarom ze naar deze hel gekomen waren. Ze kenden geen leger van voetvolk dat ooit gewonnen had van een leger van aanstormende ridders. De wanhoop groeide sterker in hun hart.

Willem van Gulik en Gwijde van Namen reden op paarden vóór hun rangen. Ze riepen bevelen om de pieken goed vast te plaatsen in de aarde, hen naar boven te brengen, gericht naar de wilde charges van de Fransen. Ze riepen ook woorden van troost, van moed en van heldhaftigheid.
Sta sterk, mijn vrienden! De vijand zal met kracht tegen jullie rijden, maar jullie kunnen hen hier tegenhouden! Doodt hen allen! Onze zaak is de juiste, want we vechten voor Vlaanderen, voor onze vrijheid en voor onze graaf. God zal ons helpen! Hebt geen vrees! Doodt de paarden eerst, en dan de ruiters! Laat de vijand onze rangen niet doorbreken! Een Franse ridders die in jullie midden geraakt, mag nooit uit de rangen wegrijden. Roept allen samen, ‘Vlaanderen de Leeuw! Groeninge! Groeninge!’
De strijdkreet van de Vlamingen donderde over het Groeninge Veld. De schreeuwen deden de vogels tot ver in het ronde opschrikken, en ze verrasten de Fransen die zich nog steeds aan het verzamelen waren achter de Grote Beek en de Groeninge Beek. Begonnen de Vlamingen een aanval? Zo snel? Waar waren de ridders?

In het zicht van al de verzamelde Vlaamse formaties, sloeg Gwijde van Namen de meest waardige leiders van de milities tot ridder. Hij maakte zo ridders van Pieter de Koninck en zijn twee zonen, en van ongeveer dertig mannen meer van Brugge, onder wie ook Jan Breydel. Jan Borluut, de leider van de troepen van Gent, kreeg eveneens die eer.

Naarmate de middag aanbrak, leken de Franse slagordes ook gevormd. Willem van Gulik en Gwijde van Namen, vergezeld van enige trouwe ridders uit hun omgeving, stegen van hun paard. Ze knielden in het Groeninge Veld terwijl de monniken hun groot kuisbeeld hoog toonden. De monniken zegenden de strijders een laatste maal. De paarden van de edelen werden weggeleid. De twee Vlaamse veldheren namen een goedendag, zoals al de mannen rond hen droegen. Ze namen een plaats in tussen de gildeleden. Ze kozen het lot te delen van de gewone man. Kreten van toejuichingen schoten dan op uit duizenden kelen, en het vertrouwen van de Vlaamse strijders groeide. De Vlaamse harten werden groter, borsten werden hoger gehouden dan voorheen, ogen glansden naar de Fransen met vernieuwde trots. De groepen Vlaamse kruisboogschutters liepen naar hun plaatsen vóór de rijen. Ze stonden, en sommigen spanden al hun bogen. Een helper, een knaap die een zeer groot houten schild, de *pavise*, droeg, vergezelde elke schutter. Wanneer de kruisboogschutters hun bogen spanden, konden ze even schuilen achter die pavises.
Het laatste wachten in het Groeninge Veld begon.

Willem van Artevelde stond wat rechts van het Vlaams centrum, gezien vanuit de positie van Jan van Renesse, in de lange slagorde van de milities van Brugge. Hij zou strijden onder Willem van Gulik. Toen hij aankwam, had hij het geluk met Willem van Gulik zelf te kunnen praten. Misschien hield Gulik ook wel van hem, omdat hij dezelfde voornaam had. Willem van Artevelde had een goedendag en een zwaard meegebracht, zodat Willem van Gulik hem een plaats had toegekend in de Vlaamse rechtervleugel, naast een groep piekeniers. Al de gildeleden in de groep van Willem van Artevelde droegen goedendags. Willem toonde zijn mannen hoe te knielen, het ene einde van het wapen sterk en vast in de aarde te plaatsen, en dan de houten staf met beide handen in een scheve hoek te houden om de charges van de Franse ruiters op te vangen. Hij wachtte in de tweede rij. Willem stond nu zeer stil. In feite was hij bezig de ene 'Gezegend zeidt gij, Heilige Maagd Maria, en gezegend is de vrucht van uw schoot' na de andere in stilte op te zeggen. Hij bad om de beproevingen te mogen doorstaan, moedig te blijven, en het er levend van af te mogen brengen. Hij beloofde op beewegen in Vlaanderen of in Brabant te gaan als hij zijn leven en leden in de slag mocht behouden.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet stonden aan het links einde van de slagorde van het Brugse Vrije. Wanneer Raes aankwam had hij een beetje verder enige mannen herkend uit dat platteland rond Brugge. Hij kende die mannen omdat hij een stuk vruchtbare grond gekocht had waar ze woonden, niet ver van het Lieve Kanaal. Hij en zijn vrienden brachten niet meer de energie op om nog verder te zoeken naar de mannen van Gent. Ze waren uitgeput van de lange tocht. Ze stonden nu, zoals Willem van Artevelde, in de tweede slagorde van het Vlaams leger. Zij ook zouden strijden onder de banier van Willem van Gulik.

Raes van Lake voelde zich vreemd genoeg kalm en sereen terwijl hij nu wachtte.
Jan Denout schoof wat met zijn voeten. Hij was iets meer zenuwachtig. Raes zag ook dat Jan aan het bidden was. Hij deed een tijdje hetzelfde. Hij maakte een kruisteken. Jan waardeerde dat. Hij frommelde aan zijn gelukstalisman, de poot van een konijn.
Ze stonden in de derde rij. Ze oefenden een beetje over hoe hun goedendag in de grond te plaatsen om een Franse stormaanval te doen stoppen.
Wouter de Smet had een slijpsteen mee. Hij hielp de mannen rond hem hun zwaarden en messen scherper te slijpen. De *dizenier* toonde hen nog een paar trucs over hoe een zwaard af te slaan met een goedendag, en ook hoe best een tegenstander met het zware deel bovenaan buiten westen te kloppen.
Raes van Lake was aan het denken aan het buitengewoon mooi meisje dat hij onlangs ontmoet had. Ze had zich niet verwaardigd hem de minste blik te gunnen, hoewel hij haar ogen had gezocht. In de ogen kon men direct aantrekking of afkeer aflezen. Hij vroeg zich nu af wat ze over hem zou denken, de volgende maal. Elkaar weerzien zouden ze wel, want Raes zou achter haar zoeken. Raes was verliefd, maar koesterde eigenlijk geen hoop ooit dit mooi schepsel te kunnen veroveren. Misschien, als hij eerst de Fransen versloeg?

Juris Vresele stond met een goedendag aan zijn zijde, ver weg van Willem van Artevelde, aan het andere einde van de Vlaamse slagordes. Hij stond te wachten in de verre linkervleugel van het Vlaams leger, bijna aan de Leie. Hij zag de muren van de Groeninge Abdij achter zich. Hij wist niet dat hij zou moeten strijden tegen de zeer moedige ridders van Frankrijk die geleid werden door de geduchte Mathieu de Trie. Later zou hij moeten weerstaan aan de aanval van Robert d'Artois, de opperste veldheer van de Fransen in persoon. Juris was ook al de tijd aan het bidden gebleven in het Groeninge Veld. Hij zei Onze Vaders op zonder op te

houden. Hij dacht aan zijn echtgenote, aan Mergriet Mutaert en aan zijn drie kinderen. Zou hij hen terugzien? Hij begon te menen dat hij er misschien toch verkeerd aan had gedaan naar deze plaats te komen en niet naar Mergriet te hebben geluisterd! Hij voelde zich eenzaam in deze rangen. Hij stond wel tussen de Gentenaars, maar hij kende niemand zeer goed rond zich.

De Franse slagordes toonden zich nu volledig aan de Vlaamse rijen. Het zicht over de beken was prachtig. Meer dan in de Vlaamse scharen, straalden de kleuren van de vele wimpels en de grotere vlaggen in de zonnestralen. De bepantsering van de strijders glansde tot verblinding. Duizenden lansen werden hoog gehouden door de ridders.

Juris Vresele keek recht naar het oosten. De Vlamingen hadden geluk met het weder, vond hij. De nacht was vochtig en fris geweest, maar niet koud. Een lichte mist hing over het Groeninge Veld, een mist die uit de Leie en de beken opsteeg. Maar die was nu aan het wegtrekken en zich aan het oplossen. De Vlamingen hadden de zon in de ogen. Witte wolken besluierden de zon nog, en verspreidden de meest heldere stralen die verblindden.

De middag kwam. Ze bracht enige beweging in de Franse rangen vóór de Grote Beek. Iets later begonnen Franse kruisboogschutters naar wadden, ondiepe oversteekplaatsen te zoeken in de Grote Beek. Iets later verschenen ook kruisboogschutters van achter de Groeninge Beek. De mannen staken ten slotte toch de beken niet over. Hun pavises werden opgezet aan de andere zijde, de Franse zijde, van de grachten. De veldslag zou beginnen!

Juris Vresele had goede hoop op de uitkomst van de veldslag. Hij had naar de hemelen opgekeken, en hulp gevraagd aan God. Hij had dan witte duiven zien vliegen over de Vlaamse slagorde, en kraaiende zwarte raven over de Fransen. Raven waren een teken van de dood! Ook Gwijde van Namen had goede voortekens bemerkt. Hij had een zeer zeldzame, zwarte zeemeeuw zien vliegen over de Franse ridders. Het zwart van de dood!

De aanval van de Franse kruisboogschutters

Zoals overeengekomen met zijn staf van graven van Frankrijk, gaf Robert d'Artois het sein tot de veldslag. Hij zond de kruisboogschutters en hun *bidauts* naar voren. De *bidauts* waren lichtgewapende huurlingen. Ze beschermden de schutters en vormden de voorhoede, het eerste contingent van strijders in het Frans leger. Hun opdracht was thans de schutters te beschermen tegen plotse, onverwachte aanvallen van groepen Vlaamse militieleden. Ze konden ook de vijand teisteren in het eerste gevecht door lichte, korte speren te werpen. Sommigen onder hen droegen ook gewone bogen en pijlen. De bouten van de kruisbogen vlogen tot veel verder dan eenvoudige bogen, en ze sloegen in met veel meer dodelijke kracht. Metalen bouten konden zelfs van ver door bepantsering dringen.

Artois verwachtte niet veel van een aanval door voetvolk, maar de kruisboogschutters konden een zeer gewenst effect bereiken: de Vlamingen een beetje achteruit te doen deinzen, weg van de beken. Het grootste gewicht in deze eerste aanval van de Fransen zou dus geleverd worden door de kruisboogschutters. De bedoeling van Artois was slechts de Vlaamse rangen samen te drukken, achteruit te doen stappen, weg van de oevers van de beken. Artois had meer ruimte nodig aan de andere zijde van de waterwegen om wat tijd te winnen, zijn ruiterij zonder al te veel verliezen over de beken te kunnen sturen, en dan ook nog om wat meer vrije

ruimte af te dwingen, zodat zijn ridderformaties over de beken tot een galop konden geraken. Artois wou nog steeds alles doen om het grootste voordeel van zijn leger toe te passen, zijn feodale ruiterij van zeer zwaar bepantserde en bewapende ridders. Hij had de impact nodig van een galop in massa, de massa en de snelheid nodig om de Vlaamse rangen te verpletteren.

Van vóór de twee Franse slagordes en ten oosten vóór de Groeninge Beek, liepen meer dan duizend kruisboogschutters vooruit. Hun helpers volgden. Zij droegen de zware *pavises*, de houten schilden nodig voor hun bescherming. De bidauts liepen achter de schutters. De kruisboogschutters hadden het bevel gekregen de Vlaamse rangen te teisteren, maar niet de beken over te steken. Robert d'Artois vreesde een Vlaamse tegenaanval om de vervelende kruisboogschutters te verwijderen. Zijn ruiterij van ridders kon het zeer moeilijk krijgen om in dit geval de kruisboogschutters over de beken heen te redden. Ze zouden zelf zeer gehinderd worden door de brede grachten. Artois wou de Vlamingen slechts achteruit duwen onder vlagen kruisboogbouten en onder de pijlen. Hij wou vooral niet de vijand vooruit zien rennen en al de ruimte net achter de beken op te vullen met zwermen vijandelijke strijders, zodat zijn ridders niet met volle kracht op de vijand konden inslaan.

De kruisboogschutters liepen voorzichtig naar voren. Ze liepen naar de oevers van de beken en zochten naar plaatsen waar de stromen minder breed en minder diep waren. Robert d'Artois werd bezorgd wanneer hij dit bemerkte, want hij wou die mannen absoluut niet over de beek zien! Hij was ook wel tevreden, omdat de mannen zo aanduidden waar de beken gemakkelijker konden overgestoken worden.
De kruisboogschutters stopten. De helpers plaatsten hun *pavises* naast hen, en de eerste vlagen van bouten werden losgelaten tegen de Vlaamse kruisboogschutters. Deze laatsten, veel minder in aantal dan de Franse aanvallers, waren ook naar voren gelopen om de eerste aanval af te slaan. De bouten die naar de Vlaamse boogschutters vlogen waren veel meer talrijk. De vlagen bouten en pijlen deden de Vlaamse schutters snel meer beschutting zoeken achter hun *pavises*.
De kruisboogschutters werkten aan hun zwengels achter hun schilden, aan de instrumenten die de koord van hun boog opspanden. Ze plaatsten de koorden tot achter de haak van de trekker. Dan laadden ze de boog met een met leder bedekte bout of met een iets langere ijzeren pijl in de trog, de iets uitgeholde lijn waarin de pijl moest liggen om doel te kunnen nemen. Ze stapten dan van achter hun schild, namen zorgvuldig doel, en trokken aan de trekker om de haak achter de pijl of bout naar beneden te halen, waarop de pijl of bout met zeer hoge snelheid wegvloog. Deze regelmaat pasten ze toe zo snel ze konden keer na keer, tot ze geen bouten meer hadden.

De Franse kruisboogschutters zonden vlaag na vlaag van de uiterst gevaarlijke bouten in de wachtende Vlaamse rangen. De Franse schutters lieten hun bouten vliegen vanaf een hele afstand van het Vlaams voetvolk. Ze hoefden niet erg nauwkeurig te schieten in dit stadium. Veel bouten vlogen hoog, en kwamen dan neer in het gras op enige afstand vóór ze de vijandelijke rangen bereikten. Heel wat meer vlogen echter direct naar de mannen in de eerste rijen, of vielen in die rangen van hoog uit de lucht. De Vlaamse strijders brachten dan hun schilden naar boven om de bouten op te vangen.

Het algemeen effect was niet buitengewoon voor een eerste aanval. Toch brachten de kruisboogmannen van Frankrijk al heel wat pijn aan de Vlaamse milities. Bouten werden wel opgevangen op de schilden en ze staken door het hout, maar andere pijlen raakten laarzen en benen. De Vlamingen leden hun eerste verliezen, lelijke wonden op de strijders. Wanneer de Franse kruisboogschutters hun bouten samen in groep loslieten, lieten de vlagen van pijlen

vooral pijn na. Een man werd gewond in het been en hinkte naar achter de rijen. Hij zou van weinig dienst zijn in de veldslag. Enige strijders-te-voet lieten ook hun lange pijlen naar de Vlamingen vliegen, en enige werpsperen zinderden over de beken. De eerste Vlaamse militieleden stierven in de aanval.

De bedoeling van de Franse schutters was eerder om ver te schieten dan nauwkeurig. Ze deden hun bogen naar de hemel hellen en ze schoten zo hoog, dat de bouten gierden. De bouten schoten hoog, verminderden allengs in snelheid, hingen een ogenblik bijna bewegingsloos in de lucht, draaiden, en dan plonsden ze weer gierend naar beneden, aan snelheid winnend, tot in de achterste gelederen van de Vlamingen. Die bouten kwamen verticaal suizend naar beneden. Samen met de bouten die horizontaal ingezonden werden, vormden ze een groot gevaar. Een Vlaamse militieman kon zijn schild niet hoog houden en ook nog zich beschermen tegen de recht inkomende bouten. Veel bouten kwamen ook zeer laag binnen, ze gleden in het gras, sprongen door de oneffenheden, slierden verder, vlogen weer op en raakten de mannen toch nog met heel wat residuele kracht. Andere bouten vlogen machteloos de aarde in, de stalen punt nog wel gevaarlijk, maar gericht naar beneden. De bouten en pijlen vlogen rond de Brugse militieleden, of eindigden hun traject in de schilden. De bouten maakten doffe geluiden wanneer ze in de schilden sloegen.
Heel wat militieleden werden een stap achteruit geduwd onder de impact.

Eén van die glijdende, springende bouten vloog in het scheenbeen van een man naast Wouter de Smet. De strijders droeg geen scheenplaten. Bloed werd getrokken. De man schreeuwde zijn pijn uit en ging zitten. Wouter trok de pijl uit het been en hielp de man het bloed te stelpen. Hij haalde een stuk rood doek uit zijn knapzak en wond dat rond het been van de man. De strijder bleef kreunen en schreeuwen, want de beenderen waren geraakt en dat deed hem veel pijn lijden. Na een tijdje realiseerde hij zich dat de wonde toch niet zo erg was en niet zo diep. Hij zou hinken, maar hij bleef in de lijn staan. Hij verbeet de pijn en hield op met jammeren. Wouter ging weer in de rangen staan. Iets later zag hij nog een man vallen, recht vóór hem. Die man viel langzaam. Een kruisboogpijl stak recht uit zijn voorhoofd. Bloed sproot uit zijn hoofd. Wouter begon zenuwachtig te trillen. De man viel neer en stond niet meer op. Die pijl kon voor Wouter bedoeld zijn!

De Franse kruisboogschutters slaagden erin enige chaos in de Vlaamse rijen te werpen. De militieleden bleven niet stoïsch lijden onder de vlagen bouten. Ze werden zenuwachtig, keken naar achter, zochten plaatsen waar ze de pijlen konden ontwijken, maar vonden die niet, omdat ze in het vlakke, open veld van Groeninge stonden.
Na een tijdje werden de bouten die maar bleven neervallen uit de hemel een werkelijke bedreiging voor de Vlamingen. De rijen werden uitgedund om niets! De eerste Vlaamse rij stapte onwillekeurig achteruit. Die mannen botsten op de mannen achter hen, zodat ook zij een stap achteruit zetten. De ganse falanx trok zich terug!
De mannen stapten niet overal op dezelfde wijze, dezelfde afstand terug. De rechte Vlaamse lijnen begonnen te trillen, te golven, maar alle strijders stapten langzaam en gestaag achteruit. De Vlaamse hoofdmannen schreeuwden zo had ze konden om in plaats te blijven, maar rond hen trok iedereen zich terug! De Vlaamse rangen werden in enige wanorde naar de Leie gedrukt, wat met tevredenheid bemerkt werd door Robert d'Artois. Dit was het effect dat hij met zijn eerste aanval gezocht had. Alles verliep nu volgens plan.

De Franse kruisboogschutters maakten gebruik van de beweging van de Vlamingen. De Vlaamse schilden hingen niet meer zo systematisch ter bescherming. De Franse schutters richtten hun bouten meer horizontaal nu en mikten beter om nauwkeuriger doelen te zoeken.

Ze waren er nu op uit om rechtsreeks te doden! Meer mannen vielen ook neer in de Vlaamse rangen.
De Vlaamse kruisboogschutters leden eveneens erg. Vele lichamen van hen lagen reeds levenloos vóór de rijen. De militieleden merkten opdat de kracht van de vijandelijke bouten wel iets verminderde naarmate ze terugweken. Heel wat bouten vielen, ketsten af tegen helmen en borstplaten zonder te kwetsen. Bouten konden afgeweerd worden door bewegingen met een schild te maken. De terugtocht van de Vlaamse lijnen werd algemeen.

Twee kruisboogbouten zwiepten naast Willem van Artevelde door. Willem had wat arrogant gestaan onder de vlagen van bouten. Geen pijl had hem geraakt. Nu werd hij er plots van overtuigd dat een bepaalde Franse kruisboogschutter hem speciaal als doelwit had uitgekozen. Dit was een gevoel dat gevreesd en gedeeld werd door vele Vlaamse militieleden. Misschien was dat, dacht Willem, omdat hij, hoewel hij niet zo rijk was als weleer, hij toch zijn bepantsering van uit de betere tijden had overgehouden, en een jupon van doek over zijn maliën en borstplaat had getrokken. Op zijn goudkleurige jupon stond een zwarte, fiere leeuw geborduurd. Hij had de aandacht van één van de kruisboogschutters op zich getrokken als een leider van mannen! Willem schoof zich wat meer naar links. Minder pijlen sloegen dan naast hem in, meende hij.

De Vlaamse kruisboogschutters probeerden hun Franse tegenstanders ervan te weerhouden zoveel bouten af te schieten, maar ze konden weinig uitrichten tegen de veel meer talrijke vijanden. Naarmate de kruisboogschutters en de Franse strijders nog een beetje verder naar voren vorderden, begonnen de Vlaamse schutters nog meer te lijden onder de pijlen afgeschoten door de vele *bidauts* en andere boogschutters. De Vlaamse kruisboogschutters ook plooiden zich terug onder de superieure Franse overmacht.

De Franse aanval had een belangrijk succes op alle fronten behaald, net zoals Robert d'Artois gehoopt had. De Fransen schoten zoveel bouten en pijlen af, dat hun kokers leeg geraakten. Helpers liepen naar hen toe met nieuwe, gevulde kokers, maar ze konden niet snel genoeg pijlen aanbrengen.
Willem van Artevelde, Raes van Lake, Jan Denout, Wouter de Smet en Juris Vresele hadden gelukkig geen kwetsuren opgelopen. Zij ook waren achteruit gestapt. Ze verschuilden zich onbewust, maar weinig fier, achter de mannen die vóór hen stonden. De eerste rijen hadden het meest geleden. Ze vloekten nu, terwijl ze zich achter hun schilden wegstopten, en toch nog zo goed en zo kwaad als ze konden, uitkeken naar bouten die uit de hemel konden vallen. Ze bleven al die tijd zeer alert voor het gevaar van de scherpe bouten.
Naarmate de Vlamingen samengedrukt werden, werd ook hun bescherming wel meer efficiënt. De eerste rangen stapten achteruit, de achterste rangen bleven nog even waar ze stonden. De Vlaamse lijnen werden op elkaar gedrukt. Mannen struikelden en vielen over elkaar heen. Goedendags moesten verticaal gehouden worden om de mannen die achteruit deinsden niet te kwetsen. Een schild bewegen werd moeilijker in die wanorde. Mannen die door een bout getroffen werden schreeuwden hun pijn uit. Het eerste bloed vloeide en kleurde het gras rood.

Raes van Lake zag lelijke wonden van rakelings scherende bouten, en van bouten die rechtstreeks in lichamen drongen. De mannen werden meer en meer gegrepen door angst en donkere gevoelens. Ze konden niet terugvechten en zich zo slecht verdedigen tegen de pijlen! De Fransen namen doel op hen zoals op hun oefeningen! Moesten zij dit nog lang verdragen? Er was niet nog veel meer nodig op dat ogenblik, om de Vlamingen in paniek naar nog veel verder terug te doen lopen, om te vluchten. De mannen werden nog slechts ter plaatse

gehouden door de bevelen en de vloeken van de hoofdmannen. Die bleven maar schreeuwen om iedereen zijn positie te doen blijven houden. Toch stapten ook de hoofdmannen langzaam achteruit.

De Vlamingen werden uiteindelijk uit de hel gered door de onvervaardheid zelf van de Franse kruisboogschutters. Het Frans voetvolk had zijn succes bemerkt. Ze besloten overmoedig dat zij ook gemakkelijk de Vlamingen in nog meer wanorde konden werpen, en nog verder terug naar de Leie toe. De overwinning was in hun bereik! Ze stootten instinctief naar voren. Dat betekende de beken instappen en naar de andere oever geraken. Meerdere Franse strijders waren al de beken ingesprongen en klommen aan de andere zijde over het water heen. Ze konden niet over de grachten komen zonder nat te worden, maar dat kon de geharde Franse huurlingen niet veel deren. Ze werden driester. Ze verzamelden zich in groepen aan de wadden, waar de Grote Beek en de Groeninge Beek minder breed en diep leken. Het zou niet lang meer duren tot het Frans voetvolk, zelfs vergezeld van de kruisboogschutters, over de beken zouden lopen in grote aantallen.

Robert d'Artois vreesde een wanhopige tegenaanval van de Vlamingen. Dan zou zijn hard gewonnen voordeel van de open ruimte achter de beken verloren gaan.
Jean de Burlats, de bevelhebber van de Franse kruisboogschutters en de leider van de *bidauts*, zag Robert d'Artois naar zijn eerste slagorde rijden. Hij meende al dat de *sénéchal* zijn troepen wou terugtrekken. Hij pleitte met Artois om zijn mannen nog even te laten vorderen, omdat ze veel slachtoffers maakten onder de Vlamingen.
'De Vlamingen willen hun lijnen intact houden,' riep de Burlats boven het strijdgewoel uit. 'Heer, laat mijn mannen hun werk voleindigen. De Vlamingen zullen binnenkort in wanorde vluchten. We kunnen de poort van Kortrijk blokkeren met mijn mannen. De Vlamingen zullen afgesneden worden van hun provisies!'
Andere edelen verzamelden zich rond d'Artois. Zij wilden van deze ontwikkeling niet weten, en ook niet Robert d'Artois. Het kon een gevaarlijke verandering betekenen van hun strategie. De gevolgen van dergelijke ontwikkeling waren niet besproken geworden. Artois bleef bij zijn oorspronkelijk plan.
Hij zei aan de te enthousiaste leider van het voetvolk, 'Monsieur de Burlats, trek uw mannen terug! Kruisboogschutters en voetvolk, trek hen terug! We moeten nu chargeren met de ridders.'
Andere graven en ridders steunden de argumenten van de veldheer. De Burlats kon niet hoger schreeuwen dan al die edellieden.
Artois beval, 'voetvolk terug! Voetvolk terug!'
Zijn schreeuw werd herhaald langs de beken.

Robert d'Artois moest nu de verwarring in de Vlaamse rangen uitbuiten, en de terugtrekking van de oevers van de beken weg gebruiken voor zijn ridders. Hij had nu enige ruimte gevormd om zijn stormaanval van de ruiterij te lanceren. Het ogenblik daartoe was nu! Hij had niet veel tijd, want de Vlaamse scharen konden weer vooruit stappen. Hij beval de ridders in zijn twee belangrijkste aanvalsslagordes naar voren! Hij gaf het sein voor de algemene stormaanval van zijn ridders. De banieren werden naar voren gebracht. De lansen werden wel nog niet horizontaal gebracht, maar de ridders spoorden al hun paarden aan om de beken over te steken.

Wanneer de Franse ridders zich vooruit bewogen, hoorden niet alle Franse strijders-te-voet de bevelen die achter hen geschreeuwd werden. De kruisboogschutters en hun helpers hadden al hun aandacht nog steeds gericht naar hun doelen vóór hen. Ze werden de voorwaartse

beweging van de formidabele massa ridders op de slagpaarden wel snel gewaar. Ze hoorden de donderende hoeven aansnellen. Ze begrepen het gevaar voor zichzelf. Ze keken in angst over hun schouders heen, stopten met het zenden van hun laatste bouten naar de Vlaamse rijen, en vluchtten, weg van de aanrollende, verschrikkelijke formaties van de Franse ruiters, of zochten hun heil in de weinige openingen tussen de formaties van ridders. Sommigen bleven steken in de modder van de oevers van de beken, konden te laat ontwijken, en werden verpletterd. Sommige mannen struikelden terwijl ze zo snel ze konden wegliepen. Niet velen onder hen werden echter overrompeld en neergeworpen door de zich bewegende veldslagformaties van de bepantserde ridders en paarden.

Het begin van de aanvallen door de Franse ridderformaties

De twee indrukwekkende Franse slagordes bewogen zich langzaam vooruit. De linkervleugel vorderde aan de Grote Beek, de rechtervleugel naar de Groeninge Beek. Het bevel tot de aanval werd eerst gegeven aan de linkerkant. Robert d'Artois was tijdelijk daar gebleven tijdens de aanval door de kruisboogschutters, omdat de Burlats die mannen beval. Tevredengesteld met het bereikte resultaat, had hij de kern van zijn leger voorwaarts bevolen. Hij twijfelde niet langer aan de uitkomst van de veldslag. Zijn leger zou hier wel degelijk overwinnen! Gemakkelijk! Hij vreesde wel het komend gevecht en het verlies van veel waardige, edele mannen. De *sénéchal* reed terug naar zijn eigen formatie aan de rechtervleugel. Zijn bevel, hoewel herhaald door de trompetten en de trommels, was beter en sneller begrepen aan zijn linkervleugel, versterkt door zijn eigen kreten. De formaties van Mathieu de Trie, Jacques de Châtillon en de graven van Aumale, Eu en Ponthieu, en van de heer van Tancarville, aarzelden, talmden wat, begonnen later, en vorderden voorzichtig. Zij lieten ook heel wat ruimte open tussen hun rijen.

De glorierijke, veelgekleurde groepen ridders spoorden hun paarden aan tot een langzame galop. Hun bepantsering scheen zilver in de zon, hun lansen glansden, hun wimpels vlogen in de wind en toonden met trots de mooiste wapenschilden van Frankrijk. De ridders waren uit op het gevecht. Ze wilden een harde les toedienen aan de milities van het opstandig Vlaanderen.

De ruiters kwamen in dichte groepen aan bij de beken. De ridders en schildknapen werden in blokken van drie rijen diep, zeven ridders per lijn, dikwijls gevolgd door nog zo een blok. De slagorde aan de linkerzijde van het Frans leger was zo gevormd uit ongeveer zestien blokken van twintig ruiters. Per formatie konden slechts vier blokken hier naast elkaar rijden. Daarna reden vier blokken van de volgende rij, en vier dergelijke formaties vormden de vleugel die zich naar voren bewoog. De eerste paarden kwamen aan bij de Grote Beek, en stopten plots. Sommige paarden steigerden. Enige wierpen hun berijders uit het zadel, zodat de ridders zwaar en meelijwekkend in het gras vielen. Die ridders verloren hun eer nu al in Groeninge.

De eerste paarden sprongen om over de beek te geraken, gedwongen dat te doen door hun berijders. Geen enkel paard bereikte in eenmaal de andere zijde. De beek was te breed, de bermen te hoog. De krachtigste en wellicht ook de paarden die het meest geluk hadden, kwamen over de beek met de twee voorste poten op het droge van de ander oever, en met twee poten nog in het diepe water. De ridder, als hij door de sprong niet van zijn paard geworpen werd, spoorde dan het dier wild verder, over de oevers en op de meer droge grond.

Sommige ridders werden over de nek van hun dier op de droge grond geworpen. Enkele trotse ruiters braken al direct hun hals in die eerste ogenblikken.
Enige springende paarden braken hun poten. De ridders tuimelden dan in de modder van de stroom. Wanneer zulk een ridder de wortels van het droog gras aan de andere zijde kon grijpen, of de takjes van de lage struiken, had hij een kans de sprong te overleven. Hij kon zich dan langzaam, moeizaam het gras op trekken van het Groeninge Veld. Als hij daarin slaagde, moest hij lange ogenblikken blijven liggen, tot hij weer de moed en de kracht vond om recht te staan. Waar was dan zijn paard? Weer, als hij geluk had, zouden de ruiters die hem volgden niet op hem inrijden. De paarden van de volgende ridders probeerden wel de mannen die aan de andere kant stonden of lagen te vermijden, maar dat was niet steeds mogelijk. Een ridder die voorbijreed, tegen of over zulke man, zou wel eens vloeken, maar hij kon niet en wilde ook niet de ridder helpen die weer neergeworpen werd. Enige ridders werden in die eerste ogenblikken vertrappeld, gekwetst met gebroken beenderen, en zij bleven liggen.

Een paard dat in de beek gevallen was, hinnikte meelijwekkend, bleef in de modder onder het water steken. Het sloeg rond zich uit met zijn ijzerbeslagen poten en probeerde in paniek op te staan en uit het water te geraken. Heel wat paarden werden gewond, braken beenderen of hun nek, verdronken, of bleven in het water rondslaan zonder recht te geraken, de gevangenen van de modder. Andere ridders gebruikten deze obstakels zelfs om toch maar aan de andere oever te geraken. Het water van de beken werd roodgekleurd. Het geluid van de arme paarden die hinnikten in hun doodsstrijd sneed door de lucht. De ridders bleven maar verder springen, ze reden door, en weigerden het meelijwekkend gehinnik van de dieren die niet uit de beken geraakten te horen.
Paarden die de tegenoverliggende oever niet konden bereiken bleven steken in de modder van de beken. De meesten van die trokken hun ridders mee het water in.
Een ridder die in het water viel kon zichzelf hopelijk recht duwen als de beek niet te diep en te modderig was. In diepe plaatsen, verdronken ridders. Zonder hulp, gehinderd door uitslaande hoeven van paarden, kon een ridder niet hopen ver vooruit te komen in de zuigende ondergrond. De mannen die het slachtoffer werden van dit niet benijdenswaardig lot, verdronken, stierven van uitputting en van spanning, of konden de andere oever met veel geluk en heftig uitslaan van armen toch bereiken. Volledig uitgeput, hun wapens verloren, bleven ze verdwaasd staan in het gras aan de overkant.

Toch bleven meer en meer paarden voorzichtig, voorzichtiger dan voorheen, het water in stappen. Zij bleven steken in de modder, en konden zo de steile, moerassige oevers van de beek niet op. Enkele paarden weigerden gewoon de stroom te passeren wanneer ze de slachting onder zich zagen. Ze wierpen hun ruiters af, dikwijls in het water, en galoppeerden terug naar van waar ze gekomen waren. De ridders gleden dan over de gebogen hoofden van hun dieren heen. Ze vlogen het water in, of vielen zwaar op de grond. Ze braken benen, armen of erger, hun nek. Sommigen landden, hoofd eerst, het water in. Andere ridders zagen andere ruiters over hen rijden, door de ridders die hen te snel volgden. De chaos aan de beken gebeurde in die eerste ogenblikken. Het tafereel was verschrikkelijk om aan te zien. Wat gebeurde hier met het prachtig, trots koninklijk leger van Frankrijk?

Aan de Franse linkervleugel, achter de Grote Beek, zag de *Connétable* Raoul de Nesle ontzet wat er gebeurde. Zijn hart deed pijn. Hij voelde en vreesde het verlies op oneervolle wijze van velen van zijn beste ridders. Hij wou de rampzalige passage over de beken doen stoppen. Hij zag de *Sénéchal* Robert d'Artois zenuwachtig aan de teugels van zijn paard trekken, en

eveneens het verschrikkelijk gebeuren met verbazing aankijken. De Nesle reed naar D'Artois toe.
'Heer,' riep de Nesle, 'stop die slachting toch! Onze ridders zijn aan het sterven in het moeras, in het water van de beken. Onze aanval is al gebroken! Onze mannen sterven zonder ook maar één Vlaming aan te raken. Geef het bevel de ridders terug te trekken! We kunnen de Vlamingen met ons voetvolk uit hun posities lokken! De beken zijn onoversteekbaar. We verliezen te veel goede strijders! We zouden moeten vechten, niet op deze wijze verdrinken!'
'Bij alle duivels,' onderbrak Artois het pleidooi van de Nesle, 'dat is toch wel de raad van een Lombard! De raad van een lafaard! Verder, zeg ik u! Over de beek! Hebt u het haar gekregen van de wolven aan de andere kant?'
Robert d'Artois werd dan zeer zenuwachtig en geïrriteerd. Hij wist geen ander bevel te geven dan vooruit. Hij verweet aan Raoul de Nesle de zijde te kiezen van de Vlamingen, van wie hij wist dat de Nesle wel hield. Hij wist zeer goed dat één van de dochters van de Nesle een zoon van de graaf van Vlaanderen getrouwd had. Hij verweet de Nesle een lafaard en verrader te zijn.
Raoul de Nesle spoorde zijn zwaar paard tot dicht bij Robert d'Artois. Hij duwde andere ridders van de omgeving van d'Artois terzijde.
'Wat zegt u?' riep de Nesle. 'U durft te twijfelen aan mijn moed en toewijding? U twijfelt aan mijn trouw aan de koning? Ik daag u tweemaal uit! Volg mij zo ver als ik geraak! Ik zal u zo ver en zo diep in de Vlaamse lijnen brengen, dat u er nooit uit zult terugkeren! Ik zal u tonen wat de moed van een de Nesle betekent!'
De twee veldheren stonden zoals kemphanen tegenover elkaar, klaar om hun zwaarden te trekken en op elkaar in te hakken. Andere ridders en graven reden echter snel tussen hen in, en dwongen hen weg van elkaar. Zij ook lieten opmerken hoeveel mannen in die eerste charge verloren werden, hoe de lijnen van de slagordes in chaos geworpen werden, hoe de charge vroeg gebroken werd. Ze toonden aan de *sénéchal* hoeveel mannen aan het verdrinken waren, verstikten in het water en in de modder, hoe de paarden stierven in het midden van de beken, en ze toonden in de verte de vele paarden die zonder berijders doelloos over het slagveld liepen. Robert d'Artois wou echter niets weten van hun protesten. Wat betekenden enige verliezen in dit stadium?
'Vooruit! Vooruit!' bleef d'Artois roepen. Hij richtte zijn paard naar de Vlamingen. 'Over de beken heen, heren! Slechts daar wacht u eer! Vooruit! Vooruit!'

Artois had gezien hoe toch veel ridders van zijn formatie de andere zijde van de beken bereikt hadden, ondanks de moeilijkheden. Verliezen gebeurden altijd in veldslagen. Hij meende dat de edelen die rond hem stonden weekhartig waren. Hij voelde zich gesterkt in zijn besluit door de ridders te zien die de andere oever wel bereikt hadden en die zich aan het hergroeperen waren.
Hij riep een laatste maal, 'vooruit! Vooruit! In de stormloop!' en reed weg van de groep van ridders waarin hij stond, weg naar de rechtervleugel, naar zijn eigen slagorde.

Honderden ridders bereikten inderdaad het Groeninge Veld ongedeerd. Ze hergroepeerden zich. Ze hadden reeds het débâcle vergeten dat zich achter hen had afgespeeld. De ridders die in of aan de beken gevallen waren, waren geen goede ruiters geweest. Ze waren mannen die geen goed geluk hadden. Ze waren domoren en onhandige ruiters geweest. De ridders die aan de andere oever geraakt waren, die daar nu met hijgende en steigerende paarden stonden, waren moedige, waardige strijders. De wetenschap dat ze de beken hadden kunnen oversteken zonder ongelukken, vervulde hen met trots en nieuwe moed.
Raoul de Nesle ook bereikte de andere zijde. Hij stak de grote Beek over op een plaats die ooit een wad kon geweest zijn, waar er stenen op de bodem van het water lagen, en waar de

beek breder maar ondiep was. Onder zijn bevel hergroepeerden de ridders die heelhuids aan de andere oever geraakt waren zich tot een slagorde van ruiters. Ze keken een laatste maal hun paarden na vanuit het zadel, en hielden hun lansen horizontaal. De Vlaamse lijnen wachtten en bewogen zich niet.

Vóór de rangen van het Vlaams leger, terwijl de ridders nog over de beken zwermden, hadden de Vlaamse kruisboogschutters de vijand hun rijen zien vormen. Ze lieten enkele bouten op hen los. Daarna bemerkten ze dat ze tot binnen de Vlaamse rijen moesten vluchten om niet overweldigd te worden door de charge van de Franse ridders. Ze sneden de koorden van hun bogen door, wierpen de zware wapens neer, en spoedden zich naar de ruimten tussen de formaties.

Raoul de Nesle deed de trompetten schetteren. Hij had nog belangrijke ruiterformaties te zijner beschikking, hoewel met aanzienlijk minder ruiters dan hij gehoopt had, maar toch voldoende om een charge te lanceren. Zijn ridders stonden naast hem in rij. Meer ridders kropen nog moeilijk uit de modder van de beken. Zij zouden wel ergens een rondlopend, vrij paard vinden, hopelijk in het zadel terechtkomen, en dan de ridderblokken vervoegen. Tientallen paarden reden wild in het Groeninge Veld zonder ruiter, hinnikend van angst. De Nesle bleef nog steeds zeer woedend over zijn woordentwist met d'Artois. Hij beval de eerste charge naar de Vlaamse lijnen. Hij zou tonen hoe een de Nesle streed!

De zware slagpaarden hinnikten toen de sporen pijnlijk in hen sloegen. Ze sprongen voorwaarts. De ridders bogen zich over de nek van hun dieren. Ze hielden hun schilden laag vóór zich, hun lansen in aanslag. Hun vaandels bewogen zacht en dan harder in de wind. Niet een zeer grote open ruimte lag tussen hen en de Vlamingen. Ze duwden hun paarden direct in galop om hoge snelheid te bereiken en in te slaan op de Vlaamse gelederen met de grootste macht.
Dit moest de finale aanval worden, de beslissende aanval die hen de overwinning moest bezorgen. Wie kon de hooghartige, edele Franse ridders tegenhouden? Niet die gewone stedelingen! Eerst zagen de ridders door de spleten van hun helmen de grijze, donkere kleuren van de tunieken van de mannen van Brugge en van het Vrije. Waar waren de ridders van Vlaanderen? De Franse ridders vroegen zich echter niet te veel af. Ze lieten hun paarden de stormloop uitvoeren. Vooruit! Vooruit! Ze dachten ook niet aan de pieken die op hen wachtten. Ze zagen niet de lansen die naar hen gericht stonden. Ze zouden alles verpletteren onder hun hoeven! Het Groeninge Veld daverde en donderde dan onder duizenden hoeven.

De charge van de Franse linkervleugel

De slagorde van de *Connétable* Raoul de Nesle galoppeerde van de linkeroever van de Grote Beek weg, de oever aan de andere zijde van de weg naar Oudenaarde, het Groeninge Veld in. Dit waren de vier formaties ridders bevolen van links naar rechts door Jean de Burlats, Godfried van Brabant, Raoul de Nesle zelf, en de maarschalken Renaud de Trie en Guy de Nesle.
De formaties van ridders waren uitgedund door de moeilijke, zelfs rampzalige overtocht van de beek. Nu reden ze sneller en sneller tegen de Vlaamse milities van Brugge en van het Brugse vrije. Achter hen, probeerden nog steeds ridders uit de modder van de beek te geraken. Paarden liepen zonder ruiter tussen hen en de Vlaamse lijnen.

De eerste aankomende stormloop van de Fransen rolde uiterst indrukwekkend aan voor de Vlamingen, alsof dood en vernieling aan kwam donderen. De weinige ogenblikken vóór de impact bleven vreselijk en zenuwslopend duren voor de Vlamingen. De duizenden slagpaarden, die ook bepantsering droegen, en eveneens de machtige, prachtige ridders in hun glanzend, ijzeren harnas, wonnen steeds aan snelheid om de vijandelijke rijen met volle kracht te klieven.
De zon verscheen nu achter de Franse aanval. De wolken hadden zich geopend over het Groeninge Veld. De Vlaamse strijders zagen gelukkig niet heel veel op dat ogenblik ten gevolge de zeer heldere zonnestralen die hun ogen verblindden. Ze zagen een donkere muur van schaduwen naar zich toe bewegen. Slechts wanneer de ruiters bijna op hen reden, kregen ze een duidelijker indruk van de massa en van de individuele ridders, alsook van de veelvuldige kleuren in de vijandelijke strijdkracht.
Elke ruiter hield een lans horizontaal.
Aan elke lans hing een wimpel, waarop het schildteken van de ridder trots stond afgebeeld. Achter de punten van de lansen konden de schilden gezien worden, beschilderd met dezelfde insignes in felle kleuren, en achter de schilden verschenen dezelfde kleuren nog op de *jupons*, de lichte tunieken van de ridders. De ridders zaten in het zadel met gesloten helmen, onherkenbaar, onmenselijke figuren van ijzer. Ook de doeken op de paarden droegen de kentekens van de ridders, zodat de naderende ruiters een overvloed van kleuren naar de Vlamingen wierpen.

De ridders bogen laag over de hoofden van hun strijdpaarden, zodat de angstige Vlamingen vooral de stralende helmen naar hen toe zagen komen, helmen van alle mogelijke, wrede vormen, zilveren varkenssnuiten, ronde pothelmen met sierlijke pluimen, wolfssnuiten, leeuwentanden, horens, en zelfs drakenkoppen en griffioenen. De pluimen van de helmen sloegen naar achter, en ook die waren van verschillende tinten en lengtes, om de moed en de durf van de berijders kracht bij te zetten.
De Franse ridders chargeerden!
Dit was echt waar een veldslag op neer kwam, op een stormende massa paarden, de bleke paarden van de dood, van de Apocalyps, en de rijders met de overwegende kleur van bloed! Tussen de paarden renden eveneens huilende strijdhonden, getraind om op de vijand te springen en met hun razende tanden in de Vlamingen te bijten. Sommige koppen van de slagpaarden werden beschermd door ijzeren en lederen platen, waarop zilveren horens gemonteerd waren, lange gedraaide spietsen zoals het wapen van de eenhoorns.
De ridders donderden gedurende enkele ogenblikken zo aan in een dichte massa, paard tegen paard, lans naast lans, om een lijn van afgrijzen en wreedheid te vormen. De dichte muur van kleuren rolde naar de Vlaamse rangen toe.

Toen de Vlaamse militieleden de Franse bevelen tot de charge hoorden roepen, hadden ze alle hoop op Gods Genade opgegeven. De piekeniers hadden geen bevelen nodig om hun ongeveer twintig voet lange staven eindigend op stalen punten in de aarde te duwen. De pieken toonden nu ook glinsterende punten, haken, of een kleine bijl met spiets. Dit waren eenvoudige instrumenten om een bepantserd paard mee te doen stoppen, of om een gewapende ridder mee uit het zadel te trekken. De mannen in de rijen achter de piekeniers hielden kortere lansen, en in de rangen daarachter stonden de Vlamingen met hun goedendags van tien tot twaalf voet. Slechts het Vlaams centrum van de derde formatie toonde een rij pieken. Aan beide zijden stonden mannen met goedendags. De pieken werden bijna horizontaal geplaatst. De lansen en de goedendags, in de grond gestoken, dreigden met een één derde rechte hoek. De Fransen zouden inrijden op een haag van stalen pieken. Hadden ze

dit verwacht? Ze hadden in elk geval niet verwacht dat de Vlamingen hun posities konden houden tegen de gebundelde aanval van de Franse ruiterij.

De hoeven van de paarden daverden dichter en dichterbij. De hoeven beten in de moerassige grasgrond van het Groeninge Veld. De paarden hinnikten onder de inspanning. Ze raasden nek aan nek. De trompetten bleven hoge, schrille tonen over het Groeninge Veld zenden. Ze duidden de climax van de charge aan. De klokken van de kerktoren van de Groeninge Abdij begonnen al te luiden. Hun doffe, lage tonen mengden zich met het geluid van de hamerende hoeven.

Vooruit sprong de massa van ridders. Hoe konden de militiemannen, de wevers, de volders, de ververs, de bakkers en de slagers, de boeren en de landarbeiders van Vlaanderen, die allesbehalve zo intens getraind werden als de ridders, recht blijven staan in het pad van de geweldige, aanstormende muur van staal? Hun beroep was het niet mensen te doden! Toch vluchtten de Vlamingen niet. Nu vluchten zou betekenen een zekere dood tegemoet te gaan. De militiestrijders bleven staan, als bevroren in hun positie. Ze wachtten, blijkbaar onverstoord, gevoelloos, tot de aankomende golf over hen heen stroomde.

De Vlamingen hadden hun eigen muur van dood gevormd. Ze huilden terug naar de wolven die op hen sprongen. Montjoie Saint-Denis! Groeninge! Groeninge! Vlaanderen de Leeuw! Ze schreeuwden hun strijdkreten naar de ridders die dom genoeg waren om hun rangen te willen doorboren, tegen de Vlaamse pieken, lansen en goedendags, tegen hun vastberaden woede.
‘Sla de Franse ridders neer zoals gerstehalmen,’ riepen de mannen van het Brugse Vrije, ‘doordring dit veld met het edel bloed. Zendt de Franse zielen naar de hel,’ riepen ze/
De Vlaamse kreten klonken daarna even hoog als de hoeven van de paarden in de aanrijdende muur van de dood.

Raoul de Nesle en zijn duizend ridders sloegen in op de Vlaamse rangen. De ridders snauwden, en riepen hun ‘Montjoie Saint-Denis!’ weer uit.
De paardenhoeven wierpen nog klonters grond en graszoden op, terwijl ze in de lange rijen van de Vlamingen sprongen. De ruiters dwongen hun dieren de muur van de Vlaamse pieken in. De dieren reden door.
De Vlaamse rijen plooiden zich onder het gewicht van de paarden die op hen insloegen in de wrede aanval, onder de verschrikking van de zware wapens van de ridders. De Vlaamse lijnen braken echter niet.
Lansen staken gans door lichamen heen, knotsen sloegen naar beneden, bijlen werden gezwaaid, en lange zwaarden hakten neer en doodden. Helmen en schedels werden ingeslagen, maar de Vlaamse lijnen braken niet!

Franse paarden verpletterden mannen die op hun weg stonden. Hoeven sloeg uit naar lichamen, naar gezichten, en sprongen dan verder. Vlaamse militiestrijders lagen al dood, doorboord, gewond, verminkt, bedekt met bloed uit afzichtelijke wonden, maar de Vlaamse lijnen braken niet. Geen opening vormde zich in de Vlaamse rangen.
De veldslag woedde nu in al haar afgrijselijke gruwel. De aanval evolueerde tot een maalstroom van pieken en goedendags die staken en sloegen.

Paarden verpletterden mannen. Ze vermeden de lansen en pieken waar ze dat konden. De paarden beten met hun tanden en sloegen met hun hoeven. Heel wat slagpaarden werden in hun loop gestopt op de geharde punten van de pieken en lansen, en op de goedendags. De

Vlaamse militieleden roken voor het eerst de stank van het zweet van de paarden, gemengd met warm bloed. Zware slagpaarden reden pal in op pieken en kregen de lange, ijzeren punten in hun longen en harten. Ze struikelden in hartverscheurend kermen, vielen neer, en stierven bovenop Vlaamse strijders die ze meesleepten in hun dood. Andere paarden werden slechts gewond, maar werden met andere pieken of goedendags zijdelings doorboord. Paarden struikelden tussen de Vlamingen en bleven uitslaan met hun hoeven terwijl ze al op de grond lagen. Telkens een ruiter gestopt werd, zijn paard op lanspunten liep, vlogen de razende militiestrijders als mieren naar de ridders toe.
De Franse ridders hadden slechts enkele ogenblikken nog zo trots en hard gereden, laag gezeten op hun paarden. Nu liepen de Vlamingen naar hen toe om hen op de grond af te slachten. Andere Vlaamse verdedigers vonden een jammerlijke dood onder het gewicht van de woelende paarden.

De Franse ridders chargeerden tot diep in de rangen van de Vlamingen. Vlaamse strijders werden doorstoken met de zeer lange oorlogslansen. Een man kon aldus gespietst worden in de borst en nog een hele afstand ver meegesleurd worden aan de lans, zijn voeten van de grond, terwijl de schacht van de lans dieper en dieper in zijn lichaam doordrong, tot de punt ver uit zijn rug stak. Lelijke wijzen van doden waren dit!
De Franse ridders lieten dan hun lansen met de gedode lichamen vallen. Ze grepen naar hun kotsen, zwaarden of bijlen.
Wanneer de lange, bijna onbuigzame lansen door leder en maliën boorden, en door borstplaten en schilden zelfs, dan bereikten ze huid, spieren en organen. Niemand overleefde dergelijke stoot. Slechts de hoge achterbogen van de zadels van de ridders hielden de ruiters dan nog op hun paard. Heel wat militieleden van Brugge leefden lang genoeg om een lange ridderlans recht in hun borst te zien steken terwijl ze op hun knieën in het gras de laatste adem uitbliezen. Die mannen wisten dan dat zelfs een wimpel diep in hun borst zat. Ze spuwden bloed uit en stierven wanner hun adem uit hun verhakkelde longen gezogen werd.
De massieve aanvallen van de ridders trokken brede lanen in de eerste gelederen van de Vlaamse verdediging. De openingen gingen echter niet tot in de laatste lijnen.

Raoul de Nesle verpletterde een piekenier in de eerste rij. Met zuiver geluk had zijn slagpaard de stoot van een piek vermeden. Hij reed verder, een lans afslaand, tot in de tweede rij. Daar stak hij zijn lans ver door de bepantsering van een Vlaamse ridder die wel met een lans stond, maar die zich niet kon bewegen, alsof ter plaatste tot steen geslagen door de angst. De Nesle liet onmiddellijk zijn lans vallen en nam een morgenster aan de zijkant van zijn zadel. De morgenster was een houten steel waarop een zware ijzeren bol stond ter grootte van de schedel van een kind, en waar een dozijn korte ijzeren punten uit staken. De morgenster had ook een lange spiets vooraan in het verlengde van de steel. De staf van de morgenster was ongeveer drie voet lang. Het was een verschrikkelijk wapen, gebruikt vanuit het zadel van een reusachtig oorlogspaard.
De Nesle hief het wapen en doodde een Vlaamse strijder door de helm van de man in diens brein te slaan met de punten van de spietsen. Dan reed hij met enige van zijn ridders in de vierde rij Vlamingen! De Nesle kon al vanop zijn paard de grote, open vlakte vóór de muren van het kasteel van Kortrijk zien. Hij zwaaide de morgenster weer om een andere Vlaamse strijder naar zijn dode moeder te zenden. Die man was echter zeer lenig en had hem met nauwe ogen staan op te wachten. De man wierp zich onder de morgenster van de Nesle door tot onder het paard van de ridder, en stak daarna zijn goedendag in de zachte buik van het dier. Dan sneed hij open. Het paard reed nog wel even verder met zijn snelheid. De ingewanden van het dier rolden uit de open buik. De Vlaamse strijder rolde weg van de gevaarlijke hoeven.

De Nesle bleef in het zadel zitten. De laatste twee rijen van het Vlaams leger openden zich voor hem. Hij juichte en slaakte een triomfantelijke kreet! Twee andere lansen staken dan echter in zijn dier, en het hart van het paard brak. Bloed spoot overvloedig uit de veelvuldige ingewanden die nu onder het dier hingen. Het paard wankelde, stopte, en begon te vallen met een rauw hinniken van pijn. De Nesle probeerde uit het zadel te springen, maar één voet bleef de gevangene van zijn gouden sporen. Wanneer het paard met een doffe plof zijdelings neerviel, brak het rechterbeen van de Nesle onder het dood gewicht van zijn paard. Hij lag gevangen onder het bloedend dier en hij was niet bekwaam zich alleen te bevrijden. Hij probeerde wel frenetiek vrij te komen, maar de felle pijn die hij voelde wanneer hij aan zijn been trok was overweldigend.
Een strijdbijl, gezwaaid door een Vlaming, trok zijn morgenster uit zijn handen. Hij lag hulpeloos. Twee goedendags plantten zich in zijn lichaam. De één voet lange spitsen drongen door zijn bepantsering om zijn hart te vinden. De Nesle poogde nog zijn zwaard te grijpen, maar een andere strijdbijl sloeg zijn arm af. Een nieuwe goedendag drong in zijn brein door de openingen van zijn helm. De *Connétable* Raoul de Nesle van Frankrijk stierf zo al in de eerste ogenblikken van de stormaanval van zijn slagorde. Hij was inderdaad tot diep in de Vlaamse rangen gereden! Maar niet ver genoeg. Hij bleef ook in de Vlaamse rangen liggen.

Dichtbij Raoul de Nesle gooide de Heer Godfried van Brabant zich naar voren, de Vlaamse rijen in. Hij sloot even de ogen om de dood niet in het oog te moeten zien. De pieken van de Vlamingen kwamen snel op hem af. Hij had al deelgenomen aan een gelijkaardige stormaanval te paard in de Slag van Worringen, en toen had hij een beslissend open pad in de vijand geslagen met zijn groep ridders. Hier, bleven de Vlamingen in zijn weg staan, hardnekkig en vastberaden.
Godfried voelde geen pieken zijn lichaam doorboren. Hij opende slechts zijn ogen wanneer hij al ongedeerd de tweede Vlaamse rij voorbijreed. Hij zag wel dat een afgebroken stuk lans uit de nek van zijn paard stak, en wist dat het dier veroordeeld was. Het paard steigerde snel in paniek van de pijn, maar het liep verder. Hij reed de derde rij in, en sloeg twee vijandelijke ridders neer met de kracht van zijn paard. Hij wist niet dat hij zo Willem van Gulik en diens standaarddrager, Jean Ferrant, naar de grond had gezonden. Hij zag een banier met een zwarte leeuw naast hem vallen, maar hij kwam dan ook niet verder.
Nog twee lansen meer staken hun punten diep in het lichaam van zijn paard. Het dier steigerde een laatste maal en viel dan achterover. Godfried werd hoog de lucht ingeworpen. Een goedendag ving hem op toen hij viel. De spiets stak door zijn long en sneed zijn ruggengraat door. Een zwaard, geheven met twee handen, stak dan door zijn bepantsering met grote kracht, en sloeg diep in zijn hart. Een ander zwaard sneed aan zijn hals, onder de boorden van zijn helm. De wereld werd zwart vóór zijn ogen.

In het centrum, op de plaats waar de milities van Brugge eindigden en waar de rijen van het Brugse Vrije begonnen, was er enige plaats om te manoeuvreren voor de Franse ridders. Een groot aantal onverschrokken ridders had die plaats opgemerkt, en de ruiters waren bij voorkeur naar daar gereden. Ze vulden de opening van waaruit ze iets gemakkelijker konden doden. Ze zwaaiden naar de Vlaamse milities met hun zware knotsen, morgensterren, slagzwaarden en bijlen. Ze kliefden vele hoofden, duwden lansen en goedendags terzijde, en trokken lange, bloedige lijnen op de Vlaamse borsten. Wanner ze hun paarden konden bewegen, wat hier mogelijk was, en in groep bleven, waren de ridders bijna ongenaakbaar voor de vijandelijke lansen en goedendags. De veldslag raasde bijzonder wreed op deze plaats. De ridders konden meer plaats rond hen open slaan.

Nergens in de Vlaamse formaties konden de Franse ridders echter uit de rangen en achter de rangen van de Vlamingen geraken! Ondanks hun aantallen, ondanks hun wilde kracht en energie, werden de Franse ruiters overal geabsorbeerd in de Vlaamse scharen. Ze vochten tegen de Vlamingen, maar de militiestrijders sprongen in groepjes van twee of drie mannen op hen. Niettemin werd op de junctie tussen de twee Brugse formaties geleidelijk aan meer en meer ruimte geopend voor de Franse ridders.
De Vlaamse milities streden zoals wilde honden voor elke morzel van het moerassig grasland. Geen Franse ruiter kon aan de rechterzijde van de Vlaamse slagorde uit hun rangen verschijnen.

Willem van Gulik vocht nog steeds wild en wanhopig. Een Franse ridder had hem overhoop gereden en hij had zijn zwaard verloren. Een pijl van een kruisboog had niet lang geleden zijn borstplaat doorboord, maar was niet volledig door zijn bepantsering geraakt. Hij leed slechts aan een kleine vleeswonde. Hij zou enige kneuzingen overhouden waar het paard van Godfried van Brabant hem ruw terzijde had geduwd en in het gras had gesmeten. Hij was toen enige ogenblikken als verdwaasd in het gras moeten blijven liggen. Dan huilde hij van woede, duwde enige al te naarstige Bruggelingen weg die over zijn borst getrapt hadden, en stond weer recht.

Willem stond op. Hij greep de goedendag van een Vlaamse strijder. De man lag aan zijn voeten met een gebroken schedel, bedekt in bloed. Willem zwaaide even met de goedendag, een nieuw wapen voor hem, en voelde hoe hij het best het wapen kon hanteren. Hij vocht dan tegen Franse ridders. Deze konden niet verder vooruit komen, en waren verwikkeld met de militiestrijders in een gevecht op leven of dood. De Franse ridders waren gestopt geworden door een bende militiemannen die rond hem hingen. Een Vlaamse strijder liep met bloed doorlopen ogen naar de Franse ridders, en ook Willem van Gulik naderde met hem. Willem grinnikte naar de Vlamingen, en kreeg lange grijnzen terug. De mannen hielden blijkbaar echt van het werk dat ze hier deden! Wat waren zij? Slagers?
Willem vormde een groep van vijf strijders. Met hen viel hij Franse ridder na Franse ridder aan met enorme, de dood uitdagende moed. Zijn mannen doodden samen zoals een meute wolven. Willem van Gulik stak, gebruikte zijn goedendag als een knuppel, en sloeg en stak tegen bepantseringen en helmen. Hij en zijn mannen sloegen zo krachtig en energiek, dat ze weldra te uitgeput geraakten om hun goedendags nog te zwaaien, zwaarden en knotsen af te weren, ridders en paarden te raken.

Willem van Gulik had zijn hart te zeer spanning aangedaan. Bloed begon uit zijn neus te vloeien. Zijn gezicht werd snel met bloed bedekt. Hij wankelde. Militiestrijders, vrezend dat hij ernstig gewond was geraakt, vingen hem op vóór hij neerviel.
Zijn dienaar, Jan Vlaminc, had moedig naast Willem van Gulik gevochten. Hij merkte op hoezeer zijn heer en meester een symbool was van de weerstand, de hoop en de moed voor de vele militiestrijders. Hij trok de *jupon* van Willem van Gulik, waarop het wapenschild van Jülich geborduurd stond, van zijn meester af. Hij trok de *jupon* over zijn eigen harnas, en liep terug naar waar de groep van Willems Bruggelingen wanhopig verder streden tegen andere Franse ridders. Hij sloot het vizier van zijn helm.
Hij riep, ‘Gulik is nog steeds in de strijd! Maak plaats! Doodt! Doodt! Voor Vlaanderen!’ en hij streed zo energiek verder, alsof Willem van Gulik weer in het strijdperk verschenen was om de Vlamingen met zijn voorbeeld te leiden.
De veldslag raasde verder.

Ondertussen ontwikkelde de strijd aan de junctie van de twee Brugse formaties zich verder in het voordeel van de Fransen! Enige ridders reden nu al uit de opening naar de achterkant van de Vlaamse lijnen. Ze vielen de militiestrijders nog niet aan in de rug, maar bleven zijwaarts vechten. Een deel van de mannen van het Brugse Vrije begon te vluchten, menende dat de strijd verloren was. Dit kon een omwenteling betekenen in de slag.

Ook rond Willem van Artevelde raasde de veldslag in uiterste gruwel. De Vlaamse milities van Brugge hadden de stormaanval van de Franse ruiters opgevangen in hun rangen. Na enkele ogenblikken sprongen mannen, gek geworden door de strijd en de afschuw, op de nog aankomende ridders. Die mannen van Brugge hadden al veel van hun vrienden zien vallen. Ze teisterden nu elke ridder die niet meer vooruit kwam, zonder uitzondering. De Bruggelingen wilden nog slechts doden wie in hun midden geraakt was. Ze gaven geen genade. Ze omsingelden elke ridder met verschillende strijders en vochten tegen die man tot ze hem konden slachten. De Brugse milities verloren strijders in dit hardnekkig gevecht, maar geen Franse ridder kon naar voor of naar achter bewegen, naar rechts of naar links, zonder strijders in zijn weg te vinden. Hij moest strijden waar hij en zijn paard stonden, tot de dood.

Willem van Artevelde snauwde met ontblootte tanden naar een rijk uitgedoste ridder, die een graaf had kunnen zijn. Hij greep een groot schild en wierp zich, beschermd door het hout, in de snuit van het paard. Hij hoorde beenderen breken. Het paard steigerde. Willem vermoedde correct dat het paard nu zou vallen, of zou willen terugdeinzen. Hij paste daarom nog meer kracht toe, een verschrikkelijke kracht waarvan hij zelf niet wist dat hij ze in zijn lichaam had, om het paard terzijde te drukken.
Hij moest een slag van het lang zwaard van de ridder op zijn schild opvangen. De lange houten planken werden bijna in twee stukken geslagen. Het oorlogspaard viel echter naar één zijde. Met buitengewone kunde en kracht gleed de ridder uit het zadel, sloeg zijn ijzeren voeten uit de sporen, viel neer en rolde over. In een hartslag stond hij weer recht op zijn voeten. Hij sloeg direct met zijn zwaard en trok een lange, bloedige lijn op de borst van een Vlaamse krijger. Van zo dichtbij afgeleverd, sneed het vlijmscherpe zwaard doorheen de ijzeren maliënkolder!

Het paard klonk nog steeds zijn bepantsering wanneer het probeerde recht te komen, maar meer goedendags werden in zijn zijde geplant, en het dier gaf op. De kop van het paard bleef op de grond liggen. Het hinnikte een laatste hoge toon uit, een doodskreet, en die klonk door de ziel van Willem heen, door zijn merg en been, veel maar dan de kreunen van de mannen die gewond in het ronde lagen.

De ridder sloeg van achter zich door met zijn zwaard en doodde met een snelle, harde stoot een andere Vlaamse strijder die hem was durven naderen. De ridder sneed dan nog met de punt de keel van de man door. Bloed spatte ver. De ridder was een zeer sterke man. Hij schreeuwde en brulde, en zocht al zijn volgende tegenstander op. Hij keek rond naar steun, maar hij stond alleen! Wraakzuchtige Vlamingen omsingelden hem. Hij vond minstens vier goedendags rond zich. Die daagden hem uit opnieuw aan te vallen.
De ridder sloeg eerst die voor hem waarschijnlijk belachelijke wapens weg, tot twee spitsen in zijn rug staken. Hij draaide zich om, zwaaide weer zijn zwaard laag en sneed de goedendags weg. Hij duwde ze weg van hem, maar twee andere goedendags stootten naar zijn zijde. De ridder viel dan al zuchtend op de knieën. Twee meer goedendags sloegen op zijn hoofd, sloegen de helm open, en ze dreven staal in zijn brein. De ridder hief nog weer zijn zwaard, maar hij sneed slechts in de lucht. Een andere goedendag doorboorde met kracht zijn borst, doorheen de borstplaat en doorheen de maliën. De goedendag drong dieper door.

Willem van Artevelde leunde, ongevoelig voor de pijn van zijn tegenstander, nog harder, met gans zijn lichaam, tegen zijn goedendag. Hij bleef verder duwen, zo ver en zo hard hij kon. De ridder bewoog niet meer. Zijn hoofd boog laag tot op zijn borst.
Willem zag dat de man nog steeds leefde. Hij trok zijn goedendag terug. Het bloed vloeide nu vrij en dik uit de kwetsuur. Andere Franse ridders reden tot bij de groep. Wanneer de spits van de goedendag uit het lichaam wegtrok, kleurde een guts bloed het gras rood, alsook de armen en handen van Willem van Artevelde. De ogen van de ridder keken in verbazing naar hoe zijn levensvochten uit hem vloeiden. Zeer, zeer langzaam dan, viel hij zijwaarts. Hij bracht nog even zijn hoofd hoger. Een laatste maal zochten zijn ogen die van Willem van Artevelde. Ze vonden geen medelijden, daar. De ridder raakte de grond. Hij zou enkele ogenblikken later sterven.

Willem van Artevelde bleef hijgend naast de Franse ridder staan. Zijn hart sloeg als een trommel. Hij voelde zich volledig uitgeput. Hij betreurde het nu bijna die Franse ridder te hebben gedood. Hij wachtte nog een hele tijd naast het lichaam van de gedode ridder, tot andere Vlamingen hem onbewust terugduwden naar een gevecht tegen een andere Franse strijder.

Overal op het slagveld stierven Vlaamse en Franse strijders zo gruwelijk, samen gebonden in de strijd op leven en dood.

De aanval van de Franse rechtervleugel

Aan de Franse rechtervleugel hadden de drie formaties van de graven van Eu en Aumale van Ponthieu, van Jacques de Châtillon en van Mathieu de Trie langer geaarzeld om de Groeninge Beek over te steken. Ze konden gemeend hebben dat de Vlaamse lijnen hen zouden aanvallen over de beek heen, maar zulke aanval kwam niet. De Vlaamse slagorde onder Gwijde van Namen stond stoer, en wachtte.

Uiteindelijk reden de Franse blokken vooruit. De *Sénéchal* Robert d'Artois schreeuwde hen naar voor. De ridders hier hadden een glimp opgevangen van de moeilijkheden aan de linkervleugel om het water over te geraken. Ze reden voorzichtiger. De Vlamingen bewogen niet. De Franse ridders kregen daarom de tijd om naar plaatsen te zoeken waar het water minder diep stond, waar de ondergrond minder modderig was, en waar de bermen minder steil uit de diepte stegen. De Groeninge Beek eindigde in de Leie. Het water van die kleine stroom vloeide sneller hier in de beek. Heel wat modder was weggesleept. De ridders verwachtten dat de beek dieper was naarmate ze de Leie bereikte. Ze staken dus over iets meer naar het zuiden. Ze vonden de plaatsten ten zuiden van de Groeninge Abdij, waar de monniken en boeren sinds eeuwen overgestoken waren om gemakkelijk naar de andere zijde te komen. De Franse ridders probeerden ook niet allemaal tegelijk over de beek te geraken. Ze reden in lijn, achter elkaar, verloren wel meer tijd om te hergroeperen aan de andere kant, maar veel meer ridders geraakten ongedeerd over de Groeninge Beek.

De Vlamingen gunden hen geduldig die gelegenheid. Ze teisterden wat langer de Franse vleugel met hun kruisboogschutters en steenwerpers, doch niet met veel vertrouwen op een indrukwekkende afloop. Hun tactiek ergerde de Fransen niet zeer. De Fransen reden snel aan de andere zijde naar zuid en noord, om zich te hergroeperen. Ze verloren veel minder ridders dan aan de linkervleugel.

Wanneer de Vlaamse kruisboogschutters zagen dat ze de Fransen niet zeer konden hinderen, wisten ze dat een massieve charge snel zou beginnen. Zoals in hun rechtervleugel, sneden ze de pezen van hun bogen door. Ze lieten de kruisbogen vallen, en liepen terug naar de Vlaamse rangen om zich daar te verbergen. Ze ontpopten zich tot strijders met goedendags in de hand!
Hier ook waren de leiders en de ridders van Vlaanderen van hun paard gestegen, het voorbeeld volgend van Gwijde van Namen. De Vlaamse ridders stonden in volledig harnas tussen hun strijders. Ze wachtten op de Franse aanval. Gwijde van Namen stond niet ver van Boudewijn van Popperode, de markgraaf van Aalst. Gwijde betrouwde de man, had hem bevriend tijdens het wachten in het Groeninge Veld.

De Franse ridders namen ook meer tijd om hun lijnen te vormen, om de goede orde in hun rangen te brengen, vóór ze aanvielen. Ze bemerkten duidelijker de vele pieken die naar hen toe gericht werden, de goedendags en de scherpe lansen. Ze zagen de doornige haag waar ze moesten doorrijden. Misschien keken ze met wat meer ontzag en afschuw naar de Vlamingen dan hun onstuimige linkervleugel.
De Vlamingen stonden dicht tegen elkaar. Geen openingen werden hier gelaten, en bevelen werden gegeven om absoluut geen Franse ruiters door de lijnen te laten breken tot in de open vlakte achter de Vlamingen. De ruiters mochten de militiestrijders nooit in de rug aanvallen!

De Fransen hadden enkele voordelen voor hun aanval. Ze konden hun massieve charge gebruiken om de Vlamingen te verpletteren onder de hoeven van hun paarden, om zo de Vlamingen in paniek en wanorde te werpen. Daarna konden ze de open ruimte achter de gelederen vinden om rond de geïsoleerde, vluchtende Vlaamse strijders te rijden en hen uit te roeien. Hun doel was inderdaad duidelijk om recht door de Vlaamse rijen in galop te rijden, en dan hetzelfde te doen vanaf de andere zijde van de Vlaamse rangen.
Voor de stormaanval aan de linkervleugel besloten de Franse bevelhebbers dat de Vlamingen strikte bevelen hadden gekregen in positie te blijven, ook in compacte massa, om juist dat voordeel van open ruimte niet te gunnen aan de ridders van Frankrijk. Zou hier mogelijk zijn wat aan de Franse linkervleugel blijkbaar niet kon?

De trompetten van het Frans leger schalden het begin van de wilde Franse charge. De Franse paarden stapten langzaam voorwaarts. Dan werden ze tot een lichte loop aangespoord, en plots zetten ze hun wilde galop aan de hoogste snelheid in. Er was niet veel plaats tussen de ruiters en de Vlaamse rangen, hier, zodat de ruiters toch niet hun hoogste snelheid konden ontwikkelen die ze gewenst hadden. Ze hielden hun lansen nu horizontaal, chargeerden met volle macht, en sloegen als één lijn nauwkeurig allen tezelfdertijd in op de Vlaamse falanx.

In de rangen van de mannen van Gent stond Juris Vresele, zijn goedendag aan zijn zijde. Hij vroeg zich af wat hij hier was komen doen. Hij voelde zich geen Hercules! Hij was vooral naar hier gekomen voor de buit, zoals hij aan zijn vrouw voorgeschoteld had. Maar de Vlaamse bevelhebbers hadden vóór de troepen uitgeroepen dat niemand buit mocht maken op de vijand. Wie een collega militieman dure voorwerpen zag oprapen van het slagveld, of de Franse strijders onderzocht op muntstukken, dure edelstenen of iets dergelijks, fijn gegraveerde borstplaten of helmen, moest de plunderaar doden! Juris Vresele had met ongeloof gegrijnsd wanneer hij die boodschap meerdere malen hoorde herhalen in de rangen. ‘De leiders en de ridders van ons kamp willen de buit voor zichzelf houden,’ dacht Juris wrang. ‘We mogen wel voor hen strijden, maar niet een beetje rijker worden’.

In de grijns van de mannen die rond hem stonden, en de beter wetende blikken de ze uitwisselden, leidde Juris af dat de mannen dachten zoals hij. Buit zou er wel degelijk genomen worden! Juris besloot dat de diefstal slechts wat meer verborgen moest gebeuren. Vooral geen ridder mocht zien wat er verdween in de zakken van de militiemannen. Gelukkig had hij ook met niemand die rond hem stond getwist. Niemand zou hem met de ogen en meer speciale interesse van wraak volgen. De ogen zouden gesloten blijven voor het nemen van buit. Niemand zou aangegeven worden voor de beurs van een Franse ridder.
Hij begon echter te denken dat de Franse edelen wel de meeste van hun bezittingen in hun kamp van de Pottelberg zouden gelaten hebben, hun schatkisten, hun zilveren voorwerpen, in hun tenten, nog bewaakt door betrouwbare dienaars. De Vlaamse ridders zouden zich die toe-eigenen en het meeste waardevolle meenemen vóór de gewone mannen tot daar geraakten. Juris had de winst in deze expeditie zwaar overschat, en de veldslag zou zeer hard gevochten worden, met groot risico zijn leven te verliezen.
Juris Vresele stond dus met weinig hoop en in een zeer slecht humeur. Zijn enige troost was dat hij het voorbeeld van zijn vriend, Willem van Artevelde, gevolgd had. Hij zou kunnen zeggen in Gent dat ook hij gevochten had voor de eer van Vlaanderen en van Gent! Dat was toch wel wat waard onder de Klauwaerts van de stad! Hij was er redelijk zeker van dat hij deze dag zou overleven. Hij wist niet voor welke reden hij deze overtuiging voedde. Toch voelde hij duidelijk dat zijn leven niet zou eindigen vandaag en in het Groeninge Veld. Was dat slechts een waanbeeld? Hij ook bad in stilte, terwijl de Franse ridders al in galop naar hem toereden.

Juris Vresele bemerkte dat de kleurvolle vlaggen die zo snel naderden leeuwen en herten en draken, sterren en kruisen, lelies en stekelbloemen, verticale strepen en horizontale en schuine banden droegen. De vlaggen die fier rond hem stonden waren even kleurrijk, maar zij hielden slechts weefgetouwen en dorsvlegels, zagen en hamers, vaten en bekers, schoenen en leder, vis en vlees, brood, kazen en de klievers van de slagers op hen!

De impact van de charge werd afgeleverd met verschrikkelijke energie. De eerste twee rijen van de Vlaamse strijders werden onder de hoeven gelopen en lagen op de grond. De Vlamingen die daar met pieken en goedendags stonden, verdwenen onder of tussen de chargerende ridders. Onmiddellijk probeerden de Franse ridders dieper in de Vlaamse rijen te dringen. Verder dan de twee eerste rangen, echter, kwam de charge tot een abrupte stilstand. Al de ridders werden uitgedaagd door groepjes strijders. Hun charge was gestorven, hun snelheid fel verminderd.
De standaarddrager van de Gentse gildeleden, Zeger Lonke, werd nog tegen de grond geworpen. Een paard vertrappelde hem bijna. Hij kon echter terug op zijn voeten geraken, en de standaard weer fier recht trekken.

Heel veel paarden vielen in die eerste lijnen van de Vlamingen, gestopt in hun élan door pieken of lansen diep in hun lichaam. De Franse ridders moesten toch in bewondering en verbazing toegeven voor de Vlaamse milities! Niet één Vlaming was gevlucht of had zijn wapen in paniek laten vallen. De Vlaamse rijen ondergingen gewoon de aanval, maar vluchtten niet.
Hoe konden de Vlaamse ambachtslui blijven recht staan? Ze waren niet echt strijders. Ze waren gewone ambachtslieden en huisvaders. Toch brachten ze de krachtige Franse stormaanval van de geweldige ruiters tot een halt. Ze absorbeerden de verbruikte energie van de massale aanval.
Nu vochten de militiemannen individueel tegen de ridders, met een moed die de hooghartigheid van de Franse adel durfde uit te dagen. Waar vonden de ambachtslui en de

boeren de moed om te vechten tegen ridders? Dit was wel de grootste verrassing van de Franse edellieden. De Vlamingen vochten wellicht onhandig, maar met veel inspanning en koppiger dan de beste professionele huurlingen en strijders. Waar hadden de Vlamingen geleerd te vechten op deze wijze? Een boer en een stadsbewoner werden niet verondersteld zo wraakzuchtig, gevaarlijk, hardnekkig te vechten, en niet te weigeren zich over te geven aan edelen die geoefend waren in de oorlog!

Juris Vresele en twee andere Vlamingen staken hun goedendag meedogenloos in de flanken van een bepantserd slagpaard. Hun pieken drongen de zachte delen van het dier in. Juris vermeed nauwelijks de zwaai van een strijdknots. Hij sprong op, liet zijn goedendag vallen, en trok met alle macht het schild van een ridder weg. Een andere Vlaming die de handelingen van Juris volgde, gebruikte tegelijk die opening om de punt van zijn goedendag in de zijde van de man te steken, tussen zijn borstplaat en de andere ijzeren delen van zijn harnas. De Franse ridder schreeuwde zijn pijn uit en vloekte. In wilde woede zwaaide hij rond met zijn strijdknots. Juris greep de man beet in het zadel. Hij trok met grote kracht. Hij bevond zich te dicht bij het lichaam van de ridder opdat die hem nog met zijn wapen kon raken. Een andere Vlaming sprong ook op de ridder, naast Juris, en samen trokken ze de ijzeren man van zijn paard.
De Fransman viel zwaar op de grond. Hij haalde daar uit met zijn armen. Hij probeerde zich om te rollen tot hij op zijn buik lag, om zich op zijn handen en armen recht te duwen. Juris en de andere Vlaming hadden al de spitsen van hun goedendag in zijn rug gestoken! Ze duwden hun goedendags neer met al de macht van hun lichaam. De ridder riep opnieuw uit in pijn. Hij vervloekte zijn tegenstanders. De Vlamingen hielden hem op de sompige grond, onder de punten van hun goedendags.

Juris was verbaasd. Een gedachte liep als een bliksemschicht door zijn geest. Op dit ogenblik hadden de strijders alle gevoel van menselijkheid verloren! Ze zagen een tegenstander, bevochten hem, maar erkenden niet de mensheid in die tegenstander. Ze bevochten een voorwerp, een concept, een voorwerp dat veel kwaad kon aanrichten, maar dat niet behept was met een menselijke ziel.

Juris trok zijn goedendag terug. Hij hield het wapen dan hoog boven zijn hoofd, en sloeg de ridder extreem hard op het hoofd met de zwaarte van de ijzeren ring op de goedendag. Hij sloeg meerdere malen met veel kracht, tot hij zag dat de ridder niet meer bewoog. Bloed sijpelde door van onder de ingeslagen helm.
De andere Vlaming duwde de ridder over, bemerkte dat de man zo goed als dood was, en sneed eerst met de punt van zijn goedendag nog aan de hals van de man, daarna door de lederen riemen die een beurs hielden onder de bepantsering. De militieman, een donkere, baardige man, grinnikte, en Juris grinnikte terug. Delen zou moeten wachten tot na de veldslag.

De beide mannen keken al rond om een ridder aan te vallen die in hun rug andere militiestrijders bevocht. Ze streden enige tijd en doodden ook die man, maar niet vooraleer de ridder een militiestrijder kon verminken en twee anderen had gedood. Ditmaal won Juris een goedgevulde beurs. De twee gedode ridders droegen een *jupon* met een wapenschild, maar Juris herkende de kleuren, van de ridders niet.

De twee mannen zochten een andere ridder. Ze werkten samen. Twee andere, sterke, jonge Vlaamse strijders, voegden zich op natuurlijke wijze bij hen. Zij stonden daar, met korte haubergeons bedekt met bloed, alsof ze slagersjongens waren. Misschien waren ze dat ook!

Ze hadden hun deel van de strijd gehad. Ze vormden met hun vieren een groep die nog een ridder confronteerden. Juris schreeuwde bevelen over hoe de tegenstander aan te pakken. De mannen schenen er niets op tegen te hebben dat Juris hen indicaties gaf. Ze aanvaardden de kreten als bevelen, alsof het de meest natuurlijke wijze in de wereld was, alsof de bevelen slechts de meest efficiënte wijze van samenwerking was om het gevecht te winnen. Een lange tijd vochten ze samen. Samen schreeuwden ze niet. Ze riepen geen beledigingen. Ze doodden slechts. Ze werkten in stilte. Ze volgden de bevelen en de instructies van Juris op tijdens de gevechten.
Juris zei hen geen wilde dingen te doen, hun energie te sparen, zich niet onnodig bloot te stellen, alleen te slaan of te steken wanneer de stoot of de slag enig effect van wonde kon hebben. Het gevecht zou lang duren, zei hij, spaar dus uw armen en benen! Gebruik uw hersenen! Verdedig u!
Na een tijdje voegden nog andere Vlamingen zich bij hun groep, en dan vielen ze meerdere ridders tegelijk aan, waarbij de ene kleine groep de andere hielp wanneer een gevecht slecht leek af te lopen. Ze vormden een kleine cirkel die vrij was van Franse ridders, een ruimte waarin geen Franse ridders durfden nog in te rijden. Meerdere geslachte Fransen lagen aan hun voeten. Naarmate nog meer Gentenaars hen vervoegden, vergrootte de vrije ruimte. Ze ruimden een grotere plaats op van vijandelijke ruiters. Ze vormden een kasteel van verdediging op muren van dode paarden en ijzeren harnassen, in het midden van de grotere veldslag. De afgeslachte Franse ridders stapelden zich op aan hun voeten. Juris vocht, en de Gentenaars aanvaardden hem als hun natuurlijke leider. Hij zei hen welke ridder aan te vallen, en hoe. Hij verliet soms een gevecht om elders tussen te komen, op plaatsen waar Franse ridders dreigden door te breken in de ruimte bevrijd van vijanden. Nog meer mannen voegden zich bij de groep van Juris. Juris vocht verder.

In het midden van de veldslag keek Juris zijwaarts. Zijn oog ving de blik op van een Vlaamse ridder die aan zijn rechterzijde vocht als een leeuw. Hij zag eruit als een moedige man. Zoals in de groep van Juris, had die ridder ook al verscheidene Franse ridders van hun paard gehaald en gedood. De Vlaamse ridder knikte naar Juris in een blik van respect. Juris grijnsde, en knikte terug. Terwijl hij vocht, had hij zijn ruimte die vrij was van vijanden verschoven van het einde van de formatie van gildeleden van Gent onder Jan Borluut naar een groep mannen van de Vier Ambachten. Deze vochten onder de zeer moedige ridder van die streek, Willem van Boenhem.
Boenhem won grote faam voor zijn heldendaden in deze Slag van Kortrijk. Het was Boenhem die met verbazing in Juris Vresele een leider ontdekt had. Juris vocht met evenveel succes als hij. Hij had zijn respect getoond voor wat Juris deed op het slagveld.

Juris organiseerde zijn mannen verder, zonder beperking. De Vlaamse strijders deden zoals hij zei. Misschien waardeerden ze ook hoe Juris zei wat te nemen, snel, verdoken, van op de gevallen ridders. Beurzen gevuld met muntstukken werden verzameld, gouden kettingen rond halzen, edelstenen werden uit de heften van dolken en zwaarden getrokken, en zilveren helmen werden op een hoop geplaatst tussen de vechtende mannen in. Het was niet alleen de efficiëntie die gildeleden aantrokken naar de groep van Juris! De mannen die zich bij hem voegden hielden van de systematische plundering van de ridders onder de mannen van Juris. Sommige Vlaamse strijders betaalden hun toevoeging tot de groep met de dood onder Franse wapens. Diegenen die bleven leven, voelden zich ervan verzekerd dat ze hun deel van de buit konden meenemen.

De veldslag bleef duren, en het doden gebeurde methodisch verder rond Juris Vresele. De aanvallen die zij op hun beurt tegen Franse ridders opzetten, faalden zelden. Juris stond als de

meester van zijn klein terrein. Hij stond bedekt met bloed, zijn goedendag zwaaiend. Juris had nu opgemerkt wat een wonderbaar werktuig een goedendag was in een slag van dichte gevechten zoals deze. Een zwaard was praktisch onbruikbaar voor een militieman in een direct gevecht tegen ridders. Een zwaard kon niet zo gemakkelijk door bepantsering slaan of steken, tenzij het met alle macht recht voorwaarts stak. Het was moeilijk om met een zwaard een schild weg te slaan. Het kon niet gebruikt worden als een zware knuppel om verschrikkelijke slagen toe te dienen. Het kon niet houden tegen de slagzwaarden van de ridders. De eenvoudige, ruwe goedendag, was inderdaad een ideaal wapen tegen bepantserde ridders in een massa-gevecht. De militieleden van Gent en van de Vier Ambachten werden experts in het hanteren van de goedendag in de kortst mogelijke tijd.

Meer mannen nog kwamen vechten in de groep van Juris. Ze maakten een steeds grotere zone vrij van Franse ridders. Ze bleven systematisch verder werken. Ze kozen hun tegenstanders methodisch uit en benaderden weldra een ridder in een geoefend patroon. Geen Franse ridder durfde of slaagde erin hen uit te dagen door zijn hengst in hun midden te jagen.

De veldslag raasde door. De Franse ridders vochten stilstaand, tegen de Vlaamse gildestrijders. Juris en zijn gezellen doodden kalm, zelfverzekerd, vertrouwend op hun superioriteit in het Groeninge Veld. Ze plunderden ook de ridders systematisch, grijnzend in de inspanning.

De milities van de steden en van het platteland van Oost-Vlaanderen stopten de stormaanval van de Franse rechtervleugel. Ze vernietigden praktisch de drie Franse slagformaties die de aanval tegen hen gelanceerd hadden. Niet één Franse ridder geraakte uit hun rangen. De ridders werden verwikkeld in een gevecht zonder uitkomst, zonder ontwikkeling, en waarin ze alleen konden sterven.

De uitval van het kasteelgarnizoen

Vanaf de toren van het kasteel van Kortrijk volgde de Markgraaf Jean de Lens de evolutie van de veldslag. Eerst kon hij niet veel anders bespeuren dan de charge van de Franse slagordes, en dan de wanorde van de strijdende partijen in de Vlaamse rijen. Hij zag de ridders en de milities strijden. Hij had er geen idee van wie aan het winnen of aan het verliezen was, want het gevecht leek volledig te gebeuren in een brede band van razende gevechten langs de beken. Dat gevecht duurde, zonder nieuwe ontwikkeling. Hij vloekte, beet op zijn lippen, knarste de tanden, fronste het voorhoofd, en aarzelde. De enige interessante evolutie die hij kon opmerken was dat na meer dan een uur van hardnekkig vechten, op een plaats bijna aan het einde van de Brugse milities, de Franse ridders daar aan de winnende hand leken.

Lens zag rond die plaats meer Franse ridders samentroepen, en enkele ridders waren al door de rangen van de Vlamingen gebroken. Kon dit het keerpunt van de veldslag worden? Waarom waren er niet veel meer Franse ridders door de Vlaamse rangen gebroken? Wat zou hij nu moeten doen? Zou hij gewoon binnen in het kasteel moeten blijven wachten tot het koninklijk leger enige tekenen gaf van overwinning? Of zou hij een beetje vroeger moeten helpen, en daarmee aan glorie winnen, deelnemen aan de triomf van de overwinning? Zijn instinct zei hem te wachten. Zijn geest zei hem te wachten tot de overwinning duidelijk werd. Zijn hebzucht en arrogantie noopten hem uit te vallen, en zo de milities van Vlaanderen toch

een beetje meer te verpletteren tussen het aambeeld van het koninklijk leger en de hamer van zijn eigen, bescheiden strijdkracht.

Jean de Lens had al weerstaan aan meerdere aanvallen van de Vlamingen. Die aanvallen op het kasteel hadden natuurlijk gefaald! De muren van het kasteel waren te hoog. Het eik van de poorten was te dik. Een kasteel zoals dit kon door slechts een dozijn mannen al gehouden worden, en de Lens had veel meer strijders meegebracht. De Vlamingen konden het garnizoen uithongeren, wist hij wel, maar dat kon nog vele maanden nemen. Stond een Frans leger niet aan de muren van Kortrijk? Jean de Lens had veel verwacht van het naderend koninklijk leger!

Lens had de *Sénéchal* Robert d'Artois beperkte aantallen strijders-te-voet zien uitzenden om Kortrijk in te nemen, maar al die aanvallen waren spijtig genoeg mislukt. De Vlamingen hadden de stadsmuren verdedigd. Artois probeerde de Doornikse Poort van Kortrijk op de 9de juli al te bestormen, en de poort van Lille op de 10de. Die beide aanvallen faalden. De Vlaamse kruisboogschutters hadden de Franse huurlingen gemakkelijk afgeweerd. Geen ridder wou of kon een ladder in volle bepantsering opklimmen!
Het Frans leger moest nu de veldslag, hier, in het Groeninge Veld, winnen. Zo niet, dan zou Jean de Lens zich uiteindelijk moeten overgeven.

Jean de Lens voelde niet de minste sympathie of achting voor de Vlamingen. Hij wou dat Frankrijk de oorlog won, en dat de koning met zijn daden tevreden kon zijn. Hij kon toch niet zonder iets aan te vangen wachten in het kasteel! Frankrijk zou zijn passiviteit niet waarderen. Lens had al vuur gestoken aan delen van Kortrijk om zijn aftocht te dekken. Hij had ook nu enige afleiding nodig voor het contingent van Ieperlingen dat hij zag te wachten vóór zijn poort naar Groeninge. Hij kon die milities van Ieper meer naar de stad zelf lokken, en weg van de poorten van het kasteel. Hij beval daarom nu weer brand te stichten, ditmaal aan de mooiste huizen van Kortrijk, door gebruik te maken van vuurpijlen. Het kon hem niet schelen dat meer huizen in brand zouden vliegen. Waarschijnlijk zou de hele straat in as opgaan en in rook. Wat kon hem dat schelen? Dit was oorlog!
Len zag met enige tevredenheid de pijlen brand veroorzaken aan de daken Rook vloog zwart op. Dan, plots, schoten grote vlammen hoog uit de huizen nabij het kasteel, vergezeld van meer, hoge pluimen zwarte, dikke rookwalmen. De donkere rook en de geur van brandende huizen zou toch wel de aandacht trekken van de mannen van Ieper. Hij beval zijn klein leger zich voor te bereiden op een uitval.

De oplaaiende kolommen van zware rook trokken inderdaad de aandacht van de mannen van Ieper. De hoofdmannen van de milities beschouwden het vuur als een duidelijk teken van een uitval door het Frans garnizoen. Ze vroegen zich af of het garnizoen een middel had gevonden om uit het kasteel te sluipen aan de andere zijde, aan de kant van de stad. Was het Frans garnizoen nu Kortrijk aan het verwoesten? De hoofdmannen van Ieper moesten zich vergewissen van wat er in de stad gebeurde. Ze waren echter voorzichtige leiders.
Ze zonden eerst een kleine groep mannen de stad in via de Steenpoort. Die moesten gaan kijken en verslag uitbrengen. De formatie van de strijders van Ieper bleef niettemin in goede slagorde staan in het Groeninge Veld, onder de muren van het kasteel. Het enig verschil met voorheen dat Jean de Lens opmerkte, was dat alle hoofden van de mannen, die gedraaid stonden naar de vechtende legers, thans weer naar de muren van het kasteel keken. Het feit dat de mannen van Ieper zich niet bewogen, was een streep door de rekening van de Franse markgraaf!

De Lens kon niet langer wachten. De onzekerheid werkte op zijn zenuwen. Hij zag dat de Franse ridders een goede kans maakten om door te breken in het centrum van de Vlaamse formaties. Het was zijn plicht iets te ondernemen. Zijn mannen stonden klaar. Hij deed de poorten van het kasteel plots wijd openen, en hij zond zijn ridders uit met hun strijders-te-paard. Zij vielen de dichte lijnen van de Ieperlingen aan. De ridders draafden met volle snelheid op hun slagpaarden over de houten ophaalbrug.
Tezelfdertijd beval de Lens zijn kruisboogschutters bouten neer te zenden op de Ieperlingen, zo veel bouten als maar konden afgeschoten worden in de kortste keren.

Vlagen van kruisboogpijlen waren verwacht door de Ieperlingen aan het begin van een nieuwe evolutie in de vijandelijkheden waarin ook zij een meer actieve rol moesten spelen. Ze hadden hun eigen kruisboogschutters meegebracht. Die Ieperse schutters waren goed getraind. Ze namen hun overeengekomen posities in, en schoten terug naar de mannen hoog op de kasteelmuren. Om hun haken op te winden verborgen de Vlaamse schutters zich achter hun *pavises*. De Ieperse kruisboogschutters waren veel talrijker dan die van het garnizoen. De Fransen die boven op de muren achter de kantelen stonden, hoorden snel de bouten van Ieper gevaarlijk dicht rond hun oren suizen. Hun snelheid van schieten verminderde aanzienlijk.

De kleine groep Franse ridders, niet meer dan honderd paardrijders, galoppeerden in de meer dan vijfhonderd wachtende Ieperse militiestrijders. De Vlamingen onthaalden hen op pieken en op goedendags. De Ieperlingen weerhielden de Franse ridders ervan rond hun lijnen te rijden. Zoals in de gevechten van de Vlamingen in het Groeninge Veld, absorbeerden ze de ruiters met groot verlies van leven aan beide zijden. Hier ook was de schok tussen de twee legergroepen enorm. De Ieperlingen toonden niet minder moed dan de mannen van Brugge en Gent. Ze stopten de aanval van de Franse ruiterij in hun midden, en daarna begon de langzame, onafwendbare, wrede slachting.

Jean de Lens was verbaasd en niet weinig ontgoocheld door het vertoon van de koppige moed van de Vlamingen. Hij had slechts misprijzen over voor alle legers die niet bestonden uit ridders, maar hij moest toegeven dat de stedelijke milities hier buitengewoon goed streden. De gevechten vóór zijn ogen duurden niet lang. De ridders begrepen snel dat ze de Ieperlingen niet uit de weg kregen, en ook niet door de Ieperse rijen konden breken om enige hulp te verlenen aan het Frans hoofdleger in het Groeninge Veld. Jean de Lens moest wel opmerken hoe zijn trotse ridders de ene na de andere hun aanval afbraken en terugkeerden naar de muren van het kasteel om zich te hergroeperen. Hij zuchtte, en beval aan zijn trompetspeler het sein te geven om de uitval te doen stoppen.

De Franse ridders keerden weer naar het kasteel, reden over de ophaalbrug en in de binnenplaats van het kasteel. De poorten sloten zich net vóór de eerste Ieperlingen de poort al bereikten. De uitval was mislukt.

De Franse doorbraak in het Vlaams centrum

De mannen van het Brugse Vrije hielden hardnekkig aan hun plaats tegen het machtig Frans leger. Ze hadden wel enige grond prijsgegeven vóór hun linies toen een grote strijdkracht van ridders diep in hun midden was doorgedrongen, op een plaats waar de Vlaamse strijders dunner stonden. De Fransen hadden dit voordeel uitgebuit door in die bres meer ruiters te zenden.

Gelukkig voor de Bruggelingen was de bres in hun rangen eigenlijk zeer klein. De strijd woedde zeer hevig, daar. De leiders van het Brugse Vrije en Willem van Gulik zonden mannen van verder rechts naar die plaats, maar het duurde een tijdje tot die mannen zich konden vrijmaken, aankomen, er een verschil konden maken. Ze kwamen te laat aan, eigenlijk, en een groot aantal Franse ridders boorden zich een weg tot praktisch achter de Vlaamse rijen. Ze verdedigden de opening en wilden de Vlamingen verder openbreken. De mannen van het Vrije waren stoere jonge mannen en boeren uit de kleine steden en dorpen. Ze boden heldhaftig weerstand. Ze begrepen instinctief dat wanneer de Franse ridders in grote aantallen achter de Vlaamse strijders konden rijden, die ruiters hun paarden vrij in het Groeninge Veld achter de Vlaamse slagorde konden laten galopperen. Dat kon een algemene paniek veroorzaken in het leger van Brugge! Ze vochten daarom dapper verder met de moed der wanhoop. Velen van die jonge mannen stierven met hun goedendag nog in de handen vastgeklampt, aangevallen van twee zijden door ridders met superieure kracht. De Vlamingen werden nu afgeslacht in het centrum, en opgeofferd in de veldslag. De mannen van het Vrije stierven ook in schaamte, want overal elders hielden de Vlaamse rijen zich sterk. Nergens anders geraakten de Franse ruiters door de rangen.

Onder de mannen die iets verder in de slagorde met de mannen van het Brugse Vrije gestreden hadden, bevonden zich Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet. Ze hadden samen gestreden. Ze liepen nu naar het centrum waar een doorbraak van de Fransen dreigde, en ze schatten de situatie in. Ze vingen de harde atmosfeer van de ergste strijd op. De drie Gentenaars vochten met de goedendag. Raes en Jan droegen wel zwaarden aan hun riem, maar hadden het zwaard nog niet eenmaal gebruikt! De goedendag was een veel beter wapen in de dichtbije gevechten tegen de Franse ridders. Wouter de Smet had ook een zwaard, maar hij had nooit echt geleerd hoe te strijden met een dergelijk wapen. Hij had een mooie strijdbijl gevonden op een gedode Franse ruiter, en hij had dat ook in zijn riem geduwd.

De drie vrienden begrepen goed dat ze zich niet mochten laten omsingelen door ridders te paard. Ze konden samen één ridder aan, niet twee of meer tegelijk. Dat was wat op hen wachtte op de plaats waar ze nu moesten strijden. Raes van Lake riep naar hen, terwijl hij al zijn wapen rondslingerde, dat gewoon te veel ridders zich hier verzameld hadden. De ridders hadden goed bemerkt dat ze hier, op deze plaats, vooralsnog een beslissing konden afdwingen. Toch hielden de Vlamingen hardnekkig hun posities.

Raes van Lake stapte zijdelings naar een Franse ridder toe. De man had al eerder gemakkelijk en zeer snel drie Vlaamse militieleden gedood. Hij nodigde meer Vlamingen uit naar hem toe te komen. De verschrikkelijk verminkte lijken van de Vlamingen lagen bijna onder de hoeven van zijn paard. De ridder vocht met een lang, breedbladig, recht zwaard. Hij draaide zijn wapen met bijzondere behendigheid, zo snel als de bliksem, en met buitengewone kracht in de arm. Hij had ook de bekwaamheid bemeesterd om zijn paard snel te doen draaien, doen uitslaan, en zo verder. Hij hield de teugels van het paard en een klein schild in de linkerhand. Hij haalde uit met zijn zwaard in zijn rechterhand. Hij bestuurde zijn paard blijkbaar met de knieën en de benen. Hij kon het paard doen draaien, het achteruit doen deinzen en steigeren, en het laten uitslaan met de voor- en achterhoeven.
Raes slaagde er slechts in de man te benaderen wanneer die nog bezig was door het gezicht te hakken van een onvoorzichtige Vlaamse strijder aan zijn linkerzijde. De Vlaming was slechts gewond, maar dergelijke kwetsuren deden erg pijn, en het slachtoffer zou zeer zichtbaar misvormd blijven in het gelaat. De jongeman liet zijn goedendag vallen, en bracht zijn twee handen vóór zijn ogen. Bloed droop door zijn vingers heen.

Raes gebruikte dat ogenblik waarop de ridder naar zijn slachtoffer keek, om zijn goedendag diep in de buik van het paard te duwen. Het dier begon rond te draaien naar vanwaar het gevaar kwam, een beweging die de ridder even verraste. Raes draaide mee met het paard, er zorg voor houdend steeds in de rug van de ridder te blijven. Hij zag Jan Denout en Wouter de Smet naar de andere zijde stappen. Het slagzwaard slaagde erin nog loodrecht te draaien op zijn initiële positie. Raes stond achter het paard. Jan stond aan de andere zijde en Wouter de Smet dreigde vooraan met zijn wapen.
Raes van Lake trok zijn goedendag weg, en ramde het weer in het paard. Raes kon niet aan de voorkant van het dier geraken. Hij kon de goedendag daarom niet in het hart of de longen van het dier stoten. Hij kon het paard niet snel doden, maar hij verwondde het opnieuw. De ridder stopte zijn paard, ziedend van woede. Hij draaide in het zadel, één hand op de zadelboog. Terwijl de aandacht van de Fransman zo naar achter geleid werd, stak Wouter de Smet zijn goedendag diep in de nek van het paard. Hij sneed een ader door. Wouter werd bespoten met warm bloed. Tegelijk sprong Jan Denout op om een sterke steek te geven in het hart van het dier. Denout miste, maar hij bracht een zeer pijnlijke snijwonde toe aan het dier. De ridder draaide zich vliegensvlug en sloeg uit naar Jan. Jan Denout had die slag verwacht. Hij was al op zijn knieën, en zag het zwaard boven zijn hoofd passeren. Hij stak opnieuw en opnieuw in de huid van het paard. Het dier zou niet lang op zijn poten kunnen blijven staan!

Het paard bewoog zich niet meer. De ridder spoorde het dier hard aan. De ridder wou het dier naar achteren doen bewegen. Het dier boog de nek diep. Het was moe en gekwetst. Het paard ging finaal toch wel een paar stappen achteruit. Jan Denout slaagde erin zijn goedendag in het been van de ridder te steken, door de scheenbeenstukken heen, op de plaats waar de platen onderling konden bewegen.
De Franse ridder schreeuwde een kreet van pijn en woede. Hij wou van in het zadel een nieuwe zwaai toezenden aan Jan, maar het paard stuikte ineen onder hem. De ridder kwam langzaam naar beneden. Hij stampte zijn voeten uit de sporen, en had net de tijd om te springen tot naast de plek waar zijn slagpaard hem kon verpletteren.
De Franse edelman confronteerde Jan Denout met gesloten vizier. Hij zag Raes van Lake niet. Raes was van achter de rug van het paard naar voren geraakt. Raes duwde zijn goedendag van achter de ridder door de nek van de ruiter, onder de boord door van de helm. Het bloed vloeide overvloedig. De helm van de ridder was niet voldoende laag over de schouders heen gevallen.
Jan Denout zag nu het duel gewonnen. De ridder bracht echter zijn zwaard met beide handen terug de hoogte in, klaar om op Jan te snijden. Jan kon zich niet bewegen. Hij stak vast. Hij meende dat zijn dood nu wel imminent was in de laatste weerwraak van de ridder. Een strijdbijl suisde dan een cirkel door de lucht, en de bijl sloeg het hoofd van de ridder af. Wouter de Smet had met het oscillerend geluid van zijn bijl uitgehaald, met de grote sterkte van een smid. Het was een wanhopige slag geweest, want ook Wouter had al Jan voor dood aangezien, maar de beweging lukte. Het hoofd van de ridder begon meelijwekkend, afschuwelijk te hangen op de rug van hun vijand, nog slechts verbonden met het lichaam door enkele pezen. De ridder viel op zijn knieën. Zijn hoofdeloos lichaam viel over in een spreiding van bloed.

‘Heilige Jezus Maria,’ stamelde Jan Denout tot zichzelf.
Raes, Jan en Wouter stonden daar uitgeput. Hun goedendags rustten even op het gras van het Groeninge Veld. Ze stonden te hijgen naast het lijk van de ridder. Dit was zwaar werk geweest! Raes trok de helm weg van het hoofd van de ridder. Hij wou weten hoe zijn tegenstander er uit zag. De Franse ridder was een jonge, knappe man. Hij was naar Vlaanderen gekomen om er eer te winnen, maar zijn hoofd te verliezen.

‘God zij dank,’ fluisterde Jan Denout weer.
Hij had de dood letterlijk naar zich toe zien kruipen.
Ze hadden geen tijd om langer te rusten.
Nog meer Franse ruiters vochten heel dicht bij hen. De ridders konden zich hier concentreren. Langzaam maar zeker, wonnen ze terrein.

Iemand die aan het uitkijken was juist naar dergelijke gevaarlijke ontwikkelingen in de veldslag, was de Zeeuwse ridder Jan van Renesse. Hij was op zijn paard blijven zitten in die laatste fazen van de veldslag. Hij en zijn ruiters hadden niet deelgenomen aan de verdediging van de Vlaamse lijnen. Vanaf de rug van zijn paard, had Jan van Renesse een beter overzicht op de open, vlakke weiden van het Groeninge Veld. Hij kon zo ook sneller bewegen achter de lijnen. Hij bleef steeds zoeken naar plaatsten waar hij kon en moest tussenkomen met zijn reserve van ridders. Hij had al enige tijd bemerkt hoe de Franse ridders dreigden sneller te vorderen op een bepaalde plaats in het centrum van de slagorde, langs de Grote Beek.
Hij kon gemakkelijk gissen waarom, want hij had opgemerkt hoe de Vlaamse strijders verder uit elkaar gespreid stonden van bij het begin van de slag. Overal elders werd de trotse Franse ruiterij gestopt en leek ze hopeloos verwikkeld in zware gevechten van man tegen man in de Vlaamse rangen. Hij merkte met grote tevredenheid op hoe ook zijn stafridders niet meenden dat de Franse vijand nog zou kunnen uitbreken uit de Vlaamse ijzeren omhelzing. Behalve op die ene plaats die hem zorgen baarde!

Jan van Renesse had ook opgemerkt hoe de Franse ridders enige machtige reserves achter de beken gehouden hadden. Eén van die reserves was trouwens de formatie van Robert d’Artois zelf. Jan kon de grote standaard van Artois onbeweeglijk zien staan. Twee andere volledige reserveformaties talmden nog achter de Lange Mere, die andere beek verder in de weiden, meer naar het zuidoosten.
Gwijde van Namen en zijn mannen boden heldhaftig weerstand aan de drie Franse formaties. Hij deed wel met zijn leger. Robert d’Artois kwam nog niet tussen. Als hij dat wel zou doen, meende Jan van Renesse, dat de tweede slagorde van de Vlamingen, haar derde formatie, de Vlaamse linkervleugel, wel bekwaam zou zijn ook die Franse strijders op te vangen.

De enige plaats die Jan van Renesse nog steeds zorgwekkend leek, was die plaats waar de Franse ridders echt dreigden door te breken, in het centrum. Wat moest hij doen? Hij kon een verschil brengen in het centrum! Hij moest daar tussenkomen, vond hij. Maar wat als de Franse reserves, de twee sterke ruiterformaties in het zuidoosten, zic ook in beweging zouden zetten? Naar waar konden ze rijden? Ze konden niet omheen de Vlaamse lijnen rijden. De veldslag raasde nu al van de muren van Kortrijk in het zuidwesten to aan het noordoosten, tot aan de Leie. De enige plaats waar de Franse reserve meer kwaad kon aanrichten was in het centrum, en juist daar waar de Vlamingen thans leken te falen. Welk probleem kon er dan geschapen worden als hij, Jan van Renesse, eerst naar die plaats reed, vóór de aankomst van de Franse reserve?
Jan van Renesse wou niet langer wachten, dan. Hij zou aanvallen en de opening in de Vlaamse rijen dichten, nog vóór de Franse reserves daar eerder konden aankomen dan hij. Hij hoefde niet te wachten tot de Franse reserves daar aankwamen. Hij moest nu handelen, en dadelijk.

Jan van Renesse beval de aanval van zijn formatie. Hij stond te paard, met een sterke groep ruiters. Ze bestond uit ridders afkomstig van vele streken, goede veteranen van vroegere veldslagen. Ze waren klaar, hadden hun paarden gehouden, omdat de reserve mobiel moest blijven, gereed om snel in te grijpen waar ze nodig was. Zijn ridders waren allen gretig om de

slag in te rijden. Zo zij het! Jan van Renesse beval zijn ruiters naar het centrum aan te vallen, naar waar hij zou rijden. De troepen van het voetvolk zouden iets later aankomen.
Vooruit reed Jan van Renesse, de laatste reserve en hoop van Vlaanderen! De ridders van Renesse reden sneller en sneller in galop. Zij ook hielden hun lansen horizontaal, en ze vielen op de Franse ridders die achteraan uit de Vlaamse rangen reden, en tegen die Franse ridders die poogden een bredere bres te slaan in de Vlaamse gelederen. De mannen van Jan van Renesse reden naar de Fransen zoals roofdieren hun prooi besprongen.

De Franse ridders werden volledig verrast door de onstuimige aanval van andere ridders te paard. Ze werden overweldigd, omvergeworpen door de ridders van Jan van Renesse. Jan had veel minder ridders op dit punt geworpen dan de Fransen hier hadden kunnen concentreren. In het eerste, kort, cruciaal ogenblik, verloren de Franse ridders echter hun grond. Belangrijker was dat zij vele moedige ridders in een oogwenk verloren. De Franse ridders die gewond waren en gestopt hadden de aanstormende Vlaamse ridders te bestrijden, vluchtten dan terug. Het voetvolk van Renesse stroomde iets later over hen, en elimineerde hen snel en doelmatig. Renesse vocht tegen de Franse ridders. Hij vocht tegen de heer van Moreul en tegen de heer van Aspremont. Hij verdween soms helemaal in de slachting, maar zijn helm en zijn vlag doken telkens weer op. De open plaats in de Vlaamse linies werd snel gedicht, na een intens en wreed gevecht. De situatie werd omgedraaid in enkele lange ogenblikken. De Vlaamse milities juichten.

Jan van Renesse dreef de Franse ridders terug tot in de eerste rijen van de Vlaamse slagorde. Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet, met de mannen van het Brugse Vrije rond hen, lieten de Vlaamse ridders doorheen hun rangen rijden, verwelkomd op kreten van vreugde.
Jan van Renesse kon zijn troepen daar en dan, op dat ogenblik, gestopt hebben. Zijn objectief was bereikt. Hij kon zijn mannen teruggetrokken hebben, terug achter de rangen. Hij zag dat de Franse reserves zich nog steeds niet bewogen hadden. Jan was een durvende, kranige ridder. Hij wist dat soms weinig nodig was om de gemoedsgesteltenis in een gevecht te doen veranderen. Hij zag een opportuniteit, en greep ze.

Renesse zette zijn aanval voort! Hij sloeg uit naar de Franse ridders. Hij trok de strijders van het Brugse Vrije met zich mee! Samen, veroorzaakten ze zeer zware verliezen aan de Franse ridders in het centrum.

Het Vlaams centrum, dat slechts ogenblikken geleden nog aan het falen was, en dreigde opgerold te worden, begon vooruit te stappen! Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet schreeuwden hun strijdkreten uit. Ze vochten niet langer terwijl ze westwaarts keken, naar de muren van Kortrijk, naar de vijandelijke ridders die daar streden in de bres. Ze keken opnieuw zuidwaarts, naar de Grote Beek! Ze hamerden met alle kracht die ze nog in hun lichamen hadden in op de Fransen. Ze doodden hun vijanden onhoudbaar, systematisch, en ze stapten nooit nog achteruit. Ze duwden de Franse ridders zuidwaarts, achteruit! Het Vlaams centrum bewoog naar voren, daar waar het slechts enkele ogenblikken geleden nog gevaar liep vernietigd te worden. De Vlaamse boeren en de stadsmilities vochten met vernieuwde moed. Ze beten zich hard vast in de vijandelijke ridders.

Drie tot vierduizend Vlaamse strijders vochten thans in het centrum tegen ongeveer duizend Franse ridders. De Fransen hadden het voordeel van een massale aanval in galop verloren. Ze wachtten nu in de grote band van wanhopige gevechten, waarin ze niet langer konden hopen gemakkelijk de bovenhand te halen. Het gevecht ging nog gelijk op gedurende een tijdje,

maar met elk ogenblik dat de strijd langer duurde, verloren de Fransen strijders. De ridders beseften dan dat ze beter zouden doen waar ze echt goed in waren. Ze probeerden iets van hun superioriteit terug te winnen door achteruit te rijden, zich te hergroeperen, en opnieuw te chargeren in regel. Ze konden slechts kleine dergelijke groepen vormen! Wanneer de Fransen zich hergroepeerden, stapten de Vlaamse milities wat meer naar voren. Ze lieten op die wijze minder en minder ruimte over aan de Franse ridders, ook aan de zijkanten, en ze streden alsof alle duivels uit de hemelen in hun centrum losgelaten waren.

De Vlaamse strijders-te-voet duwden de Franse edelen onhoudbaar achteruit. Konden de Franse ridders opnieuw over de beken gegooid worden? De Fransen voelden zich overweldigd, overroepen aan alle zijden, en dat tot tegen de oevers van de beken. Ze vonden zich gevangen in de band van strijdende milities van Vlaanderen. Ze werden gedecimeerd zonder enige voorzienbare kans om zich uit de slachting te kunnen wegtrekken.
De Fransen begonnen zich te realiseren dat ze vandaag misschien niet zouden overwinnen. Ze vochten voor hun leven, niet meer voor de overwinning! Ze hadden het initiatief verloren.
De Vlaamse strijders omsingelden de ridders. Die strijders leken minder en minder de macht van ridders te paard te vrezen. Ze vochten met donkere wraakzucht in hun ogen. Ze hadden al zoveel vrienden zien vallen. Ze gaven geen genade aan de geslagen vijand.

Het Vlaamse Brugse Vrije duwde de Franse ridders terug over een grote lengte van het slagveld. Ze duwden de ridders terug de beken in!
De Fransen vreesden een tweede maal de gevaarlijke beek te moeten oversteken, maar nu in de richting van waar ze gekomen waren. De veldslag kwam op een dramatisch keerpunt.

De charge van de formatie van Robert d'Artois

Graaf Robert d'Artois wachtte nog steeds met zijn laatste formatie ten oosten van de Groeninge Beek. Hij vond zich op dat ogenblik zeer zenuwachtig, boos en gefrustreerd. Hij had gehoopt op enige positieve ontwikkeling in de veldslag in zijn voordeel. Hij had verwacht dat zijn twee grote slagordes van ruiters hadden kunnen doorbreken, door de Vlaamse linies heen. Hij had zich ingebeeld Franse ridders te zien rijden overal in het Groeninge Veld. Hij had gehoopt dat die ridders zich hadden kunnen hergroeperen, nieuwe blokken vormen, en veelvuldige aanvallen lanceren rond en in de geïsoleerde Vlaamse strijders. Waar bevonden zich de grote lanen die hij gemeend had te kunnen slaan in de linies van de vijanden? Eender welk leger van vijandige stadsmilities zou nu toch met doodsvrees in het hart geslagen liggen! De Vlamingen zouden op de vlucht moeten gedreven zijn! De Vlaamse rangen zouden in wanorde en paniek moeten geworpen zijn. Niets van dat allemaal was er gebeurd! Robert d'Artois zag slechts een grote band van vechtende mannen, een band die vijftien, twintig rijen strijders dik was op sommige plaatsen, en die strekte van de muren van Kortrijk tot aan de Leie. Hij zag wel zijn ridders in die band strijden, maar zijn leger was tot op de dood aan het vechten in die hel. Geen enkele Franse ridder reed uit de strijd, noch aan het einde, noch een het begin. Zou zijn groots leger afgeslacht worden binnen die mêlée? Zou de veldslag slechts stoppen wanneer al zijn ridders gedood waren?

De hoop van Artois groeide toen hij bemerkte hoe, op een bepaald punt in het centrum, de Vlamingen het voordeel aan het verliezen waren. Even later, verdween ook die luttele hoop. De Vlaamse reserve had een tegenaanval gelanceerd, en de Fransen juist op dat punt zwaar achteruit gezonden. Een groot deel van zijn linkervleugel aan de andere zijde van de Grote

Beek trok zich terug naar het water! Dat kon toch niet waar zijn? De Vlamingen mochten niet winnen! Artois moest de strijd weer doen keren.

Zoals Jan van Renesse vond Robert d'Artois de tijd gekomen om met zijn laatste strijdkrachten aan te vallen. Hij moest de schijnbare, dreigende catastrofe vooralsnog afwenden. Er was nog tijd! Zijn eigen aanval kon de Franse reserves de tijd geven zich in de strijd te werpen. Hij legde zijn redenen om aan te vallen met zijn formatie van ridders uit aan zijn staf.

Een ridder van de Champagne waarschuwde Robert d'Artois voor de gevaren van de oversteek van de Groeninge Beek. Hij deed Artois opmerken hoeveel ridders aan de linkervleugel verloren gingen in de passage van de Grote Beek. De Groeninge Beek was nog breder, en nog dieper. Artois stemde in met die waarneming, maar zelfs als hij heel wat mannen zou verliezen, kon hij niet langer wachten. Hij deed zijn trompetspelers de charge schallen. Robert d'Artois chargeerde met zijn ridders van de plaats waar hij stond.
De paarden sprongen voorwaarts. De weiden aan de beide zijden van de Groeninge Beek waren omgewoeld door de vele paardenhoeven. Waar er voordien gras had gegroeid, lag nu het Groeninge Veld bruin en modderig. Het leek alsof het water in de moerassige weiden naar de oppervlakte gerezen was. De paarden wierpen klonten modder hoog op. Modder spatte op de prachtige bepantseringen van de paarden en de ridders.

Robert d'Artois leidde de charge. Hij toonde dat hij nog steeds de onvervaarde, onoverwinnelijke eerste ridder van het koninkrijk was. In de galop spoorde hij zijn paard aan over de Groeninge stroom te springen. Zijn paard bereikte inderdaad de andere oever zonder te struikelen. Artois weigerde naast en achter zich te kijken om te weten hoeveel slagpaarden het voorbeeld van zijn eigen trouw dier hadden kunnen volgen. De minder behendige paarden en die mannen bleven steken in het water en in de modder van de bermen. Hij galoppeerde verder, naar de Vlaamse rijen bevolen door Gwijde van Namen toe. Hij hoorde wel, en zag ook hoe vele van zijn ridders nog aan zijn zijde reden. Zij ook waren gelukkig in galop de beek overgesprongen!

Gwijde van Namen was uitgeput. Hij was nu al meer dan twee uur zeer intens aan het strijden tegen de Franse ridders. Hij zag de ridders van d'Artois nog aan komen rijden, en werd gegrepen door wanhoop. Hij herkende de reusachtige standaard van d'Artois. Hij beval de mannen van Gent voorwaarts om de aanval op te vangen.
Robert d'Artois reed onstuimig verder. Hij slaagde erin diep door te dringen, tot in het midden van de Vlaamse troepen. Hij reed krachtig in zijn charge, bijna tot aan de banieren van Gwijde van Namen. Hij bereikte de vlag met zuivere kracht en energie van de wapens, greep de vlag met beide handen vast, en scheurde ze. De overwinning was van hem!

Toen de mannen van Gent deze heldendaad zagen, liepen ze in grote aantallen naar die plaats, naar Robert d'Artois toe. Ze vielen die trotse Franse ridder wel met een dozijn razende mannen aan, onder wie ook Juris Vresele. De Vlamingen streden tegen Artois met pieken en goedendags. Artois moest zich terugtrekken. Hij kon slechts uit de dodelijke omhelzing ontsnappen door achteruit te rijden! Zijn paard was gewond. Hij vormde een nieuwe groep van ridders, trok een groepje naar hem toe. Hij wou het voorbeeld geven. Aan het hoofd van de nieuwe groep chargeerde hij weer in de Vlaamse slagorde, op een plaats die iets dichter naar de Leie toe lag.

Een weinig later streden twee Vlamingen tegen Robert d'Artois in de veldslag. Eén van die mannen was een monnik van de Abdij van Goes in Zuid-Beveland. De man had zijn religieuze orde verlaten om een strijder voor Vlaanderen te worden. De andere was een lekenbroeder uit de Abdij van Ter Doest nabij Lissewege, genaamd Willem van Saaftinge. Willem kon naar Robert d'Artois springen om zijn twee sterke armen rond het lichaam van de *sénéchal* te slaan, zodat Artois zijn armen niet meer kon bewegen. Nog meer Vlaamse strijders doodden het paard van Artois onder hem. Willem van Saaftinge en Robert d'Artois rolden in de modder.
Artois stond snel recht, maar zag zich omsingeld door vijanden. Hij riep dat hij zich overgaf, en vroeg om zijn wapens te overhandigen aan een Vlaamse edelman. De militiestrijders van Gent schreeuwden dat ze geen Frans verstonden, en hakten hem neer met hun bijlen en goedendags. Het duurde niet lang tot het volledig gebroken, dood lichaam van Robert d'Artois in de modder van Groeninge lag.

Niet lang nadien veroverde de ridder Hugen Butterman van Arkel in Brabant de standaard van d'Artois, en bracht hem triomfantelijk tot in het midden van de Vlaamse lijnen.

Op ongeveer hetzelfde ogenblik, een beetje verder, stierf de Kanselier Pierre Flote in gelijkaardige omstandigheden. Vele andere onder de meest edele ridders van het koninkrijk, mannen die samen met de *sénéchal* hadden gereden, werden gedood in de formatie van d'Artois.

Onafhankelijk van die strijd, maar rond hetzelfde tijdstip, stierf ook Jacques de Châtillon. De Châtillon had die dag veel Vlaamse militiestrijders gedood. Aan het einde van de namiddag, had een groep Vlamingen hem omsingeld, zijn slagpaard naar de grond gehaald, en dan de Châtillon gedood. Hij smeekte naar genade, maar kreeg die niet. Te veel Vlamingen uit het Brugse Vrije herkenden zijn wapenschild, en kenden zijn reputatie. De Châtillon ook overleefde de slag niet.

Toen Graaf Robert d'Artois erin slaagde de standaard van Gwijde van Namen te verscheuren, zonk de moed zeer van de Vlaamse troepen in dat deel van het slagveld. Tezelfdertijd meenden de militiestrijders enige beweging te ontdekken in de Franse reserveformaties. De Vlamingen namen aan dat Artois de Vlaamse linkervleugel had verslagen. De laatste, grote mokerslag, zou nu toegediend worden door de twee machtige Franse reserveformaties!
De Franse achterhoede bewoog zich toen inderdaad naar voren! Hun trompetten schalden de stormaanval al.
In feite, stopten de formaties. Ze draaiden zich dan langzaam om, maar de Vlamingen geraakten toch in paniek. Ze vreesden dat een nieuwe, vernielende charge tegen hen zou gezonden worden. Veel Vlamingen wierpen hun zwaarste wapens neer in het Groeninge Veld. Ze vluchtten. Ze wisten niet goed naar waar ze konden vluchten, en ze liepen rond alsof ze volledig het hoofd verloren hadden. Sommigen probeerden zelfs de Leie over te zwemmen, nog volledig gekleed in hun maliënkolders.

Gwijde van Namen was bezig aan het strijden binnen de rangen van het Brugse Vrije. Hij bemerkte niet dadelijk de paniek die links van hem uitgebroken was. Hij ook zag de Franse reserveformaties zich in beweging zetten in de richting van de Groeninge Beek.
Gwijde van Namen liep snel naar de plaats waar de Vlaamse militiestrijders zich uit de veldslag wilden onttrekken. Hij riep naar de vluchtende mannen om terug te komen. Hij pleitte, smeekte hen terug naar de rangen te komen. Hij zei dat er nog hoop was. Hij had hen

nodig in de veldslag! Niet alle hoop was verloren. Zouden ze behandeld, aangezien willen worden als lafaards en verraders?
Andere ridders van Vlaanderen liepen naar hem toe om hem te helpen. Jan Borluut had al zijn ziel uit zijn lichaam geroepen om zijn militiestrijders terug te roepen. Ook Goswin van Gossenhoven, Willem van Boenhem, Boudewijn van Popperode, Gerard Ferrant en Bangelijn van Aardenburg liepen naar de vluchtende mannen toe en riepen hen terug in de rangen. Ze slaagden erin de mannen ertoe te bewegen hun neergeworpen wapens weer op te nemen, en hun plaats weer in te nemen. De Vlaamse ridders konden de strijders terug in de rijen brengen. Ze hergroepeerden hen.
Ook de strijders van Ieper, die het garnizoen van Jean de Lens verslagen hadden, dreven de vluchters weer naar de lijnen in het slagveld. Zij ook voegden zich dan bij de mannen die dar streden. De versterkingen gaven nieuwe hoop aan de Vlamingen in de extreem linkse vleugel. Alle vluchtende Vlamingen keerden weer.

De Franse reserveformaties kwamen nooit in het Groeninge Veld aan! De Vlaamse troepen konden de tegenaanval inzetten. Dit gebeurde langsheen al de Vlaamse lijnen.

De veldslag raasde nog steeds in het Groeninge Veld. De Franse koninklijke standaard viel en werd in stukken gescheurd. De Franse ridders konden dan op hun beurt de moed verloren hebben. Weinig Franse edelen zagen dit echter gebeuren. Ze bleven verder strijden. Ze konden niet meer hopen op enig nieuw initiatief in de slag. De Vlamingen lieten hen niet uit hun rangen geraken, en ook niet zich terugtrekken naar de beken. Ze omsingelden overal de Franse ridders. De edellieden die vroegen om zich over te geven, werden onverbiddelijk gedood. Geen genade werd verleend. De Fransen werden niet gevangengenomen. Sommige Franse ridders knielden op het slagveld en boden de heften van hun zwaarden aan, met het scherp naar beneden, ten teken van overgave. De Vlamingen namen hun wrede weerwraak.

De veldslag van Kortrijk werd daarna een slachting, een meedogenloos bloedbad. Het doden van de Franse graven en ridders duurde onverminderd voort. Toch probeerden meer en meer Fransen nog te vluchten. Ze slaagden in die opzet. Ze probeerden weer over de beken te geraken, in de andere richting.
Sommigen slaagden daarin, velen niet.
De beken werden gevuld met gewonde en dode paarden en ridders. Het water kleurde opnieuw rood met het bloed van de mannen en paarden. Gewonde ridders riepen genade in het water, wanneer ze hun levenskrachten uit hun lichaam voelden vloeien. Niemand redde hen. Enige ridders vluchtten te voet naar de reserves. De veldslag leek zijn einde te naderen. De Vlamingen hadden de overwinning behaald. Ze konden nu niet meer verliezen.

In de gevechten die nog even verder woedden aan de Vlaamse rechtervleugel tegenover de Grote Beek, waren al gestorven Godfried van Brabant en Jean de Burlats. Ook Guy de Nesle werd nu gedood. Overal dreven de Vlaamse troepen de Franse ridders terug. Ook aan de Vlaamse linkervleugel werden de meeste Franse aanvoerders gedood. Jacques de Châtillon was toen al lang in stukken gehakt. De graven van Eu en Aumale en de heer van Tancarville sneuvelden oneervol. Mathieu de Trie streed tot het bitter einde. In de laatste ogenblikken van de slag werd hij gevangen genomen. Zelfs de meest bloeddorstige Vlamingen vonden toen dat ze verzadigd waren van de gruweldaden.

De Franse nederlaag

Terwijl de veldslag naar zijn einde liep, reden de twee laatste formaties van de Franse reserves naar voor. De Graven van Saint-Pol, Boulogne en Auvergne met Louis de Clermont, graaf van Auxerre, reden tot een beetje verder dan hun oorspronkelijke plaats. Daar kregen ze een beter overzicht van het bloedbad in het Groeninge Veld. Honderden ridders vluchtten weg van de beken aan de zuidelijke en de oostelijke kant van de kleine beken. De graven konden zien hoe vele van die ridders hun bepantsering afwierpen, om zich slechts op hun paard te houden in maliënkolders en hauberken. De Vlaamse strijders waren zich aan het voorbereiden, klaar om een aanval over de beken heen te lanceren.

De graven en bevelhebbers van de Franse achterhoede besloten dat het te laat was om nog een nieuwe aanval in te zetten. Ze zouden in de minderheid blijven en toch maar gedood worden, zoals de rest van het koninklijk leger. Ze vonden zich met te weinig mannen om nog iets te veranderen aan de afloop van de veldslag. De achterhoede zou moeten afdruipen, zich terugtrekken, en het slagveld verder overlaten aan de Vlamingen. De Vlaamse strijders konden daarom de overwinning opeisen. Dat was de regel op een slagveld. De strijdkracht die het veld verliet, verklaarde zich verslagen!

De ridders wilden hun dienaars toch nog enige tijd gunnen om de persoonlijke bezittingen van de ridders op karren te plaatsen in het legerkamp van de Pottelberg. Ze lieten dus hun trompetten schallen, ten aanval. Het was die oproep die de Vlamingen erg vreesden. De Vlamingen dachten dat de Franse reservetroepen toch nog zouden aanvallen. Het was slechts een list! Terwijl de Vlaamse rijen zich weer schrap zetten, en afwachtten, keerden de Franse ridders zich om en ze reden weg. Ze namen niet het risico van een nieuwe, gefaalde charge.

De militiemannen van Brugge zagen het eerst dat de Franse reserve niet zou aanvallen. Ze staken daarom de Grote Beek over. Ze begonnen hard te lopen in de richting van de achterhoede van het Frans leger. Die troepen spoorden hun paarden aan, zuidwaarts. Enige edellieden van de formatie van de graaf van Saint-Pol wilden niet in oneer vluchten. Ze reden in op de mannen van Brugge, streden nog, en vonden de dood nabij de Lange Mere. Hun wanhopige actie gaf de vluchtende Franse ruiters wat meer tijd om naar de veiligheid te vluchten. De Leliaert heer van Bourbourg werd wreed gedood in dit laatste gevecht. De Vlamingen sneden zijn borst open van zijn buik tot aan zijn hoofd met de snijdende punt van een goedendag, en lieten de man doodbloeden in de ergste pijnen.

In de achterhoede van het Frans leger reden ook nog ridders van Brabant en Henegouwen. Die mannen konden Vlaams spreken. Ze probeerden te ontsnappen naar het noorden door de Vlaamse strijdkreet van ‘Vlaanderen de Leeuw!’ te scanderen. Gwijde van Namen hoorde van die list, en gaf bevelen al de mannen te doden die met sporen aan reden, omdat ze hoogstwaarschijnlijk vijandige ridders waren. Heel wat van de Brabanders werden nadien gedood in de weiden die de ‘Bitter Meersen’ of de ‘Bloedmeersen’ genoemd werden.

De resten van het Frans leger vluchtten in wanorde langs de wegen die naar het zuiden leidden., naar Doornik en Lille, naar Zwevegem en Sint-Denijs. De ruiters, ridders en schildknapen, hadden een goede kans om te ontsnappen. Ze spoorden hun paarden aan, verminderden pas later hun snelheid, en reden daarna stapvoets. Ze wierpen hun harnas af, alsook de *chamfrons* en de doeken van hun paarden. Veel van hen reden sneller dan de Vlamingen konden lopen. De Vlaamse strijders vielen wel nog op het Frans voetvolk, op de kruisboogschutters en op de *bidauts,* op de huurlingen van het koninklijk leger. De

Vlamingen doodden die mannen, zelfs tot nog ver van Kortrijk. De achtervolging en het doden gebeurde tot nog zes of zeven mijlen verder. Slechts dan, wanneer de avond viel en de duisternis haar sluier over de wegen spreidde, keerden de Vlaamse milities zich om en wandelden ze terug naar Kortrijk, hun wraak verzadigd.

Vanaf de torens en de gekanteelde muren van Doornik, zagen de verbaasde poorters de resten van het koninklijk leger in lange kolommen naar de stad strompelen. De schepenen van Doornik begrepen niet wat er gebeurd was. Ze gaven het bevel de stadspoorten te sluiten. Zelfs de graaf van Saint-Pol werd niet binnengelaten. Hij moest de nacht doorbrengen in de nabije abdij van Saint Nicolas.
De Fransen die in de omgeving van Doornik aankwamen bevonden zich in schoktoestand. Ze waren uitgeput en hongerig. Ze gaven goud en hun dure wapens weg voor een stuk brood. De weg naar Doornik lag vol met allerhande stukken bepantsering, met helmen, borst- en rugplaten, scheenbeenstukken en armplaten, met schilden, en zo meer.
De Franse strijders-te-voet die konden ontsnappen brachten de nacht door in de dorpen van het platteland. Ze plunderden daar, verkrachtten, en doodden de mensen. Bij zonsopgang zetten ze hun tocht verder zuidwaarts, naar Picardië en naar Parijs, of naar welke streek ook waar ze vandaan kwamen.

De Vlaamse troepen achtervolgden de Franse strijders en doodden de mannen in elke groep die ze konden vatten. Het Frans koninklijk leger werd vernietigd.
De Vlamingen stonden in het slagveld sinds de vroege morgen. Ze hadden hard gestreden en een grote overwinning behaald. In de achtervolging waren heel wat militiestrijders nog meer dan zes mijlen ver gemarcheerd. Nu keerden ze die zes mijlen terug! Ze voelden zich zeer hongerig en dorstig. Ze hadden nog niet gegeten op die dag van Sint Benedictus! Laat in de avond slechts, werd enig voedsel in het Groeninge Veld uitgedeeld.
De meeste bevelhebbers van de veldslag, ook Willem van Gulik en Gwijde van Namen, waren gewond, maar tevreden. Ze gingen vroeg slapen in één van de huizen van Kortrijk. Ze waren uitgeput door de spanning en de fysische druk van de slag.

De volgende dag organiseerden de Vlaamse ridders de collecte van de buit. De gedode vijanden werden uitgekleed, ontdaan van hun bepantsering en klederen. Daarna lieten de Vlamingen de gesneuvelden zo, naakt, liggen op het slagveld. De lichamen werden later op de dag verzameld, opgehaald en begraven.
Het Frans leger had haar kamp op de Pottelberg gelaten voor wat het was. Daar vonden de Vlamingen veel goud en zilver, rijkversierde tenten, meubelen, tapijten, wapens, paarden en gebruiksvoorwerpen van alle soort. De Pottelberg werd al gauw de ‘Berg van Weelde’ genoemd.
De Vlaamse ridders toonden de veroverde banieren van het Frans koninklijk leger overduidelijk aan de verdedigers van het kasteel van Kortrijk. Jean de Lens begreep dat hij alle hoop op hulp van aflossing kon vergeten. Op de 13de juli gaf hij het Frans garnizoen over.

Op de 12de juli verscheen een monnik van Oudenaarde op het Groeninge Veld om het lichaam van Robert d’Artois op te eisen. Willem van Gulik weigerde dat eerst categoriek. De monnik drong aan en deed beroep op de eer van de Vlaamse bevelhebber. Willem liet de monnik ten slotte toe om in de kerk van de Groeninge Abdij de lichamen te begraven van de graven van Artois, Eu, Aumale, de koning van Melidas en nog andere ridders van de hoogste Franse adel.

De Vlamingen feestten. Brood, kaas, vlees, groenten en fruit werden naar Groeninge gebracht, betaald met Frans geld. De Vlamingen vierden hun overwinning vooral op de 13de juli.
De mannen van Willem van Gulik en van Gwijde van Namen verzamelden op het Groeninge Veld meer dan vijfhonderd gouden sporen op de Franse ridders. Die sporen, samen met de vele Franse banieren en andere vlaggen, werden opgehangen in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw, naast het kasteel. Later zou de slag van Kortrijk genoemd worden als de 'Slag van de Gulden Sporen'.
Twee Franse *sénéchals*, de connétable, de kanselier en twee maarschalken van Frankrijk werden in de veldslag gedood. Honderden roemrijke ridders van Frankrijk kwamen niet levend weg uit het Groeninge Veld.

Willem van Artevelde bracht zijn mannen, nu nog slechts zeven strijders, vijf mijlen zuidwaarts. Hij en zijn groep namen bloedige wraak op de Franse vluchtende strijders-te-voet. Het doden was niet moeilijk. De Fransen leken verdwaasd en verward. Ze boden nauwelijks weerstand. Willem keerde in de late avond weer naar Kortrijk. Hij sliep in een schuur van de abdij van Groeninge. De abdij was omgevormd tot hospitaal. De gewonde mannen lagen in de kerk van de abdij en in de kloostergangen. Geen Franse gewonden werden binnengebracht. De Vlaamse mannen doodden hen meedogenloos. Willem van Artevelde bleef nadien nog even met de eigen troepen van Willem van Gulik.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet bleven samen. Zij ook liepen in de achtervolging, vatten twee ridders en een groep van huurlingen. Ze vochten tegen die, en doodden hen. Ze keerden zeer laat terug naar het Groeninge Veld. De volgende dag namen ze als vertrouwelingen van Gwijde van Namen deel aan de plundering van het Frans kamp op de Pottelberg. Ze vonden enige kleine gouden en zilveren voorwerpen, die ze onder hun maliën konden verbergen. Op de 14de juli besloten ze naar Gent terug te keren. Ze beloofden nieuwe oproepen tot steun van Jan Borluut op te volgen. Jan Borluut wou naar Gent marcheren om de macht over de stad te ontrukken aan de Leliaert schepenen. Raes, Jan en Wouter beloofden Borluut dat hij op hen kon rekenen als dat nodig mocht zijn, vanuit binnen in de stad.

Juris Vresele en zijn mannen verdeelden de buit die ze op het slagveld verzameld hadden. Juris vond ook zijn knapzak weer, zwierde alles wat geen waarde had uit de zak, en vulde hem met gouden kettingen en enige edelstenen. Hij had ver van voldoende om zijn veldtocht de moeite te laten zijn.
Wanneer de Vlamingen in de achtervolging van de Fransen liepen, liep ook hij weg van het Groeninge Veld. Hij liep rechtstreeks naar de Pottelberg, naar het Frans kamp. De Vlaamse ridders hadden echter al wachters opgesteld op de Pottelberg om te beletten dat eenzaten zoals Juris de tenten zouden plunderen. De Vlaamse ridders wilden de rijkste buit voor zichzelf houden! Juris verborg zich op de Pottelberg tot het donker werd. Hij stond daar een tijdje alsof hij een wachter was. In het allerlaatste licht van de dag sloop hij het kamp in. Hij verzamelde nog wat meer buit. Zijn knapzak vulde hij met mooie voorwerpen. Hij vond een gouden kruisbeeld, twee zware halskettingen met schitterende stenen, een mooi gegraveerde dolk, zilveren schoengespen, en wat zilveren tafelversieringen. Hij vond nog een kleine kast onder het bed van een ridder, en nam die mee. Hij stak het kastje open, en vond gouden muntstukken. De doos hield enige munten van Genua en Firenze, enige gouden Parisis ponden, en zelfs enkele gouden Vlaamse Grooten. Hij meende dat hij daarmee voldoende had om enige ladingen wollen doek en andere producten van Gent mee te kopen.

Zijn buit dekte een deel van het geld dat hij verloren had tijdens de oorlog in Vlaanderen. Hij dacht er even over na nog enige maanden in het Vlaams leger te blijven, maar hij beschouwde dat uiteindelijk te gevaarlijk voor zijn buit.
Juris zette zich op weg naar Gent.
Hij beloofde aan zichzelf, ter herinnering aan zijn Vlaamse metgezellen die in de veldslag gedood werden, om naar het leger terug te keren in geval van nood.

Juris Vresele keerde gans alleen terug naar Gent. Hij bleef heel voorzichtig gaan langs de kleinere wegen. Hij wou niet het risico lopen gevat te worden door bandieten op de hoofdwegen naar Gent.
Twee dagen later, zag hij in de verte met veel vreugde de torens van zijn geliefde stad van Gent oprijzen.

2.3. Raes van Lake. 1303

Raes van Lake was een echte en waarlijke poorter van Gent. Hij wist niet van één man of vrouw van zijn familie, dood of levend, die ooit elders gewoond had. Hij sprak de taal van de stad, een Vlaams dialect. Wat was het Vlaams anders dan een reeks dialecten, waarin elke stad en elk dorp zijn eigen tongval gevormd had?
Raes was geen indrukwekkende man. Hij was eerder kort, maar lenig, had een aangenaam, rond, open gezicht dat sommige vrouwen wel knap vonden. Hij glimlachte dikwijls en gemakkelijk, en hield van het leven. Een beker wijn volstond hem om zich gelukkig en tevreden te voelen. Hij meende zich niet speciaal in zijn handelingen belemmerd door anderen. Hij beschouwde concurrentie eerder als een gezonde uitdaging, een spel waarin hij gewoonlijk won en zelden verloor. Verliezen aanzag hij slechts als tijdelijke tegenslagen, die snel vergeten werden door betere winsten. Verliezen deden hem zelden zijn goed humeur verlaten.

Raes van Lake was een wever. Ten minste, weven was wat hij geleerd had als jongen. Hij was een meester-wever, maar had allesbehalve gehouden van de zes leerjaren bij een sombere wever, bij wie zijn ouders hem geplaatst hadden. De vader van Raes was ook een wever geweest, en een man die succes behaald had in zijn vak. Hij had er de voorkeur aan gegeven Raes elders te laten opleiden. Zijn vader had er niet van gehouden zijn al te nieuwsgierige zoon rond zich te hebben. Raes wist trouwens toen al lang alles wat zijn vader hem had kunnen leren. Hij was in de werkplaats van zijn vader gebleven gedurende volledige dagen, frutselend aan zowat alles, en kijkend naar wat zijn vader en diens helpers deden aan de weefgetouwen.
Raes had niet geprotesteerd toen hij gedurende lange uren het huis van zijn ouders moest verlaten. Er bleef niet veel liefde hangen tussen Raes en zijn vader. Raes had al vroeg de hoop op genegenheid van zijn vader opgegeven. Toen Raes op zijn beurt een wever werd, en een meester, was zijn vader plots overleden, nog relatief jong. Raes was een enig kind. Hij vond zich ineens aan het hoofd van een kleine familie die bestond uit zichzelf en zijn moeder, en van een werkplaats. Hij erfde enig geld. Hij ontdekte daarmee dat hij ofwel verder een wever kon blijven zoals zijn vader was geweest, of een lakenhandelaar kon worden. Raes kon wollen, geweven doek van andere Gentse wevers opkopen, dat laten vollen en verven volgens zijn eigen specificaties, en het dan met een mooie winst verder verkopen. Hij koos voor dit laatste beroep. Hij bleef niettemin een lid van de weversgilde.

Raes van Lake was nog een jongeman toen hij een lakenhandelaar van Gent werd. Hij was energiek, en steeds aan het zoeken naar nieuwe opportuniteiten van kopen en verkopen. Hij probeerde veel relaties op te bouwen, met wevers en Lombardische kopers. Hij zocht vrienden te maken in de handel! Hij werd weldra een bekende figuur in Gent. Hij hield ervan om met mensen te praten en hij was steeds bereid om te onderhandelen over prijzen, kwaliteit en hoeveelheden.
Veel mensen wisten voor welke waarden Raes zou vechten. Hij was voor familie en voor Gent, en ook voor de wettelijke graaf van Vlaanderen. Men kon hem een Klauwaert noemen, een Vlaamse patriot. Hij gaf de voorkeur aan Vlaanderen en aan haar graaf boven de Franssprekende koning van Frankrijk, die in het verre Parijs bleef. Raes wist wel dat de eveneens Franssprekende graaf van Vlaanderen, Gwijde van Dampierre, van Franse afkomst was. Dat kon hem niet deren. Raes van Lake kon uitstekend Frans spreken. Hij hield van Vlaanderen, van Gent, van de bevolking, en van haar taal.

Raes was een verstandige jongeman. Hij kon je de prijzen opnoemen van wollen doek van verschillende soorten in de meeste steden van Vlaanderen, Brabant en Henegouwen. Hij kende Latijn en wat Grieks, had enkele boeken in die twee talen gelezen, en hij had ook wat Florentijns en Duits opgepikt, voldoende om transacties af te sluiten met Lombardische en Duitse handelaars.
Raes bleef niet steeds een gemakkelijke man. Hij had een vurig karakter! Hij kon oplaaien in woede wanneer iemand hem bedroog in een handelsovereenkomst. Sommigen zeiden dat hij een bundel zenuwen was, die steeds door de straten liep op zoek naar een nieuwe zaak, soms bij mensen zo maar binnenviel, en die zijn inzichten en natuurlijk zijn eigen laken op anderen duwde. Energie was inderdaad zijn hoofdkenmerk. Energie had hij ook wel nodig voor wat hij deed. Hij werkte hard. Hij smeekte en vleide om maar een contract binnen te kunnen halen. Hij gaf nooit op. Hij gebruikte zijn geest om sluw te zijn, en hij genoot voorspoed.

Raes was wel een Klauwaert, maar onder zijn vrienden en collega's zag hij ook veel Leliaerts. Hij praatte zelden over politiek met hen. Hij weerhield zich er niet van met hen zaken te doen. De meest extremistische Klauwaerts vermeden hem, en ook de meest fanatieke Leliaerts van Gent.
Raes van Lake moest wel beschouwingen maken over de situatie van Vlaanderen. Hij vond Vlaanderen en Gent in zeer slechte staat. Het land werd geteisterd door oorlogen. Misschien was dat waarom zijn donkerbruine haren zo vroeg vergrijsden. Hij leek ouder dan hij was, wat hem wel hielp in zijn beroep. Hij zag er al uit als een waardige, kalme handelaar. Weinig van zijn partners merkten zijn eerder dikke, sensuele, vochtige lippen op, zijn korte, dikke neus, een kin die een beetje te dik werd, alle tekenen van een man die van geneugten hield. Met Raes van Lake moest je je niet steeds zorgen maken over wat er achter je rug gebeurde. Raes was eerlijk. Hij hield niet van conflicten. Hij handelde met een positieve instelling in zijn onderhandelingen met andere koopmannen, en hij kon zijn tegenstanders de vreugde van een kleine overwinning gunnen. Sommigen zeiden dat hij naïef was, doch slechts in het begin. Raes sloot slimme overeenkomsten af! Hij werd zo een gerespecteerde man in Gent, hoewel niet iemand onder de allerrijksten. Hij was nooit een zeer machtige man. Hij bleef achter de schermen.
De waarheid was dat hij wat geld geërfd had en het zeer goed gebruikte om gestaag maar zeker te groeien. Hij was begonnen met te weinig geld om zeer grote winsten te maken, zodat hij niet in de weg kwam van de magnaten van de stad. Het enig kenmerk waarin hij uitblonk, was in dat hij vooral enig van het doek van de allerhoogste kwaliteit in Gent kon afleveren. Dat werd vooral toegeschreven aan één van zijn beste vrienden en partner, de volder Jan Denout

Raes was drieëntwintig jaar oud in 1303. Hij had in de roemrijke Slag van Kortrijk gevochten. Die had hem een heel stuk rijper gemaakt. Hij praatte meer dan vroeger met de ernstige Juris Vresele. Juris was een andere beste vriend van Raes. Hij vertelde slechts aan Juris over zijn akelige nachtmerries na die veldslag. Dikwijls werd hij in het midden van de nacht wakker, lag dan gans in het zweet, en hij had gedroomd in zijn slaap over de gevechten met reusachtig grote Franse ridders die boven hem stonden, gewapend met enorme strijdbijlen, klaar om zijn bepantsering te doorklieven.

Raes had Juris ontmoet na de veldslag. Ze hadden samen aan een tafel gezeten tijdens het banket georganiseerd door de schepenen van Gent ter ere van Jan Borluut en zijn mannen. Die tafel in de tent in het Bijloke Veld werd toen de Heldentafel genoemd. Hier zaten de meest prominente poorters van Gent die samen gevochten hadden met Ser Jan Borluut. Juris en Raes hadden daar veel gepraat. Raes deelde in het scepticisme van het nut van oorlogen en

veldslagen. Juris opperde de mening dat één grote veldslag lang niet genoeg was om de koning van Frankrijk te verslaan en hem buiten Vlaanderen te houden. Ze waren tot het besluit gekomen die avond dat oorlogen slechts konden gerechtvaardigd worden wanneer men zijn familie en zijn gemeenschap moest verdedigen. Tegen de kwade ambities van een koning was het gerechtvaardigd de wapens te gebruiken! Juris leek inderdaad ook oorlogen en veldslagen te haten, en Raes kon zich daarmee gretig akkoord verklaren. Die avond, waren de twee mannen vrienden geworden. Later, plaatsten ze ook hun fondsen samen in nieuwe handelsinitiatieven. Meer geld, grotere handelsvolumes, grotere contracten, hogere winsten! Die logica begrepen beiden zeer goed. Juris was anders een zo hoffelijke en eerlijke handelaar als Raes zelf. Ze deelden dezelfde waarden in het leven.

Raes was van hartswege een sensuele man. Hij was ook een vrome Christen, die leefde volgens de leer van de Evangelies. Zijn zintuigen mochten hem in die dagen naar de rode hoofdjes van de Gouden Leeuw getrokken hebben, naar de rondborstige blondjes van de Tinnen Beker, naar de donkerogige, zwartharige, vranke en gevaarlijke meiden van de Spaanse Kogge. Die vrouwen konden je rauw verslinden en je in een kort oogwenk rond hun vingertje draaien. Raes had tot dusver vermeden die slecht befaamde taveernes te bezoeken, maar hij vond ze wel erg opwindend. Zijn bloed scheen de laatste maanden ook sneller en heter door zijn aderen te vloeien.
Raes werd soms ook in de morgen wakker met een gevoel van paniek in het hoofd, om zich zonder kroost te weten, zonder zonen die zijn naam en zijn vak verder konden zetten. Hij voelde zich dan een zeer eenzame man.
Raes had onlangs uitgekeken naar meerdere jonge meisjes, een beetje heimelijk en van ver, maar geen één van de plompe, gezonde, blozende meisjes van Gent en van de betere families hadden hem kunnen betoveren. Wel, er was toch één vrouw die hij met meer dan gewone interesse had bekeken!

Haar naam was Zwane Bentijn. De moeder van Zwane moest beschikt hebben over talenten van voorspelling, want Zwane was de meest blanke en mooiste zwaan van Gent! Ze was een kleine vrouw, met een mooi gevormde borst, elegant, en nauw in het middel zoals geen ander meisje in het betere gezelschap van Gent. Ze was natuurlijk blond van haar. Haar ogen schenen het lichtste grijs, bijna doorschijnend. Haar lange, golvende haren hadden de kleur van een rijp granenveld in de oogsttijd. Ze had mooie, delicate leden en een prachtig gezichtje. Haar lippen waren dik zoals die van Raes, steeds vochtig en zich bewegend. Op sommige ogenblikken hield ze die lichtjes open. Haar neus was smal en recht. Raes had nooit voorheen een gezicht gezien met meer gelijkaardige, symmetrische, harmonieuze trekken. Zwane Bentijn was helemaal niet plomp, licht als een veder, haar jukbeenderen net en beetje zichtbaar. Ze had een humeur! Ze fronste soms haar wenkbrauwen in woede. Raes meende echter dat hij haar humeur gelijk kon houden met een omhelzing en een kus.

Ja, Raes van Lake had Zwane kunnen bestuderen wanneer ze met haar ouders aan een ander banket in Gent zat. Dat feest was ook georganiseerd door de schepenen. Slechts de meest vooraanstaande mannen van de stad waren uitgenodigd. Raes had toen niet goed begrepen waarom hij in dit gezelschap gevraagd was, want zijn rijkdom was eerder bescheiden vergeleken bij wat hij wist van sommige andere gasten. Hij zat tegenover Zwane Bentijn die avond. Hij had aangenaam met haar kunnen praten, maar zij had niet meer belang aan hem gehecht dan de beleefdheid kon eisen.
Zwane was slechts achttien. Ze was natuurlijk opmerkelijk mooi, een stralend zilveren beeldje, en toch een aantrekkelijk vrouw. Raes had gehouden van haar hoffelijke, maar levendige woorden. Hij vond Zwane Bentijn wonderbaarlijk! Er was maar één probleem.

Hij had al even goed kunnen zuchten voor een prinses van de koninklijke familie! Ze was een meisje die ver boven zijn status stond, een vrouw die bedoeld was voor een ridder, voor een jongeman uit de oude geslachten van Gent, of voor een heer van de kasselrijen. Ze was niet bestemd voor een opkomende, groeiende, maar kleine handelaar zoals hij slechts was. Haar familie was bekend in gans Vlaanderen voor hun mooie vrouwen.

Niettemin werd Raes van Lake naar de mooie zwaan getrokken zoals een mot naar het licht. Hij zocht zaken te doen met haar vader. In die kwaliteit werd hij uitgenodigd naar het bureau van haar vader, in het huis van Zwane Bentijn in de Brabantstraat. Ze woonde slechts enkele huizen verder dan waar Raes met zijn moeder woonde!
Raes had het huis naast het zijne kunnen kopen. Hij had de kamers in dat huis voor zijn eigen familie heringericht en versierd. Officieel bleef hij wel bij zijn moeder inwonen. Ze namen hun maaltijden samen, maar hij sliep in het andere huis.
Tijdens één van zijn bezoeken aan het Bentijn huis, ontmoette Raes Zwane opnieuw. Het Bentijn bureau was gewoon de grote hal van het steen. Zwane diende haar vader en ook Raes enige van de beste Bentijn wijnen uit Frankrijk op. Ditmaal keek Zwane wat beter naar de anders onopvallende Raes van Lake. Ze wisselden niet één woord uit, behalve alstublieft en dank u, en nog veel minder dan een flirtende blik. Toen Raes het Bentijn huis verliet, was hij niet zeer verheugd.

Maar dan hoorde hij voeten achter zich aan rennen, en hij zag het meisje Zwane hijgend vóór hem staan. Ze gaf hem een papier dat haar vader aan Raes had willen geven, maar dat haar vader vergeten was hem te overhandigen. Ze fluisterde, vóór hem staand, of ze samen wat konden gaan wandelen. Ze ging naar haar tante in de Hoogpoort. Raes had niets te zoeken in de Hoogpoort, maar hij had wel een arm kunnen inruilen en eender welke zaak kunnen uitvinden om enige ogenblikken alleen met Zwane te kunnen praten. Het gesprek verliep meer dan aangenaam. En het duurde meer straten dan er liepen tussen de Brabantstraat en de Hoogpoort! Wanneer Raes van Lake Zwane uiteindelijk afleverde aan het steen van haar tante, kreeg hij de toelating haar hand te kussen. Zwane stemde toe Raes van Lake opnieuw te ontmoeten.

Zwane Bentijn zei niets van haar ware gevoelens aan Raes van Lake. Toch had de knappe, zij het niet opvallende jongeman met de elegante manieren, die met zulke krachtige argumenten sprak, haar hart veroverd. Zij ook had aan trouwen gedacht, de laatste tijd. Ze keek met haar eigen intelligentie naar de zonen van de oude geslachten van Gent.
Ze was ver van opgetogen met hun arrogantie, hun neerkijkende manieren met vrouwen. Ze wou een man die zijn eigen toekomst kon opbouwen, niet één die zomaar een toekomst erfde en die dan verkwanselde. Ze wou een man met sterke en edele opinies en waarden. Kon ze echt verliefd worden op één van die mannen? Ze was daar niet zeker van! Ze wist zelfs niet wat liefde betekende. Ze wist alleen dat een huwelijk een levensproject was. Met wie kon ze haar leven delen? Ze was niet dolverliefd op Raes van Lake, maar ze voelde dat ze een goed huwelijk voor de duur van haar leven met hem kon hebben. Ze meende instinctief dat hij haar zou respecteren. Wat ze hem kon geven zou met een goed hart en gretig ontvangen worden. Hun kinderen zouden mooie jongens en meisjes zijn. Ze vond dat ze aangenaam en hartstochtelijk in bed kon zijn, en met lust kon geven aan een man wat die verlangde. Ze had geen echtgenoot nodig die haar in vertrouwen nam betreffende zijn wijze van zaken doen. Dat was de verantwoordelijkheid van de man. Zwane was er ook van overtuigd dat Raes van Lake kon geven wat ze zocht aan geld, mooie klederen en glinsterende juwelen, een mooi huis, bescherming, en verstandige kinderen. Ja, Raes van Lake kon een goede echtgenoot worden! Raes had potentieel, zelfs meer dan hij zelf wist. Zwane zou het potentieel in Raes

aanmoedigen, om meer te realiseren dan Raes van zichzelf verwachtte. Er was slechts één probleem!

Het grootse probleem waren de ouders van Zwane Bentijn. De ouders van Zwane waren Leliaerts, hoewel geen ridders. De vader van Zwane zou bezwaren opwerpen tegen een huwelijk met een Klauwaert, met een niet zo erg rijke wever van Gent, hoewel Raes eigenlijk lakenhandelaar was. Raes was geen man van de oude geslachten. Hij was geen ridder.
Zwane had haar vader onlangs zien praten met een jongeman van de betere families, met Jehan Panneberch. Jehan was de zoon van Clais Panneberch, ook een Leliaert, een man van de oude geslachten van landeigenaar-poorters. Clais Panneberch was al schepen geweest. Hij werkte aan zakeninitiatieven samen met haar vader.
Jehan was een grote jongeman, ongeveer zes of zeven jaar ouder dan Zwane. Ze vond hem echter een onverdraagbare snoever! Jehan was groot en tenger, maar zo lelijk in zijn gezicht en leden als een oude heks. Ze schreeuwde haar afkeer uit wanneer ze zich moest inbeelden met die man op haar, naakt, met haar in een bed de liefde te bedrijven. Nooit! Ze wou die Jehan niet hebben! Ze voelde echter dat haar ouders al besloten hadden haar te dwingen tot een huwelijk met die Panneberch. De Panneberchs kwamen meer dan nodig naar haar huis in de Brabantstraat, en telkens moest Zwane aan de grote tafel net vóór Jehan zitten. Neen, neen, neen, Zwane wou Jehan Panneberch niet. Ze wou Raes van Lake!

Raes ontmoette Zwane Bentijn meer, en zelfs meerdere malen in de week! Hoe kon Zwane blijven uit haar huis ontsnappen, alleen, en gedurende lange uren? Hij vroeg daar niet naar. Hij was te gelukkig Zwane te kunnen zien en met haar te spreken.
Na twee ontmoetingen hielden ze elkaars handen vast. Zwane protesteerde niet. Na nog een ontmoeting meer, kusten ze op de lippen. De volgende ontmoeting vond hen hartstochtelijk elkaar omhelzen, achter een rij bomen op de Reep. Dan kon Raes zijn handen laten strelen over de borsten van Zwane en zelfs ze knuffelen, en haar liefdevol strelen over haar rug. Hij biechtte op dat hij verliefd op haar was. Zwane zei ook dat ze van Raes hield, hoewel ze niet goed wist wat liefde was. Ze voelde slechts het bloed haar warmer in de aderen vloeien wanneer Raes haar in zijn armen hield. Toen Raes haar had omhelsd, had hij heel nieuwe gevoelens in Zwane losgeweekt, waarover ze nog minder wist wat ze betekenden. Ze verlangde nu vurig naar Raes van Lake!

Raes begon met Zwane te spreken om naar haar vader te gaan en haar ten huwelijk te vragen.
‘Ja,’ murmelde Zwane, ‘maar we moeten eerst iets anders doen. Kunnen we elkaar ontmoeten en praten, ergens in een huis zonder door iemand anders gezien en gestoord te worden?’
‘Ik heb mijn eigen huis,’ stamelde Raes, zich afvragend wat zo’n bezoek kon opleveren. ‘Het zou niet zeer gepast zijn je daar te ontvangen.’
‘Morgen, na de middag, wil ik dat je me het huis toont, Raes van Lake!’
Raes was niet een klein beetje verrast. Hij dacht dat Zwane Bentijn slechts zelf wou zien of hij een mooi huis voor haar had, of niet. Raes van Lake vreesde niet dat hij haar op dat punt niet kon tevreden stellen. Hij had net zijn hal en de andere kamers opnieuw versierd met de mooiste tapijten en oude meubelen, alle in eik, van de van Lake familie. Hij had zilveren vazen gekocht en kandelaars, van een vriend. Mooi laken lag op de tafel. Hij kon trots een stenen haard tonen. De houten balken had hij met was ingewreven tot ze blonken. Hij had veel te tonen.

De volgende dag bracht Raes Zwane Bentijn naar zijn huis. Hij gaf zijn dienaars vrijaf voor de dag, gewoon door hen naar het ander huis te sturen, naar dat van zijn moeder. Zwane kon haar toekomstig huis op haar eentje in alle rust ontdekken.

Zwane kwam het huis van Raes in, haar bloed in vuur en zo heet als de vlammen in de haard. Ze zag de hal van Raes, en dacht er wel over. Ze zei hem dat, gromde goedkeurend.
Ze vroeg onmiddellijk, ‘kan ik de slaapkamers zien? Waar zijn ze? Toon ze mij!’
‘Vind je dat gepast?’ protesteerde Raes zwakjes.
Zwane had echter al zijn hand genomen. Ze duwde de deur open die naar boven kon leiden. Die deur zou hen eigenlijk naar de stallen van Raes gebracht hebben, maar men kon door een gang wandelen en dan de trappen op gaan. Raes bracht haar naar de juiste plaats.
Zwane keek rond in de grote slaapkamer van Raes.
Ze gaf als commentaar, ‘deze zal ons passen!’
Het was koud in de kamer, maar Zwane hield van de tintelende frisheid. In slechts enkele ogenblikken wierp ze al haar klederen af, liet die gewoon aan haar voeten vallen, en stond in minder dan geen tijd volledig naakt vóór Raes.
Raes stond nog volledig gekleed met open mond te staren naar haar blanke huid. Zwane lachte, maar Raes bleef als door de bliksem getroffen. Zwane duwde haar vaste borsten hoger met een beweging van haar lichaam. Ze maakte een ronde rug. Ze hield haar gezicht schuin. Ze zag duidelijk de lust in de ogen van Raes, gemengd met de terughoudendheid van schroom en eerbaarheid. Hij zou haar nu zeggen dat ze dit niet moesten doen. Dan sprong ze tegen Raes en duwde hem naar het bed.

Twee dagen later vroeg Raes van Lake om te spreken met de vader van Zwane Bentijn.
Ser Bentijn was geen domoor. Hij was niet dikwijls thuis, maar zijn echtgenote had hem gesproken over onverklaarde, soms zelfs van uitvluchten en gelogen afwezigheden uit het huis van Zwane. Hij had de jonge van Lake in zijn huis zien rood in het gezicht worden rond zijn dochter.
Hij ontving Raes plechtig in zijn hal. Hij bleef in een stoel zitten terwijl Raes stond, en stotterend het onderwerp van zijn bezoek aankondigde. De jonge schurk wou zijn dochter trouwen! De vader van Zwane bleef beleefd, maar vastberaden. Hij zei kalm aan Raes dat Zwane helaas al beloofd was aan een jongeman van de geslachten van landeigenaar-poorters van Gent.
Raes verzekerde Ser Bentijn, ook hij werkte samen met andere welbekende poorters en koopmannen van Gent, onder wie Juris Vresele en Willem van Artevelde. Hij beschreef zijn reputatie in het afleveren van het wollen doek van de betere kwaliteit in Gent. Hij werkte samen met de beste volder van de stad, en met de beste ververs, kaarders, strekkers, en zo verder. De vader van Zwane was toch even verbaasd bij de bedragen en de winsten die Raes vermeldde, en bij de gerespecteerde namen die hij opnoemde. Het fortuin van Raes was bescheiden, maar toch aanzienlijk voor zo’n jonge man. Hij hield echter in zijn geest het veel groter fortuin en de faam van de Panneberchs. Hij weigerde Raes tweemaal.

Raes had de weigering wel verwacht. Hij kon niet meer toevoegen dan hij al uitgesproken had. Hij gaf een laatste, plechtige groet aan de vader van Zwane, en opende de deur van de hal om het huis te ontvluchten.
In de deuropening stond Zwane Bentijn! Ze had gewacht in de gang tot Raes de hal zou verlaten. Toen ze het droevig, verworpen gezicht van Raes zag, wist ze wat er gebeurd was. Ze stonden dan hand in hand vóór haar vader. De moeder van Zwane kwam ook de hal in.
‘Vader,’ begon Zwane, ‘je weigerde me te laten trouwen met Raes. Je moet weten dat Raes van me houdt, en ik ook van hem. Als je echt Raes weigert, weet dan dat er schaamte over dit huis zal komen, want ik verwacht een kind van Raes. Ik ben geen maagd meer. Zo nodig kan moeder dat bevestigen, wanneer ze ook maar wilt.’
Zwane stampte met haar voeten op de stenen van de hal.

‘Ik wil en ik moet trouwen met Raes van Lake. Ik zal niet, hoort u, nooit, trouwen met enige andere man, hoe rijk en belangrijk die man ook moge wezen. Ik wil een mooie bruiloft. We moeten ons echter haasten, want binnenkort zal iedereen in Gent kunnen zien wat Raes en ik aan het doen waren.’

Gedurende enkele lange ogenblikken klonken in de hal van de Bentijns in de Brabantstraat hoge kreten van verontwaardiging, en hoge schreeuwen van de woedende moeder van Zwane. Iets later veranderden de kreten in hevig snikken. Beledigingen en beschuldigingen werden naar Zwane geworpen, en nog meer naar de onbeschaamdheid van Raes van Lake. Wat voor een soort man was Raes om een onschuldig kind zoals Zwane te misbruiken? Zwane grijnsde, noemde haar vader een oude domoor. Dat deed de vader van Zwane bijna stikken in zijn stoel. Hij had een sterke drank gemaakt van granen nodig on zijn zenuwen te kalmeren.
Raes bleef nog even. Niemand leek hem te vragen nog het huis te verlaten. Hij en Zwane spraken. Heel wat later stapte Raes van Lake dan toch uit het huis. De avond viel al donker. Hij ging weg, wetend dat hij kon trouwen met Zwane Bentijn! Andere leden van de familie werden zelfs bij geroepen, onder wie een eerwaarde priester. Zwane had ook een mooie bruidsschat afgetroggeld.

Zwane Bentijn en Raes van Lake trouwden in de Weverskapel, niet ver van hun huizen. Ze trouwden snel, in een mooie, maar korte plechtigheid. Hoewel Zwane geen maagd meer was, was ze in die tijd ook niet in verwachting. Slechts Zwane en Raes wisten dat, en de moeder van Zwane, maar Zwane deed Raes zweren het geheim niet te verklappen. Raes had zich al afgevraagd hoe Zwane met kind kon zijn zo snel na hun eerste verhouding.
Wanneer Zwane iets wou, dan kreeg ze gewoonlijk wat ze wou! Ze had geveinsd met kind te zijn, en ze kreeg Raes van Lake. Zwane werd snel zwanger na haar huwelijk, vroeg in 1304, maar haar eerste twee kinderen stierven bij hun geboorte. Hun eerst overlevende zoon kwam slechts zes jaar later. Zwane dacht soms hoe dit een straf van God kon zijn om haar ouders wat voorgelogen te hebben. Ze had echter nooit spijt over wat ze gedaan had. Ze betreurde het ook nooit in haar leven Raes van Lake getrouwd te hebben.

Twee mannen waren heel wat meer woedend dan de vader en moeder van Zwane Bentijn. Clais Panneberch had nog niet de weigering van Jan Denout verteerd om voor hem te vollen. Clais slaagde er niet in dezelfde kwaliteit van doek te bekomen als Raes van Lake. Hij voelde zich gefrustreerd en ontgoocheld in zijn pogingen om gekend te worden het beste wollen doek van Gent te verkopen. Die eer viel toe aan Raes van Lake. Nu vond hij zich ook erg vernederd, omdat zijn zoon teruggestoten werd door de Bentijns als hun schoonzoon. Hoe kon dat mogelijk zijn? En met wie zou Zwane Bentijn dan wel trouwen? Niemand minder dan met de Raes van Lake voor wie Jan Denout werkte! Raes van Lake en Jan Denout waren werkelijk de kwelduivels van de Panneberchs! De Panneberchs zouden een lesje moeten leren dan die eerzuchtig opscheppers, die nietswaardige parvenu die Raes van Lake genoemd werd!

Raes van Lake was nog slechts een paar dagen getrouwd, wanneer laat in de avond één van de inspecteurs van het wollen doek in de Lakenhalle op zijn deur klopte. De inspectie van doek werd georganiseerd door de gilde van de wevers. Raes liet de man binnen, ondanks het laat uur.
Zwane diende uitstekende wijn op. De man zei dat hij gestreden had in de Slag van Kortrijk. Raes knikte. Hij had de man zien lopen in het slagveld, zoals hijzelf, op de avond van die merkwaardige 11de juli van 1302. Ze haalden samen herinneringen op.

‘Mannen die te Kortrijk vochten zouden elkaar moeten helpen, ‘ging de man verder.
Raes knikte opnieuw, en wachtte voor wat nog meer moest komen. Had de inspecteur geld nodig van hem?
‘Er zal een speciale, onaangekondigde inspectie van wollen doek gebeuren in de Lakenhalle, morgen,’ ging de man verder.
De wenkbrauwen van Raes schoten omhoog.
‘Ik zal één van de inspecteurs zijn,’ fluisterde de man, zijn hoofd naar Raes buigend, ‘maar er zullen ook anderen deelnemen. U moet me nu even verontschuldigen. Ik keek al naar wat van uw doek van mindere kwaliteit. Het leek me dat minstens een deel van dat doek niet voldoet aan de correcte afmetingen tot op de laatste duim.’
Raes zei niets, hij gaf niets kwijt. Hij wist zeer goed dat zijn doek niet conform was aan de regels van de gilde. Dat was ook het geval met meer dan de helft van alle doek van lagere kwaliteit dat in de Lakenhalle opgeslagen lag! Hij had heel wat van dat doek op zijn gewone plaats gelegd, maar verborgen onder zijn beter doek. Hij was er zeker van geweest dat er geen inspectie op deze dagen van de week zou gebeuren. Wat de man hem vertelde was een speciale inspectie op aanklacht.

Zijn wollen doek zou gaan naar Brabantse koopmannen, die nog aan het doek wilden werken en het verder zouden strekken. Raes had geen recht dit doek te verkopen in Gent, met de zegel van de Lakenhalle erop, maar wie gaf daar wat om voor dit soort doek? De maten van het doek van mindere kwaliteit hoefden niet zo nauwkeurig te zijn. Als dit echter ontdekt werd, dan zou hij zware boetes moeten betalen, en misschien zijn toelating om doek te verkopen uit de Gentse Lakenhalle verliezen. Hij had op dat zegel toch gehoopt. Zonder het zegel zou de prijs van zijn doek fel moeten zakken.

‘Zeg me,’ vroeg Raes, ‘de man die een speciale inspectie aanvroeg, wie was hij? Kon het een Panneberch geweest zijn?’
De inspecteur knikte, ‘u raadde juist,’ glimlachte hij. ‘Sinds u dat Bentijn meisje trouwde, kunnen de Panneberchs geen goed woord over u horen. Zeg alstublieft aan niemand dat ik u gewaarschuwd heb. Ik zal zeer vroeg in de Lakenhalle zijn. U kunt ook vroeg naar de Halle komen, morgen, en het doek weghalen dat niet conform is. Ik zal de zegel van de Halle wel aanbrengen in uw winkel. Zo nodig kan ik de inspecteurs wat vertragen, maar uiteindelijk zullen ze toch uw balen willen meten.’
‘Ik begrijp het,’ zuchtte Raes van Lake. ‘Ik dank u. Ik sta bij u in de schuld. Ik zal mijn doek vroeg in de morgen weghalen.’
‘Het is niet de moeite om erover te praten,’ antwoordde de inspecteur. ‘Zoals ik al zei, de mannen van de 11de juli zouden samen moeten spannen!’
‘Dat zouden we inderdaad,’ ging Raes akkoord.
Ze schudden de handen. De man bleef niet langer. Hij nam zijn mantel, dankte voor de wijn, duwde zijn kap over het hoofd, en ging naar buiten.

De volgende dag, zeer vroeg, bracht Raes van Lake een paard en een kar naar de Lakenhalle. Jan Denout was met hem. Samen plaatsten ze de balen die te kort waren in afmetingen op de kar. Jan Denout reed weg met het doek naar de spanramen. Raes van Lake bleef in de halle. Laat in de morgen maakten de inspecteurs van de weversgilde een opgemerkte verschijning in de Lakenhalle. Ze kondigden een verrassingsinspectie aan. Uit een hoek van zijn ogen zag Raes de Panneberchs, vader en zoon, de halle binnenkomen, net op hetzelfde ogenblik. Ze wandelden op hun gemak, de handen gekruist op de rug. Ze kwamen staan niet ver vanwaar Raes van Lake zijn doek aan kopers toonde. Ze waren gekomen om leedvermaak te tonen. De inspecteurs maten het doek van Raes, en ze maten opnieuw, maar ze konden geen ander doek

dan dat van de correcte lengte en breedte bij Raes vinden. Geen discussie ontstond zelfs over de afmetingen. De inspecteurs gingen verder, maar ze zonden woedende blikken naar de Panneberchs. Eén van de inspecteurs ging zelfs naar de Panneberchs toe en fluisterde enkele zinnen naar hen. De Panneberchs waren duidelijk verbaasd en ontzet. Raes trok een onschuldig gezicht. De inspecteur die naar hem thuis gekomen was glimlachte aanmoedigend. De inspecteurs plaatsten de nodige zegels op het doek van Raes. Dan gingen ze naar de volgende inspectie. De Panneberchs verlieten snel de halle, ontdaan, heftig discussiërend, en ze maakten wilde gebaren onder elkaar.

Raes van Lake wandelde iets later van de Wevershalle naar zijn huis. Hij had deelgenomen aan een vergadering van de wevers. Hij ging in de duisternis langs kleine stegen. In één van de straatjes sprong een man vóór hem, een lang mes in zijn rechterhand. De man was het steegje ingelopen van aan de andere zijde. Hij wist dat Raes naar huis zou terugkeren. Raes trok zijn mantel uit, wond die rond zijn linkerarm. Hij sprong naar de portiek van een huis en plakte zich tegen de muur met zijn rug. Raes werd nog een andere aanwezigheid gewaar. Een tweede man was het steegje ingelopen van langs de tegenovergestelde zijde. Deze man toonde ook een mes. Ze sprongen naar hem toe. De twee mannen waren waarschijnlijk uitstekende messenvechters, maar Raes had ook al zijn lange knijf in de hand. Hij had gevochten op het Groeninge Veld! Hij vond tweemaal de energie in zich van elk van de gehuurde moordenaars. Hij sloeg de eerste zeer diep in de arm, en raakte de andere erg in de buik. Hij ook kreeg wel een lange snede aan zijn borst. De wonde deed erg pijn, maar hij behield zijn positie tegen de muur.
De man die Raes in de arm gestoken had bloedde overvloedig. Hij kon zijn mes niet verder in zijn rechterhand houden. Hij plaatste het mes in zijn linker, maar met die hand was hij niet zo goed gewend een mes te hanteren. Raes bedreigde hem met een paar stoten naar de buik van de man. De moordenaar vluchtte weg. De andere man stond nog dubbel geplooid. Hij leunde tegen de muur aan. Raes wist niet of de man de stoot wel zou overleven. Hij ging naar hem toe. Hij bracht zijn mes onder de hals en vroeg hem wie hem ingehuurd had om dit gruwelijk werk te doen.
‘Panneberch,’ siste de man.
Raes liet hem naar de grond vallen. Hij dacht er een ogenblik aan de man te doden, maar hij liep het steegje uit. Hij liep recht naar huis, en viel neer in de armen van Zwane Bentijn. Hij was overal bedekt met bloed.

Zwane hield haar hoofd; Ze trok Raes naar boven. Ze waste de wonde van haar echtgenoot goed uit. Ze bracht hem met de hulp van twee dienaars naar bed. Ze sloot de wonde zo goed ze kon. Een wonde, opgelopen in de Slag van Kortrijk, was eveneens opnieuw geopend. Zwane Bentijn riep een dienaar om een barbier te gaan halen. De barbier kwam gelukkig snel mee. Hij naaide de wonde toe. De man gaf haar wat medicijnen. Hij zei haar dat ze zich geen zorgen hoefde te maken.
Raes van Lake ontwikkelde een koorts die nacht, en de koorts duurde twee dagen lang. De oude wonde opende nogmaals, maar etterde niet. De wonden heelden goed. Zwane bleef aan het bed van haar echtgenoot gedurende vier dagen, tot hij heel wat beter werd. Ze bereidde sterke soepen voor hem om weer sterk te worden.
Raes van Lake had zich afgevraagd of Zwane echt van hem hield. Wanneer hij de dikke tranen in haar ogen zag, twijfelde hij niet meer. Zwane hield echt van hem. Zwane twijfelde ook niet langer. Zij ook had de ware liefde gevonden.

De vrienden van Raes van Lake kwamen hem bezoeken. Jan Denout kwam, met zijn vrouw, en ook Arnout de Hert. Vele anderen kwamen langs om hem te groeten en om Zwane te

vragen hoe het ging met haar man. Twee van die mannen konden voorzeker door de Panneberchs gezonden zijn, wist Raes. De Panneberchs wilden weten hoe slecht of hoe goed het met hem ging! Raes zei aan die mannen dat als hij nog één keer opnieuw aangevallen werd, hij zijn aanvallers even snel zou afweren als de vorige maal. Hij wist zeer goed wie de moordenaars gezonden had, zei hij. Een volgende maal zou hij ook de mannen doden die de gehuurde moordenaars gezonden hadden, hun huis verbranden met alles en iedereen die erin was, en dat op een ogenblik dat niemand kwaad verwachtte. Na die waarschuwing gebeurden er geen aanvallen meer op hem.

Juris Vresele en Willem van Artevelde vroegen aan de nieuwe schepenen om de beslissing betreffende de verbeurdverklaring van hun landerijen en fondsen, uitgevoerd door het vorig regime van Leliaerts, terug in te trekken. De schepenen oordeelden, en besloten dat Juris en Willem onrechtvaardig veroordeeld werden hun bezittingen af te moeten staan. Juris en Willem konden terugvorderen wat ze verloren hadden, voor zover als die bezittingen nog niet verkocht waren. Ze kregen slechts ongeveer een derde van hun landerijen terug, en minder dan een tiende van hun geld. Ze beschouwden de restitutie echter als een nieuw begin. Met de fondsen en met zijn buit van de Slag van Kortrijk, hoezeer nederig ook, konden ze hun handel weer in ernst opnemen, in de hoeveelheden die ze gewend waren.

Rase van Lake, Juris Vresele en Willem van Artevelde plaatsten dan ook een deel van hun fondsen samen in nieuwe zakentransacties na het incident. Handelen was zeer moeilijk in die periode voor iedereen. De oorlog tussen Vlaanderen en Frankrijk duurde voort. Vooral granen waren nodig in Gent om brood te bakken, maar de wegen naar Picardië waren afgesloten. Raes, Juris en Willem riskeerden veel geld in smokkelgraan van Picardië over de grenzen heen. Ze smokkelden graan naar Henegouwen en naar Brabant, en dan terug naar Vlaanderen. De man die Raes van Lake bereid vond om het groot risico te nemen de vele graanzakken over de grens naar Vlaanderen te brengen, was Arnout de Hert. Slechts Raes van Lake wist echter welke schipper hen hielp.

2.4. De kroniek van Fulk. Het naspel. Juli 1302-augustus 1304

Na de slag van Kortrijk op de 11de juli van 1302, lanceerden de Vlaamse veldheren en de milities van de stad Brugge een reeks veldtochten om het zuiden van Vlaanderen terug te winnen van de Franse edelheren.

‘Wacht, wacht!’ riep Broeder Bernardus plots naar mij.
Hij liep mijn cel in op het ogenblik waarop ik deze delen van mijn kroniek aan het schrijven was. Ik zag hoezeer opgewonden hij daar stond,
‘Waarom was de Slag van Kortrijk zo belangrijk?’ vroeg hij. ‘Het was toch slechts een kleine veldslag in het aantal strijders die erin verwikkeld waren! Slechts Brugge investeerde echt in de veldslag. En dan gingen nog ver van alle militieleden van Brugge naar het Groeninge Veld! Enige mannen van Ieper streden, en ook van Gent, plus een aantal ridders die ik zou bestempelen als avonturiers of als roekeloze nietsnutters, ridders die niet wisten wat te doen met hun leven behalve dan te doden. Voor wat betreft het glorieloos Frans leger, neem ik aan dat de koninklijke troepen van Robert d’Artois slechts in alle haast opgetrommeld werden, één van de redenen waarom vooral de hoge edelen van het land in dit leger van d’Artois stonden. Dit leger was slechts een deel van wat de koning van Frankrijk eigenlijk kon bijeenroepen. De andere ridders en baronnen konden gewoon niet in de korte tijdspanne antwoorden. Had Artois wat langer gewacht, dan kon hij een veel groter leger samen gekregen hebben om de Bruggelingen te verpletteren met een veel groter aantal ridders. Het Frans contingent van strijders-te-voet bleef bijna onbestaand in de slag, op de kruisboogschutters na, en speelde geen rol van enige betekenis in de veldslag!’

‘Dat is allemaal waar,’ merkte ik op. ‘En toch was de belangrijkheid van de veldslag zowel fysisch als symbolisch geweldig en aardschokkend. Ik ben er helemaal akkoord mee dat de veldslag slechts tienduizend Vlamingen tegen tienduizend Franse strijders plaatste. We weten van veldslagen waar veel meer strijders tegenover elkaar stonden, ook in de zeer oude tijden. De veldslag bewees vooral dat het Frans leger niet onoverwinnelijk was! Het kon wel degelijk verslagen worden. De Slag van Kortrijk bewees dat een leger van de Vlaamse steden, een leger van gewone mensen en met slechts enkele ridders, een groot, prachtig leger bestaande uit de machtigste, grootste ridders van Frankrijk kon verslaan. De structuur van onze gemeenschappen was daar overhoop geworpen! Een heel andere soort van macht had de macht van de Franse aristocratie durven trotseren, en die had nog gewonnen ook! Het aantal en de kwaliteit van de gedode Franse ridders was zo hoog, dat een tweede en heel zeker een derde zulke veldslag Frankrijk zou hebben ontdaan van haar edellieden.
Begrijp je hoe enorm dit wel was? De steden van Vlaanderen konden nieuwe militiestrijders in grote aantallen in het veld brengen. De Franse ridders van de kwaliteit die in Groeninge gedood werden, net zoals de Spartiaten in de Peloponnesische Oorlogen van de Oudheid, bezat Frankrijk niet op onuitputtelijke wijze. Het hof van Frankrijk was gedecimeerd geworden! Ook de basistactiek van het Frans feodaal leger had gefaald! Wilde stormaanvallen te paard met horizontaal gerichte lansen op een vijand die wachtte in een slagveld, kon meteen een ding uit het verleden geworden zijn. Maar hoe moesten de ridders dan wel strijden? Koning Filips IV moet gebeefd hebben van de schrik! Zo vele dingen waren zo plots veranderd! Het bestaand beeld van de Franse macht was vernietigd. Plots werd bewezen dat Frankrijk niet machtiger was dan de steden van Vlaanderen. Een reus lag geslagen, en een andere reus werd geboren.
Er was nog meer! De overwinning creëerde een heel andere situatie in het graafschap en in de verhoudingen met Frankrijk. De opstanden in Brugge en dan de veldslag, bevrijdden het

grootste deel van Vlaanderen van de Fransen. De Fransen vluchtten het land uit. Van een bezet graafschap werd Vlaanderen bijna overnacht terug een land waarin de graaf de bovenhand hield. Franse garnizoenen bleven enkel nog de zuidelijke steden en streken bezetten, meestal die delen waar de bevolking Frans sprak. Zelfs die mensen waren daarom nog niet echt geneigd de koning als hun opperheer te erkennen. Graaf Gwijde sprak ook Frans!
De grafelijke troepen waren plots aangegroeid van enkele honderden ridders en strijders tot een potentieel van tienduizenden strijders van de stedelijke milities! Dat betekende een leger, zoals zelfs de koning Frankrijk praktisch niet op de been kon brengen, en nog minder kon betalen. Koning Filips IV moet snel begrepen hebben dat hij het initiatief in Vlaanderen verloren had. De Vlamingen stapten tegen hem in veldtochten op in het zuiden van Vlaanderen! Niet omgekeerd! Met één slag was de situatie in Vlaanderen helemaal omgedraaid! En de onmacht van de koning was getoond. De Vlamingen, de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre, konden nu oorlog voeren, waar ze maar wilden. En ze deden dat ook! In het noorden en in het zuiden. Natuurlijk had de koning van Frankrijk zijn laatste woord nog niet gesproken. Maar hij had een zeer diepe deuk gekregen in zijn imago. De oorlog woedde nu.'

'Ik begrijp het,' dacht Broeder Bernardus.
Zijn handen hield hij rond zijn hals. Zijn armen rustten op de tafel.
'Dat moest werkelijk hartverscheurend aangekomen zijn voor de koning.'
Hij grinnikte, 'dat was maar goed ook! God straffe de koning voor zijn kwaadheid.'
Ik grinnikte ook. Bernardus stond op, nam mijn laatste nota's van de tafel en verdween door de deur. Het was één van de weinige ogenblikken dat ik hem kon overbluffen. Ik dacht echter, dat mijn analyse juist was.

Het begin van de Vlaamse veltochten

De Vlaamse legers begonnen dadelijk meerdere militaire veldtochten in het zuiden van Vlaanderen. Franse garnizoenen bezetten nog steeds steden en kasselrijen in die streken.
De dag na de veldslag, de 12de juli, pleegde de bevolking van Gent opstand tegen de schepenen. Dit gebeurde al vóór de triomfantelijke intrede van Jan Borluut in de stad. Sommigen van de meest vooraanstaande Leliaerts werden gedood door de menigte. De meeste Leliaerts gaven er de voorkeur aan de macht plots af te staan. Ze vluchtten naar waar ze konden!
Op de 15de juli reden Willem van Gulik en Gwijde van Namen de stad in. De zevenhonderd gildeleden van Jan Borluut stapten vóór de strijders van de kleinzoon en van de zoon van Graaf Gwijde van Dampierre uit. Ze werden triomfantelijk onthaald door het gewoon volk. De bevolking juichte hen toe. Naar de beste Vlaamse en Gentse traditie, feestte het volk de overwinning van de Slag van Kortrijk met banketten en danspartijen, en met veel vreugde. De familieleden van de graaf bleven zeven dagen feesten in Gent!

Rond die tijd zeilde een Franse vloot de haven van Sluis in met proviand aan boord voor het Frans leger. De Vlaamse zeilers en strijders veroverden de lading van die vloot. Ze weerden eveneens een vloot van Holland af. De Hollandse vloot was naar Vlaanderen gezeild ter steun aan de Franse invasie van het landleger. De graaf van Holland was toen al Jan II d'Avesnes, een bondgenoot van Koning Filips IV.

Het Engels hof vernam het nieuws van de Franse nederlaag te Kortrijk met veel leedvermaak. In Rome, wekten de dienaars van de paus in het midden van de nacht de afgezant van Vlaanderen, Michiel Asclokettes. Ze escorteerden Michiel naar het pauselijk paleis. Een opgetogen Bonifatius VIII zelf bracht het goed nieuws aan de canon van Soignies.
In Frankrijk, begrepen de steden onmiddellijk de betekenis van de uitslag van de veldslag. De bevolking van Toulouse en van Bordeaux rezen in opstand. Ze verjoegen de vertegenwoordigers van de koning uit hun steden.
De overwinning van de Vlaamse gewone mannen creëerde hoop op betere levensvoorwaarden. In de stad van Doornik en in de steden van Brabant, de bondgenoot van Frankrijk, zochten ook de weversgilden naar herkenning van hun politieke macht. Ze eisten deelname op aan het beheer van de steden. Opstanden van dit soort gebeurden te Brussel, Leuven, Zoutleeuw en in ’s Hertogenbosch van Brabant.

In Brugge feestten de poorters hun nieuwe ridders, Pieter de Koninck en Jan Breydel. Gwijde van Namen, de oudste zoon in het tweede huwelijk van Graaf Gwijde van Dampierre, kwam te Brugge aan. De Klauwaerts erkenden hem als de eerste vertegenwoordiger van de graaf van Vlaanderen. Hij kreeg een nieuw leger van gildeleden uit Ieper en Gent. Met hen marcheerde hij naar Lille, en plaatste hij een beleg aan de stad. Het Frans garnizoen van Lille beloofde echter snel zich over te geven, als ze niet ontzet werden door een Frans leger na twee weken. Geen krijgsmacht van Frankrijk verscheen in de omgeving.
Lille opende haar poorten op de 6de augustus van 1302. De Fransen in Douai vroegen dezelfde voorwaarden. De Vlamingen konden weldra ook Douai inrijden, kort na Lille. Béthune was de volgende stad om zich over te geven. Het Vlaams leger zette daarna haar kamp op te Évin, nabij Douai. Van daaruit plunderden de Vlamingen enkele dorpen van Artois. Gwijde van Namen weigerde om dergelijke uitspattingen te gedogen. Hij zond eenvoudigweg het grootste deel van het Vlaams leger terug naar huis. Hij beweerde over voldoende ridders te beschikken om het zuiden van Vlaanderen bezet te houden.

In Frankrijk verdween geleidelijk aan de eerste schok van Koning Filips IV. Hij was ervan overtuigd in zijn grote woede, dat Vlaanderen niet zijn enig probleem was in de regering van Frankrijk. Hij had weer gebrek aan fondsen voor nieuwe initiatieven. Hij had geen geld meer – opnieuw. Hij had zijn gouden munten gedevalueerd met een derde van hun waarde in een reeks van opeenvolgende maatregelen. Dit maakte hem zeer gehaat in Frankrijk, en hij had nog veel, veel meer geld nodig om zijn nieuwe veldtochten in Vlaanderen en in Guyenne te financieren. Ondanks zijn financiële problemen, zond hij al vroeg zijn *bans* en *arrière-bans* uit om een nieuw leger te vormen. Hij wou een tweede leger naar Vlaanderen sturen.

In augustus van 1302 bleef het leger van Vlaanderen zelf haar programma van herovering verderzetten. Het kasteel van Cassel gaf zich over. In het noordoosten, echter, bleef de Vesting van Dendermonde, die bezet was door een Frans garnizoen onder Godefroi de Vierzon, weerstand bieden aan alle Vlaamse aanvallen.

Aan het einde van de maand augustus, op de 29ste, kon de koning van Frankrijk al zijn nieuw leger verzamelen te Arras. Hij bracht het naar Douai. Koning Filips de Schone was erin geslaagd ongeveer twintigduizend ridders, schildknapen en strijders-te-paard te verzamelen. Een zeer goot aantal strijders-te-voet marcheerden achter zin ridderleger.
In plaats van een veldslag voor te stellen, opende de koning onderhandelingen met Vlaanderen.
De eerste besprekingen hadden plaats in een kerk die in puin lag nabij Douai. Voor Frankrijk spraken de nieuwe *Connétable* Gaucher de Châtillon, graaf van Porcien, en de hoveling Jean

de Châlons, met voor Vlaanderen Jan van Renesse, Jean d'Escornay en Boudewijn van Popperode. De Vlamingen vroegen om over een vredesverdrag te praten, niet een wapenstilstand. Ze stelden voor de zonen van de graaf van Vlaanderen met vijfhonderd ridders en duizend poorters van de steden van Vlaanderen een overzeese pelgrimstocht te laten uitvoeren. Ze zouden een nieuwe abdij stichten te Groeninge, ter nagedachtenis van de gesneuvelden in de onlangs gehouden veldslag.
Jean de Châlons wou veel meer! Hij wou Koning Filips IV doen erkend worden als de heer van Vlaanderen. Vlaanderen zou aldus gewoon toegevoegd worden aan de Koninklijke Domeinen. Het uiteindelijk doel van Koning Filips werd schaamteloos in al zijn intensiteit en meedogenloosheid geopenbaard!
De Franse afgevaardigden wilden ook dat de rebellen van Brugge die in het Groeninge Veld gestaan hadden, gestraft zouden worden, volgens de wil van de koning, al zouden die mannen niet gedood worden.

De zonen en, kleinzonen van Graaf Gwijde van Dampierre konden dergelijke schaamteloze voorwaarden niet aanvaarden. Ze begrepen dat Koning Filips IV slechts tijd wou winnen. De koning en het hof hadden gehoopt dat de milities zich spontaan zouden ontbinden als zij de besprekingen maar lang genoeg konden laten aanslepen.
Het Vlaams leger was inderdaad opgeroepen nabij Douai om de vooruitgang van de Franse koning te stoppen. Ze stonden in het veld te wachten, niets te doen. Het Frans hof had gehoopt dat tijdens de lange gesprekken en uitstellen, de Vlaamse militiestrijders naar huis zouden teruggekeerd zijn. De Vlamingen bleven echter koppig, onverstoord in positie staan! Ze hadden voedsel en voer voor hun paarden aan de andere zijde van Douai gevonden, in de abdij van Flines. De list van Koning Filips IV lukte zo niet. De list sloeg zelfs snel terug. Het Frans leger vond niet voldoende voedsel en voeder voor de paarden! De Fransen werden het slachtoffer van hun eigen list.

Willem van Gulik wou de Fransen aanvallen in hun kamp van Vitry, omdat de Fransen blijkbaar hun kamp niet wilden verlaten om slagordes op te zetten. Hij had reeds bevolen een pontonbrug te bouwen over de Scarpe rivier.

Op de 20ste september, trok het Frans leger zich plots terug naar Arras. De Franse ridders lieten in hun kamp grote hoeveelheden voedsel gewoon achter. Waarom vluchtte het Frans leger plots voor het leveren van een veldslag?
Sommigen van mijn correspondenten gaven als argument dat Filips IV op dat ogenblik een alarmerende brief ontvangen had van zijn zuster, de koningin van Engeland.
Onderhandelingen tussen Vlaanderen en Engeland waren inderdaad ook nieuw ingeleid.
Onder de Vlaamse afgevaardigden bevond zich Geeraard van Zottegem. De koningin had gehoord dat de Vlamingen een nieuwe veldslag zochten. Ze wilden Koning Filips gevangen nemen en hem in ketens overhandigen aan de Engelse koning. Filips de Schone had plots een hevige schrik gekregen van die mogelijkheid.
Anderen zeiden dat de Franse koning en zijn hof valse geruchten hadden gehoord. Een tweede Vlaams leger was op weg om de Franse koning rond Arras te verrassen! Deze strategie kon uitgedacht zijn door de hertog van Brabant, die weer van zijde veranderd was! De hertog moest gehoord hebben van net vóór de Slag van Kortrijk dat Filips IV Godfried van Brabant, zijn trouwe Franse bondgenoot, had willen laten regeren over Brabant. De huidige Hertog Jan II, getrouwd met een Engelse prinses, had daarom een vredesverdrag afgesloten met Jan Breydel na de Slag van Kortrijk en zich aan de zijde van de Vlamingen geschaard.

Koning Filips IV verafschuwde beide vooruitzichten. Hij trok zich terug naar Parijs. Hij bewees ook daarmee een angstige vorst met zeer veranderlijk humeur te zijn.

Meer Vlaamse veldtochten

Op de 1ste oktober van 1302 waren de Vlaamse troepen al meer dan veertig dagen op veldtocht gebleven. Het Vlaams leger opereerde nog steeds in het zuiden van Vlaanderen. Het brandde de stad van Sint-Amands af, een stad in de Pévèle streek. Het leger deed een poging om bij verrassing Doornik in te nemen, maar brak het beleg daar snel af. Doornik werd te goed verdedigd.

Een reguliere regering werd opgezet in Vlaanderen. Jan van Namen, de oudste zoon uit het tweede huwelijk van Graaf Gwijde, oefende het hoogste gezag uit in het graafschap. Zijn broeder, Gwijde van Namen, werd verkozen tot militaire hoofdman van Brugge.
Willem van Gulik verdween enigszins in de achtergrond. Het volk van Vlaanderen kon hem beschuldigen van het beoefenen van de zwarte kunsten. Hij had zich ook overgegeven aan frivole uitgaven. Hij verkeerde in vreemd en slecht gezelschap. Een absurd gerucht beweerde dat hij zich onzichtbaar meende op een slagveld door de praktijk van de zwarte kunst. In de laatste dagen van november 1302, reed hij weg van Brugge, naar het Land van Waas. Hij liet het kasteel van Rupelmonde versterken. Van daar uit aarzelde hij niet de omgeving te plunderen. Hij zonk in een somber, verbitterd gemoed. Hij dreigde het kasteel van Beveren aan te vallen. In de maand december, echter, verzoende hij zich met Jan en Gwijde van Namen, en zwoer trouw aan hen.

Het Vlaams programma om het voorheen verloren gebied terug te winnen duurde verder. De zonen van Graaf Gwijde van Dampierre baatten ten volle hun nieuw gevonden militaire hulpmiddelen uit, de milities van de Vlaamse steden. Ze meenden dat die middelen bijna onuitputbaar waren.
Op de 14de oktober marcheerde een Brugse militaire expeditie naar Gravelines. De Bruggelingen veroverden de stad. Een ander leger van de Brugse milities vertrok op de 2de november. De zonen van Graaf Gwijde gebruikten vooral Brugge als de bron van hun militaire macht.
In de winter van 1302 naar 1303 had de koning van Frankrijk nog veel Franse garnizoenen achtergelaten in de steden van het zuiden van Vlaanderen. Vlaanderen moest die garnizoenen één na één verjagen.
Ook de stad en het kasteel van Dendermonde, in het noorden, werden in die winter bevrijd.

In het begin van 1303 moest Koning Filips IV Guyenne opofferen aan de Engelsen. Hij veronachtzaamde Guyenne voor Vlaanderen. Hij wou zijn leger laten leiden door de bekwame veldheer Otto van Bourgondië, maar die man werd gedood door een groep Vlaamse strijders na een schermutseling bij de versterkte kerk van Buysscheure, op de hoogtes van Ballimberge.
In juni van 1303, in een vlaag van betere gezindheid voor de vrede, overhandigde Koning Filips IV met veel ceremonieel het hertogdom van Guyenne weer aan de vertegenwoordigers van Koning Edward I in de kerk van Saint-Emilion.

Aan het einde van februari en het begin van maart 1303, lanceerden de Vlamingen een offensief tegen Henegouwen, de bondgenoot van Frankrijk en de aartsvijand van de Dampierres.

De Vlaamse bevelhebbers draaiden dan hun aandacht naar Zeeland.
Guillaume of Willem d'Avesnes, de zoon van Jan II d'Avesnes, had van de gelegenheid van de Frans-Vlaamse oorlog gebruik gemaakt om naar Zeeland te marcheren met een leger. Dat klein leger had Vere veroverd, een stadje op het eiland Walcheren. De stad Vere was steeds feodaal afhankelijk van de graven van Vlaanderen.
Vóór Gwijde van Dampierre gevangen werd genomen, had hij Zeeland overgemaakt aan zijn zoon Gwijde van Namen. De graaf beschouwde nog steeds Zeeland als een feodaal leen van Vlaanderen! Gwijde van Namen wou de landen, hem gegeven door zijn vader, terugwinnen. Hij verlangde er ernstig naar graaf van Zeeland genoemd te worden. Jan en Gwijde van Namen stelden een Vlaams leger op, en brachten het naar Zeeland. Willem van Gulik bleef een tijdje gans alleen achter om Vlaanderen te verdedigen.

Zeeland was altijd een deel van Vlaanderen geweest, maar het werd thans beschouwd als behorende tot of bij Holland. Jean II d'Avesnes was graaf van Henegouwen en van Holland. Hij ook beschouwde Zeeland als een deel van zijn leengoeden. De veldtocht van de Dampierre zonen was dus gericht tegen de oude vijanden, de d'Avesnes familie.
Vlaanderen viel niet slechts Zeeland aan. Een ander Vlaams leger viel Henegouwen aan, en creëerde er veel leed. Een derde Vlaams leger begon aan de verovering van het bisdom Thérouanne. De Vlamingen zonden eveneens een gezantschap naar Rome om een afzonderlijk diocese aan te vragen voor Vlaanderen. Dat kregen ze echter voorlopig niet.

Het Vlaams leger voor Zeeland verliet de haven van Sluis met een grote vloot op de 22ste april van 1303. Het zeilde naar de haven van Vere op het eiland Walcheren. Twee legers van Zeeland plaatsten zich op hun weg.
Gwijde van Namen versloeg dadelijk het eerste leger.
De Zeeuwse ridders en vrienden van Jan van Renesse en van Floris van Borseele waren na de Slag van Kortrijk naar hun leengoeden teruggekeerd. Zij steunden Gwijde van Namen actief. Deze ridders van Zeeland zelf, die trouw gebleven waren aan de graaf van Vlaanderen, vernietigden het tweede Zeelands leger.

De Vlamingen moesten een beleg zetten aan de stad Middelburg. Willem van Henegouwen, de oudste zoon van Graaf Jan II van Henegouwen, had daar toevlucht gezocht en verdedigde de stad. Na tien dagen al vroeg Willem d'Avesnes al om zich te kunnen wegtrekken uit de stad. Hij leverde Middelburg af in de handen van Gwijde van Namen.
Het Vlaams leger bleef daarna haar verovering van Zeeland verderzetten. Het bezette het eiland Schouwen, op de stad van Zierikzee na.
De graaf van Henegouwen moest dan een wapenstilstand voorstellen aan Gwijde van Namen, waarbij hij al de door Gwijde veroverde gebieden aan hem overliet. Gwijde van Namen had in feite Zeeland al grotendeels veroverd. Hij kon zich nu waarlijk de eerste graaf van Zeeland uit het huis van Dampierre noemen.

Tijdens deze veldtocht van de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre was Willem van Gulik niet inactief gebleven in Vlaanderen. Hij verzamelde een groot leger te Ieper. Op de 4de april van 1303 marcheerde hij met zijn mannen naar Cassel. Van daar bewoog hij zich naar Saint-Omer en veroverde het versterkte dorp Arques. Willem bewoog zijn troepen in de regio, en bevocht de garnizoenen van de Fransen in de steden en de dorpen.
Een Franse strijdkracht reed naar de kerk van Bassée die bezet werd door de Vlamingen. Nabij Pont-à-Wendin omsingelde de Vlaamse strijdkrachten hen, en vernietigden hen. De oorlog woedde zo verder met vele kleine en grote schermutselingen in de streek.

In Frankrijk had Koning Filips de Schone weer een groot gebrek aan geld om oorlog te voeren. Hij had ook alle krediet bij zijn landgenoten verloren. Ten teken van verzoening kondigde de koning in het openbaar de principes van de grondwet van Frankrijk af, zoals overeengekomen met de vroegere Koning Lodewijk IX, de Heilige Lodewijk. Deze hervorming, een beperking van de koninklijke macht in Frankrijk, werd afgekondigd op de 23ste maart van 1303.
Ondanks alle goede intenties met de verklaring, kondigde Koning Filips IV al op de 25ste maart een nieuwe reeks van taksen af voor Frankrijk. Iedereen in het koninkrijk die meer dan honderd pond inkomen had uit landerijen, moest twintig pond Tournois afstaan aan de koning. Andere, reeds bestaande taksen, werden verhoogd.
Filips putte zijn koninkrijk uit van geld. Hij dwong zijn bevolking het hoofd te buigen onder de vele taksen, met veronachtzaming van zijn plichten. Dit was één van de feiten die Paus Bonifatius VIII aan de koning had verweten in zijn bulle *Unam Sanctam*. Een nieuw conflict met de paus leek in de maak.

Het conflict met de paus en Filips van Chieti

De koninklijke afkondigingen waren inderdaad ook een antwoord op de pauselijke bulle *Unam Sanctam*, waarin de paus Filips de Schone eraan had herinnerd dat er naast de wereldlijke macht een geestelijke macht bestond. Koning Filips IV gaf wel toe dat de geestelijkheid genoot van bepaalde privileges, zoals hun immuniteit. Hij aanvaardde echter niet de aanspraken van de paus op de beperking van de macht van de koning over de geestelijkheid.
Pierre Flote was gesneuveld in de Slag van Kortrijk. Guillaume de Nogaret bleef nu de belangrijkste raadgever van Koning Filips in het conflict met de paus.

Guillaume de Nogaret was geboren in het zuiden van Frankrijk, inde Haute-Garonne streek. Zijn vader was een poorter van Toulouse, en kon als ketter veroordeeld geworden zijn in de Albigenzische kruistocht. Guillaume had rechten gestudeerd aan de Universiteit van Montpellier. Hij werd later een lid van het koninklijk hof te Parijs, ten gevolge zijn kennis van de wetten en van de jurisprudentie. Hij werd in die hoedanigheid ook een nieuwe raadgever van Koning Filips IV.

Op de 7de maart van 1303 stelde Nogaret een originele, agressieve aanvalslijn voor tegen Paus Bonifatius VIII. De paus zou een ketter moeten verklaard worden, een man die aan simonie deed, en hij moest bestempeld worden als een leugenaar!
Filips IV besliste een Kerkraad samen te roepen om over de paus te oordelen, hem af te zetten, en om een andere paus te kiezen. Aan het einde van 1303 organiseerde Nogaret daarom een vergadering van de geestelijkheid van Frankrijk in het Louvre.
De vergadering werd gehouden op de 13de juni van 1303. Meer dan veertig bisschoppen en abten waren aanwezig. Guillaume de Plaisians, een andere raadgever van Koning Filips IV, beschuldigde Paus Bonifatius van slechte wil en slechte moraal. Hij beschuldigde de paus nog officieel van ketterij, afgoderij, nepotisme, en van verwaarlozing van het patrimonium van Sint-Pieter. De koning trad de aanvalslijn van Plaisians en van Nogaret bij. Hij vroeg openlijk een Concilie aan om de paus te veroordelen. De documenten die uiteindelijk opgesteld werden, werden gesteund door de Universiteit van Parijs. De koning zond dan Nogaret naar Rome om de aanklacht te overhandigen aan Paus Bonifatius VIII. De

confrontatie tussen Koning Filips IV en Paus Bonifatius VIII kon niet nog meer openlijk losbarsten.

Rond die tijd kwam nog een andere zoon van Gwijde van Dampierre aan in Vlaanderen. Hij was een uitstekende veldheer. Hij heette Filips van Chieti. Filips was de oudste zoon op één na van Graaf Gwijde, een man beladen met roem voor zijn militaire prestaties in Italië. Vóór 1285 al was hij getrouwd met Mathilde, de Italiaanse gravin van Chieti en Loretto. Deze Mathilde de Courtenay, was gestorven in 1301. Filips was een tweede maal getrouwd met Pérenelle de Milly. Hij behield de titel van graaf van Chieti. Hij keerde nu weer naar Vlaanderen terug, blijkbaar op aandringen van Paus Bonifatius VIII. Bonifatius stond inderdaad in een open conflict met Koning Filips IV van Frankrijk. Filips van Chieti bleef de volgende drie jaren in Vlaanderen, en keerde slechts terug naar Italië in 1306, om dan naar Sicilië te reizen. In Vlaanderen werd Filips van Chieti direct benoemd tot Beheerder of Ruwaard van het graafschap. De bevolking onthaalde hem met veel eer en vreugde.

In 1303 pleegden de ambachtslui van Ieper opstand tegen de schepenen van de stad. Ze wilden meer deelname aan het beleid van de stad. Ze doodden meerdere schepenen en mannen die behoorden tot de oude geslachten. Ze dwongen de rijken van de stad geld te betalen aan de gilden. Filips van Chieti herstelde de orde in Ieper door de gilden toe te laten de schepenen aan te duiden. Iets later echter, trok Gwijde van Namen die maatregel weer in. Hij deed de leiders van de opstand onthoofden. Gwijde zocht zo de steun van de patriciërs van de stad. Hij wou kunnen rekenen op hun geldelijke bijdrage tot militaire ondernemingen.

De graaf van Chieti voegde zijn strijdkracht bij die van Willem van Gulik te Cassel, waar op die wijze een groot Vlaams leger samengebracht werd. Filips en Willem konden naar verluid beschikken over wel vijftigduizend strijders. Hun doel was Saint-Omer.

De Slag van Arques

De nieuwe connétable van Frankrijk, Gaucher de Châtillon, spoedde zich ter verdediging van Sant-Omer. De milities van Gent vielen de stad al aan. Miles de Noyers en Pierre de Courtisot, twee zeer moedige Franse ridders, vielen de Gentenaars aan met ongeveer achthonderd ridders. De milities van Gent werden volledig verrast door die aanval. Ze vluchtten naar de brug van Arques, die eerder smal was. Veel mannen van Gent sprongen in de rivier de Aa om zich te redden. Ze verdronken jammerlijk.
Pierre de Courtisot reed verder naar Cassel, waar het groter Vlaams leger lag. Hij werd gedood.
De *Connétable* Gaucher de Châtillon marcheerde dan naar Vlaanderen. Willem van Gulik zond een bode naar de Châtillon met een brief. Hij waarschuwde de *Connétable* de Châtillon niet opnieuw aanvallen op Vlaanderen te wagen. Hij dreigde de Châtillon tot staan te brengen op Frans gebied. De Châtillon antwoordde slechts aan Willem van Gulik te zullen doen wat hij meende dat God van hem verwachtte.

Willem van Gulik trok zijn leger naar Arques, nabij Saint-Omer. Het Vlaams leger stak de rivier Aa over, en plaatste haar slagorde op tegenover Arques. Willem verraste het Frans garnizoen en brandde de stad af. Enige tientallen Franse strijders werden gedood. De Châtillon bewoog zich om het Vlaams leger tegen te houden. De Fransen reden uit van Saint-Omer om hun eigen slagorde op te stellen. Ze hadden ongeveer vijfduizend ruiters en

dertigduizend strijders-te-voet samengebracht. De Fransen konden ook rekenen op Italiaanse huurlingen, de ervaren strijders van de *Condottiere* Castruccio Castracani. De strijders van Castracani droegen lansen van tweeëndertig voet lang. Zij imponeerden de Vlamingen daarmee erg.
Willem van Gulik plaatste zijn strijders in de vorm van een kroon, een zeer verdedigende positie, met de pieken en de goedendags naar buiten gericht. De Fransen probeerden vele malen in die vorm te dringen, maar ze slaagden daar niet in.
Gaucher de Châtillon durfde dan de veldslag niet langer te laten duren. Hij keerde plots zijn leger om, en bracht het naar Thérouanne. Die episode wordt de Slag van Arques genoemd. Willem van Gulik had effectief Gaucher de Châtillon gestopt in zijn invasie van Vlaanderen! Hij had zich echter moeten verdedigen, en kon geen nederlaag toedienen aan de nieuwe *connétable* van Frankrijk.

Enige Franse ridders bleven als garnizoen in Saint-Omer. De Fransen werden geleid door de heren van Fiennes, Morteul, Brissac en van Haveskerke. Dit garnizoen hield het nog tien dagen uit tegen de Vlamingen, en ontsnapte dan naar de rest van het Frans leger. Willem van Gulik en Filips van Chieti namen Saint-Omer in.
Het Frans leger trok zich verder terug. De Vlamingen namen Thérouanne in, dat nog een tijdje verdedigd werd door de Italiaanse huurlingen. Thérouanne werd in brand gestoken, zoals een groot aantal Franse dorpen en kastelen in de omgeving. De Vlamingen hadden de oorlog tot in Frankrijk gebracht!
De Vlamingen verrechtvaardigden hun aanvallen door te beweren dat de vernietigingen dienden als wraakacties voor de vele Vlaamse dorpen vernield door de Franse legers.
Voor de tweede maal had een groot Frans koninklijk leger zich teruggetrokken voor een Vlaams leger van de stedelijke milities!

Koning Filips had ondertussen enorme moeilijkheden om voldoende fondsen te verzamelen voor de oorlog. Hij vroeg de belangrijkste abten en aartsbisschoppen het koninkrijk te verdedigen. De koning van Frankrijk verbood ook weer alle relaties met Vlaanderen. De handel tussen Vlaanderen en Frankrijk werd dus weer onderbroken.

In september van 1303 plaatsten de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre een beleg aan de koninklijke stad van Doornik. Het Frans garnizoen aldaar had de omstreken van Lille geplunderd.
Filips van Chieti hield nu Lille met een Vlaams garnizoen. Een Frans leger zette een beleg aan Lille. Koning Filips IV vroeg de overgave van de stad. Filips van Chieti aanvaardde Lille te verlaten als geen Vlaams leger hem kwam ontzetten vóór de 1ste oktober van 1303. De Franse troepen stopten dan hun stormaanvallen op de stad, maar ze hielden de belegering wel aan. Nieuwe Franse troepen vervoegden constant het koninklijk leger, dat zo aangroeide.

Koning Filips IV had inderdaad weer een nieuw leger bijeengekregen! Dit leger zette kamp op te Péronne. De koning aarzelde nog steeds om de Vlaamse milities rechtstreeks te confronteren. Hij zond de graaf van Savoie om een wapenstilstand voor te stellen tot de 1ste mei van het volgend jaar van 1304.

De Vlaamse bevelhebbers zagen er geen voordeel in de wapenstilstand aan te nemen. De Graaf van Savoie kon echter ook de vrijlating van Graaf Gwijde van Dampierre beloven, de vader van de drie zonen die nu over Vlaanderen regeerden. De vrijheid van Graaf Gwijde zou niet lang duren, want hij zou moeten zweren naar Frankrijk terug te keren op het einde van de wapenstilstand.

De Vlaamse veldheren aanvaarden het voorstel. Ze braken het beleg van Doornik af. Het Frans leger keerde terug naar Frankrijk. Lille moest zich niet overgeven, en bleef Vlaams. Dit was de tweede maal dat de koning van Frankrijk schaamtevol moest terugkeren naar Parijs, en de derde maal dat een groot Frans leger moest afdruipen na de Slag van Kortrijk.

De wapenstilstand met Vlaanderen begon in de eerste dagen van oktober van 1303. De Franse koning begon direct al een nieuwe veldtocht in Vlaanderen voor te bereiden. Hij beval iedereen in het koninkrijk die meer dan honderd pond aan inkomsten kreeg ook één ridder naar het koninklijk leger te brengen, en zes strijders-te-voet per honderd haarden. De baronnen van Frankrijk moesten zelf voor de strijders betalen die ze naar het leger brachten. Met die maatregel breidde Koning Filips de Schone het aantal edelen en belangrijke mannen van zijn koninkrijk die hem strijders naar zijn leger moesten brengen, beduidend uit.

De koning publiceerde de *bans* en de *arrière-bans* in de eerste twee maanden van oktober van 1303. Hij stuurde ze vanuit Château-Thierry, waar hij toen verbleef. Hij zond de *bans* aan zijn baronnen, aan de mannen die zijn directe vazallen waren. De koning kon niet echt dezelfde opeisingsbrieven sturen naar de vazallen van zijn vazallen, maar hij wou zoveel mogelijk mannen aantrekken voor zijn koninklijk leger. Hij overtrad dus de feodale code door ook de *arrière-bans* weg te sturen, gericht aan zijn *arrière*-vazallen, een rang lager in de feodale adel. Koning Filips deed tevens een beroep op zijn hertogen en baronnen om hem meer geld te verlenen. Uiteindelijk vergaarde hij, ook al met zijn eerdere maatregels van nieuwe taksen, ongeveer zevenhonderdvijftig duizend pond Tournois in zijn schatkist. Hij kon een oorlog echt voeren, met een zeer groot leger.

Het incident van Agnani

Koning Filips IV was ook naar Parijs teruggekeerd om de ernstige problemen aan te pakken die hij had met Paus Bonifatius VIII. De paus wou Koning Filips IV excommuniceren! Hij verweet aan de Franse koning zijn raad niet gevolgd te hebben, geen respect te hebben getoond voor het pauselijk gezag, en om de afgezanten van de paus zeer slecht behandeld te hebben.

In het begin van september van 1303, zond het hof van Parijs de vertrouweling van Koning Filips, Guillaume de Nogaret, naar de residentie van Paus Bonifatius VIII te Agnani, nabij Rome. Nogaret moest aan de paus de besluiten van de Universiteit van Parijs en van de koning betreffende de pauselijke status overhandigen.
Nogaret zocht de hulp van een klein leger huurlingen onder de leiding van een *condottiere* genaamd Rinaldo da Supino. Nog een ander klein leger, de troepen van de Romeinse Colonna familie, vergezelden hen. De Colonna's waren Paus Bonifatius eveneens vijandig gezind. Ze waren bondgenoten van Frankrijk geworden, en zochten de afzetting van de paus om de macht in Rome zelf in handen te kunnen nemen.

In de nacht van de 6de naar de 7de september, openden Nogaret, da Supino en Sciaria Colonna een poort van de kleine stad van Agnani met brute kracht. Met hun troepen namen ze de stad in. Op de 7de moest de paus onder dwang onderhandelen met Sciaria Colonna. De Colonna's eisten niet minder dan de aftreding van Paus Bonifatius VIII. Guillaume Nogaret leverde snel zijn eigen boodschap af vanwege het hof van Parijs. Daarin werd de Kerkvader opgeroepen om in Frankrijk beoordeeld te worden door een speciaal Concilie van de Kerk.

De aanval op de fysische integriteit van de paus werd later het ‘Incident van Agnani’ genoemd.

Alles veranderde op de 8ste september! De inwoners van Agnani pleegden toen opstand tegen de bezetters van hun stad. Ze verjoegen de troepen van Rinaldo da Supino en van Sciaria Colonna. Guillaume de Nogaret vluchtte terug naar Frankrijk. Zijn missie was slechts geweest de paus naar het Concilie te dagvaarden, niet de man gevangen te nemen. Zijn zending was uitgevoerd, net op tijd, en hij had het leven niet verloren.

Paus Bonifatius VIII kon zich opnieuw als een vrije man op de 12de september in het openbaar vertonen. De hoofdmannen van Agnani hadden Rinaldo da Supino te pakken gekregen. Rinaldo was de gevangene van het volk van Agnani. Hij werd kort nadien onthoofd.
De paus keerde weer naar Rome, vergezeld van een sterke escorte. Hij moest de laatste mannen van Sciaria Colonna nog onderweg bestrijden. Op de 20ste september kon het pauselijk hof weer in het Vaticaan vergaderen. Maar Paus Bonifatius VIII was dodelijk ziek! Hij stierf op de 11de oktober van 1303.

De Romeinse kardinalen kozen als de opvolger van Bonifatius de bisschop van Ostia, de Dominicaanse Kardinaal Nicolas Boccassini, die de naam Benedictus XI opnam.
Benedictus XI sprak ogenblikkelijk de excommunicatie uit over al de samenzweerders in de aanval op het gezag van de paus te Agnani.
Guillaume Nogaret was op de vlucht uit Italië. Hij reed naar Frankrijk, waar hij aankwam in het midden van oktober van 1303.

In Rome heerste dan al weer de paus, nu Benedictus XI. Hij bleef niet lang paus. Hij stierf al, waarschijnlijk vergiftigd, in Perugia, in november van 1303.

Pevelenberg

Van oktober 1303 tot mei 1304 kon Graaf Gwijde van Dampierre eindelijk zijn gevangenis van het Louvre verlaten als een vrije man. Het hof van Parijs wou met hem een vredesverdrag onderhandelen. Hij reed eerst naar het kasteel van Wijnendael in Vlaanderen. Hij was een oude man. Zijn zonen waren nu zijn grote vreugde. Zij hadden hun legers van overwinning naar overwinning geleid in de woedende oorlog met Frankrijk en Henegouwen-Holland.

In Zeeland, hadden Gwijde van Namen en zijn geallieerde baronnen de ene glorierijke overwinning na de andere behaald. De bisschop van Utrecht was de broeder van de graaf van Henegouwen. Op de 20ste maart van 1304 vorderde de bisschop met een leger naar het eiland Duveland en verwoestte het. Floris van Borseele viel de bisschop aan, en versloeg zijn leger. Van Borseele nam de bisschop gevangen, en zond hem geketend naar Wijnendael.
Na de overgave van Middelburg had Willem van Avesnes een deel van zijn leger naar de stad Zierikzee overgebracht. Gwijde van Namen bracht op zijn beurt zijn leger dan naar Zierikzee op het eiland Schouwen. Hij bleef slechts drie dagen onder de stadmuren staan.
De Vlaamse troepen joegen Holland grote schrik aan. Delft, Leiden, Gouda en Schiedam openden hun poorten voor Gwijde van Namen! De hertog van Brabant, die nu de bondgenoot was van Gwijde, viel Dordrecht aan uit het zuiden.
Even later, echter, rezen vele baronnen van Holland in opstand tegen de Vlamingen. Ze verzamelden een leger van Holland, geleid door Witte van Hamstede.

Gwijde van Namen keerde van Zierikzee naar Vlaanderen terug om versterkingen op te halen. Hij bracht een nieuwe, machtige vloot met zich mee, en legde een beleg aan Zierikzee.

De graaf van Henegouwen en Holland had natuurlijk de steun gevraagd van Koning Filips IV. Gwijde van Namen had ondertussen vele successen geboekt op zijn veldtocht in Holland. Hertog Jan II van Brabant begon te vrezend dat zijn eigen plannen voor Holland konden gedwarsboomd worden. Hertog Jan I had in 1283 aanvaard om te verzaken aan bepaalde streken in het zuiden van Holland. Jan II wou nu die streken terug! Hertog Jan II reed Holland in met zijn troepen. Hij was dit niet eerst overeengekomen met Gwijde van Namen, zodat Gwijde kon menen dat Jan zijn leger kwam bedreigen. Koning Filips IV meende dat hij die twist in zijn voordeel kon uitbuiten.

Op de 2de april van 1303, had Jan van Namen een gezantschap van vier Vlaamse ridders en een twintigtal prominenten van de Vlaamse steden naar Engeland gezonden. Geeraard van Zottegem, het hoofd van de kasselrij van Gent, leidde weer die afgevaardigden van Vlaanderen naar Engeland. Hun doel was een nieuw anti-Frans bondgenootschap af te sluiten met Koning Edward I. Edward was zijn Schotse veldtocht aan het voorbereiden. Hij bezat niet voldoende fondsen om oorlog te voeren op twee fronten. De Vlamingen keerden naar huis terug met lege handen. Op de 20ste mei van 1303 sloot Koning Edward I zelfs een bondgenootschap af met de Franse koning! Edward beloofde neutraal te blijven in het Frans-Vlaams conflict. Filips de Schone zwoer niet tussen te komen in de Schotse oorlog van Engeland.

In de winter van 1303 tot 1304 reisde Koning Filips IV in de Languedoc streek. Hij bezocht zijn baronnen in die verre streken van zijn koninkrijk. Hij bezocht de Languedoc om ook daar steun te zoeken, geld en mannen voor zijn veldtochten. Hij bezocht eveneens Clermont-Ferrand, Bourges en Le Puy, en nog andere steden en regio's.

Nabij Vlaanderen bleef de oorlog voortduren zonder de koning, met veelvuldige schermutselingen, ondanks de wapenstilstand. De Vlaamse troepen waagden zelfs invallen in Artois. Ze vielen Doornik weer aan. De Vlamingen vielen de vesting aan van de versterkte kerk van Buysscheure nabij Cassel. Een schermutseling had plaats nabij Ballimberge. Tijdens die strijd was het dat Otto van Bourgondië zwaargewond werd. Hij stierf iets later te Melun. In die beperkte confrontaties, kenden zowel de Fransen als de Vlamingen beperkte overwinningen en nederlagen.

In maart van 1304 reorganiseerden Jan van Namen, Willem van Gulik en Filips van Chieti hun troepen. Ze vormden twee formaties die onafhankelijk van elkaar konden opereren.
De eerste formatie bestond uit de milities van Gent en Brugge. Ze werden geleid door Jan van Namen. Dit leger viel Lessines aan. De Vlamingen wilden Lessines veroveren omdat de strijders van de graaf van Henegouwen van daar uit Oudenaarde en Geeraardsbergen hadden aangevallen. Het Vlaams leger veroverde Lessines, stak de stad in brand en plunderde ze. Ze vernielden de muren en de poorten.

Willem van Gulik had het bevel over de tweede formatie. Daarin marcheerden de mannen van Ieper, Veurne, Sint-Winoksbergen en nog andere steden. Zij opereerden naar wens aan de grenzen mat Artois om de uitvallen op te vangen van de Franse garnizoenen van Saint-Omer, Lens, Béthune en Calais. Wanneer de Franse *Connétable* Gaucher de Châtillon te Saint-Omer aankwam, probeerde Willem van Gulik opnieuw een beleg aan de stad te leggen. Hij verliet die belegering echter redelijk snel, en bewoog zich naar Cassel.

Rond Pasen van 1304 splitsten de troepen van Willem van Gulik zich nog. De milities van Ieper marcheerden naar Arques en staken het dorp van Saint-Bertin in brand. Die troepen vochten niet ver van de troepen van Sint-Winoksbergen, maar Willem van Gulik bevond zich te Cassel. Een groep Leliaert ridders die in het leger van Frankrijk vochten, vielen bij verrassing de geïsoleerde groepen Ieperlingen aan. Ze doodden honderden Vlaamse militiestrijders. Het Vlaams leger was niet voorzichtig genoeg geweest, en Gulik had zijn strijdkrachten te ver uiteen laten opereren. Willem van Gulik kwam te laat om de nederlaag van de schermutseling af te wenden. Willem kreeg de blaam voor de catastrofe de volgende dag, de vrijdag vóór Pasen van 1304. Willem reed Cassel in, een geslagen man met een gedeukte reputatie.
Filips van Chieti moest de delicate kwestie oplossen.
De milities van Gent en van Brugge twistten ook om welk bataljon van strijders de eerste plaats zou moeten houden in het Vlaams leger. Filips van Chieti verloor veel tijd in zijn poging tot verzoening van de beide groepen.

Aan het einde van april van 1304, eindigde ook de wapenstilstand met Frankrijk. Graaf Gwijde van Dampierre bereidde zich voor om terug te keren naar zijn gevangenis.
Koning Filips de Schone vroeg een verlenging van de wapenstilstand tot op de dag van Sint Jan de Doper in juni van 1304. Filips was nog steeds druk bezig geld binnen te rijven voor zijn nieuw leger. Hij zond weer zijn *bans* en *arrière-bans* uit om zijn baronnen op te roepen in mei van 1304. Het feodaal leger moest weer samen komen te Arras. Het leger zou zich op mars moeten zetten in juli van 1304. Het bewoog zich toen langzaam van Arras naar Pont-à-Wendin.

De Vlaamse troepen van Filips van Chieti namen Pont-à-Wendin in vóór de Fransen er konden aankomen. De Gentse milities duwden de Franse voorhoede terug tot tegen de muren van Arras. Ze staken zelfs de buitenwijken van Lens in brand. De milities van al de steden van Vlaanderen liepen dan samen naar Filips van Chieti.

Koning Filips wou zijn nieuwe veldtocht tegen Vlaanderen beginnen te Lille. Daarom moest hij wegen gebruiken die de Vlamingen bezet hielden. Hij marcheerde naar Douai, maar die stad sloot haar poorten en hield zich sterk tegen de Franse overmacht. In de stad lag een Vlaams garnizoen geleid door Hendrik van Vlaanderen, de jongste zoon van Graaf Gwijde van Dampierre, de man die later Hendrik van Lodi zou genoemd worden.
Het Frans leger vorderde dan maar naar Doornik. Het had de linkeroevers van de Scarpe gevolgd. Het Vlaams leger volgde die vordering langs de rechteroever van de Marque rivier. Het Vlaams leger stopte en bereidde zich voor om een veldslag te leveren. De troepen van Willem van Gulik en van Jan van Namen kwamen het versterken. Jan van Namen had Zeeland verlaten om hier te komen strijden.

Koning Filips reed zijn stad Doornik in op de 9de augustus van 1304. Hij stak de Schelde over met zijn leger en zette het verder op mars naar Orchies. Op de 11d augustus bemerkte de koning een heuvel die Mons-en-Pévèle heette, Pevelenberg in het Vlaams, maar dit was Franstalig gebied. De Pevelenberg was een kleine, zacht glooiende, met gras begroeide heuvel, veel eerder dan een berg! Het was droog daar, en dat was ook het land er rond, uitstekend terrein voor wilde stormaanvallen van zware ruiters. De Vlamingen waren ondertussen naar Pont-à-Marque gestapt, zodat de twee leger elkaar in het oog kregen.

Op de 13de augustus van 1304 stonden de twee legers tegenover elkaar. De Vlamingen bereidden zich al voor op de veldslag, toen Franse herauten het Vlaams leger binnenreden om aan te kondigen dat ze een vredesvoorstel naar de Vlaamse veldheren brachten.

De steden van Vlaanderen wilden vurig de vrede met Frankrijk bespreken.
Franse afgezanten kwamen even later het Vlaams kamp binnengereden. Voor Frankrijk onderhandelden toen de hertogen van Bourgondië en Bretagne, en de graaf van Savoie. Voor Vlaanderen spraken Gerard de Moor, de heren van Roubaix en Zottegem, en een dozijn schepenen van de steden. Die Vlaamse vertegenwoordigers eisten onmiddellijk van de koning hun oudere vrijheden te erkennen. Ze aanvaardden een boete te betalen voor de schade aangedaan aan de koning.

Teneinde de onderhandelingen verder te zetten, stelden de Fransen een wapenstilstand voor van de 13de augustus tot de 15de van dezelfde maand. In feite was Koning Filips IV echter slechts aan het wachten op nieuws over de oorlog in Zeeland. Hij was een veldslag bij Pevelenberg aan het uitstellen tot hij iets hoorde van de nederlaag of de overwinning van de Vlamingen te Zierikzee! Uitstel kon ook het geduld van de Vlaamse milities op de proef stellen. De onderhandelingen werden niet verondersteld enig resultaat op te leveren!

Engeland en Schotland

Zoals Koning Filips de Schone van Frankrijk, ontbrak het Koning Edward I van Engeland aan fondsen. Hij kon de grote garnizoenen in de meeste Schotse steden en kastelen niet langer betalen! De schotse baronnen bemerkten natuurlijk snel hoe dun bezaaid de Engelse strijdkrachten in hun land werden. Elke zwakheid van de Engelsen zou al snel uitgebuit worden.

In januari van 1303 rees Schotland opnieuw in opstand. Een Schots leger, geleid door John Comyn, legde een hinderlaag aan een Engelse strijdkracht nabij Edinburgh. Koning Edward I reageerde onmiddellijk. Hij vond de fondsen die hij nodig had uit verschillende financiële bronnen. Hij perste geld uit waar hij maar kon, om een nieuw leger te vormen en de Schotse opstand van antwoord te dienen. Koning Edward wou eerst de macht van Comyn in het noorden van Schotland vernietigen. Hij liet drie pontonbruggen bouwen over de Forth om het water over te steken met zijn leger. De bouw van die bruggen was een enorme onderneming, maar Edward wist dat hij de Schotten slechts kon onderwerpen door de grote middelen te gebruiken.

De Schotten veroverden ondertussen het Kasteel van Selkirk. Linlithgow konden ze echter niet innemen. Koning Edward stond klaar met een leger van tienduizend Engelse strijders, drieduizend vijfhonderd Ierse strijders en een grote groep mannen uit Wales. Robert Bruce, de bondgenoot van de koning, bracht nog eens tweeduizend strijders naar de Engelsen. Een vloot van ongeveer honderd schepen vergezelde het leger en voorzag het van proviand en andere benodigdheden.

Het Engels leger begon zijn veldtocht in Schotland rond einde mei 1303. De Schotten vielen nog steeds in het zuiden en in het noorden van hun rijk aan.
Op de 6de juni bereikte de koning Linlithgow. Hij moest dan naar het zuiden draaien, omdat de Schotten de grensgebieden van Engeland aanvielen. Ze waren bezig het noorden van Engeland te verwoesten! Edward zond een strijdkracht onder Robert Bruce en Aymer de

Valence om de vernielingen een halt toe te roepen. Op zijn beurt verwoestte hij Schotland nog meer!
In augustus had Koning Edward I al zijn geld opgebruikt. De helft van zijn voetvolk had desertie gepleegd, want niet betaald. Aan het einde van augustus, echter, kwam het nodige geld per schip aan, zodat Edward zijn veldtocht kon verder zetten.

In het begin van oktober van 1303, was het ergste van de Schotse opstand al beëindigd. Het groot leger van Koning Edward I had het noorden en het zuiden van Schotland weer veroverd. De Engelse troepen namen het kasteel van Comyn te Lochindorb in. Comyn zelf bleef echter vrij plundertochten uitvoeren in het midden van Schotland met honderd ridders en duizend strijders-te-voet.
In januari van 1304 gaven Comyn en de Schotse baronnen die zich met Comyn verbonden hadden, zich dan toch over. Onderhandelingen begonnen. Koning Edward I bleef ongewoon mild. Hij beloofde de levens van de opstandelingen niet te nemen. Hij kondigde slechts aan enkele van de meest gehate opstandelingen te willen verbannen. Wat vooral van belang was voor Edward, was dat de Schotse rebellen hem trouw zwoeren. Edward toonde zo zijn grootmoedigheid, ook als de monarch van Schotland.

Tijdens een sessie van het Parlement te Saint Andrews in maart van 1304, zwoeren meer dan honderddertig Schotse leiders hun trouw aan de koning. In februari van 1304 had ook John Comyn zich al geknield vóór Koning Edward I en trouw gezworen aan de koning.

Dit werd nog niet het absolute einde van de Schotse opstand. Het Kasteel van Stirling hield zich sterk tot op de 24ste juli. Het garnizoen van het kasteel gaf zich slechts over na twaalf weken van zware bombardementen, waarin ook Grieks Vuur werd gebruikt. De koning spaarde de levens van de mannen van ook dit garnizoen.
Slechts daarna kon Koning Edward I van Engeland aan zijn hovelingen meedelen dat opnieuw een Schotse opstand onderdrukt was.

Voor Koning Edward I was de oorlog in Vlaanderen in die periode ver van zijn geest gebleven!

2.5. Wouter de Smet. 1303-1304

In 1303 was Wouter de Smet ongeveer van dezelfde ouderdom als Raes van Lake, drieëntwintig jaar oud. Hij was een ijzersmid. Hij woonde in zijn geërfd huis op het Sint-Veerleplein, naast het Gravensteen, het kasteel van de graven van Vlaanderen te Gent. Heel wat ijzersmeden hadden werkplaatsen geopend op dat plein. De kasteelgarnizoenen en de troepen die door Gent reden en naar het Gravensteen kwamen, hadden steeds wat nieuwe wapens, maliënkolders en pantserplaten nodig. Ze vonden dat ijzerwerk dan dichtbij.

Juris Vresele en Raes van Lake waren nogal stoere, doch niet grote mannen. Wouter de Smet was een reus vergeleken bij hen. En een heel sterke reus, gebouwd met zware beenderen en spieren die op zijn armen en benen lagen zoals de dikste koorden aan boord van een schip. Zijn gezicht was vroeg verweerd van het werken in de zon en in de gloed en hitte van zijn vuurhaard. Wouter werkte dikwijls buiten, in de straat van het plein. Hij had een vierkantig gezicht met een sterke kin, en hij had al veel rimpels rond de ogen, mond en neus. Het gezicht van Wouter toonde zijn eerlijkheid. Het stond massief op een korte nek. Wouter was een fysisch zeer indrukwekkende figuur in Gent.
Zijn haar stond bruin, steeds in de war, wild en ongetemd op zijn hoofd. Zijn ogen schenen hetzelfde donkerbruin, somber onder dikke, eveneens bruine wenkbrauwen. Hij was een beer van een man! Zijn neus was merkwaardig in zijn gezicht geplant, lang en recht, boven een lange mond die een vlezige onderlip toonde en een zeer dunne bovenlip.
Wouter de Smet was een minzame man. Hij glimlachte veel, misschien omdat hij zich bewust was van zijn eigen kracht. Vrouwen voelden zich veilig bij een dergelijke man, hoewel toch ook wat bevreesd voor zijn kracht. Tot dusver had hij nog geen vrouw ontmoet van wie hij echt kon houden. De waarheid was, dat vrouwen snel van hem wegliepen. Hij was wellicht teveel waar ze van hielden.

Wouter de Smet was een vriendelijke jongeman. Hij was slechts een ijzersmid, maar hij wist zich trots één van de beste smeden van Gent. Hij combineerde handen zo groot als schoppen met de meest delicate, kunstige vingers. Hij kon zowel de grootste stukken ijzer plooien onder voldoende hitte, als de dunste draden van staal, goud of zilver.
Het beroep van Wouter was dat van smid. Dat was het ambacht dat hij geleerd had van een meester ijzersmid. Zijn echte hartstocht echter, was te werken met goud en zilver. Hij hield ervan om juwelen te smeden, eerder eenvoudig en ruw in het begin, dan steeds meer ingewikkelde, fijne en echt mooie stukken. Die kunst had hij zichzelf geleerd, beginnen met ijzer en ijzerdraad, daarna met edele metalen. Hij kon geen winkel openen in de meer bekende straten van de stad, omdat hij daartoe niet voldoende geld bezat. Hij had ook niet genoeg geld om een voorraad goud of zilver aan te leggen. Hij kon slechts de mooiste voorwerpen in goud en zilver maken, wanneer iemand er expliciet naar vroeg, en hem de hoeveelheden metaal bracht om hem ermee te laten werken. Enige malen reeds, had hij edelstenen en parels geplaatst in stukken gesmeed in goud en zilver! Wouter was beginnen werken voor de abdijen en de kerken van Gent. Hij produceerde voor hen de kelken, kandelaars en relikwiehouders. De abten en priesters zeiden onder elkaar dat slechts de engelen uit de hemel misschien ook zulke schoonheid konden leveren.

Wouter beschouwde als zijn vrienden in de eerste plaats de mannen die samen met hem gevochten hadden in de Slag van Kortrijk. Dit waren zijn wapenmakkers. Hij kon uren aan een stuk vertellen over hun heldendaden verricht in die bijzondere veldslag. Hij kende goed Raes van Lake, Jan Denout en Juris Vresele. Zoals zij, was hij trouw gebleven aan de graaf

van Vlaanderen. Voor Wouter was de graaf het symbool van de vrijheid van het volk, en van de onafhankelijkheid van beslissingen die Vlaanderen nodig had. Hij was een lid van de gilde van ijzersmeden van Gent, maar was graag opgenomen in de gild van de goud- en zilversmeden en van de geldwisselaars.
Wouter was ver van dom, al kon hij er traag van begrip voor sommigen uitgezien hebben. Hij was een bekwame zakenman. Hij handelde soms in metalen, en hield een kleine voorraad van allerhande muntstukken, zodat hij munten op een nederige wijze in kleine hoeveelheden kon uitwisselen. Hij kon zeer goed rekenen, lezen en schrijven. Hij sprak een mondje Frans, en kon over prijzen en het weer praten zoals iedereen. Veel mensen waren thuis in de sympathieke winkel van Wouter de Smet. Hij praatte graag vrijuit met zijn klanten, leerde veel nieuws uit de eerste hand, van de ridders en schildknapen en de sergeanten die het Gravensteen aandeden. Hij praatte gul, en nodigde uit tot gesprekken over allerhande onderwerpen. Hij vergaarde inlichtingen en hield al de informatie in zijn geest, om ideeën en opinies uit te wisselen met zijn vrienden. Hij was één van de best geïnformeerde mannen van Gent!

Wouter de Smet werkte hard en leefde op zijn gemak. Maar hij was een zeer eenzame man. Hij woonde alleen in zijn huis. Hij sliep boven zijn werkplaats. Hij versierde zijn hal met veel goede smaak, en plaatste daar ook zijn mooiste voorwerpen in ijzer of in het goud en zilver dat hij mettertijd kon recupereren. Hij had geen dienstbodes, geen knechten, en hij hield zijn huis zelf proper.

Wouter was al enige malen uitgenodigd geworden in het huis van Juris Vresele. Juris organiseerde soms banketten voor zijn beste vrienden. Die banketten hadden plaats in het huis van Juris in de Kalenderberg. Wouter ontmoette daar ook Mergriet Mutaert, de echtgenote van Juris. Juris en Mergriet waren bijna een generatie ouder dan Wouter, zodat Mergriet de jonge ijzersmid begon te bemoederen. Niemand zag er graten in wanneer Mergriet langer met Wouter praatte dan met andere gasten. Mergriet hield van haar Wouter, de goedhartige reus. Ze begon ook te denken aan een nichtje van haar, aan Lijsbetten Mutaert.

Lijsbetten was een meisje van ongeveer twintig jaar oud. Ze had tot nog toe al de mannen die rond haar hingen geweigerd. Wanneer men Lijsbetten uitdaagde door te vragen naar haar smaak voor mannen, zei ze dat ze een echte man wou, en de echte mannen leken Gent verlaten te hebben! Ze werd natuurlijk niet zeer populair met dergelijke boude uitspraken, maar dat kon haar ook weinig schelen.
Mergriet was beginnen vrezen dat Lijsbetten voor altijd een oude vrijster zou blijven, ongehuwd, een vrouw bestemd om in één van de begijnhoven van Gent te leven. Toch kende Mergriet haar Lijsbetten als een mooi, vriendelijk, en verstandig meisje. Lijsbetten was ook groot, stoer en sterk voor haar ouderdom, een vrouw met een mooi, rond gezichtje met rozige kaken. Lijsbetten lachte veel en graag. Haar donkerbruine ogen konden glinsteren van de pret en met zachte spot, intelligentie en waardering voor wat andere mensen zeiden. Sommigen konden gespot hebben omdat ze een stompe neus had, maar haar trekken vulden haar gezicht mooi en harmonisch. Lijsbetten was een indrukwekkende, massieve vrouw. Ze was exact het soort meisje dat Wouter de Smet als een goede handschoen rond de vingers kon passen.

Mergriet Mutaert smeedde haar listig plan in haar geest. Ze zou Lijsbetten en Wouter samenbrengen, en wat naar elkaar toe duwen, en dan toekijken of het goud zich met het zilver vermengde!

Op een avond kwam Wouter de levering van een aantal ijzerwerken bespreken met Juris Vresele. Juris wou die verder verkopen. Mergriet zei aan Wouter dat hij uitgenodigd was om met hen het avondmaal te nemen. Ze had al aan Wouter gezegd zich wat beter te kleden dan zijn gewoonte was.
Nadat Wouter en Juris de bestelling besproken hadden, begon ze de tafel te zetten voor de maaltijd. Haar nichtje, Lijsbetten Mutaert, hielp haar. Dit gebeurde in het jaar 1303, in de Kersttijd. Die tijd was altijd al doorspekt met magie en mysterie. De sneeuw was vroeg gevallen dit jaar, en het weer vormde een welkome inleiding aan tafel.

Lijsbetten zei eerst niet veel. Ze vond zich een beetje onder de indruk van de grote man vóór zich. Aan tafel bekeek ze nadien Wouter met groeiende nieuwgierigheid. Ze wisselde enige zinnen met hem, maar ze bleef zo stijf als een bezemsteel vóór hem zitten. Lijsbetten hield van wat ze zag. Ze was eerder verbaasd te horen hoe deze grote, sterke man ook nog verstandige en gepaste opmerkingen en meningen kon formuleren. Wouter gaf heel wat correcte commentaar op de politieke situatie in Gent en in Vlaanderen. Hij was goed op de hoogte. Ze zag zijn ogen beginnen glanzen wanneer hij sprak over zijn creaties in edelmetalen en mooie stenen. Lijsbetten hield van wat ze hoorde.
Na de maaltijd moest Lijsbetten naar haar huis terugkeren. Gewoonlijk stelde Juris Vresele dan voor haar te vergezellen op dit late uur van de avond. Nu, suggereerde Mergriet dat Wouter Lijsbetten naar huis kon brengen. Wouter en Lijsbetten zegden niet neen.
Een tijdje later stapten ze beiden uit het huis van Juris, elk omwikkeld met grote, zware, wollen mantels. Mergriet bemerkte met niet kleine tevredenheid dat de twee niet bleven zwijgen toen ze samen de straat uit gingen. Lijsbetten en Wouter bleven levendig met elkaar praten. Mergriet vond dat ze haar avond wel besteed had aan een goede zaak.

Ze had nog gelijk ook! Lijsbetten Mutaert en Wouter de Smet mengden zoals warme wijn en zoete honig! Hun sterke karakters pasten. Ze waren beiden mooie, hardwerkende mensen, eenvoudig en positief in hun wijzen van denken, en ze dachten eerder goed dan slecht van anderen. Lijsbetten en Wouter bleven elkaar terugzien. Ze hielden elkaars handen, kusten, en omhelsden elkaar. Ze waren echter niet gehaast om te trouwen. Ze kwamen overeen om wat tijd te laten voorbijgaan om elkaar beter te leren kennen. Ze waren voorzichtige mensen.

Niet lang daarna legde Wouter de Smet aan Lijsbetten zijn bedoelingen uit om zich bij het Vlaams leger te voegen dat opnieuw samengeroepen werd door de zonen van de graaf. Lijsbetten hield er helemaal niet van dat Wouter naar de oorlog zou gaan, maar ze gaf grif toe dat het de plicht van een man kon zijn om de stad en het graafschap te verdedigen. Ze deed hem plechtig beloven dat twee veldtochten voldoende moest zijn om het geweten van Wouter rustig te houden. Ze wilden trouwen, maar zouden wachten tot Vlaanderen wat meer vrede kende en de zaken in Gent beter verliepen. Wouter voelde zich toen zeer gelukkig, want hij zou niet alleen ontvangen worden in een familie met vele aangename leden, maar ook in de familie van zijn vriend Juris Vresele. Lijsbetten hield veel van haar tante, en had in haar een welwillende vertrouwelinge.

Wouter de Smet genoot succes in zijn ambacht van ijzersmid. Hij werd ook meer en meer bekend als goudsmid, en zelfs als geldwisselaar. Hij vond zich in de enigszins moeilijke positie van tussen twee verschillende ambachten in te werken. Zijn productie van gouden en zilveren voorwerpen groeide gestaag. Hij had toch nog niet voldoende inkomsten uit zijn ander beroep om officieel van ambacht en van gilde te veranderen.

Tijdens een banket van de zilversmeden met de ijzersmeden, had Wouter een zware twist met een zilversmid die Braem de Mey heette. Braem was een Leliaert! Hij had niet meegevochten in de Slag van Kortrijk, zodat Wouter de Smet de man als een lafaard beschouwde. Braem de Mey was één van de best gekende zilversmeden en geldwisselaars van Gent. Braem had de speciale gave van Wouter aan het werk gezien. Hij wou de jongeman inhuren in zijn werkplaats, maar Wouter gaf er de voorkeur aan zijn eigen werkplaats in te richten, indien alleen maar als een smidse voor werk met ijzer. Braem de Mey had het een schandaal gevonden dat de jonge Wouter de grote eer had geweigerd te mogen werken in de werkplaats van de Mey.
Braem de Mey was een zilversmid. Hij werkte ook met goud, en hij wisselde munten. Hij had ook grond opgekocht in de Vier Ambachten en in het Land van Waas. Hij werd een man met een naam, een man met een bepaalde macht in Gent. Hij had meerdere zonen. Zijn zoon genaamd Sanders was van ongeveer dezelfde ouderdom als Wouter de Smet. Sanders werkte met zijn vader. Sanders had geen talent geërfd om met zijn handen en vingers te werken. Hij hield van kopen en verkopen, vooral van huizen en landgoederen. Hij werkte met zijn brein, zei hij. Hij was echter eerder sluw dan intelligent, en zijn geest was niet zeer positief gevormd. Braem de Mey had met veel afgunst naar Wouter de Smet gekeken. Hij vervloekte de Goddelijke Voorziening om hem geen zoon gegeven te hebben die zo handig en vriendelijk was als Wouter. Braem de Mey bemerkte ook dat hij regelmatig klanten verloor aan Wouter de Smet, vooral voor zijn betere gouden en zilveren kunststukken. Braem vreesde dat als Wouter ooit een goudsmederij stichtte, hij een gevaarlijke concurrent zou krijgen voor zijn zaken.

Braem de Mey overtuigde zichzelf van het feit dat een ijzersmid niet ook de toelating mocht krijgen om juwelen in goud, of om zilveren kandelaars in de werkplaats van een ijzersmid te verkopen. Hij praatte tegen iedereen die het horen wilde over gildeleden van het ene ambacht die eigenlijk een ander ambacht uitvoerden. Zoiets was toch verboden, bij overeenkomst tussen de gilden! Braem kwam zover als Wouter de Smet openlijk te beschuldigen van de verkoop van gouden en zilveren voorwerpen, wat volgens hem verboden was in de reglementen van de gilde. Hij bracht de zaak vóór de schepenen van de Staat, vóór de paysierders. Wouter zou zich moeten verantwoorden.
Wouter de Smet dacht na over argumenten ter zijner verdediging. Hij wou het recht vragen om tussen twee ambachten in te werken. Hij sprak met Juris Vresele en met Raes van Lake om zijn argumenten te verfijnen. Hij zocht naar antwoorden op de akelige vragen die de schepenen hem mogelijk zouden kunnen stellen. Hij bereidde zijn verdediging zo goed mogelijk voor als hij kon. Hij vroeg ook raad bij Lijsbetten Mutaert. Juris en Raes praatten met bekende personen, met de dekens van de gilden en met schepenen.

Wouter de Smet werd naar het Schepenhuis geroepen, naar een zitting van de paysierders. Hij kwam erg onder de indruk van het plechtmatige, maar hij sprak goed. Hij bewees dat zijn hoofdinkomsten kwamen van zijn ambacht als ijzersmid. Hij zei naar waarheid dat hij slechts voorwerpen in andere metalen maakte en afleverde, wanneer hem dat gevraagd werd, maar hij gaf toe dat hij op termijn wel wou evolueren naar het worden van een goudsmid. Hij sprak zo goed, staafde zijn pleidooi met de beste voorbeelden, en redeneerde zo logisch, dat de schepenen de ganse zaak niet meer dan een storm in een beker water vonden. Welke ambachtsman deed nooit iets buiten exact zijn normaal beroep? Waarom elke gelegenheid weigeren? Waren zij niet de paysierders, de bewakers van de vrede? Wouter de Smet kon een ijzersmid blijven. Hij kreeg de toelating om naast dit ambacht ook nog voorwerpen te maken in meer dure metalen. Aan de Mey werd gezegd dat hij zich beter met zijn eigen zaken zou

bezig moeten houden. Gingen de zaken van de Mey dan zo slecht dat ze een beetje concurrentie niet aankonden?

Braem en Sanders de Mey waren woedend. Ze hadden hun aanklacht tegen Wouter de Smet horen verwerpen. Ze begonnen Wouter te bekladden in lasterpraatjes.
Wouter was te gelukkig met zijn net gevonden meisje, de trotse Lijsbetten Mutaert, om zich van de laster veel aan te trekken. Wouter kon er fier op zijn om Vlaanderen en Gent te Kortrijk verdedigd te hebben, terwijl Braem de Mey een Leliaert was, een lafaard, en een verrader tegenover de rechtmatige graaf. De zaak sputterde uit zoals een kaasvlam in een briesje.

Wouter de Smet verliet Gent om zich te voegen bij het leger van de zonen en de kleinzonen van de graaf van Vlaanderen. Hij had wel geklaagd over mensen zoals Braem en Sanders de Mey bij zijn klanten, bij Juris Vresele en Raes van Lake, maar zij beiden konden eendere verhalen met hem delen. Welkom tot de wereld van de levenden, riepen ze. Het leven was hard. We moeten elkaar helpen.
Wouter de Smet stapte toen naar het zuiden in een contingent van Gentse militiestrijders. Hij stapte blij en opgelucht naar wat misschien een nieuwe veldslag voor de onafhankelijkheid van Vlaanderen kon worden.

2.6. De Zeeslag van Zierikzee. 10 en 11 augustus 1304

Het graafschap genaamd Zeeland bestond grotendeels uit een aantal eilanden die in de monding van de grote stromen de Schelde en de Maas lagen. Die stromen wierpen hun wateren in de Atlantische Oceaan. Vlaanderen was vooral geïnteresseerd in de zuidelijke eilanden die in de Schelde opdoken.
Ten noorden van het Zwin, de baai met de havens van Brugge, lag één van die kleinere eilanden, genaamd Cadzand.
Meer naar het noorden vond men dan het grootste eiland, Walcheren, waar veel mensen op woonden. Walcheren was één van de rijkste en meest dynamische eilanden. Haar belangrijkste stad was Middelburg, een stad die welvarend was geworden van de handel, vooral in wollen doek, van de visvangst, en van de landbouw. Ten zuiden van Middelburg stond een beginnende zeehaven, Vlissingen. Aan de noordelijke zijde van Walcheren bevond zich de stad Vere, klein maar ook belangrijk. Vere behoorde direct toe aan de graven van Vlaanderen.
Ten oosten van Walcheren, verbond Zuid-Beveland zich met het vasteland, met Holland, en ten noorden ervan lag nog een ander eiland, heel wat kleiner, genoemd Noord-Beveland.
Nog verder naar het noorden lag het eiland Schouwen, bijna verbonden met het eiland van Duveland. Duveland en Noord-Beveland waren bijna even groot. Schouwen was veel groter en beter bevolkt, zoals Walcheren. Aan de verste zuidoostelijke hoek van het eiland Schouwen, hadden de Zeelanders de stad Zierikzee gebouwd. Schouwen en Duveland waren gescheiden door een nauwe waterweg. Sommige zeilers noemden dit slechts een kanaal. Aan het zuiden van de waterweg voegde een kleine rivier die op Schouwen vloeide haar wateren toe aan de engte tussen de twee eilanden. Zierikzee was een eerder grote stad, ommuurd en versterkt.
Om de beschrijving van de zuidelijke Zeeuwse eilanden te voleindigen, lag nog Sint-Anna-Land ten oosten van Noord-Beveland, en dat land ging verder op in Holland.
De steden die in Zeeland gebouwd werden, leken op de Vlaamse steden. De producten, de handel en de wijze van leven geleek veel op wat in Vlaanderen gebeurde.

De wateren tussen de eilanden van Zeeland waren breed, maar niet zeer diep. De volledige monding was toe aan het zilten met sedimenten die zowel door de Schelde zelf als van de zee toegebracht werden. Zandbanken doemden zowat overal op, dicht onder of tot net boven de oppervlakte van het water, grotendeels verborgen aan het oog, zodat de vaart in deze wateren een nachtmerrie vormde voor de minder ervaren zeekapiteins en loodsen. Slechts de allerbeste kapiteins konden aan de kleur en de golvingen van het water ontdekken waar zandbanken lagen in ondiep water.

Zeeland was nog groter, en grote eilanden lagen nog verder naar het noorden. Die eilanden heetten Deischier ten noorden van Schouwen. Ten noorden van de wateren genoemd de Greveninghe lagen nog meer eilanden met namen zoals Bommenee, Diderikland, Grisoorde, Sommersdijk en nog andere, om slechts enkele namen op te noemen.

Zierikzee was een mooie stad, die goed verdedigd werd. Hoge, sterke muren stonden overal rondom de huizen. Vijf massieve poorten verbonden haar met het platteland, en trotse, ronde torens waren langs de muren gebouwd. Zierikzee kon men een vesting noemen, want een brede waterweg liep rond de stad zoals een grote verdedigingsgracht. Vóór elke poort lag een brug over die gracht. Een waterweg sneed diep de ommuurde stad in, tot bijna in het centrum. Hier bevond zich de binnenhaven van Zierikzee. Hier lagen de vele kleinere zeevarende

koggen die de stad bevoorraadden en die dienden om de producten van haar industrie en handel te vervoeren. Grote kaaien waren eveneens gebouwd ten zuiden van de stad, in de wateren die Schouwen en Duveland van elkaar scheidden. Hier konden de allergrootste zeekoggen het anker werpen, en hun goederen opladen en ontladen, goed beschermd tegen de stormen in de oceaan. Dit havendeel van de stad toonde geen verdedigingsmuren, het lag open tot het water.
Zierikzee leek volgens een legende gesticht te zijn door een Hongaarse edelman die uit zijn land verbannen werd. Zierik kon de naam geweest zijn van één van de oude heersers, en Ee de toenmalige naam van het water dat tussen Schouwen en Duveland lag. De rivier de Gouwe stroomde er de Schelde in, en waar de Gouwe in de Schelde uitmondde, drong een kleine, maar brede waterweg het eiland Schouwen in, waar Zierikzee gesticht was.

Zierikzee had oude banden met Gent! In vroege tijden kon het dorp van Zierikzee, of delen van het land daar, de eigendom geweest zijn van de abdij van Sint Baafs van Gent. De hoofdkerk van de stad was toegewijd aan Sint Lieven, een heilige die in Zeeland ingeleid werd door de monniken van Sint Baafs.
Zierikzee bleef trouwens trots op haar vele abdijen en kloosters, op een begijnhof en hospitalen. De mensen van Schouwen waren godsvruchtige Christenen. De Fremineuren, de Franciscaanse monniken, waren de eerste om er een grote, nieuwe abdij te stichten in het jaar 1260.
Zierikzee was befaamd om zijn meekrap, een plant die wanneer ze gedroogd en geplet werd, een dieprood poeder gaf. Dat poeder werd gebruikt om er wol mee te kleuren. Een nederige, maar mooie wolnijverheid had zich misschien daarom ontwikkeld in en rond de stad. Juris Vresele haalde zijn meekrap uit Zierikzee, en leverde het af aan de ververs van Raes van Lake. Die meekrap was één van de geheimen van Raes voor zijn mooiste wollen doek, hoewel veel ververs van Gent wel wisten van de meekrap van Zierikzee. Zout, haring, rode meekrap en wollen doek waren de betere producten van Zierikzee.

Na de Veldslag van Kortrijk van 1302, voerden de Vlaamse legers invallen uit in Henegouwen. Ze veroverden onder andere Lessines, en vernielden het. Ter vergelding bracht de graaf van Henegouwen en Holland de oorlog naar het noorden, in Zeeland. Een leger van Graaf Jan II d'Avesnes viel Cadzand aan en plunderde het. Daarna vielen de Henegouwers de stad Vere op het eiland Walcheren aan.
De graaf van Vlaanderen had de rechten op Zeeland overgedragen aan zijn zoon, Gwijde van Namen. Gwijde wou toen ook werkelijk graaf van Zeeland genoemd worden. Ter reactie op de veldtocht in Zeeland van de zoon van Graaf Jan II, de zoon genaamd Willem, nam Gwijde een Vlaamse vloot en een Vlaams leger om daarmee Zeeland aan te vallen. Gwijde wou Zeeland heroveren. Zijn vloot voer uit de haven van Sluis op het einde van april van 1303.

Gwijde van Namen genoot veel succes met zijn Vlaams leger! Niemand leek de Vlaamse militiestrijders van de steden in die tijd te kunnen stoppen, noch Frankrijk, noch Holland. Walcheren werd snel veroverd. Haar belangrijkste stad, Middelburg, gaf zich over in het begin van mei. De oorlog woedde daarna niet alleen in Zeeland, doch ook in de westelijke delen van Holland. Heel wat Zeeuwse edellieden waren trouw gebleven aan de graaf van Vlaanderen. Zij voegden hun strijders bij het Vlaams leger. Hun belangrijkste leider was de held van de Slag van Kortrijk, Jan van Renesse. Het Vlaams leger voerde oorlog gedurende de winter van 1303 tot in de lente van 1304.

In juli van 1303 hadden Gwijde van Namen en Jan van Avesnes een wapenstilstand afgesloten, maar die werd definitief verbroken in de lente van 1304. Het Vlaams leger zette

de veldtocht voort in Zeeland en Holland. De Hollandse steden vreesden de overheersing van Vlaanderen! Meerdere Hollandse steden hadden zich al snel overgegeven aan de Vlamingen, zonder veel weerstand te bieden. Uiteindelijk bracht Witte van Hamstede, een bastaardzoon van de vroegere Graaf Floris V van Holland, de steden van Holland weer samen om een leger te vormen dat kon strijden tegen de Vlaamse inval. De steden van Holland kozen de zijde van hun eigen graaf, en van de zoon van die graaf, van Willem van Avesnes. Hun troepen duwden het leger van Gwijde van Namen geleidelijk aan weer achteruit, terug tot in het eigenlijke Zeeland.
Zoals reeds vermeld was één van de grotere steden van de Zeeuwse eilanden de stad Zierikzee. Zierikzee had zelfs tot dan toe weerstaan aan het Vlaams leger. De Vlamingen wilden al die delen van Zeeland bezetten. Ze belegerden de goed verdedigde stad.

De Vlaamse bevelhebbers van de vloot in Zeeland deden meerdere malen een beroep op de zeelieden van Vlaanderen om hun leger te komen versterken. De mannen die ze in de eerste plaats zochten waren de ervaren zeekapiteins, de loodsen en de ervaren zeelieden. Veel zeemannen die de havens van Damme, Sluis en Aardenburg als hun basis hadden, gingen zich bij de Vlaamse vloot voegen. Het salaris was niet slecht, en buit kon verwacht worden. Ook vissers uit de vele, kleinere havens langs de kust van Vlaanderen, zochten toegang tot het leger. Ze brachten veel kleine boten naar waar de Vlaamse vloot zich ophield. De zeelui zonder een schip kwamen naar Sluis, en werden daarna overgebracht naar het beleg van Zierikzee in de koggen die vanuit Sluis proviand en andere benodigdheden naar het Vlaams leger brachten.
Wanneer minder en minder mannen gevonden werden die gewoon waren in de wateren van de oceaan te varen, zocht het leger van Gwijde van Namen ook mannen die werkten op de rivieren van Vlaanderen. Op die wijze hoorde, aan het einde van 1303, ook Arnout de Hert, de schipper van Gent, hoe de zeevloot van Zeeland zocht zeelui te monsteren onder de Gentse schippers die op de rivieren voeren, en niet noodzakelijk op de kustwateren.

Arnout de Hert had geen zeebenen! Zijn droom was één van de zeevarende koggen, zoals hij er te Damme gezien had, te bezitten, en misschien er zelf ook mee te varen. Hij bewonderde de zeekoggen te Damme telkens hij met zijn Lieveschuit goederen, meestal wollen doek, van Gent naar Damme bracht. Voor een schipper van die zeer kleine, platbodem vaartuigen, betekenden de grote zeekoggen, de kastelen van de zee, het ultieme in de scheepvaart! Koggen waren enorm groot, vergeleken bij wat Arnout bestuurde. Ze waren plompe beesten met hoge wanden, holle mastodonten met reusachtige, ronde buiken, waarin ongelooflijk veel ladingen konden geplaatst worden van zowat alle goederen die men zich kon indenken, van wijntonnen en biertonnen tot wollen schapenvachten, doek, turf, granen, wat dan ook. Je kon rijk worden door slechts één lading te vervoeren in een kogge! Hoeveel reizen zou Arnout niet moeten maken om één dergelijke lading te vervoeren over het Lieve Kanaal tussen Damme en Gent? Honderd? Meer? Hoe rijk kon hij worden door slechts één lading te verkopen? Wat toch een kleine man en een kleine schipper was hij, vergeleken bij de eigenaars van die trotse schepen!

Arnout wist helemaal niets af van koggen! Hij had nog nooit op een kogge gevaren, en hij had nog nooit op zee gezeild. Hij had verschrikkelijke verhalen gehoord over schipbreuken op zee, verhalen gehoord over de gevaren van reusachtige golven en van monsterachtige zeewezens. Hij had gehoord over de zeemeerminnen, merkwaardige verlokkende creaturen, die er uitzagen zoals de mooiste vrouwen. Zeemeerminnen konden een schipper naar de donkere dieptes meelokken! Arnout veronderstelde wel dat die verhalen sterk overdreven waren. Een zeekapitein kon honderden reizen op de zee overleven, zoals hij op de rivieren.

Te Damme had Arnout oude mannen gesproken die nog steeds kapitein waren op koggen! De schepen zelf leken dikwijls zeer oud. Hij had gekeken hoe enkele van die schepen in de droogdokken getrokken werden om hun kiel af te schuren van allerhande soorten zeeschelpen. Schelpen onderaan de bodem van koggen konden de koggen verzwaren, hun snelheid en behendigheid in de wateren verminderen, en haar houten balken doen verrotten. Arnout bewonderde die schepen zeer. Hij had naar hen gekeken zowel met afgunst als met hevig verlangen.

De meeste koggen waren gebouwd met een hoog voorkasteel en achterkasteel. De balken van het schip liepen naar boven, om te eindigen in platformen die hun naam van kasteel waarlijk verdienden, zo hoog bovenaan waren ze gebouwd. Hier stonden de kapiteins en de loodsen. Ze keken uit en stuurden het schip. Aan boord van oorlogskoggen werden de kastelen bemand met kruisboogschutters en met strijders van het leger die werpsperen naar vijandelijke schepen konden slingeren. Strijders stonden ook op het dek, en sliepen daar. De ridders en de schildknapen, de kapiteins en de zeelui, sliepen in kwartieren gebouwd binnenin de kastelen. De oorlogskoggen waren nog verschillend van de gewone koggen in dat gekanteelde houten verdedigingsrelingen de hoge kastelen kroonden. Sommige schepen hadden ook een kleiner kasteel gebouwd bovenaan of langs de mast!
Arnout had al oorlogskoggen gezien waarop katapulten geïnstalleerd stonden. De katapulten konden zware stenen of zelfs manden gevuld met kreupelhout in vuur en vlam naar de vijandelijke schepen of havens werpen. Er bestond niets ergers op zee dan vuur aan boord van een schip!
Arnout had slechts eenmaal in zijn leven dergelijke schepen, oorlogskoggen, gezien, maanden geleden, toen de Vlaamse vloot Sluis verliet voor Zeeland, in april van 1303.

Arnout verlangde veel meer te weten over zeekoggen. Hij kon zijn diensten aan boord van een kogge in vredestijd verhuurd hebben, maar het salaris zou zeer laag geweest zijn. Hij zou gedurende vele, lange maanden op zee moeten blijven. Arnout zou zijn eigen schipperszaak moeten stoppen om na zijn terugkeer van nul opnieuw te moeten beginnen! Zijn vrouw, Marie zou daar zeer hevig tegen geprotesteerd hebben, en met reden. Hij kon aan Marie zulke afwezigheid niet opleggen.
De toestand was nu echter totaal verschillend. De meeste van de vrienden van Arnout en veel gildeleden van Gent waren al naar de oorlog gestapt. Hij voelde zich meer en meer gefrustreerd en schuldig om niets te doen voor de vrijheid van zijn stad en het graafschap. Zijn vrienden die terugkeerden konden hem aanzien als een lafaard! Was het niet zijn plicht als Vlaming en als lid van de gilde van de schippers om minstens enkele maanden te dienen in het Vlaams leger, om te helpen het land te verdedigen naar de beste van zijn bekwaamheden? Vlaanderen had mensen zoals hij dringend nodig.

Arnout praatte over de zaak met Marie. Marie begreep hoe belangrijk het was voor haar echtgenoot om zich een moedige man te voelen, geen lafaard, om te doen wat anderen al gedaan hadden en weer aan het doen waren op dit ogenblik. Het was goed om zijn land te helpen vrij te blijven. Marie werd verscheurd in haar gevoelens. Wat zou er gebeuren als Arnout zou terugkeren in een houten doos, of helemaal niet zou terugkeren want verloren op zee, of gewond en verminkt zou terugkeren? Toch dacht ze dat hij zijn gans leven het zou betreuren niet zijn plicht gedaan te hebben! Ze wou ook niet de rest van haar leven moeten doormaken met een gemelijke, bittere, kniezende, treurende man aan haar zijde. Hij zou zich de ganse dag in zelfmedelijden of wroeging verliezen. Marie zei ten slotte aan Arnout dat ze er niets op tegen kon hebben als hij gedurende enkele maanden de Vlaamse vloot wou

vervoegen, drie of vier maanden ten hoogste, als hij maar wel en heel en gezond naar Gent en zijn huis zou terugkeren.
Arnout voelde zich erg verlicht om die hindernis uit de weg geruimd te hebben. Hij zou een zeiler worden, troostte hij Marie, niet een militiestrijder in het leger. Hij zou aan boord van een schip blijven. Hij zou niet deelnemen aan veldslagen! Hij zou slechts helpen de koggen te brengen naar waar de strijders moesten gebracht worden. Hij zou niet deelnemen aan belegeringen en gevechten.
Marie geloofde Arnout maar half. Zij ook meende dat er minder gevaar was in een zeeman te zijn dan in een militiestrijder in het leger. Ze wist dat Arnout kon zwemmen als een otter. Zijn vader was in de wateren verdronken omdat hij niet kon zwemmen. Arnout had op de hardste manier leren zwemmen. De vloot zou slechts de kusten van de Zeeuwse eilanden aandoen. Echt ruw weder was zeldzaam in die wateren, meende ze, en baaien om in te schuilen veelvuldig.
Arnout de Hert nam afscheid van zijn lieve echtgenote laat in 1303. Hij bracht zijn Lieveschuit naar Damme, beveiligde die op het kanaal te Damme, en ging aan boord van een kogge die voedsel bracht naar het leger van Zeeland. De kogge heette de *Zeester*; haar kapitein was Symon Fretel.

Arnout de Hert leerde snel veel over koggen en over de besturing van koggen, aan boord van het schip dat de Vlaamse vloot en het Vlaams leger bevoorraadde. Gedurende maanden werkte hij aan boord van dezelfde kogge als een gewone zeeman. Kapitein Symon merkte snel dat Arnout van ander hout gebouwd was dan de gewone zeeman. Telkens hij een kans zag, vroeg Arnout de kapitein honderduit. Arnout als zeeman deelde de hartstocht van Symon voor de zee en het water en voor koggen! Kapitein Symon leerde aan Arnout veel van wat hij wist, en deed dat nog met plezier ook, terwijl ze in hun zeestoelen zaten, hoog op het voorkasteel van de *Zeester*.

Arnout reisde meerdere malen van Damme en Sluis naar de eilanden van Zeeland, vooral naar Walcheren, maar ook naar Noord- en Zuid-Beveland, en naar Schouwen en terug naar Vlaanderen. Hij werkte een tijdje aan boord van een kogge die troepen vervoerde tussen de eilanden. Soms wachtte hij lange dagen in een haven zonder veel te doen. Hij stelde dan vragen honderduit aan de kapiteins van de schepen en aan de loodsen, en aan de meer ervaren zeelui van de schepen die op de oceaan voeren. Van Kapitein Symon leerde hij veel over de zeeën zonder er ooit op te varen. De reizen tussen de eilanden en Sluis waren eigenlijk eenvoudig, rustig, maar steeds interessant voor een nieuwsgierig oog en oor. Arnout ondervroeg ook de kapitein over de prijzen van ladingen. Hij luisterde gretig naar de raad van Kapitein Symon, en hoorde zijn mening over de handel en het vervoer van ladingen over de zee in verre reizen. Hij hoorde over het belang van zeekaarten.
Natuurlijk bleef Arnout langer dan de drie maanden op zee die hij beloofd had aan zijn echtgenote, Marie Scivaels. Arnout slaagde erin korte brieven te zenden aan Marie, waarin meestal niet veel meer stond dan dat hij gezond en wel was. Hij stuurde die brieven door ze mee te geven aan schippers van Damme die over het Lieve Kanaal naar Gent terugkeerden. Brieven van collega's waren heilig voor schippers! Marie kreeg de brieven.

Behalve voor wat hij leerde, ging de tijd eerder vervelend en langzaam voorbij op zee. Arnout wandelde soms in de havens van Zeeland. Hij leerde hoe te varen in de wateren van de mondingen van de Schelde en de Maas. Hij vermeed de taveernes en de bordelen van de havens, denkend aan Marie. Hij zag de buitenwijken van Zierikzee en haar mooie, grote zeehaven. Met Kapitein Symon zag hij de Gouwe, de waterweg tussen de eilanden van Schouwen en Duveland, en zag hoe die aan het verzilten was. Jaren van nu, zou Zierikzee

gescheiden worden van de zee. Een nieuwe haven, meer naar het zuiden, zou dan moeten gebouwd worden.

Koning Filips IV de Schone van Frankrijk was de bondgenoot van de graaf van Henegouwen en Holland. Hij zette ook zijn leger in voor de strijd in Zeeland. Hij zond een Franse vloot te hulp van de Henegouwse en Hollandse strijdkrachten. De Franse vloot werd verzameld te Calais, onder het bevel van de Franse kaper en Admiraal Jean Pedrogue. De vloot bestond uit ongeveer vierenvijftig grote koggen en galeien. Ongeveer dertig, meestal Normandische koggen, zeilden met Pedrogue. Acht Spaanse koggen werden toegevoegd aan die groep. De Spaanse schepen waren naar Calais gevaren om vracht op te nemen. De admiraal van Koning Filips had hen met grof geld ingehuurd om met zijn vloot mee te zeilen en te strijden. Koning Filips had eveneens elf grote Genuese galeien ingehuurd, onder de leiding van de Genuese Admiraal Rainier Grimaldi. Pedrogue en Grimaldi hadden al een tijdje samengewerkt in het Kanaal om de Engelse koggen en de Engelse havens in het zuiden van Engeland te teisteren.

Rainier Grimaldi en zijn broeder Francesco waren verwikkeld in de interne strijd van Genua tussen de Welfen en de Ghibellijnen die de Heilige Romeinse Keizer van Duitsland steunden tegen de pausen. Ze moesten Genua ontvluchten, en richtten hun vloot naar de zwakkere Provence kusten.
Francesco Grimaldi, genaamd de Sluwe, greep de rots van Monaco door list in 1297. Hij werd dan wel weer iets later uit de citadel verdreven, maar zijn familieleden zetten de strijd voor Monaco voort tegen de toenmalige heersers van Genua. Uiteindelijk slaagden de Grimaldi's erin hun overheersing te bestendigen over Monaco. De rots van Monaco werd het hoofdkwartier van de gevreesde Genuese Grimaldi galeien. Rainier Grimaldi huurde zijn diensten uit als leider of *condottiere* van Genuese galeien, aan de koning van Frankrijk. Grimaldi was een uitstekende navigator in de Middellandse Zee. Jean Pedrogue was een ervaren Franse kaper, een piraat met koninklijke vrijbrieven die hem toelieten aanvallen op vijandelijke schepen uit te voeren naar eigen dunk. Het was de eerste maal dat Grimaldi in de Atlantische Oceaan zou varen.

Nadat de Franse vloot uit Calais gezeild was, voer ze de wateren van Zeeland in. Daar voegden zich nog vijf zeer grote Hollandse koggen bij de Franse vloot. Een groter aantal kleinere schepen verhoogde nog de macht van de koninklijke vloot.

Gwijde van Namen had elf Vlaamse zeekoggen te Sluis samengebracht, zes grotere schepen van de Brugse Hanze, en niet meer dan drie buitenlandse schepen die met de Hanze verbonden waren. Acht schepen uit Gasconje, schepen van de haven van Bayonne en die in het bondgenootschap met Engeland voeren, werden toegevoegd aan de Vlaamse vloot. Daarbij kwamen nog vijf Spaanse schepen en vier, iets kleinere Vlaamse koggen.
Grimaldi en Pedrogue konden rekenen op ongeveer vierenvijftig grote schepen in de Zeeuwse eilanden. Gwijde van Namen kon slechts zevenendertig grote koggen in de zee brengen. Gwijde kon echter nog een aantal kleinere schepen toevoegen aan zijn vloot. Gwijde van Namen beschikte over een groot landleger van strijders uit de Vlaamse steden, misschien wel vijftienduizend mannen, veel meer dan de Franse vloot kon brengen.

Het Vlaams landleger was zo groot, dat Gwijde van Namen geen vrees moest hebben van een Frans leger dat aan land zou kunnen gaan te Zierikzee. Een Frans leger zou vooral bestaan uit zeemannen, met enige huurlingen als strijdkracht. Op zijn hoogst kon elke Franse kogge honderd strijders bevatten. De vloot kon dus geen veldtocht te land beginnen en hopen de

overwinning te behalen tegen het Vlaams leger. De Vlamingen zouden vele malen meer strijders in het veld kunnen brengen dan de Franse troepen.

Jan van Namen had zijn broeder alleen gelaten vóór de Franse vloot aankwam in Zeeland. Hij had zijn broeder de raad gegeven Zierikzee niet te verlaten en zijn schepen dicht bij de stad voor anker te houden. Ook Jan van Renesse was op dat ogenblik niet nabij Zierikzee. Hij bevond zich in Utrecht. Hij ook had de raad gegeven de Vlaamse vloot niet te bewegen, hoewel hij gevraagd had aan Gwijde van Namen hem te komen helpen met meer troepen. Holland kon veroverd worden, niet slechts Zeeland!

De Franse vloot zeilde eerst naar Geervliet om daar nog enkele kleinere schepen op te halen. Ze werd daar wel twee weken opgehouden wegens gebrek aan wind, en daarna kreeg de vloot tegenwind te verduren. Het begon hen aan proviand te ontbreken, en de bevoorrading van Holland was zeer moeilijk geworden. De mannen aan boord van de Franse schepen leden honger! Tevens hadden de grote galeien en de grootste Franse koggen het moeilijk om te varen. Ze liepen dikwijls aan de grond in de ondiepe wateren. Dat betekende dat de koggen telkens op hoogtij moesten wachten om los te geraken en verder te kunnen zeilen.
Ten slotte drong de Franse vloot dan toch de vaargeul in die de eilanden van Schouwen van Duveland scheidde, in de eerste dagen van augustus 1304.

Pedrogue en Grimaldi zeilden de Gouwe in, komende van het zuiden, in de richting van Zierikzee. Ze bemerkten snel dat de waterweg tussen de twee eilanden te nauw was om met al de schepen van de Franse vloot één lijn te vormen. Op de 10de augustus, op weg naar Zierikzee, vormden ze vier eskadrons van elk ongeveer vijftien schepen.
Het eskadron van Pedrogue zeilde eerst de Gouwe in, gevolgd door drie andere eskadrons, en daarna voeren de Genuese galeien. In elk eskadron waren de vijftien koggen aan elkaar verbonden met ijzeren ketens en koorden om compacte, strijdende platforms te bekomen. De schepen waren aan de boeg en aan de achterzijde samengebonden aan elkaar met dikke koorden en ijzeren kettingen. De schepen konden zo aan de beide einden ankers uitwerpen om de platforms in plaats te houden in de getijden of in de stroming. De schepen van elk dergelijk platform konden niet uiteen gedreven worden door de golven. Geen klein vijandelijk schip kon zich tussen de koggen in wringen, in het platform van elk eskadron.

Het samenvoegen van de schepen achteraan en aan de boeg met kabels, had speciale doelen. De bedoeling was om zoveel mogelijk strijders die in een gevecht verwikkeld werden te kunnen concentreren op één punt. De platforms werden zo eigenlijk burchten, kastelen op het water, die door de vijand moesten belegerd worden. De platforms konden zich nog naar voren bewegen, zij het langzaam, en een bres slaan in vijandelijke rijen schepen, vooral als die vijandelijke schepen niet ook samengebonden waren. Vanaf elk platform kon men gemakkelijk de krachten bundelen tot een overeengekomen actie. Die tactiek om door de vijandelijke lijnen te slaan met een sterk platform waarop strijders geconcentreerd werden op de aanvals- of verdedigingspunten, eerder dan individuele schepen te laten strijden, werd dikwijls gebruikt op zee.
Aan boord springen van individuele schepen was gevaarlijk, gewaagd, en de uitkomst onzeker, het resultaat van de strijd onvoorspelbaar. De tactiek van de platforms op zee vond zijn basis in de massieve aanvallen van ridders die in blok doorheen de vijandelijke rangen op het land sloegen.

Gwijde van Namen zag met groot ontzag de Franse vloot naderen. Hij erkende het gevaar van de vernietiging van zijn eigen vloot door de Fransen. Hij had een vloot nodig om zijn leger te

vervoeren van eiland naar eiland, en om het van proviand te voorzien. Hij geloofde ook dat het Vlaams leger onoverwinnelijk was. Hij had een bijna blind vertrouwen in zijn troepen. Hadden ze niet al meerdere malen de Franse landlegers verslagen, eerst en vooral te Kortrijk? Hij kon ook de Franse admiraals hier een les leren! Hoe kon hij verliezen met zulk een moedig en talrijk leger? Hij organiseerde zijn eigen vloot voor een zeeslag! Hij ook beval zijn koggen samen te varen en hij deed hen samenbinden om eveneens grote strijdplatforms te vromen. Kasteel zou tegen kasteel varen! De zeeslag zou gestreden worden op een houten bodem in plaats van op gras, maar met hetzelfde effect. Gwijde liet zijn kleinere schepen achter de platforms aan vorderen.
Op de 10de augustus wachtte Gwijde van Namen op het hoogtij, zodat zijn schepen ongehinderd konden vooruit varen in de Gouwe. Hij kon zien dat de Franse schepen al vast zaten in het zand. Veel grote schepen van Pedrogue, in het meest rechtse eskadron dat van de zee kwam, strandde bijna onmiddellijk. De schepen bleven vaststeken in het zand. Gwijde van Namen had zijn talrijkere kleine schepen kunnen bevelen de onbeweegbare Franse platforms nu te teisteren. Hij besloot echter platform per platform te bestrijden, en te wachten op het inkomend tij. Waren zijn strijders niet superieur aan de Franse strijders aan boord van de vijandelijke schepen?
De Franse vloot kwam tot een halt. De Gouwe was verzilt, en vele zandbanken lagen niet zeer diep in het water. De uren van de dag gingen voorbij. Het tij zou slechts rijzen in de late namiddag.

De Vlamingen begonnen hun aanval door vuurschepen naar de Franse vloot te zenden. Ze hadden enkele van hun oudere, kleinere schepen met kreupelhout gevuld, en daarover dierlijke vetten, olie en pek verspreid. Ze zonden de vuurschepen stroomafwaarts, naar het zuiden, naar de gestrande schepen van Pedrogue en Grimaldi. De Fransen zagen met grote vrees de vlammende schepen op hen afkomen. Ze staken vast, konden zich niet bewegen!

De Vlaamse vloot kende echter geen geluk die dag. Het tij rees, snel en krachtig. De wateren hoopten zich op naar de Gouwe toe. De vuurschepen werden door de golven en de plotse vloed gestopt, dan rees er ook een sterke wind, die de vuurschepen terugjoeg naar de Vlaamse schepen! Tegen de tijd dat de vuurschepen de Vlaamse vloot bereikten, hadden de vlammen hen wel al grotendeels vernield. De schepen stonden zo erg in brand, dat ze uiteenvielen en in het water verdwenen. Ze brachten geen schade toe aan de Vlaamse vloot, maar ze hadden ook de Franse koggen niet geraakt!

Arnout de Hert werkte toen nog op de kogge waar hij voor het eerst aan boord was gegaan, aan het einde van het jaar 1303. Hij dacht dat die kogge reusachtig groot was, maar hij had ondertussen al wel echt grote zeekoggen gezien, en enkele nog grotere oorlogskoggen. Het Vlaams leger had ook enige van die oorlogsboten in haar vloot. Wanneer de Franse schepen aan kwamen varen, lag de *Zeester* met Kapitein Symon en Arnout aan de wal in de buitenhaven van Zierikzee. Ze hadden proviand van bier, brood, en kazen naar het Vlaams leger gebracht. Ze zouden nu al op hun terugweg naar Damme moeten varen, maar ze werden verrast in de aanval vanaf de zee. Arnout had nog niet veel gezien van de belegering van Zierikzee. Geen aanvallen waren gelanceerd terwijl hij nabij het eiland Schouwen voer. Het Vlaams leger en de vloot blokkeerde slechts alle toegangen van de landwegen en de waterwegen naar Zierikzee. De stad zou snel uitgehongerd worden. Iedereen verwachtte dat het vijandelijk garnizoen zich binnen de kortste tijd zou overgeven.

Wanneer de Franse vloot naderbij voer, had Arnout met groeiende bezorgdheid gekeken naar de zeer grote, indrukwekkende Franse schepen, de grootste die hij ooit en tot dusver in de zee

gezien had. Hij had trouwens niet veel aandacht besteed aan die vloot in het begin. De Franse schepen sloten de zuidelijke ingang van de Gouwe af, maar de noordelijke route op de Gouwe, op het kanaal tussen Schouwen en Duveland, bleef open. De *Zeester* moest wellicht een beetje langer varen, maar ze kon nog steeds gemakkelijk Sluis bereiken. Ze was een cargo schip! Het zeil aan haar mast was groot. Ze kon een razeil bijzetten. Ze was een snel schip. De *Zeester* kon zich ook verdedigen in de open zee, en ontsnappen aan een achtervolging. Waarom zou het Vlaams leger zich zorgen moeten maken over de Franse vloot? Laat de Franse platforms maar naar de werven zeilen! Het Vlaams leger kon dan des te gemakkelijker het Frans leger vernietigen! Waarom zouden de Vlamingen zich zorgen moeten maken over de Franse vloot? Die vloot was ten hoogste een vervelende last, die echter in niets de belegering in de weg kon komen. De Fransen konden niet meer strijders aanbrengen dan Gwijde van Namen al verzameld had op Schouwen. Hij kon zijn leger brengen naar waar hij wou, via de noordelijke route. De bevoorrading van de Franse schepen kon geteisterd worden. Geduld was een goede strategie, hier. Arnout de Hert keek met open trots naar de honderden kleine boten die de Vlamingen naar Zierikzee gebracht hadden. Waarom zich zorgen maken? Laat de Franse vloot maar wachten! De Fransen zouden snel problemen in hun provisionering ondervinden, en geteisterd worden door de Vlaamse schepen. De zeelieden zouden verhongeren, en weldra vertrekken van ellende.

En toch kwam het woord om de schepen voor te bereiden op een zeeslag. Arnout en de meeste zeelieden keken daar verbaasd van op. De zoon van de graaf wou een zeeslag geven? Waarom was dat nodig? Slechts trots en ijdelheid konden een zeeslag uitlokken, meende Arnout, niet zonder reden. Hij werd dan zelf bezorgd. Hij had aan Marie beweerd dat hij niet zou moeten strijden in een slag, en hij had inderdaad nooit durven denken aan een zeeslag. Hoe werd zo'n strijd gevochten? Arnout kreeg slechts enkele aanduidingen toen hij zag hoe de grotere Franse koggen en de grote Vlaamse schepen samengebonden werden. Een zeeslag zou er uitzien zoals een veldslag te land! Platforms werden als kastelen in het water gebouwd. De echte slag zou gebeuren, zwaard tegen zwaard, aan boord van de platforms.

De *Zeester* nam ongeveer vijftig militiestrijders aan boord, mannen afkomstig van verscheidene Vlaamse steden. De krijgers kwamen aan boord over de smalle loopplank in lange kolommen, mannen van Ieper, Brugge, Veurne en Sluis. Sommigen onder hen hadden al aan boord van schepen gezeild, de mesten van hen waren slechts aan boord van een schip geweest voor hun vervoer van Sluis naar Zeeland. Alle mannen vreesden het water. Arnout vermoedde dat heel weinig van die mannen hadden leren zwemmen.

De *Zeester* bleef voorlopig ter plaatse. Ze werd beschouwd als zijnde één van de kleinere schepen die achter de grotere koggen zou moeten varen. Tot wanneer hij de vuurschepen zag gezonden worden naar de Franse platforms, had Arnout het niet voor mogelijk gehouden dat de Vlaamse vloot zou aanvallen. Het was reeds avond toen dat gebeurde, een vreemd ogenblik om de slag te beginnen.
Arnout wist nu voldoende van de zee langs de kusten om te weten dat het leven op de Zeeuwse eilanden geregeld werd door de getijden. Het tij rees! Had Gwijde van Namen ook angst dat zijn schepen in de zandbanken zouden blijven steken zoals de Franse koggen? Waarom dan niet aanvallen met zijn veel groter in aantal aanwezige kleinere schepen, en de vijandelijke platforms met die teisteren? Arnout had niet zolang gewacht om aan te vallen! Gwijde van Namen en zijn bevelhebbers op zee hadden hun voordeel afgegeven aan de Franse vloot, die groter was. Wat dan ook, de aanval was begonnen!

De vuurschepen gloeiden rood in de dalende zon, wat een buitenaards, vreemd schouwspel opleverde. Arnout stond op het voorkasteel van de *Zeester* om naar het spektakel te kijken. Hij zag de vuurschepen naar voren geduwd worden door het water dat uit de Gouwe van het noorden kwam, van het uiteinde van het kanaal, om dan weer teruggestuurd te worden door de krachtiger getijden van de monding van de Schelde vanuit het zuiden. De zuidwestelijke winden, die dominerend waren in deze delen van de zee, duwden eveneens de boten en de vlammen onhoudbaar terug naar de Vlaamse lijnen. De vuurschepen zager eruit als wrede draken die op het water dansten, tot ze onschadelijk in de zee verdwenen. Arnout had angst voor het water, al verdiende hij er zijn kost mee. Vuur was echter veruit het ergste waar elke zeeman instinctief en verschrikkelijk bevreesd voor was. Alle schepen waren gebouwd van hout, en hout ging snel in vuur op. Vuur was eveneens een kracht van de natuur, die men niet kon overwinnen aan boord van een schip! Arnout vroeg zich af hoe hij kon uitleggen aan Marie, dat ondanks al zijn zekerheden, hij toch gedwongen was geworden deel te nemen aan een zeeslag. Had hij niet onverantwoord gehandeld?

Op dit ogenblik keek Arnout nog slechts vanuit de verte naar de zeeslag. De grotere koggen van de Vlaamse vloot kregen het bevel naar voren te varen. De kleinere schepen, zoals de *Zeester*, moesten volgen. Ze zeilden alle langzaam vooruit, de Gouwe af. De kapitein van de *Zeester* was er niet op uit de wedloop te winnen. Hij bleef netjes in het midden van de vloot van de kleinere Vlaamse schepen varen.

Wanneer het tij keerde, kon Admiraal Pedrogue zijn schepen beter naar Zierikzee sturen. Hij zeilde in het offensief! Bijna tegelijk vielen zeven schepen van Gwijde van Namen de drie Spaanse schepen aan die vóór de Franse vloot uit zeilden. De Vlaamse platforms bewogen zich langzaam naar de Spaanse, onderling verbonden schepen. De Vlaamse strijders sprongen al snel aan boord van de vijandelijke koggen, beschadigden hen, en veroverden de schepen. Die aanval had nog plaats in de vallende duisternis, in het verblekende licht van de verdwijnende zon. De duisternis viel snel. Toortsen werden overal aan boord van de koggen aangestoken. Vuurpotten werden van de ene kogge naar de andere geworpen. De vallende duisternis, de vuren die geworpen werden, het geluid van de schepen die op elkaar botsten, het klinken van het metaal, de kreten van de strijders en de eerste schreeuwen van intense pijn van de mannen die door projectielen getroffen werden, begonnen de lucht te vullen. De slag woedde een goed deel van de vroege nacht, tot het tij weer keerde, en al de schepen gestrand werden.

Niet veel later dan middernacht gaven de vlootbevelhebbers van Vlaanderen ook het bevel de kleinere schepen van hun vloot in de strijd te mengen. Kapitein Symon zeilde langzaam naar de monding van de Gouwe. Iets later gleed de *Zeester* langs het eerste eskadron van de Franse vloot. Een Vlaams platform, bestaand uit meerdere grotere koggen, was nog steeds de samengebonden Franse schepen aan het belegeren. Minstens twee Franse koggen stonden in vuur en vlam. De strijd aan boord van de schepen zag er bijzonder wreed uit. Arnout de Hert zag mannen zoals donkere mieren aan boord van kogge na kogge op de platforms kruipen. De Vlamingen zwermden over de Franse verdedigers heen.
De Franse zeemannen waren minder goed bewapend, en ze droegen minder bepantsering dan de aanvallende Vlamingen. De kastelen van de schepen werden echter verschrikkelijk goed verdedigd. Op die kastelen stonden de dodende kruisboogschutters, en die schoten de ene bout na de andere af op de strijdende Vlaamse militiemannen. De dekken van de boten lagen vol met lijken, en met de lichamen van gewonde en stervende mannen. Alles wat maar een gewicht had en een scherpe punt, werd als projectielen van de ene zijde naar de andere geworpen. Grote stenen vlogen hoog de lucht in, in het licht van de vuren en van de maan.

Ook de Vlaamse schepen hadden katapulten en ballistas aan boord van hun schepen geplaatst, de tuigen die ze anders gebruikten voor de belegering van Zierikzee. De Franse koggen droegen hun eigen zware wapens. Bakstenen, stukken metaal, delen van doorgezaagde balken, turfblokken roodgloeiend van het vuur, werden naar de Vlaamse schepen toe geslingerd.

Arnout geloofde dat geen van de koggen die hier voeren de nacht kon overleven! Naarmate de *Zeester* naderde, flitsten de kruisboogbouten door de lucht naast hun hoofden. Werpsperen vlogen naar hen toe. Op de Franse schepen vochten wanhopige mannen aan dek. Enterhaken en koorden hingen tussen de Vlaamse en de Franse schepen. De haken verbonden nu alle koggen samen. Arnout zag hoe strijders overboord gegooid werden. Dat waren mannen met nog maliënkolders en borstplaten aan! Die zouden onherroepelijk naar de bodem van de Gouwe getrokken worden. Ze zouden verdrinken, en niet kunnen overleven. Geen enkele man, zelfs als hij kon zwemmen, kon hopen met het hoofd boven water te blijven met zoveel ijzer rond zich. De mannen zouden direct naar de zandige bodem van de Gouwe gezogen worden!
Arnout had dit voorzien. Hij had slechts een dikke lederen wambuis aangetrokken. Hij droeg een pothelm op zijn hoofd, maar met de lederen bandjes niet geknoopt.
Op één van de Franse koggen zag Arnout in het oranje licht van de vlammen mannen vechten met zwaarden en bijlen. Aan boord van de Vlaamse schepen duwden strijders met lange pieken naar de verdedigingsrelingen van de Franse schepen. Andere mannen klommen aan koorden op de Franse koggen. Velen vielen, slachtoffers van de kruisboogpijlen die hun lichamen doorboorden. Met kreten van triomf slaagden de Vlaamse strijders er toch in aan boord te geraken van nog maar een Franse kogge. Het werd duidelijk dat de aanvallers veel meer slachtoffers leden dan de verdedigers. Wrede gevechten van zwaarden en goedendags tegen de korte, dikbladige zeemanszwaarden ontstonden overal. Arnout zag duidelijk hoe wreedaardig de gevechten verliepen. De mogelijkheid te ontsnappen bestond natuurlijk niet in een zeegevecht. Men kon enkel aan het gevaar ontsnappen door in de zee te springen, waar een zekere dood wachtte! De gevechten gebeurden dus zeer hardnekkig en wanhopig. Arnout kon zich geen afschuwelijker beeld voorstellen van een gevecht dan deze strijd in de duisternis van de nacht, waarin alle schaduwen door vuur omringd werden, door rode gloed, en door de rode kleur van bloed op het dek. Ook Kapitein Symon knarste zijn tanden, en stuurde de *Zeester* nog steeds vooruit, dieper de Franse vloot in.

De *Zeester* voer ook voorbij het tweede platform van een Frans eskadron. Op dit platform ook woedde de strijd al geweldig. De *Zeester* zeilde door naar het derde Frans eskadron. De Franse koggen werden hier aangevallen door een Vlaams platform van enkele koggen, en door een aantal kleinere Vlaamse schepen. Kapitein Symon besloot dat hij ver genoeg gevaren had. Hij zou zich hier in de strijd moeten mengen. Hij richtte zijn schip naar het platform van onderling verbonden Franse koggen. Twee andere, kleinere schepen, volgden hem. De *Zeester* sloeg met haar boeg in op de meest rechtse Franse kogge. Arnout hoorde een verschrikkelijk lawaai van versplinterend hout. Gedurende een ogenblik vreesde hij dat de *Zeester* te ver, te diep in de vijandelijke schepen had geslagen, water zou opnemen en zou zinken, maar het schip kwam weer recht en legde zich in de lengte naast een Franse kogge. Op die kogge werd er al lang gevochten. Arnout liep van het voorkasteel weg over het dek naar het achterkasteel, waar hij weer naast Kapitein Symon kwam te staan.

Vanaf de hoge kastelen van de *Zeester* lieten de strijders van Gwijde van Namen de ene kruisboogbout na de andere los op de vijand. Kruisboogpijlen en bouten kwamen ook terug. Mannen vielen van de kastelen in het water, en verdwenen onder de golven. Kreten van strijd

en pijn mengden zich in de nacht. De militiestrijders aan boord van de *Zeester* hadden vuurpotten klaargezet. Kapitein Symon keek naar die voorbereidingen met lede ogen van angst, maar tot nog toe waren geen toortsen of andere vuurhaarden op zijn dek gevallen. De Vlaamse strijders wierpen hun eerste potten met vuur naar het dek van het vijandelijk schip. Sommige vuurpotten werden stuk gesmeten tegen de hoge, gekanteelde relingen van de oorlogskogge. Lange vuurbanen, watervallen van brandende olie en pek liepen langs de zijden van het schip naar onder. Enterhaken werden geworpen om de twee schepen aan elkaar te verbinden. Mannen begonnen te klimmen.

De *Zeester* had een klein topkasteel in alle haast gebouwd, hoog aan de mast. Een katapult aan boord van één van de Franse schepen wierp een grote, zware steen de hoogte in. Arnout zag de steen ook naar beneden komen zoals de donkere schaduw van een komeet tegen een veld van verminderend licht. Met een verschrikkelijk krakend geluid sloeg het topkasteel van de *Zeester* van de mast weg. De balken die het platform aan de mast hielden braken. De mannen die daarboven met kruisbogen gewapend stonden, werden het water in geslingerd. Arnout kon niet één van die mannen uit het kokend water zien verschijnen. Hoelang kon de *Zeester* dit soort geweld nog doorstaan? Zonder mast was het schip gedoemd! Kon één van die stenen door het dek slaan, dan zou dergelijk gewicht zeker een groot gat in de onderste planken van de kogge slaan.

Arnout kon niet langer passief op het achterkasteel van de *Zeester* blijven staan. Hij moest nu van het kasteel af rennen en aan boord gaan van het Frans schip om zich te mengen in de man tot man gevechten aan boord van het Frans platform. Kapitein Symon hield zijn arm echter stevig vast. Arnout draaide zich kwaad om.
‘Neen!’ schreeuwde Symon. ‘Jij blijft hier, met mij! Je bent een zeeman. Ik heb je hier nodig. Daar kun je niets gaan doen. De milities moeten strijden. Jij blijft hier! Ik heb iemand nodig om dit verdomd schip te sturen als ik val!’
Arnout bleef dus op het kasteel van de *Zeester* staan. De loods stond aan het roer en grinnikte. Hij had al zijn kracht nodig om het schip recht te houden, om de *Ster* in positie te houden tegen de getijden in langs de Franse kogge. Arnout ging de man helpen. Drie mannen slechts beheersten nog het schip. Ze bleven op het kasteel, boven de drukte van het strijdgewoel.
De strijd woedde hevig op alle koggen van het Frans platform. Ook Kapitein Symon, Arnout en de loods moesten uitkijken naar kruisboogbouten. Het was moeilijk de donkere schaduwen te bespeuren, de bouten die met grote snelheid naar hen toe vlogen. Ze hielden hun schip naast het Frans platform.

De strijd raasde verder tijdens die eerste uren van de nacht. Woedende massa’s strijders vochten aan boord van de schepen op leven en dood. De mannen vochten aan dek in schaars licht, in een lichaam tegen lichaam gevecht van rauwe gruwel, en met de moed der wanhoop. De Vlaamse militiestrijders en de Franse zeelieden schreeuwden zoals ruige demonen in de nacht. Kruisboogbouten sneden door de lucht. Arnout en Kapitein Symon stonden slechts als toeschouwers van het afgrijselijk geweld. Ze hadden al hun kracht nodig om de *Zeester* tegen de Franse kogge te houden.
De loods van de *Zeester* werd getroffen door een verloren kruisboogbout, die van minstens twee Franse schepen verder moest afgeschoten zijn. Hij werd plots achteruit geworpen. Bloed sproot rond zijn gezicht. Hij struikelde tot tegen de houten reling van het kasteel, en zeeg dan met een zucht neer op de ruwe planken van de vloer. Arnout moest de stuurbalk nu alleen houden, soms geholpen door de kapitein.

Het veruit grootste Vlaams schip heette de *Orgeuilleuse*, bemand met zeelieden en strijders van Brugge. Een Normandische oorlogskogge, de *Jehanette*, enterde haar. De Normandiërs sprongen aan boord van de Vlaamse kogge en veroverden haar na een kort, maar energiek gevecht in de eerste uren van de duisternis. Het verlies van de *Orgeuilleuse* kwam hard aan voor de trots van de Bruggelingen, want haar bemanning hield naast vele mannen ook enige van de meest prominente poorters van de stad.

Ver na middernacht waren alle vuurpotten geworpen, opengebarsten en opgebrand. De maan verdween achter donkere wolken. Het werd onmogelijk om nog veel te zien in de duisternis, hoewel enige strijd nog voortraasde in de lichten van toortsen aan boord van de Franse schepen. De strijd verliep evenwichtig. De Vlamingen leken niet meer te vorderen aan boord van de Franse platforms. Kapitein Symon schreeuwde over de boten heen om alle strijders van de *Zeester* weer aan boord van hun schip te doen komen. Hij vreesde dat de *Zeester* nu snel in het zand zou stranden bij laagtij.
De strijdende mannen hoorden hem. Ze zwermden terug naar de *Ster*. Het dek vulde zich met zwetende, vloekende, bebloede mannen. Arnout had ook opgemerkt dat het tij zich aan het keren was, om terug te vloeien uit de Gouwe naar de wateren tussen Schouwen en Walcheren. Het tij kon binnenkort laag staan! Kapitein Symon wou niet de ganse nacht de gevangene blijven van een Frans oorlogsplatform op zee. Wanneer geen mannen meer leken aan boord van de *Zeester* te springen, stuurden Kapitein Symon en Arnout de Hert het schip naar meer open water, op enige afstand van de Franse platforms, in het midden van de Gouwe. Daar wierpen ze het anker aan de boeg en achteraan. Op het dek van de Zeester vielen de mannen neer van vermoeidheid. Ze omwonden de kwetsuren zo goed en zo kwaad als ze konden met propere, witte doeken. Ze sliepen aan dek. De uren gingen voorbij in totale donkerte en in de stilte van de zee.

De dageraad van de 11de augustus 1304 bracht een heel ander beeld. Het tij was weer aan het groeien, en bracht de gestrande koggen en galeien terug vlot. De Franse schepen lagen nog steeds aan elkaar gebonden met koorden en kettingen en balken, om de oorlogsplatforms te vormen. De strijders werden langzaam wakker. Ze stonden, strekten hun armen uit, en zagen dat ze geslapen hadden in het bloed van hun kameraden. Enigen liepen naar de latrine banken aan een zijde van het schip. De Franse strijders bereidden zich voor om weer naar voren te duwen, verder de Gouwe op, richting Zierikzee.

De Vlaamse schepen lagen, vlotten, in verspreide orde, niet langer samengebonden! Hadden de Vlamingen de kabels afgeworpen om meer bewegingsvrijheid te krijgen in de nacht? Hadden de Vlaamse milities gevreesd dat het ene schip mee naar de diepte zou gesleurd worden door het andere? Enigen suggereerden zelfs dat Rainier Grimaldi en Jean Pedrogue mannen al zwemmend hadden uitgezonden in de duisternis om de Vlaamse kabels door te snijden. Andere mannen beweerden dat spionnen aan boord van de Vlaamse schepen de ketens en koorden hadden doorgesneden!
Welke ook de reden, de Vlaamse schepen lagen individueel, gescheiden en vrij. Ze vormden echter niet meer de formidabele aanvalsplatforms. Sommige koggen waren zelfs met de stroming ver weg van de Franse platforms meegetrokken. Niettemin zeilden de Vlaamse schepen wel terug naar de zeeslag, en vielen ze opnieuw de Franse zeekastelen aan. Omdat ze nu wat beter konden manoeuvreren, grepen ze dieper in de Franse eskadrons in. De dageraad zag ook sommige Vlaamse schepen zo snel als ze konden de Gouwe uit zeilen. Waren die aan het vluchten?

Aan boord van de *Zeester* hadden alle mannen aan dek geslapen, waar ze voorheen stonden. Er was nauwelijks plaats voor iedereen om zich uit te strekken. De mannen lagen en sliepen in de koude en de vochtige mist van de nacht en de morgen. Kapitein Symon had als laatste geslapen op het achterkasteel. Hij en Arnout waren op beurt wakker gebleven gedurende een verschillend deel van de nacht. Toch hadden ze niet meer dan twee of drie uur elk geslapen. Arnout was wakker toen het eerste licht van de dageraad door de lichte wolken heen brak. Het beloofde een mooie dag te worden.
Geleidelijk aan ontdekte hij een heel vreemde toestand in het water. De Vlaamse schepen vlotten langzaam in het stijgende tij. De Franse platforms waren ook aan het vlotten, en ze bewogen zich reeds langzaam. Enige van hun katapulten wierpen alweer stenen en puin, zelfs stukken houten balken die hun zeemannen aan boord van hun eigen schepen moesten doorgezaagd hebben, en dat alles naar de Vlaamse koggen toe.

De grootste Vlaamse schepen waren niet langer samengebonden. Ze zeilden individueel. Ze vielen zoals zwermen van bijen de Franse platforms aan. Die platforms verdedigden zich goed. Ze hadden nu het voordeel van de concentratie van veel boten op die plaatsen die aangevallen werden. Franse strijders stonden zo op de relingen, geconcentreerd aan de zijden waar de Vlaamse individuele boten hen aanvielen. De strijd werd in alle gruwel opgenomen. De Franse zeemannen konden nu een overmacht van mannen plaatsen tegen de Vlaamse strijders, die niet alleen in kleinere aantallen aanvielen, doch ook het nadeel hadden de aanvallers te moeten zijn tegen een overmacht van verdedigers.

De Vlaamse schepen voeren weer in tegen de Franse koggen. Ze konden op een bepaald punt veel minder strijders brengen dan de Fransen op hun gebundelde schepen. Ze bevonden zich in het nadeel van de aantallen! De Vlaamse strijders hadden het veel moeilijker om nog aan boord van de Franse koggen te geraken. Terwijl ze dat toch nog deden met veel moed, werden ze afgeslacht en gedood in grote aantallen. Sommige Vlaamse schepen stonden in brand. De Vlaamse kapiteins leken te begrijpen dat ze niet meer de Franse koggen konden vernietigen door alleen aan te vallen. Enige Vlaamse schepen zeilden dan samen tegen de Franse platforms, maar dergelijke initiatieven bleven zeldzaam. Andere schepen haakten af. De Franse platforms van tot vijftien aan elkaar verbonden koggen, manoeuvreerden langzaam vooruit. Ze sloten zelfs de terugweg van de Vlaamse schepen naar Walcheren af. Ze plaatsten hun koggen zo, dat ze de Gouwe afsloten. Een Vlaamse kogge, groot of klein, die nu tegen een Frans platform raakte, was verloren. Haar bemanning werd meedogenloos afgeslacht. Rond de Franse vloot kleurden de wateren van de Gouwe en van de Schelde rood.

Kapitein Symon Fretel en Arnout de Hert duwden de *Zeester* toch tot tegen een Frans platform, hetzelfde dat ze de vorige nacht hadden aangevallen. Hun strijders gingen futloos aan boord van de vijandelijke schepen. De strijd op het Frans eskadron werd snel weer hardnekkig gevochten, naarmate meer Vlaamse schepen naderden en ook kwamen helpen. Veel mannen stierven aan beide zijden. Na meer dan een uur van zeer zware gevechten, werden de Vlaamse militiestrijders terug naar hun eigen schepen geduwd. Kruisboogbouten begonnen naar beneden te regenen op de *Zeester*. Kapitein Symon zag dat de toestand hopeloos werd. De Vlaamse strijders werden overweldigd, onder de voet gelopen, en achteruit gestoten. Hij en Arnout zagen overal rond hen dezelfde toestand zich ontwikkelen. De Vlaamse strijders werden overweldigd, omdat te weinig Vlaamse schepen nog verder de Franse platforms bleven aanvallen. Vlaamse schepen werden nu één na één vernietigd aan de platforms.
De algemene bevelvoering leek te zijn verdwenen in de Vlaamse vloot. Geen bevelen kwamen nog, vanaf geen enkel schip. Iedereen moest voor zichzelf strijden. Meer en meer

Vlaamse schepen probeerden de beproeving te ontvluchten! Heel wat schepen zeilden de Gouwe in, naar het noorden. Gelukkig konden ze goed gebruik maken van de zuidwestelijke wind.
De Vlaamse koggen die gevangenzaten in of tegen de Franse eskadrons konden niet vluchten, want twee dergelijke eskadrons blokkeerden zeer efficiënt de noordelijke route. Kapitein Symon plaatste toch zijn zeil naar waar de open zee hem uitnodigde, naar het zuiden, de Gouwe uit. Hij kon nauwelijks een deel van de tegenwind gebruiken om zijn kogge vooruit te krijgen, maar hij lukte daar wel in.

Het schip van Gwijde van Namen, een zeer grote oorlogskogge, stak vast tussen enkele Genuese galeien! Het zeilde zeer sterk, voortgedreven door een toen nog voordelige wind, en het sloeg hard en krachtig een Frans eskadron in. Het ramde de galei van de admiraal, en sloeg de lagere relingen en de balken langs de zijde van de romp af. De mannen van Gwijde van Namen zwermden over het Frans schip. De Vlaamse strijders veroverden de galei en beschadigden haar erg.
Eén van de grote Franse oorlogskoggen viel dan het schip van Gwijde van Namen aan. Haar strijders sprongen aan boord van de kogge van Gwijde, in grote aantallen. Ze doodden de meeste van de overblijvende mannen van het Vlaams schip. Gwijde bleef verder strijden, ondanks de waarschuwingen van zijn omgeving. De heer van Aksel riep naar Gwijde om zich aan boord van één van de kleinere schepen in veiligheid te brengen, maar Gwijde wou niet luisteren. Tot op het laatste ogenblik meende hij voldoende energie te kunnen vinden om toch nog de zeeslag te winnen. Maar de meeste mannen rond hem, die op zijn schip en aan zijn zijde streden, werden gedood. Gwijde van Namen vond zich omsingeld door Franse kruisboogschutters en piekeniers. Hij gaf zich dan over. Hij gaf zijn zwaard af. De mannen van Pedrogue namen hem gevangen. Veel later, zouden de Franse admiraal en Rainier Grimaldi hun gevangene, Gwijde van Namen, in ketens naar Parijs zenden, naar Koning Filips IV.

De grotere Vlaamse koggen werden één na één vernietigd of veroverd door de reusachtige Franse platforms van samengebonden schepen. De Vlaamse koggen waren nu duidelijk en ver in de minderheid op zee. Heel weinig van de grotere Vlaamse koggen konden ontsnappen, en dan nog geholpen door de kleinere Vlaamse boten, die in de achterhoede gehouden werden. Honderden Vlaamse strijders verdronken of werden gedood in de laatste strijd.

Kapitein Symon en Arnout de Hert pikten meer dan zeventig Vlaamse militiestrijders op. Ze hadden toen meer mannen aan boord dan ze gebracht hadden! Ze manoeuvreerden hun kogge met niet meer dan vijf zeelieden. De andere zeemannen waren gesneuveld, of lagen zwaargewond aan dek. Het dek lag vol met gewonde, kreunende mannen, maar er was geen barbier of dokter aan boord om die onfortuinlijke strijders te verzorgen. De dode mannen werden zonder ceremonie overboord geschoven. Tussen de gewonden kleurde het dek rood.

Arnout stuurde de kogge. Hij was geen loods! Hij kende deze wateren niet goed. Kapitein Symon gaf hem aanwijzingen over hoe verraderlijke zandbanken te vermijden. De *Zeester* zeilde recht naar de open zee. Haar reusachtig, vierkantig zeil hing zwak, aan de hoogst mogelijke hoek om ondanks de tegenwind toch nog iets snelheid te maken en zo de zee te bereiken. De *Zeester* kwam slechts langzaam vooruit. Geen van de Franse koggen bleek echter nog de macht te hebben om het schip te volgen. Misschien hadden ook de Franse zeelui hun buik vol van de strijd aan boord van hun schepen. Arnout meende dat het wellicht niet zo slecht was een niet te harde wind mee te hebben. De mast van de *Zeester* was zeker

beschadigd toen de massieve steen het topkasteel in stukken had geslagen. De mast kraakte nu naast het zeil! Heel wat van de tuigage was eveneens doorgesneden en gebroken. De koorden waren haastig hersteld met snelle knopen door de overblijvende zeemannen. Onder de spanning van een krachtige wind in het zeil, kon de mast breken! Kapitein Symon durfde ook het razeil niet te openen, uit angst de mast helemaal te doen afknakken.
Het nam hen enige ogenblikken verder in de Gouwe om te begrijpen waarom de Franse koggen hen niet achtervolgden! Vóór hen, in de mond van de Gouwe, tot hun grote ontsteltenis, lagen de overblijvende Genuese galeien op de loer!

De galeien hadden de kracht van de wind niet nodig. Hun zeilen hingen open, maar ze gebruikten de macht van hun roeiriemen om vooruit te varen, snel te draaien, of zelfs achteruit te sturen. Ze vielen de laatste ontsnappende koggen van de Vlaamse vloot aan, en hadden als doel die alle te vernietigen. Het was hun opdracht zoveel mogelijk Vlaamse schepen te doen zinken als ze konden. De Genuesen waren vooral geïnteresseerd in de grotere koggen die probeerden te ontsnappen, en onder hen bevond zich ook de *Zeester*.
Arnout de Hert verbleekte toen hij een grote galei recht naar de *Zeester* zag roeien. Hij zag de riemen gelijkmatig op en neer gaan en schuimend water opwerpen telkens de riemen uit het water getrokken werden. De galei naderde snel. Hij keek naar zijn kapitein.
Kapitein Symon grijnsde! Hij gaf nu constant aanwijzingen aan Arnout. Arnout zag het water links en rechts van hun boot schuimen en kolken. Het tij was opnieuw in ebbe, het zeeniveau zakte. Hij zag dan zowel links als rechts een oranje en grijze gloed in het water! Kapitein Symon stuurde Arnout en zijn kogge een wel erg nauw zeekanaal in, tussen zandbanken!
Enige ogenblikken later pas, werd ook de kapitein van de galei zich bewust van het gevaar. Hij ook zag het zand. Hij reageerde te laat door zijn roeiers te bevelen de snelheid van het schip om te keren. De galei gleed in het zand. Ze zou nu op de kering van het tij, tot de vloed, moeten wachten om weer vlot te geraken.

De *Zeester* kon langzaam ontsnappen naar de open zee. De mannen aan boord van de kleine kogge juichten. Andere galeien namen niet de moeite de *Zeester* nog te achtervolgen in wateren die zo verraderlijk konden zijn om in te manoeuvreren. De Vlaamse kogge bereikte de open zee. De mannen aan boord van de kleine kogge juichten. Andere galeien namen niet de moeite de *Zeester* nog te achtervolgen.
De Vlaamse, geteisterde kogge bereikte de open zee en de vrijheid. De *Zeester* was ontsnapt, maar het Vlaams leger en de Vlaamse vloot hadden de Zeeslag van Zierikzee verloren!

De Vlaamse militiestrijders die de stad Zierikzee nog belegerden, hoorden snel van de nederlaag op zee en vooral van de vernietiging van hun vloot. Ze vluchtten landinwaarts. Ze liepen naar het binnenland van Schouwen, naar een deel van de kust waar ze enkele kleine boten vonden. Ze gingen aan boord van die schepen en zeilden de zee in. Er was echter niet voldoende plaats op die enkele scheepjes voor iedereen. Ongeveer drieduizend Vlamingen bleven op het eiland vast steken, afgesneden van elke bevoorrading.
Na hun overwinning op zee ging het Frans leger aan wal. De admiraals namen de overblijvende, gestrande Vlaamse militiestrijders gevangen. Het Vlaams leger van Zeeland hield zo op te bestaan als een georganiseerde eenheid.

Ondertussen hadden de vijandelijke strijdkrachten van de graaf van Henegouwen en Holland de stad Utrecht bereikt. Jan van Renesse had niet voldoende strijders om aan die overmacht te weerstaan. Hij probeerde uit de stad te ontsnappen. Hij ging aan boord van een kleine boot en zeilde de Lek in. Er zaten veel te veel ridders en strijders in de boot. Ze kapseisde en zonk. Jan van Renesse, de held van de Slag van Kortrijk, verdronk jammerlijk.

De *Zeester* zeilde naar het westen van het eiland Walcheren, en dan zeer langzaam en voorzichtig naar Sluis. Wanneer ze de haven in gleed, begaf haar mast, die erg had gekraakt op zee, en die niet ver van het punt stond waarop hij elk ogenblik kon afbreken. De *Zeester* bereikte nog net de kaaien. De mannen stapten moe en meewarig aan land. Velen onder hen waren zwaar zeeziek geweest. Twee monniken en een barbier kwamen de gewonden verzorgen. Heel wat mannen werden op draagberries naar een hospitaal van de stad gebracht. Onderweg waren nog vier mannen aan boord gestorven.

Arnout de Hert bleef drie dagen aan boord van de *Zeester* te Sluis. Dan nam hij afscheid van Kapitein Symon. De kapitein schudde zijn handen en dankte hem. Arnout ging te voet naar Damme. Hij vond zijn Lieveschuit, en bracht die naar Gent over het Lieve Kanaal. Met zijn laatste krachten liep hij naar huis. Hij viel in de armen van Marie Scivaels, en zonk dan neer op de grond. Hij sliep, en rustte twee hele dagen en nachten. Daarna moest hij alles opbiechten van wat hij gezien en geleden had aan Marie. Marie deed hem zweren, hem beloven nooit meer van huis te gaan naar eender welke oorlog. Hij moest toegeven aan haar.

In de Zeeslag van Zierikzee verloor de Franse vloot toch ongeveer drieëntwintig grote koggen. De Vlamingen verloren meer dan zesenvijftig kleinere schepen, en het grootste deel van hun grotere koggen. De zeeslag eindigde met de gevangenname van Gwijde van Namen en zijn entourage, zodat het Vlaams leger ophield te bestaan. De Vlaamse schepen die overbleven verspreidden zich en ontvluchtten de slag. De grote Genuese galeien manoeuvreerden tussen die in, en zonken nog meerdere schepen.

Willem van Avesnes kon Zierikzee in triomf binnenrijden. Hij werd Graaf Willem III van Zeeland. Later werd hij ook Graaf Willem I van Holland en Guillaume I, graaf van Henegouwen, dit laatste na de dood van zijn vader, Jan II d'Avesnes. Veel later nog, in 1323, bij het vernederend Vredesverdrag van Parijs, vernederend voor Vlaanderen dan, erkende de graaf van Vlaanderen Willem als graaf van Zeeland. Zeeland en Vlaanderen werden toen definitief gescheiden. Vlaanderen verloor veel van haar mooiste land met Zeeland.

Het Frans koninklijk hof liet Gwijde van Namen redelijk snel vrijuit gaan, al in september van 1304, na de Wapenstilstand van Marquette.

De veldtocht naar Zeeland van Gwijde van Namen eindigde in een catastrofe voor hem en voor Vlaanderen. Hij had de militiestrijders van de Vlaamse steden voor zijn eigen doeleinden gebruikt, terwijl de bedoeling van die milities was de steden zelf te verdedigen. Duizenden Vlamingen verloren hun leven, en Zeeland bleef steviger dan ooit verbonden met het groter rijk van Holland.

Het nieuws van de Vlaamse nederlaag verspreidde zich snel. Het bereikte Koning Filips IV en zijn hof te Mons-en-Pévèle, te Pevelenberg, tussen Lille en Douai. Het nieuws kon het Vlaams landleger, dat vóór de koning stond, ongeveer op hetzelfde ogenblik bereikt hebben. De koning van Frankrijk beschouwde de Vlaamse nederlaag te Zierikzee als een zeer goed voorteken. Het was nu bewezen dat de Vlaamse legers konden verslagen worden! Het gemoed in het landleger van Koning Filips de Schone sloeg over naar euforie en weer naar hoog vertrouwen in de Franse oorlogskunde.
De koning begon aan de voorbereidingen om zelf ook een veldslag aan land te leveren, daar en dan, te Mons-en-Pévèle.

De Veldslag van Pevelenberg

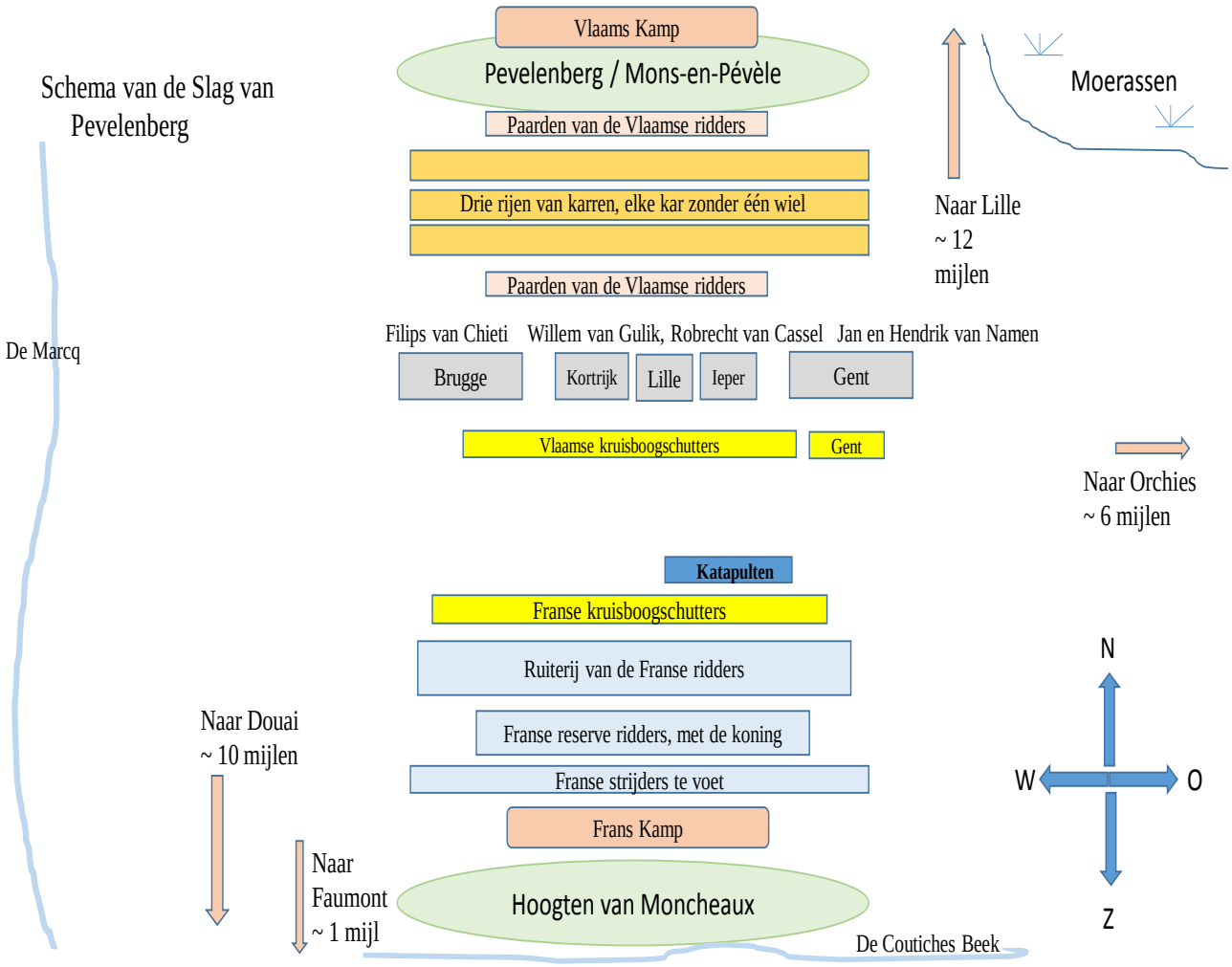

2.7. De veldslag van Pevelenberg

De voorbereidingen tot de veldslag

Koning Filips de Schone kwam op de 11de augustus van 1304 aan langs de weg van Douai naar Lille te Mons-en-Pévèle. Dit was de Franse naam van de plaats, de eigenlijke naam, want dit was een Franssprekende streek van het graafschap Vlaanderen. De Vlamingen noemden de heuvel de Pevelenberg. Het koninklijk kamp werd opgezet op de laag hellende heuvel. De Pevelenberg was nauwelijks hoger dan een molshoop. Het vormde uitstekend open terrein voor de stormaanval van formaties van ridders.
Het Vlaams leger was tot Pont-à-Marcq gevorderd, iets verder naar het noorden.

Op de 13de augustus stonden de beide legers op een paar boogscheuten van kruisboogbouten verwijderd. De Vlaamse kruisboogschutters bereidden zich trouwens al voor om de vijandelijkheden van de veldslag te beginnen.
Dan, echter, kwamen gezanten van Koning Filips de Schone melden dat de koning vredesvoorstellen aan de Vlaamse veldheren voorgesteld had. De koning vroeg onderhandelingen. De oorlogvoerenden organiseerden een wapenstilstand van enkele dagen om de voorstellen te bepraten. De wapenstilstand zou duren van de 13de tot de 16de augustus van 1304.
De besprekingen begonnen op de 14de en duurden drie dagen. Ze hadden plaats nabij de kerk van het klein dorp van Mons-en-Pévèle. Voor Frankrijk werden de onderhandelingen geleid door Hertog Robert II van Bourgondië, Hertog Jan II van Bretagne, Graaf Amédée de Savoie, de Heren Eudes Le Brun de Verneuil, Foulque de Régni, Guillaume d'Harcourt, en de Franse maarschalken Miles de Noyers en Foulque de Merle. Voor Vlaanderen spraken Jan van Schoornisse, Jan de Kuyck, de Heren Geeraard de Moor van Wesseghem, Alard van Roubaix, Geeraard van Zottegem, en twaalf vooraanstaande poorters van de Vlaamse steden.
De onderhandelingen leidden naar nergens en naar niets! Koning Filips IV zocht slechts wat tijd te winnen. Hij wachtte angstig het nieuws af over het resultaat van de Zeeslag van Zierikzee. Koning Filips hoopte vurig dat de Vlaamse vloot de nederlaag zou lijden tegen zijn Admiralen Rainier Grimaldi en Jean Pedrogue. Hij meende stellig dat het Vlaams leger ontmoedigd zou worden en naar huis zou terugkeren bij het nieuws van een nederlaag.

Het nieuws van de Vlaamse nederlaag bereikte inderdaad de beide kampen op de 16de augustus. Koning Filips deed de vredesonderhandelingen onmiddellijk stoppen. Niettemin aarzelde hij met zijn besluit om een veldslag te leveren. Hij had erge angst van een slag tegen de Vlaamse milities! Hij leek de moed te ontbreken om een veldslag te leveren en aan te vallen.
Op de 17de augustus trok hij plots zijn troepen weg van de Pevelenberg en bracht hen naar het zuiden, hoewel niet ver daar vandaan. Had hij opnieuw zijn mening veranderd?

Het Vlaams leger leek niet ontmoedigd te zijn door het slecht nieuws uit Zeeland! Integendeel, de Vlaamse strijders werden nu gedreven door weerwraak! Op de avond van de 17de augustus, in plaats van een grotere afstand te laten tussen hen en het koninklijk leger, volgden ze de beweging van de Franse slagordes op de voet. Zij namen nu de sterke defensieve posities in, op dezelfde heuvel die de Fransen net verlaten hadden, op de Pevelenberg.

Op de 18de augustus, net vóór de dageraad, namen de Vlaamse troepen de wapens in ernst op. Ze hoorden missen en aten een snel ontbijt. Hun veldheren namen aan dat het Frans leger nooit een veldslag op een heuvel zou leveren. Op hun beurt marcheerden de Vlamingen dus de Pevelenberg af, om dichter bij het Frans leger te staan, en te tonen dat het hen menens was met een veldslag. Ze nodigden de Fransen zelfs uit tot de veldslag. Ze plaatsten hun rangen klaar voor het groot gevecht. Ze toonden dat ze niet bang waren de confrontatie aan te gaan. Het was net zes uur in de morgen. De zon scheen reeds helder over de horizon.

Het Vlaams kamp met de tenten en de proviand van de ridders en van de militiestrijders, werd achtergelaten op de Pevelenberg. De Vlaamse leiders vreesden het meest omsingeld te worden in dit open terrein door de Franse ruiters. Dat zou betekend hebben dat ze de meeste van hun mannen binnen een defensieve cirkel hadden moeten plaatsen. De mannen binnenin zouden niet aan het gevecht kunnen deelnemen. Het zou hun buitenste lijnen constant geteisterd laten door de ruiterij, overweldigd door meer strijders aan de buitenzijde. De Vlamingen zouden gemakkelijker gedood worden door de Franse strijders! De Vlamingen vreesden dus de beweeglijkheid van de Franse ruiters, terwijl zij in de cirkel niet zouden kunnen bewegen. Ze vreesden nu ook massieve aanvallen uitgevoerd door het Frans voetvolk.

In het Vlaams leger stonden van tachtigduizend tot honderdduizend strijders onderaan de Pevelenberg, met opnieuw niet meer dan honderd ridders. Al de ridders waren van hun paarden afgestapt. De ridders zouden te voet strijden, zoals de militiemannen.
Omdat ze vooral niet in de rug wilden aangevallen worden, hadden ze drie rijen van wagens achter hun linies geplaatst. De wagens stonden met de dissels geduwd in de volgende wagen. Minstens één wiel van elke wagen was weggenomen, zodat de wagens niet gemakkelijk uit hun posities konden getrokken worden.

Hendrik van Namen was laat aangekomen in het Vlaams kamp. Hij bracht tweehonderd ruiters van Douai met zich mee. De Vlaamse veldheren gaven die mannen ook het bevel om van hun paarden te stappen. Hun dieren werden geplaatst net vóór de hindernis van de wagens, dicht bij de laatste rijen van het Vlaams leger. Knechten hielden nog meer paarden van de Vlaamse ridders samen, achter de wagens.

De rijen van de militiestrijders stonden vóór de verdediging van de wagens. Ze stonden georganiseerd in drie grote slagordes.
Aan de rechtervleugel stonden de militiestrijders van Brugge en van het Brugse Vrije, met de mannen van de Vier Ambachten. Filips van Chieti leidde die mannen.
Aan de linkervleugel zouden de mannen van Gent strijden, geleid door Jan van Namen en Hendrik van Namen, twee andere zonen van Graaf Gwijde van Dampierre.
De centrale slagorde bestond uit de gildeleden van, van rechts naar links, Kortrijk, Lille, Ieper, en Douai. De kleinzonen van Graaf Gwijde leidden die troepen. Daar stond dus Willem van Gulik als de zoon van de dochter van de graaf, van Marie de Dampierre, en de jongere Robrecht van Cassel, de zoon van de nog gevangen genomen zoon en erfgenaam Robrecht van Béthune.
Vóór al de Vlaamse strijders stonden de kruisboogschutters van de steden.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet zouden strijden in de linkervleugel van het Vlaams leger, met de milities van Gent. Ze waren te voet van Gent naar Kortrijk gestapt. Te Kortrijk hadden ze een redelijk grote groep van andere gildeleden van Gent ontmoet. Samen

met hen kwamen ze naar de Pevelenberg. Ze waren vermoeid. Ze hadden snel en ver gemarcheerd, en ze hadden gans die weg een zware lading meegedragen.

Wouter de Smet had voor hen een speciale bepantsering gesmeed, gebaseerd op zijn ervaringen, opgedaan tijdens de Slag van Kortrijk. Hij had twee doelen voor ogen gehouden. Hij wou bepantsering smeden die sterker was en toch lichter, bepantsering die hen de nodige bewegingsvrijheid gaf op het slagveld.
Wouter had drie nieuwe helmen gesmeed. Hoewel ze eenvoudige *bascinets* of pothelmen waren, had hij een lange, lage rand achter in de nek geplaatst, en een vizier vooraan. Het vizier kon neergelaten worden om het gezicht tegen pijlen te beschermen. Het kon ook volledig over de top van de helm teruggedraaid worden. Wanner gesloten, beschermde het vizier het gezicht volledig. Een nauwe, langwerpige opening liet dan toe toch vooruit, naar links en naar rechts te kijken. Wouter zei aan zijn vrienden dat hij niet erg van vizieren hield in de eigenlijke slag, omdat het vizier het zicht te erg belemmerde in man-tegen-man gevechten. Tijdens een aanval van kruisboogschutters en van boogschutters of slingerwerpers, echter, kon het handig worden.

Wouter had voor elk een borstplaat en andere lichaamsbeschermingen gesmeed. Die had hij bewerkt van zijn eigen staal, van ijzer verhard met houtskool. Het staal van Wouter was van het beste een meester-ijzersmid van Vlaanderen kon produceren. De borstplaat was relatief licht, maar sterker dan de traditionele platen. Geen zwaard of lans kon het doorboren, en geen pijl van een boogschutter. Ze kon slechts verslagen worden door een kruisboogbout, afgeschoten vanop korte afstand. Raes van Lake en Jan Denout hadden met bewondering gevoeld hoe dun en dus licht de borstplaat was. Wouter garandeerde niettemin dat ze uitstekende bescherming zou bieden. Ze kregen ook een aantal armstukken, *cuisses* en beenbeschermers, met gearticuleerde plaatjes waar de armen en de benen plooiden. Ze droegen stalen *sabatons* aan de voeten, een luxe die weinig stadsstrijders van Vlaanderen zich konden veroorloven.

Wouter had nog voor elk een stalen schild gemaakt, dat veel dunner en lichter was dan een houten schild. Wouter had dit schild bedekt met gewoon, maar dik leder. Niemand kon vermoed hebben dat ze stalen schilden droegen.
Alle drie droegen natuurlijk hun oude, eigen, en herstelde maliënkolders, die tot onder hun knieën hing.
Raes, Jan en Wouter stonden nu in de Vlaamse rangen. Ze stonden gespannen. Ze wachtten op de eerste Franse aanval. Men kon hen verward hebben met ridders, want ze droegen niet minder bepantsering dan vele edellieden. Het enig verschil tussen hen en de ridders was, dat zij geen opzichtige, felgekleurde tunieken en wapentekens droegen zoals de edelen. Hun bepantsering was zwart, gewoon zwart.

De drie vrienden van Gent droegen ook goedendags. Ze hadden goedendags van hout, zoals alle anderen, maar bovenaan de houten schacht had Wouter de Smet een zware ijzeren cilinder geplaatst om meer gewicht te geven, en een langere spits dan gebruikelijk was. Wouter vond die aanpassing gevaarlijker voor de vijand. Raes van Lake en Jan Denout droegen een zwaard en een lange dolk aan hun riem. Wouter de Smet had ook zijn lange knijf, maar hij gaf er de voorkeur aan met een zware strijdbijl te vechten. De mannen moesten de zware uitrustingen gans de weg van Gent tot de Pevelenberg op hun rug dragen, plus nog andere persoonlijke benodigdheden in een knapzak, een kleine tent en een dikke wollen bedekking. De lederen knapzak hing aan een riem die ze over de schouder zwaaiden.

Ze stonden zo, bewapend en bepantserd, in de velden van Pevelenberg. Ze hadden nu slechts een kleinere knapzak in linnen over hun schouder, op hun rug. Daarin hadden ze wat voedsel, brood, kaas, gedroogde vis en gedroogd vlees, een veldfles water. Ze hielden van bier en wijn, maar geen van hen had die meegebracht naar de veldslag. Dronken strijders konden geen goede strijders zijn! Ze hadden enige lessen geleerd uit de Slag van Kortrijk! Hun tent en zwaardere knapzak hadden ze in het Vlaams kamp op de Pevelenberg gelaten. Ze hoopten die terug te vinden na de veldslag.

Ze stonden samen in de Vlaamse rangen. Ze wilden niet gescheiden worden. Ze droegen geen bepantsering op hun rug, behalve dan hun maliën, zodat ze elkaars rug zouden moeten beschermen. In hun zwarte, speciale bepantsering, vormden ze een vreemd trio onder de andere mannen van de milities. Die waren helemaal niet zo goed beschermd als zij. Sommige gildeleden bekeken hen met afgunstige blikken. Waren deze drie rijke handelaars van Gent? Neen, neen, schudden Raes en Jan, neen, we zijn ook maar een wever, een volder en een ijzersmid. Onze vriend, hier, smeedde onze bepantsering. Onze platen zijn thuis gemaakt, niet gekocht. De uitleg volstond aan de mannen rond hen, en ook het feit dat ze geen wapenschilden droegen. Ze waren geen edelen. Ze hadden ook aan de hoofdmannen niet van hun vorige ervaringen verteld. Ze stonden daar, vertrouwend op hun gelukkig gesternte. Ze leunden op hun goedendag, en wachtten de eerste Franse aanvallen met stoïsche kalmte af.

Juris Vresele en Willem van Artevelde waren niet bij hen. Willem moest dringend verder handel drijven en geld verdienen, want al zijn reserves waren uitgeput. Handel was zeer moeilijk in die tijden van oorlog, de risico's hoog, maar de beloning groot. Willem had goed geld verdiend door wapens, gesmeed in grote aantallen door Wouter de Smet, te verkopen buiten Vlaanderen. Juris Vresele ook moest zeer kopen en verkopen om zijn verdwijnende reserves aan te dikken. Hij wou ook niet meer strijden. Hij had alle illusies over de oorlog verloren. Hij had te veel gruwelijke beelden gezien in de Slag van Kortrijk. Hij had heel wat geaarzeld, maar ten slotte toegegeven aan de dringende verzoeken van zijn vrouw om in Gent te blijven.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet, allen nog jong, hadden weer niet veel nagedacht over de gevaren van de veldtochten en de eventuele veldslagen. Ze waren gekomen, omdat ze gehoord hadden van de gevechten van de zonen en kleinzonen van de graaf voor de vrijheden van Vlaanderen. Ze hadden een goede zaak om voor te strijden! Raes, Jan en Wouter stonden zo, trots en sereen in de velden. Ze zagen de eerste heldere zonnestralen van de dag, lieten zich verwarmen en drogen, op wat hun laatste levensdag kon worden. Rond hen zaten veel andere mannen in het gras. Enigen sliepen zelfs nog in de groene vochtigheid.
Raes, Jan en Wouter vonden zich nu wel zenuwachtig. Ze werden zich bewust van wat op het spel stond in deze mooie weiden van Vlaanderen. De dauw parelde nog in het gras, maar de parels verdwenen in het zonnelicht.

De Franse strijders hadden zich teruggetrokken tot tegen de hoogtes van Moncheaux. Ze hadden een nieuw kamp opgezet, niet ver van het dorp van Faumont.
Vooraan hun slagordes plaatsten de Fransen vijf werptuigen die stenen en grote, ijzeren pijlen naar hun vorderende vijand konden sturen.
Achter de katapulten stonden de Franse kruisboogschutters en een groep *bidauts*, strijders die nu lange lansen hielden.

Achter deze groepen strijders-te-voet, had de *Connétable* Gaucher de Châtillon de hoofdmacht van de Franse ridders geplaatst, ongeveer tienduizend zeer zwaar bepantserde ruiters.
Nog verder achter de ridders wachtte een slagorde ruiters die de reserve moest vormen. Hier stond Koning Filips IV. Ook de *Oriflamme* standaard van Frankrijk bevond zich hier, gedragen en bewaakt door de oudere ridder Anselme de Chevreuse. De *Oriflamme* betekende dat er geen kwartier zou gegeven worden in de slag, en dat de slag beschouwd werd als een aanval op Frankrijk door een vreemde mogendheid.
Als laatste Franse strijdkrachten, achter de reserve, stond een grote groep van strijders-te-voet. Zij vormden de laatste Franse slagorde, recht vóór het Frans kamp.
Het koninklijk Frans leger telde iets minder strijders dan het Vlaams leger, van zestigduizend tot tachtigduizend mannen.

Het Frans leger was georganiseerd in vijftien formaties, waarvan ik hier de namen van de bevelhebbers geef.
De eerste formatie werd bevolen door Thiébaut de Chépoy, de Grootmeester van de kruisboogschutters van Frankrijk en hun *bidauts*. Nog andere bevelhebbers hier waren Jacques de Bayonne en de heer van Chauvegny.
De tweede formatie werd geleid door de *Connétable* Gaucher de Châtillon en door de graaf van Foix.
De graven van Saint-Pol en van Blois leidden de derde formatie. Met hen zou ook de befaamde Franse maarschalk Miles de Noyers strijden.
De vierde formatie werd geleid door de graaf van Boulogne en van Dammartin, en door de heer van Fiennes.
De vijfde formatie werd bevolen door de hertog van Bourgondië, door de graaf van Auxerre, en door de heer van Vrégy.
Graaf Karel van Valois, de broeder van de koning, leidde de zesde formatie. Hier ook stonden de graven van Poitiers en van Roussi. Koning Filips IV had zijn broeder Karel van Valois uit Italië al teruggeroepen in juli van 1302! Hij voelde dat hij zijn broeder nodig had voor raad en steun. De koning voelde zich beschermd en geholpen door de aanwezigheid van zijn broeders. Karel van Valois was midden 1302 in Sicilië aan het werken en aan het vechten voor de paus. Hij zorgde voor de vrede in Sicilië, en liet het over aan de koning van Aragon, maar in pacht, zodat de optie open bleef om het land ooit nog terug onder de Anjous van Frankrijk te brengen.
In de zevende groep stonden Koning Filips IV de Schone, Jehan de Châtillon, Mouton de Blainville, Foulque de Merle, en Enguerrand de Fréville. Hier stond het hof van Frankrijk.
De achtste formatie werd geleid door Louis de Clermont, door de heer van Soissons en de graaf van Couchy.
De negende formatie had als hoofd de hertog van Bretagne en de graven van Montbison en van de Valentinois.
De tiende formatie werd geleid door de graven van Montfort en Vendôme, en door de heer van Sancerre.
De graaf van Savoie en de Heer Guillaume de Vagor leidden de elfde groep.
Formatie twaalf werd bevolen door de Dauphin van Vienne en door de heer van Craon.
In groep dertien stonden de graaf van Forest met de heren van Roquefort en Comboure.
De veertiende formatie werd geleid door de markgraven van Melun en Touart, en door de heer van Partenay.
De laatste formatie, de vijftiende, werd bevolen door de graaf van Armagnac, de markgraaf van Ventadour en de heer van Brion.

De meeste van deze formaties werden geleid door telkens drie van de meest edele namen van Frankrijk, enkele slechts door twee van dergelijke edelheren. Zoals in de Slag van Kortrijk, twee jaar geleden, zou de hoogste adel van Frankrijk, hun baronnen, ridders en schildknapen, de basis en het hart van het Frans leger vormen. Koning Filips IV had een probleem met deze mannen. Hij kon niet opnieuw velen onder hen laten afgeslacht worden door de Vlaamse gewone strijders! De meest vooraanstaande mannen die zich in zijn omgeving bevonden aan het begin van de veldslag waren zijn broeders Karel van Valois en Louis d'Evreux. Ook zijn raadgevers Guillaume de Nogaret en Enguerrand de Marigny stonden dichtbij. Met de koning, elders in het leger, waren de *Connétable* Gaucher de Châtillon, de twee maarschalken Miles de Noyers en Foulque de Merle, alsook de hertogen van Bourgondië, van Bretagne en van Montmorency. De grootste namen van Frankrijk waren opgeroepen tot de veldslag!

Enguerrand de Marigny was een edelman van de lagere adel van Normandië. Hij ging eerst in dienst bij Hugues de Bonville, de kamermeester of *chambellan* en secretaris van Koning Filips IV. Hij diende als schildknaap. Later vervoegde hij het huishouden van Koningin Johanna van Navarra, en hij trouwde met haar petekind, Johanna van Saint-Martin. In 1298 kreeg hij de hoede over het kasteel van Issoudun. Na de dood van Pierre Flote te Kortrijk en van Hugues de Bonville in deze Slag van Pevelenberg, werd hij de *grand-chambellan* van Koning Filips IV, en de belangrijkste raadgever van de koning.

De twee legers stonden vóór elkaar in de noord-zuid richting, met het Vlaams leger iets ten noorden van de Fransen. In het noorden lag Lille; de dichtstbije stad zuidwaarts was Douai. Die twee steden waren Vlaams, hielden Vlaamse garnizoenen, en behoorden sinds steeds tot het graafschap Vlaanderen. Dit was echter een Franssprekende regio. De mensen die in de streek woonden voelden niettemin veel meer sympathie voor hun graaf, Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, dan voor de koning van Frankrijk.

Het begin van de veldslag

De veldslag begon slechts echt rond negen uur in de morgen. Het begin werd, zoals verwacht, een aanval van de Franse kruisboogschutters en van een grote groep *bidauts*. Thiébaut de Chépoy leidde deze troepen vooruit. Het koninklijk leger opende de vijandelijkheden. De kruisboogschutters zonden vlagen van bouten en pijlen naar de Vlaamse strijders. De Vlaamse milities doorstonden die met een gelijk gemoed. De bouten maakten de eerste slachtoffers. Gezichten sproten plots bloed. Bouten drongen diep door in benen. Het gebeurde dat een bout een borst vond wanneer een militiestrijder op een slecht ogenblik zijn schild liet zakken. De meeste bouten sloegen het gras in en bleven daar steken om later opgepikt te worden door de Vlaamse kruisboogschutters. In de eerste golf van de aanval verborgen de kruisboogschutters zich achter hun reusachtige pavises, gehouden door hun helpers. Ze schoten terug nadat de eerste bouten losgelaten werden door de vijand. Ze waren niet minder talrijk ditmaal dan hun Franse tegenstanders. Ze zorgden ervoor dat de Franse schutters niet te dicht bij de Vlaamse rangen konden komen. Ze namen rechtstreeks doel op de Franse schutters. Groepen van gewone Franse boogschutters slopen ook naar voren om de *bidauts* te leiden. De Vlaamse kruisboogschutters namen meedogenloos doel op die mannen. Hun efficiëntie in het doden van de minder beschermde boogschutters was groot, moordend, en ontmoedigend voor die eerste aanvallende strijdkrachten.

Franse strijders-te-voet liepen achter de kruisboogschutters door. Ze vielen de Vlaamse piekeniers van de eerste rijen aan. De Franse kruisboogschutters richtten hun bogen dan hoger naar de lucht. Hun bouten vlogen naar boven, leken op hun hoogste punt te zweven, en vielen daarna verticaal naar beneden op de starende Vlamingen. Meer slachtoffers vielen op de grond in de verdere rangen van de Vlaamse milities.

De *bidauts* vielen de Vlaamse piekeniers heftig aan. Ze wrongen hun lichamen tussen de pieken door. Pieken waren geen handige wapens tegen vijandelijke strijders-te-voet, die voorbij de eigen kruisboogschutters waren geraakt! De Fransen liepen tot dicht tegen de piekeniers, en stootten dan hun kortere lansen naar de Vlamingen. De militiestrijders lieten veel pieken vallen, om zich te verdedigen met schild en zwaard. De aanvallen van de Franse strijders-te-voet kwamen snel en werden afgeleverd met veel energie. De Vlaamse gildeleden vochten moedig terug. Ze wankelden niet, stapten niet achteruit, en hielden hun rijen in plaats. Ze werden gewond, stierven waar ze stonden. Wanneer een Vlaming in de eerste rangen neerviel, nam een man uit de volgende rij direct zijn plaats in. De Vlamingen boden zo het hoofd aan de Franse strijders.
Dit soort van strijd werd een test van macht en van wilskracht, een gevecht ter uitputting, dat eigenlijk tot niets anders leidde dan de verzwakking van de Vlaamse rijen vooraan. Dit was waarschijnlijk het ultiem doel, al stierven eveneens vele Franse strijders. Offerden de Fransen thans hun strijders-te-voet op om later des te gemakkelijker in de verzwakte Vlaamse falanxen te kunnen rijden met de ridders?
De Vlaamse kruisboogschutters namen meer en meer doel op de Franse *bidauts*. Heel veel slachtoffers vielen in de Franse aanvallende groepen! Minder doden moesten betreurd worden in de Vlaamse rijen. De veldslag woedde een heel tijd zo verder.

Jan van Namen, Willem van Gulik en Filips van Chieti, de belangrijkste Vlaamse veldheren, keken naar dit gevecht met vermoeide ogen. Ze begrepen de betekenis niet goed van deze afmattende schermutselingen van strijders-te-voet tegen strijders-te-voet. Dit gevecht duurde nochtans uren.
De Franse strijders vielen aan, vochten, en trokken zich terug. De Franse kruisboogschutters gingen weer vooruit, lieten enige bouten los, en keerden weer naar hun oorspronkelijke posities. Telkenmale verloren de Vlamingen en de Fransen vele mannen. Ook de Vlaamse kruisboogschutters wisten nu goed hoe beter doel te vinden.
Jan van Namen, Willem van Gulik en Filips van Chieti werden zenuwachtig en ongeduldig. Wat gebeurde er? Waarom duurde deze beperkte strijd zo lang? Waarom chargeerden de Franse ridders niet tegen de Vlamingen om een mokerslag toe te dienen aan de Vlaamse milities? De drie Vlaamse veldheren ontmoetten elkaar achter de lijnen.

‘De Franse ridders voeren geen stormaanval uit,’ verklaarde Willem van Gulik wat nu overduidelijk was. ‘Wat verwachten ze? We hebben veel meer mannen in onze rijen staan dan zij. We kunnen nog veel mannen verliezen op deze wijze, vóór ze onze rangen zullen zien uitdunnen! De Franse leiders offeren hun strijders-te-voet op om ons enigszins te verzwakken in de eerste rijen. Ze sparen de ridders. Zouden wij nu de ridders moeten aanvallen, naar voren lopen en de Franse strijders-te-voet overweldigen en uitschakelen?’
‘Ze durven gewoon niet te chargeren!’ riep Jan van Namen boven het lawaai van de veldslag uit. ‘Ze vrezen de veldslag te verliezen zoals te Kortrijk. Ze vrezen in onze rangen opgeslorpt en overweldigd te worden, en daar hebben ze nog gelijk in ook! Ze zullen niet chargeren! Deze veldslag zal helemaal anders verlopen dan die te Kortrijk!’
‘Onze mannen vallen zonder echt deel te nemen in een grote veldslag,’ antwoordde Filips van Chieti. ‘De Fransen stellen tegen onze strijders hun eigen strijders-te-voet. We kunnen niet

meer doen dan dit te verduren. Ze verliezen meer mannen dan wij! Iemand zal in dit soort strijd ergens een fout maken. Wat de fout kan zijn, daar heb ik geen idee van. Ik zeg, laten we dit gewoon doorstaan, en uithouden. We verliezen niet in dit soort strijd. Toch niet meer dan de Fransen, en wij hebben meer strijders-te-voet dan zij, veel meer. We houden ons goed tegen deze aanvallen. Mijn groep van Bruggelingen lachen al met die doelloze aanvallen. Ze leren snel de Franse strijders af te weren. Het is een kwestie van geduld!'
'Het zal dan een lange veldslag worden,' zuchtte Jan van Namen. 'De dag is warm. De zon brandt reeds. We moeten onze mannen aanmoedigen om gewoon de lijnen te houden.'

Jan, Filips en Willem besloten dus verder te gaan met de Fransen af te weren, zich niet te laden verleiden tot een drieste aanval in dit stadium, en in positie te blijven staan. Ze zouden niet aanvallen, slechts verdedigen. Het Frans leger verloor veel mannen in de aanvallen. Het leek de Vlaamse veldheren alsof de Franse strijders-te-voet, lang niet voldoende in aantal om een bres te kunnen slaan in de Vlaamse rijen, zich slechts uitputten. Ze sloegen tegen een Vlaamse muur.
Vóór de Vlaamse lijnen begonnen de lijken van de Franse *bidauts* zich op te hopen. De Vlaamse strijders gooiden dode lichamen uit hun rangen. Chargerende paarden van ridders zouden over die lichamen moeten springen of rijden! De aanvallen van de Fransen, hoewel misschien van enig nut, konden de Vlaamse rijen zelfs niet samendrukken. De Vlamingen hoefden niet een stap achteruit te zetten, nergens. De strijd duurde op deze wijze drie lange uren verder. Het werd stilaan middag.

Op dat ogenblik reed een groot contingent van Franse ridders langs de weg van Douai naar Lille. Ze vormden een majestueuze groep, zoals de ridders reden in de helle kleuren van hun wapentekens op de tunieken, wimpels aan de lansen, glanzende schilden en de lange doeken die over hun paarden hingen in dezelfde kleuren. Ze leken dan uiteindelijk toch een grote aanval op de Vlaamse linkervleugel te willen inleiden, tegen de plaats waar de milities van Gent stonden. De Vlaamse kruisboogschutters hadden de Franse ridders op tijd zien aankomen. Ze liepen naar achter de rangen van de militiestrijders van Gent. De Franse ridders donderden aan, in volle galop, hun lansen horizontaal houdend. De slag leek een andere ontwikkeling te kennen. De milities van Gent werden zijwaarts aangevallen, niet frontaal. De Gentenaars zetten zich schrap.

De Franse kruisboogschutters ruimden dan ook de plaats vóór de Vlaamse rangen op. Ze liepen naar achter hun slagordes, gevolgd door de laatste bidauts die de eerste rijen van de Vlamingen langdurig hadden aangevallen. De paarden reden aan met donderende hoeven. De weiden werden omgewoeld. De ridders bukten zich over hun lansen en over de nek van hun paard. De Vlamingen wachtten op de schok, hun lijnen al aangepast, alle pieken en goedendags uit en gericht naar de aanrijdende ridders. De kleuren flitsten en naderden.

Dan, plots, schalden trompetten van diep in het Frans leger. Trommels ratelden frenetiek. De Franse ridders keken op, en leken van gedacht te veranderen. Ze reden naar links in een brede curve om op volle snelheid parallel langs de Vlaamse rangen te rijden. Ze reden zo weer in de Franse slagorde van ruiterij aan de linkervleugel van het Frans leger.

'Waar was dat allemaal goed voor?' vroeg Willem van Gulik al lachend bij dit indrukwekkend maar nutteloos vertoon van macht. 'Hun vertoon van macht was werkelijk futiel! Zijn ze echt bevreesd om aan te vallen, de trotse Franse ridders? Zoeken ze hun baronnen te sparen? Waarom al die nonsens, Heeft de ene of andere Franse domoor tot die

aanval opgeroepen om dan teruggefloten te worden door de *connétable* of door de koning? Belachelijk!'
De Vlaamse militiemannen maakten gelijkaardige opmerkingen. Luid gejuich en honend gelach stegen op uit de Vlaamse lijnen.
'Kom dan toch, jullie lafaards,' riepen de rangen van Brugge.

De Franse oorlogsleiders begonnen dan weer de wachtende Vlaamse milities te teisteren. Ze bevolen meer strijders-te-voet vooruit. Een grote groep van Spaanse slingeraars, met slingeraars uit de Provence streek, liepen tot dicht bij de Vlaamse lijnen. Op hun beurt teisterden ze de Vlaamse rangen met goedgerichte stenen en ijzeren projectielen. De Vlaamse kruisboogschutters moesten weer naar voren lopen om doel te nemen op de lenige slingeraars die van de ene plaats naar de andere sprongen. Dit spel van verstoppertje en ontwijken duurde ook een hele tijd.
Willem van Gulik vloekte opnieuw. Hij zag mannen in zijn troepen vallen, verraderlijk getroffen door de kleine ijzeren ballen die door de slingeraars geworpen werden. Moest dit soort van zenuwslopende strijd dan de ganse dag duren? Wat hoopten de Fransen zo te verwezenlijken? De strijders-te-voet, de vijandelijke boogschutters en de slingeraars konden toch geen beslissing afdwingen op het slagveld?
Willem van Gulik meende allengs wel te begrijpen dat de Fransen de Vlamingen naar voren wilden doen lopen, naar de Franse ridders toe. De ruiters van het koninklijk leger konden dan de Vlaamse militiestrijders opvangen in een charge, terwijl de Vlamingen niet meer in goedgevormde rijen in de weiden liepen.
'Geef nooit aan de vijand wat hij vraagt,' was een oude les die Willem zich herinnerde. Hij gaf het bevel aan zijn mannen om hun plaats te houden.
'Dit is een mooie veldslag, vrienden,' riep hij. 'We zijn deze slag aan het winnen! Blijf slechts goed in plaats, verdedig, en dood al die bastaarden van strijders als ze te dicht komen.'
Willem vuurde zijn kruisboogschutters aan om de vlagen van gevaarlijke stenen te beantwoorden met dodelijke bouten. Meer Fransen vielen slachtoffer van Vlaamse pijlen. De groepen van slingeraars wankelden. Hun lijn brak. Ze trokken zich terug tot achter de Franse lijnen, doch niet vooraleer ze nog zware verliezen leden. De Vlamingen hadden weer een aanval verdragen en afgeworpen.

Willem van Gulik zag dan de Franse lijnen zich openen. Vijf grote katapulten van hout en ijzer werden naar voren getrokken. De katapulten werden opgespannen, en zo bewapend. Het Frans leger trok zogenaamde *perdriaux* naar voor, ballistas, die vlagen stenen naar de Vlaamse rijen konden werpen. De Fransen laadden stenen in de manden van de katapulten. Wanneer de katapulten hun manden wegslingerden, openden de stenen tot een wolk, en de zware stenen vlogen met grote kracht naar de Vlaamse rangen.
Ook twee reusachtige bogen werden naar voor gebracht, grote kruisbogen eigenlijk. Die konden praktisch horizontaal en met uitzonderlijk grote kracht lange ijzeren pijlen uitzenden, pijlen langer dan drie voet. De pijlen konden zich door meerdere mannen heen boren als de mannen zich achter elkaar bevonden. De lange, dodelijke pijlen konden trouwens verder dan een kruisboogbout vliegen! Ze werden afgestuurd door een bovenmenselijke kracht. De katapulten waren eigenlijk belegeringstuigen, die hier en nu tegen de Vlaamse milities ingezet werden. De graaf van Boulogne had het bevel over de groep mannen die de tuigen bedienden.

Regens van stenen vielen op de Vlaamse strijders neer. Wanneer de stenen vielen, veroorzaakten ze veel doden, gewonden, en paniek in de Vlaamse rijen. Het duurde slechts

een minuut of zo om de katapulten te herladen. Regens van toch dikke stenen vielen vooral op de mannen van Ieper en Lille, in het centrum van de Vlaamse slagorde. Deze teistering van de Fransen op de Vlaamse milities duurde een half uur.

Dan konden Willem van Gulik en zijn mannen van Ieper dit soort van lafhartige oorlog niet langer verdragen. In plaats van achteruit te deinzen, beval Willem van Gulik een snelle aanval door de milities van Ieper op de tuigen.
De Ieperlingen liepen plots naar voor, zeer snel en wreedaardig. Ze liepen zo snel, dat ze de Fransen daarmee volledig leken te verrassen. De Ieperlingen vormden aanvalswiggen in driehoeksvorm, de punt gericht naar de vijand, om door de Franse rijen te slaan. In geen tijd zwermden de Ieperlingen, verontwaardigd door de laffe teistering, door de katapulten, over de plaatsen waar de tuigen stonden. De Ieperlingen leek het niet te schelen hoe dicht ze bij de ridders te paard kwamen. De ridders bleven staan, als aan de grond genageld, enkele honderden voet slechts verder. Niemand beval hen naar voor. De militiestrijders van Ieper doodden de enkele Franse strijders die nog niet van de plaats gevlucht waren. De Vlamingen zwaaiden hun bijlen. In enkele ogenblikken hakten ze alle dikke koorden van de houten werptuigen stuk. Met enkele goedgerichte slagen vernietigden ze eveneens de houten balken. Een Ieperling viel zelfs de wielen aan van de katapulten met zijn bijl, zodat het bijna onmogelijk werd de toestellen nog te verplaatsen.

Wanneer al de katapulten vernietigd waren, trokken de Ieperlingen zich in goede orde terug om get gat in de Vlaamse rangen weer te dichten. De Franse ridders hadden de opportuniteit niet benut om daar door de Vlaamse rangen te dringen. De Vlaamse hoofdmannen moesten zelfs heel wat druk gebruiken om de Ieperlingen weer in de Vlaamse lijn te krijgen! De militiestrijders keken met razende ogen naar de Franse passieve ridders! Waarom teruglopen? Waarom niet verder door lopen, en aan de lafaards tonen wat een Ieperse handdruk betekende? Willem van Gulik had het heel moeilijk om zijn militiestrijders terug in de Vlaamse slagorde te roepen en te duwen.

De veldslag ontwikkelde zich weer aan de Vlaamse rijen. Groepen van Franse strijders-te-voet, gewapend met lansen en strijdbijlen, liepen naar hun vijand. Konden zij de Vlaamse rangen breken? De Franse bevelhebbers stuurden die groepen niet naar overal tegelijk. Een groep van twintig tot dertig van die strijders liep in de rijen van Brugge aan de Vlaamse rechtervleugel. Een tijdje later, probeerden veertig Franse strijders door de rangen van Gent te breken op een bepaalde plaats.
De Vlamingen wachtten rustig af, zich afvragend waar het volgende punt zich kon bevinden waar de Franse *bidauts* hun nieuwe aanval wilden concentreren. Niemand begreep de logica van die aanvallen. De Vlamingen beperkten zich er toe een hardnekkige, plaatselijke weerstand te bieden tegen de Franse, onverwachte aanvallen. Hun lijnen bewogen zich niet. Ze maakten geen enkele poging om hun rijen te veranderen. Ze stapten niet achteruit. Ze zochten ook niet de Franse strijders te omsingelen, en door dat te doen hun rug aan te bieden aan de hoofdmacht van de Fransen, gevormd door de ridders-te-paard.
De Franse hoofdmacht wachtte misschien op een eerste fout gemaakt door de Vlaamse vleugels. Er kwam echter geen wanorde in de Vlaamse rijen. Geen enkele ontwikkeling in de strijd veranderde de rechte lijnen van de Vlaamse milities. Misschien had het Frans leger wel massief aangevallen wanneer de Vlaamse falanxen gebroken werden of zich knopen van strijd ontwikkelden. Niets van dat gebeurde! De Vlamingen hielden hun rangen strak en recht. Op al die plaatsen die niet aangevallen werden, bewoog zich niet één Vlaamse strijder van zijn plaats. De militiestrijders die wel aangevallen werden, vochten, verduurden, en bleven ook in rij.

De bevelhebbers van het Vlaams leger waren van mening dat al die aanvallen slechts evenvele onderzoeken waren, testen van wilskracht, pinprikken om het geduld en de vastberadenheid van het Vlaams leger onder druk te zetten in de velden van de Pevelenberg. De zonen en kleinzonen van de graaf van Vlaanderen bevalen hun mannen dus gewoon ter plaatse te blijven. Ze lieten niet toe dat de rijen samengedrukt werden op de plaatsen die onder aanval kwamen te staan. Dan, keer op keer, sloegen de Vlaamse strijders de Franse aanvallen af. De schermutselingen langsheen de Vlaamse lijnen duurden zo een heel lange tijd verder.

Rond drie uur in de vroege namiddag, stopten de beperkte aanvallen uitgevoerd door strijders-te-voet zo plots als ze begonnen waren. Trompetten klonken weer. Het geratel van de trommels luidde het einde van de aanval in. De Franse strijders die nog in gevechten verwikkeld waren, liepen terug naar hun posities achter de Franse hoofdmacht van ridders. De Vlaamse militiestrijders verzamelden de doden en de gewonden. Ze trokken de Franse lijken en ook de lichamen van de gewonde Fransen naar vóór hun lijn. Een lange band van gebroken lichamen lag in het gras langs het Vlaams front. De militieleden brachten hun eigen gewonden naar achter hun rangen, naar dicht bij de wagens. Daar verzorgden monniken, dokters en barbiers de gewonden.
Een lange lijn van gewonde Vlamingen hinkte langzaam terug naar het Vlaams tentenkamp op de Pevelenberg. Voor die mannen was de veldslag gedaan.
De Vlaamse kruisboogschutters schoten zonder medelijden naar de Franse krijgers die probeerden gewonde strijders terug te brengen naar de Franse slagordes.
De Franse aanvallen hadden tot dusver tot niets gediend, behalve dan veel slachtoffers in de velden achter te laten. De Vlaamse veldheren meenden zelfs niet dat hun rangen terdege verzwakt waren door de aanvallen! Ze betreurden het verlies van de levens, maar behielden volledig het vertrouwen in hun mannen.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet stonden toen nog steeds in de vierde rij van acht in het Vlaams leger van Gent. Ze leden niet erg onder de eerste achtereenvolgende aanvallen van de Fransen. Wanneer de kruisboogbouten naar hen toe vlogen, ervoeren ze wel enig gevaar van de bouten die bijna verticaal uit de hemel neerdaalden. Ze hielden hun licht bollende schilden boven hun lichaam, en dat volstond voor voldoende bescherming. De mannen rond hen waren verbaasd te zien hoe de enkele bouten die hen raakten gewoon van de schilden afgleden.
De pijlen en de bouten die horizontaal naar hen toekwamen raakten vooral de mannen in de eerste rijen. Opnieuw zorgden de schilden van Wouter de Smet voor afdoende bescherming. Ze leden ook niet onder de stenen van de katapulten, omdat die tuigen slechts stenen gooiden naar de centrale Vlaamse formaties, niet verder links dan waar de Ieperlingen stonden. Ze werden wel wat zenuwachtiger toen de Franse strijders-te-voet ook de rangen van Gent aanvielen. Weer ontwikkelde de strijd zich slechts in de eerste rijen. De mannen daar volstonden om de Franse strijders af te weren.
Raes van Lake moest toch wel de aanvallende Fransen bewonderen, want die mannen moesten zich er goed van bewust geweest zijn dat ze met absoluut onvoldoende mannen aanvielen om de Vlamingen enige beslissende schade toe te brengen. Wat hadden ze gehoopt? Een Franse strijder die kon doordringen tot enige diepte in de Vlaamse rangen, had moeten weten dat hij niet meer uit die rangen zou geraken! Hij kon slechts een zekere dood tegemoet lopen.

Raes, Jan en Wouter zagen hun eerste gedode mannen sneuvelen in die aanvallen. Toch namen ze niet echt deel in die gevechten. Na de Franse aanvallen realiseerden ze zich wel dat

de rijen van de Vlamingen geleidelijk aan dunner werden van strijders. Raes van Lake schatte dat ongeveer de helft van de Vlaamse mannen in de eerste rijen verdwenen waren, ofwel gedood of gewond en naar achter de lijnen gestuurd.

Ze zagen duidelijk de afschuwelijke gruwel van de Franse dode lichamen die vóór hun lijnen geworpen werden. Gewonde Franse strijders werden samen met de doden daar op hopen gesmeten. Sommigen van die mannen kreunden nog, bewogen leden, sommigen schreeuwden voor genade, en nog anderen vervloekten hun vijanden. Anderen bloedden langzaam dood zonder te klagen. Klagen had geen effect hier, want gevoelens van medelijden waren verbannen.
Raes, Jan en Wouter knarsten met de tanden en trokken hun lippen zeer dun. Dit was een veldslag! Ze konden niet veel medegevoelens opbrengen voor vijanden die hen zonder tweemaal na te denken met plezier zouden gedood hebben. Toch, toch, gewonde Franse mannen zonder enige liefdadigheid laten liggen, al die ellende aanzien en aanhoren, leek hen onmenselijk gedrag. Ze moesten wel hun harten sluiten en hopen dat het lot van die stakkers die daar samen in het gras lagen, de gewonden en de stervenden en de doden, volgende Franse aanvallen zouden afschrikken. Op haat volgde slechts meer haat! Hun hoop was nutteloos. De Fransen bleven aanvallen in golven.

Raes, Jan en Wouter stonden stoer in de rangen. Ze dachten nu aan de zachtheid van hun vrouwen, hun hoop op kinderen. Ze verafschuwden het lot van de gewonde mannen van de beide zijden. Ze prevelden gebeden aan de Maagd, aan Christus, en aan God. Zou Hij hen sparen van dergelijk triestig lot?

Omsingelende aanvallen door de Franse ridders

De Vlaamse veldheren bleven verbaasd bij de tactiek van de Franse *connétable*, van de koning en zijn hovelingen. Willem van Gulik had zware stormaanvallen verwacht van ridders in galop tegen zijn rangen van het centrum, gevolgd door aanvallen van strijders-te-voet. In de plaats daarvan waren zijn mannen al sinds de vroege morgen aan het strijden, doch slechts tegen de Franse strijders-te-voet. Die troepen werden ook niet in overweldigende aantallen tegen zijn militiestrijders geworpen, maar ze hielden zijn lijnen wel uren aan een stuk bezig. Dit soort van strijd kon de ganse dag aanslepen, veel slachtoffers veroorzaken aan beide zijden, maar geen beslissing afdwingen. Willem van Gulik en Jan van Namen waren al aan het praten over de oproep van meer mannen uit de steden en het platteland als versterkingen. Ze bleven verbijsterd door de vreemde opeenvolging van gebeurtenissen. Alles zag er naar uit alsof de Fransen niet durfden of niet wilden een beslissende algemene aanval te beginnen over de ganse lengte van de linies.
Koning Filips IV leek te vrezen zijn zwaarste hoofdmacht van ridders in te zetten. Wou hij edele levens sparen? Toch konden slechts die horden van ruiters een beslissing op het slagveld forceren. Waren de Franse ridders nog steeds aan het wachten op een algemene aanval van de Vlaamse falanxen? Filips van Chieti riep om niet toe te geven aan die verlei ding.
‘We plaatsten onze rijen in een verdedigingspositie,’ schreeuwde hij. ‘We moeten hier blijven staan! Laat de Fransen maar aanval na aanval afroepen. Kijk naar wat er gebeurde daarmee! We hebben al die aanvallen weerstaan. De verdediging is onze sterkte! We wachten en houden onze rangen samen! Laat de Fransen maar te pletter lopen. Vroeg of laat zal de aanval van alle aanvallen wel komen. Of we verlaten het slagveld onbeslist. De Fransen zullen niet

toelaten dat zoiets zou gebeuren. De aanval van alle aanvallen moet noodzakelijkerwijze ooit komen! Zal hier winnen wie het meest geduld kan uitoefenen!'
De Vlamingen trokken hun rangen nog rechter.

Op dat ogenblik kon enige beweging bespeurd worden in het Frans leger van de ridders. Een grote groep ruiters reed langs de uiterste linkervleugel van het Vlaams leger. Dan draaiden de ridders plots hun paarden en ze reden pal en snel in de linkerflank van de mannen van Gent. De militiestrijders van Gent moesten zich draaien. Ze hadden gestaan met hun lichaam gericht naar de Franse lijnen, nu moesten ze naar het oosten kijken. Een wrede strijd begon. De Gentenaars kregen wel net de tijd om nieuwe lijnen te vormen, te knielen en pieken goedendags en lansen hoog te houden. Vier zijrangen links leken onder de voet gelopen wanneer de ridders insloegen op de milities. Meer Gentenaars liepen van achter naar de strijd. De ridders van Frankrijk werden opgevangen en gestopt in de Vlaamse massa, maar ze hadden bij verrassing diep in het Vlaams leger gebeten. Een verdere confrontatie had nu plaats aan die zijde. De rest van het Vlaams leger keek in verbazing toe.

De gildeleden van Gent streden om hun rijen intact te houden. Ze probeerden de Franse ridders terug te slaan. Ze lieten niet toe aan de Franse ruiters om dieper in het Vlaams leger door te dringen. De Franse ridders hadden wel aangevallen in een grote groep, maar veel meer Gentse strijders stonden in hun weg!
De Gentenaars stopten eerst de stormaanval. Daarna begonnen ze een langzame, tergende afslachting van de ridders in en aan hun vleugel.

Jan van Namen liep naar zijn militiestrijders toe, en mengde zich in het gevecht. Hij ook vocht te voet. Hij vuurde zijn militiemannen aan. Opnieuw kon hij niet geloven dat een dergelijke, gevaarlijke, doch beperkte macht van ridders een beslissende doorbraak kon verwezenlijken. Wisten de Fransen nu nog niet beter? Zelfs deze aanval kon niet meer zijn dan een tactische schermutseling, een nieuwe, beperkte teistering die als doel had slachtoffers te maken aan het uiteinde van de Vlaamse linkervleugel. De Fransen waren er op uit de Vlamingen te proberen uit te putten, om de Vlaamse vastberadenheid en hoop langzaam, heel langzaam te vernietigen.
'Wel,' zuchtte Jan van Namen, 'we kunnen dit spel met twee spelen! We bewegen onze rijen niet!'
Hij merkte wel op dat een groep Franse ridders verder door was gereden, naar ver achter de Vlaamse lijnen. Hij kon niet zien wat die ruiters deden achter de hindernis van de wagens.

Tegelijkertijd viel ook een grote groep Franse ridders aan de andere uiterste zijde aan, aan de zijde van Filips van Chieti en de milities van Brugge. In tegenstelling tot aan de linkervleugel, probeerden deze ruiters zelfs niet in de Vlaamse rijen te stoten! Ze reden gewoon door, verder naar de plaats die achter de lijn van wagens lag.
De Franse ridders galoppeerden tot ver achter de Vlaamse wagens! Ze reden langzamer de Pevelenberg op. Daar vielen ze het Vlaams kamp aan, dat gemakkelijke prooi was. In het kamp stonden de tenten van de Vlaamse ridders en de tenten van de militiestrijders. De Franse ridders doodden de bijna hulpeloze Vlaamse dienaars die de Vlaamse leiders in het kamp hadden gelaten, om het toch enigszins van plunderaars te beschermen. De Franse ruiters reden over die zwakke verdedigers heen zonder veel omslag, doodden iedereen die ze vonden tot de laatste man, vertrappelden de tenten onder de hoeven van hun paarden, en wierpen de resten van de kampvuren in het ronde. Ze gingen de tenten van de Vlaamse baronnen in, en plunderden. Daarna, verzadigd en tevreden met hun aangerichte vernielingen, trokken ze zich te paard terug. Hun werk beëindigd, keerden ze weer, beladen met buit. De

ridders brachten het resultaat van hun plundering naar hun eigen kamp. Ze namen nadien hun oorspronkelijke posities in de Franse slagordes weer in.

Heel wat Vlaamse wachters ontsnapten aan de strijd in het Vlaams kamp. Die wachters vluchtten naar het noorden, naar Mérignies, en naar de weg naar Lille. De Franse ridders vonden veel paarden in het Vlaams kamp, en veel wagens beladen met proviand. Ze belaadden hun paarden en de wagens met de goederen die ze buit genomen hadden in het Vlaams kamp, met kastjes van muntstukken, met zakken voedsel, mooi wollen doek en zijde, met zilveren kandelaren en met tonnen bier en wijn. De Vlamingen werden aldus beroofd van hun reserves aan voedsel en drank. De Vlaamse gewonden die naar het Vlaams tentenkamp overgebracht waren, werden gedood.

Terwijl de plundering van het Vlaams kamp verder duurde, verhevigde de strijd aan de Gentse zijde, aan de linkervleugel van het Vlaams leger. Het gevecht woedde daar zeer hevig. De Gentse troepen hadden de eerste schok van de stormaanval opgevangen. Ze braken hun rangen niet, en ze vluchtten niet. Ze bleven in het veld staan, wellicht een beetje meer rechts dan voordien, maar ze gaven bitter weinig terrein prijs. Ze hadden zelfs heel wat ridders door hun eerste lijnen laten rijden, tot in hun midden, om hen daar door andere mannen te laten bestrijden.
In de rangen stonden toen ook veel kruisboogschutters van de Gentse gilden. Die mannen deden de koorden van hun kruisbogen af en wierpen de koorden in de benen van de slagpaarden. De paarden struikelden en vielen met het grootse lawaai van hun bepantseringen in het gras.

In het hart van de strijd had een groep van een dertigtal zeer moedige Franse ridders zich een weg geboord tot in het midden van de Vlamingen. Ze slaakten al triomfkreten, en probeerden door de Vlaamse lijnen te breken. Meer en meer Gentenaars omsingelden hen, en stopten hun vooruitgang volledig. De dertig ridders vonden zich gevangen in een overweldigend aantal Vlaamse strijders. De Vlaamse militiemannen duwden hun paarden omver, of trokken de ridders van hun dieren af. Ze doodden de paarden met hun goedendags en met lansen, zodat de ridders naar de grond sloegen. De Vlaamse milities slachtten de Franse edellieden tot de laatste man af. Geen ridder kon uit het bloedbad ontsnappen.

De Franse bevelhebber van de strijders-te-voet, Thiébaut de Chépoy, had ook een afdeling strijders naar het Vlaams kamp gezonden. Die mannen bereikten het kamp later dan de Franse ridders. Ze hielpen in de plundering van het laatste voedsel en van de best verborgen stukken van waarde die de Vlamingen achtergelaten hadden. Hun werk beëindigd, trokken ook die strijders zich op hun gemak terug, naar hun oorspronkelijke plaatsingen.

De Gentenaars van Jan van Namen zagen dan nog meer Franse ridders parallel langsrijden aan de meest oostelijke kant van hun rangen. De mannen die aan de uiteinden van de rijen stonden draaiden zich instinctief naar de wilde galop van de ruiters. Die beweging trok zich door in het Vlaams leger. Dan riep Hendrik van Namen mannen die meer rechts in de Vlaamse rijen stonden om snel naar het oosten te rennen en de opening te dichten tussen het leger en de hindernis van wagens. Al die mannen stonden nu in houding, naar het oosten gericht, vrezend en verwachtend dat de Franse ridders daar nog meer de uiterste linkervleugel van hun leger zouden aanvallen. Dat gebeurde ook, wat niemand oorspronkelijk had kunnen denken. De ridders draaiden plots hun paarden naar het westen, en ze reden in volle galop de Gentse groepen in.

De Vlaamse ridders waren misschien ontgoocheld! De Vlaamse stadsstrijders, ondanks alle beter weten van tactiek in veldslagen, verwachtten honderden, duizenden Franse ridders te paard die zich in de Vlaamse lijnen in een frontale aanval zouden werpen. Dat gebeurde niet. De Fransen vielen aan de linkerzijde van de Vlamingen aan. Nieuwe Vlaamse rijen, parallel geplaatst aan het oosten, waren daar echter al snel in positie gekomen! De Franse ridders konden niet door de Vlaamse rijen snijden zoals het scherp mes door de boter van slechts in wanorde gepositioneerde strijders! Als de Fransen vooraan aangevallen hadden, dan waren ze niet beter opgewacht geworden! Misschien hadden daar meer pieken hun paarden doorstoken, maar hier stonden evenveel goedendags met spitsen. De Vlaamse zijde was snel omgevormd tot een wachtende groep die leek op een gevaarlijk stekelvarken. De Franse ridders deden hun paarden over de stekelige eerste muur van de eerste verdediging springen, maar evenveel paarden bleven huilend steken op de ijzeren pieken van de Vlaamse goedendags, even verder.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet stonden op dat ogenblik vier rijen van het zuiden weg, en vier rijen van het oosten in de uiterste linkervleugel van het Vlaams leger. Ze zagen de Franse ridders in zware galop naar zich toe rijden, net zoals in de Slag van Kortrijk. Ze bleven kalm. Ze wisten wat er nu zou gebeuren! Ze wisten wat te doen, en hoe. Dit was het uur van de waarheid, van het doden!
De stormaanval van de Franse ruiters sloeg op de eerste drie rijen van de Vlaamse militiemannen in. De rijen wankelden tot tegen elkaar. De rijen werden overweldigd, verpletterd, en naar de grond geslagen. Niettemin, eens de charge gestopt, kropen de meeste Vlamingen als geroepen door de herrijzenis weer recht, en ze begonnen de Franse ridders die zich in hun midden bevonden te bestrijden. De Franse ridders werden in hun élan gestopt door verbeten weerstand. Ze drongen niet dieper door!
Dit was de verschrikkelijke verdedigingswijze van het Vlaams leger. De Vlaamse militiestrijders konden lijdzaam wachten, onder de voet geworpen worden, en dan herrijzen. De meeste militiestrijders hadden niet minder verwacht! Ze waren omvergeworpen door de Franse ridders. Nu, zoals evenveel Lazarussen, rezen ze van de grond, met hun goedendag in de handen. Ze begonnen de tot stilstand gekomen Fransen in het midden van hun rijen te bevechten. De Franse ridders zagen verrast tegenstanders die ze al verslagen meenden langs alle kanten oprijzen, links, rechts, vóór en achter hen.

De grote Wouter de Smet zag een reusachtig Frans slagpaard aan snelheid verliezen, maar toch nog verder door de mannen vóór hem slaan met een geweldige energie. De ridder confronteerde hem ogenblikkelijk. Terwijl het paard tot stilstand kwam, sloeg Wouter zijn zware strijdbijl in de snuit van het dier. Hij verpletterde het hoofd van het slagpaard en verwondde het dier erg. Hij vermeed lenig de ijzerbeslagen hoeven van het paard, en sprong al zijwaarts weg, onder de knots van de aanvallende ridder door.
De vrienden van Wouter vochten met hem mee. Hij was niet alleen. Raes van Lake aan zijn linkerzijde, duwde zijn goedendag diep in de rechterflank van het paard; Hij liet de zware speer steken in de huid en het vlees van het dier, en trok zijn lang zwaard om tegen de ridder te strijden. Op hetzelfde ogenblik had Jan Denout, iets langzamer, zijn goedendag in het linkerbeen van de ridder gestoken. De ridder bulderde van de pijn en zwaaide zijn knots naar het hoofd van Jan. Denout bukte zich, en ving het geweld van de knots op zijn schild op. Het schild zong, beefde, trilde, maar brak niet. In die hartslag had Raes van Lake zijn zwaard al krachtig in de maliën geduwd die rond de nek van de ridder hingen. Raes sneed gedeeltelijk door de bescherming heen, en bereikte aderen. Hij kon een deel van de slagader van de man opengereten hebben. Bloed sproot breed over het schild van Raes heen.

Jan Denout kreeg enige seconden respijt, waarin ook hij de punt van zijn goedendag in de spatie onder de helm van de ridder, vooraan, stak. De ridder snakte naar adem, trok zijn hoofd hoger, greep naar zijn hals.
Wouter de Smet was al terzijde gesprongen. Hij zwaaide zijn strijdbijl weer, ditmaal aan de lange, harde nek van het slagpaard. Hij beet diep in de nek van het dier. Het paard kon deze slag niet overleven, maar leefde toch nog een paar hartslagen verder. Door een wilde beweging van zijn kop sloeg het paard de bijl weg. Het paard steigerde een laatste maal. Het wierp zijn berijder af, naar achter. De ridder viel zwaar op de rug in een gekletter van metaal. Hij liet zijn knots vallen. Raes van Lake stond dan al boven de ridder. Hij keek kort naar het geborduurde wapenteken op de tuniek van de ridder, een felrode achtergrond met een gouden kruis in het midden. Hij aarzelde niet langer en plonsde zijn zwaard krachtig met beide handen duwend, doorheen de borstplaat en de maliënkolder om het hart van de man te vinden. De ridder nam met een zucht de laatste adem. Dan braken zijn ogen.
Raes, Jan en Wouter stonden hijgend te kijken naar hun verslagen vijand. Ze keken dan al rond naar hun volgende tegenstander. Franse strijders-te-voet hadden de tijd gekregen om achter hun ridders door te dringen tot in de rijen van de Gentenaars.

Twee gebaarde huurlingen stonden vóór Raes van Lake en Jan Denout. Eén van die mannen zwaaide een bijl naar Raes van Lake; Hij leek veel vertrouwen te hebben in die slag. Raes van Lake ontweek echter handig, op het laatste ogenblik, de dodelijke cirkel van de bijl. In dezelfde beweging, terwijl de bijl reeds langs Raes naar rechts zweepte, duwde Raes zijn zwaard langsheen het schild van de man, diep in de zijde van zijn vijand. Hij trok heel wat bloed wanneer zijn zwaard nadien sneed en uit het vlees weer tevoorschijn trok. Raes had wellicht de man al dodelijk verwond, maar de huurling bleef in zijn laatste ogenblikken een gevaarlijke tegenstander.
Raes trok zijn zwaard weg, draaide half langs de man die ook zijn schild nog bewoog, en hij stak, met beide handen aan het heft, zijn zwaard in het gezicht van de Franse strijder. Het gezicht verdween in bloed. De huurling had dan ook zijn zwaard gegrepen, maar Raes van Lake was een uitstekende zwaardvechter. Hij ging een stap achteruit, wat de strijder aanzag als een reactie van plotse vrees. Maar Raes had geen angst! Hij was ook geen lafaard! De Fransman haalde uit naar hem. Raes greep zijn goedendag. Hij had dat wapen aan zijn voeten laten liggen. Met de knieën op het gras, stootte Raes met de kracht van twee handen volledig de piek in de lenden van de man. Hij stak door de maliënkolder heen. Raes trok zijwaarts en stak dieper. Met ongelooflijke kracht trok hij aan de goedendag om de buik van de man open te rijten. Hij zag de verbaasde ogen van de Franse strijder groter worden, dalen naar zijn buik. De man bracht zijn handen lager om de ingewanden die uit zijn buik kwamen tegen te houden, maar dan viel hij dood op de grond. Raes liet hem sterven op het gras onder de Pevelenberg.

Ondertussen had ook Jan Denout zijn tegenstander gedood. Hij had eveneens geraakt met zijn goedendag. Hij trok nu zijn wapen met de piek uit de hals van de Franse strijder. Hij duwde dan meedogenloos opnieuw zijn piek in de nek van de Fransman. Bloed spoot over hem heen. Jan hief tenslotte zijn goedendag hoog en sloeg de man heel krachtig op het hoofd met een lange, sterke zwaai. Door dit te doen, sloeg hij ijzeren delen van de helm in het brein van de man.
De derde Franse strijder stak snel met een ijzeren lans naar Jan. Toen dacht Jan dat zijn leven voor hem daar en dan ten einde was. De lans bereikte hem echter nooit, maar trok toch een bloedige, maar oppervlakkige snede over zijn rechterbeen. Dat was, omdat een grote strijdbijl zich eenmaal, en dan tweemaal, in de borst van de man geplant had. Wouter de Smet had die bijl gezwaaid, en zo het leven van Jan Denout gered! De Franse tegenstander had zeer lelijke

wonden. Hij zonk op de knieën en viel dan op het gras neer. De lelijke, rode opening met de beenderen van de longen zichtbaar, werd breder in zijn borst. Jan keek in afgrijzen weg. Wouter grijnsde. Hij hield ook niet van dit verschrikkelijk soort werk, maar vermits het van hem gevraagd werd, en hier nodig was, aarzelde hij niet!

De drie vrienden vormden opnieuw hun lijn om zich te stellen tegen nieuwe vijanden. Geen Franse strijders, of nu te voet of te paard, zou voorbij hen geraken! Ze vochten onvervaard een hele tijd verder. Samen doodden ze meerdere ridders en meerdere Franse strijders-te-voet. Ze verloren alle notie van tijd. Ze vochten methodisch verder en vergaten snel hoeveel achtereenvolgende aanvallen ze stopten aan hun rij. Een solide lijn van Gentse militiestrijders vormde zich rond hen. Die zouden later snoeven, 'ik stond samen met drie leeuwen in het veld van Pevelenberg!'
Later, veel later, praatten ook de Franse veteranen van de Slag van Pevelenberg over drie leeuwen van Vlaanderen, zwarte ridders uit de hel, die verscheidene aanvallen van Franse edelen op de linkervleugel van de Vlaamse lijn afgeslagen hadden.

De ridders die de duivels in de Vlaamse lijnen overleefd hadden, trokken zich plots terug uit de vijandelijke lijnen. Ze verzamelden zich alsof ze een nieuwe stormaanval wilden beginnen, maar dan keerden ze hun paarden om en ze reden zo snel als ze gekomen waren terug naar hun eigen slagordes.

De Vlaamse militiestrijders likten hun wonden. Ze trokken weer de gedode ridders en zelfs de paarden uit hun rangen. Opnieuw ook droegen ze hun doden en hun zwaargewonde kameraden naar achter, naar de verdediging van hun wagenhindernis. Ze vormden weer hun rijen. Jan van Namen en zijn staf liepen naar overal langs de slagorde. Ze probeerden hun mannen moed in te praten. De lijnen stonden uiteindelijk weer trots en recht, gericht naar de Fransen. De Vlaamse militiestrijders van Gent bleven in het veld staan, op dezelfde plaats als voorheen. Ze hielden hun rijen strak, en gaven geen teken van ontmoediging.
Jan van Namen vroeg zich wel af hoelang nog de milities zo hardnekkig, onverzettelijk, koppig in plaats zouden blijven en weerstaan aan de niet-aflatende Franse aanvallen. De strijders van Gent stonden nu in de verzengende hitte van de zon, zonder voedsel of drank, behalve dan met wat ze zelf in hun knapzak meegebracht hadden, en dat kon niet veel zijn. De Vlamingen wachtten op de volgende aanval.

Vredesonderhandelingen

De veldslag verslapte. Gedurende een hele tijd kwamen er geen Franse aanvallen meer. Er volgde een vreemde pauze en stilte in de gevechten. Franse herauten reden dan te paard langs de Vlaamse lijnen om vrede te roepen.
'De koning van Frankrijk vraagt om onderhandelingen op te nemen, om de vrede of een wapenstilstand af te sluiten! Nog meer slachtoffers hoeven er vandaag niet meer gemaakt worden,' riepen de herauten.
De Franse herauten bleven aan en af rijden langs de Vlaamse lijnen, hun bericht afroepend. Geen veldheer in het Vlaams leger reageerde. Wat was dit? Hoe konden de gevallen militiemannen geëerd worden door een nieuwe chaos van zogezegde vredesonderhandelingen? Onderhandelingen hadden al plaats gehad vóór de veldslag begon, en niets opgeleverd.

Willem van Gulik keek naar links en naar rechts. Filips van Chieti schudde met het hoofd van neen, neen, geen weer nieuwe onderhandelingen nu! Jan van Namen schudde al evenzeer het hoofd. Willem van Gulik gaf het teken voor neen terug. Niemand in de Vlaamse rangen bewoog zich, of stapte vooruit. De Franse herauten bleven maar rijden vóór het Vlaams leger. Willem van Gulik beval een groep kruisboogschutters naar de eerste rijen. De schutters gingen achter hun *pavises* staan. De herauten dropen af. Niet één bout moest afgeschoten worden. De milities bespotten het Frans koninklijk leger.

Eén enkele Franse ridder reed dan naar voren. Hij reed in een prachtige bepantsering, en droeg een wimpel met de kleuren van Savoie. Amédée, de graaf van Savoie, had, hoewel hij een Franse hoveling was, steeds een speciale, welwillende vriendschap met Vlaanderen behouden. De ridder die nu langs het Vlaams leger reed met het wapen van Savoie op zijn borst, op zijn schild en op zijn vlag, ook op het doek van zijn paard, reed langzaam en riep steeds opnieuw, 'vrede, vrede, vrede!'
Jan van Namen kende de graaf van Savoie goed. Deze Franse ruiter leek niet op de graaf, bewoog zich niet zoals hij. Jan vermoedde een nieuwe Franse list! Hij riep naar Willem van Gulik wat hij van dit initiatief dacht. De woorden waren kort maar krachtig! Dit was niet de graaf van Savoie! Willem gaf de opinie door aan Filips van Chieti. Filips maakte een teken terug dat hij de boodschap begrepen had. Hij lachte. Hij bewoog zich niet. Hij bleef met zijn mannen staan. Hij ook negeerde deze Franse oproep.
De Franse ruiter reed wel driemaal de ganse lengte van de Vlaamse lijnen af. Niemand reageerde. Dan reed hij tegen zijn zin langzaam terug naar het wachtend Frans leger. Zijn list was niet gelukt.
De man was inderdaad niet de graaf van Savoie! De graaf zat op zijn paard, goed en wel binnen de reserve van de koning. De bode was slechts één van zijn schildknapen, die de bepantsering en de kleuren van de graaf had aangenomen. Amédée de Savoie had de toelating gegeven om zijn knaap zo uit te dossen en hem naar voren te laten zenden. De koning wou tijd winnen.

De pauze in de veldslag duurde een hele tijd. Veel militiestrijders gingen op het gras zitten en probeerden een grap te vertellen. Ze aten iets, en praatten. Enige mannen begonnen te dobbelen. De Vlamingen konden zien dat ook de Franse ridders een pauze namen. Veel ridders stapten van hun paarden. Ze deden gedeeltelijk hun bepantsering af, trokken hun helmen even weg, en ze lieten hun lange lansen tegen hun slagpaarden staan. De twee legers wachtten op de volgende ontwikkeling in deze zo vreemde Slag van Pevelenberg.

Drie massieve aanvallen van het Frans leger

De pauze duurde niet heel lang. De Franse veldheren lanceerden drie verschillende stormaanvallen ongeveer op hetzelfde tijdstip.
Een grote groep ridders uit de Franse hoofdformatie reed in galop tussen het dorpje Bouvincour en het woud van Thumeries ten westen van het Vlaams leger, om uit het bos te rijden waar de Brugse milities stonden. De ridders probeerden zich een weg te banen tussen de rangen van Brugge, achter hen door, en de wagens. Ze hoopten de mannen van Brugge weg te jagen van de barrière van wagens. Als ze in deze doorbraak slaagden, dan konden grotere ruiterij strijdkrachten nog dieper in de Vlaamse lijnen doordringen. Die konden de Vlaamse vijand in de rug aanvallen. Misschien ook zouden dan, wanneer de militiestrijders zich vooraan en achteraan omsingeld wisten door Franse ridders, ze misschien wel met plotse

paniek geslagen worden. Als ze dan in wanorde vervielen, konden ze de prooi worden van een algemene Franse stormaanval, en definitief op de vlucht geslagen worden.

Filips van Chieti begreep direct de belangrijkheid van het manoeuvre. Hij stuurde massa's strijders in de bres, doch slecht uit de allerlaatste, achterste rijen van zijn leger. Wrede gevechten volgden dan zeer lokaal, aan de uiterst rechtse flank van het Vlaams leger. De Vlamingen slaagden erin een dikke band militiestrijders in de weg van de ridders te plaatsen. De Franse ruiters verdwenen nog maar eens in de Vlaamse massa's. De gildeleden absorbeerden hen in hun midden. Een zware strijd volgde, waarin niemand genade gaf. De Vlaamse strijders sloten de opening af. Geen Franse ruiters konden in grote aantallen tussen de wagens en de Vlaamse scharen geraken.

Tezelfdertijd viel een ander sterk contingent van Franse ridders, gevolgd door een groep van Franse strijders-te-voet en al de buitenlandse huurlingen van het koninklijk leger, weer de militiestrijders van Gent aan. Ze reden aan door gebruik te maken van de weg van Douai naar Lille. Dit waren omsingelende bewegingen aan de Vlaamse flanken door de Franse troepen. Deze aanval werd gericht tegen wat het zwakste punt kon zijn in de Gentse verdediging, achteraan. Daar stonden de Gentenaars van de laatste rijen het dichtst bij de verdedigingslijn van de wagens.
Jan en Hendrik van Namen trokken de mannen van Gent weer samen om de ridders en het voetvolk van de Fransen tegen te houden. Een veldslag in regel ontwikkelde zich opnieuw aan de Vlaamse linkervleugel. Het gevecht woedde bitter op deze plaats.

De Franse ridders begonnen mettertijd wel te begrijpen dat ze niet gemakkelijk door de massa van Gentenaars konden geraken om de rug van het Vlaams leger te bereiken. Ze trokken zich terug op een kleine afstand. Ze chargeerden opnieuw. Ze deelden weer een mokerslag af. Wanneer die stormaanval ook niet lukte enige verandering aan te brengen in de rijen van de Gentenaars, hergroepeerden de ridders zich opnieuw, en ze vielen nogmaals aan!

Het veruit wreedste gevecht van de dag werd hier gevochten! De lijnen van Gent draaiden zich volledig, zodat ze in plaats van naar de Franse slagordes in het zuiden keken, ze naar het oosten stonden, naar Orchies en Doornik. De Franse ridders lanceerden golf na golf van wilde charges in de Gentse rangen. Ze duwden de Gentse rijen samen op een hoop, maar ze kregen niet wat ze wilden bereiken. Ook niet aan de linkerzijde van het Vlaams leger konden ze niet door de rijen van hun vijand breken.
Wanneer de ridders zich hergroepeerden en een nieuwe stormaanval inzetten, werden hun aantallen bijgevuld met andere ridders uit de Franse hoofdmacht. Tijdens die tijd vochten de Franse strijders-te-voet onophoudelijk verder tegen de militiestrijders van Gent, dikwijls in man-tegen-man gevechten. De veldslag daar duurde uren!
Wanner de Franse ridders zich weer hergroepeerden, konden de gildeleden van Gent telkens vooruit treden en rechte lijnen vormen om het gevaar uit het oosten het hoofd te bieden. Jan van Namen aarzelde om het algemeen bevel te geven zijn mannen daar samen te trekken, want hij wou absoluut nergens een opening laten in zijn lijnen, en vooral niet aan de wagens. Door die plaats aan zijn linkerzijde, zouden de Franse ridders ook de achterste lijnen van de Vlaamse milities hebben kunnen bereiken.

De Veldslag van Pevelenberg raasde zo hard door aan de twee flanken van het Vlaams leger. De rest van de Vlamingen bleef echter stevig in plaats! Een grote groep van Franse strijders-te-voet liep eens te meer naar achter de hindernis van Vlaamse wagens. Ze vielen weer het Vlaams kamp aan ook, om alles verder te vernielen wat nog recht stond, en om alle resten te

plunderen die de Franse ridders nog niet hadden meegenomen. Het laatste voedsel en de laatste drank van de Vlamingen werd vernield. De Vlamingen zouden niet alleen de ganse dag in het veld moeten blijven staan zonder eten of drinken. Ze zouden ook geen voedsel en drank moeten verwachten tijdens de nacht, en wellicht ook niet de dag daarna.

Al die tijd, gedurende nog meerdere uren, vochten de twee legers aan de linkerkant en aan de rechtervleugel van het Vlaams leger, en zelfs achter de wagens. De bedoelingen van de Fransen bleven dezelfde als bij de vorige aanvallen, om achter de lijnen van de Vlamingen door te breken en dan hun vijand te omsingelen.
De Franse strijders probeerden zelfs de wagens om te werpen met hun lansen, en met lansen die niet slechts eindigden op een spits, doch ook met een ijzeren haak. Willem van Gulik en Robrecht van Cassel zonden militiestrijders om de vijand ervan te weerhouden openingen te trekken in de wagenbarrière. Duels van man-tegen-man gevechten begonnen in de gangen tussen de rijen wagens.
De gevechten duurden en duurden, doch noch aan de linkervleugel, noch aan de rechtervleugel, slaagden de Franse aanvallen er in bressen te vormen en het Vlaams leger te omsingelen.

Aan het einde van de namiddag, wanneer de zon al diep begon te zakken, begonnen de Vlaamse milities dan toch de hoop te verliezen. Ze geloofden niet meer in een overwinning. Ze konden zich ook wel niet inbeelden dat het Frans leger hier nog kon winnen. Ze zagen gewoon geen eind aan de strijd.
De Gentenaars hadden al de ganse, lange dag gestreden, naarmate de veldslag zich daar concentreerde gedurende vele, lange uren. Ook de mannen van Ieper, die naast de Gentenaars stonden, hadden veel geleden. De onophoudelijke aanvallen van de Fransen hadden de militiestrijders uitgeput. De uitputtingsslag die op de Vlamingen gedrongen werd door de Franse *Connétable* Gaucher de Châtillon, en wellicht ook door de koning, leek zijn eerste resultaten nu pas, net vóór de avond viel, te bereiken. Alle tekenen werden echter nog niet duidelijk zichtbaar.

Jan van Namen voelde zich heel erg vermoeid. Gedurende het grootste deel van de dag had hij zijn mannen aangevuurd, en moed ingeroepen. Hij was van crisispunt naar crisispunt gelopen. Hij zag hoe vermoeid zijn troepen waren. Hij zond zijn broeder, Hendrik van Namen, naar Filips van Chieti om versterkingen te vragen. Hij wou de Franse troepen aan zijn zijde verslagen, maar het ontbrak hem nu aan voldoende mannen om dat vooralsnog te verwezenlijken. Hij wou frisse troepen, om op zijn beurt de Franse strijders te omsingelen bij hun volgende stormaanval.
Noch Filips van Chieti, noch Willem van Gulik konden of wilden Jan van Namen helpen op dat ogenblik. De Vlaamse veldheren hadden helaas ook geen reservetroepen voorzien. Wanneer de Franse ridders opnieuw naar achter reden, misschien om een zoveelste nieuwe aanval in te zetten, beval Jan van Namen zijn mannen langzaam achteruit te stappen om zijn lijnen toch iets te verkorten. Zijn mannen deinsden terug, langzaam maar zeker naar het noorden dan, toegevend aan de Franse druk. Zijn strijders stopten niet! Ze stapten langzaam verder naar de Pevelenberg. Ze dachten al aan wat verder lag, aan Pont-à-Marcq en aan Vlaanderen.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet hadden al meerdere malen de aanvallende Franse troepen bevochten. Ze konden de tel van de aanvallen niet meer bijhouden. Ze hadden nu al sinds vele uren gevochten tegen wat hen leek steeds nieuwe Franse troepen van ridders en strijders-te-voet te zijn.

Hun opinie was correct, want grote delen van beide legers hadden die dag zelfs nog niet een wapen in de handen gehad. De meest ernstige aanvallen werden gericht tegen de flanken van het Vlaams leger. De sterkste en meest wrede aanvallen waren gericht tegen de Gentse linkervleugel.

Raes, Jan en Wouter waren uitgeput. De spieren van hun armen, benen en borst deden pijn van de inspanningen. Ze hadden het grootste deel van de dag ook gevochten in de intense hitte. Ze waren hongerig, en ze leden aan droge kelen. Ze hadden slechts gegeten wat ze nog in hun knapzak meedroegen, en dat was niet veel geweest. Ze hadden hun laatste druppel water al uren geleden gedronken. Ze hadden gehoord van vuil, stinkend water in de putten beneden aan de heuvel. Niemand bracht nieuw proviand uit de achterste gelederen in. Zelfs de kruisboogschutters van Gent stonden zonder bouten! Die mannen vochten nu naast hen met de goedendags van de gedode mannen in de hand.

De Gentenaars waren vermoeid tot op het been. Tussen de laatste aanvallen in, vielen meer mannen van uitputting neer in het gras. Ze waren vermoeid en gingen zitten. Wanneer de veldslag en de gevechten even stopten, of wanneer de geruchten van onderhandelingen over een wapenstilstand door de rangen liepen, begonnen de Gentenaars te praten over naar huis te gaan. De avond viel! De zon zakte naar de horizon. Ze stond laag als een bloedrode bal van vuur. Het zou snel donker worden. Welk nut was er nog in te vechten tot het einde? Gent had dik genoeg gestreden! Laat andere Vlaamse groepen nu maar verder strijden.
Jan en Hendrik van Namen bulderden ook geen nieuwe bevelen. De veldslag leek beëindigd, amen en uit! De Gentenaars realiseerden zich dat geen beslissing bereikt was, en wellicht ook niet meer zou komen. Ze vonden heel zeker niet dat ze de slag verloren hadden.

Eén man, dan twee mannen, dan vier Gentenaars, en snel ganse groepen verlieten het slagveld om langzaam naar de Pevelenberg te stappen. De mannen kenden de weg naar Lille, naar Kortrijk, en vandaar naar Gent.
‘Zouden wij ook niet moeten gaan?’ vroeg Jan Denout onschuldig.
Hij zat met zijn twee vrienden in het gras van het slagveld. Hij was de eerste om de triviale vraag te durven stellen.
‘Waarom niet?’ gaf Wouter de Smet toe, ‘al mijn beenderen en spieren doen pijn!’
‘Als we gaan,’ waarschuwde Raes van Lake, ‘dan moeten we nu gaan. Het zal heel binnenkort donker worden, en dan nacht. We moeten een goede afstand leggen tussen hier en ons, vóór de nacht valt. We moeten ook in een groot aantal van hier gaan, tot we Kortrijk bereiken. De Franse ridders houden ervan eenzame, terugtrekkende vijandelijke strijders aan te vallen. Militiestrijders die alleen gaan op de wegen, of kleinere groepen, worden gemakkelijk afgeslacht door de ruiters. We moeten hier weggaan met tientallen, honderden mannen samen.’
‘Leid ons dan,’ kwam een man tussen, die samen met hen gevochten had. ‘Jullie kennen de wegen, blijkbaar. Ik ook zou liever met een paar honderd man samen vertrekken, in goede orde stappen, onder één bevel. Leid ons! We zullen elkaar helpen.’
‘Voedsel voor honderden vinden op de weg zal praktisch onmogelijk zijn zonder de organisatie van het leger,’ protesteerde Raes van Lake zwakjes.
‘We hebben allen honger en dorst,’ wierp de man terug. ‘Dat kan hier slechts erger worden. Het is goed mogelijk dat we helemaal geen voedsel vinden, maar in twee of ten hoogste drie dagen, kunnen we thuis in Gent aankomen. Tot zolang kunnen we wel zonder voedsel overleven. Water vinden we zeker in de putten van de boerderijen. Leid ons!’

Raes, Jan en Wouter keken naar elkaar. Ze meenden alle drie dat ze meer dan hun plicht gedaan hadden. Ja, het was een goed ogenblik om op stap te gaan, en om snel vooruit te komen!
Iedereen voelde plots de opluchting van het einde van de strijd, van het nemen van een beslissing die in ieders hoofd hing, maar die niemand durfde te nemen. Ze dachten allen aan hun knusse huizen in Gent, aan hun vrouwen, aan hun plichten jegens hun kinderen en familie. Ze voelden zich blij om nog levend te zijn, om nog te kunnen ademen. Vele anderen waren gedood of zwaargewond. Zij hadden geluk gehad. Konden ze nu niet van hun goed geluk profiteren? Hun plicht hadden ze toch dubbel en dik gedaan!

Raes van Lake stond op. Hij plaatste zijn goedendag op zijn rechterschouder. Enige mannen rond hem deden zoals hij. Dan, stonden veel meer mannen ook recht. Raes van Lake draaide zich om, en begon naar het noorden te stappen. Hij, Jan Denout en Wouter de Smet gingen samen. Ze stapten voorbij de hindernis van de wagens. Ze gingen voorbij aan de Pevelenberg. Alles was vernietigd in het Vlaams kamp, zagen ze. Ze probeerden zelfs niet hun tenten en de grote knapzakken te vinden die ze daar achtergelaten hadden. Ze moesten verder stappen en een goede afstand trekken tussen zich en de ruiters van het Frans leger. Ze gebruikten de weg tussen Lille en Doornik. Ze vreesden even aangevallen te worden vanuit het koninklijk Doornik.
Ze hadden ook wel gekeken naar wat hun veldheren deden vóór ze weggingen. De twee zonen van de graaf waren heftig aan het redetwisten, terwijl ze samen naar het centrum van het leger gingen. Ze zagen de twee ridders praten met Filips van Chieti en met Willem van Gulik. Ze merkten wel op dat Jan en Hendrik van Namen hun mannen achterna riepen, maar dan begonnen zij ook zich op mars te zetten, in de richting van Pont-à-Marcq. De Gentse militie verliet langzaam, groep na groep, het slagveld, geleid door de twee zonen van de graaf.

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet gingen hun eigen weg. Ze marcheerden uiteindelijk aan het hoofd van wel vijfhonderd mannen, allen Gentenaars. Ze gingen snel, ondanks hun vermoeidheid. Geen Franse strijders poogden hen tegen te houden. Ze gingen op de hoofdwegen eerst, om snel vooruit te komen. Ze sliepen in de duisternis slechts een paar uur, maximaal drie, in een dicht bos naast de weg. Ze marcheerden verder gedurende twee volle dagen en delen van twee nachten. Daarna zagen ze in de verte de eerste torens van Gent. Ze waren uitgeput, de kolom achter hen strekte zich zeer, zeer lang uit. Ze waren uitgehongerd. Hun voeten waren bebloed, maar ze hadden de Slag van Pevelenberg overleefd en achter zich gelaten.

In het centrum van de Vlaamse slagorde trokken ook de strijders van Ieper zich terug. Ze volgden de beweging, ingezet door de milities van Gent. Dan verbraken de mannen van Kortrijk hun rangen en ze bewogen zich ook terug, doorheen de versperring van de wagens, in de richting van Pont-à-Marcq. De Vlamingen leden erg van dorst. Ze hadden gemeend water te vinden in de kleine bronnen in de vallei, recht onder de Pevelenberg. Die putten en bronnen bevatten slechts brak, vuil, stinkend en onsmakelijk water! De militiestrijders gromden. Jan van Namen kon hen slechts naar Pont-à-Marcq brengen, en daarna naar huis.

Aan de rechtervleugel van het Vlaams leger ontwikkelde zich een gans andere toestand. Hier hadden veel minder Franse ridders aanvallen gelanceerd op de gildeleden van Brugge, van het Brugse Vrije, en van de Vier Ambachten. Filips van Chieti beschikte nog over veel kruisboogschutters. Hij gebruikte die om zware verliezen te doen lijden aan de Franse ridders, zodat de aanvallen tegen zijn formaties minder erg gewoed hadden dan aan de

Vlaamse linkervleugel. Chieti had al de aanvallen van de Franse ridders en van het Frans voetvolk ook kunnen afweren.
Toen hij zag hoe de Vlaamse vleugel aan de andere zijde achteruit week, wist hij dat hij ook weldra het veld zou moeten verlaten. Hij gaf het bevel aan zijn mannen om achteruit te stappen, naar de Pevelenberg toe. De Vlamingen stapten heel langzaam achteruit, maar ze bleven strijden.
De Franse aanvallen hielden op. Het leek alsof de Vlamingen die dag alle hoop op een overwinning verloren hadden. Als het Vlaams leger zich volledig terugtrok en het veld verliet, dan konden de Franse ridders een overwinning opeisen! Toch voelden ook de Franse ridders zich uitgeput. De slag leek eens te meer een pauze in te gaan. En Filips van Chieti stopte zijn strijders. Hij week plots niet meer terug.

Nieuwe onderhandelingen

Tijdens de nieuwe pauze in de veldslag, ontmoetten mannen van beide zijden zich in de open, brede ruimte tussen de twee linies. Gesprekken en onderhandelingen hernamen op die manier. Graaf Amédée de Savoie, de echte graaf nu, speelde de rol van mediator. Wie werkelijk de onderhandelingen aanvroeg, of dat nu de Franse baronnen of de Vlaamse ridders waren, is vergeten. Was het Filips van Chieti? Was het Amédée de Savoie?

Koning Filips IV nam aan dat de onderhandelingen het einde van de veldslag betekenden. De Vlamingen trokken zich toch terug! Men kon praten over een wapenstilstand. Vermits de Vlamingen het veld aan het verlaten waren, kon hij de overwinning opeisen!
Hij was er zich natuurlijk van bewust dat er niet veel verwezenlijkt was in deze Slag van Pevelenberg. Het Vlaams leger keerde ongeslagen naar huis terug, het was niet vernietigd. De koning had ook een zware dag werk achter zich, een volle dag van op een paard blijven zitten in de hitte van de zon, in zware bepantsering, de ontwikkelingen van de slag op de voet volgend. Met zijn staf had hij een beslissende aanval van zijn hoofdmacht van ridders vermeden, alsmaar uitgesteld, hen gespaard. Hij was er allesbehalve van overtuigd dat hij het reusachtig Vlaams leger had kunnen vernietigen met zijn troepen. De koning, zijn staf en zijn reservetroepen, reden een korte tijd terug in de richting van hun kamp. Ze hoopten op enige resultaten van hun gesprekken, waarna ze hun overwinning in de tenten zouden kunnen vieren.
De koning zond een bode naar Gaucher de Châtillon, die nog steeds ergens aan de Pevelenberg heuvel reed. Hij wou de *connétable* weer aan zijn zijde. De koning nam het grootste deel van zijn ijzeren platen af. Hij plaatste zijn zwaarste wapens in zijn tent. Zijn staf en hovelingen deden zoals hij.

De onderhandelingen met de Vlamingen waren begonnen rond vijf uur in de namiddag. Ze duurden ongeveer anderhalf uur. De zon zonk dieper over de horizon. Een bode reed dan naar de groep ridders rond Koning Filips IV. Amédée de Savoie meldde aan de koning dat de Vlamingen slechts genade vroegen voor hun opstand tegen de koning van Frankrijk. Ze stelden voor om missen te doen zingen in honderd kerken van Vlaanderen voor de zielen van de mannen die vandaag gesneuveld waren. Ze wilden al hun vrijheden bewaren.

Koning Filips begreep dat de Vlamingen nog steeds weigerden zich te onderwerpen aan zijn gezag. De Vlamingen wilden hem slechts de steden van Lille, Douai en de landen van Franssprekend Vlaanderen in pand geven in afwachting van een vredesverdrag.

De koning sprak met de edellieden van zijn hof over wat hij vervolgens moest doen. Moest het koninklijk leger een nieuwe, laatste aanval beginnen? Zou het leger de Vlamingen die achteruit weken moeten teisteren, of niet?

Ook aan Vlaamse zijde bespraken Filips van Chieti en Willem van Gulik de toestand met Jan en Hendrik van Namen. De milities van Gent stapten nog steeds langzaam, in goede orde, op de weg naar Lille. Filips van Chieti en Willem van Gulik wilden de posities van het begin van de dag weer innemen. Jan en Hendrik van Namen meldden dat ze eraan twijfelden of ze hun vermoeide militiestrijders, die hun buik vol hadden van de strijd, konden overtuigen terug te keren naar het slagveld. De mannen waren op weg naar huis! Hoe konden Jan en Hendrik die terneergeslagen, dorstige en hongerige mannen weer naar het slagveld krijgen? Jan en Hendrik meenden dat ze voor een onmogelijke taak stonden! Ze zeiden dat ze hun mannen naar Lille zouden brengen en daarna verder, terug naar huis, maar in goede orde.
De Vlaamse milities van Kortrijk, Lille, Ieper, Douai en Gent bleven zich zo volledig terugtrekken. Slechts de mannen van Brugge, van het Brugse Vrije en van de Vier Ambachten bleven op het slagveld staan. Ook die troepen trokken zich enige afstand achteruit, tot tegen de Pevelenberg.

De Vlaamse aanval

De avond viel somber. De zon stond al heel laag in het westen, een bloedrode bol van vuur. De zon wees naar de rivier de Marcq. Filips van Chieti en Willem van Gulik bespraken de toestand alleen. Ze meenden dat de mannen van Gent en van Jan van Namen niet verslagen waren. Die milities waren slechts vermoeid en ontmoedigd. Ze hadden vergeten hoe belangrijk een veldslag tot het einde voor Vlaanderen was. De Gentenaars marcheerden naar huis in goede orde, met hun wapens in de handen, niet op de vlucht of in chaos. Ze bleven Franse groepen ruiters, die probeerden hen te teisteren en te vernietigen, goed af te weren. De troepen van die milities konden bewaard worden voor komende veldslagen.

Filips van Chieti wees naar zijn troepen van Brugge, die nog steeds goed gedisciplineerd in rijen stonden en die zijn bevelen zouden opvolgen. Zouden die ook zich verder moeten terugtrekken, over de Pevelenberg, om naar Vlaanderen terug te keren? Het veld overlaten aan de Fransen betekende de nederlaag aanvaarden.
Willem van Gulik merkte op dat een goed deel van het koninklijk leger al naar Pont-à-Marcq was gevorderd. Willem van Gulik wees ook naar zijn resten van de centrale slagorde, naar de mannen die geweigerd hadden om de terugkerende strijders van Gent en Ieper te volgen. Een groot deel van het reusachtig Vlaams leger stond nog steeds op het slagveld. De mannen keken naar hen. Filips van Chieti voegde toe dat Koning Filips uiteindelijk de wapenstilstand tijdens de onderhandelingen verbroken had door troepen te zenden om het Vlaams kamp van Pevelenberg nogmaals te plunderen. Waar was de eer van het koninklijk Frans leger gebleven?

Filips van Chieti droeg nu het meest gezag op het slagveld. Hij was de zoon van Graaf Gwijde van Dampierre, en dus de eerste vertegenwoordiger van de graaf na Robrecht van Béthune, maar Robrecht van Béthune bleef in Frankrijk gevangen. De twee andere edellieden die aan zijn zijde stonden waren slechts kleinzonen van de graaf.
Chieti begon zijn beslissingen mee te delen. Het waren de beslissingen van een krijger! Hij scheidde de overblijvende Vlaamse strijders in drie formaties, die zouden geleid worden door

hemzelf, door Willem van Gulik en door Robrecht van Cassel. Hij stelde voor het Frans koninklijk leger aan te vallen! Ze konden de Fransen verrassen! Dat waren woorden naar het hart van Willem van Gulik. Uiteindelijk zou dan toch enig initiatief weer door de Vlamingen genomen worden.

Willem van Gulik, onstuimig zoals steeds, nam de ongeveer zevenhonderd strijders die bij hem gebleven waren. Hij viel direct de centrale vleugel van het Frans leger aan. Hij liep eerst in een grote groep Frans voetvolk. Hij sloeg door hun rijen met buitengewone energie. Zijn strijders vochten als leeuwen. De Franse strijders-te-voet hadden thans een aanval van de Vlamingen niet meer verwacht. Ze liepen in wanorde achteruit, in paniek geslagen. Willem van Gulik liep verder, om de slagordes van de Franse ridders aan te vallen. Die waren ter plaatse gebleven. Zijn mannen vochten zo wreedaardig, vervuld van haat en bitterheid, de wraak zo duidelijk in hun ogen, dat ze wel konden gelijken aan de demonen die uit de hel gezonden waren. Veel ridders verkozen te vluchten vóór ze onder de voet gelopen werden door die aanval van berserkers! De vermoeide ridders galoppeerden achteruit in de weiden. Hun paarden struikelden in oneffenheden van de velden. Ze vielen in kleine beken nabij het Frans kamp. Veel paarden braken hun poten in de algemene paniek. Zelfs de graaf van Savoie vluchtte in angst weg.

Het duurde echter niet lang tot de meest moedige en meer aandachtige mannen van de Franse baronnen aan die kant hun laatste energie verzamelden. De broeder van de koning, Louis d'Evreux, de Maarschalken Miles de Noyers en Foulque de Merle, de hertog van Bourgondië en de graaf van Boulogne, riepen de vluchtende ridders naar hen terug. Daarna organiseerden ze een tegenaanval.
Ze liepen storm te paard op de strijders van Willem van Gulik. Terwijl nog veel ridders en hun schildknapen verdronken in de beken van het zuiden, vormden zij een goede slagorde die aanviel. Ze stootten hevig in op de mannen van Willem van Gulik.
Willem moest dan zijn mannen verdedigen tegen de charge van de Franse ridders. Hij vormde een cirkel, iets wat hij vroeger nog gedaan had met groot succes, en plaatste zijn strijders met goedendags en lansen aan de buitenzijde daarvan. Hij vormde een doornenkroon! Hij zette de slag voort met die sterke, defensieve positie.

Willem van Gulik vocht met de hoop van de laatste kans. Hij had gedacht door de Franse rangen te kunnen breken, het Frans kamp aan te vallen, het te plunderen, en te kunnen drinken uit de gouden bekers van de koning. Die glorie werd hem ontnomen. Hij zag zijn militiestrijders gedood worden in de kroon. Met enige genoegdoening merkte hij wel dat evenveel Franse ridders sneuvelden, mannen van de hoogste Franse adel, als mannen uit zijn eigen, dappere strijdkracht.
Aan het einde vocht hij in het midden van de Vlamingen tegen Renaud II de Trie, graaf van Dammartin. De twee mannen vochten in een duel, tot Willem van Gulik op de grond viel onder de druk van aanlopende Franse strijders. Willem zag Renaud boven zich staan zoals een helder schijnende, wraakgierige zilveren engel in de laatste zonnestralen van de dag. Hij riep dat hij zijn zwaard in overgave aan de koning wou overhandigen. Renaud de Trie schreeuwde terug om Willem eraan te herinneren hoe zijn oom gedood werd in de Slag van Kortrijk. Willem had de oom van Renaud geen genade gegund. Renaud plonsde zijn lange dolk diep in de borst van Willem van Gulik, en dan opnieuw en opnieuw.

Bij het zicht van de dood van hun veldheer, probeerden de Vlamingen rond hem terug naar het Vlaams kamp te lopen, naar de wagenversperring. Wanneer hun defensieve cirkel brak,

vonden de Franse ridders te paard gemakkelijk doelwitten om te doden. De overblijvende Vlamingen werden vernietigd.
Er wordt verteld dat het lichaam van Willem van Gulik de volgende dag op het slagveld gevonden werd. De strijders die hem vonden herkenden hem voor wie hij was. Ze onthoofdden hem en brachten het hoofd naar Koning Filips IV. Anderen beweren dat dit verhaal niet juist is. Het hoofd van een kapelaan werd gevonden. Dat hoofd geleek slechts op dat van Willem van Gulik. Het lichaam van Willem van Gulik werd waarschijnlijk wel degelijk de volgende dag ontdekt en door Franse edellieden naar de abdij van Flines, nabij de Pevelenberg, gebracht.
Niemand weet in feite wat er echt in die laatste aanval gebeurde met Willem van Gulik, behalve dan dat hij sneuvelde.

Tegelijkertijd liep Filips van Chieti voorwaarts met zijn milities van Brugge. Terwijl hij liep, en zag hoe Willem van Gulik aan de andere zijde ook aanviel, maakte hij een plechtige belofte aan de Heilige Maagd. Hij beloofde elk jaar een kaars van zesendertig pond was te leveren aan de kerk van Onze-Lieve-Vrouw-van-de-Potterie te Brugge, indien hij en zijn mannen gezond en wel naar haar stad konden terugkeren. Dit kan één van de oudst gekende religieuze eden van Vlaanderen geweest zijn. Die ‘Belofte van Brugge’, wordt nog steeds elk jaar in de stad gevierd.

Filips van Chieti viel aan! Hij deed zijn strijders rechtstreeks naar de Franse reserves lopen, naar waar de koning van Frankrijk stond met de *Oriflamme*, nabij het Frans tentenkamp. Hier ook stond de hoogste adel van Frankrijk! De strijders van Filips van Chieti sneden zich bijna volledig doorheen die Franse blokken. De vijftienhonderd Franse ridders van de achterhoede zagen de Vlamingen van de heuvel van de Pevelenberg aflopen, rechtstreeks naar waar zij op hun gemak stonden! Ze hadden gemeend dat de veldslag beëindigd was. Maar plots klonken de Vlaamse strijdkreten van ‘Vlaanderen de Leeuw!’ zeer dichtbij hun oren. Het laatste gevecht ontwikkelde zich zo in en rond het Frans kamp.

Koning Filips IV had de meeste ijzeren platen van zijn zware bepantsering al afgelegd. Hij greep nu een eenvoudige *bascinet* helm en een strijdbijl. Zijn dienaar trok hem de helderblauwe tuniek met de witte lelies af, opdat de Bruggelingen de koning niet konden herkennen onder de andere Franse ridders. Filips IV moest de aanrennende Vlaamse strijders wel confronteren, wou hij zijn leven redden! Hij realiseerde zich snel dat als de Vlaamse militiemannen er nog in slaagden zijn ridders in chaos te werpen, zij vooralsnog de overwinning konden opeisen.
De koning liep niet weg van de strijd. Twee Vlaamse, gewone strijders vielen hem aan met lansen. Ze doodden zijn paard onder hem. Het paard viel neer, en Koning Filips rolde over de grond. Hij werd gewond. Alle andere ridders rond hem, Franse ridders, werden gedood door de woedende Vlaamse strijders. De koning droeg geen borstplaat, maar hij had nog zijn lange maliënkolder om het lijf. Hij was licht gewond van de val. Filips IV sprong op zijn voeten. De neven Gentien, edel gemaakte Parijse handelaars in edele stoffen, in zijde, en leden van het hotel van de koning, hielpen Filips IV op een ander paard. De twee neven werden iets later gedood. Het paard dat ze nog gevonden hadden, was al gewond. Het dier leed pijn. De koning kon het dier niet bemeesteren! Filips IV had weer al zijn wapens verloren. Hij greep de strijdbijl van één van zijn strijders-te voet.

Rond Koning Filips werd de nieuwe strijdkreet van de Fransen, ‘de koning strijdt! De koning strijdt!’

Filips IV zwaaide inderdaad zijn bijl om de Vlaamse strijders van rond zich af te houden. Zijn gewond paard vluchtte dan in paniek weg. Filips IV kon het dier niet langer in toom houden. Het liep naar achter, in de richting van Faumont. Meerdere baronnen van de koning volgden Filips IV om hem als laatste bescherming te dienen. Zo reed met hem weg zijn broeder Karel van Valois, Graaf Amédée de Savoie, en de graaf van Saint-Pol.
Heel wat ridders stierven al vechtend naast de koning. Zijn Kamerheer, Hugues de Bonville sneuvelde, ook de graaf van Auxerre, en nog anderen. Met de koning reed toen nog steeds Eudes Le Brun de Verneuil, die de teugels van de koning vasthield, terwijl Filips IV zijn twee handen rond zijn bijl moest houden om de Vlamingen af te weren.

Hier ook sneuvelde de oudere ridder Anselme de Chevreuse, die de *Oriflamme* van Frankrijk droeg. Anselme de Chevreuse had de *Oriflamme* zeer moedig verdedigd, tot zijn krachten het af lieten weten. De Franse standaard werd uit zijn handen getrokken. Anselme de Chevreuse stierf terwijl hij de *Oriflamme* nog in zijn samengevouwen handen hield. De Vlaamse militiestrijders scheurden de *Oriflamme* aan stukken, en wierpen de resten in de modder.
Een strijder van Brugge slaagde er zelfs in tot dichtbij de koning te geraken. Hij stootte zijn goedendag al in de zijde van het paard van Filips IV. Het paard werd opnieuw gewond, steigerde, trok zich los van de man die zijn teugels hield, en liep luid hinnikend weg van de strijd. Het liep weg, totaal uit elke controle. Het liep dan naar het Frans kamp, en bracht zo eigenlijk de koning buiten gevaar. Filips IV kon ternauwernood terug de teugels grijpen.
Was dit verhaal de waarheid? Of was Filips IV op zijn beurt in paniek geslagen, zijn dood naderend gezien? Was de koning niet eenvoudig gevlucht om uit het hart van die laatste strijd te ontsnappen? Indien zo, wie was dan waarlijk gevlucht van het slagveld, de Vlamingen of de koning?

De veldslag woedde voort rond het Frans kamp. Karel van Valois kon meer ridders rond zijn vaandel verzamelen. Hij voerde met die mannen een tegenaanval uit tegen Brugge en tegen Filips van Chieti.
De laatste fase van de Slag van Pevelenberg duurde nog een lange tijd! Veel slachtoffers vielen nog aan de beide legers. Filips van Chieti kon de strijd voortgezet hebben. Hij had een goede kans om de bovenhand te krijgen. Hij had de koning zien wegrijden, gevolgd door zijn vertrouwelingen en hovelingen. De duisternis liet echter haar sluier over het slagveld neer. Het zou nu snel donkere nacht worden. In de volledige duisternis zouden de wegen terug naar Vlaanderen gevaarlijk kunnen worden. Chieti vond het niet voorzichtig tegen de Fransen te blijven strijden in de nacht. Hij vreesde ook dat het volledig Frans leger zich nog zou kunnen verzamelen en tegen hem zou kunnen geworpen worden. Morgen was nog een dag. De legers waren niet vernietigd, een nieuwe veldslag wachtte. Chieti meende bewezen te hebben dat de Leeuw van Vlaanderen steeds diep kon bijten! Hij gaf het sein voor de terugtocht naar de Pevelenberg. Hij dacht ook – onterecht – dat hij daar nog wat proviand kon vinden voor zijn mannen. Die hoop bleek dus tevergeefs, want de Fransen hadden al alles afgevoerd en geplunderd. De rest van het voedsel lag vernietigd op de heuvel.

In de bijna volledige duisternis schalden de Vlaamse trompetten de terugtocht. In goede orde stapten de mannen van Brugge en van de Vier Ambachten langzaam naar hun kamp. Ze marcheerden voorbij de wagenversperring. Op de Pevelenberg zelf vonden ze hun kamp gans vernield en geplunderd. Hun wijn, bier, hun tunieken, hun kazen, brood, koeken en hammen waren gestolen. Ontmoedigd riepen de Vlaamse militiestrijders van Filips van Chieti dan dat zij ook dit slagveld wilden verlaten en naar huis wilden terugkeren.

Het einde van de veldslag

Filips van Chieti kon geen blaam werpen naar zijn moedige strijders. Hij leidde zijn mannen naar het noorden, samen, hen beschermend tegen de groepen van Franse ruiters die zo ver durfden te rijden om de vijand nog te teisteren. Hij bracht een kleine groep strijders naar binnen de stad Lille. De rest van zijn troepen ontsloeg hij uit de dienst, en hij zond hen naar huis. De mannen waren uitgehongerd. Ze zouden zelf iets moeten vinden om te eten, onderweg.

Het Frans koninklijk leger achtervolgde de Vlamingen niet. De Franse ridders die Jan en Hendrik van Namen gevolgd hadden, keerden weldra met lege handen en ontmoedigd terug naar het Frans kamp. Ze bleven ontgoocheld, omdat ze de Vlamingen op hun vlucht niet hadden kunnen decimeren. Ze vergaten te vertellen dat de Gentenaars en Ieperlingen op hun gemak gingen, hun kolommen bewaarden, en al de Franse troepen konden afweren die wilden proberen hen open te breken.

Laat in de nacht beval de koning groepen mannen met toortsen nog het slagveld af te zoeken naar de lichamen van zijn baronnen die gesneuveld waren in de veldslag. Het Frans leger bleef nog een dag in het slagveld van Mons-en-Pévèle. De strijders en de ridders konden de rust van de inspanningen van de gevechten goed gebruiken. De stilte hing over de velden. De laatste gewonden werden opgepikt en naar de dokters gebracht. De koning verbood een graf te geven aan de gedode Vlaamse strijders. Ze hadden opstand gepleegd tegen hun koning, de zonde van meineed gepleegd tegen hun eden van gehoorzaamheid aan de koning van Frankrijk. Hun lichamen bleven in de weiden van Mons-en-Pévèle rotten. Ongeveer achtduizend mannen stierven aan elke zijde te Pevelenberg! Frankrijk had ongeveer twintig edellieden van de hogere adel verloren, en meer dan driehonderd ridders.

Na de veldslag. De Wapenstilstand van Marquette

Koning Filips IV reed, vergezeld van de hoogste edellieden van Frankrijk, naar Arras. Hij was licht gewond. Vanuit Arras zond hij een brief om zijn heldhaftige, mooie overwinning op de Vlaamse legers af te kondigen. De Vlamingen waren verslagen!

Het was waar dat de Vlaamse legers het veld overgelaten hadden aan de Fransen, maar ze waren in goede orde weg gestapt in de duisternis van de nacht, op een ogenblik dat de strijd praktisch onmogelijk werd, en dat slechts na een volledige dag van intense strijd. De Vlaamse veldheren hadden hun leger grotendeels intact gehouden, hoewel verminderd in macht door de vele gesneuvelden en gewonden.
Als de Vlamingen gevlucht waren, dan konden zij hetzelfde beweren van de koning van Frankrijk! De glorierijke aanspraak op de overwinning van Koning Filips klonk wel erg hol en pretentieus, hooghartig, in die omstandigheden. Lag de *Oriflamme* niet verscheurd in de modder van de Pevelenberg? Het was zeer moeilijk te stellen of er werkelijk één zijde een overwinning behaald had.
Koning Filips bleef nog vijftien dagen in Arras. Hij beval het koninklijk leger dan verder Vlaanderen in. Hij plaatste een belegering aan Lille. Filip van Chieti had een deel van zijn leger naar de stad gebracht, terwijl Jan en Hendrik van Namen Kortrijk bezet hielden met een andere strijdmacht.

De koning schreef nog meer brieven! Hij vroeg de Franse ridders en iedereen die Vlaanderen wou plunderen zich bij hem te voegen. Van overal in Frankrijk kwamen zo meer Franse strijders zich verzamelen te Arras. De koning zette dit nieuw leger op mars naar Lille.

De inwoners van Lille waren geschokt toen ze het enorm Frans leger aan hun muren zagen stappen. Het koninklijk leger was aangegroeid tot niet minder dan honderdduizend strijders! Zonder iets te zeggen aan Filips van Chieti, zonden de schepenen van Lille gezanten naar de *connétable* van Frankrijk. Ze beloofden de poorten van de stad te openen op de dag van Sint Michiel, op de 29ste september van 1304, als tegen dan een Vlaams leger niet was komen opdagen om hen te ontzetten. Deze overeenkomst werd ondertekend op de 14de september. Filips van Chieti moest zich ten slotte neerleggen bij die overeenkomst. Hij hoopte dat een nieuw Vlaams leger zich snel zou vormen en te Lille zou aankomen vóór de 20ste september al.

Gans Vlaanderen bleef verontwaardigd bij de zegevierende verklaringen van Koning Filips de Schone van Frakrijk. Niemand in Vlaanderen die de verhalen van de strijders gehoord had, van de strijders die teruggekeerd waren van Pevelenberg, meende dat het Vlaams leger echt verslagen was.
Jan en Hendrik van Namen begonnen snel een nieuw leger samen te roepen. De mannen van Vlaanderen waren nu zo zeer vervuld van misnoegdheid en minachting, dat ze hun bepantseringen en wapens opnamen in zeer grote aantallen om zich zo snel ze konden naar Kortrijk te begeven.
De Vlaamse gildeleden verzamelden zich in zo grote aantallen te Kortrijk, dat de meeste steden en dorpen zonder mannen bleven. Slechts vrouwen, kinderen en ouderlingen bleven nog in de steden! Jan van Namen en Robrecht van Cassel konden zich ten slotte op mars zetten met meer dan honderdduizend gildeleden! Ze stapten van Kortrijk naar Warneton, vastbesloten de aanval en de invasie van het grootst tot dusver samengebracht koninklijk leger een bloedige halt toe te roepen.

Het koninklijk leger trok op tegen Vlaanderen op de weg van Lille naar Ieper. Koning Filips IV hoorde van een nieuw Vlaams leger dat tegen hem optrok. Hij keerde dadelijk terug naar Wasquehal, tussen Lille en Doornik. Wou de koning zich verbergen of bescherming zoeken in Doornik?
De Vlamingen marcheerden verder om opnieuw Pont-à-Marcq te bereiken, aan de samenvloeiing van de Marcq en de Deule.

Koning Filips IV reed in die omgeving een hoge heuvel op, van waar hij het Vlaams leger kon zien vorderen. Bj het zicht van dit nieuw, groots leger van Vlaanderen, zuchtte hij. ‘Men zei me dat bijna al de Vlaamse strijders gedood werden te Mons-en-Pévèle! Het lijkt me dat die mannen herrezen zijn! Het regent Vlaamse strijders in deze streken!’ was zijn enige commentaar.

Rond de 20ste september slaagden Jan van Namen en Robrecht van Cassel erin een bode te zenden naar Filips van Chieti in Lille. De boodschap bevatte een actieplan. De Vlamingen zouden ongeveer twintigduizend strijders binnen de stad Lille brengen om de poorters van de stad en de Leliaerts die voorstanders van de koning bleven te bedwingen. Daarna zouden de overblijvende Vlaamse troepen het koninklijk leger aanvallen of tot staan brengen.
Filips van Chieti verwierp eerst dit plan. Hij zou de poorten van Lille niet openen voor nog meer strijders, antwoordde hij. Hij weigerde een nieuwe veldslag die weer duizenden slachtoffers zou maken.

Ook Koning Filips IV wou een nieuwe veldslag vermijden. Hij had begrepen hoe gemakkelijk veldslagen van de ene naar de andere zijde konden overhellen. Hij beval eerst zijn veldheren geen agressieve inleidingen tot een slag te maken. Hij plaatste het Frans leger in een kamp en beschermde dat met een hoge aarden wal, en daar vóór een diepe, uitgegraven gracht gevuld met water. Het groot Frans leger dat Vlaanderen moest veroveren, was verplicht zich in te graven.

Op de dageraad van de 20ste september al, begon het Vlaams leger de verdedigingsgracht van het Frans kamp op te vullen! Op dat ogenblik, in de laatste uren vóór een nieuwe, verschrikkelijke veldslag, stelden de herauten van de koning vredesonderhandelingen voor aan de zonen van de graaf van Vlaanderen.

Maria van Brabant had aan haar neef, Hertog Jan II van Brabant, en aan haar andere neef, Graaf Amédée de Savoie, neef door zijn huwelijk met een Brabantse prinses, gevraagd te mediëren in de onderhandelingen.

Op de 24ste september van 1304, sloten de Franse en Vlaamse gezanten een wapenstilstand af in de abdij van Marquette. Vlaanderen zou haar wetten, haar vrijheden en haar privileges behouden, en ook haar grenzen. Aan de beide zijden zouden alle gevangenen vrijgelaten worden. Vlaanderen zou een boete moeten betalen om opstand gepleegd te hebben tegen haar rechtmatige opperheer, de koning van Frankrijk. Die boute zou niet hoger bedragen dan achthonderdduizend pond Tournois. Het eigenlijk bedrag zou bepaald worden door acht scheidsrechters, vier mannen van elke zijde. Als garantie voor de betaling, zouden de kasselrijen van Lille, Douai en Orchies door Vlaanderen moeten overgedragen worden aan de koning van Frankrijk, doch slechts tot de volledige betaling uitgevoerd was door Vlaanderen. De overeenkomst van Marquette bevatte ook een kalender voor verdere onderhandelingen om tot een vredesverdrag te komen.
De Wapenstilstand van Marquette zou gelden tot de 7de januari van 1305. Nieuwe onderhandelingen zouden georganiseerd worden te Parijs vanaf de 8ste december van 1304.

Veel Vlaamse gezanten vonden de voorwaarden van de Overeenkomst van Marquette eigenlijk al schandalig. De enige Vlaamse gezant die duidelijk voorstander van de overeenkomst was, bleek Jan van Namen te zijn! Meester Geeraard van Ferlin, de zegelbewaarder van het graafschap Vlaanderen, weigerde het document te ondertekenen met het zegel van Vlaanderen. In de daaropvolgende opschudding, viel het zegel op de vloer. Jan van Namen nam het zegel sneller op dan Geeraard van Ferlin. Hij plaatste het op de nog steeds warme was op het document.

Filips van Chieti was ondertussen in Lille gebleven, onbewust van wat er te Marquette overeengekomen was. Hij hoorde slechts later van wat hij beschouwde als een capitulatie van Vlaanderen. Filips van Chieti moest Lille afstaan zonder de minste strijd. Hij deed zoals hem gezegd werd, en hoorde dan pas van de voorwaarden van de Overeenkomst van Marquette.

De stad Douai moest eveneens de poorten openen om een Frans garnizoen binnen te laten. De inwoners van Douai boden echter weerstand hiertegen. Koning Filips IV bedreigde Douai met zware sancties. Het koninklijk leger trok haar indrukwekkende belegeringstuigen tot vlak onder de muren van de stad. Douai gaf zich wijselijk over.
Koning Filips IV plaatste te Lille een garnizoen geleid door Pierre de Galard en te Douai één geleid door Baudouin de Lens.

Lille, Douai, Orchies en hun kasselrijen zouden nadien nooit meer weergegeven worden aan Vlaanderen.

Op zondag de 27ste september, ondertekende Koning Filips IV de documenten voor de ontbinding van zijn groot leger. De oorlog voor Vlaanderen was beëindigd. De koning ging op pelgrimstocht naar Onze-Lieve-Vrouw van Boulogne, één van zijn geliefde pelgrimsoorden. Hij gaf zijn dank aan de Maagd voor de overwinning te Mons-en-Pévèle. Koning Filips was te Boulogne op de 29ste september.
Bij zijn terugkeer naar Parijs bad de koning nog aan de Maagd van de Notre-Dame kerk. Hij gaf aan de priesters de opdracht elk jaar een mis te zingen ter nagedachtenis van de grote Veldslag van Pevelenberg.

Hoofdstuk 3. Het Verdrag der Ongerechtigheid

3.1. In Gent na de Slag van Pevelenberg

Raes van Lake, Jan Denout en Wouter de Smet kwamen totaal uitgeput aan te Gent. Ze hadden meerdere dagen nodig om uit te rusten, om hun wonden te laten genezen, en om uit hun bed te mogen stappen van hun kwade, maar medelijdende echtgenoten. Vooraleer ze terug aan het werk togen, bezochten ze hun vrienden om zich te informeren naar hun gezondheid. Ook Arnout de Hert was dan teruggekeerd naar Gent. Arnout deelde het verhaal van zijn lotgevallen met zijn vrienden. Ze hadden allen gehoord van de glorievolle aanval van Filips van Chieti, Robrecht van Cassel en de mannen van Brugge, van de vermeende vlucht van Filips de Schone, en van de Franse aanspraak op de overwinning. Ze voelden zich allen zeer bitter bij die laatste aanspraak, want ze waren helemaal akkoord om te beamen dat de Vlamingen beter gevochten hadden dan de Fransen. Het einde van de veldslag was gekomen door de vallende duisternis, niet door enige vlucht van de Vlaamse troepen. En waren ook niet veel Franse ridders op de vlucht geslagen naar het zuiden, tijdens de aanval van Chieti? Ze voelden zich een beetje beschaamd, nu, over de vroege terugtocht van de Gentse milities, terwijl de Bruggelingen nog hadden aangevallen. Dit punt werd toegevoegd aan de lange lijst van de grieven en de afgunst die lagen tussen de twee grootste steden van Vlaanderen.

De Gentenaars beschouwden de Overeenkomst van Marquette niet minder dan een onverantwoord schandaal, een onrechtvaardigheid, een onrecht. Waarom hadden de Vlaamse onderhandelaars van de wapenstilstand dergelijke schaamtevolle voorwaarden aanvaard? Koning Filips de Schone had zovele malen teruggedeinsd van een rechtstreekse veldslag! Hij had zo duidelijk getoond dat hij bevreesd was voor de macht van de Vlaamse milities. Waarom anders hadden hij en zijn connétable een centrale stormaanval vermeden te Pevelenberg? Waarom was een overeenkomst ondertekend die de Vlamingen behandelden alsof ze verslagen waren?

De Klauwaerts van Gent beschouwden de handelingen van de zonen en kleinzonen van de graaf als nogal dubbelzinnig. Ze aanvaardden en bewonderden de moed in de veldslag van Filips van Chieti en van Willem van Gulik. Ze ontweken veel te praten over Gwijde van Namen. Gwijde, meenden ze, had de macht van de Vlaamse milities voor zijn persoonlijke doeleinden gebruikt, en dat had God hem niet vergeven. Vlaanderen zou niet in Zeeland hebben mogen strijden en tegelijk in de oorlog met Frankrijk verwikkeld zijn. De oorlog in Zeeland was een oorlog van edellieden om hun persoonlijke hebzucht te verwezenlijken. Het was geen gerechtvaardigde, geen gewone oorlog geweest. Teveel Vlaamse zeelieden en strijders hadden hun leven verloren voor een zaak die niet echt de zaak van de steden was, en zelfs niet een zaak met een waarachtig levensbelang voor Vlaanderen.

Jan van Namen had goed gestreden. Zijn beslissing om de milities van Gent en van Ieper niet tegen te houden toen ze het slagveld van Pevelenberg verlieten, werd beschouwd als een wijze aanvaarding van de moed van zijn mannen. Jan had een groot deel van het Vlaams leger in veiligheid gebracht, in alle eer, in goede orde van bescherming tegen de wraakzoekende, achtervolgende Franse ridders.
De mannen van Gent vonden ook dat de jonge Hendrik van Namen goed gestreden had, en ook Robrecht van Cassel. Met Robrecht van Cassel had Vlaanderen een nieuwe leeuw

gevonden. De mannen van Gent waardeerden zeer de veldheren van Pevelenberg, die in hun midden te voet gevochten hadden.

De gesprekken van de strijders dienden als catharsis na de veldslag. Door samen te praten konden ze het opgelucht eens worden over hun traumatische ervaringen. Ze praatten over de ellende die ze gezien hadden. Ze konden iets beter de gruwel verwerken door hun gedachten daarover uit te wisselen. Ze leden nog allen aan nachtmerries aangaande de strijd. Ze durfden niet echt aan anderen vertellen hoe ze soms in het midden van de nacht wakker werden, nat van het zweet, schreeuwend zoals berserkers en hun armen uitslaand. Ze droomden telkens weer over hun duels in hun geest! Dergelijke dingen bleven binnenshuis. Ze deelden slechts die slechte ervaringen, hun twijfels en angsten, met Juris Vresele. Die had daar meer begrip voor over dan alle anderen.

Wanneer de Wapenstilstand van Marquette begon, werd de handel tussen Vlaanderen en Frankrijk weer gemakkelijker. De boeren van Picardië hadden bijna evenveel geleden als de Vlamingen van de doortocht van de legers. De mannen van Picardië hadden zeer ongeduldig gewacht, zoals de Vlamingen, om de handel in granen te hervatten op grote schaal, en ook om met veel andere producten weer handel te drijven.
Juris Vresele verhoogde zeer zijn handel in landbouwproducten, in granen en in groenten. Hij nam ook risico's om op andere gebieden te kopen en te verkopen. Hij investeerde al zijn geld in grote contracten. Hij wist zeer goed dat hoe groter de volumes van de handel, des te groter de risico's werden, maar ook des te groter de binnenstromende winst. Hij handelde nog in Spaans aluin, in Gasconse wijn, in meekrap en haringen en zout van Zeeland, in turf uit de Vier Ambachten, in de verkoop van wapens gesmeed in Gent, en eigenlijk in alles waar hij nu maar zijn handen kon op leggen. Zijn winst en zijn fortuin groeide zienderogen.

Raes van Lake en Jan Denout namen hun weverij en volderij weer op. Jan Denout bleef armelijk leven, omdat hij elk muntstuk vergaarde om zijn droom van een voldermolen in Gent te realiseren.
Wouter de Smet smeedde. Hij kocht oude, gedeukte bepantseringen op om ze te herstellen. Hij smeedde veel nieuwe zwaarden en bijlen, en droomde al die tijd van mooie, gouden juwelen bezet met edelstenen.
Voor al deze mensen zou de vervulling van hun dromen nog even moeten wachten! Hun klare reserves en fondsen waren verdwenen. Ze werkten nu zeer hard om hun kleine, persoonlijke schatkist aan te vullen. Daarom voeren Raes van Lake en Juris Vresele, die nu dikwijls samenwerkten in zakeninitiatieven, er het best bij.

Een ander gedurig onderwerp in Gent was de geleidelijke terugkeer van de Leliaerts. Door de Wapenstilstand van Marquette, konden de Leliaerts die uit Gent verjaagd waren terugkeren naar de stad. Ze konden ook de bezittingen die verbeurd verklaard werden weer opeisen. Ze maakten veel lawaai daaromtrent in de stad. Vermits heel veel van hun eigendommen zich nu in de handen van de Klauwaerts bevonden, werd de teruggave van die huizen, terreinen, opslagplaatsen en geldsommen druk betwist.
De Leliaerts keerden ook naar Gent terug met zegevierende grijnzen op hun gezichten. Ze konden weer met lange zwaarden aan hun riem in de straten van Gent paraderen, hun hand op het heft, terwijl de gewone poorters slechts een lange dolk mochten dragen, hun knijf. Veel leden van de oude geslachten wandelden hooghartig op de kaaien van Tussen Bruggen, in de Hoogpoort, in de Veldstraat en in de Kalanderberg. Ze namen weer hun plaatsen vooraan in de Gentse kerken in tijdens de hoogmissen.

Ook bij de verkiezing van de nieuwe schepenen kwamen de landeigenaar-poorters weer in groot aantal in de regering van de stad. Ze eisten nieuwe taksen om de schade te dekken, veroorzaakt door de oorlog. De meest wijze onder de schepenen werden zich er wel van bewust dat de vredesonderhandelingen, ingeleid te Marquette en nu volop aan de gang te Athis-sur-Orge nabij Parijs, zouden betekenen dat Vlaanderen ontzaglijk grote sommen geld aan de koning van Frankrijk zou moeten betalen. Hoeveel zou het losgeld kosten voor Graaf Gwijde van Dampierre en voor diens zonen Robrecht van Béthune, van Willem van Crèvecoeur en van Gwijde van Namen? Hoeveel zou moeten betaald worden voor de vrijlating van alle andere ridders die nog in Frankrijk gevangen werden gehouden? Vroeg of laat zouden enorme bedragen moeten betaald worden. Wie zou die betalen? De edellieden van Vlaanderen? De ridders, inclusief de ridders van de oude families in de steden?
De Leliaerts meenden dat niet zij hoefden te betalen! De stad en de gildeleden zouden moeten betalen! Waren het niet de gilden geweest die opstand hadden gepleegd tegen hun rechtmatige heer, de koning van Frankrijk? Laat de Klauwaerts maar betalen! De schepenen, weer de leden van de oude geslachten, waren reeds reserves aan het opbouwen in Gent. Dat betekende bijkomende taksen, zware taksen, op de gewone inwoners! Iedereen in de stad moest betalen, maar zeker niet de Leliaerts, de rijkste poorters, want die hadden geen opstand gepleegd tegen hun heer!
De schepenen hadden gezag over de ontvangers van de stad. Voor al het geïnd geld, werden grote sommen opnieuw niet naar recht ingeschreven in de rekeningen van de stad. Niet al het geld ging naar de schatkist van de stad. Hoge bedragen verdwenen in de zakken van de families van de schepenen.
Nieuws betreffende de vervalsingen en het geknoei met de stadsrekeningen bereikten de oren van de gilden. Ook Juris Vresele hoorde van de groeiende fraude.

Op een dag aan het einde van 1304, wandelden Raes van Lake en Jan Denout samen in de Sint-Jansstraat. Ze slenterden van de Brabantstraat over de Kruisstraat, op weg naar de Lakenhalle van Tussen Bruggen. In de Sint-Jansstraat, net voorbij de kerk van dezelfde naam, zagen ze Jehan Panneberch, Hugen van Lovendeghem en Lievin de Grutere aankomen uit de tegenovergestelde richting. Die drie mannen droegen trots een zwaard aan hun riem. Ze bleven ook in gesprek terwijl ze wandelden. Ze maakten brede gebaren met open armen en handen. Ze gingen alsof Gent hen toebehoorde. Ze bezetten de ganse breedte van de straat met slechts hun drieën.
Raes van Lake en Jan Denout stopten even hun gesprek terwijl de drie ridders van de stad naderbij kwamen. Wanneer die landeigenaar-poorters naast hen stapten, gingen Raes van Lake en Jan Denout langs de muren van de stenen huizen, de mooie *stenen* van deze, meest gekende van de straten van Gent. Jan Denout maakte plaats en wandelde dichter bij Raes van Lake dan hij eigenlijk had moeten doen. De drie ridders deden alsof ze Raes en Jan niet gezien hadden.

Op het ogenblik dat de twee vrienden net voorbij de drie ridders gingen, moeten de drie ridders Raes en Jan herkend hebben als hun vroegere rivalen. Een incident gebeurde. Hugen van Lovendeghem ging het dichtst voor bij Jan Denout. Hoewel Denout plaats had gemaakt om hen door te laten, duwde Hugen de scherpe, harde beenderen van zijn schouder in de zijde van Jan Denout. Jan verkropte de stoot, hoewel die pijn deed. Hij trok zijn lippen toe in een verrassing van pijn, en keek met verwijtende ogen naar Hugen. Hij stopte. Hugen stopte ook, en eveneens de Grutere en Panneberch.

‘Kijk uit voor uw beteren, jij onhandige klungel,’ schreeuwde van Lovendeghem hoog, hoewel hij het was die zich schaamteloos in de weg van Jan had geworpen en die de slag

toegediend had. De hand van Jan vloog instinctief naar zijn dolk. Raes van Lake kwam naast hem staan. Hij plaatste zijn hand zacht op de arm van zijn vriend, hem tot voorzichtigheid en geduld aanmanend.
‘Ach ja, jullie lijfeigenen en mestkevers hebben alle manieren afgeleerd in Frankrijk, nietwaar?’ hoonde Jehan Panneberch, als antwoord aan zijn maat. ‘Sommige mannen worden wijzer en meer beschaafd daar, nog anderen zakken dieper in de mest!’
Jehan opende zijn armen om zijn argument kracht bij te zetten, en alsof per ongeluk trof zijn rechterhand de slaap van Raes van Lake. De slag kwam hard aan. De kaak van Raes werd direct rood.
Raes liet de arm van Jan Denout los. Zijn hand ook bewoog zich naar zijn mes. Plots verschenen er drie zwaarden in de handen van Lievin, Jehan en Hugen. De zwaarden zwaaiden hoog uit hun scheden. Raes en Jan gingen achteruit staan, tegen de muur van een stenen huis. Ze stonden daar, de dolk in de hand, wachtend op de eerste stoten van hun tegenstanders.
De Sint-Jansstraat was één van de drukste straten van de Kuipe van Gent, van het stadscentrum. Enige vrouwen vluchtten al schreeuwend weg van de vijf mannen. Een beetje verder bleven andere mannen staan kijken. Nog anderen zetten hun weg voort, een beetje sneller dan net eerder.

Twee sergeanten van de baljuw hadden het tafereel al vanop afstand gevolgd, in de rug van de Grutere, van Lovendeghem en Panneberch. Ze handhaafden niet direct de orde in de straten voor de schepenen, maat net zoals de wachters van de stad hielden ze meer van rustige, vredevolle straten dan van relletjes. Wanneer ze de naakte zwaarden en de glinsterende bladen van de messen zagen, liepen ze om tussen te komen.
‘Wel, wel, jonge sers, jonkheren,’ riep één van de sergeanten sussend, een grote, sterke man, ‘niemand van jullie zou toch iets willen doen waar hij later spijt van zou kunnen hebben? Houd die zwaarden en dolken laag! Steek ze maar terug in de schede, in de naam van de baljuw!’
‘Twee rebellen hebben ons geprovoceerd, sergeant,’ klaagde Hugen van Lovendeghem. ‘Die nietsnutten zouden ons, goede poorters van Gent, maar al te graag vermoord hebben!’
‘Ja, sinds ze hun wapens tegen de koning van Frankrijk richtten, denken ze dat ze hun dolken in de lichamen van alle trouwe dienaars van de koning kunnen steken,’ voegde Lievin de Grutere toe.

‘Mijn goede heer,’ grijnsde de sergeant, ‘denkt u nu echt dat ik niet weet wie u bent? U behoort tot de grootste herrieschoppers van Gent. U bent inderdaad ridders en landeigenaar-poorters. Ik zag u duidelijk uw zwaard het eerst trekken! U bent hier met drie om zwaarden te zwaaien, tegen slechts twee messen. Wilt u werkelijk dat wij, sergeanten, naast Meester Raes en Meester Jan zouden gaan staan? Wij vochten nog niet zo lang geleden samen met deze twee goede poorters van Gent aan de Pevelenberg, weet u! We zullen onze wapenmakkers niet zomaar in stukken laten hakken. Wij hebben twee zwaarden. Zoals ik de zaken zie, trok u eerst uw zwaard. Wel, wat zal het zijn? Uw keuze! Wenst u onze twee vrienden, hier, plus ons, twee sergeanten van de graaf, te bevechten? Wij ook dragen zwaarden, zoals u kunt zien. Alleen, let op, want als u uw wapens richt naar ons, dan zullen we u erg pijn moeten doen. En wat van u overblijft zullen we in de donkerste kerker van het Gravensteen werpen. Maak uw keuze, en doe het snel! Ik heb niet veel geduld met mannen die hun plicht niet deden voor de graaf te Pevelenberg. Aan welke zijde vocht u eigenlijk? Waar was u toen?’
Jehan, Lievin en Hugen verbleekten in hun gezicht. Ze stapten terug, en keken naar elkaar met veelzeggende ogen. Dan duwden ze hun zwaarden terug in hun dik versierde, lederen

schedes. Ze gingen langzaam verder, naar de Sint-Janskerk, al wreven ze hun duimen naar Raes en Jan ten teken van belediging.

De sergeanten grijnsden. Ze knikten nog een goede dag aan Raes en Jan. Raes en Jan knikten een dank terug. Zij ook staken hun dolk in de schede.
Dan hoorden ze de ridders nog roepen, ‘wanneer de koning weer Vlaanderen in zijn bezit neemt, dan zullen jullie, sergeanten, een nieuwe baan moeten zoeken! We zullen jullie gezichten onthouden!’
De grote sergeant wou dan achter de drie ridders aanlopen, maar de tweede hield hem tegen. Jehan Panneberch schreeuwde nog naar Raes en Jan, ‘we zullen jullie nog wel krijgen en doden! Jullie zijn smeerlappen van Klauwaerts!’
Raes en Jan schudden het hoofd bij zoveel domheid. Ze dankten de sergeanten nogmaals, en wandelden langzaam in de richting waar ze al steeds hadden willen naar gaan. De sergeanten slenterden nog wat in de Sint-Jansstraat.

Een tijdje later vertelden Raes en Jan van hun ontmoeting met de Panneberch, de Grutere en de van Lovendeghem jongens aan Juris Vresele. Juris kon Raes en Jan zeggen dat dergelijke confrontaties schering en inslag in de stad waren. De Leliaerts waren opnieuw hun macht aan het opbouwen en aan het tonen. Dat leidde tot geweld en arrogantie bij de leden van de Leliaerts, bij de tegenstanders van de regering van de graaf van Vlaanderen. De mannen bespraken hoe ze die tendens konden tegenwerken.

3.2. De kroniek van Fulk. Na de Slag van Pevelenberg. 1304-1310

‘De wereld die de Heer schiep is onmetelijk groot en schoon,’ peinsde Broeder Bernardus luidop. ‘Waarom toch kneden ijdelheid en hebzucht van de machtigen op aarde onze levens om tot ellende? Kon God de passies van die mannen niet beteugelen?’
Ik ontdekte de geboorte van een nieuwe filosoof in Bernardus, en enige veroordeling van de wijzen van God.
‘De wegen van God zijn ondoordringbaar. Misschien komt God wel degelijk tussen. Werd Koning Filips niet praktisch overwonnen? En ijdelheid en hebzucht zijn niet de enige karaktertrekken van de machtigen van deze wereld,’ merkte ik op. ‘Ook de zachtmoedigen, de zwakken, de armen, kunnen eerzuchtig, egoïstisch, ijdel en hebzuchtig zijn. Dit zijn universele zonden, die iedereen in mindere of meerdere mate in zichzelf kan ontdekken. Maar je hebt natuurlijk gelijk. Ik zou zeggen, dat ongeveer één in vijf personen die slechte kwaliteiten toont in hem of haar, met veel hogere verhoudingen in de machtige mannen. Hoe anders zouden ze hun status kunnen behouden?’
‘Had Koning Filips geen oorlog gevoerd, en niet twee zeer wrede veldslagen gevochten, dan had hij zich in exact dezelfde positie gevonden als na de Slag van Pevelenberg! Vlaanderen zou nog steeds, zoals nu, een graafschap geweest zijn in de volle betekenis van het woord. Doordat Filips Vlaanderen wou veroveren, zijn handen op Vlaanderen wou leggen, maakte hij meer dan twintigduizend slachtoffers op de slagvelden. Beeldt u het lijden en het verdriet in die de man veroorzaakte! En na Pevelenberg, stond hij niet verder dan bij het begin van de oorlog!’
‘Hij gokte,’ fluisterde ik slechts. ‘Hij gokte, was de oorzaak van die duizenden doden, en hij verloor. Hij kon echter ook gewonnen hebben!’

‘Ik begrijp niet goed waarom de mensen zoveel praten over de Slag van Kortrijk, terwijl de Slag van Pevelenberg zoveel groter een veldslag was. Zeven tot tienmaal meer mannen stonden tegenover elkaar te Pevelenberg dan te Kortrijk!’
‘Veldslagen hebben een verschillende symbolische en politieke waarde,’ gaf ik, hoewel Bernardus zonder twijfel ook dat antwoord kende. ‘De Vlamingen spreken veel en luid over de Gouden Sporen, omdat ze de veldslag wonnen. Het is altijd aangenaam om over een overwinning te praten, vooral dan over een overwinning die onwaarschijnlijk leek en niet verwacht. Heel veel Franse edellieden sneuvelden te Kortrijk. De Fransen praten er dus over met grote droefheid en terughoudendheid, zoals men zoekt te praten over een grote catastrofe, om ze misschien een beetje te bezweren, ze kleiner te doen lijken. De Vlamingen houden er niet veel van over Pevelenberg te praten, omdat ze daar niet echt een overwinning behaalden. Ze vonden het een lafhartige strijd van Koning Filips, dat wel. Wie praat graag over een lafhartige veldslag? De Fransen praten niet graag over Pevelenberg, omdat ze ondanks hun beweringen daar ook niet echt wonnen. Ze weten dat maar al te goed! Tevens demonstreerden de Fransen duidelijk hun vrees voor een rechtstreekse confrontatie met de Vlamingen. Ze hadden schrik van een recht toe, recht aan stormaanval op de Vlaamse lijnen. De *Oriflamme* werd verscheurd, en de koning vluchtte weg, hoewel hij dat later anders verklaarde en ontkende. Pevelenberg loste niets op, want enige dagen later blokkeerde een ander Vlaams leger, dat minstens zo groot of nog groter was dan het leger dat de Fransen overwonnen noemden en vernietigd, opnieuw de invasie van het koninklijk leger. Het enige goede dat uit Pevelenberg verscheen was een vredesverdrag, en rust voor de gewone Vlaamse man, zowel in de steden als in het platteland. Maar het was een terugkeer naar een vrede die nooit had moeten verstoord worden.’
‘De vrede moet steeds de voorkeur krijgen,’ knikte Bernardus.

‘Amen! Dat is zo,’ ging ik verder, ‘maar het vredesverdrag dat dan op de wapenstilstand volgde, bracht geen liefde en geen waarlijke verzoening, en ook geen echte vergiffenis tussen Frankrij ken Vlaanderen. Want gedurende langer dan tien jaar, bleven de spanning, de argwaan en zelfs de haat tussen onze twee landen woeden. Het was een zeer vreemde vrede die ingeleid werd! Er kwam snel weer oorlog. Hier is wat er verder gebeurde tijdens die periode van de ongemakkelijke vrede. Lees verder!’

De vier vertegenwoordigers van Vlaanderen die aangeduid werden om een vredesverdrag te onderhandelen met de gezanten van de koning van Frankrijk waren Jan de Kuyck, Jan van Gaveren, Geeraard de Moor en Geeraard van Zottegem. Die mannen waren ridders en heren van kasselrijen in Vlaanderen. Ze werden aangeduid door Jan van Namen en Filips van Chieti. Slechts Geeraard de Moor, de markgraaf van Gent, kon rekenen op enig vertrouwen van de steden. Hun doel, hen gegeven door hun opperheren, de zonen van de graaf, waren in die volgorde: de vrijlating bekomen van Graaf Gwijde van Dampierre uit zijn gevangenis, om de zonen van de graaf te bevrijden, zijnde Robrecht van Béthune, Willem van Crèvecoeur en Gwijde van Namen, om al de ridders vrij te krijgen die de graaf naar Frankrijk hadden begeleid, en om te verzekeren dat de graven van Vlaanderen graven en *pairs* van Frankrijk konden blijven. De afgezanten moesten ten slotte ervoor zorgen dat Vlaanderen niet in de koninklijke domeinen terecht kwam.

De vertegenwoordigers van Koning Filips de Schone waren zijn broeder, Louis d’Evreux, de hertog van Bourgondië, de graven van Savoie en Dreux. Gilles Aycelin, de aartsbisschop van Narbonne, en Pierre de Mornay, bisschop van Auxerre gaven hun raad aan deze Franse vertegenwoordigers, vooral in alle zaken van recht en wet. Hun doelen waren de Vlamingen een zeer hoog losgeld te doen betalen, en om Vlaanderen zoveel mogelijk te vernederen. Merk op hoe verschillend die doelstellingen waren van de Vlaamse eisen!

Koning Filips IV had geleerd de macht van de Vlaamse steden te vrezen. Hij bleef afgunstig op de rijkdom van Vlaanderen, maar hij respecteerde de militaire macht van de gilden in de Vlaamse steden.
De koning zond Hugues de Celles, één van zijn naaste raadgevers, naar de stad Gent om zijn vreedzame bedoelingen en zijn hoop op verzoening uit te leggen. Hugues de Celles verzocht de schepenen van Gent de resultaten van de vredesonderhandelingen, zoals aanvaard door de onderhandelaars van Vlaanderen, nauwgezet uit te voeren. De steden mochten de graaf niet steunen wanneer de koning niet akkoord was met de graaf. De schepenen moesten, zo nodig zelfs met de wapens, de bevolking dwingen de voorwaarden uit te voeren. Meerdere schepenen van Gent zwoeren plechtig die koninklijke wensen te volgen.

Ondanks dergelijke goede wil en wil tot verzoening, de wil om te praten en te onderhandelen, had de koning reeds een volledig vredesverdrag gedicteerd op de 16de januari van 1305. Dat verdrag werd eerder snel aanvaard door de onderhandelaars. De gesprekken hadden plaats te Athis-sur-Orge, nabij Parijs. De onderhandelaars wachtten slechts op de aankomst in Frankrijk van nog meer vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen, om hun zegels op de uiteindelijke documenten te plaatsen.

Het vredesverdrag bevatte een clausule om de vrijlating van Graaf Gwijde van Dampierre te bekomen. Maar de graaf stierf op de 7de maart van 1306, nog steeds in zijn Franse gevangenis.

Gwijde van Dampierre liet in zijn testament achtduizend pond aan een ridder die in zijn plaats een pelgrimstocht naar het Heilig Land wou ondernemen. De graaf wou zo een belofte vervullen die hij zelf nooit had kunnen verwezenlijken.
Robrecht van Béthune, de toekomstige graaf van Vlaanderen, zou het lichaam van zijn vader naar Vlaanderen brengen.

Ondertussen waren Filips van Chieti en Jan van Namen verder over Vlaanderen blijven regeren. Op de 19de april van 1305, verleende een charter of keure, gegeven door Filips van Chieti, aan eender welk van de vijf steden van Vlaanderen – Brugge, Gent, Ieper, Lille en Douai, - de toelating om bij de vier andere in beroep te gaan in het geval van een conflict over stedelijke zaken met de graaf. Chieti stond daarmee het principe toe van een hogere jurisdictie dan die van de graaf, namelijk de gezamenlijk arbitrage van de grootste steden van het graafschap.

In april van 1305 ook, kon de nieuwe Graaf Robrecht van Béthune zijn gevangenis in Frankrijk verlaten. Hij aanvaardde de voorwaarden van het Verdrag van Athis-sur-Orge, ondertekend door de acht scheidsrechters en onderhandelaars van Frankrijk en Vlaanderen op de 16de januari van 1306. De clausules van het Vredesverdrag van Athis-sur-Orge waren menigvuldig, ongeveer twee dozijn in aantal. Ze waren zeer complex, en werden bitter betwist gedurende nog meer dan tien jaar! Hier volgen de belangrijkste besluiten, niet noodzakelijk weergegeven in dezelfde volgorde als ze in het oorspronkelijk document stonden.

1. Robrecht van Béthune zou aan de koning twintigduizend pond in waarde van terreinen geven in het graafschap van Rethel, en vierduizend pond in muntstukken. Dit laatste bedrag moest betaald worden binnen de volgende vier jaren.
2. De koning zou zeshonderd Vlaamse strijders bekomen om hem te dienen, waar ook hij wou, gedurende één jaar, te betalen door Vlaanderen.
3. De koning bekwam het recht om drieduizend inwoners van de stad Brugge te straffen, door hen op pelgrimstochten te zenden, voor de boetedoening van hun zonde van opstand tegen hun rechtmatige opperheer. Deze straf was de boete voor de Brugse opstand die voortaan van de Brugse Metten werd genoemd.
4. Al de versterkingen van de vijf grote steden van Vlaanderen moesten vernietigd worden om nooit weer opgebouwd te worden.
5. Robrecht van Béthune en zijn broeders, de edelheren en de schepenen van de steden van Vlaanderen, moest op de Heilige Teksten een eed zweren om voortaan trouw te blijven aan de koning van Frankrijk, en zich nooit in bondgenootschap te verbinden met vijanden van de koning.
6. Mocht Robrecht van Béthune of één van zijn opvolgers zich nog schuldig maken aan opstand tegen het gezag van de koning, dan zouden hun landen verbeurd verklaard worden en aan de koning overhandigd worden.
7. De schepenen, edellieden, vaandeldragers en andere vooraanstaande mannen van de Vlaamse steden, moesten de eed afleggen het vredesverdrag te zullen respecteren en uit te voeren. De eed moest hernieuwd worden bij elke verandering van de schepenen. De eden moesten afgelegd worden binnen de veertig dagen na de huldebetuiging aan de koning gegeven door de edellieden van Vlaanderen te Amiens. De mannen moesten de eed zweren de koning bij te staan tegen de graaf van Vlaanderen wanneer de graaf weigerde de vrede te bewaren. Die eed moest elke vijf jaar herhaald worden.

8. De graaf van Vlaanderen zou aan de koning de kastelen van Cassel en van Kortrijk moeten overhandigen, en ook de kastelen van de kasselrijen van Lille, Douai en Orchies, die reeds door koninklijke garnizoenen bezet werden. De kosten van die bewaking zouden moeten betaald worden door Vlaanderen, tot de graaf alle overeenkomsten gehouden had, met in het bijzonder de betaling van de twintigduizend pond op aanspraken op gronden van Rethel, en de pelgrimstochten van de mannen van Brugge, en al de andere vermelde verplichtingen.
9. De heren en de mannen van de kasselrijen van Cassel en Kortrijk moesten een eed van trouw aan de koning zweren.
10. De graaf van Vlaanderen en zijn broeders moesten verklaren alles wat in hun macht lag te doen om te verzekeren dat de schepenen van de steden zich zouden voegen naar alle veroordelingen van excommunicatie. De excommunicatie zou op Vlaanderen gelegd worden wanneer de edelen en de steden het verdrag niet uitvoerden. De graaf van Vlaanderen en zijn broeders moesten de paus verzoeken de veroordelingen te bevestigen. Ze konden geen absolutie verkrijgen, tenzij met de goedkeuring van de koning.
11. Als het vredesverdrag verbroken werd vóór de publicatie ervan, dan kon de koning met een eenvoudige afkondiging in zijn paleis van Parijs de graaf van Vlaanderen naar zijn hof roepen. De graaf moest naar het hof komen binnen de drie maanden. Als de graaf niet verscheen, dan kon hij schuldig verklaard worden aan de verbreking van het verdrag, en Vlaanderen zou dan verbeurd verklaard worden.
12. De edelheren en de schepenen van de steden van Vlaanderen zouden moeten verzaken aan alle bondgenootschappen van onderlinge steun tegen de koning. Ze zouden een eed moeten zweren om nooit nog gelijkaardige bondgenootschappen af te sluiten.
13. Voor alle clausules van het verdrag die niet helemaal duidelijk mochten zijn, zouden de vier afgevaardigden van de koning vergaderen met de hertog van Brabant en met Willem van Mortagne om de clausules te verduidelijken en te interpreteren.
14. Het boetegeld, reeds voorzien in de Overeenkomst van Marquette, werd bepaald op vierhonderdduizend pond. De betaling daarvan kon gespreid worden over vier jaren. De jaarlijkse interest die moest betaald worden werd geplaatst op twintigduizend pond.
15. Zoals ook al voorzien in de Overeenkomst van Marquette, konden alle Leliaerts naar Vlaanderen terugkeren. De graaf moest alle aanspraken van geleden schade onderzoeken, en de Leliaerts moesten compensatie krijgen voor hun geleden schade.
16. Zoals eveneens al bepaald in de Overeenkomst van Marquette, zouden de kasselrijen en steden van Lille, Douai en Orchies door de koning van Frankrijk als garantie voor de uitvoering van het vredesverdrag gehouden blijven.
17. Een laatste clausule bepaalde dat de koning en zijn raad op elk ogenblik nog bijkomende garanties konden eisen. Dit betekende dat het verdrag, hoewel aanvaard door, en overeengekomen met de twee partijen, op elk ogenblik unilateraal door de koning kon veranderd worden.

In een afzonderlijk document beloofde Robrecht van Béthune met zijn broeders naar het kasteel van Pontoise te komen vóór het feest van Allerheiligen, mochten de Vlaamse steden opnieuw de wapens opnemen. De graaf moest dan zijn onderdanen bevelen om aan de orders van de koning te gehoorzamen, om hun eden van huldebetuiging aan hem terug te trekken, en zich te onderwerpen aan de kerkelijke straffen die zouden uitgevaardigd worden.

De graaf van Joigny, de heer van Piennes, de heren van Châteauvillain, van Mareuil en van Pecquigny garandeerden de goede wil van Robrecht van Béthune. Bij deze garanties kon

Robrecht de graaf van Vlaanderen worden en zijn plaats innemen onder de *pairs* van Frankrijk.
De onafhankelijkheid van het graafschap Vlaanderen werd aldus bevestigd, en ook de integriteit van haar grenzen, alsmede de vrijheden van het land. Het eerste doel van Koning Filips de Schone, de inlijving van Vlaanderen in de koninklijke domeinen, was afgeweerd.

Het Vredesverdrag van Athis-sur-Orge veroorzaakte de onmiddellijke verontwaardiging in Vlaanderen! De steden beschuldigden de Vlaamse vertegenwoordigers van verraad. Was het zo een grote misdaad om de integriteit van Vlaanderen verdedigd te hebben? Waarom moest het graafschap zo erg onderdrukt worden?
Robrecht van Béthune durfde niet zich in het openbaar te verzetten tegen deze beweging van betwisting. Hij bevestigde de privileges die aan Brugge verleend werden door Filips van Chieti, en hij herinnerde Vlaanderen aan alles wat hij gedaan had om zijn vader, Gwijde van Dampierre, te verdedigen en vrij te krijgen.

De onderhandelaars voor Vlaanderen hoorden zeer snel de hevige tegenstand tegen wat zij aanvaard hadden! Ze vreesden voor hun leven, en verkozen voorlopig in Frankrijk te blijven. De steden protesteerden vooral tegen de verdubbeling van de interest die moest betaald worden, van tienduizend naar twintigduizend pond per jaar. Ze vonden geen melding van de algemene amnestie die beloofd werd in de overeenkomst van Marquette. Het vertrek op pelgrimstocht van drieduizend Bruggelingen, reizen die normalerwijze meerdere maanden zouden duren, zou de handel van de stad ontwrichten.
Het Verdrag van Athis-sur-Orge kreeg in Vlaanderen snel de naam van het Verdrag van de Ongerechtigheid!

Robrecht van Béthune bleef onderhandelen met Koning Filips de Schone. Hij plaatste enige afstand tussen zichzelf en zijn broeders, die meer openlijk tegen de clausules van het verdrag protesteerden.
Koning Filips IV beschermde Robrecht van Béthune wel tegen aanklachten vanwege de graaf van Henegouwen en de gravin van Artois. Hij verzoende de graaf van Vlaanderen met Koning Edward I van Engeland. Deze laatste had nog het vorig jaar, in bondgenootschap met Frankrijk, twintig schepen uitgestuurd om er de kusten van Vlaanderen mee te bedreigen.

Ook de nieuwe Paus Clemens V bevestigde het Verdrag van Athis-sur-Orge. Paus Clemens V was verkozen geworden in Rome op de 5de juni van 1305. Hij was een Fransman! Hij was geboren in Frankrijk als Bertrand de Got. Hij was eveneens een Gasconjer, een vroegere aartsbisschop van Bordeaux. Hij kende dus goed de Engelsen en hun koning. Paus Clemens V droeg het recht om de Vlamingen te excommuniceren over aan de aartsbisschop van Rheims en aan de abt van de abdij van Saint-Denis nabij Parijs. Hij ging akkoord met de clausules die bepaalden dat de kerkelijke straffen die op Vlaanderen gelegd werden slechts konden verminderd of geannuleerd worden op verzoek van de koning van Frankrijk.

In Frankrijk gebeurde op dat ogenblik de aanval van Koning Filips IV op de Orde van de Tempelridders. De grootmeester van de Tempel, Jacques de Molay, kwam terug uit het Oosten naar Poitiers om zich te rechtvaardigen en om zijn orde te verdedigen tegen de aantijgingen van de koning. Filips de Schone had niet kunnen weerstaan aan de verleiding om zijn handen te leggen op de enorme rijkdommen van de Orde van de Tempeliers in Frankrijk en in andere landen. Hij was echter ook werkelijk bezorgd over de zuiverheid van de Kerk.

De Orde van de Tempel werd gesticht door Geoffroy de Saint-Omer, en andere edellieden. Ze had banden met Vlaanderen! Geoffroy bezat uitgestrekte gebieden te Ieper in Vlaanderen, die hij aan de orde afgestaan had. In 1225, had Gravin Johanna van Vlaanderen aan de leden van de Tempel hun eigen rechtspraak verleend. De Tempel genoot van meerdere speciale vrijheden in Vlaanderen. De orde genoot heel wat sympathie in het graafschap.

Op de 13de oktober van 1307 nam de koning Jacques de Molay gevangen, en deed hem overbrengen naar Corbeil. Overal in Frankrijk en in Vlaanderen werden de Ridders van de Tempel gearresteerd. Op de 26ste maart van 1308, kondigde de koning aan voor Graaf Robrecht van Béthune, dat een vergadering van de *pairs* van Frankrijk zou gehouden worden te Tours, drie weken na Pasen, om maatregelen te treffen tegen de Tempeliers. Graaf Robrecht van Béthune zond zijn jonge zoon, Lodewijk van Nevers, om aan die vergaderingen deel te nemen.
De paus verbaasde zich erover hoe de koning van Frankrijk het gezag van de Kerk op zich genomen had in dit geval van de Orde van de Tempeliers! De koning antwoordde dat hij slechts gehandeld had ter verdediging van het Geloof. Hij had de vergadering te Tours bijeengeroepen om met hem te beraden over het lot van de Tempeliers, die van ketterij beschuldigd werden.
Clemens V liet het Frans onderzoek te Sens verdergezet worden. Parijs behoorde tot het aarsbisdom van Sens! De aartsbisschop van Sens, echter, was niemand minder dan de broeder van Enguerrand de Marigny, één van de vertrouwelingen van de koning.

In deze atmosfeer van opschudding aan het Frans hof, stelden afgezanten van de Vlaamse steden hun problemen met het Verdrag van Athis-sur-Orge voor. Paus Clemens V ook stelde aan Koning Filips de Schone voor de geschillen met het verdrag samen te bespreken. De beide partijen kwamen overeen nieuwe besprekingen te beginnen. De vergaderingen werden georganiseerd te Poitiers in mei van 1307. De afgevaardigden van Vlaanderen, onder wie Jan Breydel, gingen de gezanten van de koning en van de paus vervoegen te Poitiers.

De conferentie van Poitiers verliep niet hoopgevend voor de Vlaamse gezanten. Clemens V overliep snel de clausules van het verdrag. Hij gaf als besluit dat de koning van Frankrijk in zijn recht was geweest om praktisch al de voorwaarden te eisen. De paus veranderde niet één clausule. Hij liet enkel Brugge toe om de verplichting af te kopen om drieduizend mannen op pelgrimstocht te zenden, mits de bijkomende betaling van driehonderdduizend pond. De vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen waren verschrikkelijk ontgoocheld. Niettemin verklaarde Koning Filips IV op de 28ste maart van 1308, dat, zoals de Vlamingen al geprotesteerd hadden, de opstellers van het Verdrag een fout gemaakt hadden te Athis. De fout was ingeslopen bij de overschrijving van de besluiten. In de aanduiding van de ponden Tournois, zou moeten gelezen worden in de plaats van de vermelding '*monnaie peu forte*' of minder sterke munt, de melding '*monnaie faible*', of zwakke munt. Dit was een belangrijk verschil in tijden waarin de Franse munt regelmatig gedevalueerd werd. De verandering was in het voordeel van Vlaanderen.

Overal in Vlaanderen steeg de tegenstand tegen het Verdrag van Athis-sur-Orge hoger en hoger. De bestraffingen en zelfs de ter dood veroordelingen van mannen die uitriepen dat het verdrag een schandaal was, hielpen weinig. Vooral de gildeleden waren woedend, omdat zij alleen moesten betalen voor het boetegeld, en niet de veel rijkere Leliaerts. De Leliaerts beweerden dat zij de koning in het conflict gesteund hadden, en dus niet moesten betalen.

In de maand van oktober van 1308, verzocht Graaf Robrecht van Béthune opnieuw aan de steden van Vlaanderen hun gezanten te noemen om deel te nemen aan een nieuwe gespreksronde met de koning van Frankrijk. Bij hun aankomst te Parijs, echter, eisten de raadgevers van Koning Filips IV dadelijk van de Vlaamse gezanten om eender welk oordeel van de koning te aanvaarden. De gezanten antwoordden dat ze zoiets slechts konden doen als hun vrijheid, hun eer en hun leven zouden bewaard worden. De Vlaamse vertegenwoordigers stelden dan aan de Franse afgevaardigden een verdrag voor dat ze samen afgesproken hadden te Lille, en waarop de koning zijn zegel al had geplaatst. De raadgevers van Koning Filips merkten nu slechts op dat het Verdrag van Athis ook het zegel van Robrecht van Béthune droeg, en dus moest geëerd worden. De gezanten van de steden gaven niet toe in hun eisen. De gesprekken leidden voorlopig tot niets.

In Vlaanderen verweten dan de Klauwaerts aan Graaf Robrecht van Béthune om de belangen van Frankrijk te dienen! Ook Jan van Namen was ondertussen met een nicht van Koning Filips getrouwd! De invloed van de graaf bleef ook ten voordele van de Leliaerts, beweerden ze. Vlaanderen stond op het punt van een nieuwe opstand.

De baljuws van de graaf achtervolgden al de mannen die gekend waren als opstandelingen en vijanden van de koning. In het Land van Waas namen de baljuws zo vijfentwintig van de meest gekende en geëerde inwoners gevangen. Sommigen van die werden terechtgesteld, gedood, en de anderen veroordeeld tot verbanning.
Willem van Saaftinge, één van de helden van de Slag van Kortrijk, doodde de Leliaert abt van de abdij Ter Doest in Brugge. Hij werd met een deel van zijn mannen belegerd in de toren van Lissewege. Hij had daar gedood moeten worden, hadden Jan Breydel en Pieter de Koninck hem niet gered met strijders van de gilden van Brugge.
Bij hun terugkeer naar Brugge, liep gans de stad met de wapens in de hand! De gildeleden doodden Gillis Declerck, één van de raadgevers van Graaf Robrecht van Béthune.

De graaf was snel het vertrouwen van het volk aan het verliezen. Hij zocht bij zich te nemen al de schepenen die hij kon intimideren, of diegenen van wie hij de eerzucht kon voeden, of de mannen die hij kon ompraten, en die positief reageerden op zijn vleierijen. Met die reed hij samen naar Parijs om het Verdrag van Athis-sur-Orge te bekrachtigen, het officieel te doen aanvaarden door de Vlaamse steden. De bekrachtiging had uiteindelijk inderdaad plaats in februari van 1309. De stad Brugge was de enige stad die niet aanwezig was op die plechtige ondertekening.

Graaf Robrecht van Béthune verliet Parijs toen niet dadelijk. Hij zond zijn zoon, Robrecht van Cassel, meer populair dan hij, om aan de steden van Vlaanderen uit te leggen dat het Verdrag van Athis officieel aanvaard en bekrachtigd was, ook door de steden.
Overal verklaarden de rijkere Leliaerts zich akkoord om het verdrag na te leven. De schepenen die eerder naar de zaak van Vlaanderen toe neigden, bleven zwijgen, en wachtten af.
Robrecht van Cassel kwam zo in Brugge aan als de laatste stad die hij nog moest overtuigen van de mening van de graaf. De schepenen van Brugge hoorden Robrecht van Cassel pleiten ten voordele van het verdrag. Ze ontmoetten elkaar opnieuw op de 26ste maart van 1309. De Leliaerts die Brugge ontvlucht waren tijdens de oorlog met Frankrijk, steunden Graaf Robrecht nu. De handelaars en de vissers, die het meest geleden hadden onder de oorlog, omdat hun schepen aangevallen werden door de oorlogsvloten van Frankrijk en Engeland, gaven uiteindelijk ook toe.

De andere gilden luisterden naar wat Jan Breydel en Pieter de Koninck te zeggen hadden. Zij herinnerden iedereen aan de vernederingen die het Verdrag van Athis-sur-Orge oplegde. Ze wezen naar de geheime, gewelddadige projecten van de koning, die konden in uitvoering gebracht worden wanneer al de versterkingen van de Vlaamse steden ontmanteld werden. De gilden leken het verdrag af te wijzen! Mediatoren werden dan ingezet te Brugge. Zij bekwamen een uitstel van beslissing. Acht mannen werden aangeduid om naar Parijs te reizen en nogmaals aan de koning te verzoeken het Verdrag van Athis-sur-Orge te wijzigen.

Koning Filips IV nam al zijn tijd om over de zaak na te denken. Op de 10de mei van 1309, verklaarde hij het voorstel van de hertog van Brabant om de voorwaarden van het Verdrag van Athis-sur-Orge te herzien, goed te hebben ontvangen. Hij stelde de volgende wijzigingen voor.

1. Hij vergaf al de beledigingen aangedaan aan de koning vóór en na de afsluiting van het Verdrag van Athis-sur-Orge.
2. Hij stond toe de helft van de jaarlijkse interest van twintigduizend pond af te laten kopen, en hij stelde de betaling van de andere helft van het boetegeld met twee jaar uit. De afkoop kon gedaan worden op delen van het graafschap Rethel.
3. De versterkingen van de Vlaamse steden hoefden niet vernietigd te worden.
4. De koning liet alle bedoelingen vallen om nieuwe taksen op Vlaanderen te heffen.
5. De koning liet zijn recht vallen om tijdelijk de kasselrijen van Kortrijk en Cassel te bezetten.
6. Hij verklaarde niet nog meer garanties te zullen vragen dan diegene die hij reeds ontvangen had.

Aan het einde van mei 1309 gaf Koning Filips de Schone de opdracht aan Guillaume de Plaisians om de eden van de steden van Vlaanderen af te nemen. Dit gebeurde tijdens een plechtigheid te Brugge, gehouden op de 8ste juli van 1309.

De speciale clausule die de toelating gaf aan de koning van Frankrijk om de excommunicatie voor Vlaanderen op te leggen en ze weer in te trekken, bleef geldig in dit Verdrag van Parijs, het eerste om toch de voorwaarden van Athis-sur-Orge enigszins te verlichten.
De clausule over de excommunicatie werd naar de paus gezonden voor diens aanvaarding. Paus Clemens V was van Poitiers naar Avignon gereisd. Op de 26ste augustus van 1309 schreef hij aan de koning, dat als hij de clausule van de excommunicatie in de bulle gericht tegen de Vlamingen had gelaten, hij dat ofwel uit veronachtzaming of als voorzorgsmaatregel gedaan had. Hij vroeg naar het origineel van zijn brief, zodat hij zijn mening zou kunnen aanpassen. Hij voegde toe dat als één van de voorgangers van de koning de aanspraak al gemaakt had, hij de toelating zou geven de clausule in het verdrag te laten. De koning zond Guillaume de Nogaret naar de paus om de kerkvorst te bevestigen dat de clausule reeds vroeger gebruikt werd. Clemens V bekrachtigde ze bijgevolg.

Nogaret reed naar de paus met nog een andere opdracht. Hij verzocht de paus het proces omtrent de kwade daden van Paus Bonifatius VIII op te starten. Guillaume Nogaret vroeg de beenderen van Bonifatius op, zodat ze zouden kunnen verbrand worden. Koning Filips IV was werkelijk een wraakgierige monarch! Clemens V was een tegenstander van dit proces. Hij moest echter toegeven ten overstaande van de afschaffing van de Orde van de Tempel. Daarover later meer.

Aan het einde van de 23ste februari van 1308, kwam Louis d'Evreux, de broeder van de koning, te Doornik aan. Hij werd vergezeld van de koninklijke raadgever Enguerrand de Marigny. Marigny zou voortaan als de vertrouweling van de koning voor de zaken van Vlaanderen dienen. De twee edellieden waren naar Doornik gekomen om er Jean de Vierzon te installeren. Vierzon was met de Vrouwe van Mortagne getrouwd, de erfgename van de kasselrij van Doornik.
De hernieuwde interesse van Koning Filips de Schone in Doornik kwam, omdat de stad zich op een strategische plaats bevond tussen Vlaanderen en Henegouwen. Doornik was een zeer sterk verdedigde stad. De wapenstilstand tussen de graaf van Vlaanderen en de graaf van Henegouwen, Willem van Avesnes, was wel vernieuwd, maar de vrede was niet zeer stabiel. Conflicten tussen Vlaanderen en Henegouwen waren nooit veraf. In 1309 hadden de twee legers van Vlaanderen en Hengouwen weer tegenover elkaar gestaan langs de Schelde, maar een veldslag werd vermeden.
De zending van Enguerrand de Marigny was ook om Graaf Robrecht van Béthune te herinneren aan zijn vroegere beloften en eden aangaande Henegouwen. Frankrijk wou geen oorlog tussen Vlaanderen en Henegouwen.

In 1309, reden Graaf Robrecht van Béthune en zijn zoon, Lodewijk van Nevers, naar Doornik om te praten met Marigny. De graaf van Vlaanderen stelde dat, vermits Henegouwen feodaal afhing van het Duits Keizerrijk, de koning van Frankrijk niet moest tussenkomen in betwistingen tussen Vlaanderen en Henegouwen. De graaf verweet het Frans hof het bondgenootschap van de koning met Henegouwen, tegen Vlaanderen. Vlaanderen behoorde toch tot Frankrijk, Henegouwen niet!
Enguerrand de Marigny herinnerde Graaf Robrecht eraan dat toentertijd een oorlog gestreden werd tussen Frankrijk en Vlaanderen. Marigny voegde toe dat de graaf en zijn edelen de handelingen van de koning in die tijd niet konden wreken. Had de koning geen genade getoond in zijn houding tegenover de oude graaf, en zelfs voor Robrecht van Béthune tijdens de vredesonderhandelingen?

Marigny en Lodewijk van Nevers twistten wel over die argumenten, maar ze behielden de vrede en bleven min of meer hoofs.
Lodewijk van Nevers was een zeer eerzuchtige, arrogante man, iemand die plots in geweld kon uitbarsten, en een man met aan lage moraal. Hij hield een wrok tegen Filips de Schone, omdat de koning hem al zijn inkomsten uit de graafschappen van Rethel en Nevers ontnomen had tijdens de niet-uitvoering van het Vredesverdrag van Athis-sur-Orge, en in het Vredesverdrag van Parijs van 1309.
Marigny verwees meerdere malen naar de gevangenname van Graaf Gwijde van Dampierre. Uiteindelijk verzocht Marigny om al de bedenkingen te laten rusten, te laten inzinken en te laten rijpen. Hij stelde voor om opnieuw te praten op de 14de oktober van 1309.

Graaf Robrecht van Béthune vreesde dat de allusies op de gevangenname van zijn vader enige donkere, geheime intrige van Marigny kon betekenen. De graaf hoorde dan ook van de aankomst te Doornik van Guillaume de Nogaret, die de uitvoerder was geweest van verscheidene geheime plannen van Koning Filips IV. Robrecht van Béthune vroeg een vrijgeleide om naar Frankrijk te komen. Hij bekwam die garantie. Marigny zond hem zelfs twee Franse strijders om hem naar Doornik als escorte te dienen.
De afgevaardigden van de koning wachtten echter tevergeefs in oktober gedurende vier dagen te Doornik. Vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen kwamen wel aan, maar niet de graaf van Vlaanderen! Was een nieuw conflict tussen de graaf van Vlaanderen en de koning in de maak?

Engeland

De opstandige Schotse edelman John Comyn gaf zich over aan het Engels leger en hij betuigde hulde aan Koning Edward I in februari van 1304. Schotse edellieden die trouw gebleven waren aan de Engelse koning, vatten William Wallace in augustus van 1304. Wallace werd in ketens overgebracht naar Londen. Op de 23Ste augustus werd hij op de meest gruwelijke wijze terechtgesteld. Zijn hoofd werd ten toon gesteld op een piek aan de *London Bridge*, en de rest van zijn lichaam, in stukken gehakt, ook getoond in een aantal belangrijke Schotse steden.
De oorlog in Schotland had alle aandacht en alle financiële middelen van het koninkrijk naar zich toe getrokken. Engeland, Ierland en ook Gasconje, nu wel in vrede, kromden zich onder zware taksen. Schotland lag verwoest. Koning Edward had tijd nodig om te rusten, en rust was ook hard nodig voor zijn koninkrijk.

De koning begon te werken aan de bandietenorganisaties die de '*Trailbaston gangs*' genoemd werden. Zijn gerechtshoven elimineerden die organisaties in bijna gans het land.
De koning vormde eveneens een raad van drie mannen om hem te helpen met het werk in Schotland. Die raad bestond uit Robert Bruce, John Mowbray, en Bisschop Robert Wishart van Glasgow. Dit waren mannen die toch niet noodzakelijk steeds akkoord zouden zijn met alles wat de koning van Engeland wou. Die mannen vormden een nieuw Schots Parlement.

De relaties tussen Koning Edward I en zijn frivole zoon Edward van Caernarfon, waren niet goed. Vader en zoon twistten over de bedragen geld die de zoon uitgaf, en over de mannen die de zoon in zijn eigen hof opnam. In het bijzonder verweet de koning zijn zoon diens intieme vriendschap met een Engelse edelman genaamd Piers Gaveston. Koning Edward I zond Gaveston zelfs in verbanning.

Tijdens een vergadering van het Engels Parlement, namen de Schotse afgevaardigden deel in de debatten. Ze moesten horen dat Schotland niet langer als een apart koninkrijk beschouwd werd. Het was gedegradeerd tot de status van een land, zoals Wales. Het zou beheerd worden door een luitenant van de koning van Engeland. De rol van gouverneur zou gehouden worden door een neef van Koning Edward, door John van Bretagne. De parlementsleden voor Schotland, en ook de *sheriffs*, de baljuws, zouden meestal Schotten blijven. Een overeenkomst werd bereikt voor de compensatie van de uitgaven die de koning had moeten maken voor zijn veldtochten in Schotland. De vrede leek wel hersteld in Schotland, maar aan een zeer hoge prijs voor de Schotten.

Koning Edward I wou daarna ook zijn tegenstand in Engeland zelf opdoeken. Eén van zijn ruige tegenstanders was de Aartsbisschop Robert Winchelsea van Canterbury. In oktober van 1305 zond Edward I een gezantschap naar de nieuwe Paus Clemens V, om te vragen Winchelsea af te zetten. Clemens V was een Gasconjer, en dus misschien een beetje meer geneigd om een pleidooi van de koning van Engeland met meer welwillendheid te behandelen. Op de 11 de februari van 1306, gaf de paus in een bulle aan Edward I zijn absolutie over de eden van toegevingen die Edward onder de druk van zijn tegenstanders had moeten toestaan. Winchelsea werd ook uit zijn kerkelijk ambt gezet door de paus.

Schotland rees in die maanden weer in opstand! Op de 10de februari van 1306 doodde Robert Bruce zijn rivaal John Comyn, heer van Badenoch, in de Franciscaanse kerk van de stad Dumfries. Toen werd ontdekt dat Robert Bruce de Schotse edelen aangespoord had tot een nieuwe opstand, en dat John Comyn geweigerd had daaraan deel te nemen. Bruce en zijn vrienden namen snel de controle over een aantal kastelen in het zuidwesten van Schotland. De bisschop van Glasgow, de steeds verdorven Robert Wishart, vergaf officieel Robert Bruce voor de misdaad van moord. Wishart bracht ook als bij mirakel enige van de Schotse regalia naar voren, en Bruce werd tot koning van Schotland gekroond als Robert I.

Koning Edward I was nu oud, ziek en zwak. Hij gaf het bevel van het leger over aan Aymer de Valence. Deze leidde de tegenaanval in Schotland. Het Engels leger vertrok voor een nieuwe veldtocht in Schotland in april van 1306.

In datzelfde jaar overhandigde Edward I ook Gasconje aan zijn zoon, Edward van Caernarfon. De koning sloeg tevens zijn zoon tot ridder. De overdracht van Gasconje kon aanzien worden als een verbanning! Toch zwoer Edward van Caernarfon geen twee nachten meer in dezelfde plaats te slapen, zolang de Schotten niet verslagen werden.
Aymer de Valance trok snel op in Schotland. Hij nam de bisschoppen van Saint Andrews en van Glasgow gevangen. Hij versloeg een leger van Robert Bruce nabij Perth. Bruce zelf kon toen ternauwernood ontsnappen. In juli van 1306 werd Bruce nogmaals verslagen te Dalrigh, ditmaal door een leger van Schotten die trouw bleven aan Edward I. Weer kon Bruce ontsnappen. Ook Edward van Caernarfon was met een ander leger goed gevorderd, en hij bracht verder rust in het zuidwesten van Schotland.

Hoewel de koning nog erg ziek was, was hij in de tweede helft van augustus toch nog naar Northumberland gereisd. Hij vorderde met een leger naar Carlisle. Ten gevolge zijn ziekte moest hij halt houden te Lanercost Priory, waar hij zijn hoofdkwartier opzette. De laatste vestingen van de Schotse opstandelingen gaven zich over, maar Robert Bruce ontsnapte naar Ierland. De graaf van Athol en Neil Bruce, de broeder van Robert Bruce, werden wel gevangen genomen en terechtgesteld. Ook de vrouwen van de Bruce familie werden gevangen genomen, en opgesloten in ijzeren cellen die in de torens van Roxburgh en Berwick gehouden werden. De koning stelde nog een aantal Schotse edelen die de rebellen geholpen hadden, terecht. Hij gaf genade aan andere edelen, maar zijn geduld met de Schotten was duidelijk ten einde.

Robert Bruce keerde naar Schotland weer. Het Engels leger kende nog meer successen in het verslaan van de troepen van Bruce. De Engelsen stelden twee andere broeders van Bruce terecht, Alexander en Thomas. Maar Robert Bruce had meer geluk. In drie achtereenvolgende veldslagen, versloeg hij beperkte Engelse legers.
Edward van Caernarfon had in die periode Schotland verlaten voor het zuiden van Engeland. Koning Edward I moest het globaal bevel over het Engels leger weer opnemen.
Op de 7de juli van 1307, brak het hart van de oude strijder. Edward I stierf te Burgh-on-Sands.
Op de 20ste juli van 1307, werd Edward van Caernarfon gekroond als Koning Edward II. Hij begroef zijn vader in oktober van 1307.

Koning Edward II reisde naar Schotland om de huldebetuigingen als koning te ontvangen van de Schotten die de koning trouw bleven. Hij keerde kort daarna terug naar het zuiden van Engeland. Hij riep Piers Gaveston terug, en benoemde zijn vriend tot graaf van Cornwall. Hij zorgde ook voor het huwelijk van Gaveston met de rijke Margaret de Clare.

In 1308 trouwde Koning Edward II met Isabella van Frankrijk, een dochter van Koning Filips IV. Hij stak het kanaal over naar Frankrijk in januari van 1308, en liet toen Gaveston het koninkrijk beheren.
Edward II betuigde hulde aan Koning Filips de Schone voor zijn hertogdom van Aquitaine. Isabella en Edward II trouwden te Boulogne op de 25ste januari van 1308. Isabella was slechts twaalf jaar oud op die plechtigheid. Hun eerste zoon werd geboren in 1312, en kreeg eveneens de oude naam van Edward.

In februari van 1308 al, tijdens een verhitte zitting van het Engels Parlement, verweten veel leden van de Engelse adel aan Koning Edward II de invloed die Piers Gaveston op hem uitoefende. De invloed van één man op de koning werd steeds gehaat in Engeland. Dit gebeurde thans nog meer, omdat Piers Gaveston zeer hooghartig en arrogant omging met de andere edelen van het koninklijk hof. Tijdens een volgende zitting van het Parlement, eisten de edelen openlijk de verbanning van Gaveston. Koning Edward II kwam fel onder druk te staan, en moest uiteindelijk toegeven om Gaveston weer naar Gasconje te sturen. De aartsbisschop van Canterbury bedreigde Gaveston zelfs met de excommunicatie, als hij mocht terugkeren.

Veel stemmen in het Parlement hadden ondertussen een hervorming geëist van de koninklijke regering. De besprekingen over dit onderwerp werden weer opgenomen tijdens een andere vergadering van het Parlement in augustus van 1308. Tegelijkertijd onderhandelde de koning in het geheim met Paus Clemens V en met Koning Filips IV van Frankrijk, om Gaveston terug naar Engeland te halen. Edward II stelde voor om de Orde van de Tempel ook in Engeland af te schaffen. Verdere gesprekken met de kerkheren en met graven volgden.
Het Parlement stelde voor om bijkomende taksen voor Edward II goed te keuren, als de koning zich akkoord verklaarde met de wetshervorming, maar het weigerde nog steeds categoriek om Gaveston naar Engeland te laten terugkeren. Ten slotte, in de lente van 1308, annuleerde de paus de dreiging van excommunicatie voor Gaveston door de aartsbisschop van Canterbury, zodat de belangrijkste hindernis tegen de terugkeer van de vriend van de koning uit de weg geruimd was.
Koning Edward deed een aantal toegevingen aan het Parlement. Hij beperkte de macht van de koninklijke *steward*, en van de maarschalken van de koninklijke huishouding. Hij regelde meer de koninklijke macht van de *purveyance*, de bevoorrading van troepen uit lokale opslagplaatsen. Hij liet een nieuwe wet op de douanerechten vallen. Het Engels Parlement toonde zich daarmee tevreden, en het gaf de koning de toelating om meer taksen te heffen voor een nieuwe veldtocht in Schotland. Het Parlement leek ook enige tijd Gaveston te dulden aan de zijde van de koning.

De problemen van Edward II met Gaveston verdwenen echter niet! De arrogantie van de man leidde weer tot botsingen met de belangrijkste, en machtigste graven van het koninkrijk, onder wie de graven van Lancaster en Warwick. Ook de financiële problemen van Edward II groeiden. Hij had veel geld geleend van de Italiaanse bankiers van de Frescobaldi familie.
Het Parlement kwam bijeen in februari van 1310. Het verzocht de koning om Gaveston als raadgever terug te trekken. Het Parlement nam ook een voorstel aan om het advies in te winnen van eenentwintig verkozen baronnen, die de *Ordainers* genoemd werden, om verder de koninklijke regeringswijze en de koninklijke huishouding te hervormen. Edward II moest zich hiermee akkoord verklaren. De *Ordainers* werden verkozen, en ze begonnen hun debatten.

Ondertussen hadden Gaveston en Koning Edward al een klein leger verzameld van minder dan vijfduizend strijders om Schotland binnen te vallen. Robert Bruce vermeed hen een beslissende veldslag te gunnen. De veldtocht sleepte aan. Het geld van de koning dreigde op te geraken tegen de eerste maanden van 1311. Edward II keerde noodgedwongen en ontgoocheld terug naar Engeland.

Met die zware problemen in zijn thuisfront en met de oorlog in Schotland niet zeer in zijn voordeel aan het evolueren, in financiële moeilijkheden, kon de koning van Engeland onmogelijk tussen komen in Vlaanderen en het risico lopen een nieuwe oorlog met Frankrijk te moeten beginnen.

Duitsland

In Duitsland werd de aandacht van de keizer naar Bohemen getrokken. Koning Wenceslaus II van Bohemen, genaamd Wenzel in het Duits, had een vredesverdrag afgesloten met Keizer Albrecht van Oostenrijk. Hij stond aan de keizer de rechten af op de steden van Eger en Meissen. Hij kon Bohemen en Polen behouden, maar hij gaf zijn aanspraken op Hongarije op.

Wenceslaus stierf in 1305. Een successieoorlog begon dan te woeden in Bohemen. De nieuw gekroonde Koning Wenceslaus III moest al direct een oorlog voeren tegen één van zijn baronnen, die de naam droeg van Ladislaus Loktiek. Wenceslaus III was toen al gekend als een dronkaard en een losbandige man. Konrad von Poltenstein, een ridder uit Thüringen, vermoordde weldra Koning Wenceslaus III.
De oorlog voor de troonopvolging geraakte dan in een nieuwe fase, omdat Keizer Albrecht vocht tegen Hertog Hendrik von Kärnten voor de kroon. Die oorlog eindigde toen de Boheemse edellieden een huwelijk konden regelen tussen de weduwe van Wenceslaus II, de Poolse prinses Elisabeth, en de zoon van Keizer Albrecht. De Boheemse edellieden erkenden dan de zoon van Albrecht, Rudolf, als koning van Bohemen in 1306.

Keizer Albrecht had wel de hoge titels van koning en keizer gekregen, maar hij bezat zelf weinig land. Zijn oog viel op Thüringen, als een graafschap dat hij kon veroveren. Hij wou Thüringen in zijn eigen domeinen inlijven. Hij begon daarom een oorlog om de overmacht in het land te bekomen. Albrecht verloor echter de ene na de andere veldslag om Thüringen! De meest befaamde slag die hij verloor was de Slag van Lucka, een dorp in het Altenburg district van Thüringen. Zijn leger werd er vernietigd, wat de oorlog in Thüringen beëindigde met de eerzucht van Albrecht niet verzadigd.

Koning Rudolf III van Bohemen stierf al in 1308! De Boheemse edelen kozen dan voor Hendrik van Kärnten als hun nieuwe koning. Keizer Albrecht most dus een nieuwe oorlog beginnen! Gelukkig voor hem, veroverden zijn leger Kärnten redelijk snel.
Albrecht moest dan meer en meer tegenstand van zijn baronnen verwerken. Hij had bijvoorbeeld de zoon van zijn broeder, Johann von Schwaben, afgehouden van de opname van zijn erfgoed. Johann vormde met vier andere ridders een samenzwering om de keizer te vermoorden. Ook de aartsbisschop van Mainz, Peter Aichspalter, was in die samenzwering betrokken. De aartsbisschop had wel een toepasselijke naam, ‘hij die eiken splijt’.
Deze mannen vermoordden Keizer Albrecht van Oostenrijk op de 1ste mei van 1308. De Duitse geschiedenis steekt vol van dergelijke gewelddadige gruwel in die tijden! De

samenzweerders doodden Albrecht op de weg naar Bruck, nabij het kasteel van de Habsburgers. Johann zou voortaan gekend staan als de 'vadermoordenaar'. De echtgenote van Albrecht, Koningin Agnes van Hongarije, nam bloedige wraak op de moord van haar echtgenoot. Zij en haar zoon stelden honderden mannen terecht. Ze verdachten hen deel te hebben genomen in de samenzwering.
De landen van de voormalige keizer werden verdeeld onder zijn vijf zonen. De titel van koning van Duitsland, echter, ging naar Graaf Hendrik van Luxemburg, die in 1262 te Valenciennes geboren werd. Hij genoot in de verkiezing de speciale steun van zijn broeder, Aartsbisschop Baldwin van Trier, en van zijn vriend, Aartsbisschop Peter Aichspalter van Mainz, die bij hem in dienst was getreden. Hendrik van Luxemburg werd gekroond op de 6de januari van 1309.

Op de eerste *Reichstag* vergadering, in augustus van 1309, verliet een roofridder van Würtemberg, genaamd Eberhard von Würtemberg, de leider van de baronnen van Schwaben, woedend de plechtigheid. Hendrik van Luxemburg had zich met Eberhard een gevaarlijke vijand gemaakt.

Op de verkiezing tot koning van Duitsland had Koning Filips IV van Frankrijk zijn broeder, Karel van Valois, als kandidaat voorgesteld. Dat plan mislukte. Ook Paus Clemens V kwam tussen, doch niet ten voordele van Karel van Valois. Clemens wou een keizer die op de kruisvaart wou gaan naar het Heilig Land. De paus en de kiezers vonden ook dat de keuze van een Franse Valois koning en keizer eerder een bedreiging vormde voor hun eigen gezag dan het een aanwinst was.

Op de 22ste november van 1308, werd dus Graaf Hendrik van Luxemburg verkozen tot koning, als Hendrik VII, op een zitting van de Duitse Reichstag te Frankfurt. Hij zou ook Heilige Romeinse Keizer worden in 1312.
De koning moest onmiddellijk meerdere veldtochten organiseren om zijn gezag af te dwingen. In Hongarije, erkenden de edelen van het land Charles Robert als hun koning. Ze plaatsten daarmee een lid van het Frans huis van Anjou op hun troon.

Graaf Robrecht van Béthune poogde een bondgenootschap te onderhandelen met Koning Hendrik VII van Duitsland, gericht tegen Frankrijk. De koning weigerde! Zoals de koning van Engeland, had hij de handen vol met strijd in zijn eigen land! Hij drong er wel op aan bij Jan van Namen om de kasselrij van Cambrai, de Cambrésis streek, terug in het koninkrijk te brengen. Jan weigerde op zijn beurt een oorlog met Frankrijk te beginnen. Hij had zich al formeel verzoend met de koning van Frankrijk in 1307, en wou Vlaanderen niet op het spel zetten voor de Cambrésis streek.

Koning Hendrik VII had ondertussen een oplossing gevonden voor het Boheems probleem. Daar had Koning Hendrik van Kärnten het land onderworpen aan een zeer harde, wrede overheersing. Op de 1ste september van 1310, verloofde Koning Hendrik VII zijn zoon met de erfgename van Bohemen. Die zoon, Johann, was toen nog slechts veertien jaar oud. De erfgename, Elisabeth, was negentien. In een volgende maatregel verklaarde de koning Hertog Hendrik van Kärnten onwaardig voor de kroon van Bohemen, en overhandigde het land aan zijn zoon. Een oorlog volgde. De koning werd geholpen door machtige vrienden onder de edellieden van Duitsland, onder wie ook weer Peter Aichspalter. Hij versloeg de legers, zowel van Hendrik van Kärnten als van Eberhard van Würtemberg. Hendrik van Kärnten vluchtte naar zijn kasteel in zijn gelijknamig hertogdom, en kwam er nooit meer uit.

In de herfst begon Hendrik VII een veldtocht in Italië. Hij nam slechts tweeduizend strijders mee. Hij vorderde niettemin tot bij Milaan, dat toen gehouden werd door Guido della Torre. De koning veroverde Milaan en verbande della Torre. Op de 6de januari van 1311 nam Hendrik VII de ijzeren kroon van Milaan voor zich.

Ten gevolge de ontwikkelingen in Duitsland en ten gevolge de ambities van de Duitse koning om de landen terug in het koninkrijk te brengen die mettertijd uit de keizerlijke macht waren gegroeid, zowel in Duitsland als in Italië, kwam ook Koning Hendrik VII niet tussen in het Vlaams conflict met Frankrijk.

3.3. Een gewelddadige Gentse afrekening

Het was wel voorbij middernacht in Gent. De stad sliep. Alles was rustig. De enige mannen die nog wakker bleven, waren enige schippers die als allerlaatsten de binnenhaven van Tussen Bruggen inzeilden. Twee mannen slechts bewaakten de stad nog, boven op het Belfort. Ze wandelden daar heen en weer aan de vensters. Hun taak bestond erin uit te kijken naar flikkerend licht in de nacht. Licht in de stad betekende dat mensen nog wakker waren op dit vreemd uur, inbrekers, dieven, een beginnende opstand. Licht kon ook betekenen dat er ergens brand uitbrak. De meeste huizen van Gent hadden nog rieten daken. Een dak in brand kon snel leiden naar een volledige straat die haar daken in brand verloor, en nog veel erger. De meeste huizen van Gent waren gebouwd in rijshout en leem, de twijgen en balken beplaasterd met klei of leem. De twijgen in de muren konden gemakkelijk in vuur schieten. Een brand in een stad zoals Gent, betekende steeds dat een grote catastrofe kon voorvallen. Deze nacht, echter, bleef alles rustig. Geen hond blafte, geen vogel tsjilpte.

Raes van Lake en zijn vrouw sliepen. Raes had drie dienaars, twee meiden en een knecht. Hij had een meid om zijn vrouw te helpen, een kokkin, en een man om voor hem in de stallen te werken. Tijdens de dag waren er dikwijls nog meer mannen in het huis, maar die bleven gewoonlijk niet zo lang als zijn persoonlijke dienaars. De dienaars sliepen niet in het huis. Raes sliep meestal goed en diep. Het gebeurde niet dikwijls dat hij slechts licht sliep. Hij zonk slechts in een halve slaap wanneer hij broedde over een zaak van veel geld. Hij bleef dan in zijn geest en in de duisternis rekenen, spelen met de gegevens en de cijfers, met de informatie, denkend aan de gevaren van een schip beladen met stoffen dat schipbreuk kon lijden, of de kans dat zo'n schip vroeg zou aanmeren. Dan, niet zoals in deze nacht, kon hij zich gedurig moeten omdraaien in bed, en zijn goede slaap niet vinden. Ook de vrouw van Raes, Zwane, sliep goed. Ze snurkte steeds lichtjes, terwijl Raes broedde, of diep in slaap gevallen was.

De duisternis was niet zo zwart als turf deze nacht. Wolken hingen in de hemel, maar de volle maan wierp haar zacht licht in de straten met een zilverachtige glans. Meer dan één Vlaamse stad was verrast geworden door dit soort licht. Wanneer het plots weerkaatst werd op een vensterglas, dan kon het iedereen uit de slaap halen wegens een vermeende brand in een toren. De bewoners werden dan 'maneblussers' genoemd.
Raes en zijn echtgenote sliepen boven, in een kamer onder het dak. Raes hield van die plaats. Hij hoorde zelfs graag de regen neerslaan op het dak, de wind in het riet huilen. De kamer waar hij in sliep was zeer groot. Ze lag boven zijn hal, en het plafond stond hoog. Raes had er al over nagedacht om zelfs nog hoger te bouwen, de volgende maal dat hij het riet van het dak moest vervangen. Hij kon bijkomende plaats goed gebruiken. Een verdieping meer?

Raes lag in zijn bed, zijn armen onder zijn hoofd geplaatst. Hij was half wakker nu, bleef half in slaap. Plots hoorde hij een geluid beneden, in de gang naast zijn hal. Hij hoorde het schrapen van metaal op metaal. Hij had een metalen slot aan zijn voordeur hangen, en een dik stuk hout, horizontaal geplaatst, blokkeerde die deur ook. Raes wist dat de houten balk die zijn deur gesloten hield de ingang moest beletten, zelfs als het slot gebroken werd. Maar het hout was oud, en de worm zat in het hout. Het kon breken wanneer een grote kracht er tegenaan duwde. Hij wist wel dat hij de balk al lang had moeten vervangen met een ijzeren baar. Hij had het gewoon niet voor mogelijk gehouden dat iemand in zijn huis zou willen indringen in het midden van de nacht! Wat zouden inbrekers bij hem kunnen stelen? Enige zilveren kandelaars in zijn hal, enige muntstukken in een kastje? Niets anders was van grote

waarde in zijn huis, behalve dan zijn meubelen en tapijten, en die waren veel te zwaar voor één of twee wanhopige mannen om te dragen in het midden van de nacht.

Raes van Lake draaide zich al om, maar hoorde het geluid opnieuw, en dan het langzame kraken en breken van hout. Iemand was inderdaad aan het inbreken in zijn huis! Dit was niet het geluid van een muis of van een rat die door de welriekende kruiden en het vers stro uitgespreid op de vloer ritste.
Raes van Lake had wapens in zijn slaapkamer, een zwaard, een bijl, een schild en een lans. Zijn maliënkolder hing aan een haak tegen de muur. Hij maakte zo weinig geluid als mogelijk, om Zwane niet wakker te maken. Hij deed zijn laarzen aan, een korte tuniek, doch niet zijn maliën, en hij nam zijn lans. Hij had niet veel licht nodig om die te vinden. Hij opende zeer voorzichtig de deur van zijn kamer. Hij deed dat zeer, zeer langzaam, zodat de hengsels niet te veel zouden kraken. Hij ging dan op de overloop staan, bovenaan de trap die naar beneden leidde.
Raes zag dan een lichtje, niet het brede licht van een kaars, maar het minuscule licht van een kleine olielamp die aan een duim gedragen werd. Hij kon zeer licht brandende olie ruiken. Een schaduw kwam naderbij, en begon de trap te betreden. Raes trok zich terug in de opening van zijn kamer. Iemand was de trap aan het beklimmen! Waarom was de man de hal niet aan het afzoeken? Raes wachtte. Hij wachtte tot de vierde plank van de treden, tellend van boven, hard zou kraken. Hij wist dat die precieze plank zou schreeuwen met een hoog geluid als een voet ze indrukte. Zijn hart klopte fel. De tijd leek een eeuwigheid voor Raes. Dan hoorde hij eindelijk de plank bewegen en kraken en piepen. De man leek verrast te stoppen, en keek waarschijnlijk naar beneden. De plank kraakte dieper. Dit was het ogenblik van Raes!

Raes sprong plots tevoorschijn uit zijn kamer, in totale stilte. Hij zag een donkere schaduw waar hij die verwacht had, en duwde zijn lans met grote kracht recht door de man heen. Hij voelde niet de weerstand van ijzeren maliën. De stalen tip van de lans, zo scherp als een mes, sloeg diep in het vlees van de man, zo diep, dat ook een deel van de houten schacht na de scherpe punt in de zachte huid van de man dook. Raes hoorde een luide zucht, gekreun, en dan viel de man langs de trappen naar beneden.
De indringer moet op de man die hem volgde gevallen zijn. De man liet zijn olielampje vallen. De lamp brak beneden op de grond, en begon daar een klein vuur te vormen. De trap bleef in volledige duisternis. De twee mannen rolden naar beneden. Raes hoorde vloeken. Mannen gromden.
Raes greep zijn zwaard en ging de trap af. Op de grond van het gelijkvloers zag hij een andere man die probeerde recht te komen. Raes stootte de punt van zijn zwaard door de linkerschouder van de man, en maakte hem zo vleugellam. Hij trapte hard in de buik van de inbreker.

Een derde man stond nog bij de deur. Die hield ook een kleine olielamp. Hij naderde snel. Raes haalde naar hem uit, maar de man schoof handig terzijde en zwaaide eveneens een zwaard naar Raes. Dat zwaard zwiepte langs Raes heen en beet zich vast in de houten balk van de muur, onderaan de trap. Raes bukte zich. Hij had zijn eigen wapen alweer omhoog getrokken om de buik te raken van zijn derde tegenstander. Hij trok eerst een bloedige lijn, die veel pijn veroorzaakte, de man dubbel deed plooien en kreunen. Raes liet zijn wapen verder vliegen. Hij draaide het, en het zwaard bleef haar beweging verderzetten tot aan de nek van de man. Die derde man was te traag om een goede zwaardvechter te zijn! Hij had het zwaard van Raes niet zien omhoog zwaaien. Raes sneed diep in de nek van de man, zaagde, trok zijn zwaard naar zich toe, steeds in contact met de nek. Bloed sproot uit de half doorgesneden nek. Het bloed sproot in de gang van Raes, net vóór zijn deur. Raes moest niet

een tweede maal snijden, al stond hij daar al klaar voor. De man zou in enkele hartslagen zijn doodsstrijd vinden.

Raes stapte terug naar de trap en bleef daar even staan. Hij hijgde van de energie die hij in enkele ogenblikken tijd had moeten verbruiken. Twee olielampen waren aan stukken gevallen op de grond. De olie brandde daar, en begon zich in het stro op de vloer te verspreiden. Raes stampte met zijn laarzen op de vlammen, tot het vuur zijn oranje licht in de gang niet meer flikkerde. Het was weer totaal zwart in de gang, en volledig stil in het huis.

Raes stapte over het lichaam van de derde man. Hij ging naar zijn hal, tastte rond, bracht licht aan een kaars in een kandelaar, daarna aan een tweede kaars. Hij kende zijn hal op de tast! Hij nam dan de zilveren kandelaar op, stak nog kaarsen aan, en ging terug de gang in.
Hij keek walgend naar de drie lichamen in de gang. Dan zag hij een figuur, volledig gekleed in wit, bijna als een spook, de trap afkomen. Zwane Bentijn had eindelijk ook lawaai beneden gehoord. Ze kwam de trap af. Ze zag de drie mannen op de grond liggen. Ze rook warm bloed en ze rook de dood. Dan bemerkte ze al het bloed op de trappen, het bloed op de muren, en haar echtgenoot die naar haar keek met wilde, vurige ogen, ook al bedekt met bloed. Ze schreeuwde.

Het duurde een hele tijd tot Raes Zwane kon kalmeren. Raes zei haar terug naar de slaapkamer te gaan, tot hij haar zou roepen. Hij verzekerde haar dat hij niet gewond was. Het bloed op zijn kleren was niet van hem! Zwane ging terug de trappen op, al bibberend en snikkend.
Raes haalde een tweede kandelaar bij. Hij deed meer kaarsen branden. Hij zag dat de tweede indringer nog adem haalde. Hij ging naar de man toe, zijn lange dolk in de hand.
‘Spreek op, man, of ik zal je zeer langzaam doden’ begon Raes. ‘Wie organiseerde dit? Jij bent geen gewone inbreker. Dat weet ik. Je bent een gehuurde moordenaar. Je kwam om me te doden, nietwaar? Wie huurde je in? Spreek!’
Raes trok de dolk naar één van de ogen van de man.
‘De Grutere, Panneberch, van Lovendeghem huurden ons in,’ brak de man uit. ‘Moge je branden in de hel!’
‘Ik zal je daar misschien wel ontmoeten, vriend,’ antwoordde Raes. ‘Jullie moesten de mannen die inhuurden ergens ontmoeten. Waar is dit?’
‘We moeten verslag uitbrengen in een opslagplaats van de Grutere,’ stikte de man. ‘De opslagplaats die alleen staat langs de Ketelgracht in de Kouter, naast de Fremineuren Brug. Verdomd zij je! Ze zegden ons niet dat je zo kon vechten. Ze zeiden dat het gemakkelijk zou gaan. Een snelle opdracht, zeiden ze. Laat me nu gaan. Je hebt het beloofd.’
‘Ik beloofde je slechts een snelle dood, kerel, niet meer,’ fluisterde Raes.
Hij plofte zijn dolk in het hart van de man. Hij zag de ogen van de moordenaar glinsteren, maar dan breken.

De eerste gedachten van Raes gingen naar wat hij met de lichamen moest doen. Hij bleef even in de gang staan. Ten slotte trok hij drie linnen beddenlakens uit een kist in de gang. Hij opende één laken op de vloer en rolde de eerste man er over. Hij trok het linnen over de grond naar zijn stal. Hij hief het lichaam op zijn kar. Hij deed hetzelfde met de twee andere lichamen. Wanneer hij met dat werk gedaan had, was hij in bloed gedrenkt. Hij pompte water uit een ton in zijn stal in een grote ketel, nam een stuk doek, en begon het bloed over te peilen in de ketel. Hij moest vijfmaal de ketel met nieuw water vullen, en zag telkens het water dieprood worden. Het meeste bloed was dan wel verdwenen. Hij wiste ook het meeste bloed

van de trappen en van de muren af, zo goed hij kon. Het rode water ging in een ton. Daarna waste hij zijn handen. Hij veegde het bloed van zijn laarzen. Hij ging weer naar boven.

Zwane had zich gekleed. Ze weende.
‘Drie inbrekers probeerden het huis binnen te dringen,’ kondigde Raes aan. ‘Ik moest hen doden!’
Zwane maakte zeer grote ogen. Ze kende dit meedogenloos aspect van haar echtgenoot nog niet.
‘Ik waste het meeste bloed weg. Alles is nu rustig, maar ik moet je vragen om alles van de trappen en de gang beter af te wassen dan ik kon. Tegen de morgen moet alles weer proper zijn, alsof er niets gebeurd is. Kun je dat doen? Ik moet me haasten, nu, om Jan Denout te waarschuwen. Zijn huis kan ook aangevallen worden!’
Zwane knikte. Zonder een woord te zeggen, deed ze een grote schort om, ging de kamer uit en de trap af. Ze kon nog een kus plakken op het voorhoofd van Raes, en Raes begreep daarmee dat weer alles goed stond in haar hoofd. Ze had de schok verwerkt.

Raes waste zich verder in de slaapkamer. Hij wierp zijn bebloede tuniek in een hoek. Zwane zat al op haar knieën, de trappen aan het afschrobben. Raes ging haar in haast voorbij, wierp haar een kus toe, en liep het huis uit. Hij hoorde Zwane het slot weer dicht doen achter hem. Hij had niet de tijd genomen om een nieuwe houten balk te snijden. Hij verwachtte geen nieuwe aanval.

Jan Denout sliep steeds licht. Hij voelde zich nergens op zijn gemak, zelfs niet in zijn slaapkamer. Hij hoorde de trappen zeer snel kraken. Hij hoorde het geschuifel van voeten op de trappen. Hij sloot zelden zijn voordeur af, zelfs ’s nachts niet. Wie zou er nu komen stelen van een arme volder? De mannen van wie Jan nu wist dat ze in stilte poogden vooruit te komen in zijn huis, moesten gedacht hebben dat de slaapkamer van Jan boven was. Dat was zo net niet! Jan gebruikte zijn kamers boven slechts om stoffen te stockeren en om doek te drogen, en om zijn zakken met zijn duurste aluin te bewaren. Hij greep zijn goedendag, en langzaam, heel langzaam, opende hij zijn deur. Jan Denout en zijn vrouw sliepen beneden, naast zijn hal.
Jan zag toen twee mannen met elk een kleine kaars in de hand, naar boven sluipen. Eén man stond al halfweg op de trappen, de andere volgde hem. De mannen hadden hun ruggen naar hem gedraaid. Jan aarzelde niet. Hij deed de laagste man op de trap struikelen met zijn goedendag. Dan sloeg hij het hoofd in van de vallende man, met het gewicht van de ijzeren ring rond zijn wapen. Dat was hoe hij geleerd had te strijden te Kortrijk! De man kreunde nog, maar hij bewoog niet meer. Een poel van bloed begon zich te vormen rond waar zijn hoofd lag.

De tweede man, diegene die hoger op de trappen stond, probeerde in allerijl naar beneden te klauteren. Hij zwaaide een bijl. Die bijl was geen strijdbijl, slechts een moeilijk te hanteren, grote bijl. Jan Denout had ook geleerd hoe af te rekenen met op hem afkomende bijlen in de gevechten waarin hij vroeger verwikkeld was in de Groeninge velden. Hij sloeg de bijl terzijde met zijn goedendag, zodat het wapen zich vastbeet in de planken van de trap. In hetzelfde ogenblik plantte hij de lange spits van zijn goedendag in de buik van de aanvaller. De man zuchtte, probeerde nog zijn bijl vrij te rukken, maar Jan had al zijn goedendag weggetrokken, en hij duwde de piek recht in het hart van de man. Hij moest naar boven duwen, zodat hij bijna volledig onder de man gebukt stond, een gevaarlijke plaats op de trap, maar de kracht van Jan was buitengewoon groot. Hij realiseerde zich ook dat hij opnieuw voor zijn leven aan het vechten was. De inbreker zuchtte. Toen Jan zijn goedendag wegtrok,

viel de man neer. Bloed gutste uit zijn wonde. Jan Denout liet hem naast zich naar beneden glijden.

Jan ging door de knieën, gans vermoeid van de korte, maar hevige inspanning.

Zijn vrouw, Selie Scivaels, kwam dan de gang in, vanachter hem door. Ze schreeuwde niet. Ze bracht haar handen naar haar gezicht.
'Wat gebeurde hier?' vroeg ze.
'Twee inbrekers kwamen ons huis binnen. Ik denk dat ik ze alle twee gedood heb,' antwoordde Jan, zo kalm als Selie hem aangesproken had.
'Och, Heilige Jezus,' riep Selie uit. 'Je bent inderdaad een grote strijder! Die vervloekte dieven! Ze verdienden de dood! Stelen van onschuldige mensen!'
Selie Scivaels huilde niet. Ze weende niet. Ze zei direct aan Jan Denout wat hij moest doen. Hij moest de lichamen naar achter hun huis trekken, naar waar zijn voldersketels stonden. Hij moest zich wassen en een tuniek aantrekken. Jan werd zich pas dan bewust van het feit dat hij praktisch naakt in de gang stond! Dan moest hij naar Raes van Lake lopen, zei Selie, om te komen helpen met de lichamen. Selie duwde Jan uit haar weg. Ze begon al te kuisen.

Dan hoorden ze iemand op de deur kloppen. Jan was bang. Selie ging naar de deur, leunde tegen het hout, en vroeg luid, 'wie is daar?'
'Raes van Lake, Selie. Doe open! Laat me in!' zei Raes. 'Ik moet met Jan praten. Doe open!'
Selie opende de deur, en trok Raes naar binnen. Raes sloeg direct de deur hard toe achter zich.
In het schaars kaarslicht zag Raes de lichamen en het bloed.
'Goede God,' stamelde Raes, 'ik kwam jullie waarschuwen. Ik kom te laat!'
'Neen, je bent niet te laat,' antwoordde Selie. 'Mijn Jan kan een paar bandieten wel aan! Ze zijn dood. Niets om zich zorgen over te maken!'
'Geen zorgen over te maken? Ik ben ook aangevallen! Het is een samenzwering!' riep Raes uit. 'Drie mannen vielen me in mijn huis aan. Drie mannen! Huurlingen! Ik doodde hen ook al. Heilige God! We doodden hen!'
'Ja,' ging Selie verder. 'Gelukkig! Wij doodden hen ook. Wat doen we met de lichamen? We moeten die kwijt geraken. Jan was op weg om je hulp te vragen.'
'Roep de baljuw,' durfde Jan voor te stellen.
'Neen, neen, geen baljuw,' schreeuwde Raes. 'Ik weet wie hen zond! Dit zijn geen gewone inbrekers, die we doodden. Ze kwamen niet om te stelen. Ze werden gezonden door de Gruteres, door de van Lovendeghems, door de Panneberchs en consoorten. Ze waren gehuurde moordenaars, die wij doodden. De ophitsers, de opdrachtgevers, zitten op hen te wachten. Ik weet waar!'
'Wie anders zouden ze nog aanvallen?' vroeg Selie zich af. 'Juris Vresele, Arnout De Hert?'
'Waarschijnlijk Juris Vresele,' meende Raes. 'Misschien ook Arnout. We moeten eerst naar het huis van Juris Vresele lopen.'
Selie Scivaels knikte.
'Jan, ga jij met Raes mee,' besloot Selie. 'Ik ruim hier wel op.'
Raes en Jan namen het bevel van Selie aan. Ze deden er beter aan te doen wat Selie bevolen had. Selie had hier de zaken in handen genomen.

Raes van Lake en Jan Denout liepen in stilte naar de Kalanderberg, naar het huis van Juris Vresele. Ze zagen dat er nog licht was in dat huis, ook. Ze klopten op de deur. Een stem vroeg wie klopte. Ze kondigden zich aan, en de deur opende. Juris Vresele stond in de deuropening. Hij leek opgelucht om Raes en Jan te zien.

‘We werden aangevallen in ons huis,’ fluisterde Raes. ‘We vroegen ons af hoe het met jou ging. Alles lijkt hier rustig. We kwamen je waarschuwen.’
‘Kom binnen, maar wees stil,’ zei Juris.
In de gang die naar de hal van Juris leidde, en op de trap die naar de slaapkamers steeg, zagen Raes en Jan dan hetzelfde tafereel als in hun huizen. Drie mannen lagen dood op de vloer. Mergriet Mutaert was bezig klonterend bloed op te kuisen. De twee zonen van Juris, Gerolf en Gillis, stonden daar ook, wapens in de hand.
‘We moesten drie mannen doden,’ legde Juris uit.
Hij leek nog wat in schoktoestand. Hij was blij met iemand anders te kunnen praten.

‘Ik hoorde inbrekers de voordeur openen. Natuurlijk was ik vergeten een balk vóór de deur te steken. Ze braken het slot open. Ik koorde een ongewoon geluid. Ik nam mijn zwaard. Ik vocht tegen drie mannen met mijn zwaard, hier in de gang. Ik slaagde erin twee mannen te doden. Ik verraste de eerste op de trap. Ik ben een redelijk goede zwaardvechter, hoor! Ik had niet veel moeite met hem. Hij was trouwens ook verrast. Ik sloeg mijn zwaard rats door hem heen! De tweede was taaier. Veel taaier! Hij moet een huurling geweest zijn. Hij wist hoe met een zwaard om te gaan! We vochten een hele poos. Waarschijnlijk slechts seconden, maar mij leken ze een eeuwigheid lang. De derde man kwam vooreerst niet tussen. Het was moeilijk om te bewegen in de gang! Hij droeg een lans. Mijn twee zonen sliepen beneden. De jonge Gillis, nauwelijks vijftien, hij stormde plots de gang in, schreeuwend zoals een berserker, met een goedendag in zijn handen. Hij verraste de derde man volledig, en duwde zijn piek in de buik van de vent. Hij duwde en duwde, tot de man tegen de muur smakte. Dat deed de tweede man aarzelen, en ik kon ook hem dood steken met mijn zwaard. Gerolf kwam later in. Gerolf is een monnik! Toch had ook hij een zwaard in zijn handen. Gelukkig moest hij het niet gebruiken. Hij is vervuld van afschuw met wat er hier gebeurde. De jonge Gillis bleef maar zijn goedendag in het lichaam van de derde man stoten. Ik denk dat hij de man vijf of zes maal heel erg geraakt heeft! De verdomde dief overleefde dat niet. Het was de eerste maal dat Gillis iemand doodde! Zijn moeder troost de jongen nu. Zijn broeder, Gerolf, is ook nog in schoktoestand. Ik doodde twee mannen! Uiteindelijk sloeg de tweede man grijs uit bij wat hij zag dat Gillis deed. Gillis draaide zich ook naar hem, zie je. We vielen de man van twee kanten aan. Wat is er met jullie gebeurd? Wat doen jullie hier?’

Raes van Lake en Jan Denout legden uit wat er gebeurd was bij hen thuis. Juris nam hen mee naar zijn hal, waar Mergriet Mutaert met haar twee zonen zat. Juris gaf hen een beker sterke wijn. De vrienden zaten verbouwereerd aan de tafel.
‘We moeten naar onze andere vriend, de schipper,’ zei Jan Denout, nadat hij zijn wijn in eenmaal had binnen geslurpt.
‘Een ogenblik,’ protesteerde Raes. ‘Mijn knieën knikkeren nog onder mij. Wat zullen we doen?’
‘Ja,’ fluisterde Juris, zodat Mergriet al de verschrikkelijke details niet hoorde. ‘We hebben acht lijken op onze handen, om die eventueel van de schipper nog niet te rekenen. We kunnen het bloed wegwassen, en al de tekens van een gevecht in onze huizen tegen morgenvroeg doen verdwijnen. We moeten de lichamen kwijt geraken. We moeten doen alsof er niets in onze huizen is voorgevallen.’
‘We moeten beroep doen op de mannen van de baljuw,’ herhaalde Jan Denout.
‘Nooit! Vergeet dat!’ riep Raes van Lake. ‘We zijn hier op tegen enigen van de rijkste, machtigste Leliaerts van Gent. De baljuw en de schepenen zullen ons lang ondervragen, ons uithoren. Misschien geloven ze ons wel. Ze zullen echter nooit de Grutere en de andere ridders veroordelen! Neen, we moeten de lichamen zien kwijt te geraken, en doen alsof er niets gebeurd is! We moeten doen alsof onze neuzen bloeden, niets meer. Ik weet waar de

moordenaars elkaar moeten ontmoeten na hun zogezegde moorden. Ik zeg, laat ons die mannen die daar op hen wachten, een bezoekje brengen!'
'Akkoord,' knikte Juris Vresele. 'Laat ons hen een bezoek brengen. Dat is de enige oplossing. Ik zou wat graag die mannen uitroken!'
'Ik ook,' bevestigde Raes van Lake. 'Al die fijne heren zitten op dit eigenste ogenblik te wachten. Ze wachten in een opslagplaats nabij de Ketelgracht. We moeten proberen hen ook erg pijn te doen. Zo erg, dat ze dun trucs morgen niet opnieuw tegen ons beginnen. We zijn met zes. Gerolf en Gillis kunnen meekomen. Wat met de schipper?'
'Ik zeg, we gaan eerst naar de Ketelgracht om de heren, de opdrachtgevers te verrassen,' stelde Raes voor.
'Neen,' weigerde Jan Denout. 'Jullie twee gaan al naar de opslagplaats om te zien wat jullie kunnen doen. Ik loop naar het huis van Arnout. Arnout kan zichzelf verdedigen, maar het minste wat we kunnen doen is en kijkje bij hem te gaan nemen, zo nodig hem te waarschuwen.'
'Ja,' ging Raes van Lake akkoord. 'Dat is wat we moeten doen. We kunnen Arnout niet alleen laten. Ga jij naar Arnout, Jan. Wij zullen rond de opslagplaats van de Grutere sluipen. Kom terug zo snel als jullie kunnen. Ga ook naar Wouter de Smet als jullie dat kunnen. Breng hem mee. De schipper kan de lichamen voor ons kwijt geraken. We kunnen ze in één van zijn boten laden aan de Braembrug, niet ver van de Kalanderberg, dicht bij de Brabantstraat en de Brabantdam. Hij kan hen op de Schelde ver weg brengen, en de lichamen ergens op de Schelde of de Leie in het water werpen, ver van Gent!'
'Dat ga ik doen,' nam Jan Denout aan. 'Ik kom naar de opslagplaats zo snel ik kan.'
Jan liep al het huis van Juris Vresele uit.

'Kun je het alleen aan, hier, Vrouw?' vroeg Juris Vresele aan Mergriet.
'Dat kan ik! Jij, doe wat je moet doen. Maar ik heb Gerolf nodig. Geef hem aan mij. We zullen het huis wassen en de lichamen naar onder de Braembrug brengen. Neem Gillis, maar breng hem terug naar mij, gezond en wel, hoor je, Juris Vresele? Ik wil mijn zoon in leven en zonder kwetsuren terug! Anders zal ik de rest van mijn leven geen woord meer tegen je zeggen. Ik zou nog liever in een begijnhof gaan wonen dan nog met je te praten. Hoor mijn woorden! Breng mijn Gillis terug naar mij!'
'Ik beloof het, Vrouw,' huiverde Juris. 'Ik zal je onze zoon terugbrengen.'

Ze talmden daarna niet langer. Raes van Lake, Juris Vresele en Gillis Vresele gingen weg, de nacht in. Jan Denout was ook al het huis uit. Ze namen elk een goedendag, een zwaard en een dolk. Juris had ook *haubergeons* in maliën voor hun drieën. Ze namen eveneens twee kruisbogen mee. Juris droeg een zeer oude kruisboog, die hij nog van zijn vader geërfd had. Gillis wierp een eerder nieuwe boog over zijn schouder. Die was veel lichter dan de oude kruisboog, maar kon niettemin ook bouten afschieten met grote kracht. Gillis oefende veel met die boog. Juris wist dat zijn zoon zeer goed kon mikken en raken.

De drie mannen slopen door de gitzwarte straten. Soms verscheen de maan door de wolken om hen de weg te tonen. Raes bracht hen naar de opslagplaats die hij kende, en wist van de Grutere familie te zijn. Het houten gebouw stond nabij de waters van een kanaal. Dat kanaal verbond ten zuiden van het centrum van Gent, ten zuiden van de Kuipe, de Schelde in het oosten met de Leie in het westen.
Eerst zagen ze slechts de grote, sombere massa van het gebouw, een houten structuur met een leistenen dak. Ze volgden een nauw pad op de Kouter om dichterbij te komen. Zo zagen ze een vaag licht aan één van de vensters. Ze keken uit voor bewakers rond het gebouw, maar vonden er geen. De samenzweerders leken zich binnen verzameld te hebben. Raes en Juris

slopen dichter en dichter. Ze gingen zeer voorzichtig, gebukt, en tot aan een zwak verlicht venster. Juris Vresele keek naar binnen.
Juris zag een tafel in een hoek van de bijna lege opslagplaats staan. Aan de tafel, vooraan, zat de vroegere vijand en rivaal van Juris, Lievin de Grutere. Met hem zaten Hugen van Lovendeghem, Jehan Panneberch, en Sanders de Mey. Dat waren vier mannen die Juris maar al te goed kende! Nog een andere man stond daar, een man met een vreselijk, hard gezicht. Hij was waarschijnlijk een huurling, misschien de leider van de ingehuurde doders. Ze waren aan het praten. Juris kon delen van het gesprek goed horen.
'Het zal niet lang meer duren,' was de huurling aan het zeggen. 'Ze zullen nu al wel de Vresele man en de van Lake man gedood hebben. De Denout kerel kan iets langer duren. Dan moeten ze op weg zijn naar de smid en naar de schipper. Dat zal meer tijd vragen. Die twee wonen het verst hiervandaan. Ik verwacht dat onze mannen na een uur of zo hier terug zullen aankomen.'
'Waarom ben je er zo zeker van dat ze in hun opzet geslaagd zijn?' vroeg de Grutere.
'Ze kunnen niet falen! Ze zijn strijders. Ze weten hoe te doden. Doden is hun beroep. Ze weten hoe een wapen te hanteren, een zwaard, een bijl, dolken.'

Juris Vresele gaf een teken aan zijn vriend om een beetje verder te gaan. Ze vergaderden achter de struiken.
'Ze zijn met vijf', legde Juris uit. 'De vier kennen we maar al te goed, ze zijn onze rivalen. De vijfde is een huurling.'
'We kunnen de opslagplaats op hen afbranden,' stelde Raes voor. 'Er liggen hier nogal wat droge struiken. We kunnen een vuur aansteken aan die grote schuur, waar ze samen zitten. Daarna gooien we vuur door het venster, en wachten op hen aan de poort. Heb je gezien hoe ze naar buiten kunnen geraken?'
'Er is slechts één poort, en in die poort een kleine deur,' bevestigde Juris. 'Ze zullen naar die deur lopen om zo snel mogelijk buiten te geraken.'
'Jij en ik steken het vuur aan de struiken, en daarna gooien we wat naar binnen door dat venster,' organiseerde Raes. 'Je zoon wacht met de twee kruisbogen. Als iemand door de deur naar buiten loopt, dan laat hij twee bouten los. Wij slaan met de goedendags naar de anderen. Akkoord?'
Juris dacht een paar hartslagen na.
Dan antwoordde hij, 'akkoord! Goed!'

Ze zonden de jonge Gillis naar achter een dikke boomstronk vóór de deur. Raes en Juris wachtten nog enige ogenblikken, tot ze meenden dat Gillis zijn plaats had kunnen innemen en zijn twee bogen had gespannen. Ze slopen weer naar de bergplaats. Dicht bij de vensters, zetten ze drie hopen droge struiken in brand. Eén hoop van klein kreupelhout plaatsten ze naast een berg oud hout, iets verder dan de poort. De vuren zouden opstijgen, groter worden, en de muren in brand steken. Ze brachten de vuren aan, en wachtten een beetje tot ze zeker konden zijn dat de vlammen volop in het hout sloegen. Dan zetten ze twee grote bussels van kleine twijgen in brand. Juris ging naar het venster. Vóór de mannen binnenin een vreemd licht opgemerkt hadden aan de vensters, wierp Raes van Lake een zware steen door het glas. Het glas dat hier aan de vensters geplaatst was, wat wel ongewoon was voor een stapelhuis in Gent, sprong in stukken met veel lawaai. Juris zwierde dan de bussel twijgjes naar binnen. Hij zag de sprankels rood gloeien in de stapelplaats. De bussel brak in stukken, in meer vlammen en rook. Juris liep al naar de andere zijde, terwijl Raes een tweede hoop vlammen naar binnen wierp.

Juris Vresele liep naar de zijde van het gebouw, tot op een paar passen verwijderd van de poort en de kleine deur. Een eerste man kwam al hoestend naar buiten. Dat was de leider van de huurlingen. Juris vroeg zich al af waarop Gillis nog aan het wachten was. De jongen nam slechts zorgvuldig doel. Hij wou niet missen en zijn vader ontgoochelen. Plots sloeg de bout van een kruisboog hard in, recht in de borst van de huurling. De man droeg een dikke, lederen wambuis. De bout vloog echter minstens een voet lang zijn longen in. De man greep naar zijn borst. Hij werd ook een drietal voet naar achter geworpen, weer het stapelhuis in. Hij botste zo in de massa mannen die hem volgden, en het was Sanders de Mey die hem opving. Ze vielen beiden op de grond, de huurling bovenop Sanders. Een tweede bout zwiepte door de lucht, en trof Jehan Panneberch aan de linkerzijde in de borst. Jehan keek even verbaasd neer, zag de bout in zijn hart steken, en hij zeeg zijwaarts neer.

Juris Vresele en Raes van Lake vielen dan aan bij de poort, schreeuwend zoals een bataljon Barbaarse strijders. Ze botsten op Hugen van Lovendeghem, de volgende man om weg te lopen van het vuur. Juris Vresele ramde zijn goedendag in de buik van Hugen. Hij liet het wapen daar steken. Hugen zou sterven in langzame, zeer pijnlijke doodsstrijd. Juris zag een zwaard naar zich toekomen, door de lucht klieven en naar zijn schouder slaan. Hij wierp zich terzijde, struikelde, enviel in het gras.

Juris zag met afgrijzen Lievin de Grutere zijn zwaard hoger heffen met beide handen. Wanneer dat zwaard naar beneden zou komen, zou het leven van Juris beëindigd worden. Juris zag al de triomferende ogen en grijns van Lievin, maar dan vertrok het gans gezicht van zijn tegenstander zich in een rictus van haat en pijn. De piek van een goedendag verscheen uit de borst van de Grutere. Bloed sproot overvloedig over Juris Vresele.
Lievin de Grutere ook keek verbaasd. De piek bewoog zich, trok een grotere snede, sneed van boven naar onder, zijwaarts, nog steeds Lievin op de goedendag houdend, die aan zijn rug was binnen gestoken. Juris Vresele zag de ogen van de man wegdraaien. Bloed kwam op uit zijn mond. Lievin gulpte, stikte blijkbaar, en viel naar voor. Achter hem stond een grijnzende Raes van Lake, in het oplaaiend vuur als een duivel uit de hel.
‘Dat was wat die kerel verdiende,’ zei de sterke stem van Raes van Lake. ‘Ik had alleen maar graag zijn ogen gezien!’
‘Dat heb ik wel gedaan,’ antwoordde Juris dankbaar. Hij stond op, en veegde het bloed van Lievin uit zijn gezicht.
Juris Vresele keek naar de deur. Niemand scheen nog naar buiten te komen.
‘Neen, we kregen hen allen,’ zei Raes van Lake. ‘Ik hoop slechts dat ze niet nog meer huurlingen tegen onze schipper en tegen de smid gezonden hebben.’

Op dat ogenblik werden de eerste vlammen uit de vensters van het gebouw getrokken. Vuur sloeg ook uit de deur. De bewakers van Gent zouden nu snel de brand zien. Mannen zouden in allerijl aan komen rennen.
‘We moeten gaan,’ meende Raes. ‘Wat doen we met Sanders de Mey?’
Juris ging naar Sanders toe. Sanders durfde niet recht gaan staan, want een jongen met wilde, kwade ogen stond naast hem en richtte een kruisboog, opgeladen met een pijl, naar zijn buik.
‘Sanders,’ begon Raes van Lake, ‘je bent niet meer waard dan een zak vol mest. Je had beter moeten weten dan ons aan te vallen. Nu! Ik ga je laten leven. Mar je was hier nooit, en zeker niet vannacht. Je weet niets af van wat er hier gebeurd is. Ik weet niet waarom ik zo goedmoedig ben. Voldoende mannen werden deze nacht echter al gedood, een dozijn mannen! Als je ooit zelfs maar een half woord vertelt over wat er hier gebeurd is, zelfs als je stomdronken bent, dan zullen alle duivels uit de hel over je losgelaten worden. Al de leden van je familie, hoever ook in relatie, zullen dan gedood orden. Begrijp je dat? We zijn

voldoende talrijk om wraak op je te nemen! Van nu af aan, zul je zeer lief en meegaand blijven ten overstaande van de smid Wouter de Smet. Zeer lief! Je zult hem niet langer teisteren en belasteren! Heb je me gehoord?'
Sanders de Mey, een nogal dikke jongen, knikte. Hij lag in doodsangst.
'Eis nooit enig boetegeld van ons, vermeld nooit onze namen, of je zult gedood worden. Begrijp je me?'
De Mey knikte weer.
'Goed. Sta dan recht en loop weg. Stop slechts wanneer je aan je huis komt. Morgen wil ik je niet meer in Gent zien. Rijd maar naar je herenhuis in Dendermonde, en kom daar minstens een maand niet uit. Kom niet in de omgeving van Gent! Als je eerder terugkomt, over ons praat, dan zul je snel een dolk vinden tussen je twee schouderbladen op een ogenblik dat je zoiets het minst verwacht. Is dat begrepen?'
De Mey knikte frenetiek meerdere malen.
'Loop dan weg, loop, voor ik van gedacht verander,' schreeuwde Raes van Lake.
Sanders de Mey vluchtte weg in de duisternis van de Kouter.

Gillis, de jongeman, plaatste zijn kruisboog aan zijn oog, maar Juris Vresele legde zacht zijn hand op de boog en schudde van, 'neen', naar zijn zoon.
'Loop jij nu maar naar huis, Gillis,' zei Raes van Lake zachtjes. 'Zorg ervoor dat die dode lichamen ongezien de Braembrug bereiken. Ik moet nog even hier wachten op de anderen.'
Juris en Gillis Vresele keken naar de vlammen die nu gretig uit de vensters en uit de deur van de opslagplaats van de Grutere sloegen. Het gebouw zou snel vernield worden.
Juris en Gillis liepen over de Kouter naar de Brabantstraat langs de kortste weg. Juris keek naar zijn zoon. De jongen was nog maar net vijftien jaar oud, maar hij had drie mannen gedood vandaag! Nooit had hij enig teken van speciale opwinding getoond. De jongen bleef kalm en efficiënt.
'Aan wat voor een merkwaardig wezen heb ik het leven gegeven?' vroeg Juris Vresele zich af, terwijl hij probeerde zijn zoon te blijven volgen. 'Deze is groter dan ik!'

Raes van Lake stond met slechts zijn zwaard en een dolk in de handen, niet meer dicht bij de opslagplaats, maar toch ook niet ver er vandaan. Grote vlammen sloegen nu uit het dak. Een aantal leistenen waren al verhit, en vlogen hoog op.
Een tijdje later zag hij Wouter de Smet en Jan Denout aan komen lopen over de Kouter. Hij wuifde naar hen. Ze kwamen bij hem staan. Raes moest een en ander uitleggen.
'We doodden hen allen,' zei hij moe, 'allen, behalve Sanders de Mey. Sanders zal ons niet meer lastigvallen. Hij zal zijn broek vol doen telkenmale hij ons ziet. De moordenaars hadden de opdracht mij te doden, Juris, Jan, en daarna ook hun vuil werk doen met jullie, Wouter en Arnout. Maar waar is Arnout?'
'Arnout brengt al een kleine, platbodem boot naar de Braembrug. Hij zal de lijken aan boord nemen. Hij was akkoord om die de Schelde af te zeilen of te duwen. Hij zal de lichamen ver van Gent overboord gooien. De stroming is daar sterk, zei hij. De stroom zal de lichamen nog meer naar het noorden sleuren, richting Antwerpen. Het zal een lange tijd duren tot de lichamen gevonden zullen worden, waar ze aan de oppervlakte zullen verschijnen, en daar zal niemand weten wie ze zijn.'
'Een goede, betrouwbare man, Arnout,' waardeerde Raes. 'Laat ons van hier weggaan, en hem gaan helpen.'

De mannen liepen naar het huis van Raes van Lake, dan naar dat van Jan Denout. Ze namen de vijf lichamen op en brachten die in twee handkarren naar tot onder de Braembrug. Hun werk was gevaarlijker dan ze gedacht hadden, want het gans zuidelijk kwartier van Gent was

in onthutsing geslagen door de brand. De klokken van meerdere torens klonken somber. Veel mannen liepen al in de straten, in de richting van de brand.
Raes, Jan en Wouter trokken hun kappen over hun gezichten terwijl ze hun handkarren verder duwden. Ze hadden vuile zakken over de lijken geplaatst. Ze brachten hun macabere lading tot onder de Braembrug. Ze vonden daar de boot van Arnout de Hert. Ze wierpen de lijken in de boot, en bedekten hen met planken en met zakken.
Arnout voegde nog meer zware doeken toe. De mannen zwegen, terwijl ze dit alles deden. De dode mannen van bij Juris Vresele waren reeds in de romp van de boot geplaatst.
Zonder een woord te zeggen duwde de Hert nadien zijn boot vrij, het kanaal op. Nadien zocht hij de stroming van de Schelde op. Hij liet zijn boot langzaam naar het midden van de stroom glijden. Later, buiten Gent, trok hij een klein zeil op. De boot won weer aan snelheid. Ze verdween in de donkerte van de nacht, Gent uit.

Raes, Juris, Jan en Wouter keerden naar huis terug. Raes, Juris en Jan hielpen nog hun vrouwen verder de trappen en de gang proper te schrobben. In de morgen, wanneer Raes en Juris hun dienaars mochten verwachten, hoopten ze dat die mannen en vrouwen niets anders zouden bemerken dan de vernieuwde properheid van de ingang.

Daarna begon het wachten. Zou toch nog iemand hen beschuldigen van moord op enigen van de zogezegde beste jongemannen van de stad? Welke fout hadden ze achter gelaten, waar? Had iemand hen toch nog herkend in de Kouter?

3.4. De kroniek van Fulk. Het Verdrag van de Ongerechtigheid. 1311-1315

Op de 27ste april van 1311 gaf Paus Clemens V de pauselijke bulle Rex Gloriae uit. In die brief annuleerde hij al de pauselijke akten die Koning Filips IV de Schone beschuldigden van kwade bedoelingen. De Franse diplomatie en druk hadden gezegevierd.

Op de 15de oktober 1311 verbrak de koninklijke gezant voor Vlaanderen, Enguerrand de Marigny, vanuit de koninklijke stad van Doornik waar hij zijn tijdelijke residentie had genomen, de diplomatieke stilte. Hij legde uit welke onderhandelingen hij gevoerd had met Graaf Robrecht van Béthune. Hij legde de nadruk op de slechte raad van de zoon van de graaf, Lodewijk van Nevers. Marigny beweerde dat de twisten tussen vader en zoon slechts een list waren om het Vlaams volk op te hitsen tegen de koning. Hij las in het openbaar brieven van Filips de Schone voor, brieven gegeven op de 6de oktober van 1311, waarin de koning eiste dat de graaf zich zou komen rechtvaardigen voor zijn daden en uitspraken bij het Parlement van Parijs. De graaf van Vlaanderen zou moeten komen uitleggen in persoon welke de grieven waren die hij tegen Frankrijk voelde wegens het bondgenootschap van Frankrijk met Henegouwen, betwist door Vlaanderen. Marigny zond copies van die brieven naar al de vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen. De koning wou zo de tweedracht zaaien tussen de steden van Vlaanderen en de graaf, op een wel zeer verraderlijke wijze.

Marigny zei aan de vertegenwoordigers van Vlaanderen dat ze niet mochten vergeten dat de koning hun soevereine heer was. Wanneer een gewone man uit Vlaanderen een beroep deed op de koning voor een onrechtvaardigheid begaan aan hem, dan kon de koning de graaf voor zijn gerecht dagen, zo nodig met de wapens. De koning was een man van goede wil, zoals de steden in goede wil handelden. Slechts de graaf had niet steeds trouw de overeenkomsten, afgesloten tussen hem en de monarch, uitgevoerd.
Enguerrand de Marigny zei ook hoe in Frankrijk de hertog van Normandië en de graaf van Toulouse hun opstand betreurden, want ze werden bestraft met het verlies van hun landen. De graaf van Vlaanderen verdiende dezelfde straf! Filips de Schone was zeer toegevend en mild gebleven met Graaf Robrecht. De inwoners van Vlaanderen zouden er dus beter aan doen de koning te steunen in plaats van de graaf en zijn ridders. Die heren zochten slechts hun eigen gronden te vrijwaren, te behouden, terwijl het volk haar eigendommen en rijkdommen verloor.
Enguerrand de Marigny preekte zo de ongehoorzaamheid aan de graaf, de opstand tegen de graaf, door de steun van de koning te beloven in elk conflict van de Vlaamse steden tegen het gezag van de graaf.

Robrecht van Béthune, de graaf van Vlaanderen, begaf zich niet naar de zitting van het Parlement van Parijs, vastgelegd op de 3de februari van 1312. Waarom ook zou hij dat moeten gedaan hebben? Zijn vader was tweemaal gevangen genomen na dergelijke sessies! Maar vermits de graaf van Vlaanderen weigerde zich bij de koning te komen rechtvaardigen, dreigde een nieuwe oorlog tussen Vlaanderen en Frankrijk!
Koning Filips de Schone verbood al snel alle uitvoer van wapens uit Frankrijk.

Ondertussen had Lodewijk van Nevers zijn ridders bevolen om zijn kinderen te gaan ophalen in zijn graafschap van Nevers, om hen naar Vlaanderen over te brengen. Hij meende dat ze niet in veiligheid waren in Frankrijk. Als uitvlucht zei hij dat hij de kinderen de Vlaamse taal wou aanleren. Wanneer echter de kinderen en hun escorte het gebied van het Nivernais

verlaten hadden, en op Franse bodem reisden, namen de gezanten van Koning Filips de Schone hen gevangen.

Lodewijk van Nevers had dan niet veel keuze meer. Hij reed naar Parijs om de vrijlating van zijn kinderen te verzoeken aan de koning. De raadgevers van Filips de Schone brachten een lange lijst van beschuldigingen samen tegen Lodewijk, met argumenten die gingen van majesteitschennis tot de verbreking van eden, van verbreking van de vrede en van ophitsing tot opstand van de Vlaamse steden tegen de koning. Lodewijk van Nevers vroeg om met zijn vrienden te kunnen nadenken om die beschuldigingen te weerleggen, maar het hof van Parijs weigerde elk uitstel. Het koninklijk hof dreigde met de woede van de koning op iedereen die maar een woord ten gunste van Lodewijk wou uiten.

Lodewijk van Nevers verscheen zo al de volgende dag aan het hof. Hij was door iedereen verlaten. Hij probeerde zich te verdedigen. Hij daagde de mannen die hem beschuldigden uit tot een duel. Enguerrand de Marigny en Guillaume de Nogaret kwamen niet naar voren. Ze lieten dan toch wat tijd aan Lodewijk om zijn verdediging beter voor te bereiden. De koning gaf de onstuimige Vlaming tijd tot het begin van oktober.

Lodewijk van Nevers vond zich in die periode de virtuele gevangene van Frankrijk, hoewel hij officieel slechts uitgenodigd was om in de Gâtinois streek te verblijven. Het koninklijk hof weigerde weer enige Vlaamse ridders deel te laten nemen aan de verdediging van Lodewijk. Lodewijk bereikte trouwens nooit het kasteel van Moret dat hem als residentie toegewezen werd. Hij werd zonder veel omhaal in een kleine cel van het sterke kasteel van Montlhéry geworpen.
Daar leed Lodewijk van Nevers aan doodsangst! Dit was een cel die men niet levend verliet! Hij smeekte nederig aan de raadgevers van de koning om een andere residentie. Op een antwoord zou hij echter moeten wachten.

Enguerrand de Marigny maakte gebruik van de gevangenname van Lodewijk van Nevers om de graaf van Vlaanderen te doen toegeven aan de Franse eisen. Vlaamse en Franse afgezanten onderhandelden weer over een nieuwe vorm van het Verdrag van Athis-sur-Orge te Pontoise. Ze ondertekenden een nieuw verdrag, het Verdrag van Pontoise, op de 11de juli van 1312. Hierin aanvaardde Koning Filips de Schone de volgende voorwaarden betreffende de bedragen die Vlaanderen zou moeten betalen voor de oorlogsinspanningen van Frankrijk.

1. De tienduizend pond interesten konden afgekocht worden door de eenmalige betaling van zeshonderdduizend pond Tournois.
2. Voor de betaling van de andere tienduizend pond interesten jaarlijks, zou de koning in eeuwige eigendom de kasselrijen van Lille, Douai en Orchies bekomen.
3. De graaf van Vlaanderen mocht de steden van Vlaanderen verzoeken te betalen voor de interest van de tienduizend pond, waarvoor hij zijn rechten op de kasselrijen van Lille, Douai, Orchies en de heerlijkheid van Béthune afstond aan Frankrijk. De koning beschouwde deze interest een cadeau van zijn kant aan de graaf van Vlaanderen, waarvoor de graaf hem hulde moest betuigen.
4. Alle zogenaamde misdaden van de graaf gepleegd tegen de koning werden hem vergeven.
5. Alle handel tussen Vlaanderen en Frankrijk wordt weer toegelaten.

Robrecht van Béthune ondertekende dit verdrag, waarbij hij ook de heerlijkheid van Béthune afstond aan de koning van Frankrijk, in ruil voor een rente van tienduizend pond. Robrecht kan dit verdrag ondertekend hebben om te hopen zo zijn zoon, Lodewijk van Nevers en diens

kinderen uit de gevangenschap te kunnen verlossen. De koning liet Lodewijk niet vrij, maar Lodewijk ontsnapte zelf wel uit zijn gevangenis van Moret.

Enguerrand de Marigny verzekerde de graaf van Vlaanderen dat de overhandiging van de drie kasselrijen slechts een formaliteit was, die de eer eiste. De koning zou onmiddellijk die kasselrijen teruggeven aan de graaf, als een genadevolle, koninklijke gift. Marigny beloofde dat de bekrachtiging van het Verdrag van Pontoise niet zou gebeuren vóór de graaf langs koninklijke brieven terug in het bezit was gekomen van de kasselrijen.
De kanselier van Vlaanderen koesterde ernstige twijfels en wantrouwen betreffende dit plan. Hij verklaarde dat de graaf van Vlaanderen geen afstand kon doen van zijn geërfde domeinen. Hij weigerde het zegel van Vlaanderen op het document te plaatsen. Weer nam een andere grafelijke hoveling het zegel op, en tekende ermee de overeenkomst van Pontoise voor Vlaanderen.

In een andere transactie moest de koning aan de stad Brugge de charters met de vrijheden van de stad, die in 1301 aangeslagen werden, teruggeven. De keures werden bewaard in de abdij van Sint Vaast te Arras. De koning hield er echter weinig van die vrijheden herin te richten! Hij beval aan zijn grootmeester van de kruisboogschutters, Pierre de Galard, om al de keures in beslag te nemen. Pierre de Galard zond op zijn beurt de koninklijke gouverneur van Douai, Baudouin de Longwez, om de keures te gaan ophalen te Arras.

Twee afgevaardigden van Brugge, Jan Balkaert en Jacob d'Aire, hoorden van de zaak. Ze reden naar Arras, en kwamen ongeveer tezelfdertijd als de gezant van Pierre de Galard aan. Ze bepleitten hun zaak zo goed, dat de abt van Sint Vaast twee koffers met de keures aan de Vlaamse gezanten gaf! De Vlaamse vertegenwoordigers beloofden de koffers naar de koning te brengen. Wanneer de Vlaamse gezanten aan het hof van Parijs aankwamen, antwoordde de koning dat hij later over de zaak zou beslissen, tijdens een zitting van het Parlement. Ondertussen beval hij de Vlamingen de koffers terug te brengen naar Sint Vaast.

De Vlaamse afgevaardigden hadden tegen dan ook begrepen waarom de koning van Frankrijk van de poorters van de steden van Vlaanderen had bekomen om voor de tienduizend pond per jaar de enorme som van zeshonderdduizend pond in huidige waarde te voorzien. De koning had de munt ondertussen weer gedevalueerd. In feite zou Vlaanderen minstens achthonderdduizend pond moeten betalen!

Koning Filips noopte de graaf van Vlaanderen dan nog andere voorwaarden te aanvaarden. Deze waren:

1. De graaf moest de koning gehoorzamen en de vrede bewaren.
2. Zonder verder uitstel moesten de vestingen van Vlaanderen afgebroken worden.
3. De graaf moest verzekeren dat slechts die schepenen, baljuws en provoosten zouden verkozen worden, die voorstanders waren van de vrede met Frankrijk. De graaf moest een eed afnemen van zijn raadgevers om geen andere kandidaten voor te stellen.
4. Als één van de raadgevers van de graaf zich zou uitspreken tegen de vrede, dan moest de graaf hem uit Vlaanderen verbannen.
5. De graaf moest al de mannen die opstandelingen en vijanden van de koning hielpen, ophitsten en aanmoedigden, straffen.
6. De graaf moest iedereen straffen die probeerden het volk van de vrede af te houden, of die zou spreken tegen de koning en de koninklijke raadgevers.

7. De graaf moest alle ontvangers van taksen in Vlaanderen een eed doen zweren. De ontvangers mochten volgens die eed niet één pond uitgeven, tot de bedragen die aan de koning moesten betaald worden ook aan de koning overhandigd waren.
8. De graaf moest onmiddellijk de opstandelingen tegen en de vijanden van de koning straffen, alsook alle mannen die de vrede geweld aandeden.

Nadien zond de koning nog andere gezanten naar de graaf van Vlaanderen, om de graaf uit te nodigen zijn huldebetuiging te komen geven aan de koning, zoals bepaald door het Verdrag van Pontoise. Koning Filips de Schone raadde tevens de graaf aan om de militiestrijders van Vlaanderen eerder uit te zenden om te gaan vechten tegen de Sarrazijnen dan tegen Frankrijk.

Ondertussen had Lodewijk van Nevers dan toch de toelating gekregen om in een hotel van Parijs te kunnen wonen. Het hotel behoorde toe aan zijn vader. Lodewijk vroeg om zich vrij te mogen bewegen. Hij kloeg over de gestrengheid van Guillaume de Nogaret. De koning weigerde echter om hem de vrijheid te geven. Ten slotte ontsnapte Lodewijk van Nevers uit Parijs op de 6de januari van 1313. Hij reed naar Gent, maar bleef aan de rechterkant van de Schelde, waar de landen van de graaf van Vlaanderen niet tot Frankrijk behoorden, maar tot het Duits keizerrijk.

Koning Filips vorderde direct Lodewijk van Nevers op om naar het hof van Parijs terug te keren. Lodewijk moest daar terug zijn binnen de zes weken. Zo niet, zou het hof hem van hoogverraad beschuldigen. De koning vormde dan een comité binnen het Frans Parlement, waarin zetelden Enguerrand de Marigny, Guillaume de Nogaret, Pierre d'Issy, en nog andere koninklijke raadgevers. Dit comité verklaarde snel dat Lodewijk van Nevers alle rechten verloren had op het graafschap Nevers en op zijn erfenis van Vlaanderen.

Lodewijk van Nevers antwoordde op deze veroordeling door een plechtig beroep te doen op de paus en op de keizer. Op Pasen van 1313, liet hij een brief aflezen, eerst in de kerk van de Fremineuren van Gent, in de aanwezigheid van een groot aantal ridders en poorters, die zich zijn zaak ter harte hadden genomen.
Lodewijk protesteerde heftig tegen de tirannie van de koning van Frankrijk. Hij ook had een lijst opgemaakt van alles wat de koning gedaan had om Vlaanderen te vernederen in de laatste tien jaar.
Hij schreef dat zijn tegenstand tot het Verdrag van Athis-sur-Orge, het Verdrag van de Ongerechtigheid, waarop hij trouwens zijn zegel niet geplaatst had, gerechtvaardigd was. Hij kloeg over de pogingen zijn leven te beëindigen en over de aanslagen op zijn kinderen. Die misdaden tegen zijn persoon leken erop te wijzen dat de koning zijn familie wou doen verdwijnen, de dynastie van de graven van Vlaanderen wou uitroeien. Door dit te bereiken, zou de koning het veel gemakkelijker krijgen om het graafschap dat hij begeerde voor haar rijkdom, in te lijven in de koninklijke domeinen.
Lodewijk van Nevers analyseerde verder de beschuldigingen die tegen hem ingebracht werden. De personen die een oordeel over hem hadden uitgebracht, noemde hij gewone mannen, of edellieden van duistere afkomst. Die konden niet rechtmatig een *pair* van Frankrijk beoordelen, niet volgens de wet, niet volgens het recht, niet volgens de traditie, niet volgens hun rang, niet bij eer, niet volgens de rede, en niet volgens God, niet bij de natuur en niet bij de goede zeden! De meesten van die mannen konden rekenen op een deel van zijn erfenis!
Lodewijk van Nevers schreef en eiste beoordeeld te worden door zijn *pairs*, niet door het volk, en niet door de Koninklijke Raad. Hij beschuldigde dan ook rechtstreeks Enguerrand de Marigny en Guillaume de Nogaret bij naam, van schanddaden en van misdadige handelingen

tegen zijn persoon. Lodewijk herinnerde zelfs aan de aanslag van Guillaume de Nogaret op het leven van Paus Bonifatius VIII. Hij beschuldigde de voorvaders van Nogaret van ketterij, waarvoor ze trouwens aan de staak verbrand werden.

De paus antwoordde nooit op het pleidooi van Lodewijk van Nevers. Hij zocht de vrede te bewaren. Hij kloeg wel over de oorlogszuchtige bedoelingen van Lodewijk van Nevers.
Ook Keizer Hendrik van Luxemburg antwoordde niet aan Lodewijk van Nevers. Hij stierf op de 24ste augustus, bij zijn terugkeer van zijn Italiaanse veldtocht.

We moeten hier toch even herinneren aan hoe de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre de koning van Duitsland bijstonden op zijn veldtocht in Italië. Filips van Chieti stierf in Napels, in dienst van de keizer. Gwijde van Namen stierf in Italië tijdens een epidemie van een ziekte. Beiden streden ze in het leger van de koning. Hendrik van Vlaanderen diende eveneens de koning. Hij kreeg het graafschap van Lodi als beloning, en werd de heer van Pisa. Veel ridders van Vlaanderen streden samen met deze zonen van Graaf Gwijde in Italië, met en voor de koning van Duitsland. Ze dachten aan de kandidatuur van Lodewijk van Nevers als koning van Duitsland. Ze vormden echter een te zwakke partij in Duitsland om veel gewicht achter dat voorstel te kunnen werpen.

Graaf Robrecht van Béthune werd in die tijd uitgenodigd naar Parijs, om er het feest van Pinksteren te vieren, en om een plechtigheid bij te wonen van alle Franse baronnen die de koning wilden vergezellen op een kruisvaart. Het idee tot een nieuwe kruisvaart lag nauw aan het hart van de paus. Het Frans hof legde de nadruk op de aanwezigheid van de graaf van Vlaanderen. Vlaanderen was rijk, en kon veel ridders meebrengen.
Robrecht van Béthune reed eerst naar Arras om daar te overleggen met de gezanten van de paus. Met deze sprak hij zeer levendig over zijn grieven ten aanzien van Enguerrand de Marigny. Hij beschuldigde Marigny hem in de luren gelegd te hebben door hem de kasselrijen van Lille, Douai en Béthune te laten overdragen als garantie voor de betaling van de bedragen bepaald in het verdrag van Athis-sur-Orge. Graaf Robrecht bekloeg zich over het feit dat hij die streken nooit meer zou terugkrijgen als deel van Vlaanderen.

Koning Filips de Schone riep Robrecht van Béthune plechtig op zijn reis verder te zetten, en hem hulde te komen betuigen te Parijs. Graaf Robrecht antwoordde door te stellen dat de eed van trouw steeds gegeven werd voor het geheel graafschap, inclusief Lille, Douai en Béthune. Hij kon geen andere eed geven, geen andere hulde. De koning vroeg ook weer de afbraak van de vestingen en de levering van de vijfhonderd strijders beloofd in het verdrag. Robrecht van Béthune weigerde. Hij meldde aan Enguerrand de Marigny dat de koning slechte raad gekregen had om zulke onderwerpen van betwisting nu weer aan te snijden.

Koning Filips de Schone bereidde zich dan voor op een nieuwe oorlog tegen Vlaanderen. Hij hief nieuwe taksen, waaronder ook speciale taksen op de stad Parijs. Hij belastte meer de Vlaamse handelaars die in de hoofdstad gevestigd waren, dan de andere kooplui.

De koning deed ook een beroep op Koning Edward II van Engeland voor sancties tegen de Vlaamse steden. Op de 13de juli van 1313, op aanvraag van de koning van Frankrijk, nam Koning Edward II al de Vlaamse handelaars gevangen in de havens van Engeland, behalve dan de handelaars van Ieper. Koning Filips de Schone meende dat de mannen van Ieper meer geneigd waren hem te helpen met zijn aanspraken.

Die daden tegen de vrije handel veroorzaakten veel leed in Vlaanderen. De oorlogen hadden al grote delen van het platteland verwoest. De handel met Picardië verliep zeer moeizaam. Nu viel Filips de Schone de Vlaamse weverij aan, en de handel van Vlaanderen met Engeland.
De vertegenwoordigers van de steden van Vlaanderen bespraken de eisen van het hof van Parijs op een vergadering van het Parlement van Vlaanderen, gehouden te Kortrijk. De steden toonden zich bereid om toe te geven aan de eisen van de Franse koning.

Graaf Robrecht van Béthune vertoefde toen nog steeds te Arras. Hij ondertekende daar een nieuw verdrag met de koning van Frankrijk. Hij ondertekende het finaal document in de aanwezigheid van Kardinaal Nicolas Caignet, de biechtvader van de koning. De harde Franse eisen van dat document, waren dezelfde als diegene die ook al stonden in het Verdrag van Athis-sur-Orge, met verduidelijkingen.

1. De versterkingen en vestingen van de Vlaamse steden moesten afgebroken worden, te beginnen met die van Brugge en van Gent.
2. Het kasteel van Kortrijk zou als garantie overgedragen worden aan een Frans garnizoen.
3. Een groot aantal gijzelaars werden aan de koning van Frankrijk overhandigd, onder wie de zoon van de graaf, Robrecht van Cassel.

Robrecht van Cassel gaf zich over als gevangene van Frankrijk. De Fransen brachten hem over naar Pontoise, daarna naar Verneuil.
De Vrede van Arras duurde niet langer dan negen maanden!

In juni van 1314 beval Koning Filips de Schone weer aan zijn sergeanten om Lodewijk van Nevers gevangen te nemen. De koning vreesde meer en meer de stijgende, volgens hem nefaste invloed van Lodewijk op de Vlaamse steden.
Op de 26ste juni van 1314 publiceerde Lodewijk van Nevers een nieuw protest tegen de vervolging van Vlaanderen door Koning Filips IV. De steden van Vlaanderen liepen naar de wapens. Ze verjoegen de koninklijke baljuw uit het kasteel van Kortrijk.

De Franse reactie kwam snel. Op de 1ste augustus van 1314 riep Koning Filips de vertegenwoordigers van de steden van het koninkrijk naar een grote vergadering te Parijs. Op de zitting legde Koning Filips, met Enguerrand de Marigny aan zijn zijde, uit waarom hij hen naar Parijs geroepen had. Hij vertelde hoe Graaf Robrecht van Béthune en de Vlaamse steden weigerden de vrede met Frankrijk te bewaren. Hij vroeg nieuwe subsidies om oorlog te voeren in Vlaanderen.

Op de 11de augustus van 1314 riep de koning van Frankrijk nogmaals Graaf Robrecht van Béthune op zich te komen rechtvaardigen tijdens een zitting van het Frans Parlement. Robrecht moest naar Parijs komen binnen de dertig dagen. Deed hij dat niet, dan zou Vlaanderen geëxcommuniceerd worden. Eender welke Vlaming die in de handen van de koning viel, zou zonder omhaal, zonder proces, terechtgesteld worden. De spanning steeg daarmee weer hoger.
Robrecht van Béthune zond vertegenwoordigers naar Parijs, maar hij bleef weigeren om in persoon te komen. Hij wist wat hij kon verwachten. De koning weigerde de vertegenwoordigers te ontvangen en te aanhoren. Guillaume de Nogaret verklaarde in de naam van de koning al de landen van de graaf van Vlaanderen verbeurd en aangeslagen. De aartsbisschop van Rheims en de abt van Saint-Denis spraken dan de excommunicatie uit over Vlaanderen. Ze deden dat te Doornik, op de trappen van de kerk van Onze-Lieve-Vrouw.
Opnieuw was het conflict met Vlaanderen tot op het zenit gebracht.

De Vlaamse steden waren de oorlog met Frankrijk alweer begonnen. Ze veroverden snel het kasteel van Helchin en legden een beleg aan het garnizoen van Lille.
Vier Franse legers vielen toen de grenzen van Vlaanderen aan!
Een leger met aan het hoofd de koning van Navarra, de oudste zoon van de koning, zette zich op mars en bezette Douai.
De graaf van Evreux, de broeder van de koning, marcheerde om Lille te ontzetten.
De graaf van Valois reed Doornik binnen. Doornik bleek minder en minder bereid trouw te blijven aan de koning.
Ten slotte bewoog nog een ander leger, geleid door Filips van Poitiers, de andere zoon van de koning, zich naar Saint-Omer.

De milities van Vlaanderen stonden klaar. Ze voelden zich gereed en bereid om de strijd weer aan te vangen. Tot hun grote verbazing stelde plots Enguerrand de Marigny een wapenstilstand voor.
Onderhandelingen begonnen, en een overeenkomst werd ook nu bereikt. Op de 13de september van 1314 bevestigde de oudste zoon van de koning, de koning van Navarra, die wapenstilstand. De eerste voorwaarde die Vlaanderen gesteld had om de wapenstilstand te ondertekenen, was de vrijlating van Robrecht van Cassel en van alle andere gijzelaars van Vlaanderen.
Later voelden de Franse edellieden zich beledigd door die voorwaarden, die ogenschijnlijk alle ten voordele van de Vlamingen golden. Het Frans hof beschuldigde Enguerrand de Marigny van omkoperij! Hij zou goud van Vlaanderen ontvangen hebben.
Wat zich echter werkelijk afgespeeld had, was dat Koning Filips IV zich dan toch gerealiseerd had hoe kostelijk een oorlog met Vlaanderen was!

De legers van Frankrijk verlieten Vlaanderen en keerden terug naar huis. Koning Filips IV moest het hoofd bieden aan de groeiende weerstand van zijn edellieden tegen de vele en hoge koninklijke taksen. De edellieden van Artois, van Champagne en van de Vermandois, hadden zelfs de taksen veroordeeld als zijnde onwettelijk. Die mannen werden weldra de '*Alliés*' genaamd, de geallieerden of edele bondgenoten. De leider was de heer van Fiennes, Jean de Fiennes, heer van Bourbourg. Hij was uit liefde getrouwd met een dochter van Gwijde van Dampierre, met Isabella van Vlaanderen. De steden van Vlaanderen en van Artois hadden ook al een confederatie gevormd, gericht tegen het systeem van de hoge taksen van Koning Filips de Schone. De bondgenoten van Artois waren zowel de baronnen als de inwoners van de steden! Ze stelden hun grieven voor aan de koning. Ze verweten de koning zijn eden verbroken te hebben. Had de koning niet gezworen trouw en naar recht te regeren? Jean de Joinville, een oude vriend en biograaf van Koning Lodewijk IX, kloeg het gebrek aan trouw van Koning Filips jegens zijn edellieden aan.
Filips moest toegeven, en meerdere taksen afschaffen. Koning Filips kreeg nu de protesten van zijn edellieden te verduren, zoals de koningen Edward I en Edward II dat in Engeland hadden moeten doen! De oorlog met Vlaanderen werd tijdelijk opgeschort.

De Tempeliers en de dood van Filips de Schone

Eén van de laatste handelingen van Koning Filips de Schone was het proces en de terechtstelling van de Grootmeester van de Tempel Jacques de Molay. De Molay vervloekte de mannen die hem ter dood veroordeeld hadden.

Veertig dagen later stierf Paus Clemens V te Avignon.
Tegen Allerheiligen viel de kardinaal-biechtvader van de koning, één van de belangrijkste aanklagers tijdens het proces, van zijn paard en stierf.
Acht dagen later joeg Koning Filips de Schone aan de oevers van de Oise. De koning kwam verwond terug van de jacht naar het kasteel. Misschien had hij zijn been gekwetst terwijl hij over de brug van Sainte-Maxence reed. Misschien werd hij terzijde gegooid door een wild everzwijn. De wonde etterde. De koning vroeg om naar Fontainebleau overgebracht te worden, waar hij geboren was. Hij stierf op de 29ste november van 1314.
De sterfgevallen waren wel vreemde toevallen na de vervloeking geuit door de Molay! Maar waar ging het proces van de Tempelridders over?

Tijdens de kruisvaarten naar het Heilig Land werden meerdere religieuze, militaire ordes gesticht. De Tempel, de Hospitaalridders van Sint Jan, de Teutoonse Orde, de Ordes van Calatrava en van Alcantara, waren slechts de best gekende namen van die ordes, die trouwens niet alle vochten in het Heilig Land. De ordes hielpen de religieuze belangen van het Christendom met de wapens te verdedigen, of dat nu in het Heilig Land, de Baltische Staten of in Spanje tegen de Moren gebeurde. Eén van de machtigste ordes was die van de Tempeliers. De enige overste van de Orde van de Tempel was de paus! De orde moest zich niet verantwoorden aan de koning. Aan het begin van de 14de eeuw, hadden de religieuze, militaire ordes een groot deel van hun bestaansredenen ingeboet, vermits het Heilig Land veroverd was door de Sarrazijnen. Er was sprake van geweest om de ordes allemaal samen tot één enkele, grote orde samen te brengen. Elke orde had echter zijn eigen hiërarchie, zijn administratie, zijn fortuin en schatkist, en zijn leiders. Deze laatsten weigerden om samengevoegd te worden.

De Orde van de Tempel was zeer rijk. Geld geplaatst bij de Tempel was veilig. Zelfs een groot deel van de schatkist van Frankrijk was geplaatst bij de Tempel van Parijs, en werd bewaakt door de militaire ridder-monniken van de Tempeliers.
De Orde van de Tempel had een lang en vruchtbaar bestaan gekend. De Tempelridders werden aanvaard tijdens het pauselijk Concilie van Troyes als een reguliere orde. De Tempeliers waren de strijders van Christus. Koningen, bisschoppen, baronnen en rijke mannen waren edelmoedig geweest om aan de orde te geven. De Tempeliers verkregen uitgestrekte landerijen. Ze hadden hun grote rijkdom aan land en aan geschonken fondsen gebruikt om vestingen te bouwen, niet slechts in het Heilig Land. Vermits de orde grote reserves aan geld bezat, kon ze ook geld uitlenen. De Tempeliers waren zo bankiers geworden, met een groot netwerk van commanderijen en huizen, overal in Europa en in het oosten.
Langzaam, echter, ontaardde de orde. Vermits ze slechts het gezag van de pausen erkende, beschouwden de koningen van de landen hen met groeiende argwaan, zoals staten binnen de staten. Tevens hadden de Tempeliers het Heilig Land niet kunnen vrijwaren! Hun laatste vesting in Palestina, de haven van Acre, viel ten prooi van de Moslims op de 28ste mei van 1298. De Tempeliers vluchtten naar Cyprus, en naar de rest van Europa. Hun reden van bestaan had toen grotendeels opgehouden te bestaan.

Paus Clemens V koesterde de vurige wens om de ridders van Europa op te roepen tot een nieuwe kruisvaart naar het Heilig Land. Hij praatte in de zomer van 1306 met de Grootmeester van de Tempeliers, Jacques de Molay, en met de Grootmeester van de Hospitaalridders van Sint Jan, Guillaume de Villaret. Die beide mannen verwierpen de fusie of vereniging van hun ordes. Ze waren ook niet geneigd een nieuwe kruisvaart te beginnen.

Over de ordes liepen toen veel geruchten rond, en vooral over de Tempeliers. De ridder-monniken waren ketters, aanbidders van oosterse idolen, afvalligen en sodomieten. Koning Filips de Schone had die geruchten gehoord. Hij lichtte Paus Clemens V in tijdens diens verblijf te Poitiers in 1307. De paus geloofde de aantijgingen niet, maar vroeg toch in 1307 een officieel onderzoek aan. De grootmeester hoorde van dat onderzoek. Hij beloofde zijn volle medewerking. De paus nam zijn tijd, en ondervroeg langzaam. Koning Filips de Schone handelde!

Op de 14de september van 1307 gaf de koning aan zijn baljuws het bevel de leden van de Orde van de Tempel in hun district gevangen te nemen. Guillaume de Paris, de Inquisiteur van Frankrijk, zond gelijkaardige brieven naar de geestelijkheid. De koning kon gehandeld hebben uit een waarachtig godsdienstig gevoel. Hij kon ook de reusachtige schatkist van de orde op het oog gehad hebben. Guillaume de Nogaret leidde de gevangenname van de Tempeliers. Op de 13de oktober van 1307 namen de Franse sergeanten alle Tempeliers gevangen.
De koninklijke commissarissen begonnen dan de inventaris van de bezittingen van de Tempelridders op te stellen. Alles werd aangeslagen. De volgende dag publiceerde de koning een akte van beschuldiging, geschreven door Nogaret. Op de 14de oktober las Guillaume de Nogaret die beschuldiging af in de kerk van de Notre-Dame te Parijs. Andere mannen legden uit van welke kwade daden en wijzen de Tempeliers beschuldigd werden. Het Frans hof zond nog koninklijke brieven naar de andere landen van Europa.

Paus Clemens V verbleef te Loches toen hij hoorde van de onbesuisde daden van Koning Filips de Schone. De koning had de paus voor een voldongen feit geplaatst. De arrestaties hadden plaats gehad zonder enige waarschuwing aan de paus. Paus Clemens V verweet de koning zo snel gehandeld te hebben. Hij zond twee legaten, de kardinaals Suissy en Frédol om de controle te houden over wat er verder kon gebeuren. De daad was niettemin verricht! Op de 22ste november van 1307 dan, beval ook Paus Clemens V de arrestatie van de Tempeliers, overal in het Christendom. De prinsen van Europa moesten de eigendommen van de Tempel in beslag nemen, en ze bewaken, om gebruikt te worden in de nieuwe kruisvaart. Niet enkel Koning Filips de Schone had dus financiële redenen om de Orde van de Tempeliers af te schaffen, ook de paus.

Aan het einde van het jaar 1307 verklaarde Paus Clemens V aan zijn twee legaten, dat hij hen de opdracht gaf te waken over de gevangenname van de Tempeliers in Parijs.
De ondervraging van de gevangenen kon beginnen. Marteling werd toegepast. Onder de martelingen, biechtten de Tempeliers alles op wat men hen wou doen bekennen. Ze hadden God verloochend, op het kruisbeeld gespuwd, de misdaad van sodomie begaan, ze dienden ketterse plechtigheden op van het oosten, en zo verder. Die bekentenissen werden openbaar gemaakt, en ze werden een groot schandaal in Frankrijk. De misdaden van afvalligheid, ketterij, idolatrie en de praktijk van sodomie waren de steeds terugkerende misdaden die tegen de Tempeliers gehouden werden.

Na de beslissing van nog in 1307 om de gevangen Tempeliers over te maken aan de pauselijke legaten, had Jacques de Molay al zijn bekentenissen teruggetrokken. Hij verzocht zijn broeders in de godsdienst om hetzelfde te doen. Paus Clemens V nam de zaak in de hand. Hij verbrak de macht van de lokale inquisiteurs, en beval een nieuw onderzoek.
Koning Filips de Schone protesteerde. Hij gaf opdracht zijn eigen onderzoek in te stellen, uit te voeren door de Universiteit van Parijs. Het onderzoek ging over een lijst van zeven punten, waaronder de gerechtelijke onafhankelijkheid van de koning ten overstaande van de paus. De

Franse wettelijke experten betwistten niet het recht van de paus om over de Tempeliers te oordelen. Ze bevestigden wel het recht van de koning om te oordelen zonder het oordeel van de paus af te wachten! De koning van Frankrijk had zijn koninkrijk gekregen als een deel van het hemels Jeruzalem. Niets kon rechtvaardigen dat de koning zou moeten wachten op het einde van het pauselijk onderzoek om maatregelen tegen de misdadigers te nemen.
Op de 25ste maart van 1308 werd dit advies van de Universiteit van Parijs voorgesteld aan het hof. De koning kon de ketters gevangen nemen, maar hij kon niet over hen oordelen, besloot de Universiteit. Een lekenrechter kon niet beslissen dat iemand zijn religieuze kwaliteit verloren had! De theologen van Parijs hadden in feite hun argumenten tegen de koning toegepast! Ondertussen kon Filips IV wel de in beslag genomen landerijen en fondsen naar best vermogen beheren.

Op de 25ste maart van 1308 veropenbaarde de koning nog meer brieven. Elke stad van Frankrijk moest twee mannen van goede wil aanduiden om in de zaak een oordeel te vellen, en om de koninklijke besluiten en verordeningen toe te passen. De raadgevers van de koning begonnen een propagandacampagne ten voordele van de inzichten van de koning. Koning Filips de Schone liet de zaak niet vallen! Een nieuw conflict tussen paus en koning leek in de maak.
De koninklijke raadgevers voor de wet van Frankrijk zochten van de gedelegeerden van de steden een recht te bekomen dat zelfs de Universiteit van Parijs hem geweigerd had.
Eén van de meest getrouwe voorvechters van de koning was een persoon genaamd Pierre du Bois. Du Bois beschuldigde Paus Clemens V van nepotisme. De paus had namelijk het aarsbisdom van Rouen en het bisdom van Toulouse overgedragen aan zijn neven, Bernard de Fargues en Guillard de Preyssac respectievelijk. Die openbaringen zorgden voor grote verontwaardiging bij de geestelijkheid van Frankrijk.

Koning Filips IV bleef aldus de zaak van de Tempeliers behandelen zoals hij maar wou. De grote conferentie voorgesteld door de koning begon op de 15de mei van 1308. Pierre du Bois was één van de vertegenwoordigers van de steden. Guillaume de Nogaret en Guillaume de Plaisians, de belangrijkste raadgevers van de koning voor de zaak, verkregen van de conferentie wat ze wilden. De vergadering van Tours verklaarde dat de Tempelridders de dood verdienden voor hun misdaden.

Koning Filips kwam te Poitiers aan op de 26ste mei van 1308. Guillaume de Plaisians eiste van de paus de Orde van de Tempeliers te veroordelen, opdat de paus niet zou aanzien worden als een medeplichtige van de Tempel. In andere toespraken, plaatste ook Guillaume de Plaisians de paus onder druk.
Paus Clemens V wou de eigendommen van de Tempel beschermen. Hij vroeg die eigendommen over te maken aan de Heilige Stoel, zelfs vóór een beslissing in de zaak gemaakt werd. Zo niet, zou de paus de Orde van de Tempeliers verder laten bestaan. Paus Clemens V was helemaal niet overtuigd van de schuld van de Tempeliers.
De paus en zijn kardinaals aanhoorden de bekentenissen van tweeënzeventig Tempeliers. Zij bevestigden de aantijgingen van de koning van Frankrijk. Op de 2de juli van 1308, te Poitiers, biechtten deze Tempeliers ook in het openbaar hun misdaden op. Ze drukten hun spijt uit.
De paus benoemde vier kardinaals om hun verzoening met de Kerk te bewerkstelligen. De tweeënzeventig Tempelridders hadden zo hun leven gered, maar de koning van Frankrijk had zijn belangrijkste argument bevestigd gekregen: de Tempeliers waren schuldig bevonden! De lokale inquisiteurs hadden hun macht weer verworven, zodat ze konden tussenkomen in de processen die zouden volgen.

Processen werden dan ingericht in al de provincies van Frankrijk. Voor Parijs werden die processen gecontroleerd door de aartsbisschop van Sens, omdat Parijs behoorde tot de diocese van Sens.
Koning Filips IV bekwam dat de gerechtshoven door hem konden beheerd worden. Hij bekwam ook bijvoorbeeld, dat Philippe de Marigny, de broeder van Enguerrand de Marigny, de vroegere bisschop van Cambrai, het aartsbisdom van Sens werd toegekend.
De paus droeg de Tempeliers en hun eigendommen over aan de koning. De koning moest die verder beheren. Na de processen, zouden de eigendommen ofwel moeten teruggegeven worden aan de Tempeliers, of dienen om de kruisvaart mee te financieren.

Koning Filips IV vroeg dan een Concilie van de Kerk te organiseren. De koning en zijn raadgevers zochten de veroordeling van de ideeën van Paus Bonifatius VIII, evenzeer als de veroordeling van de Tempeliers. Het Concilie zou gehouden worden te Vienne, in Frankrijk. Paus Clemens V begreep dat hij zou moeten kiezen tussen de veroordeling van Paus Bonifatius op het Concilie van Vienne, met alles waar de Kerk voor stond, of de veroordeling en de afschaffing van de Orde van de Tempel. Hij koos voor dit laatste.

De paus zond drie kardinaals, Frédol, Suissy en Brancacci naar Chinon, om er een laatste maal de bekentenissen op te tekenen van Jacques de Molay. Met hen gingen Guillaume de Nogaret en Guillaume de Plaisians mee! Jacques de Molay bevestigde zijn bekentenissen, gegeven onder marteling te Parijs.

Het pauselijk onderzoek begon pas dan echt. Het ging zeer, zeer langzaam vooruit. Op de 26ste november zagen de pauselijke gezanten opnieuw Jacques de Molay. Ze lazen hem de verklaringen voor die hij te Chinon gemaakt had. Jacques de Molay verwierp hen dadelijk! Hij verklaarde dat hij de orde zou verdedigen. Hij beweerde dat de mensen die hem te Chinon waren kwamen opzoeken, hem bedrogen hadden en in een valstrik gelokt hadden.
Jacques de Molay had zijn fouten voor het eerst bekend in oktober van 1307, en hen dan weer verworpen in 1308. Hij biechtte hen opnieuw op in augustus van 1308, om hen te weerleggen in november van 1309!
Men kan hierin de zwakheden en de ogenblikken van herwonnen kracht herkennen van de grootmeester. Maar waar lag de waarheid?
Na zijn laatste bekentenissen, weigerde Jacques de Molay voortaan nog te spreken met de kardinaals. Hij wou slechts spreken en alles opbiechten aan de paus. Maar de paus had het onderzoek gedelegeerd aan zijn kardinaals! Hij wenste helemaal niet zich nog verder in de zaak te verwikkelen.

In februari van 1310 hoorden de onderzoekers van de paus een laatste maal de vijfhonderd zesenveertig Tempeliers van in en rond Parijs. De Tempelridders vaardigden twee sprekers af, Renaud de Provins en Pierre de Boulogne. Deze argumenteerden dat de Tempeliers eenvoudige mannen waren, die niet goed de procedure begrepen waarin ze getrokken werden.
Op de 7de april, stelde een delegatie van negen Tempeliers voor om de orde te verdedigen. Ze verzochten de veiligheid van de getuigen, en het geheim van de afgelegde verklaringen.
Philippe de Marigny, de aartsbisschop van Sens, probeerde die negen Tempeliers te ontmoedigen. Hij viel hen persoonlijk aan. Ze hadden reeds de Tempel beschuldigd, beweerde hij, door hun vroegere bekentenissen. Nu wilden ze de orde verdedigen om hun onschuld te bewijzen! Dat maakte van hen mannen die meineed gepleegd hadden.
Op de 11de mei van 1310, hield het Concilie van de Provincie van Sens, waarin Parijs zich bevond, haar eerste zitting. Het Concilie veroordeelde de vijfhonderd veertig Tempeliers tot de dood. Al die mannen hadden bekentenissen afgelegd, die ze later weer ingetrokken

hadden. Dat betekende dat ze meinedig waren! De meineed werd veroordeeld. De vijfhonderd veertig ridders werden terechtgesteld, en verbrand aan de staak nabij de Sint-Antonius Poort, net buiten Parijs.

Het Concilie van Vienne begon in 1311. Paus Clemens V wou nu de zaak snel afhandelen. Veel van waar de orde van beschuldigd werd, was waar. Het was een rijke, maar onnodige orde. Ze was ongedisciplineerd en had haar eigen belangen gediend. De paus wou eigenlijk geen nieuw proces. Onderhandelingen tussen de pauselijke en de koninklijke vertegenwoordigers hadden nog plaats in 1312. Voor de koning spraken Louis d'Evreux, Guy de Saint-Pol, Guillaume de Nogaret en Enguerrand de Marigny. Voor de paus onderhandelden de Franse kardinaals Bérenger Frédol en Nicolas de Fréauville. De paus aanvaardde om de Orde van de Tempel af te schaffen. De Fransen wilden meer, een volledige veroordeling van de orde.

Op de 3de april van 1312 kwam het Concilie van Vienne in plenaire zitting samen met de paus en de koning. De paus kondigde de afschaffing van de Tempelorde aan. Hij vermeldde ook een nieuwe kruisvaart, waaraan de Franse koning zou deelnemen. Enige tijd later liet de paus de eigendommen van de Tempel overmaken aan de Orde van de Hospitaalridders van Sint Jan. Koning Filips had nooit waarlijk gevraagd om de rijkdommen en de gronden van de Tempelorde over te maken aan de Franse kroon.

Paus Clemens V verklaarde ook te willen oordelen over de hoogwaardigheidsbeklеders van de orde. Op de 22ste december van 1313 droeg hij drie kardinaals met die opdracht op, Nicolas de Fréauville, Arnaud Nouvel en Arnaud d'Auch. Jacques de Molay had steeds beweerd slechts door de paus te willen geoordeeld worden. Hij had verzocht om met de paus te spreken. Hij weigerde de kardinaals te zien. De kardinaals konden dus niet meer doen dan hun oordeel uit te spreken. Ze deden dat op de 19de maart van 1314, tijdens een plechtigheid vóór de kerk van de Notre-Dame te Parijs. Ze veroordeelden Jacques de Molay tot de levenslange gevangenschap. Jacques de Molay en de *précepteur* van Normandië waren de enigen om iets te zeggen. De Molay riep vóór iedereen dat de Tempelorde onschuldig was. Zijn enige fout was, zei hij, de orde verraden te hebben om zijn leven te redden. De gevangenen werden snel terug naar hun cel gebracht.

Guillaume de Nogaret viel direct aan. De terugtrekking van de bekentenissen van de Molay werden in het openbaar gemaakt. Een nieuw proces was niet nodig. De Molay was een meinedige! De Koninklijke Raad kwam nog dezelfde namiddag in het paleis bijeen. De raadgevers beslisten om de twee Tempeliers terecht te stellen. In alle haast werd een brandstapel opgericht op een eiland aan de uiterst westerse hoek van de *Cité* van Parijs. De zon ging onder. Dezelfde avond nog werden de Molay en Geoffroy de Charnay aan de paal verbrand. Ze vervloekten de mannen die ze verantwoordelijk achtten voor hun dood. De zaak van de Tempeliers had zeven jaar geduurd en Frankrijk in de ban gehouden.

In mei van 1314 werd Parijs geschokt door een zaak van overspel aan het koninklijk hof. De drie schoondochters van de koning waren in het schandaal verwikkeld.
De eerste schoondochter van de koning was Marguerite van Bourgondië, getrouwd met Louis le Hutin, de toekomstige Koning Lodewijk X.
De tweede was Blanche van Artois, dochter van Otton IV, hertog van Bourgondië. Zij was getrouwd met Charles de la Manche.
De derde was Jeanne d'Artois, de zuster van de genoemde Blanche, getrouwd met Filips van Poitiers.

De eerste twee vrouwen waren de minnaars van een ridder genoemd Gauthier d'Aunay. Gauthier was een zeer knappe jongeman.
Koning Filips IV bevond zicht te Maubuisson toen de zaak bekend geraakte. Hij deed de drie vrouwen gevangen nemen. Gauthier d'Aunay werd zeer wreedaardig terechtgesteld te Pontoise. Het hof sprak Jeanne d'Artois vrij. Ze kon toch niet haar eigen zuster verklikken! Graaf Filips van Poitiers hield haar als echtgenote. Ze werd ook niet beschuldigd van overspel.
Het Frans hof hield Marguerite van Bourgondië gevangen in het kasteel van Château-Gaillard. Ze stierf van de koude, de ontbering en de vochtigheid in een toren van het kasteel. Ook Blanche d'Artois bleef gevangen in dat kasteel. Zij werd later een non, en stierf tien jaar later te Maubuisson.

De zaak was een groot schandaal voor de koning en zijn zonen. Ze werd de zaak van '*Tour de Nesle*' genoemd, naar een verdedigingstoren langs de muren van Parijs, waar de minnaars elkaar ontmoetten.

Paus Clemens V stierf al te Avignon op de 2àste april van 1314. Koning Filips de Schone stierf op de 29ste november van 1314.

Na Koning Filips de Schone

In het jaar 1314 verkregen de Vlaamse steden belangrijke keures van de graaf van Vlaanderen. Graaf Robrecht van Béthune verleende Gent een privilege volgens hetwelk het verboden was om doek van hoge kwaliteit te weven buiten een zone van vijf mijlen verder dan de muren van de stad. Die keure zou een voorbeeld worden voor de andere steden. In 1322 zouden Brugge en Ieper gelijkaardige monopolies in de weverij van hun streken bekomen.

De opvolger van Koning Filips de Schone werd Lodewijk X, Louis le Hutin of de Woelzieke. Hij twistte veel rondom zich. Lodewijk verzoende zich met '*Les Alliés*', met de edelen van het noorden, in april van 1315. De voorwaarden van deze overeenkomsten en verzoening waren ongeveer zoals volgt.

1. De koning kon niet meer handelen tegen de edelen via officiële onderzoeken.
2. De kastelen van de edelen konden slechts in beslag genomen worden, wanneer de edelen zich verzet hadden tegen alle andere wettelijke middelen.
3. De edelen zouden tegenover hun vazallen, dezelfde rechten houden als de koning tot zijn eigen vazallen.
4. De vazallen van de koning moesten hem dienst verlenen in de oorlogen die van belang waren voor het gans koninkrijk.
5. De munt moest dezelfde zijn als diegene die uitgegeven werd tijdens de heerschappij van Koning Lodewijk IX.
6. Al de onwettige subsidies die moesten dienen om de oorlog tegen Vlaanderen te voeren, werden afgeschaft.
7. De koning zou de kerkelijke rechtspraak respecteren.
8. De koning zou ook de rechtspraak respecteren die de edelheren het recht gaf geoordeeld te worden enkel door hun *pairs*.
9. De eigen rechtspraak van de inwoners van de steden en van de bewoners van de kasselrijen, zou gerespecteerd worden.

10. De koning behield zijn opperste gezag, gedelegeerd naar zijn baljuws, en naar zijn provoosten. Als die mannen zich schuldig maakten aan misbruiken, dan zouden ze zwaar bestraft worden.
11. Commissarissen van de koning zouden door de provincies reizen, om de koninklijke gezagvoerders te onderzoeken, en om hun klachten te aanhoren.

Enguerrand de Marigny werd gevangen genomen, beschuldigd als een slechte raadgever, en opgehangen te Montfaucon.
Louis le Hutin aanvaardde de regels die de geallieerde edelen hem dicteerden. Hij bleef niettemin toen vastberaden om zo snel mogelijk de rechten van zijn vader terug te winnen.

In mei van 1315 reed Lodewijk van Nevers naar Parijs. Hij was er zeer op uit om zijn landen van Nevers en Rethel terug te krijgen van de nieuwe Franse koning. Hij verzoende zich met Lodewijk X. Nadien bleef hij bij het koninklijk hof van Parijs. Hij intrigeerde vooral om zijn eigenzonen erfgenaam te laten worden van het graafschap Vlaanderen, en de rechten van de oudste zoon van de graaf, Robrecht van Cassel, voorbij te gaan.

Juist op dat ogenblik zond Graaf Robrecht van Béthune zijn zoon, Robrecht van Cassel, om zijn hulde te betuigen voor Vlaanderen aan de nieuwe koning. Koning Lodewijk X eiste onmiddellijk dat de graaf van Vlaanderen geen hulde zou betuigen voor de kasselrijen van Lille, Douai en Béthune. Hij beschouwde die nu deel uitmakend van de koninklijke domeinen. Robrecht van Cassel weigerde dit, en keerde naar Vlaanderen terug. De koning eiste dan dat Graaf Robrecht van Béthune zelf naar Parijs zou komen om hem hulde te geven. Een gezant van de graaf kwam weldra in Parijs aan, om uit te leggen dat Robrecht van Béthune in zijn land opgehouden werd, omdat hij oud en ziek was. Koning Lodewijk X weigerde die excuses. Alles leek alsof Lodewijk X de ware zoon van zijn vader was.

Een gerechtshof van *pairs* van Frankrijk kwam samen te Parijs op de 30ste juni van 1315 om de zaak te bespreken. De hertogen van Bourgondië en van Bretagne namen hieraan niet deel, en de bisschop van Châlons was al in de gevangenis geworpen. Van de twaalf *pairs* van het koninkrijk, was er uiteindelijk slechts één aanwezig: de aartsbisschop van Rouen, Gilles Ascelin! Volgens het Verdrag van Athis-sur-Orge, kon de koning de afwezige *pairs* vervangen door mannen van zijn keuze. Het hof bracht daarom edelen zoals Gaucher de Châtillon, Béraud de Mareuil en Miles de Noyers bij, allen zeer toegewijd aan de koning. Het hof verklaarde Robrecht van Béthune schuldig aan opstand. Dit was de reden om de excommunicatie uit te spreken, en om het graafschap Vlaanderen in beslag te nemen. Een nieuw conflict met Vlaanderen was zich snel ten top aan het leiden.

Op de 13de juli van 1315 deed Koning Lodewijk X het oordeel van het gerechtshof van de *pairs* openbaar maken. De afkondiging dreigde met excommunicatie en met de in beslagname van het graafschap, als de graaf van Vlaanderen en de Vlamingen zich niet hielden aan de beslissingen en aan de onderwerping aan de koning tegen de Octaven van Sint Maria-Magdalena. Al de strafvoorwaarden voorzien in het Verdrag van Athis-sur-Orge zouden dan toegepast worden! Het zou de Vlamingen verboden worden nog te reizen in het koninkrijk. De Vlamingen die gevangen genomen werden zouden veroordeeld worden om voortaan slaven en lijfeigenen te worden. De Vlamingen die nog in Frankrijk gevonden werden na de vermelde einddatum, zouden terechtgesteld worden zonder veroordeling en proces. Geen Franse koopman mocht nog handel drijven met Vlaanderen. Een Franse handelaar moest niet meer de nog te goede bedragen betalen aan een Vlaamse handelaar. Wie nog goederen van Vlaamse handelaars verborgen hield, zou met de dood gestraft worden. De

mannen en vrouwen die dergelijke goederen aangaven, konden de opbrengsten delen met de koninklijke schatbewaarder.
De maatregelen gericht tegen de graaf van Vlaanderen konden niet strenger afgekondigd worden.

Drie dagen later zond Robrecht van Béthune zijn huldebetuiging naar de koning voor zijn feodaal goed van Broigny in Spanje. Hij poogde in een laatste brief de beslissing van Lodewijk X te verzachten. Maar Koning Lodewijk gaf niet toe! Hij vreesde ook niet meer de geallieerde edelen van het koninkrijk. Hij nam alles terug wat hij aan hen vroeger had prijsgegeven.

Op de 31ste juli van 1315, verliet de koning van Frankrijk Parijs om Vlaanderen met een leger binnen te vallen. Hij gaf de *Oriflamme* aan Harpin d'Erqueries, een raadgever van zijn vader uit de tijden van Enguerrand de Marigny en Guillaume de Nogaret.

De koning had eveneens een beroep gedaan op zijn bondgenoten, op de hertog van Brabant, de graaf van Henegouwen, en de koning van Engeland. Brabant en Henegouwen beloofden geen hulp te verlenen aan Vlaanderen. Vlaanderen moest uitgehongerd worden!
Ook Koning Edward II gaf de Vlaamse handelaars veertig dagen om zijn koninkrijk te verlaten.
Willem van Avesnes, de graaf van Henegouwen en Holland, beloofde aan Koning Lodewijk X om Vlaanderen aan te vallen met tienduizend strijders, voor de som van veertigduizend pond. Hij bracht snel een leger klaar. De Vlaamse leiders vreesden een aanval van Willem vanuit Zeeland. De graaf kwam echter over de Schelde, vanuit het zuiden, met een grote vloot van meerdere honderden boten. Hij wou die naar Antwerpen brengen. Overal waar hij doorkwam, verwoestte hij zoals een roofdier het platteland van Vlaanderen. Op die wijze kwam zijn leger tot dicht bij Rupelmonde.

Koning Lodewijk X reed Lille binnen op de 2de september van 1315. Hij verzamelde zijn leger volledig ten noorden van Lille, te Bondues. Van daar vorderden de troepen in de richting van Kortrijk. Het Frans kamp werd opgezet tussen Lauwe en Belleghem. De koning beval een brug over de Leie te bouwen, maar de Vlaamse milities vernielden die zodra ze gebouwd was.

En dan begon de regen neer te vallen, dagen aan een stuk. Alle sluizen van de hemel werden geopend.
De Franse strijders en de ridders te paard geraakten niet meer vooruit op de modderige, volledig doorweekte wegen. Overal waar ze konden vielen Vlaamse strijders de provisionering van het Frans leger aan.
Koning Lodewijk X hield dan een krijgsvergadering met zijn veldheren. Ze beslisten om af te zien van de veldtocht tijdens deze herfst en winter. Ze draaiden zich om en reden en stapten terug naar Doornik. Wanneer het Frans leger zich zo terugtrok, liet het alle wagens, tenten, oorlogstuigen en proviand achter. De Vlamingen wonnen een ware schat!
Doornik sloot weer de poorten voor het leger. De koning kon wel de stad in. Hij bleef er vier dagen om te rusten, en keerde dan naar Parijs terug. Zijn veldtocht was mislukt. De Vlamingen juichten.

Graaf Willem van Avesnes hoorde snel van de Franse débâcle. Hij was toen een belegering van Rupelmonde aan het voorbereiden. Hij deed zijn leger nu naar Kallo marcheren en varen.

Hij brandde Kallo af en verbrak de dijken om de omgeving onder water te zetten. Hij voer naar Holland met zijn boten.

Vlaanderen behield een klein deel van haar vroegere handel. Een Vlaamse vloot, toch nog geholpen door schepen van Bayonne, bleef varen tussen die stad en Vlaanderen om granen en wijn aan te brengen. De steden van Brabant zonden proviand naar Vlaanderen, ondanks de afgevaardigde edicten van hun hertog.

De milities van Vlaanderen liepen door het graafschap van Artois zonder weerstand te ontmoeten. Een Franse kardinaal kwam in Vlaanderen aan. Hij kwam onderhandelen om de plunderingen en de verwoestingen in Franssprekende gebieden te doen stoppen. Hij slaagde erin een wapenstilstand te bereiken, die zou moeten duren tot de 22ste juli van 1316.

Aan het einde van 1315 stelde Graaf Robrecht van Béthune zijn testament op ten gunste van zijn kleinzoon Lodewijk van Nevers, zoon van de gelijknamige. Robrecht van Béthune liet ook veel gronden na aan Robrecht van Cassel, om diens schaamte onterfd te worden toch enigszins te verdoezelen. De graaf liet aan Robrecht het Land van Aalst, het Land van Waas, Geeraardsbergen, landen die met de Vier Ambachten door de graaf feodaal in eigendom gehouden werden van de koning van Duitsland.

De zoon van de graaf, de onstuimige, verraderlijke, eergierige en steeds verachtelijke Lodewijk van Nevers, pleegde daaro opstand tegen zijn vader! Naar verluid, poogde hij zelfs Robrecht van Béthune te vergiftigen. Lodewijk bevond zich in Brabant toen het gerucht in Vlaanderen verspreid werd. De graaf beval zijn zoon gevangen te nemen. Zijn veldheren brachten Lodewijk van Nevers van kasteel naar kasteel, en uiteindelijk naar Rupelmonde. Robrecht van Cassel beval het hoofd van Lodewijk van Nevers te hakken, maar niemand durfde een zoon van de graaf terecht te stellen. De belangrijkste edellieden van Vlaanderen durfden ook niet op andere wijzen op te treden tegen Lodewijk van Nevers. Ze lieten hem vrij, maar deden hem toch zweren om Vlaanderen te verlaten en nooit meer terug te keren zolang zijn vader leefde.
Lodewijk van Nevers reed zo naar Frankrijk. Hij voelde zich bitter gestemd en kwam in die toestand aan bij het Frans hof te Parijs. Hij vroeg zijn recht aan de koning, en ook hem zijn graafschappen van Nevers en Rethel terug te geven. Lodewijk kon die aanspraken wel naar voor brengen aan het Frans hof, maar niemand luisterde naar hem. Het hof beval zelfs weer hem gevangen te nemen. Lodewijk kon ontsnappen. Hij vluchtte naar een abdij in Brabant, in de diocese van Cambrai. Robrecht van Béthune kon de handen leggen op zijn zoon, maar schonk hem vergiffenis.
Lodewijk van Nevers stierf op de 22ste juli van 1322 te Parijs, kort vóór de dood van zijn vader. De oude graaf stierf op de 17de september van 1322. De eerzuchtige Lodewijk van Nevers volgde dus nooit zijn vader op als graaf van Vlaanderen! Zijn zoon, eveneens genaamd Lodewijk van Nevers, werd de nieuwe graaf van Vlaanderen.

Koning Lodewijk X le Hutin stierf al op de 4de juni van 1316 te Vincennes. Hij had geen mannelijke erfgenaam. Hij had slechts een dochter bij zijn eerste vrouw, Marguerite de Bourgogne, die verwikkeld was geweest in het schandaal van de *Tour de Nesle*. Zijn huidige koningin, Clémence van Hongarije, was echter zwanger. Het Frans hof benoemde als regent de broeder van de koning, Filips van Poitiers, bijgenaamd de Lange. Hij kreeg de steun van Gaucher de Châtillon in zijn functie.

Vertegenwoordigers van Vlaanderen reden weer af en aan naar Frankrijk om met de regent te onderhandelen. Die besprekingen hadden plaats te Pontoise. De Franse gezanten stelden de volgende voorwaarden en toegevingen voor de vrede.

1. De handelsrelaties met Vlaanderen zouden opnieuw ingesteld worden.
2. De graaf van Vlaanderen zou op kruisvaart naar het Heilig Land gaan.
3. Robrecht van Cassel moest op pelgrimstocht gaan naar Onze-Lieve-Vrouw van Vauvert, naar Rocamadour, naar Le Puy, naar Saint-Gilles in de Provence, en naar Sint Jacob van Compostela.
4. De kastelen van Kortrijk en van Cassel moesten afgebroken worden.
5. De kasselrijen van Lille, Douai en Béthune konden niet meer behoren tot de aanspraken van de graaf van Vlaanderen. Ze zouden definitief toegevoegd worden aan de koninklijke domeinen.
6. De graaf van Vlaanderen moest zich onderwerpen aan de beslissingen van de regent, de graaf van Poitiers, voor zijn betwistingen tegenover de graaf van Henegouwen.
7. Vlaanderen zou als erfgoed overgaan op de oudste zoon van de kinderen van Lodewijk van Nevers. Die jongen zou moeten trouwen met de dochter van Louis d'Evreux, zoon van de regent Filips van Poitiers.

De gezanten van Vlaanderen kregen enige tijd om na te denken. Op de 10de augustus tekenden ze te Parijs een verlenging van de wapenstilstand, en op de 1ste september van 1316 aanvaardden ze de laatste Franse vredesvoorstellen. Ze ondertekenden dan dit Tweede Vredesverdrag van Parijs.

Koning Filips V

Nieuwe problemen stelden echter de uitvoering van dit Verdrag van Parijs uit! Na de dood van Lodewijk X, had Robert d'Artois de steun bekomen van achthonderd ridders om de domeinen van zijn voorvaders op te eisen. De steden van Amiens en Arras voegden zich bij die aanspraak. Robert van Artois beloofde de oude vrijheden van de steden van Artois in eer te herstellen.
De regent, Filips van Poitiers, verzamelde daarop een leger, dat hij tegen Artois in de strijd wierp. Vóór een gewelddadige confrontatie op een slagveld kon plaatsvinden, slaagde de regent er echter in Robert van Artois te overtuigen dat een oordeel door zijn *pairs* een meer vredelievende oplossing kon zijn.

Ondertussen gaf Koningin Clémence van Hongarije geboorte aan een zoontje, die slechts een paar dagen overleefde. Het hof riep Filips van Poitiers uit tot nieuwe koning van Frankrijk, hoewel vele edellieden tegen die keuze bezwaren opwierpen. De hertog van Bourgondië ook, bijvoorbeeld, maakte aanspraak op de troon, in de naam van zijn verloofde, de oudste dochter van Lodewijk X. Vlaanderen mengde zich ook in de daaropvolgende intriges, want Lodewijk van Nevers versterkte zijn kastelen in Nevers en Rethel. Hij steunde de hertog van Bourgondië! Hij zocht ook bondgenoten te maken onder de baronnen van Champagne.

Als opvolger van Paus Clemens V, na een moeilijk tussenperiode van twee jaren, werd Paus Johannes XXII gekozen. Hij was geboren als Jacques d'Euse. Zijn verkiezing gebeurde op een Concilie van de kardinaals te Lyon. Vooral Filips van Poitiers, de toekomstige Koning Filips V, hielp hem in de verkiezing. De nieuwe paus was natuurlijk een Fransman, de zoon van een schoenmaker, die burgerlijk recht onderwees te Toulouse en te Cahors. Hij was

bisschop van Fréjus geworden in 1300. In 1312 had Paus Clemens V hem kardinaal en bisschop van Porto-Santo-Rufina gemaakt. Paus Johannes werd gekroond te Avignon, waar hij ook het grootse deel van zijn heerschappij zou blijven wonen.

Paus Johannes XXII stelde zijn mediatie voor in de twist rond de troonsopvolging in Frankrijk. Zijn legaten bekwamen dat de hertog van Bourgondië afzag van zijn huwelijk met de dochter van Lodewijk X. Hij zou een dochter van Koning Filips V de Lange trouwen, die eveneens een erfgename van de troon van Frankrijk was. Filips van Poitiers slaagde er zo in algemeen aanvaard te worden als koning van Frankrijk. Hij werd tot koning gekroond als Filips V op de 9de januari van 1317.

Op de 13de september van 1317, gaf Lodewijk van Nevers zijn hulde aan de nieuwe koning voor zijn landen. Onderhandelingen begonnen dan met Paus Johannes XXII. De beslissing van de paus werd openbaar gemaakt op de 8ste maart van 1318. De paus wou dat de koning en de *pairs* van Frankrijk de afgesloten verdragen uitvoerden. De graaf van Vlaanderen zou die eed moeten zweren, en ook de *pairs* van Frankrijk, de graven van Valois, van Bourbon en van Saint-Pol. Zij zouden niet verplicht zijn de koning in alle beslissingen te moeten volgen, en vooral niet wanneer de koning handelde tegen de vredesverdragen in. Als de Vlamingen de verdragen verbroken, zouden de Franse edelen niet gehouden worden aan hun eden. De afgezanten van Vlaanderen bleven zeer, zeer terughoudend om die voorwaarden te aanvaarden. In een pauselijke bulle van maart 1318 dreigde de paus de steden van Vlaanderen onder het interdict te plaatsen als ze in de weg bleven staan van de vrede.

Op de 2de april van 1318 riep Koning Filips de Lange opnieuw Graaf Robrecht van Béthune naar Parijs. Dergelijke uitnodigingen waren steeds de aanleiding tot nieuw wapengekletter! Ook nu! De voorbereidingen werden al gemaakt om het interdict over Vlaanderen uit te spreken. De paus zond drie geestelijken naar Vlaanderen, Etienne de Nérac, Willem van Gent, en Pierre de la Palu. De eerste twee waren Minderbroeders, Fremineuren, de derde een Predikheer. Ze kwamen aan op de 11de mei van 1318 te Brugge. Hun argumenten brachten niet veel bij in Vlaanderen. De broeders leken zelfs enige sympathie te tonen voor de Vlaamse zaak.
Koning Filips de Lange werd natuurlijk zeer woedend om al die uitstellen. Hij eiste een vergadering van de *pairs* van Frankrijk in september van 1318.

Ondertussen had Lodewijk van Nevers, de eeuwige intrigant, nog een bondgenootschap afgesloten met de bisschop van Verdun en met de heer van Aspremont, gericht tegen de graaf van Bar. De koning had geen geduld meer met de trouweloze Lodewijk van Nevers.
Filips V zond een leger onder de leiding van Gaucher de Châtillon tegen Nevers en Rethel. Aan het einde van juni van 1318 moest Lodewijk van Nevers naar Vlaanderen vluchten met zijn kinderen, om te ontsnappen aan de woede van de koning van Frankrijk. Filips de Lange eiste ook een nieuwe ontmoeting met de vertegenwoordigers van Vlaanderen te Compiègne. Maar Lodewijk van Nevers en de steden van Vlaanderen weigerden daaraan deel te nemen.

Weer kwam de paus tussen. Zijn legaten bekwamen dat de vergadering te Compiègne wel degelijk zou plaatshebben op de 7de oktober van 1318. Daar viel de bisschop van Mende, één van de raadgevers van de koning, de Vlaamse gezanten heftig aan met doorslaande argumenten. Hij schreeuwde dat de Vlamingen geleid werden door slechte ingevingen, en zeker niet door de rede. De afgevaardigden van de steden van Vlaanderen verroerden zich niet. Ze gaven niets toe.

Paus Johannes XXII gaf zijn opdracht van mediatie niet op. Hij zond zijn neef, Kardinaal Gosselin, op een nieuwe zending naar Vlaanderen om de gemoederen te bedaren. Eenmaal te Parijs aangekomen, beval de kardinaal echter aan de bisschop van Doornik om het interdict over Vlaanderen uit te roepen, en dan naar Graaf Robrecht van Béthune te rijden om aan de graaf die beslissing in persoon te overhandigen. De bisschop van Doornik had geen lust zijn leven op het spel te zetten. Hij zond twee geestelijken met de boodschap. Graaf Robrecht zond hen prompt naar de gevangenis!

Alle pogingen tot verzoening waren weer gefaald. De koning van Frankrijk beval een nieuw koninklijk leger bijeen te roepen. Geleid door Gaucher de Châtillon, viel dit leger weldra Vlaanderen binnen. Graaf Robrecht beval de milities op mars te zetten. Maar Lodewijk van Nevers had de steden van Vlaanderen er toe gekregen het zogezegd slecht beleid van Graaf Robrecht te weerstaan. De stedelijke milities van Vlaanderen weigerden daarom de graaf te volgen tegen de invallende Fransen! De graaf kon hen niet dwingen oorlog te voeren tegen het koninklijk leger.

Lodewijk van Nevers had ondertussen zijn intriges ijverig voortgezet aan het hof van Frankrijk. Hij won zijn volledige amnestie van de koning, om zich verbonden te hebben met Gobert d'Aspremont. Hij beloofde het verdrag van Parijs van 1316 uit te voeren, en zijn vader naar Parijs te brengen. Tevens bevestigde de koning de kleinzoon van Graaf Robrecht de Béthune, de zoon van Lodewijk van Nevers, tot zijn schoonzoon te maken en zo hem de opvolging van Graaf Robrecht van Béthune te verzekeren.

Kardinaal Gosselin sprak met de graaf van Vlaanderen te Doornik. Graaf Robrecht zei hem dat hij alles wel wou uitvoeren wat de verdragen van hem eisten, maar niet de betaling van de tweehonderdduizend pond boete vastgelegd in het laatste Vredesverdrag van Parijs. Hij beloofde naar Parijs te rijden.
De kardinaal riep onmiddellijk dat de vrede hersteld was! Op de 7de januari van 1320, in het Louvre, verklaarde de koning zich te zullen schikken naar de beslissing van de paus. Hij vroeg de *pairs* van Frankrijk rond zich de uitvoering van het laatste Verdrag van Prijs te garanderen. Maar de *pairs* weigerden! Ze zeiden hoe gevaarlijk ze het vonden zich in zaken te mengen waar ze niets mee te doen hadden. Ze vroegen de Vlamingen eerst de verdragen te bevestigen. Ze plaatsten dus nieuwe hindernissen in de weg van de graaf van Vlaanderen. Graaf Robrecht van Béthune maakte gretig van de gelegenheid gebruik om weer niet op te dagen aan het hof van Frankrijk.

De graaf van Vlaanderen kon echter niet meer het verlangen naar vrede van de Vlaamse steden weerhouden. De economie van het land bevond zich in een zeer droevige toestand. Dit was ten gevolge de onophoudelijke regens van 1315 en 1316, en door de stopzetting van de handel tussen Vlaanderen en Frankrijk. Hij besloot uiteindelijk de afgevaardigden van de steden naar Frankrijk te vergezellen in de maand april van 1320.
Koning Filips de Lange was zeer tevreden. Hij reed zelfs om de graaf van Vlaanderen te ontmoeten vóór de afvaardiging Parijs bereikte.
Lodewijk van Nevers las dan echter aan zijn vader de huldebetuiging voor die hij aan de koning zou moeten lezen. De oude duivels sprongen direct uit het doosje! Graaf Robrecht van Béthune weigerde, zoals hij altijd gedaan had, Lille, Douai en Béthune niet in de hulde op te nemen.

Toen de koning dit hoorde, vloekte hij luid in woede. Hij werd nog meer woedend, toen hij moest horen dat Graaf Robrecht zijn paard gedraaid had en weer naar huis was gereden. Lodewijk van Nevers reed snel achter zijn vader aan, en vond hem al een hele afstand van Parijs. Hij pleitte met zijn vader. Hij kon de graaf overhalen toch nog terug naar Parijs te keren. Daar begreep Robrecht van Béthune dat zijn zoon aan het hoofd stond van een samenzwering tegen zijn persoon. Niettemin, op de 5de mei van 1320, bevestigde hij het laatste Vredesverdrag van Parijs. Hij verklaarde zelfs dat hij afzag van de eden die door de *pairs* van Frankrijk moesten gezworen worden. Nochtans waren dit zijn belangrijkste troeven tegen de willekeur van de koning. Hij hoorde toen ook van de huwelijksovereenkomsten voor de trouw van zijn kleinzoon met Marguerite van Frankrijk. De oude graaf, de Leeuw van Vlaanderen, protesteerde weer. Hij wou zijn kleinzoon met geen kleindochter van Filips de Schone laten trouwen! Kardinaal Gosselin liep weer zo snel zijn benen hem dragen konden, om de graaf tot kalmte te bedaren.
In de maand juli van 1320, trouwde de oudste zoon van Lodewijk van Nevers, de toekomstige graaf van Vlaanderen die eveneens de naam van Lodewijk droeg, met Margareta van Frankrijk. Margareta was toen nog maar acht jaar oud!

De graven van Vlaanderen hadden daarmee definitief afgezien van hun aanspraken op Lille, Douai en Béthune. De Vlaamse mannen en vrouwen vergaten nooit deze ongerechtigheid tegen het graafschap Vlaanderen. Het meningsverschil zou later steeds weer opdagen tussen Vlaanderen en Frankrijk.

Engeland

Tegen oktober van 1311 hadden de *Ordainers* hun werk in Engeland beëindigd. De wet werd aangepast met de volgende punten.

1. Het Engels Parlement moest minstens eenmaal per jaar vergaderen.
2. Voor de benoeming tot de hogere functies in het koninkrijk was voortaan de goedkeuring van de graven nodig.
3. De koning kon slechts ten oorlog trekken en de oorlog verklaren met de goedkeuring van het Parlement.
4. De koning mocht niet koninklijke eigendommen overhandigen aan andere personen zonder de goedkeuring van het Parlement.
5. De koning moest leven van zijn eigen inkomsten, de inkomsten van de domeinen die hij zelf in eigendom hield.
6. Het systeem van de koninklijke *purveyance*, de voorziening van het leger, werd grotendeels aangepast. Dat gebeurde ook met het beroep doen op de leningen van de Frescobaldi bankiers.

Met die *Ordinances* of verordeningen, kreeg het Parlement meer controle op de koninklijke administratie. De *Ordainers* en de *Ordinances* zonden ook Gaveston weer in de verbanning. Hij mocht niet meer wonen nabij de landen van de koning, inclusief Gasconje en Ierland. Gaveston verliet Engeland voor het noorden van Frankrijk en Vlaanderen.

Het duurde niet lang tot Koning Edward II Gaveston toch terugriep! Hij verklaarde dat de *sheriffs* van het koninkrijk, de baljuws, Piers Gaveston tegen de graven moesten beschermen. De graven waren woedend. De graven van Lancaster, Leicester en Derby, met de aartsbisschop van Canterbury, vormden dan een leger, dat gericht was tegen de koning. Ze

benoemden Tomas van Lancaster als hun leider. De aartsbisschop van Canterbury excommuniceerde Gaveston.
De koning en Gaveston vluchtten naar het noorden van Engeland. Het Lancaster leger zette zich op mars tegen hen in. De koning reed weg met zijn familie. Hij liet Gaveston alleen om de graven te trotseren. Het leger van de *Ordainers* omsingelde de troepen van Gaveston te Scarborough, en ze namen hem gevangen. De graven vonden Gaveston in het bezit van een reusachtige schat aan goud, zilver en edelstenen, waarschijnlijk een deel van de koninklijke schatkist!
Een comité van vier graven veroordeelden dan Gaveston. Het comité vond hem schuldig aan hoogverraad. Ze veroordeelden hem tot de dood. Hij werd niet onmiddellijk terechtgesteld. De graaf van Pembroke bracht hem onder bewaking terug naar het zuiden van Engeland. Onderweg, stopte de graaf in de Midlands om een bezoek te brengen aan zijn echtgenote. Hij liet Gaveston onder bewaking, maar de graaf van Warwick nam Gaveston vast en bracht hem naar zijn kasteel. De graven vergaderden daar opnieuw, en verklaarden Gaveston nogmaals schuldig volgens de bepalingen van de *Ordinances.* Ze stelden de volgende dag Gaveston terecht op Blacklow Hill. Zijn lichaam werd slechts begraven in 1315. Zijn begrafenis werd gehouden in de priorij van King's Langley. De koning was zo woedend, dat hij de graven met een burgeroorlog bedreigde.
De graaf van Pembroke zorgde voor de verzoening. De graven bleven eerst nog een tijdje in open conflict met Koning Edward III. De verzoeningspogingen van Pembroke slaagden echter, en in oktober van 1313 verklaarde Koning Edward de algemene amnestie voor de graven. De koning vergaf aan de graven de dood van Gaveston, in ruil voor hun steun aan een nieuwe veldtocht in Schotland. De oorlog in Schotland woedde inderdaad nog steeds.

Koning Edward II reisde eerst naar Frankrijk. In juni van 1313 ontmoette Edward II nog Filips de Schone te Parijs. Edward hoopte zijn problemen met Frankrijk in verband met Gasconje op te lossen, en de steun van de Franse koning te bekomen in het conflict met zijn graven. Tijdens dat verblijf beloofden de koningen ook samen op kruisvaart te gaan.
Bij zijn terugkeer van Frankrijk, werden nieuwe onderhandelingen met de Engelse graven gevoerd. De koning en de graven verzoenden zich. Het Parlement stond nieuwe taksen toe voor de oorlog in Schotland, en Edward kreeg ook een lening van vijfentwintigduizend pond van de paus. Hij leende nog drieëndertigduizend pond van Frankrijk, en verkreeg bijkomende leningen van zijn nieuwe Italiaanse bankier, Antonio Pessagno. Daarmee had hij voldoende fondsen vergaard om een leger te vormen en Schotland aan te vallen.

Tegen dat jaar van 1314 had Robert Bruce de meeste Schotse kastelen, die vroeger door de Engelsen bezet werden, heroverd. Hij legde weer een beleg aan Stirling Castle. Het kasteel van Stirling was strategisch zeer belangrijk, omdat het de route noordwaarts, de Schotse hooglanden in, beheerste. Het hoofd van het Engels garnizoen had al beloofd de strategisch belangrijke vesting over te geven op de 24ste juni, als de koning het kasteel niet kwam ontzetten.
Koning Edward II had een leger van vijftienduizend mannen gemonsterd, waaronder meer dan tweeduizend ridders, om zijn veldtocht in Schotland mee te houden. Bruce had een leger van ongeveer tienduizend mannen, vooral piekeniers, en niet meer dan vijfhonderd ruiters. Het Schots leger werd geleid door Sir James Douglas the Black.

De twee legers sloegen tegen elkaar te Bannockburn, op de 23ste en de 24ste juni van 1314. In die slag, die twee dagen duurde, werd het Engels leger verslagen. Koning Edward bleef tot de laatste man strijden, maar de graaf van Pembroke begreep dat alles verloren was. Hij sleepte de koning van het slagveld. De verliezen van het Engels leger waren zeer hoog.

Koning Edward trok zich terug naar Dunbar, later naar Berwick, en dan naar York. Stirling Castle gaf zich over aan Edward Bruce, een andere broeder van Robert Bruce. Het Engels leger probeerde naar het zuiden te ontsnappen, maar de Schotten achtervolgden hen en bleven hen tot ver van Bannockburn doden. Heel veel Engelse strijders werden op de vlucht nog gedood. De nederlaag opende het noorden van Engeland voor Schotse invallen.

In Engeland vielen vanaf 1314 stortvloeden uit de hemel. Koude winters en grote overstromingen vernielden de oogsten en het vee. De honger dreigde in het land. Ten gevolge de hongersnood was het ook zeer moeilijk om het Engels leger te bevoorraden.
In 1316 landde een Schotse expeditie zelfs in Ierland. Edward Bruce, de broeder van Robert Bruce, leidde die veldtocht. Edward Bruce werd echter verslagen in 1318, en zijn hoofd naar Koning Edward gezonden. De oorlog in Schotland zelf duurde verder.

In de nederlaag van Bannockburn werd ook de hertog van Gloucester gedood. Koning Edward II had al een nieuwe gunsteling, Hugh Despenser. Hij gaf de landen van Gloucester aan Despenser! Koning Edward II bleef zo zijn beste vrienden belonen, ondanks de *Ordinances*. Hij maakte zeer rijke mannen van hen, ook van Hugh Audley en van Roger Dandy. Een nieuwe burgeroorlog dreigde ten gevolge van die giften.
De Schotten vielen het noorden van Engeland aan, en plunderden het land. Ten gevolge de nederlagen van de koning, ten gevolge zijn verlies aan gezag en de zwakheden van zijn karakter, braken ook weer opstanden uit in Wales.

In 1315 en 1316 belegerde het Engels leger Berwick. Wanneer de graven die op die veldtocht aanwezig waren hoorden dat het de bedoeling was van Koning Edward II de stad over te dragen aan zijn gunsteling Hugh Despenser, verlieten veel graven uit protest het leger. De burgeroorlog zou uiteindelijk slechts volledig uitbreken in 1321.

Duitsland

Nadat Koning Hendrik VII de stad Milaan had ingenomen, bleef hij nog in die stad tot in het midden van april van 1311. Daarna marcheerde hij verder met zijn leger, naar Parma, Lodi en Cremona. De Duitsers vielen Cremona aan, namen de stad bij storm in, en plunderden ze gedurende drie dagen om een wreed voorbeeld te stellen. De koning deed de muren vernielen en hij nam de meest vooraanstaande mannen gevangen.

De koning versterkte ook zijn greep op Bohemen. Aartsbisschop Peter Aichspalter kroonde de zoon van de koning, Johann van Luxemburg, tot koning van Bohemen in februari van 1311.
In de lente van 1311 bevestigde Paus Clemens V het Verdrag van Parijs tussen Frankrijk en Vlaanderen. De paus dreigde ermee aan Hendrik de keizerskroon te weigeren als ook Hendrik de overeenkomst niet ondertekende. Hendrik nam het verdrag aan.
Van juni tot september van 1311 legde de Duitse koning een beleg aan Brescia. De stad moest zich overgeven. De koning behandelde Brescia zeer wreedaardig, zoals hij ook gedaan had met Cremona. Hij benoemde Werner von Hohenberg als zijn gouverneur voor Lombardije, en marcheerde dan met zijn leger naar het zuiden, naar Rome.

Van oktober 1311 tot februari van 1312 verbleef de koning te Genua. Hij werd goed onthaald in die stad. Hij zeilde van Genua naar Pisa, en bereidde zijn mars op Rome voor. Jan van

Achaïa, de broeder van Koning Robert van Napels, verdedigde een groot deel van Rome. De slag van Rome was zeer bloedig, en de gevechten bleven nog weken aanslepen in de stad. Hendrik overwon uiteindelijk. De koning reed Rome in, in de maand mei van 1312. Paus Clemens V kroonde hem tot Heilige Roomse Keizer, en Hendrik nam de Paus Clemens in bescherming tegen zijn vele vijanden. Koning Hendrik VII van Luxemburg werd tot keizer gekroond op de 29ste juni van 1312.

De keizer verliet Rome in de herfst van datzelfde jaar, om Firenze aan te vallen. De Florentijnen hadden echter al zulk groot leger samengebracht, dat de keizer de stad niet kon onderwerpen. Hij keerde terug naar het nabije Pisa, dat trouw aan hem was gebleven. Hendrik dacht toen aan een ander doel dan Pisa. Hij wou het koninkrijk Napels aanvallen! Paus Clemens V kwam weer tussen, en verbood de veldtocht. Hij bedreigde de keizer met de excommunicatie. Terwijl de keizer zijn nieuwe veldtocht in het zuiden van Italië voorbereidde, stierf hij plots te Pisa op de 24te augustus van 1313.

Tijdens die Italiaanse veldtocht was het dat de zonen van Graaf Gwijde van Dampierre vochten in het koninklijk leger van Duitsland. Filips van Chieti stierf in Napels. Gwijde van Namen sneuvelde tijdens het beleg van Brescia. Hendrik van Namen of van Vlaanderen, de maarschalk van het Vlaams leger, vocht zeer goed voor de Duitse koning. Hendrik VII benoemde hem tot graaf van Lodi en heer van Pisa!

Na de dood van de Duitse keizer benoemde Paus Clemens Robert van Napels dan zijn vazal met keizerlijke rechten. Hij werd in Duitsland de *Reichsverwehrer* genoemd, de beschermer van het keizerrijk. De paus greep al de keizerlijke rechten en plichten voor zichzelf. Hij verklaarde in een pauselijke bulle, dat zolang een nieuwe keizer nog niet verkozen en gekroond was, alle keizerlijke macht toebehoorde aan de pausen.

De oorlog voor de opvolging en voor de oppermacht in Duitsland raasde daarna nog van 1314 tot 1315. De oorlog werd gevochten tussen de heersers van Beieren en van Oostenrijk. Ludwig van Beieren vocht tegen Frederik van Oostenrijk voor de Duitse troon. Paus Clemens V had als mediator kunnen handelen, maar hij ook stierf op de 20ste april van 1314 te Avignon.

Op de 11de oktober van 1314 kozen te Frankfurt een aantal kiezers een nieuwe Duitse koning. Ze opteerden voor Frederik de Schone van Oostenrijk. Frederik was de zoon van Keizer Albrecht I van Oostenrijk, een Habsburger. Andere kiezers, echter, kozen voor Ludwig van Beieren in hetzelfde Frankfurt, terwijl ze in een ander kwartier van de stad vergaderden. Duistland werd zo in een burgeroorlog getrokken die meer dan dertig jaar zou duren.

Ook de Zwitserse kantons, steeds vijandig gezind tegen de Habsburgers, kozen voor Ludwig van Beieren als koning. Ze begonnen een oorlog tegen hun heer, Leopold von Habsburg. Ze versloegen het leger van Leopold te Morgarten. De Slag van Morgarten had hetzelfde symbolisch belang als de Slag van Kortrijk van 1302 voor de Vlamingen, en als de Slag van Bannockburn voor de Schotten. De Zwitsers verbonden zich met Ludwig van Beieren, en Ludwig zwoer de vrijheden en privileges van de Zwitserse kantons te respecteren.

In Italië duurde de oorlog verder tussen het leger van de keizer van Duistland en de Italiaanse steden die zich verbonden met de paus. Een groot leger van Pisa, onder de leiding van de keizerlijke Vicarius Uguccione delle Faggiuola, versloeg nog een Ghibellijns leger van Toscane. Hij moest echter een tijdje later weer achteruit trekken tot het nabije Verona. De

strijd tussen de keizer en de Italiaanse stadstaten, zowel als tegen de pausen, was ver van beëindigd.

'U gaf een overzicht van meer dan een kwart eeuw van conflicten en oorlogen,' merkte Broeder Bernardus op. 'Uw beschrijving van hoe we toen leefden is bijzonder droevig. Hoe kon het Vlaams volk overleven ondanks de veldslagen, de schermutselingen, de verwoestingen die de legers aanrichtten, de plunderingen, de branden gezet aan onze dorpen? De wereld was wreed! Een overzicht zoals dit, een kroniek, toont aan hoe verschrikkelijk en hoe groot de vernielingen waren die de koningen van Frankrijk veroorzaakten aan ons graafschap, en ook wat de koningen van andere landen verrichtten aan kwade daden. Men zou bijna uitroepen, mogen zij in de hel branden!'
'Oh, ik ben ervan overtuigd dat ze in de hel zullen branden,' antwoordde ik. 'En toch! Ze meenden dat wat ze deden het juiste was dat ze moesten doen om hun visie van de grootsheid van hun land te verwezenlijken. Waren de graven van Vlaanderen de uitzondering? Ze leken toch zo onschuldig, de slachtoffers van de teisteringen! Waren zij de goede mannen, die vochten tegen de slechte mannen? God zal over hen oordelen! Ik merk toch op dat de zonen van Gwijde van Dampierre ook de milities van de steden plots aanwendden voor hun doeleinden, nadat ze de stedelijke macht ontdekt hadden. Waarom bleven onze milities hen zo gretig helpen, zodat honderden inwoners van de steden gedood werden in die oorlogen?'
'Ik blijf meer verbaasd bij het feit dat ons volk zo lang het geweld verdroeg,' vervolgde Broeder Bernardus.
'De mensen leefden in een bepaald politiek systeem. Ze brachten nooit het systeem van de feodale heren die over hen heersten in vraag. Zullen onze komende generaties het volk zien zich bewust worden van de gruwel en van hun macht? En van de noodzaak het systeem te veranderen om de vrede te garanderen?'
'Zal het huidig systeem wel ooit veranderd worden tot een politiek systeem van rechtvaardigheid en vrede?' zuchtte Broeder Bernardus. 'Ik betwijfel dat zeer! De natuur van de mens is te zwak van karakter. Iets moet er heel erg verkeerd gegaan zijn tijdens de schepping. Het kwade is ingeslopen! Zullen we ooit weten wat er mis is gegaan, en hoe we eraan kunnen verhelpen? Hoeveel jaren, hoeveel duizenden jaren, zal de mensheid nog nodig hebben om het Paradijs van God te verwezenlijken? Wanneer zullen de leeuwen met de schapen slapen in dezelfde weide?'
We keken somber voor ons uit.
'Als de mensen overleefden,' meende ik als laatste, 'dan was het omdat ze konden rekenen op de hulp van hun familie en vrienden. Dat is wat we verder moeten doen, en de vrede uit die troost laten groeien.'
'Amen,' fluisterde Bernardus.

3.5. Epiloog

De dood van Lievin de Grutere, Jehan Panneberch en Hugen van Lovendeghem, drie zonen van zeer vooraanstaande families van Gent, zorgden voor grote opschudding in de stad. Hun vaders riepen luid naar wraak. Een vriend van de drie, Sanders de Mey, leek ook verdwenen te zijn. Zijn ouders wisten te vertellen dat hij op pelgrimstocht was vertrokken. De baljuw van de graaf moest een onderzoek instellen, omdat er moorden gepleegd werden.

De baljuw van Gent hield helemaal niet van dergelijke onderzoeken. Alle personen die van dichtbij of van ver in de zaak konden verwikkeld zijn, persten plots de lippen op elkaar en zwegen. Niemand wist van niets! De moorden konden het resultaat geweest zijn van twisten tussen de Leliaerts en de Klauwaerts, zoals trouwens regelmatig gebeurde in die tijd. De baljuw koesterde weinig hoop de ware schuldigen te vinden. Hij kon ook erg in de verlegenheid gebracht worden door enige van de vooraanstaande Klauwaerts van Gent te beschuldigen. In zulke omstandigheden waren opstanden nooit ver weg. Ze konden op elk ogenblik uitbreken. De baljuw wist dat de graaf geen rellen wou in zijn grootste stad.

De baljuw hoorde van vroegere woordentwisten en handgemeen tussen de dode mannen en Raes van Lake, Juris Vresele, Jan Denout, Wouter de Smet en Arnout de Hert. Hij had geen enkel bewijs in handen, geen getuigenis van hun verwikkeling in de moorden. Raes, Jan, Juris, Wouter en Arnout waren fatsoenlijke, eerder vredelievende poorters, allen Klauwaerts, en mannen die voor Vlaanderen en voor de graaf hard gevochten hadden. De baljuw ondervroeg hen wel. Hij deed dat in hun eigen huizen, zeer discreet, in hun kamers. Ja, zeiden de vijf mannen, ze hadden niet gehouden van de Leliaerts. Ze waren trouwe dienaars van de graaf, bereid hun leven te geven voor een vrij Vlaanderen. De problemen die ze hadden met de Grutere, Panneberch en van Lovendeghem, zelfs met de Mey, waren slechts zaken van sentimentele aard, niet waard om genoemd te worden. Ze hadden dezelfde vrouwen begeerd. Maar die zaken dateerden al van heel lang geleden. Huwelijken hadden die problemen opgelost. De handelaar, wever, volder, schipper en smid hadden sindsdien niets meer gehoord van de gedode mannen. De baljuw vroeg waar ze geweest waren in de nacht van de moorden. Ze hadden in hun bed geslapen, antwoordden ze, zoals hun vrouwen konden getuigen. Ze waren niet uit hun huis geweest die nacht. Ze hadden niets te maken met de moorden. Waarom zouden ze? De baljuw ondervroeg de geburen van de mannen, maar niemand had iets gehoord of gezien.

De baljuw sloot het onderzoek snel af, blij om niemand te moeten arresteren. Later hoorde hij dat er nog andere dode lichamen gevonden werden in de Schelde nabij Antwerpen, maar hij had geen enkele reden die lichamen in verband te brengen met de moord op de Leliaerts. Hij besloot dat inbrekers, dieven, de mannen verrast hadden in de opslagplaats, hun geld hadden gestolen, hen gedood hadden omdat ze minder dan ze verwachtten gevonden hadden, en dan hadden de boosdoeners brand gesticht in een poging om hun moorden te verdoezelen. Gent nam vrede met die uitleg bij gebrek aan beter.

Van 1308 tot 1314, een periode van vijf tot zes jaar, dreven Juris Vresele en Raes van Lake koortsachtig hun handel. Jan Denout volde tot hij niet meer op de benen kon blijven staan, en ook Wouter de Smet werkte van de morgen tot de avond. Ze voelden de verwezenlijking van hun dromen naderbij komen. Ze leefden zeer gelukkig met hun echtgenotes en kinderen in Gent. Dan, plots, in de jaren 1315 en 1316, veranderden de zaken op dramatische wijze naar veel slechter.

De jaren 1315 en 1316 waren jaren van troosteloosheid, van grote nood. Zware regenvlagen vielen onophoudend neer, en vooral in de maanden dat er gezaaid moest worden. Het regende dagenlang. De lente en de herfst waren koud, en de regens bleven vallen in de zomer. Grote delen van Vlaanderen en van het noorden van Frankrijk werden overstroomd door het water van de aanzwellende rivieren. De graanoogsten faalden in Vlaanderen, in Picardië en in de Vier Ambachten. Geen voedsel kon in Engeland, Brabant of Henegouwen gekocht worden. Die landen hadden nauwelijks voldoende voor zichzelf, en daarna ook te weinig. Hun oogsten waren eveneens mislukt. Frankrijk verklaarde alle handel met Vlaanderen buiten de wet. Het kondigde harde maatregelen aan tegen alle handelaars die in Frankrijk ontdekt werden.

Juris Vresele en Raes van Lake plaatsten hun fondsen samen om graan en ander voedsel van het zuiden van Frankrijk naar Sluis te brengen. Maar dan beval Frankrijk al de handel met Vlaanderen stop te zetten, en de mannen met wie Juris en Raes handel dreven betaalden hen zelfs niet meer. Franse en Engelse kapers, veroverden of zonken de schepen waarop Juris en Raes vracht hadden geplaatst. De kapers stalen in opdracht van de regeringen van Frankrijk en Engeland. In één jaar, verloren Raes en Juris al hun reserves aan geld. Wanneer ook de koning van Engeland alle handel met Vlaanderen verbood, had Raes van Lake geen wol meer om geweven te worden. Jan Denout had geen doek meer om te vollen. Hij en zijn familie aten hun gespaard geld op. In één jaar verdween de droom van Jan om een voldersmolen te kunnen bouwen. Iets gelijkaardigs gebeurde met Wouter de Smet. Arnout de Hert bleef lange weken aan de kaai met zijn boten, tevergeefs wachtend op enig vervoer. Zijn boten zeilden niet uit! Hij wanhoopte. Hij ook leefde van zijn gespaard geld.

De vijf mannen vroegen zich af hoe ze verder konden blijven leven. Gans Gent vroeg zich dat af! Waar konden ze het geld vinden om voor hun familie te zorgen? Als de handel en de zaken mettertijd verbeterden, waar konden ze dan het vrij, baar geld vinden om weer te investeren, om wol te kopen, en voldersklei, metalen om te smeden, om de boten te herstellen? Ze zagen allen onvermijdelijk hun fondsen verdwijnen.

Ze keken uit met woedende ogen in de straten naar mensen die met leedvermaak konden grijnzen bij hun ellende, maar niemand in Gent wandelde, ging of liep met de minste glimlach op de lippen. De blijde geluiden, het gelach, de hoge kreten en de brede gebaren, het lawaai van de weefgetouwen en van de slagen op aambeelden en metaal in de smidsen, waren tot stilte herleid. Gent was een dode stad geworden! Iedereen voelde de problemen met de voedselvoorziening van Gent. Als er geen brood was, mochten de rijken eender welke hoge prijs aanbieden. Geen brood kon gekocht worden! De rijken werden zo dun in hun vlees als de armen. De vrouwen klaagden de stenen uit de grond. Vele rijke poorters van Gent verlieten de stad om te gaan leven op hun domeinen ten noorden van Gent. Ze hoopten steeds wel wat te vinden, hoe weinig ook, op het platteland. Dat gebeurde ook wel, maar zelfs zij vonden amper genoeg om te kunnen overleven. Minder rijke mannen plaatsten al hun bezittingen samen op wagens, om naar Brabant te reizen, en nog verder, in de Duitse landen. Juris Vresele en Raes van Lake zochten wanhopig hun brein af naar initiatieven om te overleven. Ze zouden moorden begaan hebben om hun families te kunnen voeden.

De oorlog met Frankrijk bleef verder duren. De graven van Vlaanderen leken onbekwaam zich te kunnen verzoenen met de koningen van Frankrijk. De zonen van Gwijde van Dampierre waren opgevoed, nu, met de haat en de afkeer en de argwaan jegens Frankrijk in hun bloed. Ze hadden daar trouwens gelijk mee, want de koningen zetten de politiek van hun

voorgangers verder. Ze wilden dat Vlaanderen het Verdrag van de Ongerechtigheid en de daaropvolgende verdragen van Pontoise en van Parijs uitvoerden tot de laatste letter. Dat gebeurde niet! Vlaanderen moest reusachtige bedragen betalen. Maar hoe kon Vlaanderen betalen wanneer het uitgehongerd, verwoest en beroofd van haar handel met de buurlanden lag?

De tijden waren hard, toen, voor Engeland, Frankrijk, Brabant, Henegouwen-Holland, Limburg, Loon, Bar, Kleef, Gulik, Namen, Duitsland, en zoveel andere landen. Ten gevolge de nooit aflatende oorlogen, de onderdrukking van de handel, viel het geweld, de teloorgang van de fondsen en de hongersnood zeer hard op het graafschap Vlaanderen. De graaf en zijn ridders hielpen hun medemensen niet.

Hoe kon de oorlog eindigen? Hoe konden Raes van Lake, Jan Denout, Juris Vresele, Wouter de Smet en Arnout de Hert uit hun wanhoop rijzen wanneer het weder beter werd, de regens ophielden, en de oorlogen verminderden? Tot nu toe hadden ze nooit de hoop verloren. Ze baden aan de Heer, maar wanneer ze geen antwoorden kregen, en niets veranderde, werden ze meer en meer wanhopig.

Nota's van de Schrijver

'De Gouden Sporen' is de eerste roman in een serie van vijf genaamd 'De Stad – Gent in de veertiende eeuw.' Een gedeelte van deze romans bestaat uit historische feiten, een deel is zuivere fictie. Sommige romans bevatten meer feiten dan fictie, zoals deze. De feiten namen de voorrang, wanneer de gebeurtenissen me voldoende dramatisch leken om een interessant, spannend verhaal op zichzelf te vormen.

Ik geef grif toe dat ik nogal wat scrupules had om het onderwerp van de Slag van Kortrijk aan te vatten. Die veldslag is immers het centrale tafereel in de historische roman van Hendrik Conscience, 'De Leeuw van Vlaanderen'. Die roman wordt zowat als een monument beschouwd in Vlaanderen, ongeveer zo groot als de Vlaamse Nationale Feestdag die op de 11de juli geplaatst is, de dag waarop de veldslag plaats had in 1302. Mijn versie blijft dichter bij de historische feiten. Het is steeds moeilijk een geromanceerd verhaal toe te voegen aan een verslag dat zo dramatisch is als de Slag van Kortrijk, de Zeeslag van Zierikzee of de Veldslag van Pevelenberg.
De lezer zal dezelfde figuren van de vijf families van Gent in de volgende romans terugvinden, en vooral hun financiële opgang kunnen volgen – of hun ondergang. Uiteindelijk zullen de figuren hun dromen realiseren, maar misschien zullen slechts hun kinderen van hun dromen genieten!

Ik ben me er wel van bewust dat ik geen consistente regel volgde voor eigennamen. Soms gebruikte ik Willem voor Guillaume, Filips voor Philippe, en soms ook niet. Ik vraag verdraagzaamheid van mijn lezers. Ik maak geen aanspraak op excuses hiervoor. Ik deed het wanneer ik het de meest natuurlijke wijze vond om op dat ogenblik een naam te plaatsen in het verhaal.

Ten gevolge de rol die Jacques de Châtillon speelde in Brugge toen hij de gouverneur van Vlaanderen was in de veertiende eeuw, werd hij één van de meest controversiële – sommigen zullen zeggen gehate - persoonlijkheden in de geschiedenis van Vlaanderen.
De Châtillon familie was groot en beroemd, maar vele leden van die familie waren minder dan sympathiek. Hun naam is verbonden met meerdere graafschappen in Frankrijk dan zuiver hun oorsprong te Châtillon-sur-Marne in de Champagne kan aanwijzen.
Jacques de Châtillon was familie van de koningin van Frankrijk, Jeanne de Navarre, in de tijden van deze roman. Hij werd gouverneur van Vlaanderen benoemd na Raoul II de Clermont-Nesle. Hij was heer van Leuze, van Condé, van Carency, van Huquoy en van Aubigny. Hij was een zoon van de graaf van Saint-Pol. Zijn familienaam was echter de Châtillon.
De graven van Saint-Pol waren Châtillons in de tijden van deze roman, en Guy IV de Châtillon (r. 1292-1317) was een graaf van Saint-Pol. Hij was de broeder van de Jacques de Châtillon vermeld in deze roman, die eigenlijk ook van Saint-Pol genoemd wordt door bepaalde historici. Ik deed dit niet, om meer verwarring te vermijden.
De voorganger van Guy IV, Hugues VI de Châtillon, was slechts graaf van Saint-Pol van 1289 tot 1292, toen hij graaf van Blois werd door te trouwen met Marie d'Avesnes (ja, dezelfde naam als die van de heersers over Henegouwen ten tijde van deze roman, vermits vele van de oude families verbonden waren in huwelijksbanden). Marie was de laatste gravin van Blois in haar dynastie.
Gaucher V de Châtillon was de *connétable* van Frankrijk onder Koning Filips de Schone, en voorheen de *connétable* van Champagne. Hij hielp Jacques de Châtillon tegen Brugge.

Gaucher V was heer van Châtillon en graaf van Porcien. Hij was de achterkleinzoon van Gaucher III van Châtillon, graaf van Saint-Pol, die de vader was van Hugues I, graaf van Blois, vader op zijn beurt van Guy III van Châtillon, de vader uiteindelijk van onze Jacques I de Châtillon. De *Connétable* Gaucher de Châtillon was dus verre familie van de in Vlaanderen slecht befaamde Jacques de Châtillon.
De graven van Blois bevochten de Montfort hertogen in de oorlogen van de troonopvolging in Bretagne (zie daarvoor één van de andere romans in 'De Stad', getiteld 'De Opperhoofdman'.) Zij waren eveneens lid van de Châtillon familie.
In nog een andere roman van mijn historische verhalen, genaamd 'De Sterrenzoeker', in het tweede volume met de titel 'Jeruzalem', een roman die zich in de twaalfde eeuw afspeelt, komt een personage voor die Renaud de Châtillon heet, de heer van Kerak, een ander lid van de befaamde familie. Renaud leidde een zeer avontuurlijk leven. Hij sneuvelde in de Slag van Hattin in 1187, die de suprematie van de Fransen in het Heilig Land beëindigde. Zoals Jacques de Châtillon was hij een wrede, arrogante, durvende, sluwe en boosaardige, onstuimige man. Hij werd een belangrijke doorn in de zijde van de melaatse Koning Boudewijn IV van Jeruzalem. Zijn daden leidden tot het verlies van het Christelijk Koninkrijk van Jeruzalem.

Het hertogdom Limburg in deze roman is de historische, eerder kleine streek van Limburg die lag tussen de Maas en de stad Aachen. Dat hertogdom had niets gemeen met de provincie die thans Limburg genoemd wordt in België. Het Belgisch Limburg komt eerder overeen met het vroegere graafschap Loon (Looz in het Frans). Hertog Jan I van Brabant veroverde het middeleeuws Limburg in de Slag van Worringen in 1288. Het bleef gedurende eeuwen onder Brabants bewind als een afzonderlijk land in de persoonlijke vereniging met Brabant onder de hertogen van Brabant.
De huidige Belgische provincie van Limburg in België had eigenlijk beter de benaming 'Loon' gekregen, waartoe ook de steden van Hasselt en Maastricht behoorden, maar die als hoofdstad het huidige Borgloon had. Loon bleef gedurende een deel van zijn geschiedenis een deel van het bisdom Luik.

Voor de Veldslag van Pevelenberg, van Mons-en-Pévèle, vond ik cijfers van strijders die lagen tussen twintigduizend mannen in beide legers, tot tweehonderdduizend! Ik volgde de cijfers voorgesteld door Gérard Hugot, een lokale historicus, cijfers die hij afleidde uit de meningen van de meeste historici die over de veldslag schreven.

De Willem van Artevelde in deze roman is een historische figuur. Zijn vriendschap met de figuur genaamd Juris Vresele is zuivere fictie.

In de veertiende eeuw was Vlaanderen een graafschap, met aan het hoofd een graaf die feodale plichten had tegenover de koning van Frankrijk. Het graafschap was onderverdeeld in kasselrijen. De kasselrijen op hun beurt waren onderverdeeld in 'ambachten'. Er bestonden ook 'ambachten' die geen deel uitmaakten van kasselrijen. Aan het hoofd van de kasselrijen en de ambachten stonden edellieden, ridders, die over het domein heersten in feodale plicht tegenover de graaf. Binnen de Ambachten bestonden nog 'heerlijkheden', met aan het hoofd daarvan eveneens een edelman. Een heerlijkheid bestond gewoonlijk uit een kasteel of herenhuis, met een domein van grond er rond. Béthune was een dergelijke heerlijkheid.
De drie belangrijkste steden van Vlaanderen beheersten elk een 'kwartier', hoewel die structuur nog niet volledig geïmplementeerd was ten tijde van deze roman.
Brugge beheerste het Brugse Vrije, de kasselrij van het platteland rond Brugge, en ook drie ambachten in het westen met van het noorden naar het zuiden respectievelijk het Veurne

Ambacht, het Sint-Winoksbergen Ambacht (Bergues in het Frans), en het Broekburg Ambacht.
Het kwartier van Ieper bestond uit drie kasselrijen, van Ieper zelf, Belle en Cassel.
Het kwartier van Gent was het grootste, met van noord naar zuid de volgende kasselrijen; de Vier Ambachten, het Land van Waas, het Land van Dendermonde, van Oudburg, het Land van Aalst, Oudenaarde, en Kortrijk.
Het kwartier van Lille bestond uit Lille als kasselrij, en met de kasselrij van Douai.
Doornik vormde een aparte kasselrij en kwartier, rechtstreeks afhankelijk van de Franse koning.

Voor plaatsnamen gebruikte ik in deze roman zoveel mogelijk de namen in de taal van de streek, met enkele uitzonderingen.

Het jaar begon in de Middeleeuwen niet op de eerste januari. Ik vond echter het consistent gebruik van Pasen of van de dag van de Maagd Maria (27 maart) te moeilijk voor een goed begrip van de verhalen. Ik liet dus de jaren vermeld in de roman beginnen op de eerste januari, zoals we thans gewoon zijn. Men moet echter opletten met de oudere boeken over de geschiedenis van tot en met de negentiende eeuw (Le Glay, Kervijn de Lettenhove en anderen) die nog steeds de oude datums gebruikten, soms zo aangeduid of niet.

Enige verwarring kan gebeuren in romans zoals deze met de begrippen van links en rechts op een slagveld. Ik gebruikte steeds de volgende conventie. Links en rechts zijn zoals gezien door een leger in haar richting van beweging. Daarom is de linkervleugel van een leger als rechts gezien door een vijand, zoals gezien door een vijandelijk leger. Beeldt u zich een bevelhebber in die achter zijn troepen staat, en die kijkt naar de vijand. Wanneer ik dus schreef in een slag tussen een Frans en een Vlaams leger, dan staat de linkervleugel van de Vlamingen tegenover de rechtervleugel van de Fransen.
Op gelijkaardige wijze speek ik over de linker- of rechteroevers van een stroom of rivier. De linkeroever is de oever links wanneer men kijkt naar waar de stroom of rivier vloeit, stroomafwaarts.

Men hoeft niet honderden boeken voor een roman zoals deze te bestuderen, maar men moet wel de juiste boeken vinden. Ik ben geen geschiedkundige, zodat ik meestal bestaande boeken gebruikte om mijn verhaal op te baseren. Ik waardeerde vooral en raad de volgende boeken aan.

- Histoire de Belgique – Henri Pirenne – Maurice Lamertin – Brussels - 1929
- Histoire des Comtes de Flandres jusqu'à l'avènement de la Maison de Bourgogne. Tome 2. Edward Le Glay – Le Comptoir des Imprimeurs Unis – Paris – 1863.
- Histoire de Flandre – Constantin Bruno Kervijn de Lettenhove – Volume 1 en volume 2. – Bruges - Beyaert-Defoort – 1874.
- Notice sur la Bataille de Courtrai des Éperons d'Or – A. Voisin – Imprimerie A. Cauvin – Brussels – 1836.
- Istore et Croniques de Flandres. Baron Kervijn de Lettenhove – F. Hayez, Imprimeur – Brussels – 1879.
- Friedrich Christoph Schlossers Weltgeschichte. Bände 5, 6, 7 Mittelalter III, IV, V.' Notes by Prof. Dr. Oskar Jäger and Dr. Franz Wolff. (27. - Auflage, Verlag Neufeld und Henius – Berlin - 1905. Original edition: 1815-1848.
- Philippe le Bel – Jean Favier – Éditions Talladier – Paris – 2013.

- A great and terrible king: Edward I and the forging of Britain – Marc Morris – Hutchinson/Random House – London – 2008.
- The Battle of the Golden Spurs – J.F. Verbruggen – Boydell Press – Woodbridge, Suffolk -2002
- De Leeuw van Vlaanderen - Hendrik Conscience – Office de Publicité – Brussel.
- La Bataille de Courtrai ou des Éperons d'Or – Goethals-Vercruyssen – Vanderhaegen Imprimeur de l'Université – Gent – 1834.
- La Bataille de Mons-en-Pévèle 1304. La revanche de Philippe le Bel – Gérard Hugot – Éditions Historic One Philippe Gaillard – Plougastel-Daoulas – 2015.
- Europe in the High Middle-Ages – William Chester Jordan – Penguin Books – London - 2002.
- Medieval Europe – Judith M. Bennett and C. Warren Hollister – McGraw-Hill International Edition – New York – 2006
- A History of Medieval Europe – R.H.C. Davies Pearson Education limited – Harlow, UK – 2006
- The Time Traveller's Guide to Medieval England – Ian Mortimer – Vintage Books – London – 2009
- The Metamorphosis of a Medieval City: Ghent in the Age of the Arteveldes, 1302-1390. David Nicholas – University of Nebraska Press – Lincoln, London – 1987
- The Van Arteveldes of Ghent. The varieties of vendetta and the hero in history. David Nicholas – Cornell University Press – Ithaca, New York – 1988.
- Medieval Flanders. David M. Nicholas – Routledge – Abingdon - 2013.
- Jacques d'Artevelde. M. Kervijn de Lettenhove – Van Doosselaere – Gent - 1863.
- James and Philip van Artevelde – William James Ashley – Macmillan & Co – London – 1883.
- James and Philip van Artevelde – Patricia Carson – Story Scientia BVBA - Gent – 1980.
- A distant Mirror – Barbara W. Tuchman – Ballantine Books – Random House Publishing Group – New York – 1978